FLORIN DUȚU

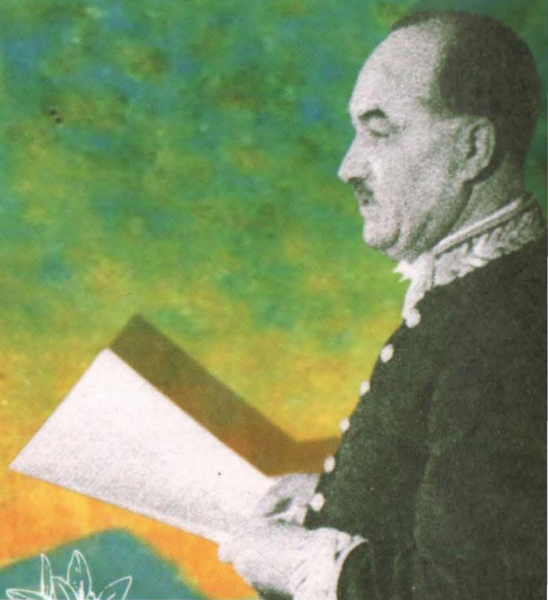
MISTICA ORTODOXĂ
și
SCHIMBAREA LA FAȚĂ a Teologiei Românești

NICHIFOR CRAINIC
ARSENIE BOCA
DUMITRU STĂNILOAE

Cei mai buni dintre cei mai buni

Cartea se bazează pe documente inedite din Arhivele Consiliului Național pentru Studierea Arhivelor Securității (C.N.S.A.S.), Arhivele Bisericii Ortodoxe Române, Arhivele Statului etc., și cuprinde viețile, activitățile și contribuțiile teologice ale celor care au produs invazia misticii ortodoxe și a duhului Filocaliei în cultura română, în viața bisericească a românilor și în teologia academică: academicianul Nichifor CRAINIC, Părinții Arsenie BOCA și Dumitru STĂNILOAE.

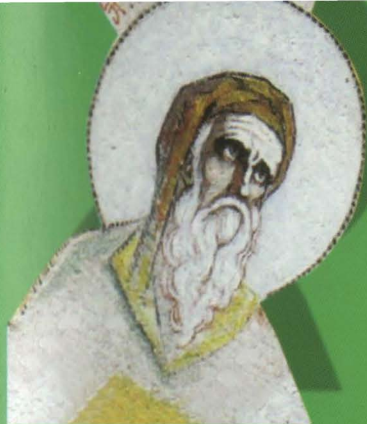
„Creștinismul s-a bucurat în epoca modernă de vrăjmășia principială a tuturor activităților înalte. Aproape tot ce s-a gândit, s-a scris și s-a făcut în această vreme, parcă n-a avut alt scop decât să dea lovitură după lovitură adevărului creștin. A fost o strădanie uriașă pentru a expulza pe Iisus Hristos din viața pământească...

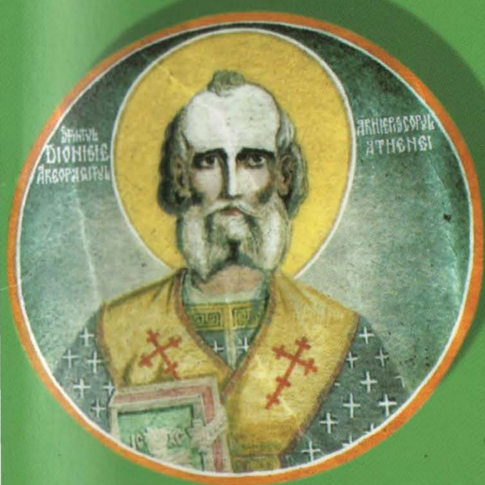
Veacul al XIX-lea, veacul tuturor negațiilor ateiste, culminând în bolșevism, a fost o imensă lespede funerară pe mormântul lui Iisus Hristos. Dar nu e întâia oară când îngerul alb răstoarnă lespedea și din adâncul sufletului omenesc se smulge strigătul triumfal: Hristos a înviat!"

Nichifor CRAINIC, Renașterea creștină, ziarul „Calendarul", anul II, nr. 348, duminică 16 apr. 1933

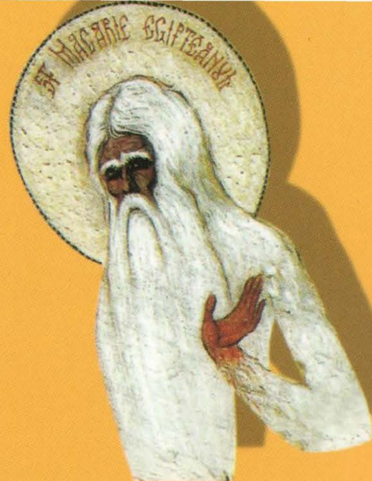

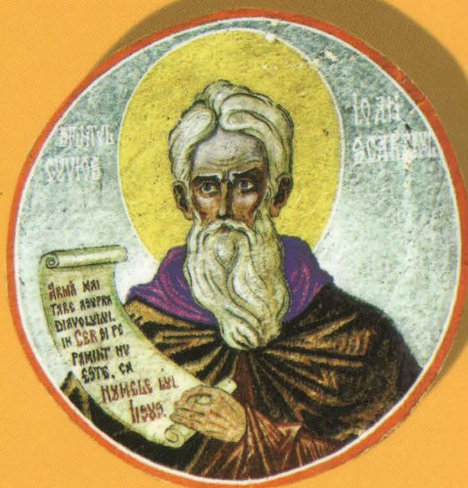
ISBN 978-606-93528-2-3
www.floarealbadecolt.ro

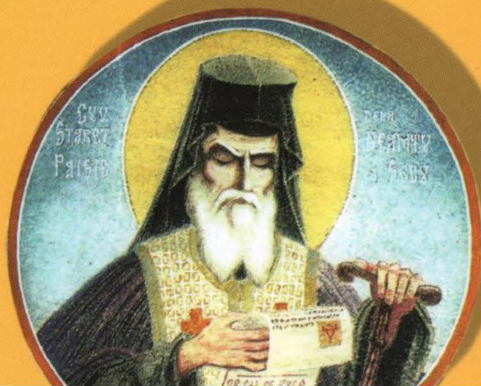

SFÂNTUL
DIONISIE
AREOPAGITUL
ARHIEPISCOPUL
ATHENEI

MACARIE EGIPTEANUL

ARMĂ MAI
TARE ASUPRA
DIAVOLULUI.
IN CER ŞI PE
PĂMINT NU
ESTE, CA
NUMELE LUI
IISUS.

22 decembrie 1889 – 22 decembrie 2014
125 de ani de la Naşterea lui NICHIFOR CRAINIC

28 noiembrie 1989 – 28 noiembrie 2014
25 de ani de la Adormirea
Părintelui ARSENIE BOCA

Anul Sfinţilor Martiri Brâncoveni 1714-2014
300 de ani de la Sfînta Mucenicie a Voievodului Constantin Brâncoveanu, a fiilor săi Constantin, Radu, Ştefan şi Matei şi a vistiernicului Ianache Văcărescu

Colecţia *Bune Vestiri*

Florin DUȚU, licențiat în Teologie Ortodoxă (Facultatea de Teologie Ortodoxă „Iustinian Patriarhul" - Universitatea din București) și în Cibernetică Economică (Facultatea de Cibernetică, Statistică și Informatică Economică - Academia de Studii Economice din București)

Cărți publicate:

1. *„Și cărțile au fost deschise..." (Apoc. 20, 12) – Părintele ARSENIE BOCA (1910-1989) – O BIOGRAFIE*, cuvânt înainte de P. S. Dr. Daniil Stoenescu (Episcop-Locțiitor al Daciei Felix), Ed. Floare Albă de Colț, 2013;
2. *Părintele ARSENIE BOCA (1910-1989) – Biografie Vizuală*, Ed. Floare Albă de Colț, 2014.

Copertă I:

Foto 1: Părintele Arsenie BOCA la 66 de ani (23 mai 1976), cu pălărie și ochelari, la parastasul pentru Nichifor Crainic și Aglaia Crainic, coborând treptele Bisericii Enei din București, fotografiat de Serviciul de Filaj al Securității. În actul de scoatere din mănăstire, emis de Episcopia Aradului la ordinele Securității, i se impusese: „să iasă din mănăstire fără rasă, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziție suma necesară pentru ași (sic!) achiziționa un costum civil" (Actul nr. 2407/14 mai 1959).

Foto 2: Nichifor CRAINIC susținând discursul de recepție la Academia Română (22 mai 1940).

Foto 3: Părintele Dumitru STĂNILOAE și Părintele Arsenie BOCA pe vremea când lucrau la traducerea Filocaliei (c. 1944).

Fundal: Peisaj cu Munții Făgărașului, desen al Părintelui Arsenie Boca

Copertă IV: Ernest **RENAN** (1823-1892), cu țigara în gură și cu bască pe cap, îi spune filosofului Friedrich **NIETZSCHE** (1844-1900): „Ți-am spus să fii pe pace. Oamenii l-au creat pe Dumnezeu!" Nietsche îi răspunde: „Iar eu l-am omorât!" Scenă pictată de Părintele Arsenie BOCA la Biserica Drăgănescu.

Clape copertă: Medalioane cu sfinți, autor: Pr. Arsenie BOCA (Biserica Drăgănescu).

Clape copertă I: Sf. Antonie CEL MARE (c. 251-356) părintele monahismului; Sf. Dionisie AREOPAGITUL (sec. V-VI) părintele teologiei mistice; Sf. Grigorie PALAMA (1296-1359) apologetul și teologul isihasmului.

Clape copertă IV: Sf. Macarie EGIPTEANUL (295-392); Sf. Ioan SCĂRARUL (†654); Cuviosul Stareț Paisie VELICIKOVSKI (1722 – 1794) de la Dragomirna (1763-1775), Secu (1775-1779) și Neamț (1779-1794); canonizat ulterior (în 1988).

Florin DUŢU

Mistica Ortodoxă şi Schimbarea la Faţă a Teologiei Româneşti

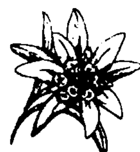
NICHIFOR CRAINIC
ARSENIE BOCA
DUMITRU STĂNILOAE

CEI MAI BUNI DINTRE CEI MAI BUNI

Editura

FLOARE ALBĂ de COLŢ

Bucureşti, 2014

Copertă: editare foto de Irinel Cîrlănaru
Explicații copertă: vezi pagina 2.

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
DUŢU, FLORIN
Mistica ortodoxă şi schimbarea la faţă a teologiei româneşti : Nichifor Crainic, Arsenie Boca, Dumitru Stăniloae : cei mai buni dintre cei mai buni / Florin Duţu. - Bucureşti : Floare Albă de Colţ,
2014
Bibliogr.
ISBN 978-606-93528-2-3

281.95

Editura Floare Albă de Colţ
www.floarealbadecolt.ro
Telefon: 0726.99.77.26
E-mail: floarealba.decolt@yahoo.ro
contact@floarealbadecolt.ro

CNI
CORESI
Tipărit la C.N.I. „CORESI" S.A.

Cuprins

„Jertfa Brâncovenilor m-a adus pe mine pentru ţara asta".

Părintele Arsenie Boca

„Duhul lui Brâncoveanu se va fi bucurat împreună cu îngerii în ceruri că în această zi mare «Vinerea» din săptămâna Învierii Domnului, «Izvorul Tămăduirii», poporul român ortodox venit pe timp ploios, ca să-şi întâmpine ierarhul care-i poartă bucuriile şi necazurile în sufletul său de mare român şi de mare creştin...Vreau să vorbesc de mişcătoarea şi emoţionanta tundere în monahism pe seama acestei ctitorii voevodale, a unuia din mulţii şi luminaţii absolvenţi ai Academiei Andreiane, păr. diacon Boca, diplomat al şcoalei de Belle-Arte din Bucureşti. Moţ după locul de naştere, crescut şi îndrumat în studiul teologiei, tânărul monah a înţeles să dea ascultare gândurilor marelui ierarh al Bisericii noastre, consacrându-şi viaţa lui Hristos prin studiul picturii bisericeşti, pe care s-o desfăşoare acolo în liniştea munţilor pe care Brâncoveanu îi alesese ca loc de retragere şi de rugăciune. (Haralambie COJOCARU, *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român" 12 mai 1940, p. 6)

„Această mănăstire [Brâncoveanu] a stat zid în faţa duşmanilor şi contra papalităţii încă de acum 250 de ani, iar în ultimul timp a devenit o cauză a Ortodoxiei. Călugării să fie vrednici şi să păstreze renumele mănăstirii aşa după cum a fost ridicat în ultimul timp de Arsenie Boca. Toţi cetăţenii să devină credincioşi". Patriarhul Iustinian MARINA, la M-rea Brâncoveanu în ziua de 5 dec. 1949, (în: Cristina PĂIUŞAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1958)*, Vol. I, Ed. INST, Bucureşti, p. 166.)

„Sub Brâncoveanu misiunea noastră ortodoxă capătă un hotărât accent cultural: din teascurile Ţării Româneşti ies cărţi aproape în toate graiurile popoarelor răsăritene şi aceste cărţi se duc până în Caucaz, până la Iordan şi până la Nilul cel galben..." (Nichifor CRAINIC, „*Politică şi ortodoxie*", Revista *Gîndirea*, an 2, nr. 1, 1923, p. 83)

„Ne este imposibil să redăm măcar schematic toate laturile propovăduirii de la Sâmbăta de Sus. Ţinem doar să mai accentuăm importanţa naţională pe care o are lucrarea de acolo". (Dumitru STĂNILOAE „Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu", în: *Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 aug. 1943, p. 1-2)

Introducere

„Teologia mistică este ştiinţa îndumnezeirii omului.” [1]
Nichifor CRAINIC

„Cum şi-au păstrat românii predania lor isihastă în lungul răstimp al secetei duhovniceşti din epoca modernă, cum i-au vegheat, împlinit şi transmis învăţăturile sihaştrii nelipsiţi nici atunci din poienile Carpaţilor, mărturiile despre nevoinţele, încercările şi biruinţele lor reprezintă un capitol încă în lucru al istoriografiei noastre spirituale. ***El a fost inaugurat de Nichifor Crainic*** *(s.n.) şi amplificat prin opera Părintelui Dumitru Stăniloae şi a discipolilor lui.”*
(Virgil CÂNDEA, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul*)

Cartea se bazează pe documente inedite din Arhivele Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii[2] (C.N.S.A.S.), Arhivele Bisericii Ortodoxe Române, Arhivele Statului, Arhiva Universităţii Naţionale de Artă din Bucureşti, memorii, articole şi studii, monografii etc., şi cuprinde vieţile, activităţile, contribuțiile teologice şi legăturile de prietenie ale celor care au produs invazia misticii ortodoxe şi a duhului Filocaliei în cultura română, în viața bisericească a românilor şi în teologia academică: academicianul Nichifor Crainic, Părinții Arsenie Boca şi

---

[1] *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV,* editarea îngrijită de N. Mladin stud., an. IV, 1938, p. 16.

[2] Mulțumiri personalului C.N.S.A.S., în special: Domnului Dr. Silviu MOLDOVAN (Şef Serviciu Cercetare C.N.S.A.S), Domnului George VIŞAN (consilier C.N.S.A.S.), Doamnei Marilena JIANU (consilier C.N.S.A.S.).

Dumitru Stăniloae. Dacă în Grecia se poate vorbi de o epocă „ante-Romanidis" şi de o epocă „post-Romanidis" (G. Metallinos), în teologia românească se poate vorbi despre o epocă „ante-(Crainic-Boca-Stăniloae)" şi de o epocă „post-(Crainic-Boca-Stăniloae)".

Nichifor Crainic a introdus studiul Misticii ortodoxe – experienţa lui Dumnezeu în Ortodoxie - în universităţile româneşti, mai întâi la Chişinău în 1926, apoi la Bucureşti în 1932. Acesta studiase opt ani *între zidurile roşii* ale Seminarului Central din Bucureşti (1904-1912), apoi alţi patru ani la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1912-1916), dar nu auzise nimic despre mistica ortodoxă bizantină – *comoara cea mai de preţ a vieţii ortodoxe*. Se poate spune că nu exista vreo preocupare pentru metoda *vieţii duhovniceşti.* De ce? Pentru că profesorii erau formaţi de obicei la Universitatea din Cernăuţi, după modele apusene, iar pe de altă parte nu aveau asemenea preocupări.

Nichifor Crainic *se întoarce* la scrierile şi la duhul Părinţilor Bisericii înaintea semnalului tras de Părintele Gheorghe Florovsky în cadrul primului Congres Internaţional al Facultăţilor de Teologie Ortodoxă (1936, Atena; momentul declanşării epocii neopatristice). Teologul rus din diaspora, emigrat la Paris (apoi la New-York) din cauza revoluţiei bolşevice (1917), cita de fapt în acest discurs cuvintele unui episcop anglican („ad sacros Patres redite") adresate tinerilor teologi: „Tu, care te dedici pe tine studiului dumnezeiesc al teologiei! Tu, care te nevoieşti asupra Sfintelor Scripturi! Înainte de toate, tu, care se întâmplă să ocupi cinstita slujire de preot sau te pregăteşti pentru ea! Tu, care eşti aproape să preiei înfricoşătoarea tămăduire a sufletelor! Lasă deoparte studiul lucrurilor din lumea în care trăieşti! Să nu ai nimic de-a face cu ceea ce este la modă! Caută să vezi cum a fost la

început! Întoarce-te la surse, uită-te la cum se petreceau lucrurile atunci, în vechime! Întoarce-te la venerabilii Părinţi! Cinsteşte ceea ce era cinstit în Biserică la început! Adică ceea ce s-a spus prin profetul: «Căutaţi căile vechi!»”[3].

Nichifor Crainic a descoperit *strălucitoarea mistică ortodoxă* nu în România cum ar fi fost normal într-o ţară ortodoxă, ci prin anticariile din Viena. Cum se întâmplase de fapt? În 1920, prietenul său Lucian Blaga (1895-1961) l-a luat la Viena. Aici s-a înscris la Facultatea de Filosofie a Universităţii din Viena şi şi-a ales o teză de doctorat din teologia medievală germană despre *Meister Eckhart*. La scurt timp (1922) a întrerupt studiile din *cauza prăbuşirii monedei austriece* şi s-a întors în ţară. Dar la Viena, după cum spuneam, a descoperit mistica ortodoxă - *ştiinţa îndumnezeirii omului*. Descoperirea misticii bizantine s-a produs prin intermediul cărţii „Byzantinische Christentum” a lui Hugo Ball: „voiam să cunosc mistica ortodoxă, despre care nu-mi vorbise nimeni în Universitate. Dacă există una occidentală atât de bogată şi de profundă, trebuie să existe la temelia ei una bizantină din care a derivat. Cultura occidentală s-a dezvoltat în cea mai mare parte din umanismul greco-latin restrâns şi din umanismul creştin cu orizonturi nemărginite, amândouă cultivate în Bizanţ, de unde au iradiat în apus. Cugetarea religioasă bunăoară a fost fecundată în occident de operele a doi autori bizantini, Ioan Damaschin şi Dionisie Areopagitul. Există studii de considerabilă erudiţie, care demonstrează acest adevăr. În filosofie, în artă, în ştiinţă, Bizanţul e miezul culturii europene. Am citit cartea lui Hugo Ball **Byzantinische Christentum** şi am descoperit mistica ortodoxă”.

---

[3] Adrian MARINESCU, *Părintele Bisericesc sau Sfântul Părinte...,* Revista *Studii Teologice*, nr. 1/2009, p. 42.

A aprofundat apoi acest subiect prin studiul cărţilor misticilor (*Filocalia*), dar şi ale celor care vorbesc despre mistici. Aceste noi cunoştinţe le-a folosit pentru alcătuirea cursului de mistică predat din 1926 la Facultatea de Teologie şi Litere din Chişinău, iar din 1932 la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Tot la Viena Nichifor Crainic a luat contact cu gândirea mistică a scriitorului rus Feodor Dostoievski: „Rigidele prelegeri de la Facultatea catolică nu m-au interesat. În schimb, entuziastul curs despre Dostoievski de la Institutul Protestant, care încă nu era acceptat în cadrul universitar, mi-a atras atenţia asupra profunzimii filosofice a marelui romancier, pe care aveam să-l interpretez studenţilor mei când, pe negândite, am ajuns profesor”. Acestea sunt rădăcinile cursului său despre „Dostoievski şi creştinismul rus”, ţinut la Chişinău în 1926-1927, iar la Bucureşti în 1932-1933, care a circulat litografiat printre toţi tinerii teologi de la vremea aceea.

Invazia teologiei ortodoxe în cultura română (L. Blaga) a declanşat-o Nichifor Crainic odată cu primul său eseu din revista *Gândirea*, intitulat „Iisus în ţara mea” (1923). Revista Gândirea fusese înfiinţată (Cluj,1 mai 1921) de către scriitorii Cezar Petrescu (care a propus denumirea) şi Gib. I. Mihăescu, dar cel care-i va trasa orientarea tradiţionalist-ortodoxă şi care va face din ea cea mai importantă revistă culturală din perioada interbelică va fi Nichifor Crainic.

Întâlnirea dintre *cei trei* (Crainic, Stăniloae, Boca) a avut loc la Sibiu. Zian-Vălean Boca (viitorul Părinte Arsenie Boca) l-a întâlnit prima oară pe Nichifor Crainic la Academia Teologică din Sibiu, prin intermediul Părintelui Dumitru Stăniloae (1903-1993). În 1934, Nichifor Crainic venind la Sibiu să ţină o conferinţă, s-a întâlnit cu părintele Dumitru Stăniloae la masă la Mitropolitul Nicolae Bălan. Cu această

ocazie, Nichifor Crainic l-a cooptat pe părintele Stăniloae să scrie la revista Gândirea; „am ajuns la o prietenie foarte caldă” spunea Părintele Dumitru Stăniloae.

Părintele Dumitru Stăniloae şi Zian Boca se cunoşteau de la Academia Teologică din Sibiu (1929-1930). Părintele Stăniloae îşi începuse activitatea didactică chiar în anul în care Zian Boca se înscrisese la Academia Teologică (1929).

În 1933 Zian Vălean Boca a venit să studieze la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti (1933-1938). Primise o bursă (199000 lei) din partea Mitropolitului Nicolae Bălan. În primul an (1933-1934), înscriindu-se după repartizarea locurilor la internat (după cum rezultă din lista studenţilor de la clasa pregătitoare; Zian Boca era trecut cu stiloul ca ultim înscris, sub numele celorlalţi studenţi, bătute la maşina de scris), a stat în gazdă la Gheorghe Stăniloae, fratele Părintelui Dumitru Stăniloae. În anii următori a prins loc la Internatul Radu-Vodă. În perioada cât a studiat pictura la Bucureşti, în timpul liber, i-a audiat şi cursurile lui Nichifor Crainic de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, unde acesta preda *mistică ortodoxă* şi *mistică germană*. Aceste cursuri i-au *deschis calea către desăvârşire* tânărului Zian Vălean Boca; „aveam legături de cunoştinţă şi prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun” va mărturisi peste ani Părintele Arsenie.

În 1938 Nichifor Crainic a cerut sprijinul Bisericii pentru publicarea Filocaliei printr-o scrisoare către Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române. S-a discutat în şedinţa Sinodului din 28 iunie 1938, iar Mitropolitul Nicolae Bălan şi-a luat angajamentul tipăririi acesteia. În primăvara anului următor, Părintele Arsenie Boca a fost trimis cu o bursă la Muntele Athos (12 martie - 8 iunie 1939), unde să înveţe *toată rânduiala duhovnicească şi meşteşugul artei bizantine,*

dar de unde să aducă şi scrieri ale Filocaliei. Zian Vălean Boca s-a întors de la Muntele Athos cu transcrieri după Filocalia de la Prodromu (o traducere a monahilor români de la *Schitul Românesc Prodromu*, din anul 1922), apoi s-a retras la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. Al Doilea Război Mondial începuse, iar România se afla *sub Imperiul Haosului (Gheorghe Buzatu).* În acest timp, Părintele Arsenie Boca îl încurajează pe Părintele Dumitru Stăniloae să realizeze împreună o ediţie a Filocaliei în limba română.

Dacă până la 23 august 1944, sub conducerea mareşalului Ion Antonescu, românii se aliaseră cu germanii lui Hitler contra lui Stalin pentru a elibera Basarabia, Bucovina şi Ţinutul Herţa, în ziua de 23 august 1944, Regele Mihai ordonă arestarea mareşalului Antonescu şi întoarcerea armelor contra aliatului său de până atunci, Germania lui Hitler. Armatele sovietice s-au stabilit pe teritoriul ţării noastre, iar anglo-americanii ne-au lăsat în mâinile otrăvite ale comuniştilor. Cum? În seara zilei de 9 octombrie 1944, la Moscova, premierul britanic Winston Churchill şi Stalin, pe un „petic de hârtie" au hotărât sferele de influenţă prin următorul „acord de procentaj": 90% din România să fie sub influenţă sovietică, iar 90% din Grecia sub influenţă britanică, unde aveau interese anglo-americanii; de asemenea, Iugoslavia 50%-50%, Ungaria 50%-50%, Bulgaria 75% sub influenţa sovieticilor, iar 25% sub influenţa altora. În memoriile sale, Churchill relatează ce i-a spus lui Stalin cu această ocazie:

„«Haideţi să reglementăm afacerile noastre în Balcani. Armatele dvs. sunt în România şi Ungaria. Noi avem acolo interese, misiuni şi agenţi. Să nu ne ciocnim pentru lucruri mărunte. În ceea ce priveşte Anglia şi Rusia, ce-aţi spune de o predominare pentru dvs. de nouăzeci la sută în

România, iar noi să avem nouăzeci la sută în privinţa Greciei şi fiecare câte cincizeci în Iugoslavia?». În timp ce se traducea, am scris pe o jumătate de coală de hârtie:

România

Rusia...90%

Alţii..10%

Grecia

Marea Britanie (de acord cu SUA).....90%

Rusia...10%

Iugoslavia...50-50%

Ungaria..50-50%

Bulgaria

Rusia...75%

Alţii..25%

I-am întins apoi hârtia lui Stalin, care ascultase traducerea. A fost o mică pauză. Apoi el şi-a luat creionul albastru şi a făcut un semn mare de bifare şi mi-a dat înapoi. Totul a fost rezolvat în nu mai mult timp decât trebuia pentru a consemna asta în scris'[4].

Iată cum, pe o jumătate de coală de hârtie, s-a decis soarta României şi totodată şi destinele lui Nichifor Crainic, Arsenie Boca şi Dumitru Stăniloae.

În acest context, comuniştii români (c. 800 la număr) au ieşit din ilegalitate şi, sprijiniţi de agenţii sovietici şi de armata lui Stalin, au creat cadrul legal pentru condamnarea „duşmanilor poporului" şi au început sovietizarea instituţiilor şi anchetarea tuturor naţionaliştilor şi opozanţilor. Au pătruns rapid în Armata Română şi în Serviciul Român de Informaţii de atunci (Siguranţa). La scurt timp au lichidat Poliţia Română şi au transformat-o în Miliţie. Poliţiştii au fost

---

[4] Ioan CHIPER, Florin CONSTANTINIU, Adrian POP, *Sovietizarea României: percepţii anglo-americane (1944-1947)*, Ed. Iconica, Bucureşti, 1993, p. 8-9.

închişi în temniţa din Făgăraş şi chinuiţi în mod bestial[5]. Dar prima măsură au luat-o împotriva ziariştilor naţionalişti printre care se afla şi Nichifor Crainic, tocmai pentru ca, punând stăpânire pe presă, aceştia să-şi poată intensifica propaganda prin care să manipuleze opinia publică. La scurt timp (4 iunie 1946) Nichifor Crainic va fi condamnat la detenţie pe viaţă cu confiscarea averii în procesul ziariştilor naţionalişti. Acesta a fost momentul încetării libertăţii presei în România. Comuniştii (acuzatorul public a fost Alexandrina Sidorovici, soţia lui Silviu Brucan, ex-Saul Bruckner) nu uitaseră articolele sale antimarxiste, atitudinea sa de condamnare a comunismului şi scurta perioadă de ministru al Propagandei.

Nichifor Crainic a aflat din ziare că este căutat şi s-a adăpostit în Sibiu. Acest lucru se întâmpla în toamna anului 1944. Părintele Arsenie Boca şi Părintele Dumitru Stăniloae, care traduceau în acest timp Filocalia, au aflat de la Emilian Vasilescu (profesor de Istoria religiilor, finul lui Crainic) de necazul prietenului lor (Nichifor Crainic) şi l-au vizitat în ascunzătoare ducându-i diverse alimente.

Deoarece în Sibiu începuseră raziile româno-sovietice, Părintele Arsenie Boca i-a propus lui Nichifor Crainic să-l ascundă la Mănăstirea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus. Zis şi făcut. Pentru a putea ieşi din Sibiu, aceştia s-au ascuns într-un camion ce transporta brânză. În timpul petrecut

---

[5] La 23 august 1944, Poliţia Română avea 16394 de angajaţi. În perioada imediat următoare, au rămas, pentru o vreme, doar 4040 dintre cei vechi, iar restul de 12354 au fost excluşi, rândurile lor fiind ocupate de tot felul de specimene umane, puse pe căpătuială, care ascultau orbeşte de comunişti. Astfel a fost compromisă Poliţia Română (Florin ŞINCA, *Martirii Poliţiei Române: distrugerea Poliţiei sub regimul comunist*, Ed. RCR Editorial, Bucureşti, 2004, p. 66).

la mănăstire Nichifor Crainic a revăzut din punct de vedere literar traducerea Filocaliei. Aici a stat ascuns până în primăvara anului 1945. A plecat pentru că s-a temut să nu fie recunoscut, acest loc fiind extrem de vizitat de pelerini, „sute şi mii de oameni venind să-l asculte pe părintele Arsenie" (Nichifor Crainic).

La Sâmbăta l-a cunoscut pe fratele de mănăstire Vasile Şortan (ulterior va fi medic la Cluj) care l-a trimis pe Nichifor Crainic să se ascundă la diverse rude şi cunoştinţe de-ale sale din Apuseni, apoi din zona Mureşului. A plecat şi s-a adăpostit în satele din Munţii Apuseni (Hunedoara) Grosuri-Blăjeni, Zdrapţi, Vaţa, apoi la preotul Cornel Dascăl din Lepindea (Târnava, azi Mureş), la preotul Matei Moruşca (fratele lui Policarp Moruşca, primul episcop al românilor din America; Matei Moruşca este şi bunicul actualului ambasador al României în Japonia, dl. Radu Petru Şerban) din satul Icland (de lângă Târgu Mureş), ca în sfârşit Nichifor Crainic să ajungă la fostul său student, preotul Ioan Sămărghiţan din Cerghid (acest preot era ginerele părintelui Matei Moruşca, fiind căsătorit cu fiica acestuia, Constanţa), unde s-a predat autorităţilor la 24 mai 1947. Avea 58 de ani. A mai existat o variantă dacă nu s-ar fi predat: să plece de la Părintele Ioan Sămărghiţan şi să se ascundă la Mănăstirea Hodoş Bodrog de lângă Arad (cea mai veche aşezare cu viaţă monahală neîntreruptă din ţara noastră), ajutat de Părintele Mucenic Ilarion Felea (n. 1903, com. Valea-Bradului, Hunedoara; † 18 sept. 1961, la închisoarea Aiud i s-a refuzat asistenţă medicală), profesor de teologie la Arad.

Se pare că părintele Arsenie Boca a salvat manuscrisul memoriilor lui Nichifor Crainic, „Zile albe, zile negre" (conform mărturiei lui Alexandru Cojan, ginerele lui Crainic), care rămăseseră la doamna preoteasă Constanţa

Sămărghiţan, căci preotul Ioan Sămărghiţan fusese şi el arestat deoarece nu-l denunţase pe Crainic.

Între timp, Părintele Dumitru Stăniloae şi-a dat demisia (3 iulie 1946) din funcţia de rector al Academiei Teologice din Sibiu deoarece s-au făcut presiuni politice, fiind şantajat cu faptul că a ştiut unde s-a ascuns Nichifor Crainic, în Sibiu, în toamna anului 1944, şi nu l-a denunţat. Mai precis şeful cabinetului (Spiridon Săndulescu) prim-ministrului Petru Groza (fiu de preot ortodox, burghez, dar *„un prost de care s-au folosit comuniştii pentru a prelua puterea”* – Neagu Djuvara) a trimis o notificare în care preciza: *„ne găsim în posesia unor dovezi precise despre legăturile pe cari le-a avut Protopopul Dr. Dumitru Stăniloae, actualul rector al Academiei Teologice din Sibiu cu Nichifor Crainic, care a fost adăpostit în Sibiu prin concursul câtorva colaboratori ai Î.P.S. Voastre, între cari, în primul rând, înşişi Părintele Stăniloae şi Prof. Emilian Vasilescu, cunoscuţi ca vechi prieteni ai lui Nichifor Crainic”*. Părintele Dumitru Stăniloae s-a transferat la Facultatea de Teologie din Bucureşti unde va preda mistică ortodoxă, doar un an, până în 1948, când: mistica va fi scoasă din programa universitară, iar Părintele Stăniloae mutat la catedra de Dogmatică.

Tot acum au fost tipărite şi primele patru volume ale *Filocaliei*. Părintele Dumitru Stăniloae recunoştea în prefeţele volumelor sprijinul esenţial al Părintelui Arsenie Boca şi lega apariţia Filocaliei de mişcarea duhovnicească de la Sâmbăta de Sus. Îi dedică volumul al III-lea chiar Părintelui Arsenie Boca: *„Prea Cuc.[ernicięi] Sale Părintelui Ieromonah Arsenie, care a reînviat, cu viaţa şi cu propovăduirea, duhul Filocaliei în viaţa religioasă a poporului nostru”*. Dar despre Nichifor Crainic niciun

cuvânt. Se înţelege de ce nu apare numele lui în nicio prefaţă. Părintele Dumitru Stăniloae şi-ar fi riscat nu numai libertatea, dar şi viaţa (poate nici n-ar fi trecut de cenzură). De altfel şi Nichifor Crainic avusese un rol esenţial, doar el vorbise primul despre *Filocalie* în cursurile şi-n articolele sale şi, în plus, făcuse primele demersuri pentru publicarea ei, după cum vom vedea.

Nichifor Crainic a reuşit să ceară şi să i se aprobe rejudecarea procesului din 1945. L-a apărat avocatul Petre Pandrea: *„am profitat între timp, vorbind cu [Mihail] Sadoveanu, [C.I.] Parhon şi Gala Galaction ca să-l salvăm pe Nichifor Crainic, al cărui proces îl susţin"*; *„mai am apoi, în curs, procesul lui Nichifor Crainic, unde sper să obţin un rezultat senzaţional. Am vorbit şi cu Gala Galaction, Sadoveanu, Parhon etc. şi toţi mi-au promis tot sprijinul posibil"*[6].

În acest timp Crainic fusese dus la Văcăreşti. Cei care au depus mărturie favorabilă pentru Crainic au fost N. Crevedia susţinând că ziarul *Calendarul* „avea ca directive economice, sociale, susţinerea păturei muncitoreşti şi sărace... contra trusturilor capitaliste", sculptorul Oscar Han l-a apărat vorbind despre ajutorul oferit de Crainic atât pictorului evreu Iosif Iser (Iosif Isidor Rubinsohn), „a cumpărat din picturile lui şi l-a promovat în ce priveşte renumele lui" şi în plus i-a dedicat un număr special în *Revista Gândirea*, cât şi sprijinul pentru pictorul sas Hans Eder; filosoful Vasile Băncilă a precizat că „Grupul de la revista Gândirea era un grup literar şi nu unul politic... acuzatul este fiu de ţăran şi datorită acestui fapt întreaga sa operă literară poartă amprenta preocupărilor sale pentru acestă clasă socială"; evreul

---

[6] Stelian NEAGOE, *Petre Pandrea în puşcăriile comuniste*, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 2001, p. 27-29.

Solomon Segal l-a prezentat pe Crainic ca ocrotitor al său „prin ajutorul material permanent şi adăpostirea sa în casa familiei Crainic”.

Nichifor Crainic şi-a dovedit nevinovăţia: „procesul în sine a scos la lumină lipsa de temeinicie a acuzaţiilor, judecătorii reţinând un dosar superficial şi lipsit de argumente, punându-i în dificultate pe acuzatori” [7]. S-a dovedit practic că Alexandra Sidorovici nu avusese dreptate şi procesul din 1945 fusese o mascaradă.

Dar s-a întâmplat un lucru ce a schimbat cursul evenimentelor: comuniştii l-au dat jos pe Lucreţiu Pătrăşcanu din funcţia de Ministru al Justiţiei, singurul intelectual comunist român (acuzat de naţionalism şi şovinism; declarase într-un miting: *„Înainte de a fi comunist, sunt român”).* Petre Pandrea, cumnatul lui Pătrăşcanu şi avocatul lui Nichifor Crainic, a fost şi el arestat (14-15 apr. 1948) şi condamnat. Prin urmare, Nichifor Crainic, cu toate că-şi dovedise nevinovăţia, va fi depus la închisoarea Aiud fără sentinţă judecătorească: „aceştia au amânat de peste zece ori verdictul, reuşind să respingă opoziţia foarte argumentată a condamnatului abia la 15 ianuarie 1949”[8].

Aşadar, după 24 mai 1947, Nichifor Crainic îşi va petrece următorii 15 ani (cinsprezece ani!) la închisoare (Văcăreşti, Aiud): nevinovat, bătut, înfometat, chinuit, batjocorit. Urmează lunga perioadă a *martirajului său, suportat fără nicio vină de-a fi aparţinut vreunui partid politic, ci pentru simplul fapt că s-a manifestat ca ziarist şi ca*

---

[7] Ioan OPRIŞ, *Procesul ziariştilor naţionalişti 22 mai – 4 iunie 1945*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1999, p. 161.

[8] Ioan OPRIŞ, *Procesul ziariştilor naţionalişti 22 mai – 4 iunie 1945...*, p. 161.

poet român creştin (D. Stăniloae, *Poezia creştină a lui Nichifor Crainic*).

După moartea soţiei sale Aglaia (†26 mai 1946; singurul profesor care avusese curaj să dea o mână de ajutor la înmormântarea ei fusese Teodor M. Popescu), în timpul pribegiei sale în Transilvania, şi căsătoria fiicei sale Furtuna Ioana cu inginerul Alexandru Cojan, Nichifor Crainic spera să iasă din închisoare, să-l ia şi pe bunul Părinte Dimitrie Bejan (fost student de-al său), şi să se retragă la o mănăstire alături de Părintele Arsenie Boca: *„Măi băiete, Bun e Dumnezeu şi rabdă multe. Dac-oi avea zile, gândesc să mă aşez la o mănăstire. Să mă curăţ de zgură. Numai să trecem hopul. Aş vrea să scot «Gândirea» din nou. Asta se poate şi de la mănăstire. Celelalte preocupări le las pe seama altora. Am de scris câteva cărţi. După atâta experienţă. Şi un volum de poezii, dintre acelea care circulă pe aici. Vii cu mine? Tu eşti un suflet curat! Să trecem şi pe la Arsenie [Boca, n.n.]. Îl luăm şi pe Cristofor cu noi"*, îi spunea Nichifor Crainic Părintelui Dimitrie Bejan în închisoare (*Vifornița cea mare*, Ed. Ileana, Bucureşti, 2013, p. 206-207). În închisoare a continuat să ţină cursurile de mistică şi să compună poezii care au fost o adevărată hrană duhovnicească pentru ceilalţi deţinuţi. Poeziile lui Nichifor Crainic şi ale lui Radu Gyr „au suplinit antibioticele, vitaminele, poeziile lor ne-au ţinut de foame" (Nicolae Enescu, *Memoria lacrimei*).

Nichifor Crainic avea 73 de ani când a ieşit din închisoare, în 1962. Nu povestea nimic din cele întâmplate, spunea doar atât: *„Am cunoscut iadul!"*.

În cei 15 ani avuseseră loc următoarele schimbări:

* Părintele Arsenie Boca nu mai era în mănăstire: după ce făcuse şi el închisoare pe nedrept (1951-1952 Canal; 1955-1956 Timişoara, Oradea), a fost exclus definitiv din

mănăstire, în 14 mai 1959, din ordinul Securităţii Statului şi cu ordin scris de la Episcopia Aradului în care i s-a comunicat că *„potrivit dispoziţiunilor date de Sf. Sinod... decidem Ieromonah Arsenie Boca, duhovnic la mănăstirea de maice Prislop – să părăsească îndată localul susnumitei mănăstiri. Numitul va ieşi din mănăstire fără rasă, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziţie suma de bani necesară pentru aşi (sic!) achiziţiona un costum civil...”*;

∗ Părintele Dumitru Stăniloae încă se mai afla în închisoare, din 1958 (va fi eliberat în 1963), de când fusese condamnat în procesul Grupului isihast „Rugul Aprins”, împreună cu Daniil Sandu Tudor, Alexandru Mironescu, Sofian Boghiu etc. Fiind închis tot la Aiud, probabil s-a întâlnit cu Nichifor Crainic în închisoare.

După anul 1964 documentele ne descoperă faptul că au mai existat întâniri între Nichifor Crainic, Arsenie Boca şi Dumitru Stăniloae:

- **CRAINIC-STĂNILOAE**: în ziua de 5 mai 1964, Stan Dimancea, preot şi consilier patriarhal, fost student de-al lui Nichifor Crainic, i-a avut invitaţi la masa de prânz, cu ocazia Sărbătorii Sfintelor Paşti, pe **Nichifor Crainic**, **Părintele Dumitru Stăniloae**, profesorul de istorie bisericească Teodor M. Popescu şi liturgistul Petre Vintilescu. Aflăm din nota informativă dată de colaboratorul „Lascăr” faptul că Nichifor Crainic nu obţinuse niciun fel de ajutor din partea patriarhului: „când preotul Vintilescu a spus: «Patriarhul Iustinian n-a lăsat pe niciun teolog fără sprijin», Crainic a răspuns: «Şi totuşi mai sunt foşti profesori de teologie care nu s-au bucurat de sprijinul Patriarhului Iustinian şi printre aceştia sunt şi eu!». Teodor M. Popescu a spus atunci: «Aceasta pentru că n-ai cerut»”; de asemenea, cunoaştem că Părintele Dumitru Stăniloae îl vizita adesea pe

Nichifor Crainic în apartamentul acestuia de pe bulevarudul Dinicu Golescu, de lângă Gara Basarab. De asemenea, cu siguranţă s-au mai întâlnit în redacţia revistei „Glasul Patriei”, unde amândoi au scris după ieşirea din temniţă.

- **CRAINIC-BOCA-STĂNILOAE**: în seara zilei de 23 decembrie 1969, Nichifor Crainic a fost sărbătorit la *Restaurantul Bucur* din Bucureşti (pe 22 decembrie 1969 împlinise 80 de ani). Au fost invitate aproximativ 40 de persoane, printre care s-au aflat şi Părintele Arsenie Boca şi Părintele Dumitru Stăniloae. Există o fotografie de grup în care apar toţi trei alături de o parte dintre invitaţi (publicată în: *Părintele Arsenie Boca – biografie vizuală*, autor Florin Duţu, Ed. Floare Albă de Colţ, 2014, p. 54-55). Cu această ocazie, Părintele Dumitru Stăniloae a ţinut un discurs despre activitatea lui Nichifor Crainic.
- **CRAINIC-BOCA:** în 1971 Nichifor Crainic i-a făcut o vizită Părintelui Arsenie Boca la Biserica Sfântul Nicolae din satul Drăgănescu (com. Mihăileşti, Giurgiu). Cu această ocazie i-a zis să nu uite să reprezinte iconografic „Nunta din Cana Galileii” şi i-a înmânat o scrisoare neterminată, ce urma să fie completată pe măsura înaintării picturii: *„Iubite Părinte Arsenie, a fost o vreme când te-am ştiut pictor de suflete după modelul Domnului nostru Iisus Hristos... Sfinţia Ta ai înţeles să faci o pictură transfigurată în nuanţe clare şi deschise, paradiziace pentru a sugera lumea feerică de dincolo. Biserica de la Drăgănescu iradiază lumina raiului. Ceea ce domină în ea până acum e imaginea Maicii Domnului...”*.

Nichifor Crainic a plecat în lumea de dincolo în noaptea de **20 spre 21 august 1972.** Nu ştim dacă Părintele Arsenie Boca sau Părintele Dumitru Stăniloae au participat la înmormântarea din 24 august 1972 (documentele cercetate

până acum nu ne arată acest lucru), dar cunoaştem că au participat la parastasul de un an de la Biserica Enei (la 19 august 1973) ţinut pentru Nichifor Crainic şi soţia sa Aglaia. Cu această ocazie a slujit şi Părintele Dumitru Stăniloae alături de preotul paroh Stan Dimancea (fost student de-al lui Nichifor Crainic) şi de arhimandritul Leca: „pe lângă preotul bisericii Enei, pe numele său: Stan Dimancea, au mai slujit la aceste parastase şi următorii: preotul DUMITRU STANILOAIE, profesor la Institutul Teologic din Bucureşti, vechi prieten şi colaborator al scriitorului NICHIFOR CRAINIC la revista «Gîndirea» şi arhimandritul LECA, exortul mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureştilor... Au mai fost de faţă şi diaconul Emilian Vasilescu, fost profesor la Institutul Teologic din Bucureşti, împreună cu soţia, finii profesorului NICHIFOR CRAINIC, fostul călugăr BOCA din Ardeal" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1, f. 23-31).

Părintele Arsenie Boca a fost prezent şi la parastasul de patru ani din 23 mai 1976, slujit tot la Biserica Enei: „printre aceştia se numără NICOLAE CREVEDIA, ARSENIE BOCA, EMILIAN VASILESCU cu soţia şi LAE LUPU care au participat la parastas, la biserică, unde au fost prezente circa 30-40 de persoane dintre care foarte multe femei în vârstă foste cunoscute şi paciente ale Dr. AGLAIA CRAINIC..." (ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1, f. 53). Cu această ocazie au fost prezenţi şi agenţii Securităţii care i-au fotografiat pe participanţi la ieşirea din biserică, inclusiv pe părintele Arsenie Boca (fotografia de pe coperta cărţii), descoperită de autorul acestei cărţi în Arhivele Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (A.C.N.S.A.S.).

Dacă despre Părintele Dumitru Stăniloae s-au organizat congrese, conferinţe, aniversări, seri speciale, etc., în schimb, despre Nichifor Crainic şi Părintele Arsenie Boca, nu s-a organizat nimic serios. Nici măcar nu au fost menţionaţi tangenţial în acele prelegeri, cu toate că Dumitru Stăniloae recunoştea într-un interviu că el a fost un ucenic de-al lui Nichifor Crainic („Pr. I. Pintea: «- I-aţi fost ucenic [lui Nichifor Crainic], dacă nu mă înşel». Pr. D. Stăniloae: «- Da.»”[9]), iar în prefeţele primelor patru volume ale *Filocaliei* de la Sibiu acelaşi Părinte Dumitru Stăniloae recunoştea că n-ar fi fost posibilă apariţia lor fără sprijinul Părintelui Arsenie Boca şi leagă această apariţie de caracterul filocalic al mişcării duhovniceşti de la Mănăstirea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus.

[9] Pr. Ioan PINTEA, *O întâlnire cu Părintele Stăniloae*, în: *Pr. Dumitru Stăniloae, teolog al profunzimilor*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2012, p. 25. Publicat iniţial în Revista „Renaşterea”, nr. 9, sept./1990, p. 4.

Capitolul I

MISTICA ORTODOXĂ de la *Predica de pe Munte* a Mântuitorului Iisus Hristos la *Părinţii Misticii şi Filocaliei româneşti*: Nichifor CRAINIC, Arsenie BOCA, Dumitru STANILOAE

Pentru a înţelege ce este mistica ortodoxă, în primul rând trebuie definite câteva chestiuni esenţiale:

* Ce este Ortodoxia?

* Care este scopul *vieţii în Hristos* în Ortodoxie?

* De ce este *mistica ortodoxă (viaţa duhovnicească),* cu cele trei etape - curăţire→iluminare→îndumnezeire - care se întrepătrund, metoda de vindecare în Ortodoxie?

Pentru aceasta am apelat la studiul „Ortodoxia ca terapie" al părintelui savant Gheorghe Metallinos, studiu ce are la bază *Tradiţia patristică.*

* Ce este Ortodoxia?

Părintele Gheorghe Metallinos ne-a oferit una dintre cele mai bune definiţii ale Creştinismului Ortodox: „Dacă am dori să definim în mod convenţional Creştinismul, ca Ortodoxie, am spune că este experienţa Dumnezeului Celui Nezidit în istorie şi posibilitatea omului zidit de a deveni ca Dumnezeu *după har.* Dată fiind prezenţa permanentă a lui Dumnezeu prin Hristos în realitatea istorică, Creştinismul oferă omului posibilitatea îndumnezeirii, la fel cum medicina îi conferă posibilitatea menţinerii sau redobândirii sănătăţii lui, prin intermediul unei anumite *proceduri terapeutice* şi al

unui *mod corespunzător de viaţă*"[10]. Gheorghe Metallinos este un urmaş al Părintelui Ioan Romanidis căruia i se datorează, în Grecia, „întoarcerea la considerarea filocalică (ascetico-terapeutică) a credinţei, fireşte la un nivel academic" (G. Metallinos), care susţinea că „nimic altceva nu este Tradiţia ortodoxă, decât această educaţie terapeutică, în timpul căreia se realizează curăţirea minţii, iluminarea minţii şi, în continuare, dacă doreşte Dumnezeu, şi îndumnezeirea minţii şi a omului întreg"[11].

* Care este scopul vieţii în Hristos în Ortodoxie?

„Unicul şi absolutul scop al vieţii în Hristos este *îndumnezeirea,* adică unirea cu Dumnezeu, astfel încât omul, participând la energia necreată a lui Dumnezeu, să devină *după har* ceea ce Dumnezeu este după firea Lui (fără de început şi fără de sfârşit). Acesta este sensul creştin al mântuirii. Nu este vorba despre o îmbunătăţire morală a omului, ci despre recrearea şi rezidirea în Hristos a omului şi a societăţii, prin legătura existenţială şi vitală cu Hristos, Care este arătarea în trup a lui Dumnezeu în istorie... cel unit cu Hristos este o făptură nouă... intrarea mântuitoare a Celui veşnic şi mai presus de timp în timpul istoric, reprezintă începutul unei noi lumi, propriu-zis al unei Noi Epoci care continuă până la sfârşitul veacurilor prin persoanele creştinilor autentici, adică ale sfinţilor"[12].

În continuarea studiului, preotul-profesor Metallinos

---

[10] Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie*, trad. Ion Marian Croitoru, în: *Omagiu profesorului Nicolae Dură la 60 de ani*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanţa, 2006, p. 171.
[11] Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică*, trad. Ion Marian Croitoru, Ed. Bibliotheca, Târgovişte, 2012, p. 108.
[12] Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 171.

evidenţiază următoarele aspecte:

1. *Biserica este loc de vindecare universal*, mai exact *spital duhovnicesc* după expresia Sf. Ioan Gurădeaur (347-407) sau *laboratorul experienţei îndumnezeirii* după înţeleptul ieromonah Makarios Simonopetritul[13]. În Biserică se desfăşoară lucrarea de mântuire a omului, în Biserică omul merge pe *Cărarea Împărăţiei* (titlul cărţii părintelui Arsenie Boca).

2. *Boala tuturor oamenilor pe care o vindecă Ortodoxia* este „starea de cădere a omului (*nefuncţionarea sau subfuncţionarea energiei mentale a omului - inexistenţa comuniunii cu Dumnezeu, a rugăciunii neîntrerupte, a liturghisirii minţii în inimă*) şi, în acelaşi timp, a întregii zidiri, care suferă împreună cu el”.

Lăuntric omul este înzestrat cu trei sisteme de memorie:

i. **Memoria celulară (ADN)** – *stabileşte totul în organismul uman*;

ii. **Memoria celulară encefalică** – funcţiunea creierului – *reglează legătura noastră cu noi înşine şi mediul înconjurător. Raţiunea (logica) are acest spaţiu de desfăşurare.* Prin această lucrare raţională, misticii scriitori au putut să descrie cele pe care le trăiau la nivelul inimii ca experienţe mistice (*viaţă duhovnicească)*. Trebuie reţinut că „mintea şi raţiunea nu sunt identice din punct de vedere ortodox, deoarece raţiunea (logica) se exercită în creier, pe când mintea în inimă”, cum vom vedea în continuare;

iii. Memoria inimii sau a minţii – *lucrează în inimă*

---

[13] Ieromonahul Makarios de la M-rea Simonopetra de la Muntele Athos, în: George CĂBAŞ, *Părinţi contemporani din Sfântul Munte Athos*, Ed. Anastasis, Sibiu, 2007, p. 54.

(centrul conştiinţei noastre). Inima are atât o funcţie naturală (fizică) de pompare a sângelui, cât şi o funcţie supranaturală (spirituală, suprafizică) *ca spaţiu de comuniune cu Dumnezeu, adică cu energia Lui necreată: „energia minţii în inimă se numeşte funcţiunea mentală a inimii... [care] se realizează ca rugăciune neîntreruptă [I Tes. 5,17] a Duhului Sfânt în interiorul inimii [Gal. 4,6; Rom. 8,26] şi este numită de Sfinţii Părinţi aducerea aminte sau memoria lui Dumnezeu".* Prin căderea protopărinţilor s-a întunecat această lucrare a minţii în inimă (numită *lucrare noetică*) şi omul a pierdut comuniunea cu Dumnezeu, omul a pierdut harul lui Dumnezeu şi astfel a apărut *moartea duhovnicească* (lipsa harului, despărţirea omului de Dumnezeu), urmată de *moartea trupească* (despărţirea sufletului de trup): *„nefuncţionarea sau subfuncţionarea energiei mentale a omului reprezintă esenţa căderii"; „aşa-numitul păcat strămoşesc reprezintă exact eşecul omului, chiar de la începutul apariţiei sale istorice, de a salva aducerea aminte de Dumnezeu, adică comuniunea cu Dumnezeu în inima lui"; „toţi urmaşii lui Adam şi Eva participă la această stare bolnăvicioasă... o boală a firii omului"*[14]. Prin Tainele Botezului, Mirungerii şi Euharistiei are loc *redeschiderea căii persoanei spre îndumnezeire*, adică i se reactivează această *memorie a inimii* prin care are posibilitatea să fie în comuniune cu Dumnezeu prin har şi să vadă slava lui Dumnezeu: „Fiţi, dar, voi, desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este"(Mt. 5, 48); Sf. Ap. Pavel (c.5-c.67): „Rugaţi-vă neîncetat" (I Tes. 5, 17); Sf. Ap. Petru: „să vă faceţi părtaşi dumnezeieştii firi" (II Petru 1, 4). De asemenea, „în tradiţia isihastă, a pătrunde în inimă înseamnă

---

[14] Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 172.

deplina reintegrare a persoanei umane în Dumnezeu”[15].

Părintele Arsenie Boca susţinea, de fapt, aceleaşi lucruri în opera sa *Cărarea Împărăţiei,* mai exact că omul (trup şi suflet) are: 1. **SISTEM CELULAR** *şi moştenire genetică*, 2. **CREIER** (sediu al inteligenţei/raţiunii, dar unde „funcţionează şi un centru de cenzură care are la dispoziţie tot mecanismul bio-chimic necesar capabil să aprobe sau să frâneze tot ce obligatoriu trebuie să treacă pe la acest centru de informaţie”) şi 3. **CONŞTIINŢĂ** şi **INIMĂ (**prin acestea se realizează comunicarea între om şi Dumnzeu; „Să nu-L căutăm pe Dumnezeu în vreo văgăună din univers, pentru că El este în inima noastră” - Părintele Arsenie Boca). Patimile conduc la *perturbarea* comunicării dintre om şi Dumnezeu, omul receptând glasul patimilor („patima îi duh necurat şi când stăpâneşte pe cineva îi dă chipul”), în loc să recepteze glasul conştiinţei (chemarea lui Dumnezeu).

3. „Scopul prezenţei Bisericii în lume, ca şi comuniune în Hristos, este **vindecarea omului**, prin **refacerea comuniunii inimii lui cu Dumnezeu**, adică a funcţiei lui mentale. **Metoda de vindecare** oferită de Biserică este **viaţa duhovnicească**, ca viaţă în Duhul Sfânt. Viaţa duhovnicească se trăieşte ca asceză şi participare la Harul necreat, acordat prin Sfintele Taine”[16], numite şi *Tainele Vindecării* de către Mitropolitul Kallistos Ware de Diokleia.

Părinţii Bisericii (*Patres Ecclesiae)* spun că viaţa duhovnicească are trei etape: **curăţirea inimii**, **iluminarea minţii** şi **îndumnezeirea**. Prin *viaţa duhovnicească* omul

---

[15] Mitropolitul Kallistos WARE de Diokleia, *Tainele Vindecării*, trad. Florin Caragiu, Ed. Basilica, 2013, p. 26.

[16] Pr. Prof. Univ. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...,* p. 172.

poate birui mai întâi moartea duhovnicească şi poate gusta Împărăţia Cerurilor încă de aici de pe pământ, după cum susținea şi Părintele Arsenie Boca: „Cine crede că raiul e o stare a sufletelor (numai) după moarte, nu-l cunoaşte şi nu va nimeri în el. Vom ajunge numai în stările pe care le-am început şi în care ne-am statornicit de aici"[17]. Apoi omul biruie moartea trupească la cea de-a **Doua venire a lui Hristos în slavă**, când va avea loc:

a) *Învierea generală a morţilor şi schimbarea trupurilor celor de pe pământ* („Trupurile drepţilor vor ieşi pnevmatizate din sânul pământului transfigurat şi trupurile vii se vor preface în trupuri înviate"; „Trupurile păcătoşilor vor fi incoruptibile şi lipsite de nevoia consumării dar capabile să simtă chinurile, vor avea o accentuată expresivitate a răutăţii şi tristeţii din sufletele lor chinuite de demoni"[18]);

b) *Judecata universală din urmă* (criteriul judecăţii: *„practicarea sau nepracticarea iubirii de oameni, care-şi are temelia în vederea lui Dumnezeu prin om"*[19]);

c) *Viaţa veşnică întru fericire sau nefericire.*

4. „Limitarea Bisericii la simpla iertare a păcatelor pentru intrarea de după moarte în Rai înseamnă o denaturare a ei şi echivalează ca şi cum ştiinţa medicală îngăduie ca cel bolnav să se vindece după moartea lui! Biserica nu poate să trimită pe cineva în rai sau în iad. De altminteri, Raiul şi Iadul nu sunt locuri, ci moduri de existenţă. Biserica,

---

[17] *Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca*, în: P.S. Daniil STOENESCU, Episcop-Locţiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârşeţ, 2012, p. 282.

[18] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III*, Ed. a III-a, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2003, p. 445.

[19] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III...*, p. 453.

vindecând pe om, îl pregăteşte să vadă pe Hristos veşnic în lumina Lui necreată ca rai şi nu ca iad, adică foc mistuitor (Evrei 12, 29)"[20].

În iconografia ortodoxă, în scena Judecăţii de Apoi (a se vedea de exemplu la Mănăstirea Voroneţ), de sub picioarele/tronul Mântuitorului izvorăşte un singur *râu de foc* – focul iubirii dumnezeieşti, foc necreat care îi arde pe cei păcătoşi. Ierarhul grec Ierotei Vlachos de Nafpaktos, invitat de Mitropolitul Teofan şi conferenţiind la Universitatea din Iaşi [14 oct. 2011] despre „Teologia ca trăire din perspectiva învăţăturii Părintelui Ioannis Romannidis", la punctul al IX-lea al discursului a vorbit tocmai despre Rai şi Iad şi despre focul dumnezeiesc:

„Raiul şi Iadul există din perspectiva omului, nu din perspectiva lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu a creat Raiul şi Iadul. Dumnezeu este Lumină şi luminează întreaga lume. Lumina necreată are două însuşiri: luminează şi arde. Unii sunt luminaţi, iar alţii ard. Astfel Dumnezeu se împărtăşeşte ca lumină necreată şi cei care nu sunt capabili să-L primească, ard... Părintele Ioannis Romannidis spunea că Mântuitorul Hristos, vorbind despre Iad, uneori îl numeşte întuneric, iar alteori îl numeşte foc. Însă acolo unde există foc, nu există întuneric. Acolo unde există întuneric, nu există foc. Ceea ce înseamnă că Iadul nu este nici întuneric, nici foc, aşa cum le înţelegem noi. Dumnezeu iubeşte pe toţi oamenii şi pe cei drepţi şi pe cei păcătoşi şi le trimite harul Său. Cei care nu s-au vindecat (de păcat), nu vor trăi harul ca lumină, ci ca foc. De aceea focul Iadului nu este creat, ci este necreat... De aceea, în Biserică, toţi să ne luptăm, să ne nevoim, să ne vindecăm (de păcat), ca să putem primi harul

[20] Pr. Prof. Dr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie...*, p. 173.

lui Dumnezeu ca lumină, ci nu ca foc"[21].

Trebuie amintit aici cuvântul Părintelui Arsenie Boca scris pe pereţii Bisericii de la Drăgănescu, în scena călugărului răstignit, unde la picioarele sale se observă textul: „Temelia, Piatra Hristos. Să nu credeţi că veţi intra «după moarte» în împărăţia în care n-aţi trăit de pe pământ". Părintele Arsenie se referă tocmai la acest foc necreat care îi arde pe cei care nu au încercat să se vindece în Biserică în timpul vieţii lor.

După moartea persoanei umane se întâmplă următoarele lucruri: moartea trupească - despărţirea sufletului de trup; sufletul este nemuritor (2 Cor 5,6-8; Eccl.12,7; Lc.16,19;) şi se desparte de trup până la a Doua Venire a lui Hristos când va avea loc, repetăm, *învierea generală a morţilor şi schimbarea trupurilor celor de pe pământ, precum şi judecata universală*; după moartea fizică are loc judecata particulară cu consecinţe pentru *modul de existenţă* al sufletelor (2 Cor 5,10; Gal 6,8): Rai sau Iad; *sporirea în comuniunea cu Dumnezeu a sufletelor celor decedaţi şi vindecaţi în credinţă şi ajunşi în starea de Rai*; *comuniunea drepţilor întreolaltă şi a Bisericii de pe pământ cu ei*; rugăciunile Bisericii pentru cei răposaţi, căci nu se ştie care sunt drepţi (excepţie sfinţii canonizaţi) – „cei aflaţi în iad, dar nu lipsiţi total de credinţa în Hristos, pot fi mutaţi şi ei în raiul comuniunii cu Hristos până la judecata din urmă [universală], sau pot fi ridicaţi de la chinuri mai grele la unele mai uşoare, prin rugăciunile celor de pe pământ şi ale

---

[21] Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învăţăturii Părintelui Ioannis Romannidis*, în: coord. Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA şi Pr. Lect. Dr. Ilie Melniciuc-Puică, *Familia în societatea contemporană*, tipărit cu binecuv. Î.P.S. Teofan, Mitrop. Moldovei, Ed. Doxologia, Iaşi, 2011, p. 21.

sfinţilor, cerute de cei de pe pământ, dar poate săvârşite şi din proprie iniţiativă"[22]; moaştele sfinţilor sunt o anticipare a incoruptibilităţii trupurilor înviate şi îndumnezeite din veacul viitor[23].

Nr.	*Tipul de memorie*	*Ştiinţa al cărei subiect este*
1.	**Memoria celulară (ADN)**	Ştiinţa medicală
2.	**Memoria celulară encefalică** (locul de manifestare pentru raţiune - logică)	
3.	**Memoria inimii sau a minţii** (spaţiu de comuniune cu Dumnezeu; aducerea aminte sau memoria lui Dumnezeu; liturghisirea minţii în inimă; adâncul inimii - *nous*). Biserica (Trup al lui Hristos) are rostul de a vindeca personalitatea umană şi de a reactiva această memorie a inimii.	Ştiinţa pastoral-terapeutică: *deschiderea căii persoanei spre îndumnezeire.* Metoda de vindecare a Bisericii: *viaţa duhovnicească (curăţire, iluminare, îndumnezeire), care se trăieşte ca asceză, şi participare la Harul necreat, acordat prin Sfintele Taine.*

Tipurile de memorie din interiorul omului după pr. Gheorghe Metallionos.

Aşadar a avut loc căderea protopărinţilor Adam şi Eva şi odată cu ei a întregului neam omenesc, mai exact pierderea comuniunii cu Dumnezeu/*moartea duhovnicească*, urmată de *îmbrăcarea hainelor de piele* (Facere 3, 21) şi *moartea trupească*, adică pierderea nemuririi şi despărţirea sufletului

[22] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III…*, p. 338.
[23] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III…*, p. 315-366.

de trup.

Profeţii Vechiului Testament (Ilie, Isaia, Ieremia, Iezechiel etc.) au avut comuniune cu Dumnezeu dar nu au putut birui moartea trupească, nu au putut să distrugă porţile Iadului şi nu au putut inaugura Împărăţia Cerurilor cum a făcut Mântuitorul Iisus Hristos prin Întrupare, Răstignire şi Înviere. În Vechiul Testament sufletele oamenilor după moarte ajungeau în Şeol[24]/Hades/Iad[25] (excepţie Enoh şi Sf. Ilie care au fost ridicaţi cu trupul de slava dumnezeiască şi duşi în alt loc, dar nu în Ceruri – după cum susţin Sf. Ioan Gură de Aur, Sf. Grigorie Palama, Cuviosul Nil [26]). Înomenirea Fiului lui Dumnezeu ar fi avut loc independent de căderea lui Adam, după cum, din descoperire dumnezeiască, susţin Sfinţii Bisericii (Maxim Mărturisitorul, Grigorie Palama, Nicodim Aghioritul etc.), Patimile, Răstignirea, Moartea şi Învierea Domnului fiind urmări ale căderii protopărinţilor[27] (prin cădere a invervenit moartea trupească pe care a biruit-o Hristos).

Cu alte cuvinte, chiar dacă nu ar fi căzut în păcat Adam şi Eva, omul ar fi putut dobândi *îndumnezeirea după har* tot prin Întruparea Domnului, dar în alt context.

Fiul şi Cuvântul lui Dumnezeu, persoana a doua din Sfânta Treime, *S-a întrupat de la Duhul Sfânt şi din Fecioara Maria şi S-a făcut om (Crezul Niceo-Constantinopolitan),* cu

---

[24] ŞEOL în lb. ebraică înseamnă *peşteră, prăpastie, abis şi semnifică împărăţia întunecoasă şi nevăzută a morţilor, adică locul unde se află sufletele celor plecaţi din lumea aceasta.*

[25] IAD corespunde ebraicului Şeol şi *desemnează împărăţia şi puterea morţii şi a diavolului.*

[26] Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători*, trad. Daniela Filioreanu, Ed. Cartea Ortodoxă/Egumeniţa, 2004, p. 261.

[27] Lipsa de dependenţă a sfintei Întrupări de căderea în păcat este dezbătută în lucrarea: Î.P.S. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători*..., p. 325-334.

alte cuvinte firea dumnezeiască s-a unit cu cea omenească în mod *„neamestecat, neschimbat, neîmpărţit şi nedespărţit”* (Sinodul IV Ecumenic, Calcedon, 451) în persoana/ipostasul Fiului lui Dumnezeu[28], iar numele „Hristos desemnează cele două firi, adică firea dumnezeiască şi cea omenească, ce alcătuiesc împreună Dumnezeul-Om”[29]. Acesta a fost un eveniment istoric, petrecându-se în timpul împăratului roman Augustus (27 î.Hr.-14 d.Hr.), pe când în Iudeea guverna Irod. Hristos biruie pe diavolul şi moartea (duhovnicească şi trupească) prin Răstignirea şi Învierea Sa cea de a treia zi şi „îl readuce pe om la starea dinainte de cădere şi îl ridică încă şi mai sus”[30] pentru că îl uneşte cu Sine – prin *îndumnezeire*[31]: „şi aşa cum a fost atunci Adam înainte de păcat, aşa se fac toţi cei ce s-au botezat... deci aceia care au fost rechemaţi prin Botezul Tău în vie, adică în rai, şi au intrat aici cu totul lipsiţi de păcat sau chiar sfinţiţi, au ajuns ca întâiul Adam”[32]. Icoana Învierii este icoana *Pogorârii la Iad*, când Mântuitorul Hristos îi scoate pe Adam şi Eva din Iad.

După 40 de zile de la Înviere, timp în care S-a arătat ucenicilor Săi de mai multe ori şi le-a dezvăluit tainele Împărăţiei, Hristos S-a înălţat, adică S-a urcat cu Trupul la

---

[28] **Hristologia**=învăţătura (dogma) Bisericii despre Mântuitorul Iisus Hristos; „Cel care este mai înainte de veci deofiinţă cu Tatăl din punct de vedere al dumnezeirii Sale, Acelaşi, în zilele din urmă, a devenit deofiinţă cu noi din punct de vedere al omenităţii Sale (Sf. Grigorie Teologul).

[29] Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători...*, p. 33.

[30] Î.P.S. Hierotheos VLACHOS, „Teologia ca trăire din perspectiva învăţăturii Părintelui Ioannis Romannidis”... , p. 19.

[31] „Îndumnezeirea omului se mai numeşte şi tămăduire sau vindecare [terapie], pentru că omul care merge pe această cale se vindecă de stricăciune şi de moarte şi se izbăveşte de asuprirea diavolului”, Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători...*, p. 38.

[32] Sf. Simeon Noul Teolog, *Imne, epistole şi capitole. Scrieri III*, trad. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2001, p. 284.

ceruri. La 10 zile după Înălţare şi la 50 de zile de la Înviere, a avut loc Pogorârea Sfântului Duh (Cincizecimea), ultimul eveniment din iconomia dumnezeiască pentru mântuirea omului (*răscumpărarea din cădere*) care a început cu *Bunavestire*. De Cincizecime *omul s-a făcut prin Duhul Sfânt mădular al Trupului înviat al lui Hristos*[33]. În această zi, Hristos L-a trimis ucenicilor Săi pe Duhul Sfânt Mângâietorul, Care lucrează în Biserică (dar *suflă şi unde vrea*), iar în Biserică prin Sfintele Taine omul poate birui toate puterile vrăjmaşului cu ajutorul lui Hristos şi se poate vindeca de stricăciune şi de moartea duhovnicească şi poate gusta încă de aici Împărăţia lui Dumnezeu.

Prin Botez are loc *naşterea cea de-a doua din apă şi din Duh* prin *întreita afundare în numele Sfintei Treimi*, curăţirea de păcatul strămoşesc şi de toate păcatele săvârşite până în acel moment, îmbrăcarea în Hristos prin refacerea chipului lui Hristos în om („Câţi în Hristos v-aţi botezat, în Hristos v-aţi şi-mbrăcat" Gal. 3,26), devenim părtaşi ai Trupului înviat al Mântuitorului Iisus Hristos şi membri ai Bisericii: „prin Botez, adică prin scufundarea omului în apă în numele Sfintei Treimi, se produce moartea omului vechi şi renaşterea lui la viaţa adevărată în Hristos. Odată cu aceasta omul se spală de păcatul strămoşesc al căderii (al pierderii harului) şi de toate păcatele săvârşite mai înainte şi se imprimă chipul lui Hristos în el. Prin aceasta omul, unindu-se cu Hristos, este introdus în Biserică"[34]; „prin Sfantul Botez, Biserica lui Hristos ne naşte de sus în obştea creştinilor sau a ucenicilor Domnului. Prin el primim ştergerea păcatului

---

[33] Arhim. Hierotheos VLACHOS, *Predici la marile sărbători*..., p. 281.

[34] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III*..., p. 40.

străvechi, întrucât toţi eram în Adam când a păcătuit el, întărirea firii în starea de curăţie, dobândită prin Botez, rămâne să se implinească treptat, conlucrând fiecare cu harul dat la Botez... Tot la Botez mai primim de la Dumnezeu şi înger păzitor care răspunde de noi şi de darurile primite, atât în vremea vieţii cât şi la ieşirea noastră din viaţa pămantească”[35].

Taina Mirungerii - *îmbrăcarea în Duhul Sfânt* - se săvârşeşte imediat după botez şi constă în ungerea celui botezat în chipul crucii cu Sfântul şi Marele Mir - la frunte, la ochi, la nări, la gură, la amândouă urechile, pe piept, pe spate, la mâini şi la picioare -, preotul zicând de fiecare dată „Pecetea darului Sfântului Duh”. Aceasta reprezintă „întărirea celui botezat pentru dezvoltarea vieţii celei noi într-o împreună-lucrare a lui cu Duhul Sfânt… prin Mirungere, Duhul Sfânt pătrunde şi se imprimă în aceste mădulare şi organe şi în puterile sufleteşti care stau la temelia lor şi persistă în ele ca o bună mireasmă, ca şi Mirul… Duhul produce un dar special în fiecare om pe măsura întăririi mai puternice a unui anumit mădular al lui, producând un dar deosebit în fiecare membru al Bisericii”[36].

Aceste daruri deosebite sunt talanţii/talentele fiecărei persoane: „Prin Sfantul Mir primim sălăşluirea în noi a darurilor Duhului Sfânt, potrivit cu atotştiinţa şi orânduirea lui Dumnezeu ce-o are în viaţă cu noi cu fiecare. Taina aceasta ne dă întărirea în viaţa cea nouă primită la Botez şi face să se dezvolte, în bine, talanţii ascunşi în ţarina fiecărui

---

[35] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*, Ed. a V-a, 2006, Ed. Episcopiei Aradului, p. 141-142.
[36] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă, Vol. III…*, p. 80-81.

ins la naştere"[37].

Prin Taina Euharistiei - Împărtăşirea cu Trupul şi Sângele lui Hristos - primim *medicamentul nemuririi*[38], „spre iertarea păcatelor şi spre viaţa de veci, spre sfinţire, spre luminare, spre tărie, spre **vindecare** şi spre sănătatea sufletului şi a trupului şi spre ştergerea şi pierderea cu totul a cugetelor, a gândurilor şi a deprinderilor mele celor rele şi a nălucirilor de noapte de la duhurile viclene şi întunecate" *(Rugăciune a Sf. Ioan Gură de Aur ce se citeşte de credincioşi înainte de Sfânta Împărtăşire).*

După Botez, Mirungere şi Împărtăşire, moartea trupească rămâne totuşi pentru că „omului i se dă şansa să aleagă, să lupte împotriva păcatului, care este inseparabil legat de stricăciunea şi moartea trupului său. În acest sens, mântuirea omului nu se face decât cu ajutorul lui Dumnezeu, dar şi cu împreună-lucrarea omului… mai întâi este învinsă moartea duhovnicească, întrucât omul se uneşte cu Trupul Înviat al lui Hristos prin Tainele Bisericii, şi în continuare este eliberat şi de moartea trupească"[39].

„Prin botez scăpăm de jugul robiei, devenim liberi de silnicia păcatului. Poruncile Noului Testament sunt porunci ale libertăţii, porunci ale harului, nu ale legii. Dar dacă nu le împlinim ne pierdem iarăşi libertatea. Poruncile Noului Testament ne asigură libertatea spiritului, precum neîmplinirea lor ne întoarce iarăşi sub tirania păcatului... Mântuirea noastră nu e numai un dar de la Dumnezeu, ci şi o faptă a libertăţii noastre... Deşi înzestraţi cu darurile

---

[37] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 141.

[38] Hierotheos [Vlahos], Mitropolit de Nafpaktos, *Viaţa după moarte,* trad. Adrian Tănăsescu-Vlas, îngrijire teologică de Pr. Eugen Drăgoi, Ed. Bunavestire, 2000, p. 38.

[39] Hierotheos [Vlahos], Mitropolit de Nafpaktos, *Viaţa după moarte*..., p. 39-41.

Botezului, totuşi n-am scăpat de războiul momelelor. Momeala, nefiind păcat, e permisă de Dumnezeu să cerce cumpăna libertăţii noastre”[40].

Dacă omul derapează existenţial prin păcat şi îşi murdăreşte *haina botezului* şi apar mustrările de conştiinţă, mai are şansa de a se curăţi prin botezul pocăinţei, adică prin *Taina spovedaniei*, numită şi al doilea botez. Definiţia acestei taine în duh patristic-filocalic a *pictat-o* Părintele Arsenie Boca pe pereţii Bisericii Drăgănescu: „Spovedania, Taina Pocăinţei, prin care puterea lui Dumnezeu, dată preoţilor, şterge biruinţele diavolului asupra omului. Căci «păcatul» aceasta este: o conspiraţie între diavol şi minte împotriva lui Dumnezeu, sau împotriva unei porunci a Lui, - o ascultare a omului de Satana şi nu de Dumnezeu. Când aceste biruinţe sunt spovedite şi ispăşite prin canon şi necazuri, acelea nu mai au nici o greutate la cântarul judecăţii particulare. Când sunt spovedite, dar numai pe patul morţii şi n-a mai rămas timp de canon şi îndreptare, diavolii vin şi înfricoşează sufletul cu necaz şi urgie mare. Dacă însă omul a ars păcatele pe pămînt măcar cu o lacrimă, aceasta nu se pierde, ci poate atrage mila lui Dumnezeu. Când biruinţele lui rămân consimţite întru totul toată viaţa şi neşterse de Taina Pocăinţei, omul acela – deşi botezat – s-a făcut fiu «aceluia» de care a ascultat. Biruinţele «lui» au toată greutatea fărădelegii şi cumplitii au câştigat sufletul omului. Sufletele drepţilor însă ca un şuvoi de foc urcă la cer, ca unele ce s-au îmbogăţit în Focul Duhului Sfânt”.

Părintele Arsenie Boca dădea cea mai mare însemnătate *Predicii de pe Munte* (Evanghelia după Matei, capitolele 5-7) a Mântuitorului Iisus Hristos, considera că este textul reper pentru urcuşul duhovnicesc al tuturor

---

[40] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 156-157.

credincioşilor, fie mireni, fie monahi. Părintele a receptat-o ca o sinteză a Evangheliei Mântuitorului: „**Asta-i vama de trecut: Predica de pe Munte**”[41]; „Părintele le spunea celor care ziceau că nu se prea pot ruga să înceapă cu citirea Noului Testament; să înceapă cu Evanghelia de la Matei şi **să citească cu mare atenţie Predica de pe Munte de mai multe ori până ce va pătrunde şi în minte ceva din duhul Evangheliei**”[42].

Predica de pe Munte a Mântuitorului a fost principalul reper scripturistic al său de-a lungul întregii vieţi, a fost idealul pe care a încercat să-l atingă prin conlucrare cu Dumnezeu, alături de învăţăturile Părinţilor din *Patericul egiptean* şi *Filocalie*. Dacă la Sâmbăta de Sus în anii ’40 i-a îndrumat pe credincioşi să citească în special *Predica de pe Munte* pe cei care căutau să se angajeze într-o autentică viaţă duhovnicească, acelaşi lucru l-a făcut şi înainte de a pleca din lumea aceasta: „asta a fost în primăvara lui 1988... şi eu [maica Marina Lupou] am zis: «Dar acum ce să facem, Părinte, că acum plecaţi». A zis: «Aveţi Predica de pe Munte, de la Matei capitolul 5»”[43]:

> „Văzând mulţimile, Iisus S-a suit în munte, şi aşezându-se, ucenicii Lui au venit la El. Şi deschizându-şi gura, îi învăţa zicând: Fericiţi cei săraci cu duhul, că a lor este Împărăţia cerurilor. Fericiţi cei ce plâng, că aceia se vor mângâia. Fericiţi cei blânzi, că aceia vor moşteni pământul. Fericiţi cei ce

---

41 Părintele Arsenie Boca, în: P.S. Daniil STOENESCU, *„Arhanghelul” de la Prislop şi alte scrieri*, Ed. Charisma, Vârşeţ, 2009, p. 264.

42 Pr. Nicolae STREZA, *Conferinţă despre Părintele Arsenie Boca*, Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj Napoca, 4 aprilie 2002, în: *Alte mărturii despre Părintele Arsenie Boca*, Ed. Agaton, Făgăraş, 2008, p. 20.

43 Maica Stareţă Marina Lupou (Mănăstirea Bic Sălaj), în: *Alte mărturii despre Părintele Arsenie Boca*..., p. 50.

flămânzesc şi însetează de dreptate, că aceia se vor sătura. Fericiţi cei milostivi, că aceia se vor milui. Fericiţi cei curaţi cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu. Fericiţi făcătorii de pace, că aceia fiii lui Dumnezeu se vor chema. Fericiţi cei prigoniţi pentru dreptate, că a lor este Împărăţia cerurilor. Fericiţi veţi fi voi când vă vor ocărî şi vă vor prigoni şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind din pricina Mea. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi, că plata voastră multă este în ceruri, că aşa au prigonit pe proorocii cei dinainte de voi. Voi sunteţi sarea pământului; dacă sarea se va strica, cu ce se va săra? De nimic nu mai e bună decât să fie aruncată afară şi călcată în picioare de oameni. Voi sunteţi lumina lumii; nu poate o cetate aflată pe vârf de munte să se ascundă. Nici nu aprind făclie şi o pun sub obroc, ci în sfeşnic, şi luminează tuturor celor din casă. Aşa să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, aşa încât să vadă faptele voastre cele bune şi să slăvească pe Tatăl vostru Cel din ceruri. Să nu socotiţi că am venit să stric Legea sau proorocii; n-am venit să stric, ci să împlinesc. Căci adevărat zic vouă: Înainte de a trece cerul şi pământul, o iotă sau o cirtă din Lege nu va trece, până ce se vor face toate. Deci, cel ce va strica una din aceste porunci, foarte mici, şi va învăţa aşa pe oameni, foarte mic se va chema în Împărăţia cerurilor; iar cel ce va face şi va învăţa, acesta mare se va chema în împărăţia cerurilor. Căci zic vouă: De nu va prisosi dreptatea voastră mai mult decât a cărturarilor şi a fariseilor, nu veţi intra în Împărăţia cerurilor. Aţi auzit că s-a zis celor de demult: «Să nu ucizi»; iar cine va ucide, vrednic va fi de osândă. Eu însă vă spun vouă: Că oricine se mânie pe fratele său vrednic va fi de osândă; şi cine va zice fratelui său: netrebnicule, vrednic va fi de judecata sinedriului; iar cine va zice: nebunule, vrednic va fi de gheena focului. Deci, dacă îţi vei aduce darul tău la altar şi acolo îţi vei aduce aminte că fratele tău are ceva împotriva ta, lasă darul tău acolo, înaintea altarului, şi mergi întâi şi împacă-te cu fratele tău şi apoi, venind, adu darul tău. Împacă-te cu pârâşul tău degrabă, până eşti cu el pe cale, ca nu cumva pârâşul să te dea

judecătorului, şi judecătorul slujitorului şi să fii aruncat în temniţă. Adevărat grăiesc ţie: Nu vei ieşi de acolo, până ce nu vei fi dat cel de pe urmă ban. Aţi auzit că s-a zis celor de demult: «Să nu săvârşeşti adulter». Eu însă vă spun vouă: Că oricine se uită la femeie, poftind-o, a şi săvârşit adulter cu ea în inima lui. Iar dacă ochiul tău cel drept te sminteşte pe tine, scoate-l şi aruncă-l de la tine, căci mai de folos îţi este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul să fie aruncat în gheenă. Şi dacă mâna ta cea dreaptă te sminteşte pe tine, taie-o şi o aruncă de la tine, căci mai de folos îţi este să piară unul din mădularele tale, decât tot trupul tău să fie aruncat în gheenă. S-a zis iarăşi: «Cine va lăsa pe femeia sa, să-i dea carte de despărţire». Eu însă vă spun vouă: Oricine va lăsa pe femeia sa, în afară de pricină de desfrânare, o face să săvârşească adulter, şi cine va lua pe cea lăsată săvârşeşte adulter. Aţi auzit ce s-a zis celor de demult: «Să nu juri strâmb, ci să ţii înaintea Domnului jurămintele tale». Eu însă vă spun vouă: Să nu vă juraţi nicidecum nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, nici pe pământ, fiindcă este aşternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetate a marelui Împărat, Nici pe capul tău să nu te juri, fiindcă nu poţi să faci un fir de păr alb sau negru. Ci cuvântul vostru să fie: Ceea ce este da, da; şi ceea ce este nu, nu; iar ce e mai mult decât acestea, de la cel-rău este. Aţi auzit că s-a zis: «Ochi pentru ochi şi dinte pentru dinte». Eu însă vă spun vouă: Nu vă împotriviţi celui rău; iar cui te loveşte peste obrazul drept, întoarce-i şi pe celălalt. Celui ce voieşte să se judece cu tine şi să-ţi ia haina, lasă-i şi cămaşa. Iar de te va sili cineva să mergi o milă, mergi cu el două. Celui care cere de la tine, dă-i; şi de la cel ce voieşte să se împrumute de la tine, nu întoarce faţa ta. Aţi auzit că s-a zis: «Să iubeşti pe aproapele tău şi să urăşti pe vrăjmaşul tău». Iar Eu zic vouă: Iubiţi pe vrăjmaşii voştri, binecuvântaţi pe cei ce vă blestemă, faceţi bine celor ce vă urăsc şi rugaţi-vă pentru cei ce vă vatămă şi vă prigonesc, Ca să fiţi fiii Tatălui vostru Celui din ceruri, că El face să răsară soarele şi peste cei răi şi peste cei buni şi trimite

ploaie peste cei drepţi şi peste cei nedrepţi. Căci dacă iubiţi pe cei ce vă iubesc, ce răsplată veţi avea? Au nu fac şi vameşii acelaşi lucru? Şi dacă îmbrăţişaţi numai pe fraţii voştri, ce faceţi mai mult? Au nu fac şi neamurile acelaşi lucru? Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este" (Evanghelia după Matei, Capitolul 5).

Rezultă din ultima frază a predicii Mântuitorului - „Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este" - că măsura desăvârşirii la care suntem chemaţi, noi oamenii, este măsura dumnezeirii. Pentru a tinde către desăvârşire omul trebuie să intre în comuniune cu Dumnezeu.

Gânditorul creştin-ortodox Petre Ţuţea (1902-1991), într-un interviu video acordat după 1990, vorbea despre generozitatea Mântuitorului Iisus Hristos, Care-i oferă omului darul desăvârşirii - Dumnezeu dând omului şansa de a ajunge la măsura dumnezeirii - făcând referire la *Predica de pe Munte*:

„Eu mă mişc între acest dialog al lui Moise şi Predica de pe Munte. Se spune de obicei că omul e un animal raţional perfectibil. Mântuitorul e mult mai generos, zice: «Fiţi, dar, voi desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este». Nu exclude aspiraţia la perfecţiune, Mântuitorul, a credinciosului. Morala laică arată că omul, orice dicţionar filosofic sau etic laic [susţine acest lucru], se mişcă asimptotic la perfecţiune pe care nu o poate atinge niciodată, că perfecţiunea ar fi, cum ziceau medievalii despre Dumnezeu, că *es Realisimum – numai Dumnezeu e perfect.* Dar vezi, Mântuitorul e generos, ne raportează la Stăpân. De altfel, ţin să spun că tot ce gândesc eu teologal, nu e teologie propriu-zisă, că nu vreau să cad în eroarea unui mare gânditor politic spaniol, i-am uitat numele, care a fost lichidat într-o

polemică teologală cu un călugăr... a avut scule mai multe teologice ăla decât el. Eu nu am pretenţia că sunt teolog, eu mă mişc în măsura în care pot teologal, în care pot să înţeleg lumea dogmelor care-i opusă lumii normelor. Omul e guvernat pe pământ de două morale: de *morala dogmelor* care-i creştină, eternă, adică absolută, şi *morala normelor* care sunt construite pe puţinătatea şi imperfecţiunea omului, de legiuitor"[44].

De asemenea, teologul elveţian Ulrich Luz, profesor la Universitatea din Berna, a alcătuit un tratat despre *Predica de pe Munte*, la sfârşitul căruia a punctat câteva trăsături ale Predicii de pe Munte: *Predica de pe Munte se referă la practica creştină; Evanghelia faptei este expresia harului - în centrul practicii stă rugăciunea, iar cel care înfăptuieşte se află sub harul lui Dumnezeu; Predica de pe Munte reuneşte porunca centrală a iubirii cu alte cerinţe exemplare ale lui Iisus – iubirea duşmanului este esenţa şi apogeul «dreptăţii» pretinse de Dumnezeu şi a vieţii trăite în «desăvârşirea» corespunzătoare acesteia; Predica de pe Munte, prin propovăduirea ucenicilor, este valabilă pentru întreaga lume; Predica de pe Munte îndrumă spe împlinirea Legii şi a Profeţilor; Predica de pe Munte formulează cerinţele de intrare în Împărăţia Cerurilor*[45].

Se poate spune că punctul de plecare al misticii ortodoxe este *Predica de pe Munte* a Mântuitorului Iisus Hristos, Dumnezeul-Om, Care-l îndeamnă la desăvârşire pe om şi-i promite că dacă-şi va curăţi inima va vedea pe

---

[44] *Interviu cu Petre Ţuţea, luat de Vartan Arachelian pentru emisiunea* „Cuvântul care zideşte", www.youtube.com/watch?v=tG6EWFroofk [accesat 7 nov. 2014].

[45] Ulrich LUZ, *Predica de pe Munte (Matei 5-7)*, trad. Ligia Taloş, Romeo Popa, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2011, p. 472-476.

Dumnezeu: „Fericiţi cei curaţi cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu”.

Cuvântul „mistică” derivă din termenul grec *μυστηριον* (*mysterion)*, el însuşi provenind se pare de la verbul *μύω* (*mýo)*, însemnând a închide ochii sau a strânge buzele cuiva, dar şi a iniţia pe cineva într-un cult secret sau în anumite taine. *Mystrrion* era de fapt o ceremonie la care participau numai cei care fuseseră iniţiaţi în aceste taine (cei care se purificau mai întâi prin spălări, posturi şi sacrificii). Adjectivul *μυστικός* (*mysticós)* însemna, deci, în lumea antică, pur şi simplu *„ascuns”, „secret”, „tainic”*. Cel care iniţia pe alţii în aceste taine se numea mistagog (*μυσταγωγός, mystagogos),* iar acţiunea de a iniţia *μυσΘαγωγειν* (a se vedea *Catehezele mistagogice către cei de curând luminaţi/botezaţi* ale Sfântului Chiril al Ierusalimului: „pentru că trebuie să vă întindem masa învăţăturilor mai desăvârşite, haide să vă învăţăm bine pe acestea, ca să vă puteţi da seama de cele ce s-au făcut cu voi în acea seară a Botezului... catehezele mistagogice şi învăţăturile mai noi care vi se dau în fiecare zi ne sunt de folos pentru că ne vestesc învăţături pe care nu le-am cunoscut încă; dar mai cu seamă vă sunt de folos vouă, care v-aţi înnoit de la cele vechi la cele noi”).

Preasfinţitul Alexander Golitzin (Episcop de Toledo şi al Episcopiei Bulgare a Bisericii Ortodoxe din America) constata despre adjectivul *mysticós* următoarele: „ca şi termenul modern de *mister*, el serveşte deopotrivă pentru a denota atât profunzimile experienţei religioase, cât şi ceva necunoscut dar lipsit de semnificaţie sacrală; potenţial, el acoperă deci un larg spectru de semnificaţii – mergând, ca să spunem aşa, de la lucrurile lui Dumnezeu şi până la romanele

poliţiste ale Agathei Christie"[46]. La plural, adjectivul *mysticós* - *„ta mystica"* - indica ceremoniile misterelor, adică riturile de iniţiere practicate de diferite culte ale unor zei, preponderent ai vegetaţiei sau agriculturii ca, de exemplu, cultul zeiţei Demetra şi al fiicei sale Persefona la templul din Eleusis în Grecia antică. Conform legendei, eleusinii erau protejaţi de Demetra fiindcă se arătaseră primitori faţă de ea când luase înfăţişarea unei bătrâne sărmane, atunci când o căuta pe fiica ei Persefona. Iniţiaţii erau atât de marcaţi de experienţele mistice primite în cadrul cultului, încât acestea îi influenţau pentru tot restul vieţii lor. Aceste ceremonii au fost interzise în 382 de către împăratul roman convertit la creştinism, Teodosie cel Mare (379-395), cel care a hotărât ca religia creştină să fie singura acceptată de statul roman.

Dacă Sfântul Ipolit Romanul (sec. III) utilizează termenul „mistic" pentru a descrie ceremoniile religioase păgâne, Marcel de Ancira (sec. IV) vorbeşte deja despre o *teologie inefabilă şi mistică*. Încreştinarea termenului printr-un tratat de *Teologie mistică - cunoaşterea prin experienţă a tainelor divine* - a fost făcută de Sfântul Dionisie Areopagitul (sec. V).

Sfântul Simeon Noul Teolog este primul Părinte al Bisericii care vorbeşte despre experienţele duhovniceşti la persoana I. Adjectivul *μυστικός (mystikos; tainic, ascuns)* sugerează la Sf. Simeon *experienţe legate de vederea lui Dumnezeu ca lumină necreată* ce-i transfigurează sufletul şi trupul[47].

---

[46] Alexander GOLITZIN, *Mistagogia: experienţa lui Dumnezeu în Ortodoxie*, trad. Ioan. I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1998, p. 24.
[47] Ilarion ALFEYEV, *Sfântul Simeon Noul Teolog şi tradiţia ortodoxă*, trad. Ioana Stoicescu, Maria-Magdalena Rusen, ed. îngrijită Pr. Eugen Drăgoi, Ed. Sophia, Bucureşti, 2010, p. 15.

Nichifor Crainic în cursul său de mistică ortodoxă vine cu o definiţie scurtă şi cuprinzătoare: „**teologia mistică e ştiinţa îndumnezeirii omului.** Teologia mistică are în vedere termenul ultim la care poate ajunge omul răscumpărat şi pornit în sus pe calea adevărului şi a vieţii, deschisă de Domnul Cel Care S-a Întrupat. Iar termenul acesta ultim e asemănarea cu Dumnezeu sau îndumnezeirea harică a omului. Aceasta e ceea ce numim noi de obicei perfecţiune, desăvârşire sau sfinţenie. De aceea *Teologia mistică* se mai numeşte şi *ştiinţa sfinţilor*, fiindcă obiectul ei e un lucru cu totul împlinit numai dincolo de ordinea vremelnică, în ordinea cerească, unde sfinţii se bucură de Dumnezeu, faţă către faţă, inundaţi de vecinica Sa prezenţă infinită. Aici în condiţia pământească, *Teologia mistică*, privită în esenţa ei de realitate teandrică [divino-umană, n.n.], e numai o scurtă anticipare a ştiinţei sfinţilor sau a fericirii veşnice”[48].

Participarea credinciosului la *viaţa duhovnicească* ce cuprinde cele trei etape care se întrepătrund, curăţire-iluminare-îndumnezeire, se face prin *asceză* (gr. ἄσκησις, askesis= asceza; ἀσκητής, asketis=atlet, ascet; de la verbul grecesc ασκεω, askeo= „a prelucra un material până a ajunge să faci din el o podoabă”; mă exercit), în timp ce participarea dumnezeiască se face prin acţiunea harului şi darurilor ce formează *mistica* propriu-zisă[49]. Termenul *asceză* era utilizat în trei sensuri: **fizic** („exerciţiul forţelor trupeşti”, atleţii şi soldaţii greci ce se pregăteau de luptă trebuiau să facă asceză), **moral** (în sensul filosofului Socrate „strădania

[48] Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV*, ed. N. Mladin stud., an. IV, 1938, p. 16-17.
[49] Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV...*, p. 41.

calculată şi metodică de a elibera sufletul de pasiunile rele”) şi **bisericesc** („exerciţiul metodic care perfecţionează sufletul şi-l pregăteşte pentru contemplaţia lui Dumnezeu” – Philon din Alexandria).

În Noul Testament Mântuitorul le descoperă apostolilor *taina Împărăției lui Dumnezeu* („το μυστὴριον (*mysterion*) τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ*”)* conform Evangheliei după Marcu (4, 11): „Vouă vă e dat să cunoaşteți taina Împărăției lui Dumnezeu, dar pentru cei de afară totul se face în pilde”; *tainele Împărăției Cerurilor* („τα μυστὴρια τῆς Βασιλείας των ουρανῶν”) conform Evangheliei după Matei (13, 11): „Pentru că vouă vi s-a dat să cunoaşteți tainele Împărăției Cerurilor, pe când acelora nu li s-a dat”.

Sfântul Grigorie Palama ne lămureşte unele lucruri, în privința celor care au acces la Tainele lui Dumnezeu, în introducerea la „Tomosul aghioritic” (1340), redactat în apărarea *celor ce viețuiesc cu sfințenie în isihie,* față de potrivnicii *care disprețuiesc învățătura despre energiile necreate ale lui Dumnezeu.* Le reproşează acestora că nu au experimentat cele dumnezeieşti şi nici n-au ascultat de sfinți, prin urmare atacul lor la adresa celor care viețuiesc potrivit Duhului este nejustificat. Sfântul Grigorie susține că *dogmele,* care acum sunt cunoscute de toți*, au fost văzute mai înainte în Duhul numai de profeți* (dogmele în sens de adevăruri teologice care au fost pecetluite de Sinoadele ecumenice pe baza teologiei Părinților cărora li s-au descoperit; învățături despre Sfânta Treime – triadologia – *Crezul Niceo-Constantinopolitan*; învățături despre Înomenirea lui Hristos - hristologia). Cât despre Tainele vieții veşnice întru Împărăția lui Dumnezeu, acestea sunt cunoscute de sfinți: „sunt taine ale vieții potrivit Evangheliei date ca o arvună şi văzute mai dinainte de cei ce s-au învrednicit să le

vadă prin Duhul, dar chiar şi de aceştia numai într-un chip modest"[50].

Mitropolitul Hieroteos VLACHOS a vorbit de fapt despre *Tainele lui Dumnezeu* cunoscute de profeți, apostoli și sfinți, într-o conferință din 2011 de la Iaşi, al cărei subiect era „Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis":

1. *„Dumnezeul Bisericii Ortodoxe este Dumnezeul revelației, adică Dumnezeu S-a descoperit pe Sine sfinților. Această descoperire, această revelație se numeşte şi este însăşi vederea lui Dumnezeu. Sfinții îl văd pe Dumnezeu în lumină, asemenea celor trei ucenici, care L-au văzut pe Mântuitorul Hristos în Muntele Taborului în lumină. Şi nu numai că văd lumina, ci trăiesc în lumină.*

2. *Dumnezeu atunci când se descoperă în lumină este un Dumnezeu în Trei Străluciri, Trei Lumini... participăm la energiile lui Dumnezeu, dar nu putem participa la esența lui Dumnezeu. Faptul că Dumnezeu este esență și energii, Părinții nu L-au înțeles în mod filosofic, rațional, ci au înțeles acest lucru din propria lor trăire.*

3. *Dumnezeul Treimic se arată începând din Vechiul Testament, nu doar în Noul Testament. Toate arătările lui Dumnezeu din Vechiul Testament sunt teofanii, arătări ale Cuvântului neîntrupat, care este numit și Îngerul Marelui Sfat, de către Profetul Isaia. Avem, prin urmare, **Cuvântul neîntrupat**, care se numeşte Iahve, este Cel Care Se revelează, Se descoperă. Este şi Dumnezeul care se numeşte şi **Elohim**, Cel ascuns, tainic. Există şi **Duhul Domnului**. În Noul Testament Iahve se întrupează și ni-L descoperă pe Tatăl și pe Duhul Domnului. Diferența dintre Vechiul și Noul Testament este faptul că, în Vechiul Testament avem teofanii, arătări ale Cuvântului neîntrupat, iar în Noul Testament avem arătări ale Cuvântului întrupat. În Noul*

---

50 Sfântul Grigorie PALAMA, *Tomosuri dogmatice. Viața. Slujba. Scrieri I*, trad. Ioan Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2009, p. 155.

Testament știm că este vorba de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt.

4. *Dumnezeul Treimic a creat prin Hristos întreaga lume, care are ca cea mai înaltă, desăvârșită făptură pe om. Dumnezeu este nezidit, necreat, în vreme ce lumea și omul sunt create. Adam și Eva, înainte de cădere, aveau suflet, trup, dar și harul lui Dumnezeu, aveau o comuniune personală cu Dumnezeu. Vorbeau cu Dumnezeu, ceea ce înseamnă că aveau părtășie, comunicare și relație cu Dumnezeu, trăiau în lumina lui Dumnezeu. Acesta este omul firesc, adevărat. Adică este omul care are suflet, trup și harul Duhului Sfânt. Omul nu este trihotomic, ci este dihotomic pentru că are suflet și trup, dar are și harul Duhului Sfânt în suflet și în trup.*

5. *Căderea omului nu este o cădere juridică, adică faptul că nu au respectat o anume poruncă, ci este pierderea harului lui Dumnezeu. Aceasta este moartea duhovnicească. Adică, după săvârșirea păcatului, omul a rămas cu trup și suflet, dar L-a pierdut pe Duhul Sfânt[pe care Hristos îl va trimite în lume la Cincizecime]. Acesta, în esență, este păcatul strămoșesc. Mai întâi a venit moartea duhovnicească, apoi moartea trupească.*

6. *Hristos Își asumă stricăciunea omului și biruiește moartea și biruiește încă și păcatul și pe diavolul și-l readuce pe om la starea dinainte de cădere și îl ridică încă și mai sus.*

7. *Lucrarea de mântuire se face în interiorul Bisericii. Biserica a existat și în Vechiul Testament, prin comuniunea proorocilor cu Cuvântul neîntrupat, dar era o Biserică duhovnicească. Prin Întrupare, Biserica devine și trupească, devenim mădulare ale Trupului lui Hristos. În ziua Cincizecimii, Sfinții Apostoli au primit Duhul Sfânt și au aflat tot adevărul.*

8. *Viața eshatologică* [partea finală a existenței creației, τὰ ἔσχατα=cele din urmă] *nu este viața de după moarte și de după A Doua Venire a Mântuitorului Iisus Hristos, ci este viața în Hristos. Mulți spun că vom trăi zilele din urmă, Eshatologia, după A Doua Venire a Lui Hristos. Aceasta este o greșeală. În Apocalipsă se spune faptul că Hristos este Primul și Ultimul. În Hristos, prin Întrupare, sfârșitul, Eshatologia, sfârșitul istoric, teologia, au*

intrat în istorie. Astfel, prin Hristos, Împărăția lui Dumnezeu a intrat în istorie și oamenii se pot împărtăși, pot deveni părtași ai acestei Împărății a lui Dumnezeu. Sfinții care au (dobândit) vederea lui Dumnezeu, îl văd pe Hristos și au ajuns la Eshaton, au ajuns la sfârșit. Aceasta se numește «Prima Înviere», iar A Doua Înviere, va fi la cea de-A Doua Venire a Domnului, când toate trupurile vor învia.

9. *Raiul și Iadul există din perspectiva omului, nu din perspectiva lui Dumnezeu. Nu Dumnezeu a creat Raiul și Iadul. Dumnezeu este lumină și luminează întreaga lume. Lumina necreată are două însușiri: luminează și arde.*

10. *Prin Întruparea Sa, Dumnezeu a intrat în istorie. Biserica trăiește în istorie și o sfințește. Istoria nu se va încheia niciodată, ci se va transfigura.*"[51]

Cât de importantă poate fi descoperirea misticii ortodoxe, pentru cineva care caută sincer să se inițieze într-o autentică viață duhovnicească, vedem în viața unui francez convertit la Ortodoxie (în 1979). Învățatul părinte Makarios de la Mănăstirea Simonopetra (Muntele Athos), autorul *Triodului explicat* și al unui splendid *Sinaxar* (Viețile sfinților) în 12 volume, a crescut ca francez romano-catolic, dar și-a pierdut interesul pentru cele bisericești după Conciliul II Vatican (1962-1965) și a urmat mișcările intelectuale ale timpului. După îndelungi căutări a constatat următorul lucru: **„am descoperit că în întreaga istorie a umanității numai societatea occidentală încercase să edifice o societate fără Dumnezeu".** Căutarea unui alt *mod de viață* a pornit de la faptul că **„nu văzusem nimic mistic în educația noastră creștină".** Astfel că a căutat în afara creștinismului, cum ar fi în filosofia indiană, dar și în alte doctrine. Dar adevăratul mod de viață care l-a mulțumit a fost

---

[51] Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învățăturii Părintelui Ioannis Romannidis...*, p. 13-23.

cel al misticilor ortodocşi bizantini: „**am ajuns să ne dăm seama că tot ceea ce găseam în mistica orientală necreştină şi încă ceva pe deasupra se găsea deja în tradiţia creştină, mai precis în Tradiţia Părinţilor greci ai Bisericii.**”[52]

De aceea şansa omului contemporan pentru a se vindeca şi a se simţi împlinit în viaţa sa este experierea lucrurilor duhovniceşti prin care experimentează viaţa veşnică: „ceea ce caută omul contemporan nu sunt ideile, deoarece cunoaştem «totul», avem acces în prezent la toate informaţiile. Nu de cunoşterea intelectuală, ci de experienţă (de trăirea real-directă), de aceasta este însetat omul contemporan, de ceva de care el este lipsit: experienţa reală a lucrurilor spirituale. Sunt oameni, sunt mulţi occidentali care cunosc mai multe decât toţi ortodocşii chiar şi despre Ortodoxie, chiar şi despre Sfinţii Părinţi, posedă cunoştinţe mai multe decât noi, dar cunoaşterea exterioară nu-i împlineşte. Oamenii aceştia sunt lipsiţi de experienţă, de experiere. **Iar Biserica este, ca să spunem aşa, tocmai laboratorul experienţei îndumnezeirii. Un laborator care lucrează activ şi căruia îi reuşeşte această experienţă**”[53].

Comentând spiritualitatea poeziei fostului călugăr Iosif devenit mare pamfletar şi poet Tudor Arghezi (1880-1967), teologul-poet Nichifor Crainic (1889-1972) prezintă cele două *metode* prin care-L putem cunoaşte pe Dumnezeu, adică prin **revelaţia naturală** (*Dumnezeu ni se descoperă prin făpturile Sale*) şi **supranaturală** (*trăirea lăuntrică a*

---

[52] Makarios Simonopetritul, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, Ed. a III-a, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2008, p. 5.
[53] Ieromonahul Makarios de la M-rea Simonopetra de la Muntele Athos, în: George CĂBAŞ, *Părinţi contemporani din Sfântul Munte Athos…*, p. 54.

prezenței harice): „există două moduri de a simți noi prezența divină. Ca prezență de imensitate intuim existența lui Dumnezeu prin credința în dogma creațiunii[54]. Știm aprioric că îndărătul măreților acestei lumi se ascunde spiritul supranatural din voința și atotputernicia căruia s-au creat toate cele văzute și nevăzute. În clipele de admirație în fața acestor măreții, ele capătă parcă o anumită transluciditate prin care întrezărim spiritual pe Dumnezeu cum dintr-o poezie simți personalitatea autorului sau dintr-o simfonie geniul compozitorului. În contemplarea lumii, admirația e revelatorie ca emoție religioasă, dar această revelație [naturală] este și rămâne mijlocită de lucrurile admirate. Dumnezeu ni se descoperă prin făpturile Sale. Sentimentul prezenței de imensitate e, prin urmare, un sentiment mijlocit prin intermediul creaturii. De altă natură e însă *trăirea lăuntrică a prezenței harice*. Aici nu e vorba de participarea nici unui lucru din afara sufletului. Ceva mai mult, condiția elementară a acestei trăiri este eliminarea oricărui element

---

[54] „Scopul dogmei creației nu este să stabilească un punct cronologic de început al lumii, ci de a afirma că acum și dintotdeauna, lumea depinde în existența sa de Dumnezeu. În Cartea Facerii se spune: «La început a făcut Dumnezeu cerul și pământul» (1,1), cuvântul «început» nu trebuie luat pur și simplu în sens temporal, ci cu semnificația că Dumnezeu este cauza permanentă și Cel care susține totul. Dumnezeu Creatorul este așadar mereu în miezul lucrurilor, perpetuându-le existența. în cercetarea științifică discernem în fiecare eveniment sau proces o cauză și un efect. Potrivit concepției duhovnicești, care nu contrazice știința, ci privește la ceea ce este dincolo de ea, distingem pretutindeni energiile creatoare ale lui Dumnezeu, cuprinzând tot ceea ce există, formând substanța de bază a tuturor lucrurilor. Deși prezent pretutindeni în lume, Dumnezeu nu se confundă cu lumea. Creștinii nu afrmă panteismul, ci «panenteismul». Dumnezeu este în toate lucrurile, și totuși dincolo și deasupra tuturor lucrurilor" (Ep. Kallistos WARE, *Ortodoxia, calea dreptei credințe,* trad. E. Chiosa, G. Jacotă și Pr. D. Ailincăi, Ed. Mitrop. Moldovei și Bucovinei, Iași, 1993, p. 48).

psihologic obişnuit: senzaţie, reprezentare, gând şi chiar fantezie. Trăirea lăuntrică a prezenţei harice e un fapt spiritual imediat sau nemijlocit. Ea e o iluminare fulgerătoare, o revelaţie personală de spirit în spirit"[55].

În Tradiţia Ortodoxă, **metoda cunoaşterii supranaturale**, *trăirea lăuntrică a prezenţei harice* de care vorbea Nichifor Crainic, se numeşte *isihasm* sau *viaţă duhovnicească* şi se identifică cu *starea de asceză şi curăţire a inimii* prin care se ajunge la *iluminarea minţii* şi, dacă vrea Dumnezeu, la îndumnezeire - desăvârşirea persoanei umane.

Isihasmul, în esenţa lui, este o „educaţie ascetico-terapeutică de curăţie a inimii de patimi pentru reînsufleţirea liturghisirii minţii în inimă"[56].

Rugăciunea curată mijloceşte cunoaşterea lui Dumnezeu prin „adâncurile sufletului propriu, prin «inimă»" („Să nu-L căutăm pe Dumnezeu în vreo văgăună din univers, pentru că El este în inima noastră", Pr. Arsenie Boca[57]); coborând mintea în inimă cu ajutorul rugăciunii curate, credinciosul descoperă harul Mântuitorului Iisus Hristos, sălăşluit acolo de la Taina Botezului, când are loc naşterea din apă şi din Duh, îmbrăcarea în Hristos şi unirea cu Hristos. Astfel, rugăciunea curată „pune în lucrare marile comori de

---

[55] Nichifor CRAINIC, *Spiritualitatea poeziei româneşti,* cuv. înainte Alexandru Condeescu, postf. Paul Dugneanu, Ed. Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 1998, p. 139.

[56] Pr. Prof. Dr. Gheorghios METALLINOS, *Credinţa şi ştiinţa în gnoseologia ortodoxă*, trad. din lb. neogracă şi note de Ion Marian Croitoru, în: *Referatele Simpozionului Internaţional „Omul de cultură în faţa descreştinării" organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „1 Decembrie 1918" Alba Iulia (13-15 mai 2005*), Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 150-151.

[57] *Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca*, în: P.S. Daniil STOENESCU, Episcop-Locţiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârşeţ, 2012, p. 283.

acolo şi capacitatea de a sesiza realităţile dumnezeieşti. Căci se pune într-o comunicare vie cu Hristos Însuşi, Izvorul tuturor puterilor şi înţelesurilor mai presus de fire... Aceasta e propriu-zis o simţire directă a Lui, căci omul uită şi de inimă atunci când, adunat în ea, se simte în prezenţa lui Iisus Hristos, în atmosfera Împărăţiei Cerurilor, aflată în lăuntrul său"[58].

Condiţiile ajungerii la rugăciunea curată:

a) *Ca mintea să se întoarcă de la lucrurile din afară în lăuntrul său, spre „inima" sa, părăsind orice lucru şi privind doar spre Dumnezeu.*

b) *Să menţină în preocuparea ei numai câteva cuvinte adresate lui Iisus, adică pomenirea Lui stăruitoare, ca mijloc care o ajută să se strângă din împrăştiere, şi o îndrumă spre ţinta cea unică la care trebuie să ajungă*[59]. *Mintea nu ajunge atât de simplu să pătrundă în inimă deoarece gândurile pătimaşe s-au strâns în regiunile din preajma inimii şi mintea trebuie să-şi croiască drum şi să lupte cu patimile care sufocă adâncurile sufletului. Dar dacă pătrunde în inimă, se întâlneşte cu Iisus Hristos aflat acolo de la Botez*[60]. Deci cel botezat poate să nu fie conştient de prezenţa harului Domnului Iisus Hristos în *adâncul inimii*, atâta timp cât ascultă de gândurile pătimaşe care dau atacul asupra inimii şi sufocă această legătură cu Dumnezeu. Ascultând de patimi (Părintele Arsenie Boca ne-a semnalat că „patima îi duh

---

[58] Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2002, p. 297.
[59] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe*…, p. 293.
[60] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe*…, p. 296-297.

necurat şi când stăpâneşte pe cineva îi dă chipul”[61]), omul poate avea doar impresia că ascultă de Hristos din inimă, dar de fapt ascultă de gândurile pătimaşe care au pus stăpânire pe regiunile din jurul inimii.

În spiritualitatea bizantină termenul *isihasm* semnifică un sistem duhovnicesc care aspiră la *isihie* (gr. *ησυχία*, *hesychia, linişte lăuntrică, pace)* ca mijloc de a alunga orice gând (*nu numai gândurile rele, dar şi gândurile bune*[62]) pentru a atinge unirea cu Dumnezeu, adică starea de *contemplaţie (*gr. θεωρία, *teoria*) a Împărăţiei lui Dumnezeu din lăuntrul omului. Ca program al acestui sistem poate servi:

❖ îndemnul Mântuitorului din Predica de pe Munte: „Fiţi, dar, voi, desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este” (Mt. 5,48),

❖ îndemnul Sfântului Apostol Pavel (c.5-†c.67): „Rugaţi-vă neîncetat” (I Tes. 5, 17),

❖ îndemnul Sfântului Apostol Petru (c. 1-† 67): „să vă faceţi părtaşi dumnezeieştii firi” (II Petru 1, 4),

❖ descoperirea dumnezeiască primită de Sfântul Arsenie cel Mare (354-449), născut la Roma, devenit preceptor la Constantinopol şi retras în pustia egipteană: „Fugi, taci, linişteşte-te (ησυχαζε)!”[63].

În percepţia monahismului primar, termenul *isihast*, din punct de vedere al *spaţiului geografic*, desemna un anahoret[64] (*αναχωρήτης, anahoritis*; *αναχωρô, anahoro*, a se

---

[61] Părintele Arsenie BOCA, în: P.S. Daniil STOENESCU, *„Arhanghelul” de la Prislop şi alte scrieri...*, p. 266.
[62] Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică…*, p. 117.
[63] *Patericul sau Apoftegmele Părinţilor din pustiu*, trad. Cristian Bădiliţă, Ed. Adevărul, Bucureşti, 2011, p. 54.
[64] Primii anahoreţi despre care avem date sunt **Sf. Pavel din Teba** (234-347) şi **Sf. Antonie cel Mare** (c.251-356). Cu toate că nu a fost

retrage, a părăsi) sau *eremit* (gr. *ἐρημίτης*, *eremites,* din deşert; *ἔρημος*, *eremos*, deşert), adică un monah din singurătate, retras în liniştea deşertului (sau în zone nelocuite), diferit de monahii unei comunităţi *cenobitice* (gr. *κοινοβιακός*, koinobiakos; *κοινός*, koinos, comun; *βίος*, bios, viaţă), obşte monahală caracterizată prin viaţa în comun, al cărei întemeietor este considerat Sfântul Pahomie cel Mare (c. 292; † 9 mai 347). Aşadar isihaştii preferau viaţa eremitică, cultivau tăcerea exterioară şi interioară pentru paza gândurilor. *Isihia* trimite şi la starea pe care o dobândeşte monahul în chilia sa care devine *atelierul rugăciunii neîncetate*[65].

Din punct de vedere duhovnicesc, al interiorizării, *isihia* înseamnă „atitudinea celui care, în inima sa, se ţine în faţa lui Dumnezeu” prin „revenire în sine”, iar *isihastul,* în sensul adevărat al termenului, „nu este cel care vieţuieşte trupeşte în pustie, ci acela care călătoreşte lăuntric în propria-i inimă; nu este cel care s-a separat fizic de alţii, închizându-şi uşa chiliei, ci acela care s-a reîntors înăuntrul său, închizând uşa minţii; el răspunde cuvântului lui Hristos: *Împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru* (Luca 17, 21)”[66].

Isihasmul ca termen special capătă o conotaţie

---

primul monah, Sf. Antonie este numit „părintele monahismului”, „întrucât datorită uriaşei sale personalităţii, în Egipt, au luat naştere comunităţi monahale, mai mari sau mai mici, virtuţile sale devenind ideal de atins pentru toţi monahii de mai târziu”. (Pr. Prof. Dr. Vasile RĂDUCĂ, *Monahismul egiptean. De la singurătate la obşte,* Ed. Nemira, Bucureşti, 2003, p. 79).

[65] P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă,* cuv. înainte Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, postf. Maxim Egger, Ed. Christiana, Bucureşti, 2003, p. 73.

[66] P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă...*, p. 75-76.

particulară în secolul al XIV-lea, având două sensuri. Primul se referă la o *mişcare mistică monahală* din Muntele Athos, născută printre *eremiţii (pustnicii)* preocupaţi de *metoda sfintei rugăciuni şi atenţii*, în apărarea cărora se ridică Sfântul Grigorie Palama (1296-†1359), *apologetul şi teologul isihasmului, integrând tradiţia ascetică şi mistică a isihaştilor în sistemul doctrinei creştine ca întreg şi oferind astfel o neclintită temelie dogmatică pentru metodele monahale de rugăciune*[67].

Monahii isihaşti credeau că „Rugăciunea lui Iisus" - „Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!" (gr. *„Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, τὸν ἁμαρτωλόν!", Kyrie Iisou Christe Yie tou Theou, Eleison me, ton amartolon!*) – reprezintă calea cea mai directă de întâlnire cu *Hristos Cel Înviat*, susţinând că, urmare a rostirii repetate a acestei rugăciuni sau a *chemării repetate a Numelui lui Iisus*, ajungeau să vadă *Lumina dumnezeiască necreată (fără început şi sfârşit)*, Slava dumnezeiască care a strălucit în jurul Domnului la *Schimbarea la Faţă* pe Muntele Tabor.

Această mişcare a atras ironia şi critica monahului italo-grec, Varlaam din Calabria (1290-1348), care „ieşind ca un balaur din adânc, dintr-o latură a Italiei ce se numeşte Calabria, a venit în pământul grecesc şi s-a sălăşluit mai întâi în Salonic, unde petrecând, a auzit despre călugării Sfântului Munte şi de această sfântă rugăciune, căci nu este departe acest [oraş] de Sfântul Munte al Athosului. Şi semeţindu-se cu înţelepciunea sa filosofică şi astrologică, a deschis îndată spurcata sa gură şi a început a slobozi veninul de moarte al

[67] Kallistos WARE (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul*, trad. Dragoş Dâscă, Ed. Doxologia, Iaşi, 2014, p. 6.

hulelor mai întâi asupra rugăciunii săvârşite cu mintea şi asupra călugărilor, hulindu-i şi numindu-i eutihieni şi (amfilopsoni, adică) cu sufletul la buric [buricari], şi mesalieni [68]. Apoi şi-a îndreptat hula sa asupra întregii Biserici a lui Dumnezeu şi a dogmelor ei, numind făptură [creată] lumina nezidită şi de-a pururea fiitoare a dumnezeirii lui Hristos, care a strălucit din preasfânta Lui faţă pe [Muntele] Tabor înaintea sfinţilor Săi ucenici şi apostoli"[69] (Sf. Paisie Velicikovski de la Neamţ). Astfel s-a iscat *disputa isihastă.*

În apărarea celor ce vieţuiesc cu sfinţenie în isihie s-a ridicat, întocmind *Tomosul aghioritic*, Sfântul Grigorie Palama (n. 1296; † 14 noiembrie 1359, canonizat doar nouă ani mai târziu: 1368), Sfânt Părinte al Sinodului al IX-lea Ecumenic[70], adică al sinoadelor isihaste din anii 1341, 1347 şi 1351, mai ales al celui din urmă, care au proclamat că harul dumnezeiesc este necreat. Pr. Prof. Gheorghios Metallinos[71]

---

[68] **Mesalianismul** (de la termenul grecesc *messalianoi* care calchiază cuvântul siriac *mesalleyānē* şi înseamnă „rugători") a fost o erezie apărută în secolul al IV-lea. Mesalienii se dedicau cu totul rugăciunii, ca formă de luptă cu cel rău, deoarece considerau că Botezul este ineficace în a-l exorciza. Rezultă că Botezul este inutil ca şi celelalte Taine. Doar rugăciunea continuă şi asiduă poate tăia rădăcina păcatului. Din cauza acestei credinţe ei refuzau participarea la *Sfintele Taine*, iar ca mod de viaţă trăiau din cerşit, în încercarea de a dedica cât mai mult timp rugăciunii.

[69] Sf. Paisie de la Neamţ, *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti, Vol. II*, Ed. a II-a, publicate după trad. vechi rev., cu note şi comentarii de Valentina Pelin, Ed. Doxologia, 2010, p. 255.

[70] **Sinodul al VIII-lea Ecumenic** este considerat de unii Părinţi şi istorici bisericeşti (Nil al Rodosului etc.) cel din vremea Sfântului Fotie (820-891, 6 feb.), din anii 879-880, de la Constantinopol, unde a fost condamnat adaosul *Filioque* în Crezul Niceo-Constantinopolitan.

[71] Pr. Prof. Dr. Gheorghios METALLINOS, doctor în teologie şi filosofie-istorie, profesor de istorie bisericească şi spiritualitate ortodoxă al Facultăţii de Teologie din Atena, autor a peste 40 de

evidenţia recent [2010] într-o conferinţă, *„importanţa învăţăturii Sfântului Grigorie Palama pentru societatea contemporană”*:

*„**Isihasmul** reprezintă **chintesenţa Tradiţiei Ortodoxe** identificat cu ceea ce cuprinde şi exprimă termenul **Ortodoxia.** În afara **Tradiţiei isihaste,** ortodoxia este inexistentă şi fără de sens. Viaţa isihastă este, de altfel, piatra de încercare pentru recunoaşterea creştinătăţii autentice.*

*Prin post, priveghere şi rugăciune, ca fapte ale vieţuirii isihaste, creştinul statornic în tradiţia ortodoxă şi patristică dobândeşte harisme cereşti. Se cuvine să fie lămurit dintru-nceput că prin isihasm se înţelege mai ales **calea către îndumnezeire şi experierea îndumnezeirii,** iar mai apoi investigarea şi înregistrarea acestei căi şi experieri, adică dobândirea de sens a termenului Teologie.*

*Isihasmul reprezintă baza şi temelia hotărârilor dogmatice şi teologice ale sinoadelor ecumenice, fiind **calea duhovnicească şi sfântă a curăţirii, a iluminării şi a îndumnezeirii şi nu o procedură intelectual-scolastico-ştiinţifică.***

*De aceea, **cunoaşterea lui Dumnezeu (Teognosia) ca îndumnezeire (Theosis)** reprezintă ipoteza tuturora, fie învăţaţi sau neînvăţaţi, înţelepţi sau neînţelepţi, şi nu numai a celor ce filosofează după cum pretindea adeptul uniaţiei, **Varlaam de Calabria**, în secolul al XIV-lea. Pe acesta l-a combătut îndeosebi, ca principalul reprezentant şi apărător al tradiţiei isihaste, **Sfântul Grigorie Palama**, cel mai mare teolog ortodox al epocii lui şi mare părinte al Bisericii Ortodoxe. Sfîntul Grigorie Palama a studiat*

---

volume de specialitate, dintre care unele traduse în limba română (Sinodul al VIII-lea este considerat cel din vremea Sfântului Fotie, din anii 879-880, de la Constantinopol, unde a fost condamnat adaosul Filioque), cu prilejul *Conferinţei „Importanţa învăţăturii Sfântului Grigorie Palama pentru societatea contemporană”*, susţinută la Constanţa în prezenţa Î.P.S. Teodosie, Arhiep. Tomisului şi a P.S. Nicodim, Ep. Severinului şi Strehaiei, trad. Ion Croitoru, 1 iunie 2010.

teologia la adevărata facultate de teologie a Ortodoxiei (conform capitolelor 2-14 din ***Epistola I către Corinteni*** *structura Bisericii prin harisme), adică în* ***spaţiul ascezei şi al pocăinţei.*** *În mănăstirea de obşte, Sf. Grigorie Palama a devenit teolog. Izvorul teologiei lui nu a fost cunoaşterea prin şcoală academică, chiar dacă o avea şi pe aceasta, ci viaţa duhovnicească şi sfântă. Cu această premisă s-a dovedit* ***continuator al profeţilor, al sfinţilor apostoli şi părinţi, şi teolog autentic al Tradiţiei.*** *Pe baza minunilor lui, adeverire a evidenţierii lui ca templu al Sfântului Duh, a fost proclamat, în 1368, Sfânt al Ortodoxiei, conform* ***criteriilor ei hagiologice*** *şi nu datorită scrierilor lui excelente, după cum a dorit duhul lumesc...*

Sfântul Grigorie Palama a fost cunoscut, de harul lui Dumnezeu, ca ***teolog isihast*** *prin excelenţă care a delimitat, în vremuri critice, autenticitatea patristică faţă de rătăcirea eretică, samavolnicia şi înstrăinarea de adevăr a creştinătăţii apusene... După cuvântul Sf. Grigorie Palama, Dumnezeu are* ***Fiinţă şi Energie. Cel ce exercită energie este persoană, iar energia reprezintă mişcarea fundamentală a firii dumnezeieşti spre lume,*** *spre zidire. Sf. Grigorie Palama consideră această distincţie demnă de Dumnezeu şi mai presus de cuvinte, ca premisă de bază a îndumnezeirii omului. Dacă Harul trimis de către Dumnezeu în lume nu este* ***Necreat****, nu există posibilitatea de îndumnezeire a omului şi de sfinţire a zidirii. Prin primirea harului necreat se salvează experierea prezenţei lui Dumnezeu în lume. Participarea la Harul dumnezeiesc depăşeşte ascensiunile logice ale teologhisirii scolastice către Dumnezeu, care insistă asupra doctrinei despre* ***Actus purus****, adică despre identitatea dintre fiinţă şi energie. Mi se va îngădui în această conexiune un exemplu isihast: teologia apuseană îl vede pe Dumnezeu ca pe un disc solar care este totuşi luminos pe cer, dar razele lui nu ajung pe pământ pentru a încălzi şi a înviora lumea; în acest caz, fie că există, fie că nu există soarele nu are o importanţă practică. Din contră, Dumnezeul Ortodoxiei, al tuturor sfinţilor ei, este un Soare ale*

cărui raze ajung pe pământ şi îl înviorează, de aceea se şi grăbesc oamenii să urce prin pocăinţă, de la oricare ar fi subsolurile păcatului şi ale desfrâului lor, la suprafaţă pentru a primi energia mântuitoare a Soarelui Dreptăţii şi să se mântuiască prin El.

De la doctrina scolastică apuseană despre identitatea între fiinţă şi energie în Dumnezeu decurg toate celelalte erezii şi rătăciri ale creştinătăţii apusene. De exemplu, Filioque care reprezintă blasfemie contra Sfintei Treimi: Tatăl, comunicând fără început şi fără sfârşit Fiinţa Lui Fiului, îi comunică, chipurile, şi Purcederea Sfântului Duh. În felul acesta sunt anulate însuşirile personale şi neîmpărtăşibile ale Persoanelor divine: Nenaşterea Tatălui, Naşterea Fiului şi Purcederea Sfântului Duh[72]. *Desigur, ar putea careva să se întrebe în acest punct: nu cumva toate acestea sunt chestiuni scolastice fără vreo importanţă*

---

[72] **Triadologia**= învăţătura (dogma) Bisericii despre Sfânta Treime şi modul de existenţă al persoanelor dumnezeieşti ca *relaţie (ceea ce este propriu ca relaţie a Persoanelor între Ele).* Numele particulare ale Persoanelor, adică Tatăl (Nenaştere), Fiul (Naştere), Sfântul Duh (Purcedere) indică relaţia între ele, şi nu fiinţa. **Sfântul Grigorie Teologul (c.330-390)** a teologhisit întâia oară despre relaţia dintre Persoanele divine şi deofiinţialitatea Sfântului Duh: „Duh Sfânt... provenit din Tatăl, nu prin naştere de fiu, căci nu este născut, ci purces, dacă trebuie şi să tăiem un drum nou, pentru corectitudinea termenilor folosiţi. Nici Tatăl nu încetează a fi nenăscut pentru că a născut! Nici Fiul nu încetează să fie născut pentru că S-a născut din Cel nenăscut! Cum să se întâmple acest lucru? Nici Duhul nu se schimbă nici în Tată şi nici în Fiu, pentru că purcede şi pentru că este Dumnezeu, lucru care nu le place ateilor! Însuşirea personală nu trece de la un Ipostas la celălalt [...] Cel dintâi este **Născător şi Purcezător (= Tatăl)**, în chip nepătimitor şi netemporal şi netrupesc. Dintre ceilalţi, Unul este **Născut (= Fiul)**, Celălalt **Purces (= Sfântul Duh)** [...] Căci Tatăl şi Fiul şi Sfântul Duh au în comun faptul că nu sunt creaţi şi dumnezeirea. Fiul şi Sfântul Duh faptul că sunt din Tatăl. Însuşirea Tatălui este aceea că este **Nenăscut**, a Fiului **naşterea** şi a Duhului **purcederea.** (Sfântul GRIGORIE Teologul, *Cuvântări*, în: Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Patrologie, Vol. II/2, secolul IV (Răsărit şi Apus),* trad. Prof. Dr. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, Bucureşti, f.a., p. 224).

soteriologică [care ţine de mântuirea omului]? Dar după cum spune Sf. Ioan Damaschin, «Dumnezeu ne-a desoperit ceea ce ne era cu putinţă să cunoaştem şi să ducem», cunoaştem despre Dumnezeu ceea ce El ne-a descoperit. Aşadar, dacă raportăm la Dumnezeul cel Treimic superstiţiile noastre, atunci cădem în idolatrie, pentru că se închipuieşte un dumnezeu care nu există. Alte rătăciri în legătură cu identitatea de mai sus sunt: subestimarea lumii materiale, de vreme ce nu este sfinţită de harul necreat; celibatul obligatoriu al clerului [...], considerarea Întrupării Dumnezeieşti ca ispăşire a omului şi nu ca îndumnezeire a lui, iar Jertfa de pe Cruce a lui Hristos ca satisfacere a dreptăţii divine. De altfel, acceptarea papei ca ***vicarius Christi in terra*** *reprezintă invenţia pentru acoperirea golului dintre Dumnezeu şi lume. Ortodoxia sfinţilor noştri nu a avut niciodată nevoie de un om în locul lui Hristos. De precizat că sfinţii nu înlocuiesc pe Hristos şi se roagă către Hristos. Mijlocirea lui Hristos se face către Dumnezeu Tatăl, pe când cea a sfinţilor către Hristos... Insistenţa creştinătăţii apusene în problemele moral sociale reprezintă rodul acestei concepţii [a harului creat], strădania pentru îndumnezeire este înlocuită de încercarea moralizării omului.*

Însă ***mântuirea este schimbarea firii omului prin lucrarea harului necreat al lui Dumnezeu.*** *Luminarea omului, aşadar, de către lumina cea sfântă şi treimică necreată, este la fel cum fierul este înroşit de focul material şi dobândeşte însuşirile lui.* ***Calea către îndumnezeire formează modul de viaţă ortodox****... Lumea din punct de vedere al Ortodoxiei se transformă într-o nouă zidire şi ceea ce acest termen exprimă. De altfel, comuniunea dintre Dumnezeu şi lume reprezintă un fapt bisericesc fiind identificată cu participarea la Taina Bisericii... Teologul propriu-zis este profetul, cel care prin experierea vederii lui Dumnezeu atât în Vechiul, cât şi în Noul Testament, este glasul lui Dumnezeu către lume, cel care grăieşte ca de la Dumnezeu înaintea lui Dumnezeu în Hristos... Ruperea teologiei academice şi-n Răsărit de*

experierea vederii lui Dumnezeu şi trăirea stării de îndumnezeire a denaturat viaţa autentică creştină conducând la secularizare şi la filosofarea credinţei. Acest lucru a fost încercat în epoca Sfântului Grigorie Palama de către Varlaam şi ucenicul său, Achindin, ca şi de către scolasticii bizantini"[73].

Disputa isihastă s-a desfăşurat între anii 1340-1364, „concentrându-se pe distincţia operată de Sfântul Grigorie între fiinţa incognoscibilă şi inaccesibilă a lui Dumnezeu şi lucrările sau «energiile» Sale, respectiv Dumnezeu aşa cum ni se dăruie cu adevărat şi se face cunoscut de noi în Duhul Sfânt prin Hristos"[74].

În sens extins, **Isihasmul** este termenul utilizat pentru a desemna *o amplă mişcare de reînnoire spirituală, condusă de monahi formaţi în spiritualitatea isihastă.* Această mişcare s-a extins de la cancelaria patriarhului ecumenic de la Constantinopol, prin Balcani, până în mănăstirile organizate de **Sfântul Nicodim de la Vodiţa, Tismana şi Prislop (†1406)**[75] în Ţările Române, precum şi cele întemeiate de **Sf.**

---

[73] Pr. Prof. Gheorghios METALLINOS, *Conferinţa „Importanţa învăţăturii Sfântului Grigorie Palama pentru societatea contemporană"*, Arhiepiscopia Ortodoxă a Tomisului, Constanţa, trad. Ion Croitoru, 1 iunie 2010.

[74] Alexander GOLITZIN Simonopetritul, *Athos, trecut şi prezent,* studiu în: Emilianos Simonopetritul, *Cateheze şi cuvântări. 1. Monahismul – pecetea cea adevărată,* trad. Ioan Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 1999, p. 257.

[75] **Sfântul NICODIM de la Vodiţa, Tismana şi Prislop (†1406, 26 dec.**), isihastul-organizator al mănăstirilor cu viaţă de obşte din Ţările Române, căruia îi datorăm pătrunderea (încă din sec. XIV) isihasmului şi a spiritualităţii filocalice pe teritoriul românesc; nu se cunoaşte exact când (c.1302) şi unde (Prilep - Kosovo?) s-a născut, unele surse istorice susţin că era grec (*Viaţa egumenului Isaia*), altele aromân (*Nicolae Iorga*), iar altele că mama sa era sârboaică şi tatăl său era grec din Castoria (*Pavel de Alep*). S-a călugărit la Muntele Athos, de unde a plecat şi s-a stabilit în regiunea Cladovei, lângă Dunăre, unde a ridicat Biserica Sfânta Treime din Şaina, apoi două

mănăstiri la Vratna şi la Monastirica. În 1370, după ce ungurii catolici au cucerit Cladova, a trecut Dunărea (pe la Orşova) şi s-a stabilit în regiunea Severinului, unde a construit, cu ajutorul domnitorului Vladislav Vlaicu, M-rea Sfântul Antonie de la Vodiţa, după rânduielile vieţii isihaste. Îl sprijină pe egumenul sârb Isaia de la M-rea Hilandar (Muntele Athos) când acesta primise misiunea, de la cneazul Lazăr, de a rezolva problemele pe care le aveau sârbii cu Patriarhia Ecumenică, care nu le recunoştea Patriarhia; Biserica Sârbă fiind sub anatemă din 1352 (sârbii au fost uniţi într-un stat de marele jupan Ştefan I Nemania 1168-1196; fiul său, Ştefan II Nemania 1196-1228 a înfiinţat o mitropolie sârbă autocefală, iar primul mitropolit a fost fratele său, Sava Nemania 1173-1236, care a fost monah la Muntele Athos unde a ctitorit M. Hilandar). Ce se întâmplase? Sârbul Ştefan Duşan (Uroş al IV-lea, 1331-1355) după numeroasele cuceriri teritoriale (Albania, Macedonia, Epir, Thessalia, Akarnania) şi pretenţia de a cuceri chiar Imperiul Bizantin şi Imperiul Vlaho-bulgar, se proclamase împărat al sârbilor şi grecilor (25 sep. 1345). Dar avea nevoie şi de un patriarh care să-l încoroneze conform obiceiurilor medievale. Patriarhul de Constantinopol nu ar fi acceptat apariţia unui alt imperiu, astfel că Ştefan Duşan a ridicat Biserica Sârbă la rangul de patriarhie (1346). La Skopje s-a convocat un sinod cu acordul patriarhiei de Târnovo, iar Ştefan Duşan a fost încoronat (16 apr. 1346, Skopje) de patriarhul Ioanichie (primul patriarh al sârbilor). Patriarhia Ecumenică nu a recunoscut această patriarhie şi a reacţionat cu anatema din 1352. Nicodim trebuia să rezolve această situaţie. Astfel că a ajuns la Constantinopol, unde l-a întâlnit atât pe împăratul bizantin Ioan al V-lea Paleologul, cât şi pe patriarhul isihast Filotei Kokkinos, ucenicul marelui doctrinar al isihasmului Grigorie Palama. Patriarhia Ecumenică a recunoscut (1375) patriarhatul sârb (Serbia va deveni vasală otomanilor care-l înfrâng pe cneazul Lazăr în bătălia de la Kossovopolje – 15 iun. 1389 – iar din 1459 va fi încorporată Imperiului Otoman). La întoarcerea în Ţara Românească, domnitorul Vladislav murise († 1377), iar mănăstirea sa se găsea sub stăpânirea ungurilor care cuceriseră Banatul Severinului. Sfântul Nicodim apelează la ajutorul lui Radu I, care-l ajută să ctitorească M-rea Tismana (c. 50 km de Târgu Jiu, jud. Gorj). Aici şi-a săpat o chilie în stâncă unde se retrăgea pentru isihie. A purtat corespondenţă cu patriarhul isihast Eftimie de Târnovo, ucenic al Sfântului Teodosie (ucenic la rândul său al marelui sfânt isihast Grigorie Sinaitul 1255-1346) de la M-rea Kelifarevo, un centru isihast recunoscut din Balcani. Nu se cunoaşte exact contextul în care, pentru câţiva ani, s-a

Serghie din Radonej (c.1314-1392) în Rusia, cum este Mănăstirea Sfânta Treime în apropiere de Moscova.

Numit de unii cercetători „Isihasm Internaţional”[76] datorită monahilor de diverse naţionalităţi, acest amplu curent mistic de idei şi personalităţi a avut o contribuţie esenţială pentru a consolida şi uni Biserica Ortodoxă în ajunul căderii Constantinopolului în mâinile turcilor otomani (1453), ceea ce l-a făcut pe bizantinologul englez Sir Steven Runciman (1903-2000) să constate în celebra sa lucrare *Marea Biserică în captivitate*: „Biserica Ortodoxă şi-a extras mare parte din forţa sa din vechea sa *tradiţie mistică.* Puterea de a supravieţui dezastrelor lumeşti stă în mare parte în acceptarea

---

refugiat în zona Haţegului, unde conform tradiţiei a întemeiat M-rea Prislop, ci doar se presupune că a intrat în conflict cu Mircea cel Bătrân, după cum reiese dintr-o însemnare a sfântului pe un Evangheliar slavon: „**Această Evanghelie a scris-o Nicodim în Ţara Ungurească, în anul al şaselea al prigonirii lui, 6913 (1405)**”. După împăcarea cu Mircea cel Bătrân, care numeşte „rugătorul domniei mele, popa Nicodim”, a revenit la Tismana, unde cinci zile din săptămână petrecea în chilia din stâncă, iar sâmbăta şi duminica în mijlocul monahilor. Pe aceste locuri a trecut la viaţa cea veşnică († 26 dec. 1406), descoperindu-se la scurt timp trupul neputrezit (*moaştele*) în care s-a sălăşluit harul dumnezeiesc (*energiile necreate, veşnice, fără început şi sfârşit*). Nu se cunoaşte contextul în care moaştele sale au dispărut, păstrându-se în prezent la M-rea Tismana doar arătătorul de la mâna dreaptă, iar dintre obiectele sale crucea de metal. A fost totdeauna cinstit ca un sfânt, de aceea Patriarhul Iustinian Marina a hotărât împreună cu Sfântul Sinod (1955) generalizarea cultului Sfântului Nicodim. (Mitrop. Serafim JOANTĂ, *Isihasmul: tradiţie şi cultură românească,* trad. Iuliana Iordăchescu, Ed. Anastasia, 1994, p. 58-61; Marcel Cojocaru, *Spiritualitate şi cultură în Ţările Române în secolele XV-XVI,* Teză de doctorat sub îndrumarea Acad. Emilian Popescu, Facultatea de Teologie din Bucureşti, 2010, p. 68-99.)

[76] Michael PROKURAT, Alexander GOLITZIN, Michael PETERSON, *Historical Dictionary of the Ortodox Church*, Ed. Scarecrow Press, Londra, 1996, p. 158.

de către ea a tainei transcendentale a divinității”[77].

Se pot distinge mai multe faze şi personalităţi harismatice în istoria isihasmului:

1) **Pustnicii Egiptului**, primii *teologi ai rugăciunii neîncetate* („dicteurile Sfântului Antonie cel Mare”; *instruirea dumnezeiască* primită de Sfântul Arsenie cel Mare (354-449): «Fugi, taci, linişteşte-te![78]»; *Omiliile duhovniceşti* ale Sfântului Macarie Egipteanul – (prima atestare a rugăciunii „Doamne miluieşte!”) „un moment al misticii răsăritene... autorul e un călugăr care se adresează călugărilor pentru a-i edifica asupra vieţii lăuntrice din punct de vedere ascetic şi mistic”[79]; Evagrie Ponticul cu al său *Tratat practic şi Rugăciune a minţii*); Diadoh din Foticeea („Doamne Iisuse!”).

Există două trăsături distinctive ale *Părinţilor deşertului* (după Lucien Regnault) [80]:

i. Au plecat să vieţuiască în adâncul deşertului (Avva Antonie cel Mare în Muntele Qolzum; Avva Ammun în Nitria, apoi în Kellia; Avva Macarie în Sketis), ceea ce îi diferenţiază de toţi monahii egipteni, solitari sau chinoviţi, ce locuiau în vecinătatea oraşelor şi satelor, fie în Delta, fie în Valea Nilului.

ii. Sunt singurii ce exercită o paternitate specială, care îi face să fie numiţi „avva”.

---

[77] Steven RUNCIMAN, *Marea Biserică în captivitate*, Ed. Sophia. 2013, p. 316.

[78] *Patericul sau Apoftegmele Părinţilor din pustiu*, trad. Cristian Bădiliţă, Ed. Adevărul, Bucureşti, 2011, p. 54.

[79] *Nichifor CRAINIC, Curs de Teologie Mistică : prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV* ..., p. 61.

[80] Lucien REGNAULT, *Viaţa cotidiană a Părinţilor deşertului în Egiptul secolului IV*, Ed. a III-a, trad. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2013, p. 12.

Nichifor Crainic prezenta această *fază* a monahismului, în cursul său de mistică din 1937-1938, în felul următor: „începe să se dezvolte monahismul anahoret şi apoi monahismul cenobit. Asceţii primelor veacuri trăiau în lume. Acum se retrag în pustie, sau se adună organizaţi, în mănăstire. Izvoarele spiritualităţii monahale le găsim în dicteurile lui Antonie cel Mare care nu ştia carte, în Viaţa lui scrisă de Atanasie cel Mare, în regulile lui Pahomie, şi în regulile Sfântului Vasile, care constituie până azi, baza monahismului răsăritean. De asemenea, în Instituţiile monahale şi în celelalte scrieri al lui Ioan Casian [...]. Noi avem însă Patericul sau «Cuvintele părinţilor bătrâni», care e de asemenea o antologie în care experienţa duhovnicească a marilor anahoreţi este expusă sub formă de povestiri, de sfaturi, de sentinţe sau de anecdote bogate în înţelesul spiritual”[81].

2) **Capadocienii – Sf. Grigorie Teologul de Nazianz (c.330-390), Sf. Vasile cel Mare (330-379) şi fratele său Sf. Grigorie de Nyssa (c.335-c.395);** „capadocienii nu au altceva mai caracteristic decât statornicia în credinţă şi dragostea sinceră pentru dogma Sfintei Treimi” [82] (Sf. Grigorie Teologul de Nazianz).

„Despre viaţa lui Moise sau Despre desăvârşirea prin virtute”, lucrarea Sfântului Grigorie de Nyssa este considerată primul tratat de mistică din literatura creştină, în care urcuşul duhovnicesc spre desăvârşire este asemănat cu

---

[81] Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV*..., p. 61.

[82] Sf. Grigorie Teologul (de Nazianz), *Cuvânt la Naşterea Mântuitorului Iisus Hristos, Cuvânt la Sfintele Paşti, Panegiric (cuvânt de laudă) la Sf. Vasile cel Mare*, Ed. IBMO, Bucureşti 2009, p. 105.

urcuşului lui Moise pe Muntele Sinai: „Dar ce înseamnă intrarea lui Moise în întuneric şi vederea lui Dumnezeu în acesta? Căci ceea ce istoriseşte acum pare oarecum contrar primei arătări a lui Dumnezeu. Căci atunci, Dumnezeu S-a arătat în lumină, iar acum, în întuneric. Dar nici acest lucru nu-l socotesc abătându-se din şirul celor tâlcuite de noi după înţelesul lor mai înalt. Căci cuvântul ne învaţă prin acestea că cunoaşterea dreptei credinţe se arată prima dată în lumină celor ce o primesc. Pentru că ceea ce se cugetă contrar dreptei credinţe e întuneric; iar alungarea întunericului se face prin împărtaşirea de lumină. Dar mintea înaintând şi, printr-o luare-aminte din ce în ce mai mare şi mai desăvârşită, ajungând la întelegerea adevăratei cunoaşteri a Celui ce este, cu cât se apropie mai mult de vedere (contemplare), cu atat vede mai mult că firea dumnezeiască este de nevăzut (de necontemplat, de neînţeles). Părăsind deci tot ce se vede, nu numai câte le cuprinde cu simţurile, ci şi pe cele câte socoteşte mintea că le vede (le întelege), înaintează mereu spre cele dinăuntru până ce, străbătând prin multa străduinţă de a întelege, la ceea ce este de nevăzut şi de neînţeles, acolo vede pe Dumnezeu. Căci în aceasta constă adevarata cunoaştere a Celui căutat: că a-L cunoaşte stă chiar în faptul de a nu-L cunoaşte. Pentru că Cel căutat e mai presus de orice cunoaştere, înconjurat din toate părţile de necuprinsul Lui, ca de întuneric. De aceea zice şi înteleptul Ioan, ajuns în acest întuneric strălucitor, că «pe Dumnezeu nimeni nu L-a văzut vreodată» (Ioan 1, 18). **Căci cunoaşterea fiinţei dumnezeieşti rămâne neapropiată nu numai oamenilor, ci şi întregii firi gândite cu mintea (inteligibile)**. Când deci Moise ajunge mai tare în cunoaştere, mărturiseşte că vede pe Dumnezeu în întuneric, pentru că e propriu firii lui Dumnezeu să fie mai presus de orice cunoaştere şi

înţelegere”[83].

Aşadar Dumnezeu nu poate fi cunoscut în fiinţa Sa (*incognoscibilitatea lui Dumnezeu şi incomprehensibilitatea fiinţei Sale*), dar poate fi cunoscut prin energiile Sale prin care El se împărtăşeşte omului: „deci, pentru că noi concepem feluritele energii ale Puterii transcendente, noi dăm numele fiecăreia dintre energiile care ne sunt cunoscute”[84] (*Grigore de Nyssa către Ablabius*).

3) „Şcoala sinaitică” şi *„legarea Numelui lui Iisus de respiraţie”*, părinţi *specializaţi* în deosebirea duhurilor şi paza gândurilor - *Sinaiţii* (Sf. Ioan Scărarul – sec. VI-VII - **„Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta şi atunci vei cunoaşte folosul liniştii/isihiei!**” (Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, treapta 27, 25); Isihie Sinaitul, Filotei Sinaitul, Anastasie Sinaitul, Sf. Grigorie Sinaitul) – de la Mănăstirea Preasfintei Născătoare de Dumnezeu a Rugului Aprins din Muntele Sinai, unde Dumnezeu i s-a arătat lui Moise în minunea Rugului Aprins, poruncindu-i să se întoarcă în Egipt şi să aducă pe fiii lui Israel la muntele Horeb pentru a I se închina; este locul unde se poate vedea peştera în care locuia Ilie şi unde s-a învrednicit să vorbească cu Dumnezeu (3 Regi 19, 9 – 15).

Nichifor Crainic îl introduce pe Sf. Ioan Scărarul, în Cursul său de Mistică Ortodoxă în modul următor: „Ioan Scărarul e autorul cărţii de renume universal *Scara Paradisului* şi al cărţii către păstor, cu sfaturi pentru superiorii mănăstirilor. Ioan se mai numeşte şi Sinaitul

---

[83] Sfântul Grigorie de Nyssa, *Despre viaţa lui Moise sau Despre desăvârşirea prin virtute,* trad. Pr. Prof. Ion Buga, Ed. Sf. Gheorghe-Vechi, 1995, p. 123-124.

[84] John MEYENDORFF, *Sfântul Grigorie Palamas şi mistica ortodoxă*, trad. Angela Pagu, cuv. înainte Teodor Baconsky, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007, p. 48.

fiindcă şi-a petrecut viaţa în Muntele Sinai, locul de origine al marii mişcări mistice care este isihasmul; se mai numeşte şi Scolasticul nu numai fiindcă era un om învăţat, dar fiindcă opera sa a ajuns îndreptarul vieţii spirituale. Numele lui însă cel mai obişnuit e acela de Ioan Climax (de la climax=«scară»). Scara paradisului e prima încercare considerabilă de sistematizare a experienţei ascetice din veacurile anterioare. Ioan o face la cerere cu scopul precis de a învăţa pe cei doritori de viaţă desăvârşită. E, prin urmare, o metodă ascetico-mistică. Scara e un simbol al progresului ascendent către perfecţiune. Ea are 30 de trepte – iarăşi un simbol, fiindcă 30 de ani are viaţa ascunsă a Mântuitorului. Fiecare treaptă reprezintă un grad de perfecţiune. Din această concepţie a lui Ioan Scărarul ne încredinţăm definitiv, dacă mai era nevoie, că Iisus Hristos e centrul misticii ortodoxe şi că, în afară de El, ortodoxia nu concepe viaţa desăvârşită”[85].

Părintele Arsenie Boca (1910-1989) a audiat acest curs de mistică ortodoxă în anii ’30. Prezentarea făcută de profesorul Nichifor Crainic persoanei şi operei Sfântului Ioan Scărarul cu siguranţă a constituit impulsul pentru ca tânărul Zian Vălean Boca să traducă această capodoperă duhovnicească bizantină (probabil din limba franceză): „Aşa s’a întâmplat că odată, plăcându-mi foarte mult scrierea mistică a sfântului Ioan Scărarul, am tradus-o în româneşte, în vreme de 5 luni. M-a ajutat foarte mult la încheierea convingerii mele de-a intra în călugărie”[86].

---

[85] Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV*..., p. 64.

[86] ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 17-21. [Autobiografie, 17 iulie 1945, Ieromonahul Arsenie; Autobiografia poartă ştampila „Biroul Siguranţei. Poliţia Oraşului R. Vâlcea”, precum şi însemnarea „23-7-945, vizat de noi spre neschimbare, Comisar ss/neidentificată”].

4) Sfântul Dionisie Areopagitul (Ierarhia cerească, Ierarhia bisericească, Despre numele divine, Teologia mistică) este „filosoful Bisericii prin excelenţă, adică al universalei rânduieli dumnezeieşti pentru salvarea omului din păcat... e un filosof fără biografie. Nimeni nu ştie până astăzi cine a fost, când şi unde a trăit. Scrierile lui sunt semnalate întâia oară în anul 533, stârnind încă de atunci oarecare nedumerire. Dar numele pe care îl purtau aceste scrieri şi frumuseţea seducătoare a filosofiei pe care o cuprind au făcut ca tot Evul Mediu să creadă că autorul lor e însuşi Dionisie, învăţatul grec pe care Sfântul Apostol Pavel l-a convertit prin celebra cuvântare rostită în Areopagul atenian... De abia în timpul Renaşterii, adică după o mie de ani de la ivirea operei, autenticitatea ei începe să fie pusă la îndoială. Nu i se contesta valoarea, ci numai faptul că autorul ar fi însuşi Dionisie cel din Areopagul atenian. Chestiunea a fost reluată de învăţaţi din veacul al XIX-lea, care, pe baza criticii textelor şi a argumentării istorice, au ajuns la concluzia că autorul n-ar fi însuşi DionisieAreopagitul, care a trăit în secolul întâi al erei creştine, ci un filosof ortodox, probabil din secolul V sau VI, care şi-ar fi semnat cărţile nu cu numele său adevărat, ci cu acela al Sfântului Dionisie Areopagitul... Dionisie Areopagitul e părintele filosofiei noastre mistice”[87].

„Viaţa mistică, după Dionisie, e θέωσις (teosis) îndumnezeire, prin iubire şi supracunoaştere… cunoaşterea teologică nu e pur omenească devreme ce convingerea religioasă e dilatată supraomeneşte de energiile harului divin. Ea e deci o cunoaştere teandrică după chipul lui Hristos cel istoric. Iisus Hristos, «Dumnezeu şi Om împreună, zice Dionisie, a făcut cunoscut lumii un nou mod de a lucra,

[87] Nichifor CRAINIC, *Dionisie Areopagitul*, Revista *Gândirea*, an XIII, 1944, nr. 4-5, p. 185-186.

lucrarea teandrică»... în concepţia lui Dionisie, orice fel de cunoaştere vine de la Dumnezeu şi merge către Dumnezeu. Cunoaşterea creştină e în genere teandrică [teos=divin, *andros*=uman; dumnezeiesc-omenească]. Dar e mai mult sau mai puţin, e mai mult omenească sau mai mult dumnezeiască după feluritele puteri omeneşti angajate în ea şi după feluritele haruri dumnezeieşti care participă în lucrarea ei. Pe lângă aceasta există însă şi un alt mod de a cunoaşte, cu totul neobişnuit pentru condiţia terestră, neaşteptat, năprasnic,peste puterile omului: cunoaşterea supranaturală extraordinară. Ea e simplă, imediată,pur spirituală, unitivă, fiindcă e după modul divin, pe cât se poate. Această cunoaştere e contemplaţia mistică. Ea are caracterul fulgerător a unei răpiri a omului din lume, al unei smulgeri din sine însuşişi al unei ridicări năprasnice dincolo de tot ce există"[88].

Sfântul Maxim Mărturisitorul şi *teologia raţiunilor dumnezeieşti din făpturi*, **Sfântul Ioan Damaschin,** sunt sfinţi care nu pot lipsi dintr-o istorie a misticii ortodoxe.

5) Sf. Simeon Noul Teolog (949-1022) – „această excepţională figură de vizionar ceresc, ne-a lăsat de asemenea Cuvântările şi Imnurile sale în care se găsesc şi consideraţii teoretice asupra contemplaţiei mistice şi mărturisirile extrem de valoroase ale propriei sale trăiri în Dumnezeu"[89]. Teologia sa este o *teologie a luminii dumnezeieşti.* Susţinea: „Nimeni nu poate vorbi despre Dumnezeu dacă nu L-a văzut!". Adjectivul *mistikos (μυστικός; tainic, ascuns)* sugerează la Sf. Simeon *experienţe legate de vederea lui Dumnezeu ca lumină*

---

[88] Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV*..., p. 79; 85.
[89] Nichifor CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV*..., p. 72.

necreată ce transfigurează sufletul şi trupul celor care au experienţe mistice[90].

Preotul Ştefan Dobra evoca momentele în care Nichifor Crainic le-a vorbit studenţilor de Sf. Simeon Noul Teolog la cursurile de mistică ortodoxă: „Cine poate să descrie starea sufletească pe care am trăit-o când dl. Crainic, cu neîntrecuta-i artă a cuvântului, ne-a povestit un asemenea moment de transfigurare a celui mai mare mistic din Răsărit: Sf. Simeon Noul Teolog ? Mintea în loc ni s-a oprit, inima ni s-a deschis, obrajii ni s-au îmbujorat şi ochii noştri şi-au depăşit puterea naturală şi-n adâncimea a zece veacuri l-au văzut pe nemuritorul Sfânt în chilia sa «ieşit cu trup cu tot din lucrurile pământeşti», înfăşurat în mantia înfricoşător de strălucitoare a unei lumini ce-i «năvălea corpul întreg»"[91]. Părintele Arsenie Boca îşi însuşise învăţătura acestui sfânt ortodox încă de la aceste cursuri de mistică ortodoxă ţinute de Nichifor Crainic la Facultatea de Teologie, în anii '30, şi făcea referire la Sf. Simeon într-o scrisoare către Părintele Daniil (viitorul Episcop al Daciei Felix): „Ai aflat de la Sf. Simeon Noul Teolog că trebuie să fim conştienţi de Iisus Hristos pe care-l avem în noi şi care prinde toată viaţa şi sensul vieţii noastre pământeşti"[92].

6) *Mişcarea de înnoire duhovnicească* a isihaştilor de la Muntele Athos din secolul al XIV-lea (post-cruciade şi înainte de cucerirea otomană a Constantinopolului din 1453 şi transformarea sa în Istanbul) şi metoda lor psihofizică de rugăciune: Nichifor Monahul din Singurătate; Sfântul

[90] Ilarion ALFEYEV, *Sfântul Simeon Noul Teolog şi tradiţia ortodoxă...*, p. 15.

[91] Preot Ştefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram,* în Revista Gândirea, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 294.

[92] Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

Grigorie („cel dumnezeiesc”) Sinaitul (1255-1346)[93], „mai

[93] **Sf. Grigorie Sinaitul** (n. 1255, Koukoulos, Asia Mică; † 1346, Muntele Katakryomenos, Paroria). La vârsta de c. 27 ani, „a fost luat între suliţe şi dus în robie” de turci, împreună cu părinţii şi fraţii săi, în vremea împăratului bizantin Andronic al II-lea Paleologul (1282-1328); creştinii din Laodicea l-au răscumpărat, ajungând apoi *monah rasofor* în Cipru, ucenicind pe lângă „un bărbat monah, care şi-a ales o viaţă trăită în linişte şi de sihastru”; „ca un alt Moise văzător de Dumnezeu”, la scurt timp a mers la M-rea Rugului Aprins (Sf. Ecaterina) de pe Muntele Sinai, unde a fost tuns în monahism, „străduindu-se să devină fără dorinţe materiale, într-un trup material”, iar ca ascultare a îndeplinit slujba de magopeţ (brutar) pentru trei ani; simţind invidia celorlalţi, „a ieşit în taină din mănăstire şi a luat cu sine pe cinstitul Gherasim”, ucenicul său; a călătorit la Ierusalim pentru a se închina la Locurile Sfinte, apoi a rămas în Creta, unde „şi-a aflat o peşteră după dorinţa sa şi acolo şi-a aflat locuinţă”; tot aici, prin descoperire dumnezeiască, l-a întâlnit pe pustnicul **Arsenie** „de Dumnezeu văzătorul”, care iubea liniştea (*isihia*) şi care i-a vorbit despre „păzirea minţii” (gr. *nepsis, trezvie*), „deşteptarea cea adevărată” şi „rugăciunea curată: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!”(p. 22); îmbogăţit cu aceste învăţături, a plecat la Muntele Athos, pe care l-a cercetat în întregime, însă monahii întâlniţi „fiind întrebaţi despre linişte, despre păzirea minţii, despre vedenie, au spus că nu au cunoştinţă de ele”; aici s-a stabilit la Schitul Magula (aproape de M-rea Filotei), „unde a întâlnit trei monahi, care se numeau: Isaia, Corneliu şi Macarie, pe care, cu adevărat, i-a cunoscut că încă au puţină îndeletnicire întru fapta bună cea lucrătoare şi întru cea văzătoare”; „şi-a zidit o sihăstrie, ca să poată vorbi el singur numai cu Dumnezeu [...]. După aceea, aşa aflându-se, şi-a adus aminte de cinstitul şi sfinţitul bărbat, adică de acela ce locuia în insula Creta şi şi-a adus bine aminte, în sufletul său, câte i-a sfătuit bărbatul acela, în împăcarea sa cu sufletul, pentru linişte şi rugăciune, câte i-a tâlcuit pentru trezirea minţii. Deci, cu aceste cuvinte iubitoare de Dumnezeu al acelui <bărbat Arsenie> întipărindu-şi-le în minte, cu sârguinţă, adunându-le întru sine, şi închinate Sfântului Duh, am putea spune că s-a pironit în crucea lui Hristos, «Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu», cu acele cuvinte rugându-se mereu: «miluieşte-mă pe mine, păcătosul», în durerea sufletului, şi în zdrobirea inimii, cu suspinuri din adâncuri, cu duh de umilinţă, udând faţa pământului cu lacrimi fierbinţi... casa în care locuia i se părea că este plină de lumină cu strălucirea darului,

mult un *maestru* al vieţii duhovniceşti decât un teolog sistematic, el nu încearcă să alcătuiască o justificare teoretică a isihasmului, preocuparea sa este să spună ucenicilor săi ce să facă, să arate în detaliu şi cu termeni precişi calea de rugăciune pe care trebuie să o urmeze"[94]; Sfântul Grigorie Palama (1296-1359), „apologetul şi teologul isihasmului, integrând tradiţia ascetică şi mistică a isihaştilor în sistemul

---

umplându-se de bucurie nespusă şi de veselie" (p. 22); nici la Muntele Athos nu a scăpat de invidia unor călugări „orbiţi de o lumină străină" care i-au făcut cu „deadinsul rău şi s-au răzvrătit prin năravuri şi vicleşuguri", în batjocură spunând că „a venit un nou învăţător" şi reproşându-i cu obrăznicie: „Nu ne vei învăţa tu calea pe care nici noi n-o ştim"; astfel şi-au pus în gând să-l izgonească din Muntele Athos; Sf. Grigorie a fost primit în alt loc din Sfântul Munte, la Protaton; jafurile şi invaziile turcilor conduc la plecarea sa din Muntele Athos – merge la Tesalonic, apoi în insula Chios cu intenţia de a ajunge la Muntele Sinai, însă un monah îi face să se răzgândească şi merg la Constantinopol, de unde, după o scurtă şedere, pleacă „în străfundul pustiu al Paroriei", în M-ţii Stradja, la graniţa dintre Imperiul Bizantin şi Bulgaria; aici au avut probleme din cauza unui monah Amirali care din invidie a tocmit o ceată de tâlhari pentru a-i prăda; Sf. Grigorie reuşeşte să scape şi pleacă la Constantinopol, apoi iarăşi în Muntele Athos; invaziile barbare şi „sporovăiala călugărilor" îl fac să revină la Paroria -„pustietatea cea adâncă şi nelocuită" (p. 53), în Muntele Katacryomene, primind ajutorul împăratului bulgar Ioan Alexandru; aici a dezvoltat un important centru isihast (patru lavre) cu monahi greci, sârbi, bulgari, români, denumit de unii „isihasm internaţional": „acel pustiu se va schimba într-o cetate prea strălucită pentru monahi" (p. 50); cunoşcându-şi dinainte sfârşitul, a adormit în 27 noiembrie. 1346; Din acest centru balcanic s-a răspândit *isihasmul („monahismul contemplativ")* în ortodoxia slavă (Sf. Teodosie din Târnovo, Sf. Romil din Vidin, patriarhul Eftimie [de Târnovo] al Bulgariei şi mitropolitul Ciprian al Kievului) şi românească (prin Sf. Nicodim de la Vodiţa, Tismana şi Prislop, care a purtat corespondenţă cu Eftimie de Târnovo). (Patriarhul Calist al Constantinopolului, *Viaţa şi faptele Sf. Grigorie Sinaitul*, text bilingv slavo-român, trad. Dragoş Şesan, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2013).

[94] Kallistos WARE (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul*..., p. 6.

doctrinei creştine ca întreg şi oferind astfel o neclintită temelie dogmatică pentru metodele monahale de rugăciune”[95]. Sfântului Nicodim de la Vodiţa, Tismana şi Prislop (†1406, 26 dec.), isihastul-organizator al mănăstirilor cu viaţă de obşte din Ţările Române, îi datorăm pătrunderea isihasmului şi a duhului filocalic pe teritoriul românesc (încă din sec. XIV).

Tot în secolul al XIV-lea Sfântul Nicolae Cabasila redactează capodopera ortodoxă *„Despre Viaţa în Hristos”*[96], cu un pronunţat caracter mistic-liturgic („Viaţa în Hristos se dobândeşte prin Sfintele Taine”; „prin Sfintele Taine... strălucirea vieţii viitoare... îşi face loc în lumea aceasta”[97]), în care dezvoltă teme legate de *viaţa duhovnicească* a cărei esenţă este *comuniunea omului cu Hristos* (elementul esenţial este „identitatea voinţei noastre cu voinţa lui Hristos... dezlipirea voinţei omului şi oferirea acesteia lui Hristos”[98]), străduindu-se să arate că „valoarea adevărată a omului şi adevărata renaştere şi dreptate se găsesc în Dumnezeu-Omul Hristos, adică în Ortodoxie”[99] (concepţia sa a fost numită de

---

[95] Kallistos WARE (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul*…, p. 6.

[96] Cartea „Despre viaţa în Hristos” de Sf. Nicolae Cabasila a fost tradusă în limba română de Pr. Prof. Dr. Teodor Bodogae (1911-1994) şi publicată în 1946 la Sibiu. Minunata copertă a fost realizată de Părintele Arsenie Boca. Cei doi fuseseră colegi la Academia de Teologie din Sibiu (1929-1933). Părintele Teodor Bodogae susţinuse o teză de doctorat monumentală despre *Ajutoarele româneşti la mănăstirile din Sfântul Munte Athos* (1938).

[97] Sf. Nicolae Cabasila, *Despre Viaţa în Hristos*, trad. Pr. Prof. Teodor Bodogae, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2009, p. 33.

[98] Panayotis NELLAS, *Hristos, dreptatea lui Dumnezeu şi îndreptarea noastră – pentru o soteriologie ortodoxă*, trad. Pr. Prof. Dr. Ioan Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2012, p. 350.

[99] Panayotis NELLAS, *Hristos, dreptatea lui Dumnezeu şi îndreptarea noastră – pentru o soteriologie ortodoxă...*, p. 349.

cercetători **isihasm laic**): *rolul Sfântului Botez în viaţa duhovnicească; roadele Sfântului Mir în viaţa duhovnicească; roadele Sfintei Împărtăşanii în viaţa duhovnicească; cum putem păstra roadele vieţii duhovniceşti dobândite prin Sfintele Taine; cum se schimbă sufletul creştinului dacă, pe lângă harul Sfintelor Taine, se adaugă şi strădania proprie.*

7) Mişcarea filocalică din secolul al XVIII-lea, adică *relansarea spiritualităţii isihaste prin traducerea şi publicarea textelor din această categorie*:

(I) **Paisianismul şi Filocalia (românească) de la Dragomirna (1769; Moldova),** în limba română cu litere chirilice, rămasă în manuscris, prima Filocalie într-o limbă modernă[100], tradusă de monahii români din *şcoala monahală* a Sfântului Paisie Velicikovski de la Neamţ (**„Veacul de aur al Ortodoxiei româneşti"**[101] – N. Crainic).

Paisie Velicikovski de la Dragomirna, Neamţ şi Secu (1722-† 15 noiembrie 1794) s-a născut la Poltava (Ucraina), al unsprezecelea copil din cei doisprezece ai protoiereului Ioan şi al Irinei. A studiat la şcoala primară din Poltava, apoi la Academia din Kiev, organizată după model apusean, ceea ce i-a displăcut. La 17 ani a devenit rasofor primind numele Platon la o mănăstire din Ucraina. Între 1743-1746 s-a nevoit în schiturile din Ţările Române, apoi a mers la Muntele Athos unde a petrecut 17 ani (1746-1763) în viaţă ascetico-mistică şi căutări de manuscrise ale părinţilor mistici.

---

[100] Prof. Dr. Dan ZAMFIRESCU, *Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualităţii europene*, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1996, p. 13.

[101] Nichifor CRAINIC, *Cursurile de mistică*, st. intro. şi ed. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2010, p. 312.

Într-o scrisoare către arhimandritul Teodosie de la Sihăstria Sofroniev, Sfântul Paisie vorbeşte despre aventura căutării manuscriselor Părinţilor filocalici:

„Şi după mai mulţi ani ai petrecerii mele în Sfântul Munte, învăţând în parte să vorbesc limba greacă, tot mai stăruitor, cu durere în inimă, mă lua gândul să caut cărţile elino-greceşti ale Sfinţilor Părinţi, nădăjduindu-mă ca după ele să fac îndreptarea celor slavone. Şi în multe locuri, şi în mai multe rânduri căutând (întrebând), nu le-am putut dobândi [...] ci de la toţi într-un glas acest răspuns am auzit: ***«Noi nu numai că nu cunoaştem asemenea cărţi, dar şi de numele acestor sfinţi nu am auzit!».*** *Un asemenea răspuns primind, numai Dumnezeu ştie în ce nedumerire am căzut, chibzuind că, dacă într-un aşa loc sfânt ales de Dumnezeu şi întru acea linişte şi petrecere în tăcere a călugărilor şi unde mulţi şi mari şi desăvârşiţi sfinţi au trăit, nu m-am învrednicit, nu numai să dobândesc mult doritele acele sfinte cărţi, ci nici măcar numele acestor sfinţi să le aud de la cineva [...]. Mergând eu odată cu doi fraţi de la Sfânta şi Marea Lavră a Sfântului Atanasie Athonitul către marele schit Sfânta Ana al Lavrei, am ajuns în dreptul colinei Sfântului Prooroc Ilie, care are în înălţime a treia parte din marele, preaînaltul, Sfântul Munte Athos, sub care colină, pe un loc destul de înalt, dinspre mare, se află un schit al Sfântului Vasile cel Mare, întemeiat nu demult de călugării cei veniţi din Chesareea Capadociei, pe un loc foarte aspru [...]. Venind noi în schitul acela şi şezând aproape de sfânta biserică, ne-a văzut un preacuvios călugăr, care ne-a deschis. Iar după închinăciunea noastră în acea biserică la sfintele icoane, ieşind din ea, ne-a chemat cu dragoste în chilia sa, pentru a ne odihni de osteneala drumului, şi a ieşit să ne pregătească nouă ceva de mâncare. Privind eu pe masa de lângă fereastră, am văzut o carte deschisă pe ea, din care se copia alta, căci era copist de meserie [călugărul]. Şi, uitându-mă la acea carte, am văzut că era a Sfântului Petru Damaschin, pe care văzând-o, nu pot spune de*

câtă bucurie sufletească m-am cuprins, căci mi s-a părut că m-am învrednicit să văd o comoară cerească pe pământ. Iar când s-a întors el în chilie, am început a-l întreba cu multă bucurie şi nemărturisită mirare, de unde are o asemenea carte în locaşul lui sfânt? El mi-a spus, cum că are şi altă carte a aceluiaşi sfânt, cu douăzeci şi patru de cuvinte, după alfabet. Apoi l-am întrebat dacă mai are şi altele asemenea cărţi? Mi-a răspuns că se mai găsesc acestea: ***a Sfântului Antonie cel Mare, a Sfântului Grigorie Sinaitul, dar nu toată, a Sfântului Filotei, a Sfântului Isihie, a Sfântului Diadoh, a Sfântului Thalasie, a Sfântului Simeon Noul Teolog, Cuvânt pentru rugăciune, şi a Sfântului Nichifor Monahul, Cuvânt pentru rugăciune, Cartea Sfântului Isaia*** *şi alte asemenea cărţi. Iar a* ***Sfântului Nichita Sthitat****, numai douăzeci şi două de capete, dar întreagă se află doar în bibliotecile marilor mănăstiri.*

Întrebându-l pe el, de ce eu, căutând cu durere în inimă atâta timp asemenea cărţi, nu le-am dobândit, şi cu sârguinţă pe multe cinstite feţe întrebând, nici a auzit de ele nu m-am învrednicit. Mi-a răspuns mie, zicând: «Aceasta este, după părerea mea, pricina, că aceste cărţi sunt scrise în cea mai curată limbă elino-grecească, pe care acum, în afară de persoanele învăţate, abia găseşti pe cineva dintre greci să le înţeleagă, mulţi însă nicidecum nu le înţeleg. De aceea şi cărţile acestea puţin de nu au ajuns în desăvâeşită uitare, şi pentru aceea nu te-ai învrednicit să auzi despre cărţile ce ai întrebat».

Iar cei şapte călugări ce petreceau în schit, aflându-se încă în ţara lor, în Chesareea Capadochiei, auzise îndeajuns despre aceste cărţi şi, venind în Sfântul Munte, cu multă osteneală şi timp, şi nu cu puţină cheltuială, câştigând din lucrul său de mână, plătind persoanelor luminate, au învăţat, nu numai limba obişnuită, dar şi pe cea elino-grecească. Şi dobândind, cu ajutorul lui Dumnezeu, din oarecare mănăstiri asemenea cărţi, le copiază, le citesc, se folosesc şi se nevoiesc, după puterile lor, întru acea după ele lucrare.

Auzind eu acestea, m-am bucurat nespus pentru dobândirea pe pământ a unei asemenea comori cereşti şi am început să-l rog pe el cu sârguinţă, ca, pentru dragostea lui Dumnezeu, să-mi copieze şi mie aceste cărţi, făgăduindu-i să-i dau orice preţ îmi va cere pentru osteneala sa. El însă, având mult de scris, nu s-a învoit şi m-a dus la alt copist, ce petrecea în acelaşi schit. Pe acela, cu aceeaşi mare sârguinţă, l-am rugat pentru copierea cărţilor Sfinţilor Părinţi, făgăduindu-i să-i dau pentru osteneală un preţ întreit. El însă, pentru dragostea lui Dumnezeu, văzând dorinţa mea de dobândire a acelor cărţi, trei preţuri nu a vrut, dar, pentru cel obişnuit mi-a făgăduit o parte din cărţi să-mi copieze, cât îi va sta în putinţă, pentru că şi el însuşi avea mult de scris.

Şi astfel în mai mult de doi ani, înainte de ieşirea noastră din Sfântul Munte, a început să le copieze, cât îi da lui mâna, copiindu-mi o parte din mult doritele cărţi, pe care eu cu toată bucuria primindu-le, ca pe un dar dumnezeiesc din cer trimis nouă, am ieşit din Sfântul Munte al Athosului, pentru mai lesnicioasa a celor de trebuinţă nevoi în ţările din partea locului (în Moldova), întru îndestularea soborului nostru."[102]

Tot în Sfantul Munte primeşte schima mică şi numele Paisie de la părintele Vasile de la Poiana Mărului din Munţii Buzăului (1692 - † 25 aprilie 1767; canonizat în 2003 de B.O.R.), care se afla în vizită la Athos. În 1757 s-a instalat la schitul Sf. Proroc Ilie, apoi din cauza numărului prea mare de călugări care doreau să-l aibă ca îndrumător s-a stabilit la M-rea Simonopetra, dar din cauza datoriilor mari ale acestei mănăstiri şi a creditorilor care cereau sume exorbitante, a plecat în Moldova-Bucovina, la M-rea Dragomirna, unde a stat 12 ani (1763-1775), până la 14 oct. 1775, când Bucovina

---

[102] Sfântul Paisie de la Neamţ, *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti.* Vol. 1, trad. Valentina Pelin, pref. Virgil Cândea, Ed. Tipografia Centrală, Chişinău, 1998, p. 46-49.

a intrat sub ocupaţia Imperiului Habsburgic. La Dragomirna au fost traduse scrierile părinţilor mistici (filocalici) prima oară într-o limbă vorbită (*Filocalia de la Dragomirna,* 1769; tradusă în limba română de monahii români din obştea stareţului Paisie Velicikovski; rămasă în manuscris – Ms. rom. 2597, Biblioteca Academiei Române). În aceeaşi scrisoare către arhimandritul Teodosie de la Sihăstria Sofroniev, Sfântul Paisie vorbea şi despre textele traduse la Dragomirna:

„Aşezându-ne în Sfânta Mănăstire Dragomirna, am început cu toată sârguinţa să cuget şi să mă frământ, în ce chip aş putea să fac, sau îndreptarea cărţilor slavone ale Sfinţilor Părinţi, sau să încep din nou traducerea lor de pe cele elino-greceşti.

Şi am început acest lucru în felul următor.

Mi-am luat ca îndrumare traducerile cărţilor Sfinţilor Părinţi în limba moldovenească, pe care le-au tradus de pe cărţile elino-greceşti, copiate pentru mine în Sfântul Munte, în a lor firească limbă moldovlahă preiubiţii noştri fraţi, Macarie şi Ilarion, dascăli iscusiţi în traducerea cărţilor şi bărbaţi învăţaţi. O parte din ele au fost traduse de fratele Macarie încă în Sfântul Munte Athos, iar altă parte la Dragomirna. Asemenea şi cinstitul dascăl, părintele Ilarion, a tradus o parte oarecare din acestea în soborul nostru (de la Dragomirna). ”[103]

Pentru următorii 4 ani (1775-1779) s-a stabilit la Mănăstirea Secu, ca în final să se aşeze tot în apropiere, la M-rea Neamţ (la 15 km de Târgu Neamţ) din Moldova, unde

---

[103] Sfântul Paisie de la Neamţ, *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti.* Vol. 1, trad. Valentina Pelin, pref. Virgil Cândea, Ed. Tipografia Centrală, Chişinău, 1998, p. 49-51.

ajunsese să coordoneze pe calea isihastă a liturghisirii minţii în inimă prin Rugăciunea lui Iisus 1000 (o mie) de monahi. În 1793 publică **Filocalia slavonă** la Moscova. A adormit la Mănăstirea Neamţ la 15 noiembrie 1794. Pe lespedea de mormânt stă scris în marmură: *„Aicea se odihneşte fericitul părintele nostrum Stareţul ieroschimonah şi arhimandrit PAISIE Malorosianul, carele viind de la Muntele Athos în Moldova cu 60 de ucenici, şi aici mulţime de fraţi adunând în viaţa de obşte, prin sine o au înnoit, şi aşa către Domnul s-au mutat, la anul 1794, noemvrie 15, în zilele binecredinciosului Domn Mihai Suţu şi a Preasfinţitului Iacov".*

A fost canonizat de ruşi în 1988 odată cu Teofan Zăvorâtul, Andrei Rubliov, Maxim Grecul, Ignatie Briancianinov, Ambrozie de la Optina, iar din 1992 a fost trecut în calendarul Bisericii Ortodoxe Române, cu zi de prăznuire 15 noiembrie. În data de 19 mai 2014, cu aprobarea mitropolitului Teofan Savu al Moldovei şi Bucovinei, a fost cercetat mormântul din biserica Mănăstirii Neamţ, unde au fost descoperite moaştele Sfântului Paisie, ce au fost puse în raclă permanent la închinare în biserică.

(II) **Filocalia greacă** (Veneţia, 1782) a Sfântului Nicodim Aghioritul (1749-1809) şi Macarie al Corintului (1731-1805), care făceau parte din *mişcarea de înnoire duhovnicească şi liturgică a „Colivarilor"*[104] *de la Muntele*

---

[104] „Colivarii" (numiţi astfel în batjocură de către adversari) tradiţionalişti s-au ridicat împotriva monahilor de la Schitul „Sfânta Ana" (M-rea Marea Lavră, Muntele Athos) care mutaseră (1744-1745) săvârşirea slujbei celor adormiţi (a parastaselor cu colivă) de sâmbăta, duminica după Dumnezeiasca Liturghie. Motivul: începuseră construcţia unei noi biserici şi pentru aceasta munceau şi sâmbăta, iar unii dintre ei erau nevoiţi să meargă tot sâmbăta la târgul din capitala Athosului (Karyes) ca să-şi vândă *rucodelile* (lucru de mână). De aceea au mutat parastasele pentru adormiţii din neamul celor care sponsorizau construcţia, în ziua de duminică. „Colivarii" au luat

Athos ce aveau în centrul programului lor *împărtăşirea deasă* (în fiecare duminică şi de sărbători; în anumite privinţe chiar zilnică) cu Trupul şi Sângele Domnului;

(III) **Filocalia slavonă** (Moscova, 1793) a şcolii monahale a Stareţului Paisie Velicikovski.

De asemenea **Sfântul Serafim de Sarov** (1759-1833) va afirma, aproximativ în această perioadă, că *adevărata ţintă a vieţii creştine este dobândirea Sfântului Duh.*

8) Ucenicii stareţului Paisie Velicikovski din Mănăstirile Cernica, Căldăruşani, Neamţ (Ţările Române) şi Sihăstria Optina (c. 200 km de Moscova) – *centrul rus al misticii paisiene şi al mişcării de reînnoire duhovnicească a Rusiei pre-revoluţionare*, vizitat de **Feodor Dostoievski** („Romanul său *Fraţii Karamazov* e, de fapt, romanul misticii paisiene", spunea Nichifor Crainic), Nikolai Gogol (1809-1852), Vladimir Soloviov (1853-1900), Constantin Leontiev (1831-1891), Lev Tolstoi (1928-1910), Nikolai Berdiaev (1874-1948).

---

atitudine numindu-i „defăimători ai Învierii" (duminica fiind zi a Învierii), anticolivarii (*aghianiţii, de la „Aghia Ana" = Sfânta Ana*) au răspuns la atac uneori în stil criminal când doi colivari au fost înecaţi de un pirat tocmit de ei. În acest scandal monahal care a împărţit Athosul în două tabere au fost implicate nume importante ale vremii din partea „colivarilor": rectorul Academiei Athoniada Neofit Kavsocalivitul (1713-1784), Atanasie din Paros (1721-1813), Sf. Nicodim Aghioritul (1749-1809), Macarie Notaras al Corintului (1731-1805). De asemenea, „colivarii" susţineau împărtăşirea continuă a credincioşilor cu Sfintele Taine în fiecare duminică şi sărbători. (*Împărtăşirea continuă cu Sfintele Taine. Dosarul unei controverse: mărturiile Tradiţiei*, trad. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2006).

Filocalia în limba rusă modernă (1877-1889; 5 volume) a Sfântului Teofan Zăvorâtul[105]. Tot Sfântul Teofan Zăvorâtul va reedita în 1884 faimoasa cărticică *Pelerinul rus – Povestirea sinceră a unui pelerin către părintele său duhovnicesc* (ediţia I, Kazan, 1881).

Această carte va deveni subiect de roman american prin „Franny şi Zooey" al lui J. D. SALINGER (1919-2010),

[105] **Teofan Zăvorâtul (1815-1894)**. Numele său era Gheorghi Vasilievici Govorov. S-a născut, la 10 ianuarie 1815, în satul Cernavask (gubernia Orlov), unde tatăl său era preot; urmează Seminarul Teologic din Orlov (1828-1837), apoi Academia din Kiev, unde îl are ca profesor de omiletică pe Iakov Amfiteatrov (1802-1848), de la care îşi însuşeşte concepţia că „adevărurile creştine cele mai adânci pot fi explicate şi oamenilor celor mai simpli"; teza de doctorat *„Privire de ansamblu asupra religiei Vechiului Testament"* (1841). Tuns în monahism cu numele Teofan (15 martie 1841). Profesor la şcoala Sofia din Kiev, la Seminarul din Novgorod (psihologie şi logică), apoi la Academia din Sankt Petersburg (teologie morală şi pastorală); membru al misiunii ruse la Ierusalim (1847-1852); preot al Bisericii ambasadei ruse la Constantinopol (1852-1853). După ce vizitează Italia (Roma, 1853) şi Germania, revine la Academia duhovnicească din Sankt Petersburg (1857), unde va fi rector; episcop de Tambov şi Şaţk (1859), apoi, din 1863, de Vladimir şi Suzdal. Se retrage din scaunul episcopal (1866), devenind simplu monah în sihăstria din Vîşen (Tambov): „Nu mă retrag în singurătate pentru odihna trupească, ci pentru a uita grijile de fiecare zi şi a mă putea dedica lucrurilor care-mi stau la inimă; Voi continua să-mi slujesc Biserica, chiar dacă într-un alt fel"; s-a „zăvorât"(1872) în chilia sa de două camere, dotată cu o bibliotecă bogată, unde îşi amenajase şi o capelă cu hramul „Schimbarea la Faţă". Slujeşte, se roagă, scrie, răspunde la scrisori, pictează. La 6 ian. 1894 (79 ani) trece la Domnul: *„Moartea nu-i nimic deosebit... Să dea Dumnezeu să murim în Domnul, ca să fim pururea cu el!"*. Canonizat în 1988 odată cu Andrei Rubliov, Maxim Grecul, Paisie Velicikovski, Ignatie Briancianinov, Ambrozie de la Optina; zi de prăznuire 10/23 ianuarie (Tomáš ŠPIDLÍK, *Inima şi Duhul în învăţătura Sfântului Teofan Zăvorâtul: o fenomenologie ascetico-mistică*, trad. Maria Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2011, p. 13-15).

ceea ce s-a numit *invazia isihasmului în literatura americană*:

„Pelerinul - țăranul ăsta simplu – pornește în pelerinaj ca să afle care-i sensul pasajului din Biblie care zice că trebuie să te rogi neîncetat. Apoi se întâlnește cu starețul – acest monah grozav de înțelept de care ți-am spus, cel care studia de ani și ani Filocalia. Franny se opri brusc să se gândească, să-și pună ordine în idei. Ei bine, starețul îi vorbește mai întâi de toate despre Rugăciunea lui Iisus: «Doamne Iisuse Hristoase, ai milă de mine». Vreau să spun că așa sună rugăciunea. Și-i arată că acelea sunt cuvintele cele mai potrivite pe care trebuie să le rostești când te rogi. Mai cu seamă cuvântul «milă», pentru că-i, într-adevăr, o vorbă atât de adâncă și poate să însemne atât de multe lucruri. Adică nu-i musai să însemne doar milă. Franny se opri din nou să se gândească. Nu se mai uita în farfuria lui Lane, ci peste umărul lui. În fine, continuă ea, starețul îi spune pelerinului că, tot repetând-o de nenumărate ori – la început nu trebuie decât s-o rostești cu buzele -, până la urmă se-ntâmplă ca rugăciunea să se rostească de la sine. Ceva se ntâmplă, după o vreme.Nu știu ce anume, dar ceva se-ntâmplă și cuvintele ți se sincronizează cu bătăile inimii și atunci, de fapt, ajungi să te rogi neîncetat. Ceea ce are un efect spiritual cu adevărat extraordinar asupra întregului tău mod de a privi lucrurile. Vreau să spun că ăsta-i, mai mult sau mai puțin, sensul rugăciunii. Adică te rogi ca să-ți purifici pe de-a-ntregul felul de a privi lucrurile și ca să dobândești o concepție cu totul nouă despre rostul lucrurilor."[106]

9) Părintele Vichentie Mălău, isihast și văzător cu Duhul (n. 1887, satul Ghidion-Neamț; d. 1945, înmormântat la M-rea „Sf. Ilie" Vasiova – Bocșa-Caraș Severin). Este un caz unic în istoria monahismului românesc

[106] Jerome David „J. D." SALINGER, *Franny și Zooey*, Ed. a II-a, trad. Mihaela Dumitrescu, Ed. Polirom, 2011, p. 44.

din câte cunoaştem, părinţii săi hotărând să intre în monahism, în anul 1894, împreună cu copiii lor: tatăl Dumitru şi fiul Vasile de 7 ani (viitorul Vichentie) s-au retras la mănăstirea de călugări Secu, iar mama Maria împreună cu cele două fete Elena (5 ani) şi Marghioliţa (1 an) au mers la mănăstirea de maici Văratec. În vara aceluiaşi an, tatăl şi fiul au plecat în Sfântul Munte Athos, mai întâi la M-rea Vatopedu (1894-1896), apoi la schitul românesc Prodromu, unde au deprins meşteşugul vieţuirii călugăreşti. De la 14 ani, tânărul Vasile a ucenicit trei ani la un pustnic isihast de la care a învăţat rugăciunea lui Iisus. După 12 ani (1894-1906) s-au întors în ţară. Satisfăcându-şi stagiul militar, Vasile a fost călugărit (1912), primind numele Vichentie. După ce România a intrat în Primul Război Mondial, a fost trimis ca preot sanitar pentru îngrijirea răniţilor de pe front (1916-1918). Pentru scurt timp a fost stareţ la Secu (1926-1927), dar a fost destituit din ordinul unor boieri cu ifose, nemulţumiţi de *trataţia de la mănăstire*.

A slujit la Secu (1912-1928), la Agapia (1928-1940), iar în ultima parte a vieţii în Banat, la M-rea „Sf. Ilie" Vasiova (1940-1945). Când s-a mutat ca duhovnic la mănăstirea de maici Agapia, mama sa (maica Migăluşa, †1938) s-a transferat de la Văratec, tot aici, pentru a fi alături de cel mai iubit copil al său. Fiica ei mai mică şi sora părintelui Vichentie, Marghioliţa, murise la vârsta de nouă ani, iar cealaltă, se călugărise cu numele de Epraxia (1890-1967) şi devenise o monahie model de viaţă duhovnicească la M-rea Văratec.

Sfântul Vichentie Mălău a trecut la Domnul în 1945. Nu i-au respectat testamentul: a dorit să fie îngropat la M-rea Săraca, însă l-au îngropat la M-rea Vasiova; a lăsat vorbă ca „nimeni să nu îndrăznească – cu legământ – a mă dezgropa

vreodată, până la a doua venire a Domnului nostru Iisus Hristos” (ca şi Părintele Arsenie Boca mai târziu în 1989), însă l-au dezgropat într-o noapte a anului 1952 şi l-au transferat la Secu; mâinile sale, până la coate, au fost găsite neputrezite-moaşte[107], şi sunt puse la închinare în paraclisul „Adormirea Maicii Domnului” de la M-rea Secu. Tot în acest loc se găsesc şi strănile pe care părintele Vichentie a scris 14 cugetări:

- *Omul rău e cu desăvârşire rău când se preface că e bun;*
- *O conştiinţă fără Dumnezeu e ca un tribunal fără judecători;*
- *A nu te mânia niciodată e semn de mare înţelepciune;*
- *Mânia e o scurtă nebunie;*
- *Leneşul e frate cu cerşetorul;*
- *Trândăvia e mama tuturor păcatelor;*
- *Durerea este o învăţătură;*
- *În anii durerii am învăţat să mă rog;*
- *A ponegri pe altul e cea mai mare crimă;*
- *Altora să ierţi totdeauna, ţie niciodată;*
- *Din faptele tale vei fi judecată slugă vicleană;*
- *O cameră fără cărţi e ca un trup fără suflet;*
- *Acel ce ştie să înduioşeze ştie tot;*
- *Nimic nu e mai liber ca cugetarea.*

Pe un bilet s-au păstrat câteva sfaturi de-ale sale către un monah tânăr:

„JURĂMÂNTUL MONAHULUI. 1. Sărăcia de bună voie. 2. Curăţia trupului (castitatea). 3. Ascultarea la toate şi tuturor.

FAPTELE BUNE. 1. Mărturiseşte-ţi toate păcatele tale; 2. Fă-ţi canonul şi toată pravila în chilie; 3. Zi pururea rugăciunea minţii (Doamne Iisuse...); 4. Iubeşte singurătatea ca să fii scutit de a auzi, de a vedea, de a pofti şi de a critica pe drept sau pe nedrept; 5. În faţa ta toţi să-ţi fie socotiţi sfinţi.

---

[107] Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Chipuri de călugări îmbunătăţiţi.* Vol. 2, Ed. Mănăstirea Sihăstria, 2009, p. 152.

Cu dragoste sileşte-te şi fă acestea şi vei fi viu. Iar nefăcând acestea, pentru ce ai jurat? Nesilit fiind! O, ce nebunie fără leac e a jura, fără a-ţi da seama pentru ce juri!"[108]

Un ucenic de seamă al Părintelui Vichentie Mălău a fost Protosinghelul Antim Găină (1894-1974) de la Mănăstirile Secu şi Agapia. Această filiaţie duhovnicească a continuat cu părintele Iustin Pârvu (n. 10 feb. 1919, sat Poiana Largului, Neamţ; d. † 16 iun. 2013, M. Petru Vodă, Neamţ), *arhanghelul de la Mănăstirea* „Sfinţii Arhangheli Mihail şi Gavriil" Petru Vodă, care a fost călăuzit pe calea monahală de Antim Găină, pe care l-a avut duhovnic în tinereţe. În 30 mai 2013 moaştele părintelui Antim Găină au fost aduse de la Secu la M-rea Petru Vodă pentru ca părintele Iustin, grav bolnav, să le cinstească şi să ceară ajutor isihastului Antim înainte de plecarea din lumea aceasta la 16 iunie 2013.

10) Nichifor CRAINIC (n. 22 dec. 1889, Bulbucata, Vlaşca/Giurgiu; d. 20/21 aug. 1972, Mogoşoaia) introduce mistica ortodoxă în programa universitară la Facultatea de Teologie din Chişinău (1926-1932), apoi la Universitatea din Bucureşti (Facultatea de Teologie Ortodoxă, 1932-1944, cu mici întreruperi). Nichifor Crainic le vorbeşte studenţilor despre Dumnezeu altfel decât o făcuse şcoala de până atunci: „prelegerile lui universitare îi înălţau pe auditori la ceruri"[109]; „la frumuseţea acestei vieţi harice, neluată în seamă până atunci de studiul teologiei şi, deci, necunoscută de noi, adăugaţi sclipirile de foc şi gura de aur a lui Nichifor Crainic şi veţi înţelege ce-au însemnat pentru noi prelegerile sale

---

[108] Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Chipuri de călugări îmbunătăţiţi.* Vol. 2, Ed. Mănăstirea Sihăstria, 2009, p. 102.

[109] Ioan IANOLIDE, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă,* ed. îngrijită M-rea Diaconeşti, cuv. înainte Pr. Gheorghe Calciu-Dumitreasa, Ed. Christiana, Bucureşti, 2006, p. 305.

despre mistică, atât în general, cât şi-n legătură cu anumiţi inşi binecuvântaţi ai harului divin... Nu exagerăm, afirmând că datorită acestui glas, cu rezonanţe îndepărtate, am început a privi altfel Ortodoxia, Ortodoxia cea adevărată, Ortodoxia Bizanţului strălucitor, sub al cărei baldachin de azur ne-am plămădit şi noi fiinţa naţională şi spirituală. Am simţit un fel de mândrie când ni s-a vorbit despre paisianismul românesc ca cea mai înaltă formă de vieţuire ortodoxă, care se încadra desăvârşit în orbita strălucitoare a misticismului oriental"[110]. Aceste cursuri au fost audiate (1933-1938) şi *i-au deschis calea către desăvârşire* şi tânărului Zian-Vălean Boca (1910-1989, viitorul părinte Arsenie Boca de la Sâmbăta (1939-1948), Prislop (1948-1959), Bucureşti (1959-1967), Drăgănescu (1967-1989) şi Sinaia (1977-1989).

De asemenea, Nichifor Crainic a fost cel care a propus publicarea *Filocaliei* încă din 1938. Propunerea sa a fost discutată în şedinţa Sfântului Sinod în ziua de 28 iunie 1938. Mitropolitul Nicolae Bălan şi-a luat răspunderea tipăririi ei. În anul 1939, părintele Arsenie a mers la Muntele Athos, de unde s-a întors cu transcrieri după manuscrisul *Filocaliei de la Prodromu* (o traducere din 1922). După 23 august 1944, Nichifor Crainic s-a ascuns, pentru scurtă vreme, la Sibiu, întâlnindu-se cu părinţii Arsenie Boca şi Dumitru Stăniloae, care lucrau la traducerea Filocaliei. În iarna respectivă, Părintele Arsenie Boca l-a adăpostit pe Nichifor Crainic la M-rea Sâmbăta de Sus, unde acesta a revăzut din punct de vedere literar traducerea noii Filocalii (cel puţin primele volume), pentru care făcuse demersuri către Sfântul Sinod încă din 1938.

---

[110] Preot Ştefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram,* în Revista *Gândirea*, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 290-296.

NICHIFOR CRAINIC
CURS DE TEOLOGIE MISTICĂ

(Prelegeri ţinute la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti studenţilor din anii III şi IV Editarea îngrijită de N. Mladin. Stud. An. IV 1938)

Prelegerea I. Ce e mistica?
II. Justificarea definiţiei ortodoxe
III. Teologia spiritual şi metoda
IV. Izvoarele misticii ortodoxe.
V. Sistemul Dionisian (I).
VI. Sistemul Dionisian (II).
VII. Sistemul Dionisian (III). Ierarhiile.
VIII. Cele trei faze ale vieţii spirituale.
IX. Purificarea (1).
X. Purificarea (2).
XI. Iluminarea.
XII. Unirea.
XIII. Meditaţia.
XIV. Rugăciunea minţii: metoda isihastă.
XV. Rugăciunea lui Iisus. Consideraţii istorice şi psiho-fiziologice.
XVI. Rugăciunea lui Iisus, esenţa paisianismului.
XVII. Popularizarea rugăciunii lui Iisus. Sensul ei cosmic.
XVIII. Despre transfigurare.
XIX. Contemplaţie şi har.
XX. Felurile contemplaţiei.
Anexă. Teologia sau calea unitivă: Caracteristicile extazului; Faptele extraordinare; Interpretările extazului.

11) Teologii ruşi din diaspora. După Revoluţia bolşevică din octombrie 1917, o serie de intelectuali ruşi creştin-ortodocşi au emigrat, mulţi ajungând la Paris, unde au fondat în 1926 Institutul Teologic Ortodox, care va deveni

Institutul Saint Serge în 1940. Îi putem aminti pe: Nicolae Losski (1870-1965); Nicolae Berdiaev (1874-1948); Serghei Bulgakov (1871-1944); Paul Evdokimov (1901-1970), Nikolai Afanasiev (1893-1966); Vladimir Lossky (1903-1958), care a publicat în 1944 faimoasa lucrare „Teologia mistică a Bisericii de Răsărit" şi a înfiinţat, împreună cu Evgraph (Jean-Nectaire) Kovalevsky, „Frăţia Sf. Fotie"(1927) şi Institutul *Saint Denise* (1944) pentru răspândirea ortodoxiei în limba franceză şi pentru formarea de preoţi; George Florovsky (1893-1979), care a introdus termenul de „teologie neopatristică" şi a susţinut „întoarcerea la Părinţi" la primul Congres Internaţional al Facultăţilor de Teologie de la Atena din 1936; Alexander Schmemann (1921-†13 dec. 1983), cu scrierile sale de teologie liturgică; John Meyendorff (1926-†22 iul.1992); Sofronie Saharov (1896-1993).

Unii dintre aceşti teologi neopatristici vor aduce un aport semnificativ la dezvoltarea nou-înfiinţatului (3 oct. 1937) Seminar Teologic Ortodox „Sf. Vladimir" din New York (din 1961 are sediul în Crestwood; a devenit facultate teologică din 1946). Din 21 septembrie 1948 se alătură corpului profesoral şi George Florovsky (1893-1979), care a plecat de la *Institutul Saint Serge* din Paris. Aici a predat Patrologie şi Teologie dogmatică, iar în 1949 a fost numit decan. În 1951 corpul profesoral se înmulţeşte cu Alexander Schmemann, profesor de Istorie bisericească şi Liturgică (decan din 1962-1983), iar din 1959 John Meyendorff se va alătura ca profesor de Istorie bisericească şi Patrologie (decan din 1983, după ce Alexander Schmemann a fost răpus de un cancer la 13 dec. 1982). John Meyendorff a susţinut o teză de doctorat la Sorbona despre Sfântul Grigorie Palama, iar în 1959 a publicat „Sfântul Grigorie Palama şi mistica

ortodoxă", precum şi „O introducere în studiul vieţii şi operei Sfântului Grigorie Palama", cărţi fundamentale despre istoria şi fundamentele patristice ale misticii ortodoxe, în care a tratat pe larg viaţa şi teologia Sfântului Grigorie Palama.

Toţi au încercat să salveze *ortodoxia din captivitatea teologiei apusene* promovând în scrierile lor *teologia mistică a Bisericii de Răsărit* şi *întoarcerea la duhul Părinţilor.*

12) **Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta de Sus (1946-1948) - părinţii Dumitru Stăniloae şi Arsenie Boca - şi mişcarea duhovnicească de la M-ea Brâncoveanu (1940-1948)** sub coordonarea stareţului Arsenie Boca - isihast şi văzător cu Duhul: „poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei româneşti... acest act [al apariţiei în limba română] va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale şi de mişcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul M-mânăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiţiei ortodoxe şi cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învăţăturii stăruitoare şi ale dragostei de suflete"[111] (D. Stăniloae). Părintele Arsenie recomanda citirea Filocaliei şi *acoperirea cu viaţa* a celor scrise din experienţă de către Părinţii filocalici: „citeşte şi toată atenţia Filocalia toată, dar nu în fugă, ci adâncind în minte toate datele şi tot duhul în care scriau din experienţă (din lucrare), sfinţii scriitori ai acestei dumnezeieşti îndrumări"[112] (A. Boca).

---

[111] *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* vol. II, *Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul*, trad. Prot. Stavr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947, p. IV.

[112] Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

13) Grupul isihast „Rugul Aprins" de la M-rea Antim condus de Ioan Kulîghin/„Părintele cel Străin" (ucenicise la Optina, *centrul mişcării de reînnoire duhovnicească a Rusiei pre-revoluţionare)*, apoi de ucenicul său Daniil Sandu Tudor (Alexandru Teodorescu). Rugul Aprins era o „grupare de călugări şi laici intelectuali preocupaţi de *Rugăciunea inimi*"[113] (Ioan Ianolide), ce îşi desfăşura activitatea la M-rea Antim din Bucureşti, mai precis „Sandu Tudor iniţiase în primii ani de după război întâlniri duminicale, reunind prieteni şi cunoscuţi în biblioteca mănăstirii în jurul unor teme de cultură şi spiritualitate"[114]. Din grup mai făceau parte: poetul mistic Vasile Voiculescu („Suflete, fii gata să urcăm Taborul.../ Noi, copiii Slavei, ne-nturnăm acasă", poezia *Taborul*), Alexandru Mironescu, Şerban Mironescu, Alexandru (Adrian) Făgeţeanu, Vasile (Benedict) Ghiuş, Roman Braga, Serghie (Sofian) Boghiu, Felix Dubneac, Anghel (Arsenie) Papacioc, George Văsâi, Nicolae Rădulescu, Grigore Dan Pistol, Gheorghe Dabija, Dumitru Stăniloae, Emanoil Mihăilescu.

Părintele Ioan Kulîghin (n. 24 feb. 1885, Eleţ, gubernia Orël; d. ?) s-a născut în Rusia. A rămas orfan de tată de la două săptămâni. Avea patru fraţi. A absolvit gimnaziul şi s-a înscris la Şcoala de Artă Dramatică, însă n-a fost mulţumit de stilul de viaţă: „dar anturajul artiştilor, cu viaţa lor de după culise, cu nopţi nedormite, nu-mi plăcea. În sufletul meu se ascundea dragostea şi atracţia către Biserică". Pentru a se întreţine şi a o ajuta şi pe mama lui a lucrat la un magazin de produse alimentare. După o vreme, i-a cerut

---

[113] Ioan IANOLIDE, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă...*, p. 326.

[114] André SCRIMA, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiţia răsăriteană*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012, p. 178.

patronului să-l mute la birouri pentru ca în zilele de sărbătoare să poată merge la biserică. Află de părintele Ioan din Kronstadt şi îi cere ajutorul pentru a o salva pe mama lui: „mama, de patru ani, suferea de o neputinţă grea: ura cele sfinte şi Sfintele Taine şi avea grozav de chinuitoare accese de demonizare... am trimis la Kronstadt o scrisoare părintelui Ioan, arătând starea mamei mele şi cerându-i rugăciuni. Peste trei săptămâni am primit răspuns, scris de altcineva, că Părintele Ioan, în cutare zi, după Liturghia de dimineaţă, a slujit paraclis şi s-a rugat pentru sănătatea roabei lui Dumnezeu cu numele Matrona, căreia îi trimite binecuvântarea sa. Eu trăiam atunci la Rostov, mama la Eleţ. După primirea acestei scrisori, i-am scris mamei, întrebând-o dacă nu s-a produs vreo schimbare în boala ei. Ea mi-a răspuns, că în dimineaţa zilei respective, a avut un acces grozav, de parcă îi ieşea ceva pe gât, că a trecut printr-un moment asemănător cu moartea, apoi s-a simţit complet liniştită. De atunci mama a mai trăit încă vreo 30 de ani, dar simptomele bolii nu s-au mai arătat".

Un moment hotărâtor în viaţa lui a fost descoperirea în casa unor bătrâni a cărţii *Sbornic, cu felurite întâmplări din viaţa sfinţilor*. A simţit chemarea către viaţa de mănăstire, deşi nu văzuse călugări până atunci. Părintele Ioan de Kronstadt l-a sfătuit într-o scrisoare să scape mai întâi de *militărie*. La scurt timp a întâlnit la biserică un fiu de negustor care avea aceleaşi gânduri. În 1904 au plecat pe ascuns către Kiev. Au trecut astfel pe la multe mănăstiri şi s-au închinat la moaştele multor sfinţi, cerându-le ajutorul. Au trecut şi pe la moaştele Sfântului Tihon din Zadonsk, cel ce a constituit modelul pentru stareţul Zosima din romanul „Fraţii Karamazov", după cum Feodor Dostoievski a scris în jurnalul său. Peste tot au fost primiţi ca pelerini, însă au fost refuzaţi

când au vrut să rămână în mănăstire, din cauza milităriei nesatisfăcute. În cele din urmă au ajuns şi la vestita Sihăstrie Optina[115], unde au simţit ceva ce nu mai simţiseră niciunde: **„la Optina, sufletul a simţit ceva nou, neobişnuit... la Optina simţeam ceva mistic, care ni se întipărea în suflet.** Ca atras de un magnet, fără să-şi dea seama, sufletul rămânea robit de această mănăstire şi nu mai dorea nimic pentru sine, şoptind parcă în taină: «Acesta este locul, mai mult n-am ce căuta»"[116].

Au primit acelaşi răspuns: după militărie. S-au întors acasă la Rostov.

După militărie, viitorul părinte Ioan a revenit ca frate la Optina, dar, în 1914-1917, a fost mobilizat în Primul Război Mondial. În timpul revoluţiei bolşevice, părintele Ioan era frate la M-rea Valaam, unde au năpustit trupele armatei roşii care i-au exterminat pe călugări; fratele Kulîghin a scăpat deoarece nu depusese jurământul de călugărie: „în timpul revoluţiei, trupele armatei roşii au intrat în mănăstire şi au ucis pe toţi călugării, însă pe fraţii tineri, între care şi Părintele Ioan, i-au scos cu sila din mănăstire, ca să lucreze pentru comunism. Părintele Ioan ne-a povestit la Antim cum s-a petrecut acel măcel. Când armatele roşii s-au apropiat de mănăstire, stareţul a poruncit tuturor călugărilor şi fraţilor să intre în chiliile lor, să îngenuncheze şi să se roage. După povestirile Părintelui Ioan, soldaţii au intrat în fiecare chilie şi au întrebat cine e călugăr, cine vrea să părăsească călugăria,

---

[115] Părinţii de la Optina erau păstrătorii tradiţiei paisiene. Ucenicii direcţi ai Sfântului Paisie Velicikovski, veniseră aici din Ţările Române, de la Neamţ şi Secu, şi dezvoltaseră o mişcare isihastă ce a dus la reînnoirea vieţii duhovniceşti din Rusia.

[116] *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*, ed. Prof. Gheorghe Vasilescu, postf. Arhim. Sofian Boghiu, Ed. Anastasia, 1999, p. 21.

cine este frate. Pe călugării care au refuzat să părăsească călugăria, şi aceştia au fost de fapt majoritatea, i-au omorât cu topoarele. Un măcel de nedescris! Pe fraţii care nu erau tunşi [în monahism], i-au trimis la casele lor. Fratele Ioan, ca să i se piardă urma, a plecat din aceea Tebaidă a Rusiei cât mai la sud, tocmai jos la Rostov, şi acolo l-a cunoscut pe viitorul mitropolit Nicolae, intrând sub ascultarea lui".

Vin alte vremuri, ţarismul este înlăturat, iar Lenin şi Stalin preiau frâiele puterii. Ioan Kulîghin, după ce a fost preot la Rostov (1919-1930), a fost închis (1930-1937). În 1943, în timpul celui de-al doilea Război Mondial, reuşeşte să se refugieze în România împreună cu Mitropolitul Nicolae Amasuschi al Caucazului de Nord şi al Azovului, fost cu reşedinţa în Rostov pe Don, fiind adăpostiţi la Mănăstirea Cernica (1943-1946). Ei se refugiaseră la Odessa cerând ajutor lui Visarion Puiu, Mitropolit de Transnistria la Odessa (16 noiembrie 1942 - 14 decembrie 1943)[117]. Mitropolitul Nicolae, fiind foarte bătrân, a murit la scurt timp la M-rea Cernica. După 23 august 1944, trupele sovietice s-au stabilit pe teritoriul României. Sovieticii au solicitat tabele cu toţi refugiaţii de pe teritoriile lor. Ioan Kulîghin, în 7 ianuarie 1946, cere să fie primit definitiv în obştea de la Cernica. Avea 61 de ani şi dorea să-şi sfârşească zilele în mănăstire: „de la vârsta de 18 ani am părăsit casa părintească, pentru a îmbrăţişa viaţa duhovnicească, vieţuind în mănăstirea Optina, sub conducerea stareţilor succesori ai lui Paisie Velicikovski"[118].

[117] Pentru această funcţie a condamnat în 1946 la moarte în contumacie de Tribunalul Poporului din Bucureşti. De asemenea, excomunicat de Sfântul Sinod al BOR în 1950 şi reabilitat post mortem de acelaşi for pe 25 septembrie 1990.
[118] *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*..., p. 91.

Mitropolitul Nicodim Munteanu a aprobat cererea lui, dar la 4 octombrie 1946 autorităţile române l-au ridicat spunându-i că-l duc la Comisia Aliată, însă l-au predat sovieticilor care l-au acuzat de *trădare de patrie* şi l-au ameninţat cu împuşcarea. A fost ţinut iarna în haine de vară, închis într-o clădire din b-dul Alexandru 20. Tribunalul Militar Sovietic l-a judecat în ziua de 18 ianuarie 1947 şi l-a condamnat la 10 ani muncă silnică, 3 ani interdicţie în drepturi şi confiscarea totală a averii: „prima vină este că am slujit în bisericile deschise în vremea ocupaţiei, fapt socotit în folosul duşmanului; a doua este trecerea graniţei; a treia, vieţuirea pe teritoriul duşman şi, în sfârşit, nedorinţa de a mă întoarce"[119].

S-a păstrat ultima lui scrisoare [19 ian. 1947] către părintele Sofian Boghiu şi Daniil Sandu Tudor, expediată după ce fusese condamnat: „nu mă aşteaptă decât greutăţi. Numai Domnul este puternic să mi le uşureze. Lucrurile mele, începând cu ceasul, vindeţi-le şi împărţiţi-le pe la cerşetori şi pe la biserici, pentru pomenit, ca să mi se uşureze soarta. Vă rog cu stăruinţă să vindeţi lucrurile treptat şi să împărţiţi săracilor şi pe la biserici, dar mai ales săracilor, ca să mi se uşureze soarta. Convoiul poate fi expediat între 26-30 ianuarie. Vă rog stăruitor să mă ajutaţi cu rugăciunile, atât cu cele de acasă, cât şi cu cele din biserică, dar mai ales cu milostenia"[120]. La scurt timp a fost deportat în URSS. După aceea nu s-a mai aflat nimic despre el.

Cum intrase în legătură Ioan Kulîghin cu grupul de la Antim? Varianta lui Roman Braga este următoarea:

„El auzise de mănăstirea Antim şi într-o zi, venind de la Cernica la Patriarhie, a trecut şi pe la Antim. Şi s-a

---

[119] *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*..., p. 61.
[120] *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*..., p. 61.

întâmplat astfel să-l cunoască pe Sandu Tudor şi apoi tot grupul Rugului Aprins. El a văzut imediat că şi noi bâjbâiam ceva, căutam ceva, dar nu ştiam nici unde, nici cum. De aceea a venit el a doua oară cu cele două volume al *Sbornicului* şi cu caporalul basarabean [pe post de translator, n.n.], pe care-l chema, cred, Gheorghe. Aş putea spune că Părintele Ioan Kulîghin a fost întemeietorul Rugului Aprins. Părintele Sandu Tudor, pe vremea aceea doar frate, era în fond tot un căutător, ca toţi ceilalţi. Părintele Ioan Kulîghin a venit cu regula hirotesirii pentru Rugăciunea inimii, de unde se vede că pentru el practica Rugăciunii lui Iisus nu putea să o facă cineva fără ştirea, sfatul şi binecuvântarea unui cunoscător ale ei"[121].

Varianta a doua aparţine lui Andrei Scrima: „într-o zi, avea să-mi povestească în repetate rânduri părintele Daniel, cel ce era încă Sandu Tudor întreprinde, alături de părintele Benedict şi Al. Mironescu, una din frecventele lui vizite la Cernica: acolo aud vorbindu-se despre cei doi ruşi, recent veniţi. (La drept vorbind, mitropolitul Nicolae decedase de curând). Părintele Ioan îi va primi cu o căldură a sufletului rămasă întreagă până în ultima clipă. Şi cu simplitatea celui ce recunoştea sensul preorânduit a acestot întâlniri. De atunci şi până în toamna lui 1946, când a fost arestat, părintele Ioan s-a găsit mereu înconjurat de noii lui prieteni, împărţindu-şi timpul între Antim şi Cernica. El însuşi ne îndemna fără încetare: «Puneţi-mi toate întrebările dorite, folosiţi-vă de prezenţa mea cât mai e cu putinţă; nu peste mult timp, voi fi luat şi dus departe»"[122].

Dintr-o scrisoare către Daniil Sandu Tudor, reiese

---

[121] *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)...*, p. 117

[122] André SCRIMA, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiţia răsăriteană...*, p. 177.

legătura de paternitate duhovnicească dintre cei doi:

„Binecuvântare fiului şi urmaşului meu duhovnicesc, iubit în Dumnezeu, Sandu Tudor, în amintirea plină de rugăciune, de la părintele duhovnicesc, protoiereul Ioan Kulîghin, ucenic şi urmaş duhovnicesc, din anul 1906, al stareţilor vieţii contemplative de la mănăstirea şi schitul Optina-Pustina, care sunt urmaşii lui Paisie Velicikovski, ieroschimonahilor Iosif, Varsanufie, Anatolie, Nectarie, protoiereului Teodot şi pustnicilor mănăstirilor din Munţii Caucazului.

25 martie 1946, — *Ioan,*
Mănăstirea Cernica — *Părintele cel Străin"*[123]

Părintele Daniil Sandu Tudor a fost arestat în 1958. Motivul l-a constituit întâlnirile cu cei care formaseră Rugul Aprins. A murit ca un mucenic în închisoarea de la Aiud, după îndelungi înfometări, izolări şi bătăi, în ziua de 17 noiembrie 1962, diagnosticul fiind hemoragie cerebrală.

14) Sf. Siluan Ivanovici Antonov Athonitul (1866-1938; canonizat 1987), ucenicul său **Arhimandritul Sofronie Saharov** (1896-1993) şi **mişcarea duhovnicească de la Essex** (Anglia); „lucrarea minţii, care alcătuieşte nucleul adevăratei vieţi monahale, se află acum într-o decădere extremă"). Sfântului Siluan Athonitul de la M-rea „Sf. Pantelimon" - mănăstirea ruşilor de la Muntele Athos -, după îndelungi rugăciuni, într-o situaţie extremă, i s-a arătat Mântuitorul Iisus Hristos Care i-a spus: „Ţine-ţi mintea în iad şi nu deznădăjnui!". Arhimandritul Sofronie, după moartea

---

[123] *Cuviosul Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*..., p. 47.

stareţului Siluan, merge mai întâi la Paris, apoi la Essex în Anglia, unde înfiinţează M-rea „Sf. Ioan Botezătorul”. Printre ucenicii arhim. Sofronie se află şi Părintele Rafail Noica, fiul filosofului român Constantin Noica.

O întâmplare interesantă despre stabilirea Părintelui Sofronie în Anglia a fost istorisită de arhimandritul Zaharia ZAHAROU: „Când Părintele Sofronie a cerut să meargă în Anglia, a fost intervievat la Ambasada Britanică din Franţa şi consulul de acolo l-a întrebat: «Cu ce puteţi fi de folos societăţii noastre?» Părintele Sofronie a răspuns: «Vă vom fi nefolositori; noi nu putem produce nimic, căutăm doar un loc liniştit unde să putem sluji Liturghia.» La care consulul a exclamat: «Ce oameni ciudaţi!». Dar părintele şi-a lăsat acolo cererea de viză şi cazul său a ajuns să fie discutat în parlamentul Angliei. Era un moment critic, întrucât primeau foarte greu străini în Anglia. Deşi nu-mi amintesc toate amănuntele ştiu că problema a fost dezbătută în Camera Comunelor şi unii parlamentari erau foarte hotărâţi să nu-i lase să vină în Anglia, căci Părintele Sofronie ceruse să vină cu toată sinodia («obştea») sa. În arhivele mănăstirii păstrăm documentul guvernamental cu procesul-verbal al dezbaterii. La un moment dat, când discuţiile înclinau cert spre un refuz, un membru al Parlamentului s-a ridicat şi a spus: «Nu doriţi să-l lăsaţi pe arhimandrit să vină pentru că ei nu pot contribui cu nimic la economia noastră; astfel, dacă cei doisprezece apostoli ar veni astăzi la Dover, l-aţi primi numai pe Iuda, pentru că el are banii!». În acea clipă ministrul-secretar de interne, Butler, a semnat cererile şi a zis: «Daţi arhimandritului tot ce doreşte». Şi aşa a primit permisiunea, într-acest chip minunat.”[124]

---

[124] Arh. Zaharia ZAHAROU, *Lărgiţi şi voi inimile voastre! (2 Cor.6-13). Lărgirea inimii în teologia Sf. Siluan Athonitulşi a Stareţului*

Părintele Sofronie Saharov prin cartea sa despre Sfântul Siluan Athonitul, „Viaţa şi învăţăturile stareţului Siluan”, publicată în principalele limbi de circulaţie, a trezit interesul multor tineri spre viaţa duhovnicească.

15) Gheron Iosif Isihastul (Francisc Kottis; n. 2 nov. 1897, sat Levkes, Insula Paros; † 15 aug. 1959, Noul Schit - Muntele Athos)[125] **şi renaşterea monahismului mistic în**

Sofronie de la Essex, trad. Monahiile Mariam Vicol, Tecla şi Fevronia de la Essex, Ed. Reîntregirea, Alba-iulia, 2009, p. 200-201.

[125] **Gheron Iosíf Isihastul** s-a născut în insula Paros. Hotărârea de a se călugări a luat-o după ce a citit vieţile Sfinţilor şi în urma unui vis în care era chemat să slujească în palatele împărăteşti. La Muntele Athos s-a dus în 1921, la vârsta de 23 de ani, dar a fost dezamăgit pentru că nu a întâlnit un îndrumător duhovnicesc: „După ce am venit în Sfântul Munte am plâns zi şi noapte, pentru că nu am găsit ceea ce citisem despre Sfinţii Sfântului Munte”; „*Atunci când am venit la Sfântul Munte nu ne-am închis într-o casă, aşa cum obişnuiesc mulţi să facă. Ci am căutat, am strigat, am plâns. Nu am lăsat munte sau peştera neumblată, căutând îndrumător nerătăcit, ca să ascultăm cuvintele vieţii, nu cuvinte zadarnice, neroditoare. Nu am lăsat nici un părinte eremit de la care să nu luăm fie şi un pic de folos.* Iar unor fiice duhovniceşti le scria: *am căutat mult, dar n-am găsit decât rânduiala cu mâncare o dată în zi. Nu vă spun câte lacrimi, câtă durere în suflet, cât am strigăt de se cutremurau munţii, plângând ziua şi noaptea pentru că nu găseam rânduiala aşa cum citisem în* Vieţile Sfinţilor. *Toate peşterile Sfântului Munte m-au avut oaspete, pas cu pas am cercetat totul. Precum cerbul care caută un firişor de apă pentru a-şi potoli setea, aşa căutam să găsesc un duhovnic care să mă înveţe vederea şi lucrarea cea dumnezeiască*”. Gheron Iosif a dobândit cu timpul rugăciunea neîncetată. Obştea sa, din 1953 până la sfârşitul vieţii sale (1959) a vieţuit la Noul Schit (Nea Skiti, între M-rea Sf. Pavel Athonitul şi Schitul Sf. Ana). Ucenicii săi vor fi Părinţii duhovniceşti care, împreună cu obştile lor, se vor răspândit în tot Muntele Athos după moarte sa. Aceştia vor avea o contribuţie esenţială la renaşterea monahismului Sfântului Munte. Gheron Iosif a fost ca o rădăcină din care au ieşit vlăstarele pentru revigorarea isihastă a Sfântului Munte.

Sfântul Munte Athos (renaşterea aghiorită) [126] **de la începuturile anilor '70**. Ce a căutat Francisc Kottis la Muntele Athos? „Dorinţa noastră arzătoare era să găsim un om duhovnicesc care să cunoască din lucrare cele pe care le căutam noi. Căutam peste tot colibele unde auzisem sau credeam că am putea întâlni astfel de oameni isihaşti. Peste tot găseam oameni cuvioşi şi bătrânei care ne dădeau mângâiere şi curaj, dar mai mult decât atât n-am întâlnit nicăieri. **Un om care să aibă înlăuntrul lui rugăciunea şi contemplaţia nu am găsit niciunde**" [127] (Gheron Iosif Isihastul).

Astfel că a devenit el un asemenea om. De la acest *gheronda* (*părinte îmbunătăţit; stareţ* în lb. rusă), „absolvent" al „Universităţii" din pustia athonită (**„Universitatea pustiei l-a învăţat acele lucruri de care avem mare nevoie, tainele cereşti"**) [128], de *meserie isihast* cu o vechime de c. 38 (treizecişiopt) de ani pe *cartea de muncă isihastă,* îşi revendică paternitatea duhovnicească şase mănăstiri (Dionisiu, Filotheu, Konstamonitu, Xiropotamu, Karakalu,

---

[126] Monahii de la Muntele Athos (adăposteşte în sânul său monahi ortodocşi de diferite naţionalităţi) trăiesc în mănăstiri (chinovii), schituri (semi-anahoretism) şi chilii izolate (anahoretism). Dintre acestea, rolul principal este jucat de cele 20 de mănăstiri, sub jurisdicţia cărora intră şi celelalte forme de vieţuire (schituri şi chilii). În 2001 erau în Sfântul Munte 2 262 de monahi. Există şi două schituri româneşti: Schitul Prodromu (aparţine de M-rea Marea Lavră) şi Schitul Sf. Dimitrie-Lacu (aparţine de M-rea Sf. Pavel). De asemenea, există şi o chilie românească: Chilia Sf. Ipatie (ţine de M-rea Vatopedu), unde a fost găzduit Părintele Arsenie Boca în 1939.

[127] Monahul Iosif Vatopedinul, *Trăiri ale dumnezeiescului har: o epistolă despre viaţa lui Gheron Iosif Isihastul. Epistole inedite*, trad. ierom. Agapie Corbu, Ed. Sf. Nectarie, Arad, 2008, p. 29.

[128] Arhim. Efrem, stareţul M-rii Filothei, în *Prolog* la: Gheron Iosif, *Mărturii din viaţa monahală*, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2003, p. 20.

Vatoped) dintre cele douăzeci de mănăstiri din Sfântul Munte Athos, fiind părinte duhovnicesc pentru stareţii: Efrem Filotheitul, Iosif Vatopedinul, Haralambie Dionisiatul şi al altora.

Se socoteşte că din rădăcina lui Gheron Iosif Isihastul provin direct sau indirect mai bine de o mie de monahi şi monahii: „aplicând o tactică neobişnuită, a dat binecuvântare fiecăruia dintre fiii săi duhovniceşti să îşi alcătuiască propria obşte. Această neobişnuită opţiune a lui Gheron Iosif nu poate fi înţeleasă separat de perspectiva pe care o avea cu privire la viitorul obştii sale, perspectivă dobândită prin dumnezeiască descoperire. De altfel, cu mulţi ani înainte, când un cunoscut al lui, Ioannis Bitsios, l-a întrebat despre trei monahi pe care i-a văzut în preajma lui, dacă fac parte din obşte, Gheron Iosif a răspuns: «Da, aşa este, fac parte din obştea mea», şi a continuat: «Îi vezi pe aceşti călugări, Iánni? Va veni vremea când ei vor umple Sfântul Munte cu monahi». Astfel, cu opt luni înainte de adormirea sa, în decembrie 1958, s-au format patru obşti în colibele de la Nea Skiti, care au devenit apoi poli de atracţie pentru tinerii monahi. În paralel, faima acestor părinţi isihaşti s-a răspândit la mănăstirile din jur, iar două dintre acestea s-au grăbit să invite doi ucenici ai Stareţului ca părinţi duhovniceşti”[129].

---

[129] Prof. Gheorghios I. MANTZARIDIS, *Gheron Iosíf Isihastul şi renaşterea athonită* – partea a II-a [2 oct. 2013] , la: www.pemptousia.ro/2013/10/gheron-iosif-isihastul-si-renasterea-athonita-partea-a-ii-a/ [accesat 11 aug. 2013].

Fiind vizitat în data de 14 august 1959 (ziua precedentă morţii sale) de către Sotirios Shinas, un editor din Volos, Gheron Iosif a prorocit în legătură cu soarta ucenicilor săi:

„Apoi domnul Shinas l-a întrebat pe Stareţ:

- Gheronda, aceşti călugări sunt ucenicii Sfinţiei Voastre?

Atunci Stareţul a tăcut timp de un minut, după care i-a spus zâmbind:

- Vezi aceşti călugăraşi? Într-o bună zi ei vor cuceri Sfântul Munte.”[130]

Şi aşa s-a întâmplat.

[130] Arhim. Efrem Filotheitul, *Stareţul meu Iosif Isihastul*, trad. Ieroschim. Ştefan Nuţescu, Ed. Evanghelismos, Bucureşti, 2010, p. 417.

„Cu o simplă privire ne citea gândurile” [131] mărturiseşte ucenicul său, arhimandritul Efrem, stareţul M-rii Filothei.

Părintele Paisie Aghioritul (n. 1924; d. †12 iul. 1994; înmormântat la M-rea „Sf. Ioan Evanghelistul” Souroti, lângă Tesalonic), la rândul lui, a avut contribuţia sa la proiectul de revigorare a mănăstirilor şi a vieţii isihaste de la Muntele Athos, care a avut loc în 1968 prin popularea Mănăstirii Stavronikita. Viaţa sa duhovnicească a constituit un model pentru mulţi tineri care au ales să-şi petreacă restul vieţii pe stâncile Athosului. Aceşti tineri au luat în stăpânire colibele, chiliile, schiturile, formând nucleele de viaţă isihastă care există astăzi în Sfântul Munte.

Credea că **„din isihasm va veni renaşterea Bisericii!”**[132], însă „pentru ca cineva să fie isihast, trebuie să aibă rugăciunea minţii; cei care trăiesc la linişte ori se folosesc de ea, ori discută cu gândurile. Dacă discută cu gândurile, sunt mai flecari decât flecarii. Pentru că celui flecar i se fac observaţii, este certat şi astfel se corectează încet-încet. În timp ce celălalt are impresia că este isihast, dar de fapt îşi pricinuieşte un mare rău”.

În 1963, atunci când Republica monahală a Sfântului Munte sărbătorea împlinirea primului mileniu de istorie, s-a spus că sărbătorirea aceasta constituia „slujba de îngropare” sau chiar „parastasul” monahismului Sfântului Munte. Dar Dumnezeu a rânduit altfel.

---

[131] Arhim. Efrem, stareţul M-rii Filothei, în *Prolog* la: Gheron Iosif, *Mărturii din viaţa monahală*, trad. Pr. Prof. Dr. Constantin Coman, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2003, p. 15.

[132] Ieromonahul Isaac, *Viaţa Cuviosului Paisie Aghioritul*, trad. Ieroschim. Ştefan Nuţescu de la Schitul Lacu-Sf. Munte Athos, Ed. Evanghelismos, Bucureşti, 2005, p. 463.

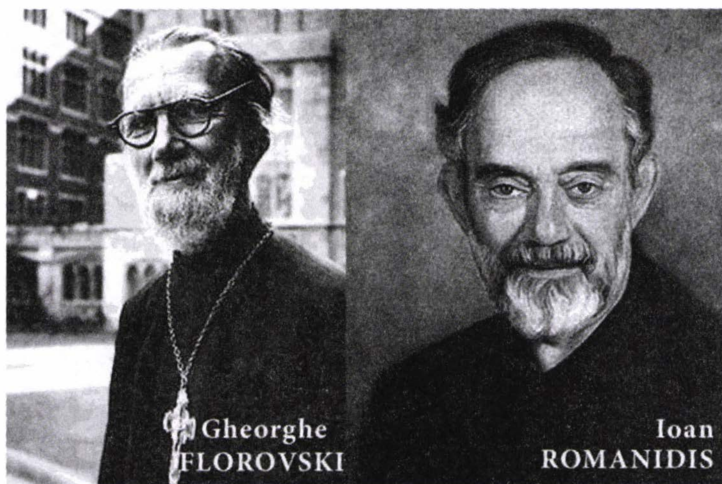
16) Părintele Ioan ROMANIDIS[133] **(1927-2001).** Pr. Gheorghe Florovsky le spunea studenţilor săi: „Să-l ascultaţi pe Părintele Romanidis pentru că astfel veţi deveni buni teologi şi mai ales vă veţi mântui sufletele" (Mitrop. Ierotei Vlachos). Grecii şi ceilalţi ortodocşi care au fost influenţaţi de teologia sa (pr. prof. Gheorghe Metallinos, mitropolitul Ierotei Vlahos etc.) îi datorează „întoarcerea la considerarea filocalică (ascetico-terapeutică) a credinţei, fireşte la un nivel academic"[134], căci „ortodoxia a suferit o înstrăinare din cauza faptului că a fost alungat *isihasmul,* care este purtătorul acestei tradiţii... pentru că spaţiile în care a înflorit acesta au început să se apusenizeze cultural, în Rusia după reforma lui Petru cel Mare, iar în Grecia după Revoluţia

---

[133] Părintele Ioan ROMANIDIS (1927-2001), s-a născut la 2 martie 1927 la Pireu (Grecia). Părinţii săi i-au pus numele Ioan, în cinstea Sfântului Ioan Rusul (c.1690-1730), la care credincioasa sa mamă avea mare evlavie. Tot în 1927 s-a stabilit împreună cu părinţii săi în America (Manhattan, New York), unde va absolvi Facultatea de Teologie „Sfânta Cruce" din Boston (1949), Facultatea de Teologie a Universităţii Yale (1954). După cursuri de specializare la Seminarul „Sfântul Serghie" (*Saint Serge)* din Paris, la Universitatea Columbia, şi la Institutul Teologic rusesc „Sfântul Vladimir" din New York, unde a început o strânsă prietenie cu pr. Gheorghe Florovsky; a obţinut titlul de doctor al Facultăţii de Teologie a Universităţii Naţionale Kapodistria din Atena (1957) şi al Facultăţii de Teologie a Universităţii Harvard din America; a fost căsătorit şi a avut două fete; a fost hirotonit diacon şi preot în anul 1951; din anul 1958 a fost profesor la Facultatea de Teologie Holy Cross Brookline, de unde şi-a dat demisia în anul 1965, în semn de protest faţă de îndepărtarea preotului profesor Gheorghe Florovsky de la catedra aceleiaşi Facultăţi de către Arhiepiscopul Iacov al Americii. A fost, de asemenea, profesor la Facultatea de Teologie a Universităţii Aristotelice din Thessalonic (1968-1984). După moartea tatălui său, mama sa s-a retras ca monahie (maica Evlampia) la Mănăstirea Sourotis (lângă Thessalonic), sub povăţuirea harismaticului Părinte Paisie Aghioritul.

[134] Pr. Gheorghe METALLINOS, *Ortodoxia ca terapie*..., p. 171.

de la 1821", iar în România odată cu şcolirea la Cernăuţi a viitorilor profesori de Seminarii şi Facultăţi Teologice.

Teza sa de doctorat, intitulată *Păcatul strămoşesc* (Atena, 1957) „a provocat foarte multe dezbateri şi a polarizat foarte mult lumea academică profesională de la Atena, pentru că punea sub semnul întrebării toate şabloanele şi principiile pe care se întemeia teologia ortodoxă de la Atena, la acea dată. Toţi teologii greci recunosc astăzi că această lucrare de doctorat a schimbat orientarea întregii teologii greceşti contemporane şi este recunoscut faptul că teologia ortodoxă grecească, care până la acea dată era influenţată de idealismul german şi de teologia lui Toma D'Aquino, (odată cu apariţia acestei lucrări) s-a orientat către sursele patristice" [135] (Mitrop. Ierotei Vlachos). Părintele Gheorghe Metallinos vorbea de o epocă „ante-Romanidis" şi de o epocă „post-Romanidis": „cuvântul său, care exprima

[135] Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învăţăturii Părintelui Ioannis Romannidis*..., p. 15.

într-o altă formă învăţătura patristică, nu era alcătuit dintr-o simpla juxtapunere de pasaje patristice, ci era întemeiat pe pătrunderea spiritului şi experienţei lor, dinlăuntrul relaţiei intime cu Dumnezeul nostru Treimic.

Aceste mărturii despre părintele profesor Ioannis Romanides, alături de propriile mele observaţii făcute pe baza studiului textelor sale, m-au convins de faptul că putem vorbi de o epocă «ante-Romanides» şi de o epocă «post-Romanides». Pentru că este prima dată când teologia universitară a cunoscut, în persoana acestuia, restabilirea legăturii dintre ea însăşi şi istoria şi tradiţia liturgică a Bisericii Ortodoxe, ca expresie a experienţei trupului ecclesial şi ca mărturie a vieţii în Hristos, şi nu ca expresie a unei cunoaşteri ştiinţifice autonome, fără o legătură imediată cu lupta credinciosului pentru mântuire". Înainte ca Părintele Romanidis să treacă în viaţa de dincolo de mormânt, Mitropolitul Ierotei Vlachos l-a vizilat la spital, unde i-a lăsat ca testament dorinţa ca teologia ortodoxă din Grecia (şi de peste tot în definitiv) să se apropie şi mai mult de Părinţii Bisericii: „l-am văzut conectat la tot felul de aparate şi l-am întrebat: «Părinte, ce spun doctorii despre sănătatea sfinţiei voastre?». Şi a răspuns: «Nu mă interesează sănătatea mea, ci mă interesează teologia» şi a început să-mi vorbească despre teologie. Îmi spunea că ar trebui să facem ca teologie în Grecia să se îndrepte şi mai mult către Sfinţii Părinţi"[136].

[136] Î.P.S. Hieroteos VLACHOS, *Teologia ca trăire din perspectiva învăţăturii Părintelui Ioannis Romannidis...*, p. 15.

Capitolul II

De la Filocalia Sfântului Grigore Teologul la Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta de Sus

Cuvântul grecesc **φιλοκαλία** (*filocalia)* care înseamnă, literal, *iubirea de frumuseţe* [dumnezeiască], desemnează totodată o colecţie de texte de spiritualitate ortodoxă, ascetice („viaţa activă”) şi mistice („viaţa contemplativă”), „o enciclopedie sau breviar al isihasmului” (Kallistos Ware), o adevărată *bază de date* cu conţinut isihast. Aceste *experieri dumnezeieşti* au fost consemnate de Părinţii Sfinţi şi scriitorii bisericeşti între secolele IV-XIV, cuprinzând luptele pentru *purificare de patimi prin virtuţi* (credinţa, frica de Dumnezeu şi gândul la Judecată, pocăinţa, înfrânarea, paza minţii sau a gândurilor, răbdarea necazurilor, blândeţea şi smerenia, nepătimirea), pentru *iluminare* (arătarea deplină a darurilor Sfântului Duh primite prin Taina Mirungerii: *darul sfatului*-discernământului al deosebirii binelui de rău; *darul ştiinţei* realizării binelui; *darul cunoştinţei r*aţiunilor văzute şi nevăzute; *darul înţelegerii; darul înţelepciunii* „de a-L vedea pe Dumnezeu ca Făcătorul, Susţinătorul şi Cârmuitorul efectiv al tuturor” [137]) şi *desăvârşire prin unirea cu Dumnezeu sau îndumnezeire,* grupate în mai multe cărţi/volume.

Sfântul Grigorie Teologul de Nazianz (c.330-390) este cel dintâi care a folosit cuvântul *Filocalie* ca titlu pentru o antologie (alcătuită între 357-360) din vasta operă teologică

---

[137] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe…*, p. 217-219.

a *neobositului alegorist*[138] Origen (c.185-c.253), după care a dat-o (361) spre verificare Sfântului Vasile cel Mare (c.330-379)[139].

Filocalia - istoric

I. **1769 - Filocalia de la Dragomirna (Moldova)** – tradusă de monahii români din obştea stareţului Paisie Velicikovski (1722-94), în limba română (rămasă în manuscris – Ms. rom. 2597, Biblioteca Academiei Române) – prima într-o limbă vorbită.

II. **1782 - Filocalia de la Veneţia** a Sfântului. Nicodim Aghioritul (1749-1809) şi Macarie Notara al Corintului (1731-1805) – în greaca bizantină neînţeleasă de grecii din secolul al XVIII-lea care se aflau sub puterea otomană; *„Filocalia Părinţilor neptici culeasă de la sfinţii şi de-Dumnezeu-purtătorii noştri Părinţi, în care se arată cum prin filozofia morală a acţiunii practice şi contemplaţiei mintea se curăţeşte, luminează şi desăvârşeşte; îndreptată cu cea mai mare grijă iar acum pentru prima dată tipărită pe cheltuiala preacinstitului şi preaevlaviosului domn Ioan Mavrocordat spre folosul obştesc al ortodocşilor";* reeditată la Atena în 1893.

III. **1793 - Filocalia (*Dobrotoliubie*) de la Moscova** a şcolii monahale a lui Paisie Velicikovski (1722-94; canonizat

---

138 Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Patrologie: vol. I: secolele II-III,* trad. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2006, p. 373.

139 Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Patrologie: vol. II: secolul IV (Răsărit şi Apus),* trad. Prof. Dr. Adrian Marinescu, Ed. Bizantină, Bucureşti, f.a., p. 101, 240, 250.

în 1988) – în slavonă (limbă moartă), în trei volume; reeditată în 1822 (ediţia a II-a cu completări).

IV. **1877-1889 - Filocalia în limba rusă (5 vol.)** a Sf. Teofan Zăvorâtul (1815-94; canonizat în 1988; zi de prăznuire 10/23 ian.).

V. **1922 - Filocalia de la Prodromu**. Părintele Arsenie Boca a adus în România transcrieri după această ediţie, care au fost valorificate la traducerea *Filocaliei de la Sibiu şi Sâmbăta de Sus*: „De asemenea la unele scrieri am folosit şi copii de pe manuscrise româneşti mai vechi de la Atos, aduse de P. C. Sa [Serafim Popescu] şi de Părintele Arsenie" (Filocalia, Vol. 1, Ed. II, 1947). **Filocalia de la Prodromu** a fost inițiată în 1893 și definitivată în 1922 de către monahii români de la Schitul românesc Prodromu de la Muntele Athos și urma să fie publicată în România. Pentru alcătuirea acestei Filocalii, monahii prodromiți s-au folosit de vechile traduceri de la Neamț și Secu, realizate de monahii din obștea Sf. Paisie Velicikovski. Traducerea în limba română a textelor care n-au fost găsite printre manuscrisele şcolii paisiene, a fost realizată de către monahul Ignatie Transilvăneanul de la Schitul Ivirului. O copie a fost trimisă la M-rea Frăsinei episcopului Gherasim Safirin, care încurajase proiectul traducerii. Trecerea în viața de dincolo de mormânt a acestui episcop va împiedica publicarea acestei versiuni. Nichifor Crainic ajunge în posesia acestei copii a traducerii (incompletă; mai precis vol. 1 fără *Însămnările introductive* unde se specificau traducătorii) pe care o atribuie eronat

episcopului Gherasim Safirin[140].

VI. **1946-48 - Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta de Sus** (vol. I-IV) – Părinţii Dumitru Stăniloae şi Arsenie Boca; texte revăzute (cel puţin vol. I) „din punct de vedere al formei literare” [141] de gânditorul Nichifor Crainic în iarna 1944-1945, cât timp a stat ascuns la Mănăstirea Brâncoveanu.

Mitropolitul Kallistos Ware, gândindu-se la istoria Filocaliei, constata că „sunt cărţi ce par a fi scrise mai puţin pentru timpul lor şi mai mult pentru generaţiile viitoare... Adevărată «bombă cu întârziere» duhovnicească, *Filocalia* este cu siguranţă una dintre acestea. Adevărata epocă a Filocaliei este mai degrabă secolul nostru decât cel de-al XVIII-lea”[142].

Acelaşi Mitropolit Kallistos Ware, analizând unitatea interioară a *Filocaliei* (*The inner unity of the Philokalia*), sesizează trei caracteristici comune ale textelor autorilor filocalici[143]:

a) **Domeniul de aplicare** (obiectivul general) **este actul interior** (*The General Scope of the Philokalia: Inner*

---

[140] Virgil CÂNDEA, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul*, în: *Închinare lui Petre S. Năsturel la 80 de ani*, Ed. Istros, Brăila, 2003, p. 653-657.

[141] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti]; Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 524-532.

[142] P. S. Kallistos WARE, *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă...*, p. 117.

[143] Kallistos WARE, Bishop of Diokleia, *The inner unity of the Philokalia and its influence in East and West,* Ed. Alexander S. Onassis Public Benefit Foundation, Athens 2004, www.myriobiblos.Gr/texts/english/wear_innerunity2.html [accesat 4 iul. 2014].

Action), descoperirea Împărăţiei lui Dumnezeu care este înlăuntrul nostru (Luca 17, 21: „Şi fiind întrebat de farisei când va veni împărăţia lui Dumnezeu, le-a răspuns şi a zis: Împărăţia lui Dumnezeu nu va veni în chip văzut, Şi nici nu vor zice: Iat-o aici sau acolo. Căci, iată, **împărăţia lui Dumnezeu este înăuntrul vostru!"; Matei 13, 44:** „Asemenea este împărăţia cerurilor cu o comoară ascunsă în ţarină, pe care, găsind-o un om, a ascuns-o, şi de bucuria ei se duce şi vinde tot ce are şi cumpără ţarina aceea"). Kallistos Ware susţine că *trezvia* (*νῆψις, nepsis; sobrietate, cumpătare duhovnicească, vigilenţă, priveghere*) şi *isihia* (*ἡσυχία, isihia; linişte interioară a inimii;* „vărsare de gânduri"- Sf. Grigorie Sinaitul) sunt cele două concepte prin care poate fi rezumat mesajul Filocaliei;

b) **Scopul principal e îndumnezeirea** (*The Basic Aim: Deification*), adică unirea cu Dumnezeu (*θέωσις*): „Fiţi, dar, voi, desăvârşiţi, precum Tatăl vostru Cel ceresc desăvârşit este" – *Predica de pe munte*, (Mat. 5, 48). Credinciosul atinge asemănarea *după har* cu Dumnezeu: „să vă faceţi părtaşi dumnezeieştii firi" (II Petru 1, 4); „Cuvântul S-a făcut om, pentru ca noi să devenim Dumnezeu" (Sf. Atanasie cel Mare, *Despre Întrupare, 54*);

c) **Mijlocul** (pentru îndeplinirea scopului) **e chemarea continuă a Sfântului Nume al lui Iisus** (*The Means: Continual Invocation of the Holy Name*), adică *Rugăciunea lui Iisus*: „Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!".

Tot episcopul luminat Kallistos Ware, într-un studiu

separat, expune cele patru calităţi ale *Rugăciunii lui Iisus*[144]:

1) **Simplitate şi flexibilitate** („accesibilă oricărui creştin, dar ea conduce în acelaşi timp spre cele mai adânci taine ale contemplaţiei. Oricine îşi propune să rostească Rugăciunea lui Iisus mult timp în fiecare zi şi, mai mult decât atât, cine vrea să recurgă la controlul respiraţiei şi la alte exerciţii fizice legate de rugăciune are, fără îndoială, nevoie de un stareţ, de o călăuză duhovnicească experimentată. Asemenea călăuze sunt foarte rare în zilele noastre. Dar cei ce nu au contact personal cu un stareţ pot totuşi să practice Rugăciunea fără nicio teamă atâta vreme cât o fac un timp limitat – la început nu mai mult de 10-15 minute odată - şi atâta vreme cât nu încearcă să intervină în ritmurile naturale ale corpului", p. 25; „deosebit de ajutătoare în momentele de tensiune şi de mare nelinişte; «Mâinile la muncă, mintea şi inima cu Dumnezeu» - Sf. Teofan Zăvorâtul", p. 27);

2) **Integralitate** („cuprinde tot adevărul Evangheliei" p. 31; „include cele două taine principale ale credinţei creştine, Întruparea şi Treimea. Unde apare Întruparea? Se subînţeleg cele două naturi ale lui Hristos Dumnezeu-Omul (*Theanthropos*): **omenitatea:** „El este chemat cu numele lui de om, Iisus, pe care Maica Lui, Maria, I L-a dat după naştere Lui la Betleem; **dumnezeirea** Lui veşnică: Iisus este numit şi „Domn" şi „Fiu al lui Dumnezeu". Sfânta Treime apare implicit (Tatăl: se vorbeşte de Fiul lui Dumnezeu, deci Fiul are un Tată; Fiul apare explicit; Sfântul Duh: „nimeni nu poate spune Domn este Iisus decât în Duhul Sfânt" (I Cor. 12, 3);

3) **Puterea Numelui** („puterea şi slava lui Dumnezeu

---

[144] P.S. Kallistos WARE, *Puterea Numelui sau despre Rugăciunea lui Iisus*, în: P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă...*, p. 24.

sunt prezente şi lucrătoare în Numele Lui; a invoca Numele lui Dumnezeu cu atenţie şi în mod deliberat înseamnă a te aduce pe tine în prezenţa Lui, a te deschide faţă de energia Lui, a I te oferi ca un instrument şi ca o jertfă vie în mâinile Lui; Numele este putere", p. 35-36);

4) **Disciplina duhovnicească a repetării perseverente** (unificare a energiilor/lucrărilor sufleteşti, interioritate, exerciţii respiratorii - poziţia exterioară, controlul respiraţiei, căutarea lăuntrică) Contextul Rugăciunii lui Iisus este cel al *credinţei* şi al *comunităţii* (în Biserică).

<table>
<tr><th>Nr.</th><th colspan="2">Treptele desăvârşirii
(Cărarea Împărăţiei Lăuntrice)</th></tr>
<tr><td>1.</td><td>Curăţirea de patimi
(gr. κάθαρσις, catharsis)</td><td>Asceza
(gr. ἄσκησις, askesis);
Praxis-ul</td></tr>
<tr><td>2.</td><td>Iluminarea
(gr. φωτισμός, fotismos)</td><td rowspan="2">Conemplaţia
(gr. θεωρία, teoria);
Teologia mistică</td></tr>
<tr><td>3.</td><td>Îndumnezeirea
(gr. θέωσις, teosis)</td></tr>
<tr><td colspan="3">Praxis-ul (viaţa activă) şi contemplaţia „nu trebuie să fie privite ca două stadii succesive – una încetând când începe cealaltă – ci, mai degrabă, ca două trepte ale experienţei duhovniceşti ce se întrepătrund şi sunt simultan prezente în viaţa de rugăciune. Fiecare este chemat să lupte pe planul praxis-ului până la sfârşitul vieţii". (Mitrop. Kallistos WARE)</td></tr>
</table>

Atenție! „Isihasmul nu trebuie înțeles cumva ca un cult magic al numelui lui Iisus, învestit cu atribuții de talisman miraculos, care ar sta în afară de noi și la dispoziția bunului nostru plac. El e o artă a contemplației, dar o artă condiționată de cea mai riguroasă și mai pură asceză. Puterile îndumnezeitoare din numele Mântuitorului se desfac ca o

explozie de lumină lăuntrică numai în ființa devenită fără prihană şi translucidă prin eliminarea ultimului rest de răutate. Prin Iisus ajungi asemenea cu Dumnezeu după ce ai ajuns asemenea cu Omul cel fără păcat dintr'Însul."[145]

În spiritualitatea ortodoxă se propun următoarele condiţii pentru ca mintea să ajungă la starea rugăciunii curate:

a) *Ca mintea să se întoarcă de la lucrurile din afară în lăuntrul său, spre inima sa, părăsind orice obiect;*

b) *Să menţină în preocuparea ei numai câteva cuvinte adresate lui Iisus, adică pomenirea Lui stăruitoare, ca mijloc care o ajută să se strângă din împrăştiere, şi o îndrumă spre ţinta cea unică la care trebuie să ajungă*[146].

Prin întoarcerea minţii, adică a lucrării ei, în inimă, având ca preocupare permanentă scurta rugăciune adresată lui Iisus, se obţin următoarele lucruri:

a) *Mintea nu mai e primejduită să fie furată de gânduri pătimaşe, devenind unitară şi concentrată;*

b) *Prin această concentrare şi prin numele lui Iisus îşi fereşte şi lăuntrul său de gânduri păcătoase;*

c) *Mintea ce vrea să se întoarcă spre inimă, găseşte greu locul său. La început trebuie să lupte din greu cu gândurile din jurul ei. Pătrunzând în inimă, acolo îl găseşte pe Iisus aflat acolo de la Taina Botezului;*

d) *Starea aceasta se numeşte deschiderea inimii deoarece este cuprinsă de dragostea faţă de Mântuitorul Iisus Hristos*[147].

---

[145] Nichifor CRAINIC, „Rugăciunea lui Iisus", Revista Gândirea, anul XVII, nr. 5, mai 1938, p. 218.

[146] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe…*, p. 293.

[147] Pr. Prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 297.

Sir Steven Runciman constata în celebra sa lucrare „*Marea Biserică în captivitate*”: „Biserica Ortodoxă şi-a extras mare parte din forţa sa din vechea sa tradiţie mistică. Puterea de a supravieţui dezastrelor lumeşti stă în mare parte în acceptarea de către ea a tainei transcendentale a divinităţii”[148].

Etapele *Filocaliei româneşti* din secolul XX

1. 1937 - Nichifor Crainic descoperă că *Filocalia* fusese tradusă în româneşte (cu litere chirilice) încă de pe vremea Sfântului Paisie Velicikovski, mărturisind acest lucru într-o scrisoare către filosoful Lucian Blaga: „în vara asta am dat peste o adevărată comoară: am descoperit că celebra colecţie mistică a ortodoxiei, *Filocalia*, e tradusă în româneşte încă de acum 150 de ani! N-a fost tipărită însă, ci a rămas în manuscrise chirilice pentru uzul călugărilor subţiaţi cu duhul. Un monah, destul de simplu, nu ştiu cum a ajuns la ideea de a porni pe urmele ei, de a aduna manuscris cu manuscris de prin hârţoagele vechi, de a le trascrie şi de a reface colecţia. El mi-a pus-o la îndemână, cinci volume de câte 3-4000 de pagini compacte! Înţelegi bucuria mea frenetică: e tocmai ceea ce căutam pentru a-mi documenta ortodox cursul de mistică. Toată vara am citit-o şi mi-am scos note, astfel că redactarea nouă a cursului, pe care eram hotărât s-o fac pe vară, am amânat-o pe această iarnă. O dificultate destul de mare e că traducerile acestea vechi se împotmolesc vizibil la paginile unde e vorba de contemplaţie în limbaj filosofic. Tălmăcitorii noştri ştiau greceşte, dar n-

[148] Steven RUNCIMAN, *Marea Biserică în captivitate*..., p. 316.

aveau termeni intelectuali în româneşte. Arhaiştii noştri, care se entuziasmează de vechile traduceri, nu ştiu ce spun. Afară de cele cu caracater, nicio traducere veche nu merită să fie actualizată, fiindcă toate sunt incomplete, ca limbaj, când se întâlnesc cu nobila gândire greacă. Iar *Filocalia* îndeosebi cuprinde autori de o nebănuită subtilitate filosofică şi lingvistică. Teologia noastră de până acum n-a cunoscut decât «buricul» isihasmului, hrănit din *Filocalie*"[149].

2. Mai 1938 – Nichifor Crainic publică în Revista Gândirea un mic articol despre Filocalie, în care menționează despre manuscrisul primit de la fostul episcop Gherasim Safirin, împrumutat pentru a-l îndrepta şi a face demersuri pentru tipărirea lui: „O nouă traducere ne-a dat-o regretatul episcop Gherasim Safirin. E făcută după ediția greacă de la 1893 şi nu conține decât volumul I şi încă nici acesta întreg. Versiunea lui Safirin, fără să fie literară şi întru totul corectă, e cea mai bună; traducerile paisiene sunt ilizibile mai ales în pasajele filozofice ale tratatelor. Manuscrisul lui Gherasim Safirin e proprietatea sfintei Mănăstiri Frăsinei, unde l-a lucrat. El se găseşte astăzi la noi, ridicat cu obligații scrise de a-l îndrepta şi tipări în folosul mănăstirii"[150]. Această variantă a lui Safirin, după cum arată academicianul Virgil Cândea (1927-2007) în articolul „Din nou despre Filocalia de la Prodromul", nu este o traducere a lui Gherasim Safirin, ci este un manuscris aparținând monahilor de la Schitul Românesc Prodromu. Virgil Cândea ne informează, în acelaşi studiu, că cel care a observat acest lucru este Pr. Tudor

---

[149] Nichifor Crainic către Lucian Blaga, *Scrisoare din 17 septembrie 1937*, în Revista *Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), f. 140.

[150] Nichifor CRAINIC, *Cronica măruntă*, în Revista *Gândirea*, anul XVII, nr. 5, mai 1938, p. 280.

Ciocan[151].

3. Iunie 1938 – Nichifor Crainic propune publicarea Filocaliei. Se discută în şedinţa Sfântului Sinod din ziua de 28 iunie 1938, Mitropolitul Nicolae Bălan „arată că dată fiind însemnătatea acestei opere ascetice şi mistice, şi apreciind marele folos duhovnicesc ce va izvorî de pe urma tipăririi ei în româneşte, îşi ia îndatorirea să o editeze în tipografia arhidiecezană din Sibiu”:

„Şedinţa din ziua de 28 Iunie 1938

Sumarul şedinţei.

Şedinţa se deschide la orele 9 dimineaţa, în palatul patriarhal, sub preşedinţia Înalt Prea Sfinţitului Patriarh Miron.

Secretar de şedinţă: P.S. Arhiereu Galaction Craioveanul...

Tem. Nr. 1775/938. D-l Profesor universitar Nichifor Crainic, de la Facultatea de Teologie din Bucureşti, intervine prin Ministerul Cultelor şi Artelor cu rugămintea de a i se da sprijinul cuvenit în vederea tipăririi «Filocaliei».

Chestiunea se declară de urgentă şi se ia în discuţie.

Î.P.S. Mitropolit Nicolae al Ardealului arată că dată fiind însemnătatea acestei opere ascetice şi mistice, şi apreciind marele folos duhovnicesc ce va izvorî de pe urma tipăririi ei în româneşte, îşi ia îndatorirea să o editeze în tipografia arhidiecezană din Sibiu.

Sfântul Sinod ia act cu mulţumire de hotărârea D-lui profesor Nichifor Crainic de a tipări Filocalia, şi îndeamnă pe PP. SS. Membri ca după apariţia cărţii să sprijine răspândirea ei.

Mulţumeşte Î.P.S. Mitropoliti Nicolae al Ardealului pentru bunăvoinţa cu care s-a oferit să tipărească Filocalia şi-l asigură de tot sprijinul pentru răspândirea acestei cărţi...

Preşedinte — *Secretar*

(ss) Miron [Cristea] — *†Galaction Craioveanul”.*[152]

---

[151] Virgil CÂNDEA, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul*..., p. 655.

4. 12 martie – 8 iunie 1939 – Diaconul Zian Vălean Boca a mers la Muntele Athos de unde s-a întors cu transcrieri după *Filocalia de la Prodromu* (1922).

5. Nichifor Crainic în timpul când s-a ascuns la Sibiu (toamna 1944) i-a întâlnit pe părinţii Dumitru Stăniloae şi Arsenie Boca, lucrând la traducerea *Filocaliei*: „[Arsenie Boca] ştiu că avea legături cu toţi preoţii şi profesorii de teologie din Sibiu şi în special cu profesorul Dumitru Stăniloae cu care traducea împreună o voluminoasă colecţie de cărţi de teologie ce poartă numele generic de «Filocalia»”[153].

Părintele Dumitru Stăniloae, care ştia bine greacă bizantină (o studiase la Universitatea din München, în primul semestru al anului 1928, la seminarul de istorie şi filologie bizantină al prof. August Heisenberg), impulsionat şi ajutat de Părintele Arsenie Boca, a început traducerea Filocaliei, folosindu-se totodată şi de transcrierile aduse de Părintele Arsenie de la Muntele Athos: „Cineva [Părintele Arsenie Boca ?] mi-a adus de la Sfântul Munte un exemplar în greceşte al Filocaliei, în două volume «in folio» şi eu am prezentat-o în consiliu profesoral, colegilor mei de la Teologie şi am zis: «Hai să luăm fiecare câte o parte să o traducem, că e o carte minunată!». Nu s-au apucat. Atunci m-am apucat eu şi am tradus cât am stat la Sibiu, vreo trei ani, patru volume. Pe urmă n-am mai putut să tipăresc pentru că a venit comunismul şi am început din ’77 să le tipăresc şi pe celelalte, în total 12 volume. Filocalia este o carte de trăire

---

[152] *Şedinţa Sfântului Sinod din ziua de 28 iunie 1938*, în: *Revista Sfântului Sinod*, Supliment *Desbaterile Sfântului Sinod al Sfintei Biserici Ortodoxe Române – sesiunea ordinară din 1938*, Tipografia Cărţilor Bisericeşti, Bucureşti, 1938, p. 56.

[153] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

reală cu Dumnezeu. Pe Dumnezeu nu-l cunoaştem numai teoretic, ci Îl cunoaştem şi practic, prin rugăciune şi despătimire”.[154]

6. Nichifor Crainic a stat ascuns (iarna 1944-1945) la M-rea Brâncoveanu, timp în care a revăzut şi corectat textele (cel puţin vol. I al Filocaliei) „din punct de vedere al formei literare” [155].

7. 1946-48 – publicarea primelor patru volume din **Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta de Sus** (vol. I-IV) – Părinţii Dumitru Stăniloae şi Arsenie Boca.

Conţinutul celor patru volume este următorul:

Vol. I. Sfântul Antonie cel Mare (251-356; Învăţături despre viaţa morală); **Evagrie Ponticul (345-399**; Schiţă monahicească; Capete despre deosebirea gândurilor; Din capetele despre trezvie; Cuvânt despre Rugăciune); **Ioan Casian (360-435**; Despre cele opt gânduri ale răutăţii; Cuvânt despre Sfinţii Părinţi din Skkit); **Nil Ascetul (sec. V**; Cuvânt ascetic); **Marcu Ascetul (sec. V-VI**; Despre legea duhovnicească; Despre cei ce cred că se îndreptează din fapte; Despre Botez; Epistolă către Nicolae Monahul); **Diadoch al Foticeei (sec. V**; Cuvânt ascetic în 100 de capete); **Isaia Pustnicul (†491**; Despre păzirea minţii în 27 de capete)

Vol. II. Sfântul Maxim Mărturisitorul (580-662; Cuvânt ascetic; Capete despre dragoste; Capetele teologice

---

[154] Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*, Ed. Mitrop. Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 1994, p. 58.

[155] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti]; Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 524-532.

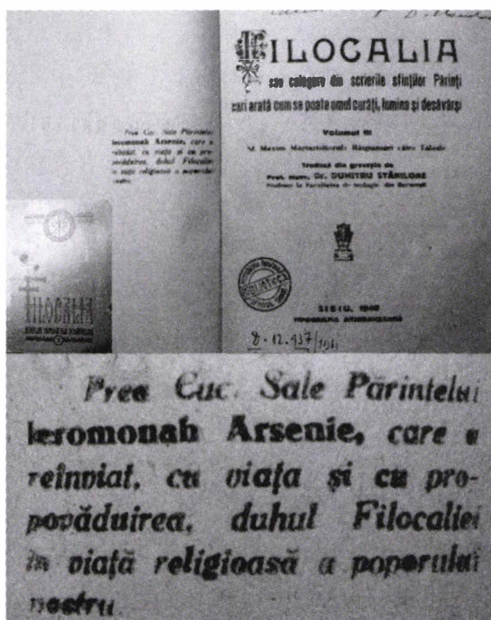
(gnostice); Întrebări, nedumeriri şi răspunsuri; Tâlcuire la Tatăl nostru)

Vol. III. Sfântul Maxim Mărturisitorul (580-662; Răspunsuri către Talasie - titlul sub care se ascunde lucrarea Sf. Maxim intitulată: „Despre diferite locuri grele din Sfânta Scriptură”)

Vol. IV. Talasie Libianul (sec. VII; Despre dragoste, înfrânare şi petrecerea cea după minte); **Isihie Sinaitul (sec. VIII-IX**; Cuvânt despre trezvie şi virtute); **Filotei Sinaitul (sec. IX-XI**; Capete despre trezvie); **Ioan Carpatiul (sec. V-VII**; Una sută capete de mângâiere); **Avva Filimon (sec. VI-VII**; Despre Avva Filimon); **Sf. Ioan Damaschin (†749**; Cuvânt de suflet folositor); **Teodor al Edesei** (Una sută capete, Cuvânt despre contemplaţie); **Teognost (sec. XIII**; Despre făptuire, contemplaţie şi preoţie); **Ilie Ecdicul (sec. XI-XII**; Culegere din sentinţele înţelepţilor); **Teofan Monahul** (Scară)

Rolul esenţial al Părintelui Arsenie Boca pentru apariţia *Filocaliei* a fost evidenţiată de către Părintele Dumitru Stăniloae în prefeţele volumelor I-IV apărute în 1946-1948. Filocalia reeditată după evenimentele din 1989, fie la editura Harisma, fie la editura Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă al Bisericii Ortodoxe Române, nu este integrală. A fost trunchiată de prefeţele primelor patru volume. Ne-am fi aşteptat la aceste manevre înainte de 1989, în perioada comunistă, pentru a trece de cenzură şi a putea a fi tipărite cărţile. Eliminarea prefeţelor nu s-a făcut numai din cauza lipsei de profesionalism (toate cărţile, e normal, să-şi păstreze prefaţa iniţială la eventualele reeditări mai ales când se specifică metoda de lucru, sursele traducerilor şi contribuţia persoanelor implicate). De ce au fost cenzurate?

Pe cine putea să deranjeze numele Părintelui Arsenie Boca? Acum nu mai era „ctitor de frunte al Filocaliei româneşti”? Celelalte dedicaţii de pe volume care nu aveau legătură cu numele Arsenie Boca au fost păstrate, însă dedicaţia de pe volumul al III-a, dedicat exclusiv Părintelui Arsenie Boca, a fost eliminată. Editorii nu cred să fi avut vreo vină, ci poate cei care deţin drepturile de autor.

FILOCALIA

sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi

Prea Cuc. Sale Părintelui Ieromonah Arsenie, care a reînviat, cu viaţa şi cu propovăduirea, duhul Filocaliei în viaţa religioasă a poporului nostru

DEDICAŢIA de pe *Filocalie*, Vol. III (Sibiu, 1948).

Încă un semn care ne descoperă faptul că nu s-a dorit ca numele Părintelui Arsenie Boca să apară: volumul al IV-lea, apărut la editura Harisma, în 1994. Este singurul volum, din ediţia respectivă, care conţine prefaţa din 1948, însă a fost eliminată exact următoarea frază:

„Iar P.C. Păr. Ieromonah Arsenie [Boca], cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae, a continuat să dea acelaşi sprijin hotărâtor prin abonamentele făcute”.

Deci, aceasta este singura frază eliminată din ediţia *Filocaliei Sfintelor Nevoinţe ale desăvârşirii*, vol. 4, traducere, introducere şi note de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae [†5 oct. 1993] membru al Academiei Române, ediţia a II-a, Ed. Harisma, Bucureşti, 1994, p. 11. Editorii exprimă mulţumirile lor d-nei Lidia Stăniloae, d-lui Dumitru Ionescu etc. Ediţia a fost îngrijită de Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, corectura textului grec de Pr. Prof. Dr. Ştefan Alexe, redactor Nicolae Prelipceanu. Oare cei care s-au ocupat de lucrul acesta nu cunoşteau cuvântul psalmistului: „Nu vă atingeţi de unşii Mei şi nu vicleniţi împotriva profeţilor Mei" (Psalmul 104,15)?

Privitor la ediţia Filocaliei de la editura Humanitas (apărută între ediţiile Harisma şi Institutul Biblic), putem observa că au fost eliminate prefeţele primelor două volume, a fost scoasă şi dedicaţia de pe volumul al III-lea dedicat Părintelui Arsenie Boca (dedicaţiile primelor două volume au fost păstrate!). Au păstrat totuşi prefeţele volumelor III şi IV.

Redăm mai jos textele din anii 1946-1948, în care este subliniat sprijinul oferit de către Părintele Arsenie Boca pentru publicarea Filocaliei:

Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta I

Vol. I (Sibiu, 1946)

„Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, Vol. I, trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică «Andreiană», Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946" (1500 exemplare)

1. Dedicaţie (p. IV.):

„Doamne, primeşte munca acestei traduceri ca pe o rugăciune pentru sufletul scumpei mele copile Mioara”

2. Cuvânt înainte (p. V-XII) redactat la „Sibiu, la Întâmpinarea Domnului, [2 feb.] 1946”, în care menţionează (p. XI.):

„Un cuvânt de mulţumire trebue să aduc P. C. Părinte Ieromonach Arsenie Boca de la Mănăstirea Brâncoveanu, care o scris după dictatul nostru o mare parte din traducere la prima ei redactare.

Tot P. C. Sa a executat şi coperta”.

Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta I (ediţia 2)

Vol. I, ediţia II (Sibiu, 1947)

Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, Vol. I, Ed. II, trad. trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică «Andreiană», Institutul de Arte Grafice «Dacia Traiană» S.A., Sibiu, 1947

1. Dedicaţie (p. II):

„Întru pomenirea părinţilor mei: Irimie şi Reveca”

2. Cuvânt înainte (p. III-IV) redactat la „Bucureşti, la Înălţarea Domnului, 1947”, în care se menţionează (p. III-IV):

„Ajutorul hotărâtor la tipărirea acestui volum l-a dat însă iarăşi bunul meu fost student, Părintele Ieromonah Arsenie de la mânăstirea Brâncoveanu.

Datorită abonamentelor masive ce le-a

procurat P.C. Sa, am putut face faţă unor greutăţi ce se ridicau ca munţii în calea tipăririi acestui volum. P.C. Sa poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei româneşti.

După imboldul ce mi l-a dat necontenit la traducerea acestei opere, acum susţine cu putere neslăbită lucrarea de tipărire. Dacă Dumnezeu va ajuta să apară întreaga operă în româneşte, acest act va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale şi de mişcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mânăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiţiei ortodoxe şi cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învăţăturii stăruitoare şi ale dragostei de suflete”.

Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta II

Vol. II (Sibiu, 1947)

Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, Vol. II: *Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul*, trad. trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947

1. Dedicaţie (p. II):

„Întru pomenirea părinţilor mei: Irimie şi Reveca”

2. Cuvânt înainte (p. III-IV) redactat la „Bucureşti, la Înălţarea Domnului, 1947”, în care se menţionează (p. III-IV.):

„Ajutorul hotărâtor la tipărirea acestui volum l-a dat însă iarăşi bunul meu fost student, Părintele Ieromonah Arsenie de la mânăstirea Brâncoveanu.

Datorită abonamentelor masive ce le-a procurat P.C. Sa, am putut face faţă unor greutăţi ce se ridicau ca munţii în calea tipăririi acestui volum. P.C. Sa poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei româneşti.

După imboldul ce mi l-a dat necontenit la traducerea acestei opere, acum susţine cu putere neslăbită lucrarea de tipărire. Dacă Dumnezeu va ajuta să apară întreaga operă în româneşte, acest act va rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale şi de mişcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mânăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiţiei ortodoxe şi cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învăţăturii stăruitoare şi ale dragostei de suflete".

Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta III

Vol. III (Sibiu, 1948)

Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, Vol. III: *Sf. Maxim Mărturisitorul: Răspunsuri către Talasie*, trad. trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948

1. Dedicaţie (p. 2):

„Prea Cuc.[erniciei] Sale Părintelui Ieromonah Arsenie [Boca], care a reînviat, cu viaţa şi cu propovăduirea, duhul Filocaliei în viaţa religioasă a poporului nostru."[156]

[156] Această dedicație a fost eliminată din toate edițiile Filc tipărite după 1990.

2. Cuvânt înainte (p. I - XVI) redactat la „Bucureşti, Botezul Domnului, [6 ian.] 1948”, în care menţionează (p. I-II):

„Mai înainte de a spune câte ceva despre scrierea ce-o publicăm în acest volum, mă simt dator să mulţumesc, într-o măsură chiar mai mare decât am făcut în prefeţele primelor două volume, Părintelui Ieromonah Arsenie [Boca] pentru apariţia acestei scrieri în româneşte. De la scrierea aceasta a pornit munca mea de tălmăcire în iarna anului 1943/44, şi ceea ce mi-a dat curaj să lupt până la capăt cu greutăţile neobişnuit de mari ale textului grecesc a fost – pe lângă înţelegerea iubitoare a soţiei mele – stăruinţa întăritoare a Părintelui Arsenie, care a stat lângă mine tot timpul traducerii,scriind întreg textul românesc în prima formă pe care am reuşit să i-o dau.

După isprăvirea ei a venit gândul şi curajul de a porni la tălmăcirea *Filocaliei.*Dar recunoştinţă şi mai mare i se cuvine pentru tipărirea ei. La decretarea stabilizării monetare, în 15 august 1947, erau tipărite din acest volum de abia vreo 160 de pagini şi în lipsa de bani ce-a urmat perspectivele şi făgăduinţele pe cari mă bizuiam, când anunţam în prefaţa vol. II pornirea volumului de faţă, au căzut la pământ. Credeam că va trece timp îndelungat până se va putea relua tipărirea. Iată însă că ceea ce nu mă aşteptam s-a realizat.

Datorită abonamentelor pe care în cea mai mare parte le-a adunat P.C. Sa – cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae –, tipărirea volumului a fost dusă până la capăt.

Se poate spune fără exagerare că fără Părintele Arsenie şi fără mişcarea religioasă trezită în jurul mânăstirii Brâncoveanu, manuscrisele acestea ale Filocaliei ar fi avut şi ele soarta pe care

au avut-o alte manuscrise ale ei şi ale altor traduceri păstrate în bibliotecile mânăstirilor.

O repet: P.C. sa împreună cu mişcarea religioasă din jurul Mănăstirii Brâncoveanu sunt ctitorii *Filocaliei româneşti.* Se vede că duhul Filocaliei, pe care l-a reînviat P.C. sa în viaţa religioasă a poporului nostru, a fost condiţia de maturitate pentru apariţia scrierilor din *Filocalie* la lumina tiparului în româneşte. Cu cea mai mare însufleţire au răspuns la apelul P.C. sale braşovenii mei, care au dovedit aceeaşi dragoste de carte şi de ortodoxie ca şi înaintaşii lor de totdeauna.

Trebuinţa ca Părintele Arsenie să fie aproape de locul tipăririi şi obişnuinţa prietenilor mei, tipografii de la Arhidiecezana din Sibiu, cu scrisul meu m-a făcut să tipăresc şi acest volum, şi cred că şi cel următor, tot la Sibiu, deşi mi-ar fi fost, din alte puncte de vedere, cu mult mai la îndemână să le tipăresc la Bucureşti."

Filocalia de la Sibiu şi Sâmbăta IV

Vol. IV (Sibiu, 1948)

Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, Vol. IV, trad. trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948

1. Fără dedicaţie

2. Cuvânt înainte (p. V - VII), în care menţionează (p. VII.):

„Greutăţilor materiale ale tipăririi le-am putut

face faţă în mare măsură prin ajutorul dat de I.P.Sf. Patriarh Iustinian, care a binevoit, cu o promptă înţelegere, să dispună plasarea, a trei sute de exemplare din primele 3 volume (câte 100 din fiecare) între preoţii din Arhiepiscopia Bucureştilor, act pentru care îi exprim întreaga mea gratitudine. P.S. Episcopul Nicolae al Clujului de asemenea a angajat pentru eparhia Sa 100 de exemplare. Un însufleţit sprijinitor şi răspânditor al cărţii s-a arătat P.C.Păr. Dr. Ilarion Felea, rectorul Academiei teologice din Arad, la îndemnul P.S.Sale Episcopul Andrei.

Iar P.C. Păr. Ieromonah Arsenie [Boca], cu binecuvântarea Î.P.S. Mitropolit Nicolae, a continuat să dea acelaşi sprijin hotărâtor prin abonamentele făcute.[157]

Tuturor le aduc cele mai călduroase mulţumiri în Domnul".

[157] Aceasta este singura frază eliminată din ediţia *Filocaliei* (vol. 4) reeditată la Ed. Harisma, în 1994. Editorii exprimă mulţumirile lor d-nei Lidia Stăniloae, d-lui Dumitru Ionescu etc. Ediţie îngrijită de Pr. Prof. Dr. Constantin Galeriu, corectura textului grec de Pr. Prof. Dr. Ştefan Alexe, redactor Nicolae Prelipceanu.

Capitolul III

Academicianul Ioan NICHIFOR-CRAINIC Viaţa, activitatea, descoperirea misticii şi invazia Teologiei Ortodoxe în cultura română

„Eu unul, ca fiecare tânăr la vremea lui, m-am visat orice vreţi, afară de profesor universitar. Pe băncile Seminarului m-am visat preot în satul meu, şi n-am izbutit. Pe băncile acestei venerate Facultăţi m-am visat preot în capitală, şi iarăşi n-am izbutit. Pe băncile Universităţii vieneze m-am visat publicist liber în ţara mea, luptând pentru o directivă în cultura românească şi nu ştiu dacă şi cât am izbutit. Bruma de cultură pe care am dobândit-o de la maeştrii mei din ţară şi din străinătate, precum şi din cărţile citite, am crezut că o pot folosi în această directivă de publicistică ortodoxă. Dar profesor universitar n-am îndrăznit niciodată să mă visez". (Nichifor CRAINIC, *Prelegere inaugurală a cursului despre Dostoievski şi creştinismul rus, 1932,* Facultatea de Teologie Ortodoxă)

„Am visat ţării mele un tineret creştin!"[158]

„Eu am fost un suflet frământat de grijile ţării mele."[159] (Nichifor CRAINIC, *Declaraţie, 31 Mai 1947)*

„Eu urmez steagul ţării, după principiul lui Nicolae Iorga!"[160]

---

[158] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.
[159] ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 510.
[160] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 527.

„Eu m-am socotit întotdeauna un scriitor independent care n-are nevoie de încadrare pentru a exprima ce crede. Nici nu m-a muşcat de inimă pofta puterii ca să am nevoie să mă încadrez. Aş fi fost mulţumit dacă alţii ar fi realizat ideile în care am crezut. Demnităţile pe care le-am deţinut nu s-au datorat nici măcar legăturilor personale ci, ca să zic aşa, persoanei sau personalităţii mele". (Nichifor CRAINIC, *Declaraţie, 31 Mai 1947*)

„Nichifor Crainic, directorul acestei reviste, lega în mod strâns spiritualitatea românească de Ortodoxie. Era şi un mare poet. În poemele sale el exprima această spiritualitate pe care o vedea prezentă în popor. Vedea Ortodoxia ca pe o componentă esenţială a spiritualităţii româneşti."[161] (Pr. Dumitru Stăniloae)

„Deşi credinţa lui Crainic e imprimată de trăirea românească, el este totuşi şi un mare exponent al dreptei credinţe, un teolog adevărat."[162] (Pr. Dumitru Stăniloae)

„PR. IOAN PINTEA:

- *Avem şi noi scriitorii noştri creştini.*

PR. DUMITRU STĂNILOAE:

- *Da şi nu. Au încercat: Coşbuc, Sadoveanu, Arghezi. Au reuşit se pare alţii: Goga, Voiculescu, Alexandru, Turcea.* ***Dar cazul exemplar este şi rămâne Nichifor Crainic.***

PR. IOAN PINTEA:

- ***I-aţi fost ucenic, dacă nu mă înşel.***

PR. DUMITRU STĂNILOAE:

- ***Da.*** *Mi-a citit câteva articole publicate în Telegraful*

---

[161] Pr. Marc-Antoine COSTA de BEAUREGARD, Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, Ed. a III-a, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2007, p. 31.

[162] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creştină a lui Nichifor Crainic*, în: Nichifor CRAINIC, *Şoim peste prăpastie: versuri inedite create în temniţele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1990, p. 13.

Român (eram atunci la Sibiu) apoi m-a chemat – fără niciun fel de rezervă – să le public în Gândirea. Avea mare încredere în mine. ***A fost un martir, un dăruit”.***[163]

„Păcat că profesorul ăsta nu-i şi popă. Că de-ar fi fost aşa ceva în Bărăganul de unde zice că se trage, dacă s-ar fi armonizat şi cu clopotele bisericii din sat la liturghie, ar fi făcut cât o întreagă academie!” [164] (Petre Ţuţea despre Nichifor Crainic, la Aiud)

Schiţă biografică

(1926 * Şi-a schimbat numele de familie din DOBRE în NICHIFOR-CRAINIC, păştrându-şi prenumele IOAN. Iniţial a fost nevoit în seminar să recurgă la pseudonimul literar Nichifor Crainic.)

n. 22 decembrie 1889*Bulbucata, Vlaşca(azi jud. Giurgiu) m. 20/21 august 1972 * Mogoşoaia, Bucureşti-Ilfov; înmormântat în Cimitirul „Sfânta Vineri” (la figura 22 a cimitirului) din Bucureşti

Distincţii:

Academician (membru titular din 21 mai 1940, discursul de recepţie: „Elogiul lui Octavian Goga, 22 mai 1940; exclus din Academie de „apostolii urii” ai comunismului la 2 iunie 1946; repus în drepturi la 22 nov. 1995)

---

[163] Pr. Ioan PINTEA, *O întâlnire cu Părintele Stăniloae*, în: *Pr. Dumitru Stăniloae, teolog al profunzimilor*, Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2012, p. 25. Publicat iniţial în Revista *Renaşterea*, nr. 9, sept./1990, p. 4.

[164] Marcel PETRIŞOR, *Trecute vieţi de domni, de robi şi de tovarăşi*, Ed. Vremea, Bucureşti, 2008, p. 154-157.

Doctor Honoris Causa al Universităţii din Viena (5 nov.1940)
Premiul Naţional de Poezie (1928)

Părinţii şi fraţii:

DOBRE Nedelea şi Stana (ex-Şerban) – ţărani agricultori

Fraţi: „am fost 7 copii. Eu cel mai mare, 2 fraţi care au murit şi 3 surori [Voica, Eugenia şi Elena], care sper că trăiesc" [1962].

Studii:

5 clase primare în comuna natală (repetă clasa a 5-a din cauza secetei din 1903)

1904-1912 * Seminarul Central din Bucureşti (bursă) – opt ani *între zidurile roşii din Dealul Filaret*

1912-1916 * Facultatea de Teologie din Bucureşti.

1920-1922 * Filosofia la Universitatea din Viena; şi-a ales o teză de doctorat din teologia medievală germană despre *Meister Eckhart*[165], dar a întrerupt studiile din *cauza prăbuşirii monedei austriece.* Mai târziu a devenit *Doctor Honoris Causa* al acestei universităţi (5 nov. 1940).

Activităţi:

1912-1916 * Funcţionar la Casa Corpului Didactic

1916-1918 * Soldat sanitar în Primul Război Mondial

1923-1926 * Director al secţiei culturale la Fundaţia

[165] Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viaţa mea 1899-1944,* în manuscris, f. 102-103. Aceasta este o variantă a memoriilor pe care Nichifor Crainic spera să o publice în anii '60 după ieşirea din temniţă. Există diferenţe minore între aceasta şi cea întocmită în anii '40, unele pasaje care n-ar fi trecut de cenzură au fost scoase, dar au fost adăugate şi altele care vin să lămurească anumite aspecte şi întâmplări din viaţa sa cum este aceasta despre teza de doctorat.

Principele Carol.
1926-1932 * Profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău (primul profesor care introduce studiul misticii ortodoxe şi al isihasmului - *esenţa creştinismului ortodox* - într-o facultate dintr-o ţară ortodoxă).
1932-1944 * Profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti (cursuri: Dostoievski şi creştinismul rus (1932-33); Mistică ortodoxă; Mistică germană; Apologetică – teologia culturii).
1940 * Preşedinte al Radiodifuziunii Române.
1942-1944 * Preşedinte al Societăţii Cinematografice „Filmul românesc".

Ziarist:

„Eu nu m-am simţit niciodată ziarist profesionist în serviciu comandat, ci ziarist în slujba convingerilor mele şi numai alor mele."

1916-1918 * Debutează ca redactor la ziarul „Neamul Românesc" al lui Nicolae Iorga (1871-1940)

1918-1920 * Redactor principal la ziarul „Dacia" sub direcţia lui Alexandru Vlahuţă (1858-1919) şi Ioan Al. Brătescu-Voineşti (1868-1946).

1924-1926 * A întemeiat ziarul „Cuvântul", cu Cezar Petrescu (1892-1961), Pamfil Şeicaru (1894-1980), Victor Ion Popa (1895-1946) etc.

1926-1928 * Colaborează la ziarul artistic „Rampa" al lui Scarlat Froda (1899–1964), unde, printre altele, a luat apărarea actriţei evreice Leny Caler (1904-1992), jignită de o

manifestaţie studenţească.

1928-1929 * A colaborat la ziarul „Curentul" al lui Pamfil Şeicaru (1894-1980); „am plecat, fiindcă şantajele lui Şeicaru îmi compromiteau şi numele meu".

1932-1933 * A întemeiat ziarul „Calendarul". Atacând concubinajul de pe Tronul ţării [Carol al II-lea şi Elena Lupescu] în articolul „Ţara regelui Wieder şi a reginei Duduia", a fost arestat timp de 4 luni, judecat şi achitat, iar ziarul suprimat. De atunci nu i s-a mai dat voie să scoată vreun ziar personal.

> *„La 24 ianuarie 1932, am întemeiat ziarul meu «Calendarul», subintitulat «ziarul tuturor categoriilor sociale». Funcţiunile organice ale societăţii – ziceam eu atunci – sunt meseriile şi profesiunile. Societatea nu se poate îmbunătăţi decât îmbunătăţind aceste organe ale ei. Am combătut plutocraţia, demonstrând zilnic, printr-o «casetă» din pagina primă. Printre altele, am făcut o lungă campanie documentată împotriva cartelului zahărului, am antrenat întregul parlament, care a legiferat preţul acestui aliment de la 33 lei kg la 22. A fost mândria mea ca ziarist. Pentru aceste campanii, C. Argetoianu, ministrul de Interne, mi-a suprimat ziarul şi m-a numit «bolşevic», în Senat. Reapărând, după căderea lui, am combătut printr-o serie de articole, camarila afaceristă a regelui. Dar în toamna lui 1933, am atacat chiar pe rege şi pe concubina lui, Elena Lupescu, într-un articol violent, în urma căruia, regele mi-a suprimat ziarul. N-am mai avut voie să mai fac ziaristică atâta timp cât a domnit el".*

1936-1938 * Revista „Sfarmă-Piatră" a lui Al. Gregorian, „cu articole ce combăteau Garda de Fier, cuzismul şi articole

culturale. În politica externă am susţinut pe Nicolae Titulescu”.

1938 (două luni) * Ziarul „Porunca Vremii” a lui Ilie Rădulescu, unde a combătut politica de imperialism economic şi de amestec în treburile interne ale României a naţional-socialismului german

Scriitor:

1919-1920 * A condus Revista literară „Luceafărul”, fondată de Octavian Goga la Sibiu şi mutată în Bucureşti; simultan, a fost redactor principal al Revistei „Lamura”, întemeiată de Al. Vlahuţă şi editată pentru învăţători, de Fundaţia Principele Carol.

1923-1944 * Revista literară şi artistică „Gândirea”, unde a grupat scriitori de seamă ai ţării. Din 1926 devine singurul conducător al revistei.

GÂNDIREA

Cărţi:

1906 * A publicat versuri încă din clasa a III-a de seminar în diverse reviste literare.
1916 „Şesuri natale” şi „Zâmbete’n lacrimi”; 1920 „Darurile Pământului”; 1921 „Privelişti fugare”; 1925 „Cântecele patriei”; 1932 „Ţara de peste veac”; postum, 1990 „Şoim peste prăpastie” (versuri create în temniţele Aiudului).

Apoi volumele („Cea mai mare parte din studiile şi cursurile mele au rămas în reviste. Dacă le-aş fi tras în volum, ar fi fost cam 15-20 cărţi”):
1919 „Icoanele vremii” (articole din Primul Război Mondial); 1921 „Privelişti fugare: note din Transilvania”; 1934 „Puncte cardinale în haos” (articole din „Gândirea”); 1941 „Ortodoxie şi etnocraţie” (articole din „Gândirea” şi „Sfarmă-Piatră”); 1939 „Nostalgia Paradisului” (curs universitar de apologetică – teologia culturii); 1943 „Germania şi Italia” (articole retipărite din „Calendarul”, pentru propagandă, în situaţia în care se găsea ţara)

Demnităţi politice:

1926-1927 * Secretar General al Ministerului Cultelor şi Artelor, chemat ca tehnician de fostul ministru ardelean Vasile Goldiş:

> *„La minister venisem cu un minuţios program, care voia să însemneze o politică de stat pentru stimularea şi ocrotirea creaţiei artistice. E publicat în ziarele timpului. Nu l-am putut realiza pentru că proiectele de legi pe care le pregătisem n-au ajuns până în parlament... Am înfiinţat Arhiva fonogramică, pentru culegerea, după cele mai moderne, a folclorului muzical. Era a doua instituţie europeană de acest fel, după cea de la Praga. Am cumpărat de la compozitorul maghiar Bela Bartok cele câteva mii de melodii româneşti, culese din Ardeal, şi le-am depus la Academia Română... În amintirea primului congres al studenţilor din toate provinciile româneşti, ţinut la 1871, am ridicat la mănăstirea Putna un bust lui Eminescu, animatorul acelui congres. Cum Eminescu a fost pe-atunci tânăr student la Viena, am sugerat sculptorului O. Han să modeleze bustul după chipul de*

arhanghel al poetului, cel de la 19 ani."[166]

1929 * A fost deputat independent de Vlaşca.

„Susţinusem în ziare pe naţional-ţărănişti, în opoziţie şi persecutaţi de liberali. Eram convins că oricum aveau să aducă o grijă deosebită pentru ţărănime. Eu au hotărât să destineze 6 locuri în parlament ziariştilor independenţi care i-au susţinut. La alegerile generale, mi-au oferit şi mie un loc la Neamţ şi am refuzat. La prima alegere parţială, primul ministru a insistat să primesc, fiindcă Vlaşca era judeţul unde m-am născut. Am primit şi am făcut astfel o experienţă interesantă, pe care am exprimat-o în articole de ziar, spre supărarea celor de la guvern. Dar pentru judeţ am lucrat. În special am rectificat multe nedreptăţi la împroprietărire. Sunt ţărani, care şi azi, poate, îmi ţin chipul în casă cu recunoştinţă. Dar afară de asta, am numit pădurari, care apoi furau lemnele statului, sergenţi de oraş, care îşi părăseau cele mai bune pământuri pentru a lenevi în capitală. Diurna de deputat era în medie de 12000 pe lună şi neajungându-mi să plătesc alergăturile, trebuia să cheltuiesc şi din salariul meu de profesor. Am constatat astfel că deputăţia, cum era atunci, era o îndeletnicire costisitoare pentru mine, om sărac."

1935 (5 luni) * Membru al Partidului Naţional-Creştin; a demisionat din acest partid, criticându-i în revista „Sfarmă-Piatră" politica demagogică pe care o făceau în problema evreiască.

1940 (2 luni, iulie şi august) * Ministru al Propagandei în Guvernul „Gigurtu"; forţat să intre de Carol II, *crezând că*

[166] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* Vol. I, ed. îngrijită de Nedic Lemnaru, Casa Editorială Gândirea, Bucureşti, 1991, p. 194-195.

prin oameni ca el şi-ar putea salva tronul.

1941 (4 luni; 27 ian. - 30 mai) * Ministru al Propagandei în guvernul „Ion Antonescu", după rebeliunea legionarilor; a demisionat în 30 mai: *„timp în care am tipărit şi difuzat în străinătate 300 000 de volume în câteva limbi pentru susţinerea drepturilor române asupra Ardealului răpit."*

Pribegia în Transilvania (sub numele de Ion Vladimir Spânu, negustor de cherestea din Bucovina; cu buletin de identitate fals eliberat de primarul refugiat la Sibiu din Gălăneşti-Rădăuţi, Nichifor Crainic pribegeşte prin Transilvania. Se ascunde mai întâi în Sibiu, apoi la M-rea Brâncoveanu, ajutat de pr. Arsenie Boca, de unde pleacă în satele Grosuri-Blăjeni (Hunedoara), Zdrapţi, Vaţa, Lepindea, Icland, Cerghid (Mureş), unde se predă la 24 mai 1947):

6 mar. 1945 - 4 apr. 1945 / iarna 1944-1945 (după mărturia Părintelui Arsenie Boca) a stat ascuns doar la Mănăstirea Brâncoveanu[167]

4 - 6 apr. 1945 * În căruţă pe drum spre Hunedoara.

6 apr. 1945 - 15 iun. 1946 * Se ascunde în satul Grosuri (com. Blăjeni, jud. Hunedoara) la doamna Elena Şortan (68 de ani), preoteasă văduvă. Aceasta locuia

---

[167] Părintele Arsenie Boca în declaraţia din 3 oct. 1955 susţine, despre găzduirea lui Nichifor Crainic, că: „*Acest lucru s-a petrecut prin luna octombrie/noiembrie 1944*" ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36. [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timişoara. Arestat: Arsenie Boca]. Nichifor Crainic a căutat să-i protejeze cât a putut pe cei care l-au ascuns, iar în cazul acesta a declarat cu siguranţă o perioadă mai scurtă. De altfel, în declaraţia din 11 oct 1955, a declarat că a stat la Sâmbăta: „la începutul anului 1945 – luna februarie şi o parte din luna martie cât am stat acolo pentru a mă feri de autorităţi".

împreună cu o fiică a ei, în vârstă de c. 40 ani, bolnavă de picioare – probabil rahitism sau tuberculoză osoasă - care n-avea o înălţime mai mare de un metru, apoi în satele Zdrapţi şi Vaţa.

15 iunie 1946 - 17 oct. 1946 * La preotul Cornel Dascăl (preot tânăr cu trei copii), în comuna Lepindea (între Blaj şi Sovata), jud. Târnava Mică (azi Mureş), regiune de câmpie, liniştită.

17 oct. 1946 - 30 apr. 1947 * A iernat la preotul Matei Moruşca, fratele lui Policarp Moruşca (primul episcop al românilor din America între 1935-1939) în satul Icland (20 km de Târgu Mureş).

30 apr. 1947 - 24 mai 1947 * De la Icland a venit în Cerghid (Mureş), la preotul Ioan Sămărghiţan, un fost student de-al său, căruia i-a găsit numele şi parohia într-un calendar.

Închisorile sale:

25 mai 1947 – iul. 1947 * Închis la sediul Ministerului de Interne

iul. 1947 - 19 iun. 1948 * Închis la Văcăreşti

„După sfatul lui Petru Groza, am stat camuflat prin satele ardeleneşti doi ani şi jumătate, crezând, după cuvântul său, că vine amnistia politică. M-am predat la 24 mai 1947. Am făcut contestaţie şi, în noiembrie 1947, mi s-a anulat pedeapsa şi s-a început rejudecarea. Dar în 19 iunie 1948, înainte de terminarea procesului, am fost depus la Aiud"[168].

19 iun. 1948 – martie 1962 * În penitenciarul Aiud

martie 1962 - 26 apr. 1962 * A fost transferat la Bucureşti unde, la cererea lui Alexandru Drăghici, a redactat

---

[168] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 177-178. [*Note autobiografice*, 16 februarie 1962, Bucureşti, Deţinut Ion Nichifor Crainic].

o istorie a Mişcării Legionare, *Cuibarul ucigaşilor,* plagiată de *istoricii partidului,* Mihai Fătu şi Ioan Spălăţelu.

După închisoare:

1962-1968 * Redactor la Revista „Glasul Patriei" a Ministerului de Interne, destinată celor din exil.

Academicianului [169] **Nichifor CRAINIC**, Biserica Ortodoxă şi neamul românesc îi datorează „**invazia teologiei [ortodoxe] în cultura românească postbelică**... *Teologia ortodoxă a devenit sare a culturii româneşti de astăzi datorită precumpănitor activităţii sale literare, susţinute şi de fiecare zi. Ceea ce Crainic a întreprins timp de douăzeci şi cinci de ani pentru renaşterea spiritului ortodox, rămâne fără pereche în analele vieţii noastre literare... este aici şi o operă de gânditor ortodox... punctul de mânecare al gândirii lui Crainic este credinţa într-o «revelaţie divină» făcută omului prin literatura testamentară, dar şi prin acele organe ale revelaţiei care sunt sfinţii Părinţi acceptaţi ca atare de ecumenicitatea ortodoxă... Crainic îşi ia locul de membru activ al Academiei Române, dar el nu vine singur între noi. Cu el alături intră în Academia Română şi Dionisie Areopagitul, Maxim Confesorul şi Ioan Damaschin, gânditorii falnici ai creştinătăţii răsăritene, sosiţi din ţara lui Lerui-Ler"* (Lucian Blaga, 22 mai 1940); de asemenea îi datorează introducerea studiului isihasmului (*mistica ortodoxă*, *viaţa duhovnicească*) – esenţa Ortodoxiei - în

---

[169] **Membru titular** (din 21 mai 1940), **exclus de comunişti** (2 iun. 1946), **repus în drepturi** la 22 nov. 1995. Academia Română este cel mai înalt for cultural-ştiinţific din societatea românească. În: *Dicţionarul membrilor Academiei Române 1866-2010*, Ed. IV, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2010, p. 395-396.

programa universitară încă din 1926 la Chişinău, apoi la Bucureşti din 1932; era un **„episcop laic”** cum îl numeau feţele bisericeşti pentru opera încreştinării tineretului[170].

A fost **profesor de teologie mistică** – *teologia purificării-iluminării-îndumnezeirii* (*„aveam legături de cunoştinţă şi prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun”*[171] – Pr. Arsenie Boca; *„Nichifor Crainic înflăcăra în dogoarea unor inspirate cursuri de mistică ortodoxă şi teologie a culturii pe iluminatul tânăr proaspăt licenţiat în teologie de la Sibiu şi student la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti – care avea să fie mai târziu părintele Arsenie – cel care va întrupa în viaţă concepţia teologică mistică a ctitorului generaţiilor pentru care a scris Gândirea şi în care a trezit «Nostalgia Paradisului»”* [172]; *„prelegerile lui universitare îi înălţau pe auditori la ceruri”* [173] – Ioan Ianolide; *„Eu l-am urmărit pe Crainic la toate cursurile. Talentul său excepţional de vorbitor, de gânditor, de om al stilului, al verbului, cucerea”*[174] - pr. Constantin Galeriu); **publicist tangenţial-politic** (*„Pe lângă profesiunea dăscălească, am exercitat simultan şi pe aceea de ziarist, scriitor şi aşa zicând om politic, deşi eu nu m-am considerat niciodată ca atare, ci numai publicist tangenţial-politic”*[175]);

---

[170] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 272.
[171] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 33v.
[172] Monahia Zamfira Constantinescu, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic [17 dec. 1991, Sinaia]*, în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Nr. Învierii), Sibiu, 1992, p. 12.
[173] Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*..., p. 305.
[174] Pr. Prof. Constantin GALERIU, *Interviu cu părintele Constantin Galeriu*, de Cezar Tănase, la crestinortodox.ro/interviuri/interviu-parintele-constantin-galeriu-70479.html [accesat 13 sep. 2014].
[175] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

„scriitor format la şcoala lui Nicolae Iorga", dar **scriitor creştin ortodox militant** (*„Eu m-am format la şcoala lui Nicolae Iorga, pe care l-am proslăvit în toate cărţile mele, în poezii şi în nenumărate articole. El a fost, în mod subconştient, modelul vieţii mele publice. Am vrut să fiu un educator al tinereţei, cu deosebire faţă de N. Iorga, că* ***am visat ţării mele un tineret creştin*** [s.n]. *Ideea aceasta e accentuată în tot ce am scris. La începuturile mele am colaborat la publicaţiile literare ale lui Iorga. Prima mea carte de versuri a fost subliniată de el. Literatura mea o considera el, ca o hrană pentru «înnobilarea sufletelor». Sunt cuvintele lui"* [176]); *„afară de el, Dostoievski a exercitat o adâncă influenţă asupra mea, nu numai prin spiritul său religios, ci mai ales prin ideea că sufletul unei ţări nu se poate înnoi decât prin tineretul educat creştineşte, idee care stă la baza celebrului roman «Fraţii Karamazov»"* [177] (*„o cultură românească fecundată şi adâncită de creştinism, cum o visez eu, n-o va putea creea decât o pătură intelectuală încreştinată. Va trebui deci să începem această operă cu tineretul"* [178]); **animator cultural** şi **poet** al *Şesurilor natale* (1916), al *Zâmbetelor în lacrimi* (1916), al *Darurilor pământului* (1920), al *Priveliştilor fugare* (1921), al *Cântecelor patriei* (1925), al *Ţării de peste veac* (1931), dar şi al unor versuri *inedite create în temniţele Aiudului (Şoim peste prăpastie, postum, 1990),* cel ce a avut în viaţă „două sentimente mai presus de toate: credinţa în Dumnezeu şi dragostea de ţară" [„Aici îmi simt eu inima în libertate!"[179]]

---

[176] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.
[177] ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.
[178] ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 511.
[179] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* Vol. I..., p. 182.

şi două crezuri: în domeniul artistic - *„neamul nostru nu poate fi slujit decât de o literatură şi de o artă care să fie suprema expresie armonioasă a etnicului străluminat de raza veşniciei"*, iar în politică - *„acest neam nu poate fi slujit real decât de un naţionalism înnobilat de creştinism"*. A pătimit mult în ultimii treizeci de ani din viaţă pentru acest crez al său: *„a suferit o grea mucenicie atât el cât şi familia lui numai pentru iubirea neamului său şi a lui Hristos "*[180] (Pr. Dumitru STĂNILOAE, 26.01.1992).

Pe numele său adevărat Ioan DOBRE[181], s-a „ivit în lumina lumii venind dintr-o adâncime de două mii de ani"

---

180 Părintele Dumitru STĂNILOAE, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul «Gândirii»* (26.01.1992), în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 9.

181 Nichifor Crainic şi-a schimbat numele în 1926, din Ioan Dobre în Ioan Nichifor-Crainic: „JURNAL, Consiliul Miniştrilor, în şedinţa sa de astăzi, **20 Aprilie 1926**, luând în deliberare referatul D-lui Ministru al Justiţiei sub. **No. 33414/1926**, privitor la cererea făcută de D-l **Ioan N. Dobre**, **domiciliat în Bucureşti,** de a fi autorizat să schimbe numele său patronimic de «**Dobre**» în acela de «**Nichifor-Crainic**» spre a se numi «**Ioan Nichifor-Crainic**». Văzând că s-au făcut cercetările prevăzute de art. **8** al **II** din legea numelui asupra temeiurilor acestei cereri, precum şi publicaţiunile necesare şi că nici o opoziţiune nu s-a primit contra cererii de **schimbare de** nume patronimic al D-lui **Ioan N. Dobre**, Consiliul în temeiul art. 12 din lege, admite ca Dl. **Ioan N. Dobre** să **schimbe** numele său patronimic de «**Dobre**» în acela de «**Nichifor-Crainic**». Această deciziune se va publica în «Monitorul Oficial». Dl. **Ioan N. Dobre** are dreptul, în virtutea art. 15 din legea asupra numelui, de a cere ofiţerului stării civile rectificarea actelor sale de stare civilă, după care D-sa va purta numai noul său nume patronimic. **ss. General Averescu, T. Cudalbu, General G. Văleanu, I. Mitilineu, I. Lupaş. Garoflid, Ion. I. Lapedadu, G-al Mircescu, Sergiu Niţă**. MINISTERUL JUSTIŢIEI, DIRECŢIUNEA GENERALĂ JUDICIARĂ. Prezenta copie fiind conform cu originalul aflat în dosarul acestui Minister 5/40/1925 şi publicată în Monitorul Oficial No. 92 din 25 Aprilie 1926, se legalizează. 29 APR. 1926. MINISTRU, Director General". În: ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 286.

într-o familie de ţărani cu şapte copii, într-o căsuţă „acoperită cu trestie, iar pe vârf cu paie şi sus un cuib de barză"[182] din săracul sat de câmpie Bulbucata (în jud. Vlaşca, azi Giurgiu), aşezat pe apa Neajlovului: „sunt născut în 1889 [183], Decembrie 22 [184] în comuna Bulbucata, jud. Vlaşca, din părinţi ţărani, proprietari ai unui singur hectar de pământ"[185];

---

182 Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* Vol. I..., p. 29.

183 „REGATUL ROMANIEI, Primăria comunei Bulbucata, Plasa Argeşul, Judeţul Vlaşca (în prezent Giurgiu), Extract din registrul actelor de naştere pe anul 1889, nr. 87, Oficiul Stării Civile, Primăria comunei Bulbucata, plasa Argeşul, judeţul Vlaşca [în prezent Giurgiu]: «Din anul una mie opt sute optzeci şi nouă, luna Decembrie ziua douăzeci şi patru. Act de naştere al d-lui Ion de sex bărbătesc, de religie ortodoxă, născut alaltăieri, în casa părinţilor săi din comuna Bulbucata. Fiu al d-lui Nidelea Dobre în etate de ani douăzeci şi opt plugar şi al d-nei Stana Nidelea în etate de ani douăzeci şi cinci de profesie muncitoare, domiciliată în com. Bulbucata. După declaraţiunea făcută de tatăl, care ne-a înfăţişat copilul. [Martori] I. Dumitru Dobre în etate de ani patruzeci şi şase, plugar, domiciliat în com. Bulbucata. II. Martor Ion Tudorache, în etate de ani patruzeci şi unu, plugar domiciliat în com. Bulbucata, ambii martori în calitate de rudenie cu părinţii copilului, care au subscris acest act după ce li l-am citit, împreună cu noi şi cu declarantele. Constatat după lege de noi B. Bulumac preşedintele comisiei interimare al com. Bulbucata şi ofiţer al stării civile. (ss) Nidelea Dobre declarant; (ss) Martori Dumitru Dobre, Ion Tudorache. Preşed. şi of. B. Bulumac» Conform cu originalul. Astăzi 11 august 1926". în: ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 287.

184 **22 decembrie 1889** este data exactă a naşterii. Eronat apare 24 sept. în: Revista *Manuscriptum*, anul XXVI, nr. 1-4 (98-101)/1995, *Manuscrise arestate. Nichifor Crainic*, red. resp. de număr Manuela Tănăsescu, Ed. Ministerul Culturii şi Muzeul Literaturii Române, p. 417. Eronat 24 dec. în: *Nichifor CRAINIC şi redescoperirea misticii în Ortodoxie în prima jumătate a secolului XX*, de diac. Ioan I. Ică jr. în: Nichifor CRAINIC, *Cursurile de mistică...*, p. 5. La fel, în teza de doctorat: Stelian SPÂNU, *Nichifor Crainic-lumini şi umbre. O Biografie*, Ed. Saeculum Vizual, Bucureşti, 2013, p. 7.

185 Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507.

„Sunt fiul lui Nedelea Dobre, de profesiune plugar, şi al Stanei Şerban. Mama era din comuna Gânteşti-Români (?), acelaşi judeţ. Tata n-avea nicio brazdă de pământ, iar mama un pogon şi jumătate, la 10 km depărtare. Am fost 7 copii. Eu cel mai mare, 2 fraţi care au murit şi 3 surori [Voica, Eugenia şi Elena], care sper că trăiesc [1962]"[186].

În primele pagini ale memoriilor sale, Nichifor Crainic vorbeşte despre satul copilăriei şi neamurile sale. Strămoşii săi au migrat la Bulbucata dinspre ţinutul Oltului, comuna Mierleşti, de lângă Slatina:

> *„eu nu cobor de pe culmile istoriei, ci mă urc din peşterile anonimatului. Boierii coboară şi adesea coborâşul lor e alunecare, ţăranii suie din greu, cu trudă mare. De aceea, cugetul luminos al acestei obârşii anonime mi-a dat totdeauna sentimentul înălţării, al biruinţii şi al răzbunării unei soarte mocnite sub grămada veacurilor. Sentimentul acesta nu-l am numai eu; îl avea şi tatăl meu, ţăranul anonim, al cărui suflet chiuia de bucurie că-şi vede feciorul cărturar, ridicat dintr-un neam care n-a citit decât în stele şi n-a scris decât cu plugul pe coalele negre ale ţărânii. E fără doar şi poate o fericire necunoscută celor legănaţi în puf; ea*

[186]ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174. [*Note autobiografice*, 16 februarie 1962, Bucureşti, Deţinut Ion Nichifor Crainic].

dă vieţii un gust particular şi puternic, pe care îl ştiu numai cei care poartă în obraz faţa pământului şi zâmbetul soarelui"[187].

La bătrâneţe, Nichifor Crainic îi povestea prietenului său Pan Vizirescu, într-o *convorbire literară*, despre anii copilăriei, frământările, crezul şi drumul său în viaţă:

„M-am ridicat dintr-o sărăcie lucie, însufleţit de tatăl meu fără carte, care m-a voit «om mare» ca şi învăţătorul genial pe care l-am avut în sat. Ceea ce am luat din casa părintească pentru formaţia ulterioară este emoţia de copil când bunica după tată mă trimitea pe lunca Neajlovului să culeg ghiocei şi floarea Paştelui, mergând dus de mâna ei, să le depunem pe masa sfântă în Vinerea Mare şi să ne dăm amândoi «pe sub Domnul Hristos». Apoi, în aceeaşi noapte a marii dureri mergeam cu mama la morminte, şi auzeam jelania sfâşietoare evocând sufletele morţilor în cimitirul înstelat de lumânări. Trăiam emoţii covârşitoare. De la tata mi-a rămas prima educaţie literară, când mă lua pe genunchi, spunându-mi baladele haiduceşti ale Munteniei în luptă cu turcii.

Dacă aş fi rămas în sat, sigur aş fi fost poet popular. Încă din şcoala primară versificam.

Cum m-am ridicat apoi? Numai prin puterile mele proprii şi printr-o încredere spontană în ajutorul Celui de Sus, căci altul n-am avut. Când mă gândesc în perspectiva octogenară, prin câte umilinţe, prin câte boale şi operaţii medicale am trecut, nici nu-mi vine să cred că sunt eu însumi care am supravieţuit. Iar biruinţele de tot felul, pe care le-am avut în viaţă şi pe care nu le-am vânat, n-am crezut niciodată că sunt meritele mele.

Dar fondul strămoşesc de-acasă a rămas nealterat în dezvoltarea mea...

---

[187] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 1.

M-am simţit dintru început identic cu strămoşii mei ţărani, identic cu ţara mea, cu cultura ei autohtonă şi, în tot ce am scris, m-am frământat pentru viitorul ei. Fondul meu nativ a fost patrie şi religie în mod embrionar, adică fondul nostru ancestral. De aceea, dezvoltat în scrisul meu, în măsura în care l-am aprofundat prin cultură, acest scris a avut de la început răsunet imens în contemporanii mei, care se recunoşteau în el. Am avut adversităţi feroce de injurioase, dar şi aderenţi fanatici cum ştii foarte bine. Adversarii erau cosmopoliţi superficiali fără afinitate cu sufletul acestei ţări. Mi-aduc aminte de o poezie[188] *dedicată de mult regretatul Vasile Voiculescu, în care mă deplângea că n-am avut adversar pe măsură*"[189].

Popa Barbu, „îngerul satului", l-a botezat pe Ioan Dobre de sărbătoarea Soborului Sfântului Proroc Ioan Botezătorul [7 ianuarie 1890]:

„Popa Barbu m-a făcut pe mine creştin. M-am născut în ajunul Crăciunului, în anul de jale când a picat din cer Luceafărul cântecului românesc [Mihai Eminescu]. În ziua de 7 ianuarie, popa Barbu m-a scufundat de trei ori în cristelniţă şi mi-a pus numele Sfântului din ziua aceea, Ioan Botezătorul. Nume predestinat propovedaniei şi suferinţii. Dacă în lumea protestantă bunăoară se serbează ziua naşterii fizice, în lumea ortodoxă e în mare cinste ziua numelui sau a botezului, adică a naşterii spirituale, când omul face un salt în comunitatea creştină. Chiar când onomastica se sărbătoreşte

---

[188] Poezia *Cincizeci de ani* de Vasile Voiculescu: „… Râvnesc din veci un înger adversar... Şi pân-acum parcă-ntr-adins mi-ai dat / Numai cu pleava lumii să mă bat. / Stă totuşi semn în câmpul gol c-am dus / Ucenicia luptelor de sus: / Cincizeci de lespezi şi deasupra jar, / Alcătuind spre slava Ta altar".

[189] *Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic şi scriitorul Pan. M. Vizirescu*, realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 4-5.

în veselie laică, felicitările şi urările pentru cel în cauză au caracterul unor rugăciuni. Numele are o semnificaţie de dincolo de istorie. El corespunde unui ins, care figurează în calendar. Unui om desăvârşit moralmente pe care lumea l-a numit sfânt şi care devine modelul nostru de viaţă. Departe de mine cutezanţa de a mă asemăna cu patronul meu baptismal, a cărui personalitate uriaşă o cunosc destul de bine. Dar în unele privinţe exterioare soarta misterioasă a pus unele apropieri. E adevărat că nu m-am hrănit cu lăcuste şi miere sălbatică, dar ceapa cu mămăligă a vârstei mele fragede, pe care mai târziu aveam s-o doresc vreo 15 ani[190]*, nu cred să fie mai gustoasă decât produsul apidelor; e adevărat că n-am umblat în piele de cămilă, dar am spânzurat destule zdrenţe pe umeri; e adevărat că nu mi s-a tăiat capul la cererea Irodiadei, dar am cunoscut îndelung singurătatea zidurilor ferecate cu lacăt. Nu-mi pare rău de nimic, fiindcă toate acestea te ajută să te revizuieşti când nu te laşi copleşit de ele ci, dimpotrivă, ştii să le foloseşti, convertindu-le spre binele tău moral.*

De la popa Barbu mai păstrez amintirea primei mele spovedanii. A fost într-o zi cu soare din Săptămâna Patimilor, când toată lumea satului mergea la mărturisirea păcatelor pentru a le arde în focul iertării cum ardeau grămezile de gunoaie printre pomii înfloriţi ai grădinilor. Mama m-a dus într-una din aceste grădini unde, sub un nuc mare, cu frunză crudă, gălbioară, şi miţe date-n floare, popa Barbu aştepta pe o pernă cu pătrăţele negre şi roşii, în iarba verde, mătăsoasă. Înjurasem şi drăcuisem ca toţi zurbagii de teapa mea, în harţele cu ei, furasem fructe de la vecini în capcane de trestie lungă, despicată la capătul de sus, precum învăţasem de la ei, găurisem pe furiş cu briceagul pepenii din bostănării,

[190] Nichifor Crainic se referă aici la cei 15 ani de închisoare (1947-1962).

stricând zece ca să găsim unul copt, târându-ne pe brânci sub frunzele lor că erau mari şi nu vedeau pândarii cocoţaţi în pătuiege. Toate acestea mi se păreau până atunci lucruri fireşti, fiindcă le făcea toată lumea mucoşilor. Dar când m-am apropiat de popa Barbu, al cărui chip strălucea în lumina vărgată de umbre, ce cădea dintre ramurile nucului, ele mi-au revenit toate în minte ca nişte munţi de păcate, care mă striveau. Făcusem repetiţie sub povaţa mamei şi le ştiam ca pe apă. Am îngenuncheat şi, simţind epitrahilul pe creştetul capului, am crezut că mă prăvălesc în fundul iadului. I-am spus gâfâind fărădelegile mele şi era bine că el nu mă vedea. Dar nu m-am prăvălit în fundul iadului că popa Barbu era bun. A zis cu blândeţe că mă iartă, dar să nu mai fac. Mă simţeam ca un fulg când m-am ridicat şi i-am sărutat mâna. Bunătatea lui se revărsase în mine ca lumina dulce a primăverii aceleia de întâie spovedanie."[191]

Tatăl său, plugarul şi căruţaşul Nedelea Dobre, a fost pentru fiul său ca un *dascăl fără şcoală,* de la el învăţând să scrie şi să citească, dar şi cel care l-a introdus în lumea poeziei prin baladele haiduceşti pe care le recita:

„Tata n-a fost nici măcar o zi la şcoală, dar a învăţat să scrie şi să citească singur, pe câmp, păzind oile satului, când era băeţandru. El m-a învăţat şi pe mine să citesc şi să scriu de la vârsta de 5 ani"[192]*; „De la tata mi-a rămas prima educaţie literară, când mă lua pe genunchi, spunându-mi baladele haiduceşti ale*

[191] Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viaţa mea 1899-1944,* în manuscris, f. 7.

[192] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178. [*Note autobiografice*, 16 februarie 1962, Bucureşti, Deţinut Ion Nichifor Crainic].

Munteniei în luptă cu turcii."[193]

Alături de tatăl său şi de popa Barbu, o altă figură a satului a avut o influenţă profundă asupra sa, anume învăţătorul Constantin Spâneştenu, care a dezvoltat o *şcoală adevărată*. Dar până să apară acest dascăl genial, şcoala nu a fost deloc o atracţie, elevul Ioan Dobre fiind *pe-alături de şcoală*:

> *„Şcoala, cu toată clădirea ei măreaţă, n-a fost de la început o atracţie. Ştiam să citesc şi să scriu de-acasă. Ce m-ar fi putut învăţa mai mult băiatul acela de la catedră, pripăşit la noi ca suplinitor, într-o haină de catifea cafenie, şi care, în stângăcia lui, nu spunea nimic nou? După câteva zile dezamăgite, am luat-o razna cu vitele la păscut. Câmpul ştia să grăiască mai înţelept decât domnu' învăţător... Clasa întâi la şcoala primară s-a încheiat cu următorul rezultat: repetent din lipsă de frecvenţă. Acasă nimeni nu m-a mustrat. Din toamna următoare m-am dus ceva mai regulat la şcoală. Aveam o învăţătoare. Şi-acum îmi zgârie urechile glasul ei răguşit. Când vorbea parcă spărgea geamuri. Era trecută, cu obraz veşted, din care înmugureau negri nişte negi, ca şi din bărbie, prevăzuţi cu fire lungi de păr. Îţi venea să te duci la catedră şi să-i smulgi. În clasa a doua, dascălul mi-era rudă: soţul unei verişoare primare şi tatăl lui Iorgu. Din pricina vârstei, îi spuneam unchiu, iar cu Iorgu fiind de aceeaşi vârstă, ne spuneam veri, deşi mi-era nepot. Unchiul avea şcoala normală din Câmpulung, iar în satul nostru de pe Vlaşca se purta tot în albul şi frumosul lui costum argeşean. Bărbat simpatic şi chipeş, nenorocirea venea cu el din patria ţuicii. A murit mai târziu, scos din învăţământ şi cufundat în negurile alcoolului. Ce nevoie să ne batem capul când dascăl*

---

[193] *Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic şi scriitorul Pan. M. Vizirescu*, realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 4-5.

era el? Ne-am văzut de treburile noastre ca mai înainte şi nici n-am ştiut cum am trecut clasa: Iorgu întâiul şi eu al doilea, calsificaţi după gradul de rudenie!

Viaţa mea cărturărească începe abia cu clasa a treia. Un om nou, cu totul nou, îşi făcuse apariţia în Bulbucata, originar din ţinutul nostru, din Crevenicul Mare. Falnica şcoală cu paratrăsnet, unică în judeţ, dar moartă cu duhul, avea să învieze dintr-odată şi faima ei va cuceri în curând mari depărtări, prefăcând-o într-un adevărat centru de cultură populară. Dascălul cel nou era tânăr de tot, numai muşchi şi energie. Purta părul tuns mărunt la ceafă, iar în creştet retezat ca de un deget şi ridicat în sus ca o perie castanie. Aşa tunsoare nu mai văzusem noi până atunci; ne impunea respect. Avea vorba limpede, precisă şi categorică, nimic mai mult, nimic mai puţin. Când deschidea gura parcă ştia totul. Ne-a pus fel de fel de întrebări la început ca să vadă cu ce pramatii are a face. Eu şedeam de obicei în ultima bancă, din fund, unde mă simţeam mai în afară de control. După câteva zile dialogate, eram scos din bârlogul acela şi pus în capul băncii din faţă, lângă el. Nu mă cunoşteam defel până atunci, nici dacă sunt deştept sau prost, nici dacă sunt cuminte sau zurbagiu. Nu-mi spusese nimeni cum sunt. Din clipa aceea binecuvântată şi hotărâtoare pentru viaţa mea, am început să mă cunosc fiindcă mă cunoscuse domnul învăţător Constantin Spâneşteanu. După tata, el avea să fie al doilea om cu degetul pus pe destinul meu. Cu acest dascăl de geniu şcoala nu mai era o corvoadă, ci o bucurie de toate zilele. Au simţit-o repede şi părinţii noştri. Adio câmpii şi zăvoaie, de-acum încolo intrăm în lumea cărţii! Şi abia acum vedem că ea e cu totul alta decât lumea satului nostru. Dacă erau unii care se mai oţărau că nu mai au pe cine trimite după coada vacilor, tata sălta de bucurie şi râdea după felul lui: «Las' că e bine!» Ierarhia clasei se întoarse pe dos. Cine credeam noi că stă în frunte cădea la urmă şi cine lâncezise la

fund ieşea în frunte. Dascălul cântărea parcă inteligenţele cu dramul şi le alegea cu preciziune uimitoare. Metoda lui nu era democratică. Ocupându-se de toţi copiii cu aceeaşi dragoste, el deosebea elita şi îi purta o dragoste pasionată. Peste un an începură să vină elevi din alte sate; peste câţiva ani şcoala din Bulbucata era, în populaţia ei, un rezumat al întregului judeţ. În preajma examenelor, învăţătorii din alte părţi veneau la Bulbucata cu cetele lor de ucenici, ca într-un pelerinaj şi aici se desfăşurau marile întreceri dintre şcolari, la care, bineînţeles, discipolii lui Constantin Spâneşteanu câştigau locurile de onoare. Mama, cu lacrimile în ochi, îmi atârna cununile la icoane. Dascălul nostru căpătă repede un prestigiu fără pereche în lumea învăţătorească. În timpul verii, şcoala lui n-avea vacanţă. Acum năvăleau de pretutindeni absolvenţii claselor primare să se pregătească pentru concursurile din toamnă la licee, la şcolile normale, la seminarii, la şcolile militare. Sute şi sute de intelectuali din toate profesiunile îşi datoresc ridicare din bezna satelor acestui om extraordinar în care puterea de muncă, apostolatul didactic şi capacitatea alegerii se ridică la rangul de merit naţional."[194]

În câteva *note autobiografice* întocmite în timpul detenţiei [16 februarie 1962], cu puţin timp înaintea eliberării, Nichifor Crainic vorbea despre cum s-a ajuns la situaţia de a urma şcoala la oraş:

„am făcut şcoala primară în sat, cu învăţători mediocri. Dar venind în ultimele clase un mare învăţător, care avea un fel de geniu didactic, C.[onstantin] Spâneşteanu, m-a distins dintre toţi elevii şi, împreună cu tata, care avea mare dor să mă facă un «mare cărturar», au hotărât să ma trimeată la Bucureşti, la o şcoală cu burse de stat, fiindcă tata era nespus de sărac. Am terminat şcoala primară în 1903, dar anul acela

[194] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 15-19.

a fost grozav de secetos, încât aproape nu aveam ce mânca. A trebuit să repet încă o dată clasa a 5a. În anul 1904, am dat examen la Seminarul Central din Bucureşti. Între 750 de concurenţi pentru 17 burse, am reuşit întâiul. Bursa însemna numai mâncare şi internat. Ca să-mi facă hainele de uniformă, tata a vândut un cal din câţi avea, şi un porc, singurul, pe care îl avea. De restul taxelor m-a scutit directorul Seminarului. Seminarul era un liceu clasic, plus studiile teologice. După cei 8 ani de rigoare, am absolvit în 1912"[195]*; „după şcoala primară, învăţătorul meu Const. Spâneşteanu, considerându-mă un element cu însuşiri şi înclinări pentru studii, a îndemnat pe tatăl meu să mă ducă la Seminarul Central din Bucureşti. Am cucerit o bursă prin concurs şi ea mi-a ajutat să termin această şcoală în 1912."*[196]

Aşadar în anul 1903 a terminat şcoala primară din satul natal; clădirea şcolii s-a păstrat până astăzi - 2014 - în comuna Bulbucata.

Nichifor Crainic, viitorul teolog şi cântăreţ bisericesc de la Biserica Zlătari din Bucureşti (1912-1916), îşi aducea bine aminte de *anul acela de cumpănă grea*, de rugăciunile preotului Barbu şi de sfeştania făcută de acesta la câmp, împreună cu ţăranii din sat. De citirea, în această situaţie de criză, a *rugăciunilor la vreme de secetă sau neplouare* din cartea de cult denumită *Molitfelnic*, rugăciuni întocmite de Sfântul patriarh de Constantinopol, misticul Calist (†20 iunie 1363), ucenic al Sfântului isihast Grigorie Sinaitul (1255 - †27 nov. 1346).

[195] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178. [*Note autobiografice*, 16 februarie 1962, Bucureşti, Deţinut Ion Nichifor Crainic].
[196] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507-532.

Toţi sătenii cereau ajutorul lui Dumnezeu, întreaga creaţie luând parte la sfeştania preotului Barbu, „căci ştim că toată făptura împreună suspină şi împreună are dureri până acum” (Romani 8, 22), după căderea din Rai a lui Adam şi a Evei, când au pierdut harul lui Dumnezeu şi au pierdut totodată comuniunea personală cu Dumnezeu:

„Dar anul acela [1903] era un an blestemat. Încă o stavilă neînduplecată va punea deacurmezişul drumului, era un an de secetă pustiitoare. Foametea îşi arăta spaimele în deşertul câmpurilor. Grânele abia se ridicaseră ceva mai sus de gleznă, iarba se uscase, vânturi fierbinţi spulberau ţarinile, porumburile se răsuceau fierte de soare, vitele mergeau în coşare de ţi se rupea inima. Satul mânca pâine afânată de orz sau mămăligă pământie de mei. Secetă era în ţara toată. Umbla zvonul că la mănăstiri se fac slujbe zi şi noapte, moaştele Sfântului Dumitru Basarabov au fost scoase din Mitropolie cu sobor mare, purtate prin ţară şi pe unde treceau tot mai stropea câte-o milă de ploaie. Pe la noi nici pic. Nori albi, de lucire orbitoare se târau prin dogoarea cerului şi cum veneau aşa se duceau, lăsând în suflete jale şi mai adâncă. S-a înrăit lumea, ne pedepseşte Dumnezeu, suspinau oamenii cu capul căzut în piept.

În această deznădejde obştească se făcu sfeştania în largul câmpului. Nicio slujbă a Bisericii nu e zguduitoare ca această rugăciune pentru ploaie. Crăciunul e bucurie, Paştile de asemenea. Prohodul e contemplarea morţii lui Iisus, dar sfeştania pentru ploaie e groaza de moarte a celor vii, ridicată spre ceruri cu nădejdea disperării. Elegiile sfâşietoare, scrise de patriarhul Calist al Bizanţului, care se citesc atunci, dau glas ierburilor, dobitoacelor şi oamenilor în implorarea milei de sus. Popa Barbu, îngenuncheat în ţărână, cu faţa în vipia ucigaşă, se tânguia: «Miluieşte-ne pre noi, Doamne, miluieşte-ne pre noi. Adu-Ţi aminte că Tu ne-ai

făcut pre noi. Doamne, miluieşte-ne pre noi. Adu-Ţi aminte că făptura mâinilor tale suntem noi. Ia aminte la neputinţele firii noastre, că Tu ne-ai făcut pre noi. Vezi suspinul păsărilor, mugirea dobitoacelor, plânsul pruncilor, strigarea tinerilor, chinuirea bătrânilor, lipsa orfanilor, părăsirea văduvelor, trebuinţa săracilor, şi glasul cel de rugăciune al poporului tău; cercetează pământul şi-l adapă cu ploi îngrăşătoare, că lipsit de umezeală ameninţă rodurile sale cu veştejire, iar pre oameni şi dobitoace cu pierzare»[197]. *Poporul trântit la pământ bătea mătănii cu fruntea în iarba scorojită. Dacă vreun surtucar se uitase pe sine în picioare, i se striga cu temere: în genunchi, în genunchi! de parcă din pricina lui rugăciunea nu s-ar prinde. Din crăpăturile adânci ale ţarinii uscate, greieri prăfuiţi se iveau şi încremeneau pe loc de parcă ar fi luat şi ei parte la jalea tuturor. Când glasul preotului rostea cuvintele «oameni şi dobitoace» sau «să nu ne pierzi pre noi cu foamete şi secetă», hohote de plâns zguduiau mulţimea nenorocită şi lacrimile se rostogoleau pe feţele năclăite de sudoare. Vaietele femeilor, slobozite din băierile inimilor, înfiorau apocaliptic ca la sfârşitul lumii această rugăciune a deznădejdii cosmice. Ce alta mai putea face gloata flămândă când norii cerului treceau nepăsători pe*

---

[197] Nichifor Crainic citează aici un fragment din *Rânduiala slujbei ce se face la vreme de secetă sau neplouare* (din Molitfelnic), mai exact din *Rugăciunea a 4-a* a Sf. Ierarh CALIST, Patriarhul Constantinopolului (20 iunie) care a ucenicit la început în Muntele Athos sub îndrumarea duhovnicească a Sf. isihast Grigore Sinaitul (8 august), a cărui viaţă a şi scris-o. În 1350 a fost ales Patriarh al Constantinopolului, rămânînd în funcţie sub împăraţii Ioan Cantacuzino (1341-1355) şi Ioan Paleologul (1341-1376). În 1354 s-a retras în liniştea mănăstirii pe care a ridicat-o în cinstea Sf. Mamas la Tenedos, iar mai târziu a fost pus din nou în scaunul de patriarh între anii 1355-1363. Sf. Patriarh Calist s-a stins din viaţă în anul 1363 în Serbia, unde se afla ca ambasador al Împăratului Ioan Paleologul. Sf. Calist mai este cunoscut şi ca scriitor mistic, lucrările sale apărînd în *Filocalia* (vol. 8).

deasupra ei şi când puterea cârmuitoare, fără prevedere şi târzie ca totdeauna, aducea porumb din America după ce oamenii ajungeau fantome vii şi populau cimitirele cu duiumul?"[198]... *„Oamenii de alte felurite meserii, care se obişnuiesc cu gândul că lucrul mâinilor sau al minţii lor atârnă exclusiv de puterea lor, pot să uite de Dumnezeu, dar cum plugăria nu atârnă numai de om, ţăranii se simt de-a pururea în mâna lui Dumnezeu. Plugarul seamănă, dar Dumnezeu face să răsară; plugarul sapă, dar Dumnezeu rodeşte. Prin brazda pe care el o răstoarnă, el vine în atingere cu creatorul vieţii. Ceilalţi ostenitori ai existenţei uită de Dumnezeu fiindcă uită că şi pâinea care îi hrăneşte pe ei tot în ţarina plugarului se coace. Nu mă gândeam pe vremea aceea cu limpezime la astfel de lucruri, dar le trăiam cu toţii laolaltă în acel dureros extaz obştesc, cum e sfeştania pentru ploaie."*[199]

Fiul de ţărani „a pornit din anonimatul câmpului să cucerească lumina oraşului"[200], ajungând astfel (din 1904) să frecventeze „fabrica de popi"[201], adică Seminarul Central din Bucureşti (1904-1912). Nu oricum, ci a reuşit să intre întâiul, deşi concurenţa a fost acerbă. Următorii opt ani îi va petrece între *zidurile roşii din Dealul Filaret*:

> *„între 750 de concurenţi pentru 17 burse, am reuşit întâiul. Bursa însemna numai mâncare şi internat. Ca să-mi facă hainele de uniformă, tata a vândut un cal din câţi avea, şi un porc, singurul, pe care îl avea. De restul*

[198] Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viaţa mea 1899-1944,* în manuscris, f. 13.
[199] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 27.
[200] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 132.
[201] „Liceenii numeau în glumă seminarul «fabrica de popi», poate şi fiindcă şcoala e vecină cu fabrica de bere, iar prietenia seminariştilor era căutată şi forţa lor temută la întrecerile şcolare", Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 37.

taxelor m-a scutit directorul Seminarului. Seminarul era un liceu clasic, plus studiile teologice. După cei 8 ani de rigoare, am absolvit în 1912"[202].

Deşi situat la oraş, Seminarul Teologic era format din fiii satului: „în ce priveşte populaţia ei şcolărească, ea nu are nimic de-a face cu oraşul. Târgoveţii nu învaţă la seminar. El e o atracţie numai pentru fiii satului. Acolo e şi de acolo vine puterea vie a credinţei ortodoxe. A trecut demult vremea când boierii ţării tălmăceau Scriptura, ţineau predici şi ocupau scaunele chiriarhale. Astăzi numai fiii satului mai râvnesc la cinstea de a se dedica lucrurilor dumnezeieşti."[203]

Britanica Maude Rea Parkinson (1860-1938) a locuit în România timp de 22 de ani (1889-1911) ca profesoară de limbi străine. În cartea sa de amintiri despre anii petrecuţi în Regatul Român „scrie fără ocolişuri despre unele dintre obiceiurile şi tradiţiile românilor". Aceasta se opreşte şi asupra preoţimii ortodoxe despre care observa aceleaşi lucruri ca şi Nichifor Crainic: „preoţii provin, de obicei, din clasa ţărănimii – nici un membru al unei familii care face parte măcar din clasa de mijloc nu s-ar gândi în veci să intre în rândul clerului. Nu sunt foarte educaţi şi nu sunt priviţi cu mare respect"[204].

Dar ce urmăreau fiii *boierilor* români? Ne lămureşte tot doamna Parkinson cu ochiul obiectiv al străinului, atât asupra activităţilor pe care le urmăreau, cât şi asupra sectorului comercial al societăţii:

„tinerii din clasele superioare din România trebuie să

---

[202] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.
[203] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 36.
[204] Maude Rea PARKINSON, *Douăzeci de ani în România 1889-1911*, trad. Constantin Ardeleanu şi Oana Celia Gheorghiu, Ed. Humanitas, 2014, p. 34.

aibă o profesie. Aceştia studiază medicina, ingineria, dreptul sau intră în armată, dar nu-şi murdăresc mâinile făcând comerţ. De aceea, tot comerţul este în mâinile evreilor. Aceştia au magazine sau sunt cămătari, dar se poate observa lesne că nici un evreu sau evreică nu lucrează niciodată ca servitori. Pe strada Lipscani şi pe străduţele învecinate, aproape toţi proprietarii de magazine sunt evrei, iar când afacerea merge rău îi poţi găsi întotdeauna la uşa magazinului, rugând stăruitor trecătorii să intre şi să cerceteze marfa. Vai de bietul ţăran nepriceput care se aventurează singur pe străzile acestea să-şi cumpere ceva de îmbrăcat; e în primejdie să fie făcut bucăţi. Am fost într-o zi martora unei întâmplări care m-a amuzat copios. Un om din pătura săracă a societăţii se plimba agale uitându-se la diferite costume expuse la vedere, evident cu intenţia de a cumpăra unul. Deodată, a fost prins între doi proprietari de magazin, care au început fiecare să-l tragă pe bietul om înspre prăvălia lui, lăudându-şi în acelaşi timp marfa în gura mare. La început, omul râdea, luând-o drept glumă, dar s-a convins imediat că negustorii erau puşi pe treabă. Era tras ba spre un magazin, ba spre celălalt, iar şi iar, aşa că mă aşteptam să-i fie smulse mânecile hainei în orice clipă. În cele din urmă, cel mai puternic dintre cei doi proprietari a ieşit victorios şi şi-a dus trofeul în siguranţă în prăvălie. Foarte probabil că nu l-a lăsat să plece până nu şi-a cheltuit aproape, dacă nu chiar toţi, banii din portofel. Evreii nu sunt iubiţi în România, cu toate că românii sunt mereu gata să recurgă la ei când au problema financiare. Ei cer o dobândă exorbitantă pentru banii daţi cu împrumut, rata dobânzilor nefiind reglementată în România, cum este, spre exemplu, în Franţa, iar acest aspect contribuie, probabil, la sentimentul de antipatie pe care îl au mulţi faţă de evrei. Evreul se poartă la fel şi la ţară, fiind la fel de urât şi acolo. Are o cârciumă sau o vinărie, dar este dispus să

împrumute şi bani cu camătă. Când ţăranul a avut o recoltă proastă sau a fost prea leneş să muncească, apelează la evreu, căruia trebuie să-i ofere garanţii serioase pentru banii împrumutaţi. Rezultatul este că, până la urmă, vitele lui ajung una câte una în ghearele cămătarului, proprietarul acestora nefiind în stare să le răscumpere şi se poate considera fericit dacă scapă din mâinile evreului încă având un acoperiş deasupra capului. Românii sunt o naţie foarte imprudentă, iar vina este şi a lor, în aceeaşi măsură în care este a evreilor, deşi n-ar recunoaşte-o niciodată. Ţăranii se opun numai dobânzilor exorbitante care li se pretind. Nu putem nega că evreii îi asupresc când au ocazia, dar de ce le dau ocazia?. Oamenii din clasa de sus care au ceva pământ, dar care nu doresc să-şi bată capul cu lucrul acestuia îl dau în arendă în general unui evreu, căci aceştia oferă cele mai mari preţuri. Evreul îl subînchiriază mai departe, cerând cel mai ridicat preţ cu putinţă. Apoi românul se plânge că sărmanii ţărani sunt exploataţi de către evrei; când i-am atras atenţia odată unui domn, întrebându-l «De ce daţi pământul în arendă unui evreu?», răspunsul naiv a fost: «Păi, vedeţi dumneavoastră, oferă mai mult». Aşa că mi s-a părut că nu este nici o diferenţă între cei doi. Românul nu s-a dat înapoi să profite de pe urma evreului, care, la rândul lui, avea să profite de cei aflaţi mai prejos decât el. În general, evreii sunt trataţi destul de bine în România."[205]

Aceasta era situaţia într-un sector important al economiei, în perioada în care Ioan Dobre îşi desfăşura studiile în seminar. Mai târziu (1937), Nichifor Crainic, având la bază formula savantului Nicolae Iorga, „România a românilor, a tuturor românilor şi numai a românilor" (strigătul de luptă al generaţiei de aur a războiului şi a Marii

---

[205] Maude Rea PARKINSON, *Douăzeci de ani în România 1889-1911*..., p. 70-72.

Uniri de la 1918), va alcătui un program de organizare statală, „Programul statului etnocratic", în care, pentru a nu exista monopoluri ale minoritarilor în anumite ramuri economice, va stipula soluţia proporţiei numerice în profesiuni ca o soluţie de *pacificare* în viaţa internă a statului.

Ca să se întreţină, Ioan Dobre a lucrat în prima vacanţă mare la monografia satului Bulbucata alături de fostul său dascăl Constantin Spâneşteanu, altădată a făcut pe agentul fiscal, dar cel mai des a redactat litografii de muzică psaltică, cu toate că această activitate nu aducea un câştig care să-i ofere un anumit confort financiar:

> *„împreună cu Constantin Vuiescu am devenit «litografii» seminarului, pentru cele două feluri de muzică ce se studiază în şcoală. Cum tipăriturile de note costau scump şi nu se găseau, profesorii respectivi, D. Theodorescu, de muzică vocală, fost în tinereţe primul bas al Operei Române, şi celebrul I. Popescu-Pasărea de psaltichie, ne-au însărcinat pe noi să le litografiem. În orele libere, când colegii jucau oina pe platou, noi liniam coalele cu cerneală chimică specială, de culoare galbenă, Vuiescu desena notele, iar eu scriam dedesubt cuvintele ca de tipar. Ani de zile am făcut această muncă migăloasă şi curse săptămânale în oraş, la atelierul litografic şi la seminarul Nifon, căruia îi furnizam repertoriul de psaltichie, pentru că Popescu-Pasărea era şi acolo profesor. Din truda noastră de copişti, ca odinioară în evul mediu, au ieşit două colecţii voluminoase de muzică, apreciabile ca execuţie tehnică. Câştigul acestei munci meticuloase era foarte modest şi nu acoperea decât nevoile mărunte, şcolăreşti. Dar pe deasupra aveam bucuria că îndeplineam un lucru cum se cade, preţuit şi de profesori şi de colegii noştri. În calitate de «litograf» aveam deci prilejul des să-l văd pe tata căruţaş şi să plec totdeauna cu amarul în suflet gândindu-mă la*

soarta lui."[206]

De asemenea, tatăl său muncea din răsputeri pentru a putea să-şi ţină băiatul în seminar, dar şi pentru a acoperi nevoile celorlalţi membri ai familiei, ajunsese

> *„vara plugar la Bulbucata, iarna salahor cu calul în capitală... Meseria nu era uşoară şi avea să-l macine încet-încet, până la moarte. Să încarci şi să descarci baloturi, să dormi pe apucate tu şi calul, pentru a nu plăti chirie la gazdă, să te hrăneşti cu socolteală ca să mai rămână şi pentru cei de-acasă... Îl găseam adesea între alţi căruţaşi, aşteptând să pice vreun client şi mâncând de obicei un colţ de pâine cu castravete murat. Viaţa lui devenise o adevărată mucenicie"*[207].

Cu toate că era o şcoală de elită („Corpul ei profesoral se alegea pe sprânceană. A fi profesor la Central însemna de regulă candidat la o catedră universitară. Şi, într-adevăr, mulţi dintre dascălii aceştia eminenţi au ilustrat şi ilustrează disciplinele academice cele mai felurite... Examenele serioase, care puneau stavilă la intrare, îngăduiau ca populaţia acestei şcoli să fie lamura inteligenţei rurale. Seminariştii nu se distingeau numai la studii. În toate manifestările interşcolare ale Capitalei, ei cucereau linia întâia, la concursurile gimnastice şi de coruri, la întrecerile de la Tinerimea Română. Impunea în afară puterea unei discipline, a unei educaţii deosebite şi a unui spirit de corp colectiv umanitar… În toate aceste lucrări biruia vigoarea modelată a sufletului ridicat de la ţară" [208]), seminarul avea şi neajunsurile sale care veneau din cauză că profesorii erau

---

[206] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I…, p. 43-44.
[207] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I**…,** p. 43.
[208] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I**…,** p. 36-37.

formaţi după modele apusene la Facultatea de Teologie din Cernăuţi, ignorând esenţa Ortodoxiei: „nu ne pregătea nimeni cu nimic din ceea ce, abia târziu de tot, am descoperit că se numeşte pregătirea pentru viaţa spirituală superioară. Educaţia religioasă a seminariştilor consta din două extreme: instrucţie intelectuală de la catedră şi ritual liturgic. Nu intervenea între ele nici o lucrare de adâncire a vieţii religioase individuale. E adevărat că aveam un spiritual. Om foarte bun, el era crescut după aceeaşi metodă şi n-avea cum să iasă din rutină"[209]; „începând din clasa întâi, până într-a opta, învâţământul nostru nu folosea niciodată **Biblia**. Nici măcar atunci când studiile în legătură directă cu **Cartea cărţilor** ne-ar fi obligat s-o folosim. Dacă elevul îşi cumpăra **Biblia** din iniţiativă proprie, era bine; dacă nu, nimeni nu-l silea. Şi dacă singur se hotăra s-o citească, era iarăşi bine; iar dacă nu, nimeni nu se interesa"; „manualele care înlocuiau **Biblia** şi după care eram obligaţi să învăţăm se menţineau într-un simplism submediocru. Dar nici unul nu m-a indignat ca tratatul de dogmatică din cursul superior, scris ca pentru hamali"[210].

Mai târziu, după Marea Unire, în anul 1923, Nichifor Crainic sublinia toată această *captivitate a ortodoxiei în robia apuseană* şi greşeala care s-a făcut de către conducerea bisericească prin faptul că nu a făcut din Bucureşti un centru de unire şi avânt al Ortodoxiei care să se impună şi în provinciile robite:

> *„e lucru limpede că dacă noi cei liberi – în această vreme care a fost totuşi a idealului nostru unionist – am fi dat ortodoxiei putinţa unei strălucite dezvoltări culturale, creând din Bucureşti, un centru de avânt religios şi de*

---

[209] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I…, p. 42.
[210] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I…, p. 42.

ştiinţă religioasă superioară, între cei robiţi şi noi s-ar fi restabilit măcar în parte vechile legături duhovniceşti din epoca voievodală şi, prin aceasta, însuşi idealul românismului integral ar fi câştigat. S-a întâmplat pe dos, în paguba demnităţii noastre de Stat chiar: în vremea aceasta, Cernăuţii habsburgici devin centrul ştiinţei noastre ortodoxe, furnizându-ne profesori fără orizont pentru Facultatea de Teologie din Bucureşti [şi pentru Seminarul Central, n.n.], care în condiţiile date nu s-a sputut ridica de la un rol mecanic-profesional la unul de ştiinţă şi de avânt. Astăzi [1923], Biserica vechiului regat, cu clerul ei bătut de nevoi, care, când se adună în corp, nu poate agita decât probleme ca salariul şi recăsătorirea, nu e în stare să se impună ca un nucleu al unificării."[211]

Dar sminteala supremă în seminar venea din:

„dezacordul total între disciplinele laice şi cele teologice. Disciplinele laice se predau după concepţia fals ştiinţifică a vremii în care nu era loc pentru Creatorul lumii. De la aceeaşi catedră, vedeam pe dl. G. Gorciu mânuind şapte ghiulele de fier ale unul aparat şi rotindu-le în jurul altei ghiulele mai mari, în timp ce ne explica sistemul solar, care s-a făcut singur, aidoma cum îl arată aparatul, atunci când i-a venit poftă să se desprindă din haos, şi auzeam apoi pe profesorul de religie cum, la început, Dumnezeu a făcut cerul şi pământul. Doamne, cui să dăm crezare? Aparatului domnului Gorciu, profesor de o gravitate înspăimântătoare, sau ***Bibliei****? Să nu uităm că e vorba de nişte copii din clasa întâi, însetaţi de adevăruri absolute şi de incertitudini indiscutabile! Nimeni nu bănuia ce se petrece în sufletul nostru când spuneam lecţia la geografie într-un fel, iar la*

[211] Nichifor CRAINIC, *Politică şi ortodoxie*, în Revista *Gândirea*, an 3, nr. 5, nov. 1923, p. 77-83.

religie în felul contrar."[212]

Trebuie spus că în Ortodoxie exista dubla gnoseologie. Teologia ortodoxă nu este în conflict cu ştiinţa, fiecare având propria metodă de cunoaştere. În Ortodoxie metoda cunoaşterii este însăşi *viaţa duhovnicească* prin care credinciosul intră în legătură cu *energiile dumnezeieşti NECREATE* (fără început şi sfârşit), în timp ce ştiinţa investighează *CREATUL* (materia care are început la facerea lumii, dar care se va transfigura la A Doua Venire a Mântuitorului). Ştiinţa modernă a ajuns la constatarea că materia este energie creată condensată, de aceea Părintele Dumitru Stăniloae actualizează teologia Sfântului Maxim Mărturisitorul adăugând atributul de *plasticizate* raţiunilor dumnezeieşti din făpturi.

Tânărul teolog Ioan Dobre a rămas cu un gol în suflet văzând că nu are parte în seminar la orele de religie de personalităţi asemănătoare dascălului său Constantin Spâneşteanu:

> *„Dacă manualele erau submediocre, neajunsul acesta s-ar fi putut îndrepta prin personalitatea profesorilor. Dar noi tocmai la religie n-am avut parte de personalităţi. Singur Iuliu Scriban făcea excepţie. Tânăr monah, sosit din străinătate, aderent al vijelioasei mişcări de înnoire a lui N. Iorga, el strălucea în prestigiul marii speranţe a Bisericii şi a Învăţământului. Ca profesor de morală a fost un revoluţionar: a dat la o parte manualul şi ne-a obligat să luăm note după lecţiile rostite de dânsul. A fost singurul curs teologic care ne-a entuziasmat... la religie aveam pe un Iordăchescu, pe un Ionescu, sau pe un C. Popescu. Preoţii Ionescu şi Iordăchescu, sunt cele mai şterse figuri de profesori. Apar în amintire numai ca prezenţe fizice. Ba de*

[212] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I…, p. 42.

la cel din urmă aud încă păcănitul de barză al unor cuvinte fără noimă şi pretenţia să reproducem gramofonic lecţia din carte. O figură originală în felul său era părintele Constantin Popescu, doctor în teologie de la Cernăuţi. În fiecare lecţie ne amintea de acest doctorat, care de altfel era singura sa operă. Om de o mândrie burzuluită ca şi coada diavolului, el nu păşea ca toată lumea, ci sălta biruitor, probabil ca în ziua când a ieşit de la examenul de doctorat. Privindu-l, căpătai convingerea că şi ochelarii cu rame de aur fac parte integrantă fără îndoială, din acest doctorat. La catedră nu se aşeza cu faţa spre noi: eram prea netrebnici ca să privim o faţă de doctor de la Cernăuţi. Întorcea speteaza scaunului, şoldiu, trântea cotul pe catedră, sprijinea tâmpla geniului său într-un deget şi îşi înţepenea ochii în fereastră, atât de fix un ceas întreg încât ne temeam că o să găurească geamul. Aşa şedea şi când vorbea şi când asculta. Dar dânsul mai mult asculta decât vorbea. Curios: ne asculta fără să ne privească vreodată. Chema elevii în serii, exact după ordinea alfabetică a catalogului. Când i se părea că a suportat de ajuns pe unul, dezlipea degetul de tâmplă, continuând nemişcat să găurească geamul cu ochii şi rostea cu basul său de un dispreţ definitiv: «Ălalt!» Expresia preferată, care preciza distanţa dintre măreţia sa şi nimicnicia noastră, era: «Bă!» Când elevul se dovedea substanţă cu totul inferioară, lângă „bă" înflorea încă un termen doctoral: «Bă, dobitocule!» Când i se năzărea din nimica toată, se răstea ca un Jupiter în Olimp: «Bă, eu nu sunt d'ăia care umblă cu Testamentul la brăcinar. La mine totul e aici!» Şi arăta fruntea. Aluzia era la Iuliu Scriban, care umbla veşnic cu ***Noul Testament*** *în buzunar."*[213]

Fără să neglijeze studiile obligatorii care ofereau

[213] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 49.

posibilitatea bursei, tânărul Ioan Dobre şi-a format o cultură enciclopedică, fiind interesat de artă, literatură, reviste literare şi alte *cărţi de idei:* „nicio carte de valoare n-a scăpat necitită în vremea aceea... pentru procurarea lor, neavând bani, aveam o altă serie de prieteni mai cu dare de mână, care primeau bucuroşi să fie îndrumaţi în literatură. Cutreierând împreună librăriile, ne întorceam cu braţele pline şi cu frenezia de a ne ţine la curent"[214].

Tot în vremea seminarului a început să publice versuri, sub pseudonim, în diverse reviste. Nichifor Crainic ne spune *povestea unui nume*: „am început să public versuri din clasa a III-a de seminar. Cum disciplina şcolii era severă şi nu permitea elevilor să se manifeste în afară, a trebuit să-mi iau un pseudonim, Nichifor Crainic, pe care l-am legalizat târziu, prin Parlament, abia în anul 1926, fiindcă nimeni nu mă mai cunoştea cu fostul meu nume Ioan N. Dobre"[215]. Cauza exactă pentru care a recurs la pseudonim a fost regula impusă de directorul (1909-1919) arhimandrit Iuliu Scriban care „nu vedea cu ochi buni literatura şi a eliminat un elev fiindcă citea pe Sadoveanu. Atât mi-ar fi trebuit, ca părintele director să afle că scriu literatură, şi încă poezii!... Regimul sever al lui Iuliu Scriban a determinat pseudonimul meu literar. Aş putea zice: prea cuvioşia sa e, fără să vrea şi fără să ştie, naşul lui Nichifor Crainic… Era o taină ce trebuia păstrată de frica eliminării, deşi versurile mele erau foarte cuviincioase"[216].

După Seminar, Nichifor Crainic s-a înscris la Facultatea de Teologie din Bucureşti (1912-1916) depunând *multă trudă pentru a fi student,* dar unde „nu toţi profesorii

---

[214] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 42.
[215] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.
[216] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 73.

îşi ţineau cursurile regulat. Pierdeai vremea zadarnic pe sălile Universităţii, aşteptând maestrul care uita că are oră, sustras de alte îndeletniciri”[217].

Facultatea a absolvit-o cu o disertaţie despre „Armonia Evangheliilor”:

> *„M-am înscris în continuare la Facultatea de Teologie din Bucureşti. Cum n-aveam mijloace de existenţă, am devenit funcţionar la Casa Corpului Didactic. Cum îmi ţineam lucrările la zi, directorul acestei instituţii mi-a dat libertatea să plec când vreau la orele de cursuri universitare. Am urmat concomitent şi cursurile Facultăţii de Litere. La unele din ele eram obligat chiar prin regulamentul Facultăţii de Teologie. Seara mi-o petreceam la Biblioteca Universitară Fundaţia Carol. În 1916 mi-am luat licenţa în Teologie, cu un discurs ţinut de preşedintele comisiei examinatoare, care îmi prevedea nu ştiu ce mare viitor”*[218]*; „pe vremea noastră nu existau teze de licenţă scrise. După probele orale, candidatul trebuia să susţină o disertaţie în faţa comisiei profesorale, pe o temă trasă la sorţi şi pregătită în 24 de ore. Era, cred, o rămăşiţă din celebrele dispute ale Universităţii medievale, care dădeau prilej candidatului să-şi afirme personalitatea la sfârşitul anilor de studii. Mie mi-a căzut la sorţi «Armonia Evangheliilor», temă meticuloasă şi oarecum aridă, pe care am căutat s-o lărgesc în regiuni unde puteam să folosesc autori din cele mai variate lecturi.... Când am isprăvit Vartolomeiu Stănescu*[219] *s-a ridicat din nou, de data aceasta*

---

[217] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 88.
[218] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.
[219] Vartolomeu STANESCU (n. 25 aug. 1875, Ciuperceni, jud. Teleorman; d. 2 nov. 1954, M-rea Bistriţa), „s-a născut în august 1875, într-un bordei de pe malul Dunării, în Teleorman. Era primul copil şi singurul băiat al părinţilor săi, care au mai avut trei fete. La vârsta de 5 ani a rămas orfan de tată. Serios şi muncitor, şi-a croit

pentru a rosti o cuvântare, ceea ce nu se obişnuia la un examen de licenţă. Când se entuziasma, Vartolomeiu Stănescu vorbea cu superlative. A subliniat cunoştinţele mele, forma literară şi felul de a gândi. Şi a încheiat cu convingerea sa că ***domnul candidat va fi o mare personalitate a bisericii noastre. S-a coborât apoi de la catedră, m-a îmbrăţişat şi m-a sărutat pe frunte*** *[s.n.].*"[220]

Vartolomeu Stănescu îi va scrie mult mai târziu lui Nichifor Crainic o scrisoare (datată 4 mai 1940) de la M-rea Bistriţa Vâlcea, unde se retrăsese după ce fusese episcop al Râmnicului (1921-1938), în care îl înştiinţa că a rămas impresionat de cartea de teologie a culturii, care tocmai apăruse, „Nostalgia Paradisului", şi că citise cu interes şi numărul din revista „Gândirea", apărut în aprilie 1940, intitulat „Despre Nichifor Crainic la 50 de ani", unde personalităţi de seamă ale vieţii culturale şi bisericeşti (Ion Petrovici, Mitropolitul Nicolae Bălan, Vasile Voiculescu, Lucian Blaga, Tudor Vianu, Pan Vizirescu, Dumitru Stăniloae, Teodor M. Popescu, Emilian Vasilescu etc.) îşi exprimau aprecieri legate de persoana şi opera lui Nichifor

---

drum în viaţă numai prin efort susţinut şi prin puterea minţii. În 1888 intra cu cea mai mare medie la Seminarul Central din Bucureşti, iar zece ani mai târziu repeta isprava la Facultatea de Teologie (licenţa în 1905, cu lucrarea *Autenticitatea Cărţilor Sfinte ale Noului Testament)*, construindu-şi rapid renumele de student de excepţie"; studii de drept şi sociologie la Sorbona, apoi Facultatea de teologie catolică şi protestantă; 1909 – vicar la Episcopia Dunării de Jos; 1913 este numit profesor titular la Facultatea de Teologie din Bucureşti, la catedra de Exegeza Noului Testament; 1919 – înfiinţează Seminarul de la Curtea de Argeş; ca episcop al Râmnicului (1921-1938) înfiinţează Societatea Preoţească Renaşterea şi 5 bănci clericale ale Eparhiei. (Alexandru CIOLAN, „Bartolomeu Stănescu, episcopul ortodox al timpului său", *Ziarul de Duminică*, 13 iulie 2012.)

[220] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 112.

Crainic:

„Scumpe şi mult Stimate Domnule Crainic,

Am terminat citirea cărţii, cu îndatorirea de a o reciti poate de trei ori; pentru că ţin să-i prind osatura de care să-i pot lega părţile constitutive, spre a o închega, pentru mine, într-un tot unitar. Dreptarul după care aş putea să mi-o însuşesc ca călăuză a cugetării mele, ar fi de aci... Am citit şi toate omagierile din Gândirea, care au fost la înălţimea personalităţii istorice a Domniei tale. Cea care m-a încântat însă peste măsură îi aparţine Dlui Teodor Popescu, cu care mă mândresc ca fost dascăl al său; şi pe care îl omagiez, pentru că a omagiat aşa de sublime, pe fostul meu Discipol Nichifor Crainic, de care sunt nu numai mândru, dar sunt fermecat şi transpus prin scrierile lui într-o lume supralumească; şi care este pe cale să atingă în curând lumea dumnezeiască... Iată, Scumpe Domnule Crainic, ce m-a făcut să vă felicit de Sfânta Înviere, nu prin telegrama care trece prin alte minţi şi măriri şi care se transmite prin fir mecanic, ci prin scrisul meu personal, în care mi-am revărsat mintea, sufletul şi inima ca admiraţie şi ca încurajare sinceră a Domniei tale...”[221]

Diploma de licenţă avea următorul conţinut:

„Nr. 7876

ROMÂNIA

MINISTERUL INSTRUCŢIUNII ŞI AL CULTELOR

UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTI

Diploma de Licenţă în *Teologie*

În Numele Majestăţii Sale Regelui FERDINAND I-iu

[221] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 224-225.

Noi, Ministrul Secretar de Stat la Departamentul Instrucţiunii şi al Cultelor văzând certificatul de aptitudine *No. 147 din anul 1916* aprobat de Rectorul Universităţii prin care se constata că *D. Dobre N. Ioan* a trecut examenul de Licenţă cu *4 albe şi 1 bilă roşie* subiectul tezei fiind *fără teză.*

Conferim *D-lui Dobre N. Ioan* născut la anul *1889* în Comuna *Bulbucata* Judeţul *Vlaşca* Diploma de *Licenţă în Teologie* pentru a se bucura de toate drepturile şi prerogativele acordate de legi

Bucureşti, anul *1916* luna *Iulie 28*

Ministrul Secretar de Stat la Departamentul Instrucţiunii şi al Cultelor [ss/indescifrabil]

Rectorul Universităţii [ss/indescifrabil]

Decanul Facultăţii [ss/indescifrabil]

Directorul învăţământului secundar şi superior [ss/indescifrabil]

Semnătura purtătorului *Dobre N. Ioan."*[222]

Memoriile lui Nichifor Crainic conţin o mulţime de descrieri ale atmosferei de la Facultatea de Teologie din Bucureşti, inclusiv portrete ale dascălilor competenţi, dar şi ale celor pe care „nepăsarea oficială îi ţinea ca nişte momâi pe catedrele universitare". „Primele prelegeri de la teologie m-au decepţionat"[223], aşa începe Nichifor Crainic evocarea anilor de studenţie. Dintre figurile universitare ale timpului, Nichifor Crainic se opreşte şi asupra câtorva mai *pitoreşti*:

Badea Cireşeanu, profesor de liturgică: „un exemplar pitoresc aveam şi noi, studenţii teologi, în Badea Cireşeanu,

---

[222] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 33.

[223] Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viaţa mea 1899-1944,* în manuscris, f. 45.

titular la teologia liturgică. Numele de Badea era parcă predestinat pentru a-l simboliza. Badea nu e un nume personal, ci un nume anonim, iar cel care îl purta acum ridica anonimatul la o celebritate pe toată Universitatea... cu o îndemânare, am zice anormală, organizase tot studiul liturgic în jurul persoanei sale. Erau arhicunoscute fotografiile care îi împodobesc voluminosul tratat Tezaurul liturgic: «Badea Cireşeanu în călătorie de studii liturgice, scăldându-se în Iordan», în care savantul se vede intrat la apă pe jumătate gol; «Badea Cireşeanu în călătorie de studii liturgice, privind piramidele»; « Badea Cireşeanu în călătorie de studii liturgice privind Parisul din Turnul Eiffel»; şi aşa mai departe, tot mai departe până în negurile inofensivei aberaţii. Nu e nevoie să insist asupra acestor originalităţi demult popularizate şi care îi păstrează o tristă celebritate şi după moarte, din moment ce sunt tipărite cu voinţă şi cheltuială proprie. Dar închipuiţi-vă ce prestigiu avea Badea în ochii studenţilor, înfăţişându-se gol în apa Iordanului! Aceleaşi aberaţii ornamentau şi cursul, în timp ce ifosele naive şi deşarte ca o butie dogită nu mai stârneau râsul, ci mila faţă de un nenorocit, pe care nepăsarea oficială l-a ţinut până la sfârşit momâie pe o catedră universitară"[224]; *„Badea Cireşeanu era foarte exigent în ce priveşte frecvenţa studenţilor. Voia, sărmanul, în orgoliul lui de nebun, ca balivernele debitate să aibă auditoriu numeros. Striga catalogul la începutul prelegerii. Studenţii trebuiau să fie prezenţi. Sila de a-l asculta conta în ochii lui de oaie ca un merit egal cu examenul. Atunci băieţii au găsit un mijloc ingenios de-a scăpa măcar din două în două prelegeri... Seria noastră era împărţită în două părţi. Se prezenta la curs o jumătate şi fiecare student răspundea la*

---

[224] Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viaţa mea 1899-1944*, în manuscris, f. 47.

apelul lui Badea Cireşeanu pentru el şi pentru colegul din cealaltă jumătate care lipsea. La prelegerea următoare venea schimbul. Dar nici jumătatea prezentă nu rămânea la oră, care n-avea nici un haz. Când celebrul savant ieşea din baia Iordanului şi începea să glăsuiască din Turnul Eiffel, unul câte unul băieţii se strecurau pe după paravanul din fund şi zdup! Săltau pe fereastra deschisă afară în coridor, la aer curat! Transportat şi încântat de propriile-i cuvinte şi isprăvi, cu ochii aiuriţi de vaporii inofensivei nebunii, Badea nu observa că până la sfârşit n-are decât doi sau trei auditori, care se bat cu cocoloaşe de hârtie"[225].

***

„Titularul de Istoria universală a Bisericii, Dragomir Demetrescu, om deştept, cu studii la Atena, împodobit cu distincţia de «mare nomofilax al Patriarhiei ecumenice», făcea vreo şase prelegeri pe an. Le vorbea frumos, cu pospai de filosofie a istoriei, menţinându-se în generalităţi şi lăsându-te cu regretul lucrului neisprăvit"[226].

***

„La fel de comod se înfăţişa Constantin Chiricescu, om cu o urâtă poveste de delaţiune în spate, care ne propunea un curs de patrologie, citit de pe foi vechi şi galbene ca tutunul, copiat, se spunea, de pe la Cernăuţi. Patrologia, care e istoria cugetării ortodoxe, se reducea în acest curs mizer la câteva date de sinaxar, ce n-aveau nimic comun cu ideile frământate de geniul Sfinţilor Părinţi, care au făurit gloria ortodoxiei"[227].

***

„Ion Cornoiu, profesorul de disciplinele Noului Testament, ţinea hangul celorlalţi colegi. Cursurile sale de ermeneutică şi de introducere istorică nu treceau limitele

---

225 Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 93.
226 Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 88.
227 Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I... , p. 89.

manualelor didactice, pe care i le învăţasem în seminar. La fel era cursul de drept bisericesc al dulcelui dascăl D.G.Boroianu"[228].

***

„I. Popescu-Mălăieşti preda disciplinele Vechiului Testament, în frunte cu limba ebraică. Nu cred că exista pe lume dascăl de ebraică iubit de studenţi, mai ales dacă e conştiincios şi riguros la examene. Cazul părintelui Mălăieşti. Harnic şi punctual de parcă ar fi voit să răzbune absenteismul colegilor, era egal de pretenţios în ce priveşte frecvenţa studenţilor. Şi avea dreptate. Învăţam o limbă semită, cu reguli şi scris de-andoaselea faţă de toate celelalte limbi antice sau moderne... Nici un studiu nu părea studenţilor mai anacronic şi inutil ca ebraica. Dar cu cât lor li se părea mai de prisos, cu atât profesorul se arăta mai înverşunat şi mai pretenţios. Aceasta făcea dintr-însul figura cea mai nepopulară a Facultăţii. Energia mintală a studenţilor din anul I şi al II-lea se mistuia în pregătirea examenelor la părintele Mălăieşti şi la Istoria Bisericii Române"[229].

***

„Istoricul Bisericii române, Nicolae Dobrescu, impunea printr-o severă metodă ştiinţifică de cea mai bună şcoală germană. În faţa lui rumenă şi rotundă, tăiată în două de o bogată mustaţă neagră, ridicată în sus, te găseai într-adevăr în faţa erudiţiei meticuloase. Nici o afirmaţie fără documentare, nici o conjectură fără conglăsuirea mai multor date care s-o îngăduie. Nicolae Dobrescu n-avea imaginaţie să umple golurile ca Nicolae Iorga, şi să reînvie figurile trecutului ca şi cum le-ai vedea în carne şi oase. Din prelegerile lui nu zăreai oamenii, ci faptele... Dragostea

[228] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 89.
[229] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 90.

pentru descoperirile lui mergea până acolo încât ni le vărsa pe toate în curs pretinzând să ştim câţi ţigani, câte vaci şi câţi nuci roditori a dăruit cutare voievod în cutare an cutărei mănăstiri. Grămada acestor amănunte, cu toată enormitatea lor, nu frângea însă linia logică şi clară a cursului. Când treceai peste sperietoarea datelor şi a mărunţişurilor, aveai bucuria rară să asişti, oră de oră, la creaţia ştiinţifică a unui erudit, care organiza un material ieşit numai din contribuţia lui personală. Nu ştiu dacă l-ai fi putut iubi, fiindcă era rece, dar de respectat era cu neputinţă să nu-l respecţi pe dacălul acesta, care te învăţa nu numai teoretic ce însemnează metodă ştiinţifică, dar era el însuşi, din cap până în picioare, încarnaţia lor vie"[230].

Dacă în Seminar figura centrală era reprezentată de Iuliu Scriban, în facultate era cea a lui Ioan Mihălcescu (1874-1948; viitorul mitropolit Irineu Mihălcescu al Moldovei 1939-1947; trecut pe linie moartă de comunişti - pensionat la 16 aug. 1947 - şi mort în condiţii suspecte la M-rea Agapia):

„marele nostru noroc în ciclul al doilea şi ultimul de studii teoretice şi practice a fost profesorul Ioan Mihălcescu. Viitorul mitropolit al Moldovei era pe-atunci un dascăl civil cu largă pregătire teologică şi filosofică din germania. Pe umerii săi apăsa un colos de discipline, Dogmatica, Apologetica şi Istoria religiilor, cel puţin trei catedre contopite într-una singură. Te impresiona puternic să vezi cum le poartă cu egală strălucire pe toate. Mihălcescu nu era orator, nu-l ajuta nici vocea, nici modestia, care interzice gesturile mari şi tonul emfatic. Pe lângă acestea, programul încărcat îl silea să extindă o prelegere în două ceasuri, lucru ostenitor pentru ascultărori. Dar profesorul

---

[230] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 90-91.

dispunea de o memorie ce reproducea aproape exact prelegerile totdeauna studiate şi scrise dinainte. Mânuia un stil plăcut, adesea înflorit de ornamente literare. Cursurile citite în litografia după manuscris constituiau pentru student o desfătare a minţii şi aveu mai multă forţă lăuntrică decât atunci când le ascultai rostite"[231].

Dar printre aceste cursuri nu exista unul despre *viaţa duhovnicească*, despre mistica ortodoxă, care *singură te face contemporan cu Dumnezeu*. Rezulta astfel o secetă sufletească şi apărea un *sentiment morbid al nostalgiei biblice* (Nichifor Crainic). De aceea Nichifor Crainic va compune poezia **„Iisus prin grâu"**:

„Prin grâul copt, pe unde-aleargă
şerpuitoarea mea cărare
Ce scapătă departe-n aur
de glorioasă înserare,

Mi s-a părut că treci, Iisuse,
precum treceai pe vremea ceea
Gustând în mers prietenia
pescarilor din Galileea.

Pe părul tău, încununându-l,
juca o flacără bălaie
Şi soarele muia veşmântul
drumeţilor în vâlvătaie.

Vorbeai şi inimile toate
Se aninau de vorba ta
Şi le purtai ca o podoabă
de ciucuri prinsă la manta.

[231] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p 93.

Că vorba ta era mai dulce
ca rodiile din Edom
Şi-nomenia dumnezeirea
şi îndumnezeia pe om.

Treceai... şi sângera în tine
prigoana crudelor sinedrii.
În zări vă aşteptau gigantici,
cu crengi ocrotitoare, cedrii.

Iar eu părea că merg în ceata
de ucenici şi ucenice
Şi sfarăm şi eu, pentru cină,
cu palmele-amândouă, spice.

Eram, socot, prea mult al lumii
şi prea puţin al vremii tale
Că pământeana grijă, Doamne,
m-a-ntârziat, stingher, pe cale.

Pe-acelaşi galben grâu coboară
acelaşi glorios apus,
Dar n-aud vorbele-ţi pe care
evangheliştii nu le-au spus.

Trecură veacuri, şi cu ele
că treci din nou mi s-a parut
Şi-ţi caut urma luminoasă
În lutul moale s-o sărut.”

Prima căsătorie a lui Nichifor Crainic a avut loc la scurt timp după intrarea României (15 august 1916) în Primul

Război Mondial. Fata se numea Eleonora Ionescu, avea doar 18 ani şi era fiică de tipograf. Nunta a avut loc pe 5 noiembrie 1916. Naş a fost preotul şi scriitorul Gala Galaction, mai târziu traducătorul unei noi versiuni în limba română a Bibliei (între anii 1928-1934, alături de preotul prof. Vasile Radu).

Când a auzit că Nichifor Crainic e scriitor, Dimitrie Ionescu, tatăl fetei, a avut reticenţe în ceea ce-l priveşte pe viitorul său ginere, având experienţe foarte neplăcute cu mulţi scriitori:

> *„Mama a primit cererea cu toată bunăvoinţa, dar tatăl, om practic, ridicat patron din lucrător, avea reticenţe. Că voi fi preot n-avea nimic de zis, dar faptul că sunt scriitor îl stânjenea straşnic. Scriitorii sunt oameni aiurea, lămurea el. Îi cunoaşte bine. A tipărit ani de zile «Convorbirile critice» ale domnului Mihail Dragomirescu şi n-a fost de ajuns că nu le-a achitat, dar colaboratori ca Ion Dragoslav şi Mihail Sorbul îi mai cereau şi bani cu împrumut... Reticenţele lui s-au accentuat când, întrebându-mă ce pretenţii am ca zestre, i-am răspuns că n-am nici una. Chestiunea nu mă interesează, fiindcă sunt în stare să-mi duc singur familia. Asta probabil i-a întărit convingerea că, într-adevăr, calc aiurea. Dar căsătoria s-a făcut, fata şi mama erau de acord. Gala Galaction mi-a fost naş, iar Alexandru Vlahuţă a venit la nuntă."*[232]

Căsătoria a avut loc cu două săptămâni înaintea căderii Bucureştilor în mâinile germanilor. Nu a trecut mult timp şi Nichifor Crainic a plecat ca soldat sanitar pe front în Moldova. Tânara sa soţie, aflată încă sub papucul tatălui nu a

---

[232] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 116.

primit acordul de a-l urma: „soţia mea n-a terminat liceul şi nu s-a obişnuit încă să iasă de sub autoritatea părinţilor. Tatăl ei n-are încredere în mine şi n-o lasă cu nici un chip să plece în Moldova. Voi pleca singur. Pentru nimic în lume nu părăsesc steagul ţării..."[233]

„ROMÂNIA
PRIMĂRIA COMUNEI BUCUREŞTI
PLASA BĂNEASA, JUDEŢUL ILFOV
OFICIUL STĂREI CIVILE

EXTRACT

Din registrul actelor de CĂSĂTORIE pe anul 1916, No. 3044,

Act de căsătorie din anul una mie nouă sute *şasesprezece*, luna *Noiembrie* ziua *cinci,* la orele *nouă 5/60 minute* amiazi.

Domn *Ion Dobre – major necăsătorit*, în vârstă de ani *27,* de profesiune *teolog*, născut în Comuna *Bulbucata Vlaşca*, domiciliat în Comuna Bucureşti, strada Burebista, No. 8, fiu al lui D. *Nedelea Dobre* de profesiune *agricultor* domiciliat în Comuna *Bulbucata (Vlaşca)* şi al D-nei *Stana*, născ. St. Şerban, domiciliată în Comuna Bulbucata (Vlasca), şi

Domn-*ra Eleonora Ionescu* minoră necăsătorită în vârstă de ani 18, născută în Comuna Bucureşti, domiciliată în Bucureşti, str. Câmpineanu, No. 9, fiică a D-*lui Dimitrie Ionescu* de profesiune *tipograf,* domiciliat în Comuna *Bucureşti*, str. *Câmpineanu*, No. *9*, şi a D. *Elisabeta, născ. Niculescu*, domiciliată în Comuna *Bucureşti,* str. *Câmpineanu*, No. *9*.

Părinţii soţiei fiind de faţă au consimţit.

[233] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 119.

S-au înfăţişat azi înaintea noastră spre a li se celebra căsătoria:

Văzând că s-au făcut în termen publicaţiunile cerute de lege şi că nu s-a ivit în opoziţiune la această căsătorie

Având în vedere că martorii mai jos arătaţi declară că viitorii soţi *nu sunt rude între D-lor la grad oprit de lege, se căsătoresc acum ambii soţi pentru prima oară că au un domiciliu mai mare de zece luni în localitatea arătată mai sus. Persoanele ce asistă pe soţie ca părinţi sunt adevărate.*

[...]

Toate cele de mai sus s-au făcut în casa comunală în fiinţa următorilor doi martori:

D. Alexandru Pretorian, de ani 50, de profesiune funcţionar domiciliat în Comuna Bucureşti, strada Graţioasă.

D. Const. Oprescu, de ani 25, de profesiune student domiciliat în Com. Bucureşti, strada Burebista, No. 8, cel dintâiu din partea soţului, iar cel de al doilea din partea soţiei.

După ce am dat citire acestui act în auzul celor de faţă, Noi l-am subscris împreună cu aceştia

Soţi:

(ss) Ion Dobre

(ss) Elena Ionescu

Părinţii soţiei:

D. Ionescu

Elisabeta Ionescu"[234]

***

„Căsătoria dintre D-l. *Ion Dobre* şi *Eleonora* născută Ionescu, înscrisă în [...] cu *No. 3044*, s-a desfăcut prin hotărârea de despărţenie a *Trib. Ilfov Sect. I cu nr. 15 din 2 Februarie 1920, învestită cu formula executorie şi*

[234] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 187-188.

pronunţată în favoarea soţiei care [...] în registru de căsătoriţi sub No. 855 din *1* Luna *martie* Anul *1920* [...] s-a făcut de *Ion Popescu Novaci* ... şi ofiţer al Stării Civile al comunei Bucureşti astăzi *1* ale lunei *martie* anul *1920 în urma cererii făcute de soţie merg la No. 8280/920. (ss) I. Popescu Novaci*"[235].

După doi ani de pribegie prin Moldova, Nichifor Crainic s-a întors în Muntenia. Două întâmplări îl vor zgudui din temeliile sufletului: moartea tatălui şi divorţul de prima soţie.

Moartea tatălui său este evocată cu multă durere de către Nichifor Crainic:

„ai mei mă întâmpină la podişcă, unde pe vremuri făceam din lut păpuşa lui Ene Caloianu şi-i dam drumul pe apa şanţului, când se umflau ploile. Părul mamei a încărunţit de grijile celor doi ani să nu mor prin străini... Tata zăcea pe patul de sub icoane. Când am intrat, a deschis ochii arşi de suferinţă şi i-a fixat asupra mea. I-am privit faţa suptă de lăcomia morţii şi n-am avut curajul să-i spun: «Bine te-am găsit, tată». El nu mai putea grăi. A mişcat braţul osos şi l-a lăsat în mâna mea. Împrejurul nostru, ceilalţi plângeau tăcuţi, ştiau că aceasta e cea din urmă revedere a noastră. Poate că el, tot aşteptându-mă, nu murise încă. Suferea de multă vreme de un beteşug căpătat în meseria lui de căruţaş în Bucureşti, tot radicand şi descărcând lăzi grele. Cu încăpăţânare ţărănească, n-a voit să se opereze. Ţăranii pot să ia doctorii, dar îi apucă groaza când aud de operaţii. Acum îl doborâse jertfa pentru noi, pentru mine şi pentru ceilalţi copii. Îi strângeam mâna şi mă gândeam la viaţa de câine pe care a dus-o omul acesta, care era tata. El mă privea mereu, cu ultimele pâlpâiri: am fost

[235] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 187.

mândria şi nădejdea lui. Nu l-a interesat nimic decât gândul să răzbat eu la lumină. Să-şi răzbune dorurile sugrumate de soartă prin ridicarea mea... Într-un târziu şi-a tras braţul din mâna mea şi, culcat pe spate cum era, l-a ridicat în sus cu degetul către icoane, către cer:

- Ionică,... Dumnezeu! Atât a putut şopti cu o ultimă silinţă a trecerii în moarte, şi braţul i-a căzut pe piept.

Era singurul testament pe care mi-l lăsa din marginea veşniciei.

Atât aşteptase să mă vadă, să mi-l spună ca să poată luneca în făgăduinţa Evangheliei, pe care a iubit-o în viaţă... Căci aşa murim noi de două mii de ani, ţăranii lui Hristos: simplu, fără spaime ce strâmbă faţa şi zvârcolesc sufletul în horcăieli groaznice; îl slobozim uşor şi lin, ca o ultimă răsuflare, fiindcă Domnul ne-a spus unde merge El după moarte. Înţelepţii pământului pot să mintă, dar Domnul Dumnezeul lumii nu minte.

Dormi, tată! Dumnezeu să te odihnească! Ţărâna ţării noastre te cunoaşte şi va fi uşoară pe trupul tău istovit de caznele vieţii înainte de vreme. Nu ne-ai lăsat nici un chip al tău ca să-l privim când ne va fi dor de tine, că nu ţi-a plăcut să-ţi laşi chipul pe hârtie. Tu ţi-ai trecut făptura toată în om viu şi când mi-o fi dor de tine, voind să ştiu cum arătai, mă voi uita în oglindă şi te voi vedea. Uite, până şi aluniţa de deasupra sprâncenii mele drepte e a ta. Eşti întreg în mine, în trupul şi în sufletul meu. Cine te-a cunoscut şi mă vede crede că sunt tu în straie de oraş, cum ţi-a plăcut să mă ştii. Cu ochii tăi văd aceste păduri şi câmpii, cu mâinile tale strâng mâinile oamenilor şi cu râsul tău râd între prieteni. Mi-a plăcut să am mulţi cum aveai tu. Cu seninătatea ta întâmpin necazurile şi cu evlavia ta privesc cerul lui Dumnezeu. Nu ştiu dacă te bucuri acolo sus de viaţa pe care o trăieşti în mine pe pământ. Tu ai visat-o fericită, această a

doua viaţă a ta, dar ea este aşa cum a vrut Dumnezeu."[236]

Aceste rânduri le-a scris Nichifor Crainic în anul 1945, când a fost ascuns de către Părintele Arsenie Boca la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, apoi a plecat să se adăpostească prin satele din Apuseni.

Cât despre divorţ, Nichifor Crainic se destăinuie:

> *„bine că cel puţin tata n-a văzut sfârşitul căsniciei mele, care a urmat îndată după moartea lui. Suntem încă sub ocupaţia germană. Socrul meu, om simplu, nu pricepea ce înseamnează o ţinută determinată de o conştiinţă românească. Voia cu orice chip să intru funcţionar la stat. Se ivise un loc într-adevăr foarte bun într-o instituţie condusă de un fost profesor al meu, numit sub ocupaţie. Zadarnic i-am lămurit că eu nu-l pot primi, că dacă l-aş primi, cei din Moldova m-ar înfiera pe bună dreptate ca trădător de neam. Doar n-am suferit doi ani ca să mă înec la mal. Afară de aceasta, găsisem un mijloc provizoriu de a câştiga atât cât îmi trebuie mie şi fetişcanei, care mi-era soţie. Bătrânul tipograf şi-a spus gândul brutal, cum ai trânti un vingalac după ce textul s-a tras, că lui îi trebuie ginere funcţionar la stat, ca, în cazul că voi muri eu, fata lui să aibă o pensie. Cu neputinţă să ne înţelegem. Am cerut sfatul maestrului Vlahuţă, întors şi dânsul din Moldova. El a găsit o soluţie foarte înţeleaptă: vom închiria o casă şi ne vom muta împreună. Doamna mea, care n-avea ceea ce se numeşte personalitate proprie, va fi sustrasă astfel influenţei părinteşti. Căci, în definitiv, nu m-am căsătorit cu socru-meu... Tipograful n-a lăsat fata nici măcar să vină să vadă casa. Eu m-am mutat şi i-am dat tinerei mele doamne un răgaz de o lună, timp în care o aştept să descindă în căminul nostru. Întâmplările dramatice ale războiului nu ne*

[236] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 134-135.

îngăduiseră tihna să ne cunoaştem, eram aproape ca doi străini, dar în orice caz eram legaţi prin taina sfântă a cununiei şi nici prin gând nu-mi trecea s-o sfărâm. Fata, deşi ar fi vrut, n-a găsit în sufleţelul ei nici atâta energie cât îi trebuia să se sustragă tiraniei părinteşti. Plângea zi şi noapte, după cum îmi spuneau mătuşile ei, dar lâncezea în nehotărâre. După luni de aşteptare jugnită, nimic pe lume nu m-ar mai fi putut îmbuna. I-am dat libertatea să intenteze divorţul... O singură dată m-am înfăţişat la tribunal... Fata era în partea dreaptă, frumuşică şi plânsă. La întrebarea magistratului, ar fi vrut să zică «nu», dar tipograful i-a pus un pumn în coastă şi-a trebuit să zică «da». Nu simţeam păreri de rău pentru fată, dar m-a copleşit o jale şi-un amar pentru căsnicia sfărâmată. O dată trebuie să facă omul acest pas în viaţă, iar eu n-am avut noroc. După moartea tatei, sfărâmarea căsniciei şi întrega atmosferă a vremii m-au aruncat într-o perioadă întunecată a vieţii mele, pentru care cuvântul deznădejde e cel mai potrivit"[237].

Numai descoperirea misticii ortodoxe şi întâlnirea celei de-a doua soţii la Viena îi vor reface pofta de viaţă.

După cum am văzut, de la absolvirea Facultăţii de Teologie şi până la divorţul de prima soţie, Nichifor Crainic a trecut printr-o suită de întâmplări care şi-au pus amprenta asupra personalităţii sale. În timpul războiului a dus o *viaţă intelectuală între tunuri* debutând ca ziarist la „Neamul românesc" al lui Nicolae Iorga, unde a fost redactor, făcându-şi în acelaşi timp şi obligaţiile militare. Întors acasă, din 1919 a lucrat ca redactor principal la ziarul „Dacia" sub direcţia lui Alexandru Vlahuţă şi Ioan Brătescu-Voineşti, până în 1920, când a plecat la Viena:

---

[237] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I... , p. 136-137.

„în anii 1916-18 am făcut războiul ca soldat sanitar, fără ca mai înainte să fi făcut serviciul militar”[238]; *„dar a izbucnit războiul. După război, muncind ca ziarist, mi-am strâns suma de 40 000 de lei cu care, în 1920, am plecat la Viena și m-am înscris la Facultatea de Filosofie. Mi-am ales o teză de doctorat destul de dificilă din filosofia germană medievală. Dar a venit faimoasa prăbușire a monedei austriece. Am pierdut totul și nu mi-am putut trece doctoratul. Ulterior, Universitatea din Viena m-a proclamat «doctor honoris causa»”*[239].

La îndrumarea prietenului său, poetul și filosoful Lucian Blaga (1895-1961), a plecat la Viena (1920-1922), unde a descoperit *„strălucitoarea mistică ortodoxă”,* pe care o definea în cursul său astfel: **„teologia mistică e știința îndumnezeirii omului”**[240]**, *știința sfinților,*** care i se părea de „un interes teologic capital”, deoarece „singură ne pune în situația vie de a fi contemporani cu Dumnezeu; comoara cea mai de preț a vieții ortodoxe”; descoperirea misticii bizantine s-a produs prin intermediul cărții „Byzantinische Christentum” a lui Hugo Ball („Am citit cartea lui Hugo Ball **Byzantinische Christentum** și am descoperit mistica ortodoxă”), apoi a aprofundat-o prin studiul cărților misticilor (*Filocalia*), dar și ale celor care vorbesc despre mistici (Paul Deussen, Lehmann). Aceste noi cunoștințe le-a folosit pentru alcătuirea cursului de mistică predat, din 1926, la Facultatea de Teologie și Litere de la Chișinău, iar din 1932 la Facultatea de Teologie din București, pe care îl va audia cu

---

238 ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 92-93.
239 [illegible]AS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.
[illegible]r CRAINIC, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la* [illegible] *de Teologie a Universității din București studenților din* [illegible] *V…*, p. 16.

mare interes şi Zian Vălean Boca (viitorul părinte Arsenie Boca):

„În 1926 am fost numit prin concurs profesor la Facultatea de Teologie din Chişinău, nou înfiinţată, şi anume la catedra de Teologie mistică şi ascetică, disciplină care până astăzi lipsea dintre studiile teologice româneşti. În 1932, facultatea similară din Bucureşti m-a chemat cu unanimitatea voturilor consiliului profesional şi al senatului universitar titular al acestei catedre, unde am funcţionat până în 1944, când am fost epurat. Să-mi fie îngăduit să adaug că pentru această disciplină nouă, a cărei reconstituire mi-a cerut o muncă excepţională, nu existau cărţile de specialitate în bibliotecile noastre româneşti. Fără să fac apel la ajutorul Statului, am răscolit centrele de cultură europeană, procurând cărţile necesare pe cheltuiala mea şi punându-le la dispoziţia studenţilor mei. Cursurile, redactate de mine şi litografiate de studenţi, se vindeau exclusiv în favoarea lor, eu neînsuşindu-mi nicio centimă din drepturile ce mi s-ar fi cuvenit ca autor. Ţin să mai adaug că această disciplină, al cărei obiect e personalitatea sfinţilor creştini, nu are absolut nimic a face cu ceea ce se numeşte în mod obişnuit «misticism politic» sau «misticism literar». Ca profesor, însăşi structura disciplinei mele, îmi interzicea orice aluzie la domeniul politic curent şi nimeni în lumea aceasta n-ar putea aduce o dovadă că aş fi făcut politică de la catedră.”[241]

Viena, acest *paradis al artei*, a găsit-o Nichifor Crainic într-o situaţie de *mizerie după măreţie*, prin prăbuşirea Imperiului Austro-Ungar.

Aflăm din memoriile lui Nichifor Crainic mai multe amănunte despre această descoperire a misticii ortodoxe care

---

[241] ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507.

i-a produs o reală *schimbare a minții*:

„Rareori am fost aşa de fericit în viața mea intelectuală ca atunci când, după ani de dibuiri şi căutări, am descoperit – pentru mine vorbesc – strălucitoarea Mistică a Filocaliei. Caută şi vei afla! E îndemnul Mântuitorului. Şi dacă El mi-a îngăduit să caut atâta vreme e pentru că ceea ce am aflat e comoara cea mai de preț a vieții ortodoxe. Iisus Hristos e prezent în ea precum e prezent în viața fiecărui credincios"[242]*; „Mistica – însăşi esența şi culminația vieții religioase"*[243]*; „Termenul de «Mistică» avea, pe atunci, chiar între teologii noştri, o rezonanță oarecum derizorie, şi propunerea mea a fost acceptată cu condiția să fie predată sub numele de «Literatura religioasă modernă», care nu suna anacronic. Cu alți colegi aveam să am lungi şi stupide discuții pe această temă, ei susținând, cu desăvârşită necunoştință, că nu există Mistică ortodoxă! Numai după ce aveau să iasă cursurile litografiate, aveau să se convingă şi dânşii de existența şi de esențialitatea ei în ortodoxie"*[244]*; „La Viena, răscolind anticăriile, am descoperit mistica, adică fuziunea luminii eterne cu sufletul omului în extazul rugăciunii. Cine vorbeşte peiorativ de mistică e un ignorant, care vorbeşte în bobote [aiurea, fără socoteală, la întâmplare, fără rost, n.n.]. Toți marii mistici ai lumii au fost poeți geniali: cei pe care îi auzim la strană, misticii spanioli poeți geniali, misticii italieni poeți geniali, misticii germani poeți geniali. Între mistica şi poezia înaltă e o legătură derivativă. Mistica e o psihologie atât de subtilă şi de precisă încât prin ea înțelegem poezia. Întemeietorul mănăstirilor muntene, din care au derivat şi cele din Moldova a fost canonizatul Nicodim, un mistic şi un caligraf*

---

242 Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 177.
243 Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 199.
244 Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 200.

strălucit, venit de la Muntele Athos"[245].

„Cititorul de azi[246] *, cu o anumită pregătire intelectuală, întâlnind cuvântul mistică, se va schimonosi poate la chip, izbit ca de un lucru neplăcut, anacronic şi odios. În realitate, cuvântul mistică e un vas de aur, pe care nu raţionalismul modern, ci un anume raţionalism l-a încărcat cu sensuri false şi defăimătoare. Unii cred că e vorba de un obscurantism ignorant sau de o magie neagră medievală. Alţii cred că e vorba de curente politice demente, care în ţara noastră au dus pe vremuri la fioroase asasinate. Mistica nu are absolut nimic comun cu asemenea mistificări. Marele filosof şi matematician francez, Blaise Pascal, a fost un mistic în sensul cel mai pur al cuvântului, fiindcă a trăit în extaz. Marele filosof contemporan, Henri Bergson, şi-a încununat sistemul cu elogiul misticei. Au fost aceşti oameni de geniu obscurantişti sau vrăjitori sau politicieni demenţi?*

Mistica e un fenomen excepţional de psihologie religioasă. E o rugăciune care iese din comun prin extaz, adică o evadare în transcendent. Misticii sunt o elită restrânsă a omenirii, nişte singuratici de obicei, care mărturisesc că, prin contemplaţie, ajung să pipăie cu antenele spiritului miezul imaterial al lumii de dincolo de lume.

Nu cunoşteam decât foarte vag aceste lucruri. La Universitatea din Bucureşti nu mi s-a vorbit niciodată de ele. Dar nici la Universitatea din Viena. Citeam poezia lui

---

[245] „Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic şi scriitorul Pan. M. Vizirescu", realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 5.

[246] Această variantă a memoriilor a fost scrisă de Nichifor Crainic după ieşirea din temniţă, între 1962-1972, când spera că poate să-şi publice memoriile. De aceea, el „a periat" varianta iniţială redactată în anii de pribegie prin Transilvania (1944-1947), variantă publicată după 1990.

Rilke, mai ales cartea lui de căpetenie ***Stundenbuch,*** *a cărei traducere românească exactă e Ceaslov. Citeam studii critice despre el, care îi derivau poezia din misticii germani medievali, Meister Eckart, Johannes Tauler şi Angelus Silesius. Am citit apoi în tălmăcire germană poezia cehului Otokar Brezina, un poet tot aşa de adânc ca şi Rilke. Şi inspiraţia acestuia era hrănită tot de lectura misticilor germani medievali. Istoria generală a filosofiei de Paul Deussen dădea o atenţie insistentă misticei. Nu cunoşteam nimic din numele medievale, ce reveneau mereu. Am cotrobăit anticăriile vieneze. În sfârşit am dat de o carte Die deutsche Frömigkeit, - Evlavia germană. Era o antologie a misticilor germani medievali, cu scurte note biografice şi trimiteri la operele lor. Cartea aceasta a fost pedagogul meu către mistica ortodoxă. După indicaţiile ei, am citit pe rând operele autorilor din antologie. Meister Eckart era capul şcoalei, autor de-o adâncime abisală şi de-o obscuritate transcendentă încât, pentru un pasagiu, îţi băteai capul o noapte ca să prinzi într-adevăr ce vrea să spună, fiindcă spunea foarte mult. Aceste exerciţii îndelungi m-au familiarizat cu înţelegerea misticei, a principiilor şi a psihologiei ei. Se vorbea în toţi aceşti autori de strădania extraordinară de a pipăi cu antenele spiritului, prin rugăciune, prin contemplaţie, transcendentul ca pe o personalitate vie. Am descoperit în Eckart pasagii versificate în poezia lui Rilke. Am descoperit în stanţele lapidare ale lui Angelus Silesius, poet de-o îndrăzneală metafizică uluitoare, versuri întregi trecute în Rilke. Am citit că biblioteca lui Otokar Brezina era alcătuită din misticii medievali. Şi mi-am dat seama de puterea de fecunditate a misticei acestora asupra celor doi poeţi de geniu din Europa centrală. Prin urmare între una şi cealaltă există un proces de întrepătrundere sau de înrudire.*

Cu câţiva ani mai târziu, Henri Bremond, printr-un

discurs devenit celebru, ţinut în Academia franceză, făcea din mistică o metodă analogică de înţelegere mai adâncă a poeziei. Pentru el, ceea ce alţii socotesc negură obscurantistă e claritate în lumina căreia se pot lămuri subtilităţile poetice. Până să ajungă la această idee, Henri Bremond a studiat până la epuizare sentimentul religios în literatura franceză într-o operă de impresionantă vastitate.

Bremond avea dreptate. El n-o spune, dar sunt sigur că teoria lui a plecat de la constatarea că marii mistici sunt totodată şi mari scriitori, mari poeţi în proză sau în versuri. Vizionara extatică, Tereza d'Avila, e unul din scriitorii celebri ai Spaniei, de coloratură stilistică extraordinară. Ucenicul ei spiritual, Juan de la Cruz, un poet de impresionantă concizie. Meister Eckart, fondatorul limbajului filosofic german, are un stil care vrea să capteze absolutul. Heinrich Sause e un poet în proză de o frăgezime primăvăratică. Angelus Silesius exprimă mistica în poezie. Extaticul flamand, Ioan Ruysbroeck, care l-a influenţat adânc pe Maurice Maeterlinck, scrie în efuziuni lirice de splendoarea Terezei d'Avila. Acelaşi lucru aveam să-l descopăr la premergătorii lor, misticii bizantini. Literatura lor e generată de viziuni extatice. Strădania de a capta inefabilul în cuvinte potenţează stilul literar până la culmi. Există deci un raport genetic între mistică şi poezie. Henri Bremond a plecat de la fondul bine cunoscut de el pentru a explica forma poetică.

Dar pe mine nu mă interesa problema doar din punct de vedere literar. Voiam să cunosc mistica ortodoxă, despre care nu-mi vorbise nimeni în Universitate. Dacă există una occidentală atât de bogată şi de profundă, trebuie să existe la temelia ei una bizantină din care a derivat. Cultura occidentală s-a dezvoltat în cea mai mare parte din umanismul greco-latin restrâns şi din umanismul creştin cu orizonturi nemărginite, amândouă cultivate în Bizanţ, de

unde au iradiat în apus. Cugetarea religioasă bunăoară a fost fecundată în occident de operele a doi autori bizantini, Ioan Damaschin şi Dionisie Areopagitul. Există studii de considerabilă erudiţie, care demonstrează acest adevăr. În filosofie, în artă, în ştiinţă, Bizanţul e miezul culturii europene.

Am citit cartea lui Hugo Ball ***Byzantinische Christentum*** *şi am descoperit mistica ortodoxă. Hugo Ball, ca tânăr entuziast, făcuse parte din mişcarea dadaistă de la Zürich şi, dându-şi seama repede că e vorba de un simplu fleac, s-a întors la studii serioase. În cartea lui, analizează frumos viaţa şi opera a trei mistici ortodocşi: Ioan Climax, Dionisie Areopagitul şi Simeon Stâlpnicul, dintre care primii doi sunt fundamente ale spiritualităţii bizantine.*

Iată prin ce ocoluri a trebuit să ajung, ca teolog, la descoperirea misticei ortodoxe, din deficienţa studiilor universitare.

De ce mă interesa pe mine şi de ce mă pasiona acest studiu? Călugăr n-aveam de gând să mă fac. Brahmanii au o regulă înţeleaptă: la ei nu se intră în pustnicie decât după vârsta de 40 de ani, când instinctele vitale se mai potolesc. Dar am avut o emotivitate, care adesea m-a făcut de râs, fiindcă lăcrămam la lucrurile scumpe ale ţării mele şi la cele religioase. Cu această emotivitate, simţeam o bucurie rară de a-i înţelege pe mistici. Mă pasiona să admir dimensiunile omului dilatate spiritual până la absolut şi mă încânta să văd această experienţă maximă captată în forme literare strălucitoare.

Şi mai era ceva. Suferisem în şcoală, în seminar şi în Universitate, de o boală spirituală, pe care aş numi-o nostalgie minoră, din lipsă de educaţie religioasă. E vorba despre cu totul altceva decât tema despre care vorbesc în cartea mea Nostalgia Paradisului. Studiile teologice sunt încărcate de filologie, de istorie şi de teorie abstractă uscată. Mai ales excesul de istorism invadator îţi lasă impresia că obiectul acestor studii, care e Dumnezeu, a fost cândva, în timpuri depărtate, pe pământ şi nu mai este. O contrarietate penibilă între ceea ce aveai în tine de-acasă şi ceea ce învăţai în şcoală. Citeai în forme multiple istoria sfântă desfăşurată pe pământ în epocile trecute şi-ţi părea rău că n-ai trăit şi tu pe vremea aceea să fi jubilat spiritual cu ceea ce porţi contrariat în suflet. Din acest sentiment al nostalgiei biblice, pe care îl numesc morbid, am scris poeziile ***Patriarhală*** *şi* ***Iisus prin grâu****. Mistica e o forţă cu totul contrară acestei nostalgii morbide. Sunt oameni de geniu spiritual, care vorbesc despre experienţa religioasă proprie, despre experimentarea prezenţei divine în sufletul lor, despre actualizarea absolutului personalizat ca prezenţă mai vie decât focul. Scrierile lor sunt fierbinţi ca lava şi ard de flacăra acestei experienţe maxime. Nicio dovadă istorică, niciun argument filosofic sau apologetic nu valorează spiritual cât această trăire personală a absolutului, înţelegând prin el perfecţiunea şi frumuseţea divină.*

Am descoperit mistica bizantină la mine acasă, adică în ţara mea. E în literatura monahală, care circulă numai în mănăstiri, e în Vieţile Sfinţilor, când nu e vorba de fabulaţii pentru oamenii simpli, dar mai ales în Filocalia, colecţie de autori bizantini dintr-un spaţiu de o mie de ani. Ea conţine esenţa misticei ortodoxe. Tradusă în româneşte la Mănăstirea Neamţu, pe vremea lui Paisie [Velicikovski], Nicolae Iorga vorbeşte despre ea într-un capitol numit Paisianismul ca de un fenomen cultural, fără să-i fi prins

sensul spiritual. A trebuit să-l completez într-un studiu publicat. Traducere aproximativă, dar de mare interes filologic neglijat până azi. Tălmăcitorii, neavând în veacul al XVIII-lea termenii filosofici respectivi în româneşte, au creat cuvinte noi după modelul celor greceşti, exact cum făcuse Meister Eckart în veacul al XIV-lea, creând cuvinte germane după cele latineşti medievale.

Filocalia înseamnă iubire de frumuseţe. Faţă de cea occidentală, mistica ortodoxă este eminamente estetică. Extazul, adică saltul în absolut prin rugăciune, revelează prezenţa divină ca o lumină de frumuseţe fascinantă, orbitoare ca lumina iradiată din fiinţa lui Iisus pe muntele Taborului. Departe de a tăgădui frumuseţea fizică a lumii acesteia, mistica ortodoxă [...] în ea refluxul cosmic al frumuseţii metafizice, experimentate în extaz. Filocalia e o metodă somatic-psihologică pentru a pregăti viziunea extatică. Pentru a dilata dimensiunile spiritului omenesc la maximum. Pentru aceasta ea folosea şi cunoştinţele anatomo-fiziologice ale timpului, ceea ce o îndreptăţea să se numească şi «metoda ştiinţifică a rugăciunii».

Nu cunoşteam aceste lucruri la Viena, când mi-am ales ca teză de doctorat pe Meister Eckart[247]*. Interpretarea pe care o dădeam eu acestui dificil autor, am confruntat-o mai târziu cu părerile profesorului Cluint de la Breslau, care edita meticulos scrierile lui Eckart în originalul hochdeutsch. Am avut bucuria să-l găsesc de acord cu mine.*"[248]

Viena pentru Nichifor Crainic a fost o perioadă de *regăsire*: „sunt convins că mediul vienez, unde am trăit doi

[247] Este singurul loc în care am găsit menţionat acest lucru, faptul că la Viena şi-a ales o teză de doctorat despre misticul german Meister Eckart.

[248] Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viaţa mea 1899-1944*, în manuscris, f. 102-103.

ani cu o intensitate ca pentru douăzeci, departe de a mă asimila, mi-a conturat prin contrast tot ce aveam mai specific în mine... La Viena m-am simţit român prin izolare, mai mult decât acasă prin comunitate”[249].

La Viena Nichifor Crainic a întâlnit-o pe bucovineanca Aglaia Cârstiuc (n. 24 feb. 1892, Petriceni, Bucovina; d. 26 mai 1946, Bucureşti), care studia medicina şi care va deveni medic ginecolog. Cu ea s-a căsătorit la data de 22 august 1921 la Rădăuţi în Bucovina. Nichifor Crainic avea 32 de ani, iar soţia sa 29 de ani: „la Viena am cunoscut pe soţia mea, doctor în medicină Aglaia Cârstiuc, bucovineancă din Rădăuţi. Am avut un singur copil, o fată, Furtuna Ioana. Soţia mea a murit în anul 1946, de mizerie”[250].

Certificatul de cununie cuprindea următoarele informaţii:

„Arhidiecesa ort. or. a Bucovinei. *România*
Protopresviteratul ort. or. al *Rădăuţilor*
Ţara: Bucovina
Comuna politică: *Rădăuţi*
No. 1415/21
Certificat de cununie
N-rul curinte: *43*
N-rul casei: *Rădăuţi 1/2377*

Anul, luna şi ziua cununiei: *1921/douăzeci şi unul/la 22 august*

Numele de botez şi de familiă, starea şi domiciliul mirelui: *Ioan fiul lui Nedelea Dobre şi al Stanei n. Şerban licenţiat în teologie şi publicist născut în comuna Bulbucata, jud. Vlaşca şi domiciliat în Rădăuţi.*

Religiunea şi vârsta mirelui: *ort. orientală; născut la 24.XII. 1889*

---

[249] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., p. 180.
[250] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

Mirele (holteiu/văduvoiu): *divorţat*

Numele de botez şi de familiă, starea şi domiciliul miresei: *Aglaia fiica lui Teodor Cârstiuc şi a Rozaliei n. Cuparencu, Dr. în medicină, în Rădăuţi*

Religiunea şi vârsta miresei: *ort. orientală, născută la 28.II.1892*

Mireasa (fată/văduvă): *fată*

Numele de botez şi de familiă, starea şi domiciliul nunilor:

Gavril Rotică, publicist în Cernăuţi şi Elena fiica lui Teodor Cârstiuc, învăţătoare în Rădăuţi.

Numele preotului, care au cununat: *Dimitrie Cărbune, paroh şi exarh arhiepiscopesc.*

Spre adeverire urmează subscrierea mea proprie şi întipărirea sigiliului bisericesc.

Păstoria de suflete ort. or. *Rădăuţi la 28/VIII/10/IX* 192*1 (unul).*

(ss) Dimitrie Cărbune

Ştampila: PAROHIATUL ORT.OR. DIN RĂDĂUŢI."[251]

La scurt timp se va naşte la Viena fiica lor Furtuna Ioana (n. 5 Noiembrie 1921, Viena; d. 1983, Bucureşti).

„Revenit în ţară, în 1923, la recomandaţia lui Nicolae Iorga, prinţul Carol m-a numit directorul secţiei culturale din Fundaţia ce-i purta numele.

În 1926, înfiinţându-se Facultatea de Teologie din Chişinău, Ministrul Instrucţiunii, Ion Petrovici, a ţinut să fiu profesor acolo, spunând că pe numele lui G. Galaction şi al meu întemeiază această Facultate.

Mi s-a creat o catedră de «Istoria literaturii religioase moderne». Am fost, între alţii, coleg cu Petre Constantinescu-Iaşi la această Facultate"[252].

---

[251] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 1, f. 182.
[252] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

Între timp, a început să publice la revista *Gândirea*, al cărei mentor va deveni la scurt timp. *Invazia teologiei ortodoxe în cultura română* (L. Blaga) a declanşat-o Nichifor Crainic odată cu primul său eseu din revista *Gândirea*, intitulat „Iisus în ţara mea”, în care vorbea despre ortodoxia „înrădăcinată puternic în realitatea psihologică a poporului nostru şi străluminată de focul adevărului evanghelic”. Revista *Gândirea* fusese înfiinţată (Cluj,1 mai 1921) de către scriitorii Cezar Petrescu (care a propus denumirea) şi Gib. I. Mihăescu, dar cel care-i va trasa orientarea tradiţionalist-ortodoxă şi care va face din ea cea mai importantă revistă culturală din perioada interbelică va fi Nichifor Crainic.

Părintele basarabean Paulin Lecca (1914-1996) a fost student la Facultatea de Teologie din Chişinău în vremea când Nichifor Crainic a introdus mistica ortodoxă în programa universitară. În memoriile sale arată ceea ce a însemnat pentru el întâlnirea cu acesta şi situaţia în care profesorul său l-a sprijinit cu bani, nu cu câteva sute cât avea nevoie, ci cu o mie de lei:

> *„în Seminar şi la Facultate, doi profesori puseseră stăpânire pe sufletul meu: Nichifor Crainic şi Gala Galaction. Dar nu amândoi deodată, ci pe rând. Ca seminarist, citisem cursul lui Nichifor Crainic despre literatura religioasă rusă. Era vorba de Dostoievski. Mi-a plăcut mult de tot. Apoi, urmărindu-l pe Nichifor Crainic ca poet, publicist, scriitor, eram din ce în ce mai atras de simţirea şi cugetarea acestui profesor. Chiar ca om era de o sensibilitate şi de o bunătate rare.*
>
> *Fiind student sărac, în primul an de studii aveam nevoie de câteva sute de lei pentru a-mi achita taxele. Nimeni nu-mi venea în ajutor. Atunci i-am scris lui Nichifor Crainic, iar peste câteva zile m-am pomenit cu un mandat poştal de o mie de lei. Mai târziu, când am primit bani de*

acasă, i-am restituit cinci sute de lei, urmând ca restul să-i trimit ulterior. Dar Nichifor Crainic mi-a răspuns: «Nu trebuia să-mi trimiţi ceea ce mi-ai trimis. Pe viitor să nu-mi trimiţi decât dragostea ta»... O recunoştinţă în plus aveam faţă de Nichifor Crainic pentru că, prin el, l-am descoperit pe Dostoievski. Figura stareţului Zosima din «Fraţii Karamazov» m-a captivat atât de mult încât, atunci când m-a întrebat cineva cine este duhovnicul care te-a îndrumat pe cale călugăriei, i-am răspuns: «Stareţul Zosima»."[253]

Din 1932 Nichifor Crainic a predat la Facultatea de Teologie din Bucureşti: „după 6 ani de muncă, Senatul universitar al Universităţii din Bucureşti, cu unanimitate de voturi, m-a chemat la o catedră similară creată la Facultatea de Teologie, unde am funcţionat până în 1944.

Între alte cursuri, la această facultate, am făcut unul care a durat un an întreg, numai despre Dostoievski[254], analizându-i opera în ansamblul cugetării ruseşti, şi cea de dreapta şi cea de stânga, al căror rezultat e gândirea acestui mare scriitor. Cursul e litografiat după note stenografice.

Pentru munca la această Facultate, colegii mei m-au propus Ministerului pentru o «gradaţie de merit»"[255].

---

[253] Pr. Arh. Paulin Lecca, *De la moarte la viaţă*, Ed. Paideia, f.a., p. 41-42.

[254] Nichifor Crainic participase la un curs bun despre gândirea lui Dostoievski în perioada când s-a cultivat la Viena: „Rigidele prelegeri de la Facultatea catolică nu m-au interesat. În schimb, entuziastul curs despre Dostoievski de la Institutul protestant, care încă nu era acceptat în cadrul universitar, mi-a atras atenţia asupra profunzimii filosofice a marelui romancier, pe care aveam să-l interpretez studenţilor mei când, pe negândite, am ajuns profesor". (Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre. Amintiri din viaţa mea 1899-1944,* în manuscris, f. 92).

[255] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.

STANA Mama sa

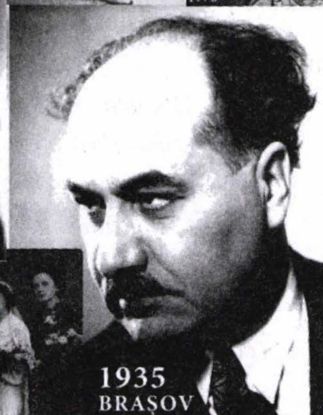

1909 la SEMINAR

1912 (stg.) FACULTATE

cu fiica sa FURTUNA

AGLAIA - soția

1935 BRAȘOV

CALENDARUL

ITATEA din BUCURE
FACULTATEA DE TEOLOGIE

NICHIFOR CRAINIC

CURS
de
TEOLOGIE MISTICA

1940

Nași

1964 cu fiica

22 apr. 1971

22 mai 1940
ACADEMIE

1946
PRIBEAG

N. Crededia,
Radu Gyr,
N. Crainic
H. Nițulescu

23 dec 1969
80 de ani

Despre cursul de mistică de la Bucureşti

La cursurile lui Nichifor Crainic nu participau doar studenţii de la Facultatea de Teologie, ci şi studenţi de la alte specializări, cum a fost cazul lui Nicolae Enescu, cu care se va întâlni în anii '50 la închisoarea Aiud:

„Cât de mult îl preţuiam şi îl iubeam! Eram student la Facultatea de Litere şi Filozofie, iar Teologia era în aceeaşi clădire. Nu cred că am pierdut două ore din cursurile dânsului. Sala era plină până la refuz"[256].

Mărturisirea preotul Ştefan Dobra despre cursurile de mistică:

„Pentru că d. Crainic este pentru foarte mulţi «Domnul Profesor», fără ca toţi aceştia să fi simţit vreodată distanţa care realmente există între profesor şi elev. Domnul Crainic are o mulţime de asemenea elevi, care niciodată n-au experimentat emoţia unui examen cu domnia-sa. Sunt elevii şcoalei lui Nichifor Crainic... Era în toamna anului 1932, când studenţimea teologică din Bucureşti, pe atunci numeroasă, aşteptam să se-mplinească ceea ce ni se anunţase: d. Nichifor Crainic, profesor la noi. Venirea aceasta era un act ce se datora în întregime largii înţelegeri de care a dat dovadă întregul nostru corp profesoral care, dintr-o nobilă dorinţă de dezvoltare a învăţământului teologic superior, a găsit de cuviinţă să se înfiinţeze şi la Facultatea noastră o catedră de «Istoria literaturii religioase şi bisericeşti moderne», cu scopul precis de a se înfăţişa studenţilor teologi viaţa şi scrisul născut şi dezvoltat sub influenţa harului lui Hristos. S-a crezut, şi pe bună dreptate, că viaţa harică şi învăţătura celor din vremurile mai noi, ce-au luat pe umeri jugul lui Hristos, nu sunt

---

[256] Nicolae ENESCU, *Memoria lacrimei*, Ed. Pământul, Piteşti, 2007, p. 33.

îndeajuns prezentate şi de-aci gândul şi înfiinţarea noii catedre. Cât priveşte persoana celui ce urma s-o ocupe. Toţi profesorii, ca unul, şi-au îndreptat ochii spre titularul aceleiaşi materii de la Facultatea de Teologie din Chişinău: d. profesor Nichifor Crainic...

Amfiteatrul nostru, cât este de mare, devenise neîncăpător pentru tineretul, ce voia să-şi audă noul profesor. Băncile din faţă erau ocupate de o lume ce nu aparţinea Facultăţii noastre nici prin vârstă şi mai ales nici prin înfăţişare. Erau, socotesc, intelectualii Capitalei noastre, ce aşteptau cu acelaşi dor să audă vorbind de pe catedră pe cel care, fără îndoială, nu le era necunoscut şi nici indiferent. Prin urmare, nu eram doar noi, care-l aşteptam.

Într-o linişte de cremene, profesorii noştri au început a intra în sală, având în mijlocul lor pe noul coleg. Un ropot de bătăi din palme a însoţit uralele tuturor ce aveau în faţă, în carne şi oase, pe Nichifor Crainic, care ne-a surprins prin trupul său mic, împodobit însă cu un cap distins. A fost prezentat şi muşcându-şi din buze, a-nceput a ne glăsui...

Însemnătatea literaturii mistice a fost subiectul prelegerii. Aproape o oră n-am fost decât ochi şi urechi. Nu se auzea decât un singur glas. Era al profesorului Crainic, care liturghisea ca într-un altar sfinţit, iar noi ca nişte credincioşi, priveam şi ascultam smeriţi. Cuvântul său precis şi potrivit ales, cu intonaţie perfectă şi învăluit de-un timbru cum la altul n-am mai auzit, ne fermeca. Ideile sale, pline de frumuseţe şi de-o logică desăvârşită, ne captivau. Forma sa, adevărată poezie, iar fondul său, ştiinţă adevărată, arătau deopotrivă pe poetul, ca şi pe teologul, care într-un avânt de inimă şi de inteligenţă, ne entuziasmase. Convingerea cu care cuvânta i se citea pe faţă. Am văzut la omul acesta un chip, care-i face cel mai expresiv şi frumos cap. Sub o splendidă şi rarisimă frunte se

arcuiesc stufos două sprîncene, împodobind nişte ochi, ce par a fi negri ca şi ele. Un nas bărbătesc şi-o bărbie la fel îi sunt despărţite de-o gură potrivită, ce i se deschide prin două buze din belşug cărnoase, pe care deseori le muşcă, silindu-le parcă să nu se despice decât numai când vor elibera mărgăritare ce au puterea să meargă la inimă şi să vrăjească mintea.

Faţa aceasta distinsă i se transfigurase. Fruntea ni se părea mai mare şi-aşa de luminoasă, încât ne minuna; ochii îi străluceau şi înnotau în lacrimi, iar glasul său articula parcă melodii, ce ne-au făcut o oră să fim fericiţi.

A fost o frumuseţe, iar sfârşitul, delir. Îi văd şi acum pe cei trei foşti decani, ce mai înainte îi fusese profesori, azi pensionari: Boroianu, Mihălcescu şi Popescu-Mălăeşti cum l-au îmbrăţişat şi, pe rând, cu ochii de bucurie înlăcrimaţi, l-au sărutat.

Profesorii aveau un nou coleg, pe fostul lor elev. Facultatea noastră făcuse o strălucită achiziţie, aşa că întreg corpul profesoral putea fi mândru că nu s'a înşelat în alegerea ce o săvârşise.

Au trecut şapte ani de-atunci, ani de muncă şi de rod. Profesorul a rămas acelaşi, iar materia predată, ca şi feţele studenţilor, s-au schimbat cu fiecare an. Numărul studenţilor din amfiteatru n-a scăzut, însă, de fel, căci mulţi dintre aceştia au fost neteologi, ce participau la prelegerile sale cu dragoste vădită.

În primul său an de profesorat, ne-a vorbit despre Dostoievski, ca reprezentant al creştinismului rus, care mai mult decât oricare alt scriitor al Rusiei, «e o culminaţie şi un răsărit de eră nouă a gândului: în el se concentrează lumea ideilor ce l-au precedat; din el porneşte puternicul curent de filozofie religioasă a Ruşilor, care trăiesc azi în exil». Scriitorul acesta, am credinţa, i-a fost o obsesie a vieţii. Domnul Crainic a vorbit despre el şi la Chişinău şi la

Bucureşti...

Prelegerile despre Dostoievski, cu toţi eroii săi tineri au făcut ca în primul an de profesorat la Bucureşti, d. Crainic să apară nu ca simplu profesor al teologilor, ci ca incontestabil conducător spiritual al întregului tineret universitar. Cei răi chiar îi imputau aceasta, numindu-l «pervertitor al tineretului»...

Am văzut în Dostoievski un mistic ortodox curat, aşa cum niciodată nu ne-am fi aşteptat. Pe marginea cuvintelor lui, spuse de Zosima: «iubeşte şi vei înţelege», d. profesor şi-a dezvoltat ultima şi cea mai frumoasă prelegere a sa din anul acela, arătându-ne pe Dostoievski cel adevărat în toată splendoarea strălucirii sale: un scriitor laic preconiza «iubirea» ca mijloc de cunoaştere. Este aceasta cea mai pură concepţie mistică.

Totul a fost nou pentru noi. Şi-această noutate n-a rămas fără urmări: Dostoievski, cu ortodoxia sa curată, înveştmântată în haina artei literare, a devenit pentru tineret o preocupare plăcută şi dezinteresată. Şi n-a fost puţin.

Şi cu anii ce-au urmat, materia s-a schimbat, domeniul catedrei fiind cât se poate de vast. Ni se arătase un scris ortodox, mistic chiar, al unui profan. În anii următori ni s-a înfăţişat viaţa harică adevărată a misticilor creştini, fapt cu aceeaşi însuşire de noutate pentru noi, deşi pentru studiul Teologiei constituie un non sens...

La frumuseţea acestei vieţi harice, neluată în seamă până atunci de studiul teologiei şi, deci, necunoscută de noi, adăugaţi sclipirile de foc şi gura de aur a lui Nichifor Crainic şi veţi înţelege ce-au însemnat pentru noi prelegerile sale despre mistică, atât în general, cât şi-n legătură cu anumiţi inşi binecuvântaţi ai harului divin.

Domnul Crainic nu e un orator, în sensul obişinuit al cuvântului. Mi se pare că însuşirea aceasta implică anumite poziţii, anumite gesticulaţii, care să facă cuvântul rostit mai

convingător. Nimic de natura aceasta n-am văzut că are. Domnul profesor stă pe scaun şi vorbeşte. În faţa studenţilor săi nu este decât cap, restul îl astupă catedra. Şi totuşi cuvântul său transpune, ceea ce se datoreşte artei cu care-şi exprimă propria-i simţire. Simţirea aceasta îl luminează şi impresionează. De aceea lecţiile sale sunt lipsite de răceală şi dezinteres. Au ceva aşa din înviorarea unei recreaţii...

Cine poate să descrie starea sufletească pe care am trăit-o când d. Crainic, cu neîntrecuta-i artă a cuvântului, ne-a povestit un asemenea moment de transfigurare a celui mai mare mistic din Răsărit: Sf. Simeon Noul Teolog ? Mintea în loc ni s-a oprit, inima ni s-a deschis, obrajii ni s-au îmbujorat şi ochii noştri şi-au depăşit puterea naturală şi-n adâncimea a zece veacuri l-au văzut pe nemuritorul Sfânt în chilia sa «ieşit cu trup cu tot din lucrurile pământeşti», înfăşurat în mantia înfricoşător de strălucitoare a unei lumini ce-i «năvălea corpul întreg»...

D. profesor a spus-o de atâtea ori cu competenţă şi bună dreptate. «Ortodoxia e încă foarte insuficient cunoscută. Marile şi luminoasele sale izvoare de idei, în stare să adape exigenţele oricărei minţi, sunt ca şi pecetluite. Literatura teologică atâta câtă o avem, construită după un anume tip cam învechit, a rămas restrânsă în cercurile de specialitate, ca în lacuri stătătoare, neizbutind să se reverse peste sufletul care caută orientare. E necesară o schimbare de metodă, o strălucire a formei, o sensibilitate fragedă, care să sufle poleiul actualităţii peste o doctrină eternă ca Dăruitorul ei, dar vibrantă de viaţa oricui se apropie de ea»...

Nu exagerăm, afirmând că datorită acestui glas, cu rezonanţe îndepărtate, am început a privi altfel Ortodoxia, Ortodoxia cea adevărată, Ortodoxia Bizanţului strălucitor, sub al cărei baldachin de azur ne-am plămădit şi noi fiinţa naţională şi spirituală. Am simţit un fel de mândrie când ni

s-a vorbit despre paisianismul românesc ca cea mai înaltă formă de vieţuire ortodoxă, care se încadra desăvârşit în orbita strălucitoare a misticismului oriental.

N-a existat prelegere, n-a existat cuvântare a profesorului nostru, în care să nu scoată în evidenţă nu vreo notă de superioritate, ci adevărul absolut al Ortodoxiei noastre. Coloratura aceasta de apologie, de multe ori însoţită de înţepături puternice, a contribuit, poate, ca prelegerile sale să fie mai atrăgătoare.

Contribuţia pe care a adus-o d. Crainic în actualizarea Ortodoxiei noastre, trebuie să recunoaştem, nu poate fi înfăţişată în întregime astăzi. Actul acesta rămâne în sarcina timpurilor ce vor veni, care, prin perspectiva trecutului, vor putea mărturisi întemeiate pe evidenţe incontestabile.

Până atunci, putem menţiona un adevăr: glasul profesorului n-a strigat în pustiu, sămânţa azvârlită de semănătorul harnic n-a picat pe pământ rău. Profesorul s-a făcut înţeles de studenţii săi, de aceea nu puţini şi nici din cei slabi au primit bucuroşi a lucra sub directa sa supraveghere, deşi, vrem să se ştie, d. Crainic este extrem de pretenţios...

O muncă entuziastă şi bine dirijată, de un real folos şi plină de speranţe, e ce se poate spune despre prezenţa profesorului Crainic pe catedra de la Teologie..."[257]

Nichifor Crainic a avut un rol foarte important în cultura şi în teologia ortodoxă românească. Lucian Blaga în răspunsul la discursul de recepţie [22 mai 1941] pentru primirea lui Nichifor Crainic în Academia Română, mărturisea: „invazia teologică în cultura românească postbelică - înţeleg penetraţia ei masivă şi profundă - va

[257] Preot Ştefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram,* în Revista *Gândirea*, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 290-296.

rămâne pentru totdeauna legată de numele lui Nichifor Crainic [...]. Teologia ortodoxă a devenit sare a culturii româneşti de astăzi datorită precumpănitor activităţii sale literare, susţinute şi de fiecare zi [...]. Ceea ce Crainic a întreprins timp de douăzeci şi cinci de ani pentru renaşterea spiritului ortodox rămâne fără pereche în analele vieţii noastre literare [258] [...]. În deplinătatea puterilor şi a maturităţii sale, Crainic îşi ia locul de membru al Academiei Române, dar el nu vine singur între noi. Cu el alături intră în Academia Română şi Dionisie Areopagitul, Maxim Confesorul şi Ioan Damaschinul, gânditorii falnici ai creştinătăţii răsăritene, sosiţi din ţara lui Lerui-Ler"[259].

Mărturia Părintelui Constantin Galeriu:

*„**Nichifor Crainic m-a atras de la început**. Catedra sa de «Teologie Ascetică şi Mistică» se desfiinţase în 1938 şi-atunci Irineu Mihălcescu i-a cedat lui N. Crainic «Apologetica», lui rămânându-i «Dogmatica» şi «Istoria Religiilor».*

*Apoi în acel an, 1938-1939, N. Crainic a ţinut cursul de Apologetică sub titlul de «Teologie şi cultură». **Eu l-am urmărit pe Crainic la toate cursurile. Talentul lui excepţional de vorbitor, de gânditor, de om al stilului, al verbului, cucerea**. Ulterior, prelegerile sale s-au publicat sub titlul de «Nostalgia Paradisului», carte ce l-a făcut cunoscut şi i-a slujit cu o forţă deosebită atunci când a fost primit în Academia Română în locul lui O. Goga, care murise în 1938. În 1939-1940 N. Crainic a predat Dogmatică, iar mai apoi, reînfiinţându-se catedra sa, m-am înscris la licenţă la el cu o lucrare despre îndumnezeirea omului. La Academie am găsit multe manuscrise ale Sfinţilor Părinţi şi modul în care am pregătit lucrarea l-a*

---

[258] Lucian BLAGA, *Izvoade*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2011, p. 44.
[259] Lucian BLAGA, *Izvoade*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2011, p. 51.

impresionat, căci mi-a dat o bursă la Berlin. N-am putut s-o fructific. Era în 1942, războiul era în toi, am fost luat în armată, în 1944 Crainic a trebuit să ia calea bejeniei şi apoi a fost arestat îndurând 14-15 ani de închisoare. Evenimentele s-au desfăşurat precum se ştie... ***Cel care m-a cucerit a fost într-adevăr Nichifor Crainic.*** *"*[260]

Zian-Vălean Boca (viitorul Părinte Arsenie Boca) l-a cunoscut pe Crainic prin intermediul Părintelui Dumitru Stăniloae (1903-1993). În 1934, Nichifor Crainic venind la Sibiu să ţină o conferinţă, se întâlnise cu părintele Dumitru Stăniloae la masă la Mitropolitul Nicolae Bălan, „care îl aprecia [pe Nichifor Crainic] de asemenea cu toată căldura". Cu această ocazie, Nichifor Crainic l-a cooptat pe părintele Stăniloae să scrie la revista Gândirea: „bucurându-se de-a mă cunoaşte faţă către faţă, mi-a cerut să-i dezvolt unele din temele cu care mă ocup în «Telegraful Român», pentru «Gândirea». De atunci ne întâlneam adeseori fie la Bucureşti, fie la Sibiu. Îmi cerea să-i scriu câte un articol pentru fiecare număr din «Gândirea». Am ajuns la o prietenie foarte caldă. Îl apreciam ca om bun, comunicativ, iubitor al poporului nostru şi el mă lăuda către toţi ca proaspăt interpret al ortodoxiei trăite de poporul român. Îl aprobam în toate părerile lui despre spiritualitatea poporului român şi despre credinţa lui strămoşească" [261]. Cum cei doi se întâlneau fie la Bucureşti, fie la Sibiu, într-o astfel de conjunctură l-a cunoscut tânărul Zian Vălean Boca pe teologul Nichifor Crainic. Pe părintele Stăniloae îl cunoştea de la Academia

---

[260] *Interviu cu părintele Constantin Galeriu*, de Cezar Tănase, [www.crestinortodox.ro, accesat 13 sep. 2014].

[261] Părintele Dumitru STĂNILOAE, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul Gândirii (*26.01.1992), în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 9.

Teologică din Sibiu (1929-1930), îl avusese profesor. De altfel, Zian Vălean Boca a stat o perioadă în gazdă, în Bucureşti, la Gheorghe Stăniloae, fratele Părintelui Dumitru Stăniloae[262], probabil în primul an de Belle-Arte (1933-34), căci după aceea a locuit la Internatul Radu-Vodă.

În timpul cât a studiat pictura la Bucureşti, a audiat şi cursurile de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, unde Nichifor Crainic preda *mistică ortodoxă*, *mistică germană*, precum şi un curs despre *Dostoievski şi creştinismul rus*[263]:

> [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timişoara. Arestat: Arsenie Boca. Anchetator: Lt. Antila Nicolae]
>
> „**Întrebare [Lt. Antila Nicolae]:** Pe prof. NICHIFOR CRAINIC când l-aţi cunoscut?
>
> **Răspuns [Arsenie Boca]:** L-am cunoscut în perioada anilor 1934-1939, în timpul cât locuiam la Bucureşti, la Internatul Teologic din str. Radu Vodă. Împrejurările în care l-am cunoscut sunt următoarele: în timpul liber, în afara orelor de cursuri pe care le aveam la Academia de Arte Frumoase, mergeam uneori şi asistam la cursurile lui pe care le ţinea la Facultatea de Teologie la catedra de «Mistică şi literatură contemporană». Vreau să precizez că personal am făcut cunoştinţă cu NICHIFOR CRAINIC în perioada 1930-1934, când eram student la Academia Teologică din Sibiu. L-am cunoscut prin intermediul prof. STĂNILOAE

---

[262] Gheorghe F. ANGHELESCU, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaş vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie),* Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2013, p. 37.

[263] ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 507. Acest curs, predat în 1932-1933, a circulat şi litografiat şi cu siguranţă Zian Vălean BOCA îl deţinea şi era la curent cu conţinutul său.

DUMITRU.

Întrebare [Lt. Antila Nicolae]: Ce politică făcea NICHIFOR CRAINIC?

Răspuns [Arsenie Boca]: După câte ştiu eu, a fost un aderent al politicilor lui Cuza, Goga şi legionară[264]. Mai la urmă ştiu că vroia să-şi formeze un partid aparte bazat pe un principu «etnocratic».

Întrebare [Lt. Antila Nicolae]: Ce legături aveai d-ta cu NICHIFOR CRAINIC?

Răspuns [Arsenie Boca]: Aveam legături de cunoştinţă şi prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun. Legături de nuanţă politică nu am avut cu el"[265].

***

[Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, orele 8.30-14.30, Bucureşti. Condamnat: Ion Nichifor Crainic][266]:

„Întrebare [Anchetator]: Cine-i Arsenie?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Arsenie BOCA este un călugăr de reală valoare spirituală, care s-a făcut foarte cunoscut în părţile ardelene, prin viaţa lui personală riguros morală, prin predicile lui de o mare putere de influenţă asupra sufletelor şi printr-o pătrunzătoare artă de a lămuri stările de psihologie religioasă şi de a da sfaturi duhovniceşti. Ca pregătire intelectuală este absolvent al Academiei Teologice din Sibiu şi diplomat al Academiei de Arte Frumoase din Bucureşti. În vremea cât a studiat

---

[264] Ruptura dintre Nichifor CRAINIC şi legionari s-a produs când aceştia au început să apeleze la „focul de revolver": „Asasinarea lui Duca a provocat ruperea oricăror legături cu legionarismul [...]. Aceasta a fost singura mea atingere cu mişcarea legionară. Ea n-a durat decât doi ani: 1932 şi 1933, cât mi-a durat iluzia că o încreştinez" (ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 512).

[265] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 33v.

[266] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

Academia de Arte Frumoase în Bucureşti, a frecventat şi cursurile mele de la Facultatea de Teologie. Cu această ocazie l-am cunoscut personal. El pretindea că audierea cursurilor mele i-a deschis calea spre desăvârşirea spirituală şi ca urmare, a plecat în Grecia la Atena[267] şi mai ales la Muntele Athos, unde şi-a însuşit tehnica vieţii spirituale. Pregătit astfel, s-a stabilit din ordinul Mitropolitului Nicolae Bălan la Mănăstirea Sâmbăta de Sus judeţul Făgăraş, unde a dezvoltat o mare activitate pastorală, de răsunet adânc, atât în rândurile ţărănimii cât şi ale intelectualilor. O scurtă vreme Mănăstirea Sâmbăta de Sus, a ajuns un loc de pelerinaje religioase, sute şi mii de oameni venind să-l asculte pe părintele Arsenie. Până în anul 1945, dată după care eu nu mai ştiu nimic, mişcarea de la Sâmbăta de Sus avea un caracter pur religios, fără niciun fel de amestec politic.

Întrebare [Anchetator]: Precizaţi împrejurările în care l-aţi cunoscut pe Arsen[i]e Boca?

Răspuns [Nichifor Crainic]: „L-am cunoscut prin anul 1934 sau 1935 când s-a prezentat el personal la mine după curs cu care ocazie mi-a spus că intenţionează să meargă la Muntele Athos. Eu l-am sfătuit că face bine, fiindcă mănăstirile noastre din ţară sunt în stare de decadenţă morală şi spirituală şi numai la Athos se mai poate învăţa arta de a ne ridica din nou la nivelul spiritual de altădată.

Întrebare [Anchetator]: Ce relaţii aţi avut cu Arsenie

[267] Din *Raportul de cheltuieli* detaliat întocmit de diaconul Zian Boca la întoarcerea din Grecia (14 iun. 1939) şi predat Mitropoliei din Sibiu, rezultă că nu a ajuns la Atena, ci, în afară de Muntele Athos, doar la Salonic (oraş de tranzit spre Muntele Athos), unde a petrecut şapte zile, închinându-se cu siguranţă şi la moaştele Sfinţilor Dimitrie Izvorâtorul de Mir şi Grigorie Palama (Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credinţa strămoşească, 2008, p. 40-41).

Boca după ce l-aţi cunoscut?

Răspuns [Nichifor Crainic]: După ce s-a întors de la Athos, l-am reîntâlnit la Sibiu, cu ocazia deselor mele conferinţe culturale pe care le ţineam în acest oraş, şi apoi la Mănăstirea Sâmbăta, unde am fost de mai multe ori. Relaţiile mele cu Arsenie au fost de natură pur intelectuală, ca de la un profesor mai bătrân la un tânăr care cerea adesea lămuriri în chestiuni teologice sau îmi comunica experienţele de viaţă duhovnicească care le trăia.

Întrebare [Anchetator]: În ce împrejurări aţi fost la Arsen[i]e la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Întâia oară am fost la mănăstire la un hram al bisericii. Alte dăţi am mai fost cu diferite excursii ce le-am făcut la mănăstire. În iarna anului 1945 fiind în Sibiu pentru a mă feri de autorităţi, m-a vizitat Arsenie, care m-a invitat să merg la mănăstire. Am plecat la mănăstire unde n-am putut să stau mult deoarece venea lume care m-ar fi putut cunoaşte şi am plecat în satele din Munţii Apuseni.

Întrebare [Anchetator]: Ce cunoştea el despre situaţie dumneavoastră în acel moment?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Cunoştea că situaţia mea este nelămurită şi echivocă, fiindcă eram la începutul anului 1945 într-o epocă de confuzii a spiritului public şi de dezorientare, când în viaţa publică nu era încă nimic cristalizat.

Întrebare [Anchetator]: Cât timp aţi stat la el la mănăstire şi de unde ştia cele de mai sus?

Răspuns [Nichifor Crainic]: La el la mănăstire am stat o lună şi ceva, iar situaţia că e nelămurită o ştia din spiritul public şi din discuţiile ce le-am avut împreună. Menţionez că în acel timp nu eram urmărit oficial nefiind nici mandate oficial de arestare a mea.

Întrebare [Anchetator]: Dacă nu eraţi urmărit oficial

şi nici mandate lansate împotriva dumneavoastră, de ce vă fereaţi de autorităţi?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Prin luna octombrie 1944 a apărut în ziarele din Bucureşti o informaţie redactată în termeni identici – adică în toate gazetele la fel - în care se spunea că eu am fost arestat şi dus sub o puternică escortă la Bucureşti. Cum eu eram liber atunci şi nu se întâmplase nimic din cele de mai sus, mi-am închipuit dup felul cum e redactată informaţia că e un comunicat dat de la o autoritate în favoarea mea. Am întâlnit în Sibiu un ziarist tânăr care tocmai pleca la Bucureşti şi l-am întrebat dacă cunoaşte pe cineva la Ministerul de Interne şi mi-a răspuns că-i prieten cu dl. Dămăceanu, subsecretar de Stat. L-am rugat ca să-l întrebe ce ştie despre comunicatul cu arestarea mea. Într-adevăr era ce am bănuit. Col. Dămăceanu i-a spus că, comunicatul a fost dat de la Ministerul de Interne pentru a astupa gura unor «gălăgioşi» care veneau din când în când la Minister cerând arestarea mea. Comunicatul a fost dat pentru a le da satisfacţie, dar că mă sfătuieşte să stau mai ferit de lume până se stabileşte într-un fel situaţia. Ziaristul pe care l-am rugat cele de mai sus se numeşte CIUCEANU. Pe Dămăceanu nu l-am cunoscut niciodată în viaţa mea şi nici nu am avut cu el niciunfel de relaţii.

Întrebare [Anchetator]: Ce relaţii aţi avut cu Arsenie după ce aţi plecat de la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: De când am plecat de la mănăstire nu l-am mai văzut niciodată.

Întrebare [Anchetator]: În afară de a-l vedea, ce aţi mai avut cu Arsenie?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Plecând i-am lăsat nişte poezii în păstrare, de altfel care n-aveau nicio valoare artistică deosebită; poeziile tratau teme lirice, sentimentale. Cât despre caseta de fier ce o aveam acasă, aparţinea soţiei mele şi eu niciodată n-am umblat cu ea. În ea soţia ţinea

actele noastre şi lucrurile ei, amintiri din familie precum şi mici bijuterii, o pereche cercei de mărgean şi colier tot de mărgean, ce le avea de la familia ei. Făcea parte din bagajele duse la Sibiu, în urma bombardamentelor. De asemenea, soţia mea mi-a spus că, costumul meu de academician l-a trimis la mănăstire fără a-mi motiva de ce. Întâlnirea cu ea a fost întâmplătoare, deoarece ea venise la Sibiu după bagaje, iar eu după ce am plecat de la mănăstire, am stat câteva zile în Sibiu. Aflând aceasta, a venit la mine.

Întrebare [Anchetator]: Ce aţi mai dat spre păstrare lui Arsenie?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Nu i-am mai dat spre păstrare absolut nimic. Menţionez că i-am făcut cadou servieta mea, deoarece aveam două.

Întrebare [Anchetator]: Precizaţi anchetei cu ce persoane avea Arsenie Boca legături?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Ştiu că avea legături cu toţi preoţii şi profesorii de teologie din Sibiu şi în special cu profesorul Dumitru Stăniloae cu care traducea împreună o voluminoasă colecţie de cărţi de teologie ce poartă numele generic de «Filocalia». Ştiu că relaţiile ce le avea cu cei de mai sus erau numai spiritual sau cunoştinţe de natură obişnuită. Ştiu de la el că a fost invitat în toamna 1944 sau iarna 1944-1945 de Arhiducesa Ileana la Castelul familiei regale de la Bran, unde ea conducea un spital. Scopul acestei invitaţii a fost ca ea să se informeze mai îndeaproape de mişcarea spirituală de la mănăstire, şi să cunoască personal pe Arsenie despre care se vorbea aşa de mult în aceea vreme.

Întrebare [Anchetator]: În ce împrejurări v-a spus Arsenie cele de mai sus?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Acest lucru mi l-a spus ca o informaţie obişnuită.

Întrebare [Anchetator]: Ce politică a făcut Arsenie Boca?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Era cu desăvârşire apolitic.

După ce am citit prezentul proces verbal cuvânt cu cuvânt şi am constatat că el corespunde întru-totul cu cele declarate de mine, îl susţin şi-l semnez.

Anchetator prim [SS Indescifrabil, semnătura se pare că este tot a *Lt. Antila Nicolae]*

Condamnat *Ion Nichifor Crainic."*[268]

***

[Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, orele 10.00-13.45, Bucureşti. Condamnat: ION NICHIFOR CRAINIC][269].

Întrebare [Anchetator]: În procesul verbal anterior cu privire la Arsen[i]e Boca, aţi declarat că aţi vizitat Mănăstirea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus la un hram şi în excursii. Precizaţi când aţi fost la acel hram şi când aţi făcut excursiile?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Atât participarea la hram cât şi excursiile ce le-am făcut la mănăstire se eşalonează în decursul anilor cu mult înainte de 1945, când în cursul iernii la începutul anului 1945 – luna februarie şi o parte din luna martie cât am stat acolo pentru a mă feri de autorităţi.

Întrebare [Anchetator]: Anterior în procesul verbal aţi declarat că vă fereaţi de autorităţi. Precizaţi anchetei de ce vă fereaţi de autorităţi?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Mă feream deoarece citeam ziarele şi vedeam că sunt atacat, ca toţi oamenii din vechiul regim.

---

[268] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

[269] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

Întrebare [Anchetator]: Pe ce motive erați atacat?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Eram atacat pentru activitatea mea de scriitor și ziarist dusă în favoarea curentelor de dreapta naționaliste, dusă înainte de 23 august 1944.

Întrebare [Anchetator]: Ce ați discutat cu Arsen[i]e Boca despre activitatea dumneavoastră și motivele ascunderii?

Răspuns [Nichifor Crainic]: N-am discutat nimic special cu el în această privință, fiindcă toate aceste lucruri el le cunoștea, deoarece mă cunoștea personal încă cu mulți ani înainte.

Întrebare [Anchetator]: Cât timp ați fost ascuns la mănăstire cu ce v-ați ocupat?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Așa cum am declarat anterior, profesorul Stăniloae și Arsenie lucrau la traducerea Filocaliei. El avea la mănăstire primele părți traduse din această operă și profitând de ocazie că eram acolo, mi le-a dat să le revăd din punct de vedere al formei literare. Ori în tot timpul n-am lucrat la aceasta. Afară de aceasta, am tradus și comentat cartea «Exercițiile» a lui Ignațiu de Loyola[270]. În calitatea lui de călugăr, fiind foarte curios să cunoască această metodă de viață spirituală, m-a rugat să i-o traduc și s-o comentez. Altceva n-am mai făcut în timpul acesta.

Întrebare [Anchetator]: Ce persoane ați cunoscut cât timp ați stat la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: N-am cunoscut decât

---

[270] **Ignatius de Loyola** (Don Inigo de Oñaz y de Loyola, 1491-1556), ofițer spaniol, rănit la Pamplona (1591), nevoit să renunțe la carieră, plecat apoi în pelerinaj la Ierusalim. Reîntors, studiază teologia și în 1534 depune votul monahal. Va întemeia Ordinul Iezuit (Societatea lui Iisus), aprobat (1540) de Papa Paul III. Ignatiu de Loyola este cunoscut mai ales prin lucrarea „Exerciții spirituale" ce este un fel de jurnal în care și-a notat trăirile.

oamenii mănăstirii; călugărul Serafim Popescu, diaconul Vasile Şortan student în medicină, un candidat la călugărie al cărui nume nu-l ştiu decât de «fratele Ioan». Cei de mai sus, în afară de Ioan, ştiau cine sunt.

Întrebare [Anchetator]: Ce persoane aţi cunoscut prin Arsen[i]e în acest timp?

Răspuns [Nichifor Crainic]: N-am cunoscut nicio persoană prin Arsenie Boca.

Întrebare [Anchetator]: Preczaţi relaţiile ce le-aţi avut cu Arsenie Boca.

Răspuns [Nichifor Crainic]: Relaţiile ce le-am avut cu el, le-am relatat în procesul verbal anterior. Menţionez ca o completare la procesul verbal anterior următoarele: chestiunea uniformei de academician şi a cutiei de fier stă astfel: eu am relatat că au fost trimise la mănăstire după ce eu am plecat de acolo. Ulterior mi-am adus aminte că, sosind la mănăstire, chiar Arsenie mi-a comunicat că a primit de la Sibiu aceste obiecte, fără să-mi precizeze ce persoane i le-a trimis şi nici cine i le-a adus. Explicaţia prezenţei acestor obiecte la mănăstire, cred că e următoarea: bagajele noastre evacuate din Bucureşti, se găseau în Sibiu, depuse de soţia mea într-o familie pe care eu n-am cunoscut-o, deoarece în acel moment eram internat în spital. După plecarea soţiei mele la Bucureşti în luna noiembrie 1944, în Sibiu au început raziile româno-sovietice aproape zilnice. Afară de asta, au început descinderile de noapte ale unor grupe care pretindeau că lucrurile se vor da la săraci. Desigur gazda care deţinea lucrurile noastre, s-a înspăimântat, gândindu-se cum ar putea justifica (lucrurile) în faţa unor asemenea percheziţii o uniformă pompoasă cum e aceea de academician, şi ştiind relaţiile mele cu Arsenie, le-a trimis spre adăpostire la mănăstire. Astfel îmi explic eu provenienţa acestor lucruri la mănăstire. Când m-am întâlnit cu soţia, mi-a spus numai cele relatate în procesul verbal

anterior. În ce priveşte cutia de fier eu cred că era goală, deoarece nevasta mea nu putea lăsa actele, chitanţele şi lucrurile ei de care avea nevoie la Bucureşti.

Întrebare [Anchetator]: Dacă era goală şi fiind cutia de fier, de ce a trimis-o la mănăstire?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Era închisă şi gazda nu ştia ce conţine. Altă explicaţie nu ştiu să dau.

Întrebare [Anchetator]: În timpul cât aţi stat la mănăstire, aţi mai fost în altă parte?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Da, am fost odată la Sibiu de mi-am vândut nişte lucruri în vederea plecării. Când m-am întors înapoi, am stat la vila Vasu de lângă mănăstire la câţiva kilometri pe râul Sâmbăta. Cheile de la vilă mi-au fost date de Arsenie care le avea de la doamna Vasu. Pe doamna Vasu nu am cunoscut-o niciodată personal.

Întrebare [Anchetator]: Ce v-a vorbit Arsenie despre vizita lui la Arhiducesa Ileana?

Răspuns [Nichifor Crainic]: În afară de cele declarate anterior, nu mi-a mai spus decât că a primit de la ea medicamente pentru a le da la săraci şi şi-a exprimat dorinţa de a vizita mănăstirea.

Întrebare [Anchetator]: Ce persoane a cunoscut Arsenie Boca la Arhiducesa Ileana?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Nu mi-a spus persoanele ce le-a cunoscut la Arhiducesa Ileana, şi dacă a cunoscut asemenea persoane.

După ce am citit prezentul procesul verbal îl susţin şi-l semnez.

Anchetator prim [SS Indescifrabil , semnătura se pare că este tot a *Lt. Antila Nicolae]*

Condamnat *Ion Nichifor Crainic.*"[271]

---

[271] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

În perioada când a audiat cursurile lui Nichifor Crainic, Părintele Arsenie Boca era student la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti (1933-1938), la clasa de *artă decorativă* a maestrului Costin Petrescu, cel care a coordonat lucrările la *Marea Frescă a Neamului Românesc* de la Ateneul Român, unde diaconul celib (din 11 septembrie 1936, hirotonit pe seama Catedralei din Sibiu) Zian-Vălean Boca a pictat sub coordonarea maestrului scena *Intrarea în Alba Iulia a voievodului Mihai Viteazul.*

Aşadar, cursurile de mistică ale teologului Nichifor Crainic *i-au deschis calea spre desăvârşire* tânărului Zian Boca şi l-au influenţat în activitatea pe care o va urma odată cu retragerea la Mănăstirea Sâmbăta (1939-1948). Câteva fragmente din cursurile lui Nichifor Crainic arată preocuparea sa pentru dezvoltarea unei mişcări duhovniceşti cu efecte în societatea românească („Această nouă oaste duhovnicească, apostolică, va fi în stare să facă faţă oricărui curent anarhic"):

> *„fără o mănăstire care să reînvieze într-adevăr şi să pună în circulaţie din nou imaginea pură a lui Iisus Hristos, e mai greu să ajungem la o renaştere a societăţii noastre"* [272] *(din Cursul „Dostoievski şi creştinismul rus"); „noi suntem convinşi însă că ceea ce îi lipseşte Bisericii noastre, în zilele de restrişte prin care trece, e o puternică organizaţie a ordinului său monahal. Când, potrivit glorioaselor tradiţii ale Răsăritului, Biserica noastră va dispune de monahism ca de un organism militant, sub comandă unică, adaptat asprelor necesităţi ale timpului, Ortodoxia nu*

---

[272] Nichifor CRAINIC, *Dostoievski şi creştinismul rus*, Ed. Sfinţii Martiri Brâncoveni, 2013, p. 182. Volumul reproduce ediţia din 1998, editată de Arhidiecezana Cluj şi Ed. Anastasia, la rândul ei editată după un exemplar litografiat, păstrat de arhim. Grigore Băbuş (1915-2007) de la Biblioteca Sinodală de la M-rea Antim.

va avea de ce să se teamă. Această nouă oaste duhovnicească, apostolică, va fi în stare să facă față oricărui curent anarhic"[273] [din Cursul de mistică germană. Magistrul Eckhart şi şcoala sa (1936-1937)].

Procesul ziariştilor naționalişti – o mascaradă. Pentru Nichifor Crainic: confiscarea averii și detenție grea pe viață

După 23 august 1944, Nichifor Crainic nu a mai predat la Facultatea de Teologie Ortodoxă, fiind *sub mască, pribeag în țara sa,* căci Armata Roşie a lui Stalin şi agenţii sovietici se stabiliseră pe teritoriul României şi începuse *procesul de comunizare a instituţiilor*, iar toţi cei care avuseseră funcţii în timpul regimului antonescian erau căutaţi de noile autorităţi pentru a fi judecaţi şi întemniţaţi. Nichifor Crainic fusese ministru al Propagandei Naţionale (dar înainte de a porni ofensiva contra URSS!) şi scrisese articole anticomuniste (în revista Gândirea şi în ziarul Calendarul în anii '30). În această perioadă de *confuzie a spiritului public*, era urmărit de autorităţi sub acuzaţia de *vinovat de dezastrul ţării*: „mă feream deoarece citeam ziarele şi vedeam că sunt atacat, ca toţi oamenii din fostul regim. Eram atacat pentru activitatea mea de scriitor şi ziarist dusă în favoarea curentelor de dreapta, naţionaliste, dusă înainte de 23 august 1944"[274]. Noii „aliaţi" sovietici încercau să preia cât mai repede puterea politică, iar pentru aceasta utilizau toate mijloacele posibile pentru a-i compromite pe potenţialii opozanţi.

---

[273] Nichifor CRAINIC, *Cursurile de mistică*, st. intro. şi ed. Ioan I. Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2010, p. 427.
[274] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89v.

De unde ştiau aceşti comunişti pe cine să aresteze? *Secta comunistă* a funcţionat în ilegalitate până la 23 august 1944, Partidul comunist fiind o *minusculă formaţiune clandestină* (Vladimir Tismăneanu) încă din anii '20. Un adept fanatic al acesteia, **Silviu Brucan** (ex-Saul Bruckner, 1916-2006), a cărui soţie **Alexandra Sidorovici** (1906-2000) a fost *acuzatorul public* în *Procesul ziariştilor din 1945* (când a fost condamnat în lipsă şi Nichifor Crainic), istoriseşte despre acţiunile comuniştilor din anii '30. Mulţi dintre aceştia s-au aflat printre cei cu funcţii importante după 23 august 1944. Inclusiv Silviu Brucan făcea parte din aparatul ideologic, îi scria discursurile lui Gheorghiu Dej şi făcea propagandă comunistă în presă. În perioada de la Scânteia, el „a cerut cu vehemenţă suprimarea, inclusiv fizică, a elitelor politice democratice româneşti"[275]. Aceşti *apostoli ai lui Stalin*[276] s-au răzbunat şi i-au trimis în temniţă pe toţi cei care aduseseră critici comunismului şi nu numai. Iată cum se pregăteau aceşti *apostoli ai urii* încă din anii '30: „Deşi nu devenisem ceea ce se numea «membru de partid», mă învârteam în cercurile comuniste şi începusem să cunosc stilul lor de viaţă. Una dintre formele de activitate era serata culturală, care avea loc, de regulă, în casa unui simpatizant mai înstărit [...]. Acestea erau formele «legale» de activitate comunistă, şi omul cel mai activ pe care l-am cunoscut era Ştefan Teodorescu, provenit din vechea mişcare socialistă. Nea Fănică, aşa cum îi spuneam noi, trăia cu o doctoriţă evreică foarte prosperă, care devenise renumită pentru

---

[275] Vladimir TISMĂNEANU, *Dubioasa convertire a lui Silviu Brucan,* în *Revista 22*, anul XV (864) (29 septembrie - 05 octombrie 2006).

[276] Laurenţiu UNGUREANU, Radu EREMIA, *APOSTOLII LUI STALIN: Cine a adus comunismul în România? Un documentar cât un manual de istorie,* în ziarul *Adevărul*, 25 august 2014.

dibăcia în rezolvarea cazurilor complicate de naştere. Avea o casă mare, primitoare, şi pregătea mâncăruri şi prăjituri ispititoare, ce atrăgeau multă lume. Era acolo un amestec ciudat de intelectuali de stânga, muncitori mai vârstnici de formaţie social-democrată, studenţi din Frontul Democratic şi ucenici recrutaţi din fabrici de activiştii partidului. De asemenea, foarte multe evreice basarabene, cam urâţele, dar având o energie cu totul ieşită din comun. Din această lume pestriţă, vechii comunişti îi recrutau pe cei care li se păreau apţi pentru activitatea ilegală şi se concentrau asupra lor, trecându-i prin «coridorul tentaţiilor» şi al probelor de curaj, pentru a vedea dacă aceştia corespund. Pe mine, Nea Fănică m-a întrebat la început dacă vreau să citesc literatură marxistă, avertizându-mă însă că trebuie să păstrez secretul absolut în această privinţă şi să citesc cărţile împrumutate numai atunci când sunt singur [...]. Nea Fănică m-a întrebat dacă aş fi dispus să ascund acasă la mine literatură ilegală a Partidului Comunist. Am acceptat [...]. Pe vremea aceea, mi se părea firesc ca Partidul Comunist din România să primească ajutor financiar de la Komintern"[277].

„Apostolii urii" sau „apostolii lui Stalin", din rândurile comuniştilor de pe teritoriul României, după 23 august 1944, în baza Convenţiei de Armistiţiu din 12 sep. 1944, în special a articolului 14, au trecut la arestarea, judecarea şi condamnarea persoanelor acuzate de crime de război, totodată concedierea tuturor funcţionarilor din vechiul regim şi bineînţeles a tuturor celor bănuiţi de atitudini antisovietice. Profitând de prezenţa armatei sovietice şi a consilierilor sovietici, reuşesc să se infiltreze în structurile de

---

[277] Silviu BRUCAN, *O biografie între două revoluţii: de la capitalism la socialism şi retur*, ed. îngrijită de Alexandru Singer, Ed. Nemira, 1998, p. 14-15.

stat şi să implementeze cadrul legal pentru a-i acuza şi întemniţa pe toţi potenţialii opozanţi, pe anticomunişti, pe antistalinişti şi pe toţi naţionaliştii. Comuniştii au pus eticheta de „fascişti" tuturor naţionaliştilor pentru a-i denigra şi întemniţa. Campania de arestări a început cu oamenii de presă naţionalişti pentru că astfel prosovieticii vor avea la îndemână canalele *mass-media,* adică toate sursele/mediile de informaţie publice care ajung la un număr foarte mare de persoane, prin care să-şi ducă liniştiţi propaganda şi manipularea opiniei publice în favoarea URSS: „motivul pentru care jurnaliştii au fost incluşi printre primele loturi de inculpaţi aduşi în faţa Tribunalului Poporului a fost acela că noile autorităţi, la cererea sovieticilor, doreau nimicirea prestigioaselor ziare şi reviste de orientare anticomunistă, naţională şi democratică, precum şi a ziariştilor grupaţi în jurul publicaţiilor «Curentul», «Universul», «Porunca Vremii», «Gândirea» şi altele. În Jurnalul nr. 189 al Consiliului de Miniştri, din 29 ianuarie 1945, prin care se ordona arestarea a 64 de persoane presupuse a fi vinovate de dezastrul ţării, întâlnim nume binecunoscute: Nichifor Crainic, Alexandru Hodoş, Ion Dumitrescu, Romulus Seişanu, Pamfil Şeicaru, Ilie Rădulescu, Radu-Demetrescu-Gyr, Gabriel Bălănescu… Prin scoaterea din sfera publicisticii a scriitorilor ziarişti de mare calibru, locul lăsat liber a fost populat de ziarişti grăbiţi în a plăti unele poliţe mai vechi. Aşa iese în relief presa pro-sovietică, publicaţiile de stânga… care tipăresc ample liste cu numele unor reputate personalităţi propuse pentru a fi înlăturate definitive din instituţii, printre care figurau şi scriitorii, condamnaţi de către aceştia la moarte civilă. În 24 sept. 1944, Societatea Ziariştilor aderă la Proiectul-Platformă elaborate de Partidul Comunist, în care se arăta că «scriitorii români cer ca

sancţiunile împotriva celor vinovaţi de dezastrul ţării să se aplice şi perioadei începând din anul 1940 şi până în 18 octombrie 1944 [Scânteia, nr. 10/30 sep. 1944]»... revista «Orizont» publică la 1 noiembrie, acelaşi an, o impresionantă listă a scriitorilor care, în viaţă fiind, sunt etichetaţi «morţi la 23 august». Acesta a fost prologul şi pretextul pentru terorizarea şi defăimarea public prin campanii de presă, duse cu perseverenţă împotriva personalităţilor notabile ale ziaristicii româneşti, de către ziarele: «România Liberă», «Scânteia», «Tribuna Poporului», «Veac Nou», «Lumea», «Naţiunea», «Dimineaţa», «Victoria», «Adevărul», «Lupta». Concomitent cu această campanie de denigrare s-au impus noii «condeieri» convertiţi la comunism, precum: Silviu Brucan [Saul Bruckner], Alexandru Toma, Sorin Toma, Nicolae Moraru, Zaharia Stancu, Ion Pas, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Radu Gallin, Victor Iliu, Miron Radu Paraschivescu, Gh. Dinu, Iorga Traian, I. Lespezeanu, M. Ralea"[278].

Cum era Nichifor Crainic denigrat în ziarele prosovietice?

1. „Articol din ziarul DREPTATEA, Fratele Nichifor, 9 septembrie 1944:

Fiindcă ne-am propus să facem pomelnicul tuturor slugilor naziste, nu putem trece cu vederea, fără a comite o nedreptate strigătoare la cer, pe fratele Nichifor Crainic, ortodox, de profesie, specialist în păcate lumeşti şi partizan nedezminţit al doctrinelor aristocrate.

Directorul «Gândirii» are cinstea de a figura printre principalii autori morali ai dezastrului în care ne zbatem. De la războiul celălalt şi până la acesta pe care-l trăim, d-sa n-a

---

[278] Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012, p. 12.

pregetat să ne lumineze în ale duhului. Democraţia n-a avut duşman mai neîmpăcat şi teoria ierarhiilor naturale susţinător mai aprig decât pe fiul lui Dobre Căldăraru, din comuna Bulbucata, satul Găunosul, judeţul Vlaşca, fiu care după cum vedeţi şi-a trădat neamul şi pământul ca să slujească pe boieri la Bucureşti [...] Când a venit războiul cu un instinct de o uimitoare precizie, d. Nichifor Crainic nu s-a înşelat. A mers din prima clipă spre nazism, adică spre doctrina păgână prin excelenţă, care îl violenta poate aparent ideologia, dar care îi satisfăcea din plin pornirile"[279].

2. Ziarul LIBERTATEA, „Un hoit moral", 24 noiembrie 1944, Ion Pas:

„Acest Ion Dobre care sub numele de Nichifor Crainic a ţinut într-o mână cădelniţa, tricolorul, bâta şi paharul cu rachiu, dând celeilalte numai misiunea de-a scrie articole ce duhneau a ură şi-a trădare, a fost în ultimul sfert de veac un vierme lung şi gras al culturii şi politicii româneşti [...] teologul apologet al intoleranţei, ortodoxul beţiv, înşelătorul tovarşilor săi de aşa zise credinţe"[280].

3. Ziarul Victoria, 24 noiembrie 1944, „Nichifor Crainic", articol semnat de L. Medreanu:

„Nichifor Crainic înseamnă gândirismul, citadelă reacţionară, publicaţie şovinistă şi fascistă, cu simpatii declarate pentru Garda de Fier şi ţelurile ei"[281].

Cadrul legal pentru pedepsirea celor responsabili de „dezastrul ţării" în viziunea pro-sovieticilor, a fost fixat astfel:

---

[279] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 321.
[280] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 327.
[281] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 328.

a) 10 oct. 1944 – în baza art. 15 din Convenţia de Armistiţiu, se emite *Legea nr. 488 privind măsurile privative de libertate care pot fi luate împotriva celor vinovaţi de dezastrul ţării*: art. 1. Consiliul de Miniştri va putea dispune luarea oricăror măsuri privative de libertate, în vederea stabilirii responsabilităţii politice şi penale, împotriva autorilor şi complicilor morali şi materiali ai dezastrului ţării, în special în legătură cu războiul purtat alături de Germania hitleristă împotriva Naţiunilor Unite; art. 2. Se vor putea lua orice măsuri asiguratorii asupra bunurilor acestor persoane"[282] (Decret-lege semnat de regele Mihai I prin care le dă mână liberă comuniştilor de fapt);

b) 29 ian. 1945 – Jurnalul nr. 189 al Consiliului de Miniştri, prin care se ordonă arestarea a 64 persoane bănuite a fi responsabile de dezastrul ţării: conform Legii 488 „Consiliul de Miniştri… ordonă arestarea persoanelor mai jos arătate, bănuite a fi responsabile de dezastrul ţării şi deferirea lor acuzatorilor publici, spre cercetare şi instrucţie. Al 15-lea pe listă se afla „**Profesor Nichifor Crainic**, fost ministru al Propagandei"[283], 56. Profesor Ion Petrovici, 64. Î.P.S.A. Visarion Puiu (pentru că a acceptat să păstorească, în anii celui de-al doilea război mondial, populaţia ortodoxă din Transnistria; în august 1944, el se afla la Viena, unde participa la hirotonirea unui episcop ortodox pentru Croaţia şi a înţeles că nu se mai poate întoarce în ţară; Sinodul Bisericii Ortodoxe Române l-a excomunicat în 1950, în anii

---

[282] *Legea nr. 488 din 10 oct. 1944 privind măsurile privative de libertate care pot fi luate împotriva celor vinovaţi de dezastrul ţării*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012, p. 29.

[283] *Jurnalul nr. 189 din 29 ian. 1945 al Consiliului de Miniştri,* în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012, p. 42.

stalinismului; a murit în 1964 în Franţa);

c) 21 apr. 1945 – Legea 312 privind urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării[284];

d) 16 mai 1945 – *Actul de acuzare pentru Ion Dobre zis Nichifor Crainic şi Stelian Popescu.* Acuzatori publici: Constantin Vicol şi I.D.Ioan. „Profet mincinos, el [Nichifor Crainic] fuge la 23 august odată cu germanii şi ceilalţi trădători, spre a lupta pe pământ străin, contra ţării"[285]. Fals, Crainic se ascundea la Sibiu, Sâmbăta de Sus, apoi prin satele din Transilvania, considerând o laşitate a-şi părăsi ţara;

e) 1 iun. 1945 – Rechizitoriile Alexandrinei Sidorovici şi Ion D. Ion, susţinute în cadrul şedinţei publice a Tribunalului Poporului: „la redeschiderea şedinţei, dl. preşedinte al Tribunalului a dat cuvântul d-nei acuzator public Alexandrina Sidorovici... analizând apoi faptele puse în sarcina acuzatului Nichifor Crainic, arată că acesta înainte de declararea războiului de agresiune împotriva Uniunii Sovietice, prin scris şi prin grai a luptat pentru fascism, pentru rasism şi împotriva ideilor democratice, timp de peste 20 ani. A dus o campanie de otrăvire a sufletelor, mai cu seamă a celor tinere, deoarece ca profesor universitar avea o mare influenţă asupra tineretului. Un adevărat cabotin politic, oscilează de la legionari la cuzişti, apoi iarăşi la legionari, pe urmă la Antonescu şi iar la legionari, în străinătate însă, nu rămâne consecvent decât în lupta sa antidemocartică şi pur fascistă. Încă din 1933 publică în „Calendarul", cel editează, articole favorabile Axei. Continuă pe aceeaşi linie în

---

[284] *Legea 312 din 21 apr. 1945 privind urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012, p. 65-69.

[285] *Actul de acuzare pentru Ion Dobre zis Nichifor Crainic şi Stelian Popescu*, în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012, p. 124-126.

„Sfarâmă Piatră", iar în „Gândirea", revista pe care-o conduce de peste 20 de ani, militează pentru pregătirea invaziei germane în România. În calitate de ministru al Propagandei, în ianuarie-mai 1941, în cabinetul Antonescu, militează în strânsă legătură cu fascişti germani şi, prin călătorii dese în Germania şi Italia, leagă şi mai strâns legăturile lui cu Axa. Tot în calitatea lui de ministru pune la dispoziţie ţara întreagă unor spioni germani, care sub masca de gazetari erau ofiţeri, specialişti în topografie. Tot ca ministru al Propagandei, alcătuieşte în anul 1942 o lege cu caracter rasial, iar la înfiinţarea Asociaţiei Româno-Germane, Crainic este numit, alături de Mihail Antonescu, în comitetul de direcţie. **La 23 august 1944 părăseşte ţara şi se refugiază în Germania, cu care eram în război, punându-se din nou în slujba hitlerismului**. **[Alexandra Sidorovici] cere aplicarea maximului de pedeapsă şi confiscarea averii**"[286];

f) 4 iunie 1945 – *Hotărârea nr. 2 a Tribunalului Poporului în care este condamnat întregul lot al ziariştilor* (acuzatori publici: Constantin Vicol, Ion D. Ion, Alexandra Sidorovici): „condamnă pe Ion Dobre zis Nichifor Crainic, profesor universitar, scriitor şi ziarist, cu ultimul domiciliu în Bucureşti, str. Polonă, nr. 28, azi dispărut, pentru crima de dezastrul ţării, prin săvârşire de crime de război... să sufere pedeapsa detenţiunii grele pe viaţă şi degradaţiune civică pe timp de 10 ani. Ordonă confiscarea întregii averi a numitului, cu titlu de despăgubiri în folosul Statului, considerându-se în patrimoniul său şi toate bunurile înstrăinate după 22 [23]

---

[286] *Hotărârea nr. 2 din 4 iun. 1945 a Tribunalului Poporului în care este condamnat întregul lot al ziariştilor,* în: Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012, p. 177-179.

August 1944, precum şi acelea dobândite pe numele soţiei sale sau al descendenţilor săi, după data de 6 septembrie 1940, cu excepţia acelora ce aceştia au dobândit prin succesiune”[287].

Nichifor Crainic nu a fost fascist. I s-a pus această etichetă de către comunişti. În viziunea lor, după cum am arătat, orice naţionalist era considerat fascist, fiind un duşman al internaţionalismului pe care-l propovăduiau, ei considerându-se „soldaţi ai armatei internaţionale a lui Stalin, iar ataşamentul lor era supranaţional… acesta era un tip nou de fanatism politic [deoarece] problemele de credinţa comunistă transcendeau orice afiliere etnică sau religioasă”[288]. Românii nu avuseseră înclinaţii spre mişcarea comunistă deoarece, cu câteva mici excepţii gen Lucreţiu Pătrăşcanu, „elita P.C.R. era formată în principal din indivizi cu nume ciudate şi cu accente ciudate, ceea ce a contribuit foarte mult la perceperea generală a P.C.R. ca fiind un partid străin de România”[289]. Comunismul nu s-ar fi implementat în România fără sprijinul armatei sovietice care a stat din 1944 până în 1958 şi a consilierilor sovietici care s-au bucurat de toate privilegiile posibile din 1944 până în 1964 (oficial). De asemenea faptul că România a fost abandonată de anglo-americani în mâinile lui Stalin (prin acordul de procentaj prin care s-au stabilit zonele de influenţă) a permis foarte mult triumful comuniştilor. Aceştia doreau pedepsirea lui Nichifor Crainic pentru că ştiau că era de fapt antimarxist şi anticomunist. Aceştia, care uneltiseră în clandestinitate

---

[287] Emil RUS, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012, p. 241-242.

[288] Vladimir TISMĂNEANU, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, Ed. Humanitas, 2014, p. 101.

[289] Vladimir TISMĂNEANU, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc…*, p. 102.

împotriva poporului român şi a orânduirii politice, ascultând de stăpânul şi dumnezeul lor Stalin, cunoaşteau bine articolele sale în care atrăgea atenţia asupra pericolului sovietic („Marxismul în acţiune e crima perpetuă desfăşurată sub lampionul de hârtie roşie al unei iluzii de fericire viitoare"; „Regimul criminal al Sovietelor e, fără să vrea, demascarea universală şi definitivă a marxismului"). Unele dintre criticile aduse de Nichifor Crainic marxismului şi Sovietelor în articolele de ziar sunau astfel:

„...De la Karl Marx la antropofagie, iată drumul şi ţinta practică la care duce socialismul revoluţionar! Îmi pare rău că nu mai am fotografiile de acum 11 ani, acele fotografii cu părinţi halucinaţi de foame, muşcând din carnea copiilor lor, spectacol fără precedent în istoria omenirii şi imagine reală a «paradisului terestru» pe care l-au creat bolşevicii. Spectacolul se repetă din nou pe nesfârşita stepă rusească, anulată în fabuloasa ei fertilitate de planurile cincianuale ale economiei marxiste.

Dintre toate doctrinele nihiliste, imaginate de creierele bolnave ale tuturor epocilor, nici una nu e mai primejdioasă vieţii, mai duşmană omului şi mai criminală decât marxismul, - fiindcă în marxism criminalitatea şi lipsa totală de umanitate se ascund sub învelişul pseudo-ştiinţific al materialismului istoric şi sub poleiala iluzorie şi seducătoare a unei fericiri materiale universale, date pe seama unui viitor incontrolabil. Punând această iluzie înaintea mulţimilor, marxismul revoluţionar a putut ucide în voie.

El ucide milioane de oameni în perioada revoluţionară, cu scuza că terenul trebuie curăţat de clasele protivnice fericirii proletariatului.

El ucide apoi în «perioada constructivă» celelalte milioane de oameni sub titlu de experienţă şi de organizare

nouă a societăţii viitoare. Şi cum utopia paradisului terestru rămâne veşnic utopie, ceea ce face acţiunea marxistă real, continuu şi metodic, e uciderea milioanelor de oameni după milioane de oameni ucişi mai înainte. ***Marxismul în acţiune e crima perpetuă desfăşurată sub lampionul de hârtie roşie al unei iluzii de fericire viitoare.***

Oamenii prezenţi trebuiesc ucişi pentru oamenii din viitor, - iată ce înseamnă în realitate marxismul revoluţionar! Bestializarea omului prin marxism, e o expresie care nu mai spune nimic. Fiindcă omul e considerat de marxişti mai prejos de bestie şi e coborât mai prejos de ea. Bestiile de aceeaşi speţă nu se devorează între ele. Dar oamenii paradisului marxist au ajuns antropofagi"[290].

„Printr-o imensă publicitate a marxismului, s-a creat superstiţia universală că proletariatul nu poate fi fericit decât realizând marxismul în forme politice. S-o spunem de la început: ***marxismul nu e numai cea mai barbară, dar cea mai criminală doctrină din câte a formulat mintea gânditoare****. Societatea, care e alcătuită din variate categorii de oameni, ce îndeplinesc funcţii deosebite, ce se întregesc unele pe altele, e redusă de Karl Marx la proletariat. Pentru el, tot ce e esenţă bună în omenire o întrupează proletariatul industrial mondial. Tot ce e viciu, răutate, barbarie, monstruozitate, e dat pe socoteala celorlalte categorii sociale neproletare. Toate aceste categorii sociale vor trebui să dispară ca să facă loc proletariatului mondial. Cum să dispară? Prin revoluţie! Prin revoluţia mondială dezlănţuită de proletariatul organizat. Adică: prin masacrul universal.*

Prin acest masacru universal, proletariatul îşi va institui dictatura lui şi va realiza paradisul terestru al tuturor flămânzilor care vor avea ce mânca după ce vor fi

---

[290] Nichifor CRAINIC, *De la Marx la antropofagie*, în: ziarul *Calendarul,* anul II, nr. 428, miercuri 26 iul. 1933, p. 1.

ucis pe toţi «bogaţii», pe toţi «burghezii», pe toţi «duşmanii». Religie creştină, cultură, stat naţional, patrie, - totul trebuie ars în pârjolul revoluţiei pentru a face loc republicei mondiale a proletariatului.

Pentru a ajunge la acest ideal de sânge, lucrătorii trebuiesc organizaţi, îndoctrinaţi, asmuţiţi perpetuu şi perpetuu preparaţi pentru crima revoluţionară. Când Marx şi Engels au lansat faimosul manifest comunist de la 1848: «Lucrători din toată lumea, uniţi-vă!», - ei au rostit cel mai criminal îndemn la asasinatul în masă, din câte au răsunat în istoria omenească. Căci manifestul acesta însemna: Lucrători mondiali, distrugeţi-vă patriile, distrugeţi monarhiile, distrugeţi creştinismul, distrugeţi cultura, masacraţi restul omenirii ca să fiţi fericiţi! [...]

Regimul criminal al Sovietelor e, fără să vrea, demascarea universală şi definitivă a marxismului. S-a ucis ţarul pentru ca Leon Trotzky să încerce a-i lua locul; s-a ucis creştinismul pentru ca Zinoview să-şi poată face mendrele la Moscova; s-au nimicit milioane de ruşi pentru ca Litvinow, fost dentist la Londra, să devină arbitru în relaţiile diplomatice ale Europei.

Asta e fericirea proletariatului? Asta e dictatura proletariatului, care a devenit o turmă subumană terorizată de cea mai cruntă tiranie din câte a cunoscut istoria?

Datoria elementară a statului român e ca, făcând o politică umană şi românească faţă de muncitori, să procedeze la dezintoxicarea sufletului lor de otrava ucigaşă a marxismului!"[291]

Toate aceste articole fuseseră publicate încă din anul 1932, când Nichifor Crainic înfiinţase propriul său ziar

[291] Nichifor CRAINIC, *Marxismul, fericirea muncitorilor?*, în: ziarul *Calendarul*, anul II, nr. 355, joi 27 apr. 1933, p. 1.

intitulat „Calendarul”, care devenit a treia gazetă de tiraj din ţară: („Am ţinut să realizez un ziar creştin fără ajutorul Bisericii şi am izbutit”[292]):

„La 24 ianuarie 1932, am întemeiat ziarul meu «Calendarul», subintitulat «ziarul tuturor categoriilor sociale». Funcţiunile organice ale societăţii – ziceam eu atunci – sunt meseriile şi profesiunile. Societatea nu se poate îmbunătăţi decât îmbunătăţind aceste organe ale ei. Am combătut plutocraţia, demonstrând zilnic, printr-o «casetă» din pagina primă, intitulată «Pentru [...] vieţii», care speculează [...].

Printre altele, am făcut o lungă campanie documentată împotriva cartelului zahărului, am antrenat întregul parlament, care a legiferat preţul acestui aliment de la 33 lei kg la 22. A fost mândria mea ca ziarist.

Pentru aceste campanii, C. Argetoianu, ministrul de Interne, mi-a suprimat ziarul şi m-a numit «bolşevic», în Senat.

Reapărând, după căderea lui, am combătut printr-o serie de articole, camarila afaceristă a regelui. Dar în toamna lui 1933, am atacat chiar pe rege şi pe concubina lui, Elena Lupescu, într-ul articol violent, în urma căruia, regele mi-a suprimat ziarul. N-am mai avut voie să mai fac ziaristică atâta timp cât a domnit el.

Ziarul simpatiza cu Mussolini pentru realizările lui constructive, care uimeau lumea. Atunci, în 1932 şi 33, nu era vorba de niciun război.

Am susţinut Societatea Naţiunilor, spre deosebire de toţi naţionaliştii.

Şi fiindcă Germania hitleristă agita revizuirea tratatelor de pace am preconizat colaborarea economică cu ea, după o formulă stabilită în prealabil cu Nicolae

---

[292] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii*, vol. I..., p. 271.

Titulescu, ministru de externe şi preşedinte al Societăţii Naţiunilor. Colaborarea economică era recomandată chiar de pactul general. Aceasta mă deosebea total de naţionaliştii de la noi, care voiau ieşirea din Societatea Naţiunilor şi alianţa cu Germania.

Cu un cuvânt, în politica externă am susţinut punctul de vedere al lui Nicolae Titulescu, cum foarte bine ştie fostul său colaborator, Pavel Rădulescu.

În anii 1936-38, am colaborat la revista politică «Sfarmă-Piatră», condusă de Al. Gregorian, cu articole ce combăteau Garda de Fier, cuzismul şi articole culturale. În politica externă am susţinut pe Nicolae Titulescu.

N-am fost fascist, fiindcă nu admiteam partidul unic dictatorial. Credeam într-un parlament profesional, din sânul căruia să se formeze guvernul, cum arată lucrarea mea «Programul Statului Etnografic»"[293]*;*

„În 1932 am întemeiat ziarul «Calendarul», pe socoteala mea. Iată geneza lui: un bătrân inginer S. Zamfir Christodorescu, naşul copilei mele şi ca un al doilea părinte al meu, mi-a pus la dispoziţie suma de 7 (şapte) milioane. Cunoştea suferinţa mea morală, pricinuită de moravurile celor cu care colaborasem până atunci. Nu mi-a impus nicio idee ci mi-a cerut o singură condiţie, care ştia că-mi place: ziarul să spună purul adevăr. Şi l-a spus pentru epoca de atunci încât văd că lumea nu l-a uitat nici azi! Nu l-a uitat dar îl califică cu totul inexact. «Calendarul» a apărut numai doi ani, spaţiu în care a suferit o suprimare, o suspendare şi apoi o ultimă suprimare definitivă."[294]

Ziarul lui Nichifor Crainic fusese apreciat de clerul ortodox: „în ce ne priveşte pe noi pe cler - şi Biserica

---

[293] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 174-178.
[294] ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

îndeobşte – suntem bucuroşi în a constata că acest ziar şi-a impus şi a izbutit să fie un adevărat amvon pentru problema noastră religioasă şi pentru moralizarea vieţii de obşte”[295].

Nichifor Crainic s-a remarcat mai ales prin activitatea de la revista Gândirea, ce reunea o mare parte din intelectualitatea vremii, pe care a condus-o şi al cărei mentor a fost între anii 1928-1944, fiind iniţiatorul curentului *gândirist*, axat pe *teologie ortodoxă*, *spirit autohton* şi *naţionalism sub aspect creştin*:

> *„în acest sens am redactat timp de 23 ani, cu sacrificii pe care numai Dumnezeu le ştie, revista literară Gândirea. Ea a vrut să creeze în România o literatură creştină şi cred că în parte a reuşit prin cele câteva sute de cărţi, trecute mai întâi prin paginile ei. N-a fost o revistă exclusivistă cum s-a afirmat. Colaboratorii ei permananţi aparţineau celor mai variate formaţii politice sau niciuneia. Singura condiţie era ca literatura prezentată, dacă nu era religioasă, să nu fi fost cel puţin antireligioasă sau pornografică. Nu era nici rasistă, cum i s-a zis, pentru că un Tudor Vianu, evreu creştin, era colaborator permanent. H. St. Streitman colaborator oricând voia, M. Mircea, Ştefan şi alţi evrei, al căror scris se potrivea cu spiritul revistei.„*[296]

Nichifor Crainic nu a fost agent al hitlerismului cum căutau să arate comuniştii tocmai pentru a justifica aruncarea lui în temniţă. Serviciile secrete ştiau că Nichifor Crainic s-a opus propagandei naziste germane şi de aceea a plecat din Partidul Naţional-Creştin: „[NOTĂ 16 septembrie 1936] în

---

295 Pr. P. Partenie, preşedintele clerului ortodox în: ziarul *Calendarul,* anul II, nr. 360, joi 4 mai 1933, p. 1.

296 ACNSAS, Fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 508.

cercurile naţionaliste se spune că demiterea prof. Nichifor Crainic din Partidul Naţional Creştin a fost determinată mai ales de neînţelegerea ivită între acesta şi forurile conducătoare ale Partidului Naţional Creştin, în ceea ce priveşte orientarea politică externă a României.

Prof. Crainic - spun cercurile de mai sus – s-ar fi opus influenţei directe exercitate de propaganda germană în conducerea partidului, insistând ca mişcarea naţional-creştină să-şi păstreze complecta independenţă şi să activeze numai potrivit cu interesele naţionale.

Această atitudine intransigentă ar fi determinat excluderea prof. Nichifor Crainic, care intenţionează – afirmă aceleaşi cercuri – să întreprindă o acţiune personală şi să divulge prin presă legăturile ce ar exista între unii din conducătorii Partidului Naţional Creştin şi anumiţi emisari ai propagandei germane”[297]. De asemenea, a combătut rasismul nazist în cursul său de mistică germană, care circula litografiat printre studenţi:

> *„La proces mi s-a spus că sunt rasist şi hitlerist. Răspund aici şi rog mult, dacă se poate, să se ia în consideraţie: sunt, pe cât ştiu, singurul om din ţară, care am atacat în esenţa ei teoria rasistă germană. E un studiu al meu, documentat cu multe lecturi, intitulat «Rasă şi religie», aflător în cartea «Puncte cardinale în haos». Studiul are 30 de pagini. Arăt acolo care e geneza doctrinară, a absurdităţilor susţinute de Alfred Rosenberg, în cartea «Mitul al 20-lea», socotită ca evanghelia rasismului hitlerist şi ce consecinţe funeste ar avea o astfel de teorie. Studiul se încheie chiar cu expresia că această teorie e o nebunie.*

[297] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 60.

Aceeaşi categorică respingere a rasismului hitlerist se găseşte în prima prelegere din cursul meu universitar litografiat «Magistrul Eckart şi şcoala sa». Prelegerea e o largă expunere a evoluţiei acestei idei în cultura germană, până la absurdităţile lui Rosenberg şi respingerea ei. Acest curs l-am susţinut chiar în toiul războiului, când germanii erau în România. Am spus mai sus motivele pentru care am scris în vederea unei apropieri de Germania acum 15 ani, dar niciodată în scrisul meu nu se va găsi însuşirea vreunui punct din absurdităţile doctrinei rasiale germane, pe care o cunoşteam foarte bine. A fost totuşi cu putinţă ca pentru aceasta să fiu condamnat."[298]

Nichifor Crainic nu a fost antisemit, ci a crezut în formula lansată de marele istoric Nicolae Iorga, „România a românilor, a tuturor românilor şi numai a românilor" (strigătul de luptă al generaţiei de aur a războiului şi a Marii Uniri de la 1918); însă se ştie că acuzatorul său public, în procesul din 1945, a fost comunista evreică Alexandrina Sidorovici (1906-2000), cea care l-a trimis la detenţie pe viaţă cu confiscarea întregii averi. Trebuie spus că „în afară de primul lider al partidului [Comunist din România], muncitorul Gheorghe Cristescu, nici un alt secretar general până la Gheorghiu-Dej nu a fost de origine română."[299]

Nichifor Crainic se apăra: *„eu n-am scris nicio carte antisemită, niciun articol antisemit, niciun discurs antisemit n-am rostit. Să nu ne jucăm cu cuvintele. M-am ocupat de problema evreiască la noi, atunci când a devenit la ordinea*

[298] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 522.
[299] Vladimir TISMĂNEANU, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*..., p. 47.

zilei. Şi am găsit că soluţia cea mai raţională pentru împăcarea spiritelor de atunci ar fi fost numărul proporţional în toate profesiunile. E clar în scrierea mea ***Programul Statului Etnocratic****. De la această soluţie până la negarea însuşirilor poporului evreu, până la expedierea lor în Madagascar*[300] *sau până la exterminarea lui în masă e o distanţă ca de la pământ la cer. N-am scris niciun articol violent contra lor, dar am condamnat totdeauna ca scriitor naţionalist, violenţele la care au fost supuşi. Dovezi sunt multe în articolele mele. Mi-am bătut joc de soluţia cuzistă cu exproprierea urbană, iar când aceasta totuşi s-a făcut de Antonescu, am refuzat categoric să beneficiez de bunurile lor câştigate prin muncă. Era un lucru josnic şi imoral. N-am aprobat niciodată lagărele şi cu atât mai puţin execuţiile. La Bucureşti se auzea vag despre aceste lucruri, dar numai posibiliatea lor e de natură să revolte pe un om cu inimă omenească. Eu am vizat un stat în care «legea lui Hristos să fie legea statului», după cum am scris de zeci de ori, şi toate problemele pe care le-am atins le-am raportat la acest principiu de morală creştină. Am scris de nenumărate ori: «Există evrei buni şi evrei răi, cum există români buni şi români răi». Aceasta nu e atitudine de antisemit... În viaţa practică iată atitudinea mea faţă de evrei: am avut colaboratori evrei la toate publicaţiile pe care le-am condus. Am botezat evrei şi am criticat Biserica Ortodoxă, când a îngăduit ca ministerul să le interzică accesul la creştinism. Eu cu soţia mea, moartă azi, am sprijinit, am ajutat, am ocrotit timp de 25 ani, familia bătrânului şi modestului scriitor evreu Solomon Segall, care trăieşte. Când nu avea bani, soţia mea făcea colecte pentru ei printre prieteni şi*

---

[300] Această propunere îi aparţinea lui A. C. Cuza: *„pentru că Madagascarul este o insulă. Şi-i vom putea supraveghea mai uşor pe jidani să nu mai iasa din hotarele ei".*

umbla pe la autorităţi să-i plaseze scrierile modeste. 25 de ani, soţia mea, doctoriţă, le-a dat asistenţă medicală şi medicamente gratuite acestor doi bătrâni. Ei o numeau îngerul lor păzitor. Ca să le asigurăm bătrâneţea am intervenit stăruitor la Casa de Pensii a Scriitorilor şi a fost anchetat între pensionari. În perioada terorii, ajungând eu preşedintele acestei Case, i-am salvat pensia lui şi a poetului A. Toma, singurii evrei pensionari pe atunci – cu toată rezistenţa ce mi se făcea de la Ministerul Muncii. Chemaţi pe aceşti oameni să vă vorbească de antisemitismul nostru. Oricine a apelat la mine în această tristă perioadă de teroare, am cătat să-l ajut şi, când n-am putut, să-l mângâi şi să-l îmbărbătez cel puţin. Actualul deputat socialist C. Linden a avut în vremea teroarei dificultăţi cu poliţia, fiind reclamat că e evreu. Eu l-am luat pe garanţia mea, dând o declaraţie scrisă şi subscrisă de mine, adăugând totodată că nu trebuie să abuzăm şi să cădem în excese, folosindu-ne de greaua situaţie pe care o aveau evreii.

Redacţia revistei mele «Gândirea» ocupa o jumătate de apartament în str. Domniţa Anastasie nr. 16. Cealaltă jumătate era ocupată de câţiva ani şi cred şi acum de familia bijutierului evreu Solomon, a cărui soacră se numeşte Doamna Berciu. Am conlocuit în cele mai bune raporturi toată vremea. N-aveau voie să aibă telefon şi le-am pus telefonul redacţiei la dispoziţie, gratuit, fireşte, făcându-le orice înlesnire mi-au cerut. Când au început bombardamentele, le-am dat cheie şi le-am pus la dispoziţie toată redacţia. Doamna Berciu invita să doarmă acolo evrei refugiaţi din provincie, unde teroarea era mai mare. Dormeau pe canapea, în fotolii, pe birouri şi pe jos, ocupând amândouă camerele mele. Astfel redacţia «Gândirii» era noaptea azil pentru refugiaţii evrei. Ce antisemit convins ar fi făcut acest lucru şi încă într-o vreme

de teroare, când el însuşi ar fi fost responsabil în faţa autorităţilor? Când într-o şedinţă intimă, Academia Română a pus cazul profesorului Tudor Vianu, membru corespondent, eu am fost acela care l-a apărat, şi faptul că era redactor permanent la Gândirea a fost hotărâtor pentru stingerea cazului lui. În adăpostul blocului unde locuiam, str. Vasile Conta 5, evreii erau adesea molestaţi. Totdeauna le-am luat apărarea. Într-un conflict de acesta am cunoscut pe dentistul Bernhardt care locuieşte în acelaşi bloc, la etajul 8. Are un copil de toată frumuseţea pe care îl admiram văzându-l în cărucior, la plimbare. Când se da alarma, ascensorul nu mai funcţiona, aşa că era un chin să cobori cu copilaşul în braţe şi încă două la subsol. Doamna Bernhardt, avocată exclusă din barou pe atunci, m-a rugat să intervin la Prefectura Poliţiei pentru a obţine un permis să părăsească oraşul. Căci evreii n-aveau voie să-l părăsească. Mi-a spus că a avut acest curaj fiindcă a îndemnat-o doamna Berciu de lângă redacţia mea. Am intervenit chiar la prefectul poliţiei, care m-a refuzat net. Atunci am decis pe d. Bernhardt să-şi trimită soţia şi copilul afară din oraş fără autorizaţie. Ceea ce a şi făcut. Eu eram singur acasă, familia mea fiind evacuată şi locuiam la primul etaj. L-am invitat pe d. Bernhardt să doarmă la mine, fiindu-i astfel mult mai scurt coborâtul la adăpost. După 23 august se zvonise că nemţii din Balcani ar veni să ocupe capitala. D. Bernhardt se temea şi l-am asigurat că într-un cat eventual îl voi lua cu câţi prieteni va voi în casa mea pentru a-i salva. Cazurile sunt multe, dar mă opresc aici. E suficient pentru a se vedea că n-am fost sălbatic, ci un ins care şi în scris şi în viaţă am procedat după [...] creştinismului, pe care îl profesez."[301]

[301] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 522-524.

Părintele Paulin Lecca (1914-1996), care-l cunoscuse personal pe Nichifor Crainic, evoca într-un interviu din 1991 câteva situaţii din care reiese *iubirea aproapelui de orice naţionalitate* practicată de Crainic în *întâmplările concrete ale vieţii* şi că atacurile la adresa maestrului veneau de pe urma semnalelor de alarmă pe care acesta le trăgea prin articolele şi conferinţele sale:

> *„referitor la dl. profesor Nichifor Crainic, pot să afirm că l-am cunoscut personal. Venind la Chişinău să ţină o conferinţă în faţa studenţilor, a văzut articolul meu din ziarul local despre curentul gândirist, m-a căutat, m-a felicitat, şi de atunci am rămas prieteni. La conferinţă au venit foarte mulţi intelectuali şi studenţi, a fost şi un grup de legionari – care atunci când dl. profesor a vrut să înceapă conferinţa, au început să cânte «Ştefan, Ştefan, domn cel Mare» pentru ca să-l intimideze. Îmi aduc aminte conferinţa a durat două ore şi dl. profesor cu vocea lui de bariton, a trecut peste bruiajul legionarilor. Când s-a terminat conferinţa, dl. profesor Crainic, însoţit de mine şi de profesorul de teologie I. Gh. Savin, s-a întâlnit cu o fetiţă sărac îmbrăcată, care i-a cerut bani. Domnul profesor Savin a zis să nu-i dea nici un leu, pentru că este jidancă [evreică]. Însă dl. Crainic i-a dăruit 100 lei (sumă mare pentru vremea aceea), zicând că suferinţa nu cunoaşte naţionalitate.*
>
> *De la Chişinău, Nichifor Crainic a plecat spre o altă localitate din Basarabia ca să ţină o conferinţă pentru studenţi şi intelectuali. În autobuz era însoţit de studenţi care îl jigneau pe un controlor de naţionalitate evreiască. Participând la această scenă, Nichifor Crainic a vorbit pe tot parcursul drumului cu tânărul evreu în limba germană, şi le-a spus studenţilor că nu se cuvine ca un român şi un*

creştin să ponegrească şi să jignească pe cineva, chiar dacă nu este de un sânge cu noi.

De asemenea, atunci când era în închisoare s-a întâmplat ca să fie în celulă cu câţiva legionari cu studii ieftine, care-l jigneau şi-l umileau tot timpul, iar el le primea pe toate cu răbdare şi smerenie sfântă...

Este adevărat că N. Crainic a avut multe acuzaţii împotrivă, dar acestea nu sunt temeinice şi nici adevărate. De pildă catolicii, pentru că N. Crainic le dezvăluia inovaţiile din teologie şi influenţa nefastă în Ardeal, din invidie şi din ură, ziceau că a deflorat 2000 de fecioare. Evreii, pentru faptul că N. Crainic le demasca abuzurile ce le făceau la noi în politică, în comerţ şi industrie... îl socoteau legionar. Toate aceste acuzaţii i le aduceau pentru că adevărul întotdeauna supără."[302]

Părintele Arsenie Boca îl ascunde pe Nichifor Crainic la Mănăstirea Brâncoveanu

1944. Toamna. Nichifor Crainic se afla în Sibiu. Auzind că este căutat şi citind campaniile orchestrate împotriva sa în presă, s-a ascuns pentru o vreme la finul său, teologul Emilian Vasilescu, care-i fusese asistent la Facultatea de Teologie[303], apoi Părintele Arsenie Boca l-a adăpostit la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus. Crainic a susţinut într-o declaraţie din 1947 că a stat la M-rea Brâncoveanu în primăvara lui 1945 (6 mar. - 4 apr.), însă Părintele Arsenie susţine că el a stat din octombrie/noiembrie 1944 până în primăvară. Fostul frate de mănăstire de la

---

[302] *Nichifor Crainic şi Mişcarea gândiristă*, interviu cu pr. Paulin Lecca (de Cornel Toma), în: Revista *Gândirea*, serie nouă, an 1, nr. 1, Sibiu, dec. 1991, p. 8.
[303] ACNSAS, fond Informativ, dosar 203645, vol. 1, f. 46.

Sâmbăta, Langa Ioan a declarat că Nichifor Crainic a stat din noiembrie până în martie. De asemenea în memoriile sale, Crainic susţine că a fost la Sâmbăta şi în luna februarie. De fapt, Crainic a încercat să declare o perioadă cât mai scurtă tocmai pentru a-l proteja pe Părintele Arsenie şi pe cei care l-au ajutat:

> **Întrebare [Lt. Antila Nicolae]:** Relatează împrejurările în care NICHIFOR CRAINIC a devenit fugar, urmărit de organele de stat şi cu ce l-ai sprijinit în situaţia lui de fugar?
>
> **Răspuns [Arsenie Boca]:** În anul 1944 înspre toamnă, am mers la Sibiu la Mitropolie şi cu această ocazie am mers şi la prof. STĂNILOAE DUMITRU. În discuţiile purtate cu prof. STĂNILOAE, am aflat că prof. NICHIFOR CRAINIC se găseşte în Sibiu. Prof. STĂNILOAE ne-a spus că NICHIFOR CRAINIC este fugar: urmărit de organele de stat pentru faptul că a desfăşurat activitate fascistă legionară. Ne-a precizat că stă ascuns şi că îi cunoaşte strada. Eu i-am spus prof. STĂNILOAE să mergem să-l vedem, lucru pe care l-am şi făcut. Astfel că am mers la ascunzătoarea lui, unde găzduia. Nu cunosc numele familiei unde găzduia şi nu cunosc nici strada şi nici numărul.
>
> La prima vizită pe care i-am făcut-o fiind însoţit de prof. STĂNILOAE, el şi-a mărturisit situaţia lui de fugar, apoi ne-a spus că se ocupă cu poezii pe care le compune el şi ne-a înfăţişat câteva probleme familiale în legătură cu soţia sa.
>
> L-am vizitat de mai multe ori. O dată sau de două ori l-am vizitat împreună cu prof. STĂNILOAE, iar restul de vizite i le-am făcut singur. Atunci când mergeam în vizită pe la el, îi duceam şi alimente ca zahăr etc.
>
> Îmi amintesc că, cu prilejul unei vizite am găsit la CRAINIC pe o fată care de asemenea îi adusese alimente şi pe care el mi-a recomandat-o cu numele de MARIA

ROMAN, că este legionară şi cu acest prilej ne-a spus că numai în legionari mai are încredere întrucât sunt singurii care mai pot să se organizeze. Despre MARIA ROMAN nu cunosc alte date.

La alte vizite făcute de mine, CRAINIC şi-a manifestat dorinţa că ar vrea să se mute, întrucât în situaţia în care se găseşte el a fost părăsit de prieteni, s-a referit la mitropolitul BĂLAN, spunându-mi că nici mitropolitul nu mai vrea să-i păstreze lucrurile, ci le-a dat lui VASILESCU EMILIAN, finul lui – se referea la diferite acte, îmbrăcăminte şi unele obiecte de valoare pe care mitropolitul le ţinuse într-un rezervor de păcură neîntrebuinţat.

Văzându-i dorinţa lui de a se muta, am mers la familia BRAŞCA DUMITRU din Sibiu pe care-l cunoşteam întrucât îi curtam fata cu care intenţionam să mă căsătoresc[304] [când era student la Academia Teologică din Sibiu, n.n]. Lui BRAŞCA i-am înfăţişat situaţia profesorului meu CRAINIC, spunându-i că este fugar şi urmărit de organele de stat pentru activitate politică şi l-am rugat să-l găzduiască, însă BRAŞCA ne-a arătat că nu-l poate găzdui deoarece nu are loc. BRAŞCA nu-l cunoştea pe Crainic.

Negăsindu-i loc unde să găzduiască în Sibiu, eu m-am hotărât să-l ascund de organele de stat la Mănăstirea Sâmbăta de Sus, unde eu eram preot, însă fără ştirea mitropolitului BĂLAN întrucât îl ştiam pe CRAINIC prieten cu BĂLAN, ţinând seama că mitropolitul îi finanţează în parte apariţia revistei «Gândirea», la care e redactor CRAINIC, şi că peste tot îi este prieten - şi mitropolitul BĂLAN nu are să se supere dacă eu ascund pe CRAINIC la Mănăstirea Sâmbăta de Sus.

---

[304] Este singurul loc unde apare mărturia Părintelui Arsenie Boca despre intenţia sa de a se căsători, în timpul studenţiei de la Sibiu (1929-1933).

I-am adus la cunoştinţă lui CRAINIC hotărârea mea de a-l ascunde la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. El fiind de acord, am fixat cu el ziua, ora şi trenul cu care trebuie să vină până în comuna Arpaşu de Jos, Raion Făgăraş, unde eu trebuia să-l aştept. În ziua hotărâtă, eu am mers în comuna Arpaş, am luat o căruţă a unui cetăţean, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, şi am mers în gară. Acest lucru s-a petrecut prin luna octombrie/noiembrie 1944. La ora fixată a venit cu trenul din Sibiu neînsoţit de nimeni.

Am luat bagajele pe care le avea şi am urcat în căruţă şi am mers la mănăstire. Bagajele lui erau: o casetă de metal mărimea 30x20x10, un costum de haine (uniformă primită cu ocazia conferirii titlului de «Dr. Honoris Causa» [5 nov. 1940] al Universităţii din Viena) şi un vălăluc de acte.

Ajuns la mănăstire a stat ascuns câteva zile într-o cameră a bibliotecii vechi, însă nefiind bun acest loc, l-am mutat într-o casă care era construită în jurul mănăstirii şi care aparţinea unei cetăţene din Făgăraş, cu numele de VASU, soţia lui DĂNILĂ VASU din Făgăraş, care în prezent e decedat.

Pentru a-l ascunde în această casă eu personal am mers la domna VASU, i-am explicat situaţia în care se găseşte CRAINIC – că este fugar, urmărit de organele de stat-şi i-am cerut să-l găzduiască. A acceptat acest lucru, astfel că fugarul CRAINIC a fost găzduit în casa doamnei VASU, la o familie de maghiari, IANY ANDREI, care locuiau în casă.

În această casă a fost ascuns până prin luna decembrie-ianuarie 1944/1945. Făcându-se frig l-am luat pe CRAINIC de acolo şi l-am ascuns în camera de oaspeţi a mitropolitului BĂLAN unde a stat până prin luna februarie-martie 1945, când a plecat de la mănăstire.

Despre faptul că legionarul [acest cuvânt este probabil intercalat de ofiţerul care nota] CRAINIC este ascuns la mănăstire au ştiut următorii – preotul SERAFIM POPESCU,

preotul ŞORTAN VASILE care în prezent e medic la Cluj şi prof. de teologie din Sibiu, NICOLAE MLADIN.

Tot timpul cât a stat ascuns la mănăstire i-am purtat de grijă (s.n.). În acest timp a fost vizitat de MARIOARA ROMAN în care el avea încredere şi care-l vizitase, purtându-i de grijă şi în timpul cât a stat ascuns la Sibiu. Ultima dată am văzut-o pe această fată în anul 1951 la U.M. nr. 2 Cernavodă [Canalul Dunăre-Marea-Neagră].

Prin luna noiembrie – decembrie 1944, eu împreună cu fratele ION LANGA, originar din com. Jibert, Raion Făgăraş, am ascuns în podul casei călugărilor, cam deasupra camerei unde se găsea biblioteca veche, am ascuns lucrurile care au aparţinut lui NICHIFOR CRAINIC[305]. Ele se găsesc

---

[305] Căpitanii de Securitate, Jora Alexandru din Timişoara şi Balaban Gheorghe din oraşul „Stalin", în data de 2 noiembrie 1955, realizează la M-rea Sâmbăta de Sus o percheziţie în urma celor declarate de Părintele Arsenie Boca în Procesul Verbal de Interogatoriu din 3 octombrie 1955 privind ascunderea unor lucruri ce aparţinuseră lui Nichifor Crainic. Aceştia descoperă în *„podul chiliilor"* următoarele obiecte: paşapoarte pe numele lui Nichifor Crainic, 30 cărţi poştale, 9 scrisori, manuscris „Actul de Constituire şi Programul Partidului Naţional Creştin", o diplomă pe numele lui Nichifor Crainic, 21 de broşuri „Un neam, o viaţă, un avânt!", 3 exemplare din lucrarea „Este primatul lui Petru un privilegiu de drept divin după Noul Testament, 3 exemplare „Biserica Neamului şi drepturile ei", 2 exemplare „Ortodoxie şi Etnocraţie", un exemplar *„Puncte cardinale în haos"*, un exemplar „Nostalgia Paradisului", un exemplar „Comunism şi creştinism", „Creştinismul şi gândirea contemporană", un caiet-atlas „Istoria românilor", „Materialismul economic", 5 telegrame, diferite fotografii, diferite notiţe şi însemnări, cartea „Cuvântare către naţiunea germană" (ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 9, f. 9) În data de 10 octombrie 1955, are loc o nouă percheziţie *în podul locuinţei călugărilor*, când se descoperă lucrările: „Programul Statului Etnocratic", „Cuvinte de credinţă românească", „Gândirismul", „Ortodoxie şi cultură", „Cele patru patimi", iar în *podul clădirii mitropolitului* următoarele lucrăti: „Apologeţi creştini", „Germania şi Italia", „Tainele Protocoalelor Înţelepţilor Sionului", „Comunitarism şi comunism", „Metafizică" etc. Pe spatele Procesului Verbal de

şi în prezent ascunse între tavan şi podeaua pusă deasupra grinzilor şi acoperită cu pământ.

Despre lucrurile ascunse, am cunoştinţă eu şi cu ION LANGA care în prezent ar putea fi găsit ca muncitor la o întreprindere în oraşul STALIN, com. CODLEA.

NICHIFOR CRAINIC în timpul cât stătea ascuns în camera de oaspeţi a mitropolitului BĂLAN se ocupa cu cititul propriilor lui cărţi – în special cărţi politice - şi îmi spunea că se pregăteşte de proces, gândindu-se că va fi prins. În luna februarie – martie 1945, nemaivoind să rămână ascuns la mănăstire s-a înţeles cu ŞORTAN VASILE să-l găzduiască la el acasă în com. Blăjenii de Sus, Raion Brad. ŞORTAN VASILE a acceptat şi într-o zi CRAINIC a plecat de la mănăstire, îmbrăcat într-o dulamă (haină) preoţească pe care i-am dat-o, împreună cu ŞORTAN VASILE, în com. Blăjenii de Sus, unde a stat ascuns la părinţii lui ŞORTAN.

La părinţii lui ŞORTAN VASILE, după câte îmi amintesc, a stat ascuns cam un an de zile după care s-a mutat înspre Târgul Mureş - comuna nu o cunosc - şi a stat ascuns la un fost elev al lui de la Facultatea de Teologie din Bucureşti şi anume la preotul SĂMĂRGHIŢAN, numele celălalt nu-l cunosc. Nu ştiu cât a stat ascuns la acest preot însă am auzit că la acest preot a fost identificat şi arestat de organele de stat.

Preotul SĂMĂRGHIŢAN a fost şi el arestat şi condamnat la 4 ani de închisoare, iar în prezent cred că se găseşte tot preot în comuna sa natală.

Precizez că începând din luna februarie sau martie 1945, de când NICHIFOR CRAINIC a plecat de la Mănăstirea «Sâmbăta de Sus» nu am mai avut niciun fel de

---

Percheziţie stă scris: „Toate cărţile au fot distruse prin ardere” (ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 9, f. 11).

legătură cu el."[306]

Redăm mai jos şi varianta (interogatoriu 25 oct. 1955) lui Langa Ioan (n. 2 iun. 1924, Jibert-Rupea, Braşov; d. -), care era la mănăstire în perioada când a fost ascuns Crainic. Aflăm cum era văzut Nichifor Crainic de cei de la mănăstire:

> „Pe preotul călugăr BOCA ZIAN ARSENIE l-am cunoscut în primăvara anului 1944, dată la care eu am intrat ca frate de mănăstire la Mănăstirea Brâncoveanu din comuna Sâmbăta de Sus... Ţin să precizez un lucru că în toamna anului 1944 prin luna noiembrie a venit la noi la mănăstire o persoană care ne-a fost prezentată de către călugăru[l] Boca Arsenie şi care spunea c[se numeşte fratele IOAN pe care am auzit ulterior că îl cheamă NICHIFOR CRAINIC, despre care am aflat că avea studii superioare însă nu pot să precizez în ce domeniu avea el studiile; această persoană pentru mine era suspectă deoarece fuma, lucru ce nu era permis să facă un frate de mănăstire, din alt punct de vedere era suspect pentru mine că avea studii superioare şi a venit să se facă frate de mănăstire, tot ca suspect îmi era faptul că el nu ieşea afară din incinta mănăstirii...
>
> Prin luna martie, fratele Ioan a părăsit mănăstirea fără ca să spună unde pleacă şi nici nu l-am mai văzut de atunci.
>
> După câteva zile după ce a plecat fratele IOAN, m-a chemat părintele BOCA ARSENIE la el în cameră şi mi-a spus că avem să punem (ascundem) nişte lucruri în podul mănăstirii, lucru ce am şi făcut împreună cu călugărul ARSENIE care mi-a dat cheie de la el din cameră, o casetă de fier de mărime 30x20x10, un tub de carton în care mi-a spus că se află o diplomă a lui fratele IOAN şi un pachet cu cărţi pe care l-am luat împreună cu călugărul ARSENIE şi

[306] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timişoara. Arestat: Arsenie Boca].

le-am dus în podul casei, pe care le-am ascuns între scândurile de la tavanul casei şi cele care erau puse pe grinzile casei, adică podul."[307]

Despre cărţile şi manuscrisele ascunse în podul casei şi care au fost ulterior găsite şi arse de către agenţii Securităţii, Părintele Arsenie Boca ce se afla în arest (8 nov. 1955, Timişoara), într-un interogatoriu în care i s-au cerut detalii legate de împrejurările în care au fost ascunse toate obiectele, declara:

„În anul 1947, primăvara, am primit personal dispoziţii de la Mitropolitul Bălan, ca să epurez biblioteca mănăstirii de o serie de publicaţii interzise între care diferiţi autori ca Nichifor Crainic, Nae Ionescu, Brătescu-Voineşti şi alţii. De asemenea şi alte cărţi de istorie naţională, cu chipul şi cu istoria Regelui, ca de pildă «Metafizica» lui Nae Ionescu, «Puncte cardinale în haos» de N. Crainic, de asemenea manuscrisul lui Nichifor Crainic original intitulat «Actul de constituire şi Programul Partidului Naţional-Creştin» şi altele.

Cu prilejul cărţilor am ascuns şi lucrurile privitoare la Nichifor Crainic: caseta din metal fără să-i ştiu conţinutul, uniforma primită la Universitatea de la Viena, unele manuscrise şi cărţi precum şi alte serii de cărţi epurate din biblioteca mănăstirii. Tot cu acest prilej i-am pus şi o legătură cu acte al căror conţinut la fel nu-l cunosc... în anul 1947, când am primit dispoziţii de la M. Bălan de a tria biblioteca de publicaţiile interzise, nu mi-a dat nicio indicaţie de a le distruge, ci doar atât ca să la scot din bibliotecă şi să le ascund să numai poată fi folosite, întrucât erau interzise de a le

[307] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 1, f. 41-41 [Proces verbal de interogatoriu, LANGA IOAN, 25 oct. 1955, oraşul Stalin].

menţine în bibliotecă. Cu acest prilej am ascuns şi obiectele şi manuscrisele lui N. Crainic."[308]

Nichifor Crainic evocă în memoriile sale „Sub mască - Pribeag în ţara mea", modul în care a ajuns de la Sibiu la Sâmbăta de Sus, ajutat fiind de lelea Paraschiva şi de Părintele Arsenie Boca:

„În Sibiu nu se mai putea rămâne. Raziile controalelor români-sovietici se înmulţeau. Se căutau saşii capabili de muncă, se îmbarcau în trenuri si se expediau la minele de cărbuni din Ucraina. Trec peste această tragedie alcatuită din sinucideri, din copii nevârstnici şi nevolnici, rămaşi fără părinţi, care mureau părăsiţi forţat, fără grija nimănui. De groază, tinerele săsoaice, trăite până atunci în orgolioasa lor izolare de cetate medievală, se măritau peste noapte cu români ca să se poată salva din moderna robie a Babilonului.

Toate ieşirile oraşului erau baricadate de controale sovieto-române. Oricine intra sau ieşea trebuia să se justifice cu acte. Problema era cum să ies din oraş? Nu vreau să zic ceea ce s-ar cuveni să zic, dar soluţiile veneau totdeauna ca de la sine. În cazul de faţă mi-a dat-o lelea Paraschiva, o ţărancă din Arpaşu de Jos... Ştia doar că sunt profesor şi avea mare respect pentru această îndeletnicire. Uitasem să spun că lelea Paraschiva citea Biblia şi, spre deosebire de înalt Preasfinţitul Nicolae Bălan, avea curajul faptelor bune. Cunoştea pe şoferul unui camion de marfă, care transporta zilnic brânzeturi de la Fabrica Lica la Braşov. Camionul era închis ca un vagon.

Era o zi cu soare răsfrânt pe zapada stralucitoare, când ne-am prezentat la fabrică, eu, lelea Paraschiva şi un călugar [Arsenie Boca, n.n.], fost student al meu, de la Mănăstirea Sâmbăta de Sus. Camionul tras la scară se

---

[308] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 1, f. 44.

încărca cu lăzi de brânzeturi. Pentru a nu da de bănuit, am fost poftiţi să vizităm fabrica. Explicaţiile intrau pe o ureche şi vâjâiau pe cealaltă. Făceam o aventura foarte riscantă. Când, în sfârşit, a fost gata, ne-am urcat în fundul camionului cu lăzi, uşile de lemn s-au închis şi s-au încuiat şi am pornit. Mai era un tânăr necunoscut cu noi. În împrejurări ca astea îl suspectam câte trei. Cred că mai fierbinte decât toţi se ruga lelea Paraschiva. În camion era întuneric beznă. Aveam impresia că sunt o oală care fierbe în clocot... Deodată camionul s-a oprit brusc. Eram la bariere. S-au auzit câteva cuvinte străine, în clipa aceea cele mai odioase din lume. Am înmărmurit cu toţii, şi tânărul pe care îl suspectam degeaba. În faţă, lângă şofer, erau înghesuiţi şapte călători. Ne găseam în plin război. Trenuri puţine, vehicule pe şosele rarităţi, încărcătura de călători peste măsura. A început controlul minuţios al celor din faţă... În clipa aceea mi-am zis: «Doamne, de s-ar ispravi odata!». În exaltarea în care ardeam, s-a auzit o voce românească:

- Ce aveţi înăuntru?

- Brănza, ce să avem!

- Dă-i drumul!

Camionul a luat-o din loc cu viteza maxima. Vocea care a zis «dă-i drumul» mi s-a părut serafică. Eram salvat. Mi-am şters fruntea de năduşeală. Alături de mine, călugărul, făcea prin întuneric cruci de mulţumire.

Tânărului străin i se dezlegase limba. A început cu întrebările. La fiecare îi răspundeam cu câte o ţigară oferită.

- Iată-ne şi branză, fraţilor, zic eu, revenindu-mi în fire. Multe-am mai fost în viaţă mea, numai brânză Lica nu fusesem. ... Suntem noi, românii, oameni răi? Uite dumneata, lele Paraschiva. Cine te-a trimis la mare nevoie? Uite şoferul care ne-a închis aici fără să mă cunoască, fără

să ceară ban: Uite poliţaiul acela care a strigat: dă-i drumul. Crezi că era aşa de naiv să nu ştie că în camion mai e şi altceva decât brânză? Faţă de străinul de lângă el s-a simţit român şi a dat comanda de plecare.

- E un suflu, zise călugărul, care vine de undeva de sus şi la vreme de primejdie ne aminteşte că suntem fraţi.

Ne-am dat jos in Arpaşu. Şoferul surâdea vesel că ne-a trecut primejdia. Am poposit câteva ceasuri la o familie înstărită, care ne-a ospătat. El lucrase ani de zile în America şi trimisese bani acasă. Ea, soţia, îi sporise ţinând cârciuma. Era încă frumoasă, cu măreţie în statură. Amândoi vorbeau plini de respect şi dragoste cu tânărul călugăr. Pe pereţi icoane, pe masa Biblia, în raft cărţi de edificare sufletească. M-a lămurit ea îndata: «Am ţinut multă vreme cârciuma, dar cuviosul Părinte ne-a sfătuit s-o lăsăm. Şi am trecut de la tejghea la Sfintele Icoane. Trebuia s-o fac că multă apă am mai turnat în vin şi-n ţuica». Vorbea cu o sinceritate cuceritoare, fără nimic din afectarea convertiţilor de circumstanţă. Te simţeai bine în casa asta, învăluit în prietenie caldă tocmai fiindcă erai străin. Recunoscându-se ucenici, reflectau în suflet devoţiunea tânărului călugar, care îi îndruma şi ei îndeplineau orice le-ar fi zis să facă.

Gospodarul casei a observat că aveam o căciulă de focă, nepotrivită pentru vreme şi împrejurare. Nu ştia cine sunt, dar era destul că mă găseam în tovărăşia călugărului. M-a rugat să facem schimb şi mi-a dat pe a sa, de astrahan. Trebuia să plecăm şi să ajungem la Mănăstire, până a nu se face ziuă. Lelea Paraschiva ne aştepta la poartă cu cei doi telegari împăturiţi pe spinare. Noaptea era senin, zapada scrâşnea sub picioare. Gerul cumplit [...]. Mănăstirea dormea încă sub scânteierea polară a zăpezii. E ctitoria mucenicului Constantin Brâncoveanu ca şi biserica principală din Făgăraş. O văzusem căzută în ruină cu

pustiul în jurul ei. Zidurile abia mai susţineau o căciulă de pământ [...]. E meritul lui Nicolae Bălan că a restaurat-o. Dar clădirile noi, pe care i le-a adăugat, în loc s-o închidă în pătratul tradiţional, sunt azvârlite la întâmplare... Călugărul [Arsenie Boca, n.n.] cu care am sosit a transformat-o, prin zelul său focos, într-un imens loc de pelerinaj. Pentru aceasta, el s-a luminat la Bucureşti şi s-a stilat la Muntele Athos. Pelerinii, care sosesc cântând, cu zăpada până la piept, aduc ofrande enorme, cu care călugării hrănesc un cătun sărac de sub munte şi un orfelinat din Sibiu. Dar nu e momentul să descriu lucrarea duhovnicească de aici, în situaţia de haiduc în care mă aflu.

Suntem într-o cameră luminoasă cu două paturi paralele, acoperite cu cuverturi albe, mătase, numite în partea locului straie. Pe masă, un paner cu o piramidă de mere roşii.

- Ştiţi unde suntem aici? Chiar în vila mitropolitului. Asta e o cameră de oaspeţi. Dacă el n-are curaj, am vrut să va dau eu [Părintele Arsenie Boca, n.n.] această mângâiere. Mitropolitul n-avea să ştie niciodată că i-am fost oaspete fără voie."[309]

Părintele Arsenie Boca, după cum s-a văzut, recunoştea în declaraţia din 3 oct. 1955: „Negăsindu-i loc unde să găzduiască în Sibiu, eu m-am hotărât să-l ascund de organele de stat la M-rea Sâmbăta de Sus, unde eu eram preot, însă fără ştirea mitropolitului BĂLAN..."[310]

În câteva note autobiografice din 16 februarie 1962, Nichifor Crainic mărturiseşte că i-a cerut ajutorul lui Petru

---

[309] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare,* Ed. Muzeul Literaturii Române, Bucureşti, 1996, p. 45.

[310] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timişoara. Arestat: Arsenie Boca].

Groza: „După sfatul lui Petru Groza, am stat camuflat prin satele ardeleneşti doi ani şi jumătate, crezând, după cuvântul său, că vine amnistia politică. M-am predat la 24 mai 1947. Am făcut contestaţie şi, în noiembrie 1947, mi s-a anulat pedeapsa şi s-a început rejudecarea. Dar în 19 iunie 1948, înainte de terminarea procesului, am fost depus la Aiud"[311]. Cel care a mers să discute cu Petru Groza a fost chiar Părintele Arsenie Boca: „Părintele Arsenie [Boca] cu dragoste de ucenic şi cu tot riscul i-a asigurat adăpost vreme de câteva luni la Mănăstirea Sâmbăta, cu consimţământul tacit al lui Petru Groza în urma unei întrevederi, cu care prilej Petru Groza i-a spus părintelui Arsenie referindu-se la Nichifor Crainic: «**Omul acesta trebuie păstrat pentru neamul românesc**!...»"[312]. Dar Petru Groza nu a a fost decât *„un prost de care s-au folosit comuniştii pentru a prelua puterea"* (Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri*). Guvernul Groza a fost instalat la ordinul lui Stalin care l-a trimis pe Andrei Ianuarevici Vîşinski în România la 27 februarie 1945. Acesta a mers în audienţă la Regele Mihai, a bătut cu pumnul în masă ordonându-i să-l schimbe pe generalul Rădescu, iar la sfârşit a trântit atât de tare uşa încât a căzut tencuiala,. La 6 martie 1945, Regele Mihai se supune ordinului primit de la Vîşinski şi-l pune în fruntea Guvernului pe cel impus de acesta, adică pe Petru Groza. Cum arăta noul guvern: „un grup oarecare de oameni, adunaţi fără niciun criteriu de competenţă ori de apartenenţă politică strictă. Antisemiţi laolaltă cu evrei, pronazişti şi antinazişti, atei şi preoţi, proruşi şi antiruşi"

---

[311] ACNSAS (SIE), dosar 3722, vol. 1, f. 177-178.

[312] Monahia Zamfira CONSTANTINESCU, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic [17 dec. 1991, Sinaia]*, în: Revista *Gândirea,* serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 12.

(Reuben Markham, *România sub jugul sovietic*, Ed. Fundaţia Academia Civică).

Revenind la Crainic, putem spune că nu acelaşi sprijin l-a obţinut din partea ierarhilor cărora le-a cerut ajutorul. Nichifor Crainic vorbeşte despre cele trei lepădări din partea ierarhiei ortodoxe române. Mai întâi, mitropolitul Nicolae Bălan:

> *„Acum, la marea întorsătură istorică, aflându-mă la o strâmtoare, pe care o credeam vremelnică, prietenii mei, din amabilitate frăţească, s-au dus la mitropolitul Nicolae Bălan, vorbindu-i despre chestiunea mea. Au rămas interzişi când înaltul prelat le-a tăiat-o scurt:*
>
> *- Dragii mei, eu nu am stofă de martir. Iar acest nume (adică numele meu) să nu-l mai pronunţaţi niciodată în faţa mea!*
>
> *Între ierarhi, Nicolae Bălan era figura cea mai răsărită. Om de reală cultură, căutând să creeze valori culturale, orator puternic, dar afişându-se ca un prinţ al bisericii după stilul catholic, l-am susţinut din răsputeri în toate acţiunile sale, l-am apărat de câte ori a fost atacat. Mă căuta la Bucureşti, mă invita regulat la Sibiu, creând personal o atmosferă festivă conferinţelor mele."*[313]

Nicolae Bălan a reuşit să se salveze el însuşi (în 1945, când s-a pus problema înlăturării lui - toţi episcopii din Ardeal fuseseră îndemnaţi să depună mărturie împotriva lui), prin intervenţia rabinului Alexandru Şafran (informaţia apare în memoriile acestuia, *Un tăciune smuls flăcărilor*), pe care la rândul său îl ajutase în 1941 când a împiedicat deportarea

---

[313] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 36.

evreilor din Sudul Transilvaniei.

A doua lepădare a venit din partea lui Nicolae Colan, episcopul Clujului, căruia i-a cerut ajutorul printr-un prieten comun în iarna anului 1945 (Crainic se ascundea acum la o familie din comuna Vaţa din Apuseni şi se afla într-o situaţie extrem de dificilă):

„Mă găseam la mare strâmtoare şi nu ştiam ce să fac. Nevoia mi-a scos în minte figura unui prieten vechi. Ne cunoşteam de când el era încă student la Litere în Bucureşti. Acum era episcop al Clujului eliberat. În anul tragic, când a trebuit să evacuăm acest scump oraş implântat de romani în inima Transilvaniei, m-am gândit la el, la episcop, care rămânea păstor de neam în gura lupilor şi, în preziua cedării forţate, i-am trimis ultimele milioane din casa Ministerului ca să nu ajungă cerşetor în mijlocul urgiei, care avea să-l bântuie. Cu firea lui blândă, a îndurat toate umilinţele la care a fost supus în cei patru ani şi jumătate de ocupaţie teroristă şi s-a dovedit un vrednic conducător spiritual şi naţional, cu drept în recunoaşterea poporului pe care l-a păstorit şi a noastră a tuturor.

I-am scris o scrisoare prietenească, spunându-i cum trăiesc şi cerându-i un împrumut, nu un împrumut legat de soarta mea efemeră, ci unul garantat de câteva covoare grele, rămase la Sibiu de la evacuarea familiei mele de groaza bombardamentelor americane asupra capitalei. Scrisoarea o ducea un prieten comun[314]*. A desfăcut-o tremurând, cu uşile încuiate, la gura sobei,*

[314] Se poate ca acest prieten comun să fi fost chiar părintele Arsenie Boca, care îl cunoştea bine pe episcopul Nicolae Colan. Îl avusese profesor la Academia Teologică din Sibiu şi invitat la hramuri la M-rea Sâmbăta de Sus. În plus, Părintele Arsenie s-a interesat tot timpul de dascălul său, Nichifor Crainic, cât timp a fost *pribeag în ţara sa.*

fiind încă iarnă. Nici n-a apucat s-o citească bine şi-a aruncat-o în foc.

- Spune-i, te rog, să nu-mi mai scrie. Pentru Dumnezeu, să nu-mi mai scrie niciodată!

Prietenul s-a întors de la Cluj cu o sută de mii de lei. În luna aceea, o sută de mii de lei era preţul a cinci cutii de chibrituri. Preţul oficial ajunsese 20 000 lei cutia.

Gestul constituia a doua lepădare din partea ierarhiei ortodoxe române – ca să vorbesc în termeni monahali... De această sută de mii mi-a fost scârbă să mă ating. Eram sigur că nu e blagoslovită. Am trimis-o înapoi cum venise."[315]

A treia lepădare: „a treia lepădare mi-a venit de la Arad. Episcopul de-acolo [Andrie Magieru] a răspuns că nu poate primi la ora aceea de după amiază, fiind timp pentru somn!"

Concluzia lui Nichifor Crainic: „şi am constatat că mai bine te descurci în viaţă dacă nu tulburi odihna sfântă a ierarhiei ortodoxe române, cum, într-adevăr, n-o tulburasem până atunci"[316].

După cum vom vedea, curajoşii care l-au sprijinit pe Nichifor Crainic au fost preoţii de mir Cornel Dascăl din Lepindea şi Ioan Sămărghiţan din Cerghid. Primul avea trei fetiţe, iar Ioan Sămărghiţan patru băieţi şi o fată. Ioan Sămărghiţan a făcut închisoare, fiind arestat odată cu Nichifor Crainic, iar Cornel Dascăl a fost şantajat tot timpul de Securitate pe acest motiv (dar nu a turnat niciodată), după cum vom vedea în continuare. Aceştia nu au regretat că au

---

[315] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 95.
[316] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 95.

întins o mână de ajutor profesorului de mistică ortodoxă. De asemenea, preotul Matei Moruşca din Icland (proteasa Constanţa Sămărghiţan din Cerghid era fiica acestui preot) l-a ascuns în iarna dintre 1946-47. Aceşti oameni au suferit mult, preoteasa Constanţa Sămărghiţan, învăţătoare pe atunci, a fost dată afară din învăţământ în 1948 pentru motivul că soţul ei l-a găzduit pe Crainic, deşi aceasta avea de crescut cinci copii, iar Părintele Ioan Sămărghiţan în închisoare „plângea numai când li se dădea mâncarea de arpacaş. Spunea: «Oare preoteasa mea şi copiii mei au ce mânca?»”[317]

După 23 august 1944. Sub mască. Pribeag în țara sa. Destăinuiri dintr-o Declaraţie [31 mai 1947]

„Aproape tot timpul bombardamentelor am stat în Bucureşti, familia fiindu-mi evacuată la Guşteriţa, o mahala a Sibiului. Eram preşedintele societăţii cinematografice «Filmul românesc» şi trebuia să-i îngrijesc averea.

În seara de 23 august, singur în casă, am ascultat la ora 22 cuvântul regelui care anunţa armistiţiul şi noul regim. I-am telefonat imediat dlui I. Petrovici, fostul ministru, care locuia în acelaşi bloc, ceva mai sus de mine. N-auzise nimic, afla întâia oară de la mine. A doua zi au început bombardamentele germane din avioane româneşti. Bombardamente aproape permanente. M-am refugiat în adăpost de unde n-am mai avut răspas să ies. Aglomeraţia era enormă, căldura era groaznică. Ridicându-mă până la subsolul prim să răsuflu, am răcit grav. Nu ştiam ce am. Dentistul Bernhardt mi-a pus termometrul: 40°. Aveam pneumonie. Cum nu mă puteam culca în casă, servitoarea dlui Petrovici mi-a improvizat un pat la subsol. Aiuram. Dna Dr. Gheorghiu din

[317] *Nichifor Crainic: «Cu mine să fie plătit totul», interviu cu d-na preoteasă Constanţa Sămărghiţan*, în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 10-11.

acelaşi bloc mi-a făcut injecţii. Familia Petrovici se refugiase cu o zi înainte la Mănăstirea Pasărea. Auzind că sunt bolnav, a trimis după mine maşina şi m-a transportat la Pasărea instalându-mă în casa unei maici, pe care nu ştiu cum o cheamă. Opt zile am zăcut acolo, îngrijit de maici care aveau practica spitalului. În vremea aceasta a venit la d. Petrovici, la Pasărea, prof. Aurel Popa, fostul său secretar general la Culte. Tocmai pleca la Sibiu. Am profitat de prilej şi l-am rugat să meargă să-mi vadă familia la Guşteriţa. Eram tulburat de grija ei, fiindcă războiul izbucnise şi situaţia era extrem de confuză. Rezultatul a fost că, în ziua a opta de când mă găseam la Pasărea, a apărut pe uşă soţia mea seara.

Sosise cu un taxi de la Sibiu ca să mă ia acolo. Am plecat a doua zi dis de dimineaţă trecând prin Bucureşti. Ne-am întâlnit cu grosul armatei sovietice pe şoseaua Ştefan cel Mare. Nici n-am trecut măcar să ne vedem locuinţa. Am călătorit aşa pe lângă unităţile sovietice până spre Câmpina. Taxiul nostru era o rablă aşa de fioroasă încât nimeni nu ne invidia văzându-l. Un mare depozit militar dintre Băicoiu şi Câmpina sta dechis devastării. Cine trecea lua. A luat şi şoferul nostru două cauciucuri şi nu ştiu ce piese mici. Mai departe n-am întâlnit nici urme de lupte pe drum. Noaptea am rămas în Făgăraş la hotel. A doua zi eram la Guşteriţa, fără să fi avut vreo neplăcere pe drum. M-am aşezat la pat. Dar după câteva zile, unităţile sovietice au început să facă popas de trecere la Guşteriţa. Din război n-am văzut de pe dealul Guşteriţei decât lupta de la Şura Mare. Grupuri de soldaţi ruşi ne vizitau mereu. Eram cu fata şi-mi era teamă. A trebuit să părăsesc patul şi să stau mereu la uşă ca să-i primesc eu ca bărbat. Cum vilele în care erau evacuate familiile funcţionarilor Filmului Românesc erau prea izolate una de alta, ne-am înghesuit vreo trei familii într-una singură. Erau acum vreo 7 femei în casă. Boala mi s-a agravat. Am tocmit un car cu boi, am încărcat bagajele şi seara am pornit la Sibiu. Prima noapte am dormit îngrămădiţi la profesorul Emilian Vasilescu. Soţia mea m-a internat în clinica profesorului Haţiegan şi a închiriat o cameră la prof. Nicolae Terchilă, cu 20 mii lunar,

ceea ce mi s-a părut enorm. Acolo a locuit dânsa cu fata noastră până în ziua de 7 noiembrie 1944, când au plecat amândouă şi s-au restabilit în Bucureşti. Am ieşit din clinică, cred, în ziua de 12 sau 13 octombrie. Data e în orice caz înscrisă în registre. Bolnav în clinică citeam atacurile presei noi din Bucureşti contra «trădătorilor poporului». Eram şi eu printre ei. Însănătoşit, în duminica lui 15 oct., am ieşit să iau parte la marea manifestaţie de bucurie că s-a reluat Clujul, ţinută în faţa Universităţii. Pe când ascultam discursurile, un grup de tineri s-a apropiat de mine cu un vraf de ziare: «Domnule profesor, aţi citit ziarul azi?», «Nu, le-am răspuns eu». Mi l-au dat. Cu titluri pe două şi trei coloane se anunţa arestarea mea şi a lui Ilie Rădulescu la Sibiu. Un puternic detaşament de poliţişti ne ridicase de unde fusesem ascunşi şi ne-a depus la Bucureşti.

Situaţia era foarte curioasă. Am întâlnit în aceeaşi zi pe ziaristul Nicolae Ciuceanu (nu Emil), care plecând de curând la Bucureşti, s-a oferit să întrebe la Ministerul de Interne, unde are prieteni buni, pe colonelul D.F.d.S. A plecat şi când s-a înapoiat în Sibiu, unde eu continuam să circul liber spre uimirea cunoscuţilor, ce citiseră că sunt arestat, mi-a comunicat că: ştirea cu arestarea a fost dată de la Interne pentru a astupa gura celor care veneau şi cereau acest lucru.

Eu, Nichifor Crainic, să nu am nicio grijă, cât va dura acest guvern nimeni nu mă va aresta, sunt o personalitate prea însemnată. Să am însă grijă să dispar din ochii lumii.

Trebuie să spun că eu nu cunosc înaltul personaj despre care e vorba. Deocamdată am rămas cu familia în casa Terchilă, până să-mi caut cameră. Între timp, acelaşi ziarist a mai făcut o călătorie la Bucureşti pentru nevoile sale ca şi mai înainte şi mi-a adus aceleaşi indicaţii, adăugând de data aceasta că şi primul ministru e de aceeaşi părere. Nu-l cunoşteam personal nici pe prim ministrul şi n-am avut nicio posibilitate să controlez dacă e adevărat. Dar pe mine, în situaţia în care mă găseam, m-a determinat să fiu prudent în sensul indicaţiei. Am găsit cu mare

greutate o cameră dincolo de linia ferată, pe str. Şarpelui, la urechea podului gării. Gazda mea era o văduvă de ceferist cu doi copii, o fată de 15 ani şi un băieţaş în clasele primare. Mi-a dat dormitorul lor. La dreapta lui, camera din faţă era locuită de un plutonier. La stânga altă cameră locuită de alt plutonier. Femeia şi copiii dormeau în bucătărioară. O cheamă mi se pare Stroia sau Stoia. Am locuit acolo două sau trei săptămâni. Neprecizia aceasta nu are nicio importanţă pentru că gazda mea singură mi-a găsit camera următoare şi ea m-a condus acolo seara. E de prisos să spun că nu ştia cine sunt. Faptul că stam ascuns nu uimea pe nimeni fiindcă foarte mulţi procedau la fel în Sibiul de atunci. Am plecat din str. Şarpelui fiindcă acei plutonieri vecini erau intrigaţi că nu mă vedeau la faţă. De aici am trecut în marginea de sud-est a oraşului, pe str. Mihail Weiss, stradă de saşi numai că avea două case româneşti. Într-una din aceste două case, a doua pe dreapta din fundul străzii, aproape de un câmp de exerciţii militare, am locuit la o familie modestă de funcţionar de primărie. Bărbatul era concentrat la Timişoara. Acasă, soţia lui cu un băieţaş, prieten cu cel pe care l-am lăsat în str. Şarpelui, ca şi mamele lor. Nici această femeie nu a ştiut cine sunt. Era f. nervoasă, numai piele şi oase, tuberculoasă şi cu o voce groaznic de ascuţită şi tare. Mi se plângea toată ziua că soţul o înşeală cu o colegă de la Primărie. După vreo trei săptămâni am plecat şi de aici. Mă enerva prea mult. Familia aceasta din str. Mihail Weiss se numeşte Orza. Pe soţ nu l-am văzut niciodată, fiind atunci concentrat la Timişoara cum am spus. Am găsit o altă cameră în str. Reissenfeld nr. 6, în preajma liceului Gheorghe Lazăr. Aici am locuit o lună şi jumătate. E o casă veche săsească (proprietarul e cam surd), cu etaj şi curte pătrată interioară, în care dau o mulţime de ferestre. Camera mea era la etaj, ultima din fund, cum te urci pe scara din dreapta, de la intrare. Deţinătoarea camerei era o funcţionară Popovici, detaşată cu serviciul la Ocna Sibiului. Mi-a pus condiţie să las să doarmă acolo un nepot al ei, elev din cl. VII la liceu, ceea ce am primit cu bucurie, ca să nu fiu singur.

Afară de aceasta băiatul îmi aducea ziare şi cumpărături din oraş. Deţinătoarea camerei n-a venit în această vreme la Sibiu decât o dată să facă curăţenie pentru Crăciun. Ştia că mă cheamă domnul Ionescu, pensionar, abia ieşit din spital şi că, din această pricină trebuie să şed în casă. Aş fi stat mai mult acolo, dar de la o vreme, capetele de la multele ferestre au început să se nedumerească de ce nu ies toată ziua, ci numai pe seară, când mergeam la dentistul apropiat (un ungur) sau pentru cumpărături.

Am găsit o altă cameră pe strada Cunţan, la o spălătoreasă bătrână care în camera alăturată mai avea un chiriaş, un inginer cu serviciul în oraş. Nu ştiu cum am locuit aproape două luni de iarnă după care am plecat din Sibiu.

Cât am locuit în Sibiu n-am ieşit seara pe stradă, după indicaţiile primite de la Bucureşti. Dar că în tot acest timp nu m-am mişcat de acolo se poate constata prin mărturiile gazdelor şi ale puţinilor prieteni, care ştiau de mine. Când locuiam în Reissenfeld, m-a vizitat şi scriitoarea Dna. Georgeta Cancicov, care locuia la o soră a domniei sale. Făcuse mi se pare o călătorie la Bucureşti, unde rămăsese d. Mircea Cancicov, care îmi comunica dânsa, e foarte mirat că stau ascuns, fiindcă nu mi se va întâmpla nimic. I-am răspuns cu indicaţiile pe care le aveam. Dânsa plănuia să se reîntoarcă în Moldova, la moşie şi să reînfiinţeze cantine pentru lumea săracă. Spun aceasta împotriva aserţiunii stupide că în vremea aceasta aş fi călătorit în Germania. Ştiam de după Stalingrad că Germania va fi învinsă. Mi-o spuseseră chiar ofiţerii superiori germani, căci nu toţi erau hitlerişti orbi. Oricui a vorbit cu mine în acest timp i-am spus să-şi mute speranţele false, culese din vorbăria de la Radio Donau, căci Germania e ca şi prăbuşită. Dădeam exemplu atentatul din urmă împotriva lui Hitler, săvârşit chiar de ofiţeri superiori (am uitat să spun că, pe când mă aflam încă în Bucureşti, a doua zi după 23 august, seara, între bombardamente, am luat un ceai în casa doctorului Enăchescu, care locuieşte chiar deasupra mea. La ceai era şi d. ministru plenipotenţiar N. Davidescu, pe atunci secretar general, care ne-a

povestit amănunţit lovitura de la 23 august. Eram cu toţii profund indignaţi de ticăloşia germanilor, care bombardau Palatul şi instituţiile culturale ale capitalei. Am spus atunci: «după asemenea barbarii, germanii trebuiesc socotiţi cei mai mari duşmani ai noştri. Au dat cu bombe în însuşi sufletul românesc». Dr. Enăchescu, care mi-a spus în acea seară că el e comunist, a zis: «îmi pare foarte bine că chiar Nichifor Crainic e de această părere». La care eu i-am răspuns: «Doctore, te rog să nu fiu confundat cu legionarii iresponsabili, care s-au dat ostatici în mâinile nemţilor. Eu urmez steagul ţării, după principiul lui Nicolae Iorga». Tot atunci i-am spus, vorbind despre noua configuraţie internă: «Voi comuniştii veţi învinge fără doar şi poate, sunteţi dinamici şi aveţi în faţă negativismul steril al lui Iuliu Maniu».

Revin la Sibiu. Cât am stat acolo am trimis două semne de existenţă cercurilor oficiale. În decembrie 1944 guvernul se configurase altfel şi avea un nou vicepreşedinte de Consiliu. Îl cunoşteam bine şi îmi era simpatic de când l-am cunoscut de la 1926. Un prieten sibian m-a îndemnat să-i scriu. Nu eram urmărit oficial, dar situaţia mea era confuză. M-am hotărât şi i-am scris. Îl rugam, dacă binevoieşte şi poate să-mi lămurească situaţia şi odată lămurită îi stau la dispoziţie în plănuita ridicare a ţărănimii, fără nicio altă pretenţie. Răspunsul a fost să am răbdare şi să stau mai departe aşa cum stau. Eu nu jur că dânsul a spus aceste cuvinte. Fapt e că i-am scris şi fapt e că aşa mi-a transmis intermediarul. Al doilea semn l-am trimis la începutul lui martie 1945 unui membru din Comisia Română pentru aplicarea armistiţiului. Aveam vechi legături cu dânsul. I-am trimis un scurt memoriu asupra activităţii mele trecute. Îi spuneam între altele că: N-am cerut niciodată război contra sovietelor, nici nu-i vedeam posibilitatea fiindcă până în ultimul moment Germania fusese aliată cu Sovietele. N-am fost ministru nici demnitar oficial în timpul războiului, demisionasem de la minister cu o lună înainte de izbucnirea conflictului. Că în război mi-am urmat ca orice român steagul ţării, când însuşi

Patriarhul Nicodim binecuvântase în pastorale armata germană[318]. N-am admis aventura din Transnistria, care nu era de nasul nostru. Fiindcă nu se putea scrie nimic în această privinţă din cauza cenzurii, părerea mi-am difuzat-o între cunoscuţi şi am refuzat toate invitaţiile de a conferenţia la Odessa şi invitaţia lui Alexianu de a-mi pune la dispoziţie o maşină să-i văd isprăvile de acolo.

Am atacat teoretic comunismul din pricina atitudinii sale religioase. Ca dascăl de teologie eram obligat s-o fac. Dar cum în URSS ortodoxia e azi liberă, îmi scot pălăria cu recunoştinţă.

În schimb nimeni ca mine n-a lucrat în ultimele decenii la cunoaşterea culturii ruseşti în România, preamărind geniul care a creat această cultură.

Îl rugam, la sfârşitul acestui memoriu, că fiind în contact cu personalităţile sovietice prin locul pe care-l ocupă, să le aducă la cunoştinţă aceste lucruri, căci chestiunea mea are o latură internaţională. Am primit un răspuns foarte îmbucurător, că se va ocupa de chestiune. Dar după două săptămâni, dânsul a plecat de la Comisia română pentru armistiţiu.

La 6 Martie 1945 s-a instalat regimul actual. În Sibiu nu se mai putea sta. Grupuri de cetăţeni, fără autorizaţia guvernului, răscoleau noaptea casă cu casă. A trebuit să plec.

O venerabilă doamnă ardeleancă, cu legături înalte în noul regim, a venit la Bucureşti şi a vorbit în chestiunea mea. A primit acelaşi răspuns: să mă păzesc cât mai bine deocamdată.

Dânsa mi-a pus la dispoziţie o cameră din vila sa, izolată la

---

[318] *Telegrama Patriarhului Nicodim către Ion Antonescu* [22 iunie 1941]: „Dumnezeu v-a ales să fiţi Conducătorul Neamului Românesc în aceste vremuri de adâncă prefacere socială în lume. Pe El îl rugăm şi Îl implorăm să ducă Armata noastră şi a puternicului aliat şi sprijinitor Adolf Hitler la izbândă deplină hărăzind sufletului Dv. marea mulţumire că v-aţi împlinit cu prisosinţă datoria către Rege, Neam şi Lege. Chem binecuvântarea lui Dumnezeu asupra Dv. şi armatelor aliate spre a vă duce la victoria desăvârşită. Patriarh Nicodim", în: Gheorghe BUZATU, *România sub Imperiul Haosului (1939-1945)*, Ed. RAO, Bucureşti, 2007, p. 482.

80 km de Sibiu[319]. Era foarte frumos acolo şi aş fi putut lucra în voie la problemele mele de specialitate. Dar tocmai izolarea vilei mă punea mai în vază, căci pe lângă ea era drumul spre munte. Jandarmii tocmai căutau nişte tâlhari fioroşi prin partea locului. Cu infinit regret a trebuit să plec în ziua de 4 aprilie 1945. Data o ţin minte precis.

De acum încolo rog să fiu înţeles de ce nu spun numele celor care m-au găzduit. Toţi sunt oameni ireproşabili fiindcă i-am ales cu îndelungă chibzuială înainte de a apela la fiecare. Am cercetat în prealabil ce atitudine politică au şi ce moralitate. Orice s-ar fi întâmplat, n-aş fi locuit la un opozant. Oamenii care m-au găzduit sunt mai toţi preoţi de elită care ştiu ce însemnez eu pentru cultura teologică şi pentru Biserica noastră. Ei au făcut o faptă creştinească. Evanghelia, prin Graiul Mântuitorului, porunceşte să ocroteşti pe cel osândit. În Evul Mediu, dacă un osândit reuşea să se refugieze în Biserică, era salvat. Nimeni nu-l mai urmărea. Afară de aceasta, tuturor acestor gazde le-am spus că eu am făcut cunoscută situaţia mea la Bucureşti. Când scriam o scrisoare ei mă vedeau şi ştiau astfel că nu mint. Sunt de 4 zile adus aici [Bucureşti, sediul Ministerului de Interne]. M-am frământat zi şi noapte ce să fac în această chestiune. Dacă îi spun eu de bunăvoie îi voi avea pe suflet. Le răsplătesc cu rău imensul bine ce mi l-au făcut dându-mi adăpost, o bucată de pâine sau de mămăligă şi făcându-mă timp de doi ani să mă mai simt şi eu între oameni, deşi sunt un declasat cum sunt. Am pierdut absolut totul. Sunt o fantomă a celui care am fost. Dar conştiinţa morală nu mi-am pierdut-o. Rigorile închisorii le voi îndura cu seninătate căci posed disciplina interioară a răbdării. Ştiu că nu mă voi revolta în mine, fiindcă aproape de trei ani mă rog zilnic la Dumnezeu să mă ajute

[319] De fapt Părintele Arsenie Boca l-a ascuns în vila d-nei Vasu, în apropiere de M-rea Sâmbăta de Sus. Nichifor Crainic nu pomeneşte numele părintelui Arsenie Boca, încercând astfel să-l protejeze de o eventuală condamnare şi arestare pentru „omisiune de denunţ”.

să nu-mi urăsc adversarii. Şi nu urăsc absolut pe nimeni. Dar în chestiunea care mă frământă azi, am în faţă imaginea bietului părinte Ioan Sămărghiţan. Autoritatea vede în el un individ şi un delincvent, dar nu pe îngerul satului Cerghid, care şi-a lăsat câmpul nearat ca să are întâi văduvei şi săracului, care îşi dă ultima bucăţică zecilor de cerşetori ce-l asaltează zilnic, în timp ce copilaşii lui au rămas acasă aproape muritori de foame. Pentru a le da hrană era pe cale să contracareze un împrumut la bancă în Tg. Mureş de zece milioane, adică 4 holdere de porumb. Nu l-a putut face. Acum stă după gratii ca mine. Ce voi face eu când îi voi şti pe toţi câţi m-au găzduit arestaţi ca şi el, când eu cunosc bine sufletul şi situaţia de acasă a fiecăruia. De ce tocmai eu să-i nenorocesc? Poliţia are mijloace suficiente să afle.

Firul îl are în mână. Nu va descoperi comploturi, nu va descoperi acţiuni subversive, nu va descoperi decât oameni ca Sămărghiţan, în slujba Bisericii şi a guvernului.

Itinerarul pe care îl dau aici e riguros, exact, cum se va putea verifica ulterior.

De la vila părăsită am plecat la 4 aprilie 1945, cale de două zile cu căruţa în cea mai mare parte pe şoseaua asfaltată, la o bătrână doamnă văduvă, în vârstă de 68 de ani. În familia ei numeroasă am stat mai bine de un an, de la această dată până la 15 iunie 1946. Multă vreme doamna aceasta n-a ştiut cine sunt. Cum n-avea mână de bărbat la casă, am avut prilejul să deprind din nou toate îndeletnicirile vieţii de ţară, pe care le ştiam din copilărie. Am săpat din greu cu cazmaua şi sapa, am semănat, am secerat, am cules [...] şi am cărat-o în spate, am desfundat o grădină înţelenită, am curăţat mulţimea de pomi, ce nu mai fuseseră curăţaţi de 20 de ani, le-am pus proptele când se dărâmau de rod. Am ajuns ca acasă la mine. M-am dus la bisercă şi preotul, din întâmplare, un fost student de-al meu, m-a recunoscut deşi purtam barbă mai mare ca acum. După aceea venea în vizită la mine. Satul era izolat, nu era nici organizat de curentele politice actuale. Tânărul preot la început îmi vorbea rău de regim. Nu putea suferi comunismul. Am avut

lungi discuţii cu el. I-am explicat că astăzi comunismul nu mai constituie o primejdie pentru Biserică şi că tendinţa lui de a ridica pe cei de jos, măcar că e întemeiat pe teoria materialistă, coincide totuşi cu morala evanghelică. În ce admite ţărănimea, el admite proprietatea individuală. Deci nu mai avem de ce ne teme. «Dimpotrivă: ce ar fi ca să te înscrii la comunişti şi să organizezi satul?» i-am propus eu într-o zi. S-a gândit câteva zile, s-a hotărât şi s-a anunţat la centrul cel mai apropiat, un orăşel. A venit foarte însufleţit după cunoştinţa cu fruntaşii comunişti de acolo. Şi fiecare vizită l-a însufleţit mai mult. A început să vorbească la întrunirile de propagandă din împrejurimi. Mi-a spus că toţi îl preţuiesc. Era singurul preot din regiune, care avusese acest curaj. Apoi a început organizarea satului. A câştigat 26 de membri într-un mediu cu totul rutinar, era un succes frumos. În cămăruţa unde primea, pusese lângă icoana Mântuitorului, portretul lui Lenin. Trebuie să recunosc că propaganda lui era cam exagerată, dat fiind rutina spiritului local: îl brusca. Fiindcă centrul de care aparţinea n-avea gazetă, i-am dat ideea să propună întemeierea unui săptămânal sau bilunar cu titlul: Flamura roşie. Propunerea lui a fost primită bine şi urma să se găsească fondurile. Preotul nu era îndemânatec la scris. Articolele i le-aş fi [compus] eu, iar el le-ar fi semnat. Voiam să fac pe neştiute o gazetă model de propagandă a noilor idei. Să nu mire pe nimeni lucrul acesta.

În scrierea mea amintită: Programul Statului Etnocratic, soluţiile pentru viaţa muncitorească sunt exact sau absolut exact cele comuniste, iar soluţiile pentru viaţa agricolă sunt mai precise şi mai dezvoltate decât ale Frontului Plugarilor. Dar pe măsură ce mişcarea lui creştea, s-a înverşunat opoziţia. Oamenii s-au înrăit şi acum îl ameninţau chiar cu bătaia. În cele din urmă, dezgustat şi fiindcă aproape nu avea ce mânca – regiunea e foarte săracă - şi-a cerut mutarea şi, cu ajutorul fruntaşilor de la Bucureşti, s-a mutat într-o parohie de pe Valea Dunării. I-am pierdut urma.

Bătrâna doamnă unde stam a aflat târziu din întâmplare cine sunt. Atunci m-a declarat văr primar cu dânsa şi a spus fetelor

ei măritate prin alte sate că sunt realmente vărul ei. Familia aceasta numeroasă crede şi astăzi că-i sunt unchi, şi toţi îmi spun unchiule. Doamna are un ginere preot, membru de la început al Partidului Dlui Tătărescu, dar nu militează. Duce viaţă misionară şi intelectuală. Om foarte cult. Mai are un ginere notar, membru militant în Frontul Plugarilor. Aş fi stat ani de zile în această familie, care mă iubea şi mă respecta ca pe o rudă, dar spre primăvara 1946 s-a ivit prin partea locului un personaj dubios, despre care ţăranii spuneau că se dă drept dezertor rus şi se face că vorbeşte prost româneşte. Nu l-am văzut. Mi s-a spus că locuieşte peste două dealuri la un ţăran [...] şi lucrează pe ea oameni pe plată. M-am temut să nu fie ori membrul vreunei organizaţii clandestine, ori un agent travestit. Şi cu mare părere de rău a trebuit să plec la 15 iunie 1946, în altă regiune. Am locuit astă vară la un preot tânăr cu trei copii. Acolo am aflat, târziu de tot, de moartea soţiei mele care a fost înmormânatată din contribuţia prietenilor noştri. Aşa s-a încheiat viaţa unei femei despre soţul căreia indivizii care năvăleau în casă îi ţipau că s-a îmbogăţit din banii lui Hitler. Am stat patru luni la acest tânăr preot[320] şi am plecat la 17 oct. 1946 din pricină că nu avea sobă camera unde locuiam. Am iernat la un alt preot mai în vârstă[321], după care am ajuns la Ion Sămărghiţan.

Eu aveam de gând să mă prezint singur după ratificarea tratatului de pace. Dar împrejurările m-au forţat. În ultimul timp s-au făcut numeroase arestări la Tg. Mureş. Se zvonea că încep la sate. Mă temeam să nu fiu descoperit şi bietul părinte să paţă vreo nenorocire. Are casă grea şi tocmai acum e momentul culminant al crizei de hrană. Plutonierul major venise mai înainte pe la noi şi

---

320 Preotul Cornel DASCĂL din satul Lepindea (Târnava Mică, azi Mureş).

321 Preotul Matei MORUŞCA din satul Icland, fratele episcopului Policarp (Pompei) Moruşca, primul episcop al românilor ortodocşi din America (1935-1939), şi bunicul actualului ambasador al României în Japonia, dl. dr. economist Radu-Petru ŞERBAN.

luasem masa împreună. Mi s-a părut isteţ. Sămărghiţan, naiv cum e, îmi adăuga că e un om bun. Atunci l-am trimis să vorbească cu dânsul şi să-i spună cine sunt. Credeam că voi obţine îngăduială să rămân acolo în evidenţa lui, până după ratificarea tratatelor. De cinci ori l-am trimis pe părintele. A patra oară m-am şi supărat. Îl căutase şi i s-a spus că e bolnav la spital la T. Mureş. Atunci l-am trimis la T. Mureş, sâmbătă 24 mai.

În după-masa acelei zile m-am dus cu copiii la o stână şi la întors am cules cu ei mari buchete de flori de pe câmp. Am intrat în casă veseli, cu buchetele. Ne aşteptau plutonierul major Teodeanu şi cu un ajutor, şi părintele. I-am salutat foarte voios, am vorbit lung despre boala lui Rodeanu, după care el ne-a invitat în camera mea unde m-a declarat arestat. Părintele Sămărghiţan îi spusese încă de la T. Mureş cine sunt.

Aceasta e declaraţia mea. Tot ce am scris e riguros adevărat. Cele privitoare la scris se pot controla în publicitate şi în cărţile pe care le-am scris – deşi ştiu că nimeni nu-şi va lua această osteneală. Cele privitoare la timpul cât m-am eschivat se pot controla şi mai uşor pe teren.

31 mai 1947 ss/Ion Nichifor Crainic
Bucureşti”[322].

Aşadar, după ce a plecat de la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus, unde stătuse ascuns în camera de oaspeţi a mitropolitului Nicolae Bălan (fără ştirea acestuia care de frică refuzase să-l sprijine), Ioan Nichifor-Crainic s-a adăpostit în satele din Transilvania până când s-a predat la 24 mai 1947:

1. de la Sâmbăta a mers în satul Grosuri din comuna Blăjeni (17 km de Abrud), la doamna Elena Şortan preoteasă văduvă, în vârstă de 68 ani. Această doamnă era mama diaconului Vasile Şortan, student în medicină şi candidat la

---

[322] Declaraţie [31 Mai 1947, după ce se predase autorităţilor], în: ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 524-532.

călugărie, pe care l-a întâlnit la M-rea Sâmbăta de Sus. Părintele Arsenie Boca vorbea despre plecare lui Nichifor Crainic într-un interogatoriu din 1955: „în luna februarie – martie 1945, nemaivoind să rămână ascuns la mănăstire s-a înţeles cu ŞORTAN VASILE să-l găzduiască la el acasă în com. Blăjenii de Sus, Raion Brad. ŞORTAN VASILE a acceptat şi într-o zi CRAINIC a plecat de la mănăstire, îmbrăcat într-o dulamă [haină preoţească] pe care i-am dat-o, împreună cu ŞORTAN VASILE, în com. Blăjenii de Sus, unde a stat ascuns la părinţii lui ŞORTAN" [323]. Nichifor Crainic revine cu adăugiri la declaraţia din 31 mai 1947, oferind câteva detalii despre gazdele sale şi activităţile pe care le-a desfăşurat *sub mască*: „m-am mutat cum am spus de la vila Doamnei V[asu], în judeţul Hunedoara, comuna Blăjeni, satul Grosuri, la Doamna Elena Şortan preoteasă văduvă, în vârstă de 68 ani. Trăieşte împreună cu o fiică a ei, în vârstă de aproximativ 40 ani, bolnavă de picioare – probabil rahitism sau tuberculoză osoasă - şi n-are o înălţime mai mare de un metru. Le-am ajutat cu toate puterile la gospodărie, în special la munca câmpului, la grădinărit şi la pomicultură. A fost pentru mine o adevărată mulţumire sufletească să le pot sta în ajutor şi să le pot fi de folos. E de prisos să adaug că sunt două femei cu totul în afară de actualitatea vieţii publice.

Aici, mergând la biserică, am fost recunoscut de preotul satului Alexandru Vlad, care mi-a fost student la Bucureşti. După lungi discuţii, l-am convins să se înscrie în partidul comunist, organizaţia din Criscior, lângă Brad, devenind în scurtă vreme un propagandist foarte asiduu.

---

[323] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timişoara. Arestat: Arsenie Boca].

Chestiunea am povestit-o cu amănunte în declaraţie. În cele din urmă, nemaiputând rămâne în această parohie, preotul Vlad a plecat în Vechiul Regat, spunându-mi la despărţire că i se dă o parohie în jud. Teleorman, pe Valea Dunării, cu concursul de la Bucureşti al partidului. Nu ştiu numele acestei parohii, dar se poate afla de la Sf. Patriarhie de care depinde jud. Teleorman.

Neamurile doamnei Şortan, fete măritate, gineri, nepoţi, mă cunosc ca văr primar al ei, venit din Bucovina. Îmi spun «unchiu».

În familia acestei bătrâne, cum am declarat, am trăit până la 15 iunie 1946, când cu mare părere de rău, a trebuit s-o părăsesc din pricina acelei apariţii suspecte prin părţile locului, despre care vorbeau ţăranii [nişte dezertori căutaţi de jandarmi]" [324];

2. în vara anului 1945, în satul Zdrapţi (comuna Criscior, lângă oraşul Brad), pe Crişul Alb, Nichifor Crainic este găzduit de preotul Ştefi, care era fiu de miner de la Petroşani şi de doamna preoteasă, învăţătoare în sat[325]. Nici aceştia nu ştiau că el este de fapt Nichifor Crainic ci doar un unchi necunoscut din Bucovina. În acest timp se emite mandatul de arestare nr. 150530 al Tribunalului Ilfov (Legea 312/1945), fiind judecat în lipsă şi condamnat la închisoare pe viaţă şi confiscarea întregii averi, în „Lotul ziariştilor" [conform Hotărârii nr. 2 din 4 iun. 1945 a Tribunalului Poporului, acuzatorul public Alexandra Sidorovici (1906-2000) - soţia lui Silviu Brucan]. Nichifor Crainic află de condamnare din ziarele care veneau de la Bucureşti: „Am

---

[324] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 533.

[325] Alexandru Cojan, *Nichifor Crainic-pribeag în „ţara de peste veac"*, în: Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I..., 1991, p. XXX.

citit sentinţa în data de 6 sau 7 iunie, adusă de ziarele de la Bucureşti, foarte liniştit, fumându-mi pipa. Era un element în plus că nu voi fi urmărit cu înverşunare. Voi fi chiar mai liniştit până în ziua când mă voi prezenta să-mi rejudece procesul. Iar gazda mea, care, cum am spus, era un admirator al lui Nichifor Crainic, comentând această sentinţă, a spus: «Unchiule, ce greşeală! Toată lumea ştie că Nichifor Crainic e în Spania». Într-adevăr, multă lume, pentru că tot în ziarele din Bucureşti se scrisese că aş fi în Spania cu care n-am avut nici o legătură niciodată"[326].

Dar gazdele sale sunt nevoite să plece din acest sat de mineri, preotul fiind promovat într-un post din oraşul Brad. Dar învăţătoarea cum să-şi obţină transferul? Nichifor Crainic a riscat şi a dat o mână de ajutor gazdelor sale chiar dacă se găsea *sub mască* şi exista pericolul să fie deconspirat: „Nu cunoşteau pe nimeni la Bucureşti. Socialiştii nu fuzionaseră încă, dar colaborau cu comuniştii. Ştefan Voitec era ministrul Învăţământului, dar n-aveam raporturi cu el. Cu şeful său politic însă, C.[onstantin] Titel-Petrescu, eram în relaţii simpatice. Am spus gazdelor că eu, din întâmplare sunt în legătură cu şeful socialiştilor, care venea adesea prin Bucovina, în căutare de partizani. Eram sigur că Titel nu mă va divulga. Îi voi scrie deci o scrisoare, rugându-l să dispună această transferare. Scrisoarea începea cu rugămintea să nu spună aducătorului cine sunt. Aducătorul şi solicitanta sunt gazdele mele, dar, în împrejurările actuale, nu trebuie să ştie adevărul ca să nu se intimideze. Dar, cum sunt dator să le fac şi eu un bine, îl rugam prieteneşte pe Titel-Petrescu să facă, prin Ştefan Voitec, transferarea învăţătoarei la Brad. Am pecetluit plicul cu ceară roşie, explicând că sunt acolo şi

[326] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 76.

secrete ce-l priveau numai pe Titel şi pe mine. Nepotul meu a plecat la Bucureşti şi peste câteva zile s-a întors cu transferarea. Titel-Petrescu m-a satisfăcut imediat, păstrând discreţia absolută. Am rămas tot unchiul din Bucovina. Îşi închipuie oricine bucuria că, pândit pe viaţă ca fugar în Germania, mijloceam o transferare plănuită pe Valea Crişului Alb"[327];

3. în toamna anului 1945 se transferă în comuna Vaţa[328], „unde lumea e obişnuită cu vizitatori străini", la o familie înrudită cu aceea care-l găzduise la Zdrapţi. Era sora învăţătoarei din satul anterior, tot învăţătoare şi aceasta, căsătorită cu un funcţionar public; aveau un *băieţaş* de cinci ani, care avea să fie *prietenul* lui Crainic. Aici începe să scrie eseul *Spiritualitatea poeziei româneşti*[329]*: „plănuisem demult un curs despre spiritualitatea poeziei româneşti. N-avusesem încă timp să-l aştern pe hârtie. Era iarnă. Aveam destul răgaz, mai ales noaptea"*[330]. Părăseşte regiunea Munţilor Apuseni deoarece jandarmii căutau tot mai des partizanii din grupurile de rezistenţă anticomunistă, iar „grupuri de tehnicieni din armata rusă, cercetau munţii făcând fel de fel de măsurători";

4. în primăvara anului 1946 îl găsim în satul Lepindea[331] (între Blaj şi Sovata), „pe-o vale strâmtă şi seacă", la preotul Cornel Dascăl:

---

[327] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 77.

[328] În satul Vaţa de Sus din apropiere s-a născut Părintele Arsenie Boca la 29 sep. 1910.

[329] Alexandru Cojan, *Nichifor Crainic-pribeag în „ţara de peste veac"...*, p. XXX.

[330] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 87.

[331] Tot Vasile ŞORTAN i-a recomandat să vină la preotul Cornel Dascăl, (ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 201, f. 35).

„M-am mutat în jud. Târnava Mică, regiune de câmpie, liniştită, la preotul Cornel Dascăl, în comuna Lepindea. E tânăr, n-a fost amestecat până ieri în niciun fel de mişcare politică, are trei fetiţe şi soţie cu studii de comerţ. Anul trecut, la serbările de la 3-15 mai, la Blaj făcu satul întreg în chip strălucit încât d. Prim Ministru l-a chemat la tribună şi l-a felicitat. E foarte fericit de această distincţie, şi satul împreună cu el. E preot fără niciun viciu, extraordinar de pasionat pentru misiunea lui. Pentru vrednicia lui a fost însărcinat să organizeze cultul şi în satul Ormeniş, săsesc, azi alcătuit din colonişti. În scurt timp a rânduit acolo o capelă şi a pus în ordine viaţa spirituală a acelui sat. L-am ajutat tot timpul cu sfatul şi, cum era mereu pe drumuri pentru trebuinţele celor două sate, i-am condus în cea mai mare parte gospodăria. I-am treierat şi grâul în timp ce dânsul era la Sibiu pentru trebuinţele coloniei din Ormeniş. Pentru munca lui preoţească Mitropolitul din Sibiu l-a distins cu mari laude. Am locuit la dânsul 4 luni, până la 17 oct. când a trebuit să mă mut fiindcă odaia în care locuiam era cu totul improprie pentru iernat.”[332]

În acest timp îi moare soţia, dr. Aglae Crainic, care rămăsese în Bucureşti. Află acest lucru chiar de la fiica lui, Ioana Furtuna, care-l vizitează împreună cu inginerul Alexandru Cojan, cu care aceasta se va căsători în toamna acelui an. Fiica lui ştia că se ascunde în satul Lepindea dintr-o scrisoare pe care Crainic i-o trimisese, dar cu numele său conspirativ, Ion Vladimir Spânu:

„într-o înserare de iulie urcau scara casei parohiale cu rucsacul în spate o fată şi un băiat. Desfigurată de emoţii,

[332] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 533-534 [Declaraţie 1947].

de spaime, de mizerie, abia am recunoscut-o. Era fata mea. Pe băiat nu-l cunoşteam. Avea să fie soţul ei. De la Mediaş, cale lungă, veniseră pe jos, cu ocolişuri, şi erau doborâţi de oboseală. De la o vreme ţineam contact cu familia mea prin poştă, pe numele meu cel nou. Oricât mi-ascundea fata realitatea, bănuiam situaţia gravă în care suferea soţia mea. Am întrebat discret ca să nu afle gazdele:

- Ce face mama?

- Mama nu mai este.

- Culcă-te şi-ai să-mi spui mâine între patru ochi.

Am ieşit afară, în cimitirul vecin, unde am umblat până târziu.

Murise de mizerie, cu două luni înainte, la 26 mai 1946 şi fusese înmormântată cu talerul. Contribuiseră doi foşti studenţi. Studenţii teologi făcuseră o coletă, iar corul lor o petrecuse cu cântece la groapă. Nimeni din prietenii mei, care îi frecventaseră casa un sfert de secol, n-a asistat, afară de bunul coleg Teodor Popescu, care s-a îngrijit de locul de veci. Multe din fostele ei cliente au acoperit-o cu flori... Femeia aceasta n-a rezistat asprimii decât un an şi jumătate în lipsa mea. A murit spunându-i fetei să creadă în mine. Eu sunt tare şi voi birui... După plecarea fetei, care mergea spre un calvar mai presus de închipuire, faţă de care eram cu desăvârşire neputincios, m-am dus în cimitirul vecin şi m-am oprit la mormântul cel mai proaspăt. Nu ştiam cine zace acolo. Tocmai de aceea îmi închipuiam pe cea care s-a dus. Nu era decât o movilă de pământ, aşa cum trebuie să fie mormântul ei sărac din Bucureşti. Am luat cu mine Psaltirea, această carte de monolog sfâşietor în faţa cerului, consacrată de poporul nostru veacuri întregi ca o carte de citire, acest strigăt suprem din zbuciumul vremelniciei, al sufletului omenesc spre Milostiva îndurare, când nimic nu-l mai leagă de acest pământ, şi am început s-o citesc. E cartea în care rugăciunea şi poezia se unesc cu

fierbinţeala şi strălucirea flăcării în unitatea aceluiaşi foc. Chiar dacă n-ar fi iniţial inspirată, atâta torent de suflet omenesc a trecut prin ea de câteva mii de ani încât i-a consacrat fiecare cuvânt cu atributul unic al sfinţeniei. Citită la vreme de urgie, la suferinţă, la agonie, la moarte şi după moarte, poporul nostru îi atribuie virtutea salvării, a vindecării, a alinării şi a iertării. Am citit-o o dată, de două ori, trecând peste psalmii de ură vulcanică ai poporului evreu împotriva duşmanilor săi. Ce-mi folosea mie în faţa unui mormânt această ură aplicată împotriva unei cete de sălbăticiţi care, năvălind în casă, cu program sadic, terorizau gingăşia femeii adormite, în neputinţă de a se apăra? Ura nu e alinare decât pentru sufletele sadice care, în faţa suferinţei sau a morţii altuia, simt satisfacţia răzbunării. Omul normal în faţa suferinţei compătimeşte, în faţa morţii iartă sau, înfrângându-se pe sine, imploră iertare. Sunt psalmi grandioşi, care se ridică până la extazul cosmic, în măreţia căruia ne vedem pe noi înşine atomic, cu toate pasiunile noastre reduse la nimic; sunt psalmi de umilinţă sau de pocăinţă prin care, confruntându-ne cu semenii noştri sau cu măreţia lumii, ne vedem inferioritatea morală şi recurgem la graţia iertării. La ce mai putem recurge în faţa morţii, unde puterea omenească e dintr-o dată redusă la nimic? La ştiinţă, la filosofie? Ce alinare îmi aduc ele când simt nevoia să împărtăşesc această alinare şi celui care a murit? Nu-mi rămâne la marginea lumii şi-a vieţii decât această rugăciune a umilinţei învăluită în poezie inspirată. Poezia, pentru mine, este rugăciunea singur pentru cel care nu mai este. La marginea vieţii, singura mângâiere care ne rămâne este să ne rugăm pentru cei care s-au dus."[333]

[333] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 110-111;

Tot în această perioadă se pare că a compus poeziile *Epitaf* (în amintirea soţiei sale) şi *Rugăciune sub cruce:*

„Tu ai intrat în marea înserare
De unde nu mai vin câţi au purces,
Tu crin domnesc pe care te-am cules
Din Bucovina lui Ştefan-cel-Mare.

Departe de bărbatul tău proscris,
Te-ai stins rănită ca o căprioară
Ce m-a lovit fu dat ca să te doară,
Ce m-a durut pe tine te-a ucis..."[334]

***

„Sunt ca o vatră unde mai arde un tăciune,
Mi-a mai rămas din viaţă doar sfânta rugăciune.
Nădejdea cearcă cerul în mohorâri de horn
Când fum, bătut de vânturi, spre mila Ta mă-ntorn.
Auzi-mă, Iisuse! Dă-mi har să mă priceapă
Urechea-ţi sângerândă de spinii cari o-nţeapă.
Dacă mi-ai dat o viaţă trăită de istov
În trista seminţie a biblicului Iov,
Te laud cu schilozii, cu vulturii şi ciufii...
Pe vârfuri de-am jucat-o, sunt doborât la fund,
Din culmea ei în zdreanţa milogului m-ascund.
Urcasem din noianul străbunei umilinţi
Şi-am fost cinstit cu pâine şi vin de regi şi prinţi.
M-am frânt în mii de vorbe şi-n carte după carte,
Azi date la gunoaie ca amforele sparte.
Întru-nvăţaţi şezut-am şi-n sfaturi înţelepte,
M-au prăbuşit, netrebnic, pe ultimele trepte.
Onorurile lumii sunt astăzi terfeloage
Şi puf de păpădie suflat peste pârloage.

113-114.

[334] în: Revista *Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), f. 19.

Dacă mi-ai dat şi mie o pâine de femeie
Nu ştiu nici groapa unde sortit i-a fost să steie.
O singură odraslă, de două ori orfană,
Visează de la mila călăilor pomană:
Căci ţării mele dacă m-am mistuit prinos
Sunt osândit pieririi ca fur şi ticălos.
Vrăjmaşii în efigii mă ard şi mă sugrumă,
Prietenii au groază de mine ca de ciumă.
Nălucă rătăcită din ce-am putut să fiu,
Mă sbucium în sicriul ocării pus pe viu.
Şi astfel, Milostive, silesc cerescul scut
Cum un lepros ar cere pe bube un sărut."[335]

Nichifor Crainic a început să fie oarecum recunoscut, astfel că bunul preot Ioan Sămărghiţan a venit în Lepindea, l-a luat şi l-a dus la socrul său, preotul Matei Moruşca din Icland: „notarul satului, cântăreţul de pricesne, cu excepţional simţ muzical, îmi spusese că vocea mea seamănă grozav cu a lui Nichifor Crainic din vremea când vorbea la radio Bucureşti. Mă făcusem că sunt măgulit, dar în fond m-am îngrijorat. Ce Dumnezeu, şi vocea am ajuns să mă dea pe faţă!... [Ioan Sămărghiţan] a venit direct la mine. Fusese student al meu la Bucureşti şi era preot în satul vecin. Nu vă mai las aici, şopti el în mers. Mergeţi la socrul meu care nu vă cunoaşte. Voi pregăti terenul şi vin să vă iau."[336]

Dar cine era de fapt preotul Cornel Dascăl, ce s-a mai întâmplat cu el în următorii ani şi de ce poate fi considerat un preot model, un adevărat mucenic? A suferit cumva din pricină că l-a ascuns pe Nichifor Crainic? Ce i-au făcut

[335] în: Revista *Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), f. 16.
[336] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 116.

bestiile Securităţii şi cum l-au şantajat? Vom vedea în continuare:

Cornel Dascăl s-a născut la 9 ianuarie 1916 în oraşul Cluj. Părinţii săi fiind săraci, a fost ajutat de o mătuşă învăţătoare să urmeze clasele primare (două clase în comuna Boian – Târnava Mică, alte două clase în comuna Suplac – Târnava Mică, clasa a V-a în comuna natală a tatălui său – Cetatea de Baltă, lângă Târnăveni), apoi a fost iarăşi întreţinut de mătuşa sa, ca în final, părinţii săi să se mute în Blaj, unde a continuat ultimele patru clase de liceu, pe care le-a absolvit în 1934. Din cauza unei boli, nu a putut să-şi susţină bacalaureatul decât în toamnă, ratând astfel înscrierea la Teologie. Pentru a se întreţine, a intrat în serviciul unui avocat din Blaj, urmând în paralel Facultatea de Drept din Cluj. Renunţă şi la serviciu, şi la Drept, deoarece în 1936 intră bursier la Academia Teologică din Sibiu, pe care o absolvă în 1940. Aici l-a avut profesor pe Părintele Dumitru Stăniloae care l-a îndrumat să nu facă politică, ci să-şi vadă de carte[337]. Se angajează ca econom la Şcoala Normală de băieţi „Andrei Şaguna" din Sibiu, unde lucrează până în iunie 1943. Între timp se căsătoreşte cu Stoica Maria (1941) şi au o fetiţă (1942). La 1 aprilie 1943 este numit prin concurs preot în comuna Lepindea, unde îşi va desfăşura activitatea până la 1 noiembrie 1947. Între timp, familia se îmbogăţeşte cu încă două fetiţe. În primăvara anului 1946 l-a primit pe Nichifor Crainic: *„într-o seară ploioasă am primit vizita profesorului Nichifor Crainic despre care eu ştiam că este arestat de la 23 august 1944. Până în acest moment nu ne-am cunoscut. Ca student, audiam conferinţele lui pe care în colaborare cu alţi profesori le ţinea în cadrul «Astrei» din Sibiu, şi aveam ca manuale de studiu, unele lecţii de-ale lui. El mi s-a adresat:*

[337] ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 13.

«Dvs sunteţi preotul Dascăl?» I-am răspuns: «Da, eu sunt». S-a adresat: «Eu sunt Nichifor Crainic. Te rog, salvează-mă». În sufletul meu s-a produs un şoc de conştiinţă: ca toţi preoţii, purtam stimă faţă de fostul profesor de Teologie, Nichifor Crainic, dar mă copleşea tristeţea, pentru că el era totodată şi om politic... Pus în faţa unui moment crucial, n-am avut puterea sufletească să reacţionez. Am stat mut de uimire şi de groază. Pe soţie n-am lăsat-o să se revolte, de teamă de-a nu fi trădat. Fără să-mi dau pe faţă consimţământul, am lăsat lucrurile baltă o zi două, apoi. Dar după scurgerea câtorva zile, n-am mai găsit altă cale decât aceea de a-l adăposti în casa mea, cu hrana mea... El fiind profesor de mistică, dorea să mă capaciteze a-mi lua ca subiect al tezei de licenţă o problemă din studiul misticei... În tot timpul şederii lui la mine, a fost prezentat sătenilor din sat ca «unchi al soţiei». De sătenii din sat nu l-am ascuns. L-am rugat doar atât să nu discute prea multe cu ei. Dar el nu m-a ascultat, căuta de multe ori, societatea din afara casei mele. La străini nu l-am arătat. Când veneau la mine preoţi cu diferite ocazii sau când aveam cerc pastoral îl rugam să plece pe hotar şi se plimba printre lanurile de porumb până seara când oaspeţii erau plecaţi. Eram nevoit a proceda aşa, deoarece figura lui era cunoscută tuturor preoţilor. În luna Octombrie, în tot cazul după 20, căci partea cea mai mare din vii erau culese... el a plecat. Mi-a promis că merge mai departe. Mare mi-a fost surpriza, când într-una din zilele lui Noiembrie 1946, îmi face o vizită o femeie care îmi dă un bilet. Desfac biletul, era de la Nichifor Crainic. Scrie să-i trimit nişte must, la Cerghidul Mare, fostul judeţ Mureş. Eu nu aveam, aveam intenţia să-i cumpăr din sat, dar femeia, neavând timp să stea, nu i-am mai trimis. Astfel, abia în momentul acesta am aflat că el nu s-a dus departe, decât abia la 7-9 km de mine, ceea ce m-a neliniştit şi mai mult. În decursul iernii, nu am mai aflat

nimic despre el, iar în primăvara următoare s-a auzit de arestarea lui şi a preotului Ion Sămărghiţan din Cerghidul Mare"[338]. Preotul Cornel Dascăl, de la 1 noiembrie 1947, a fost transferat în comuna Arpaşul de Jos (Făgăraş). Aici a venit pe lume a patra fetiţă. Un timp nu s-au văzut consecinţele faptei sale. Dar Securitatea n-a uitat. La 25 aprilie 1955 agenţii au încercat să-l racoleze ca informator (aveau nevoie de informaţii despre anumiţi săteni), şantajându-l, mai precis aducându-i aminte că ei ştiu că, în 1946, el l-a ascuns pe fugarul Nichifor Crainic. Văzând că nu le dă nicio informaţie au aplicat planul B, amintindu-i că ei ştiu de asemenea că el are patru fetiţe şi o soţie şi ameninţându-l că situaţia lui nu va fi uşoară. Securiştii aveau nevoie să le dea informaţii despre anumite persoane din zona comunei. Să vedem cum a decurs întreaga acţiune: „conform legendei prevăzute numitul Dască Cornel a fost chemat de împuternicitul raionului Făgăraş cu privire la construirea bisericii din com. Arpaşul de Jos. Pe la orele 9,30 obiectivul a plecat de la împuternicitul Cultelor după care a făcut diverse cumpărături din magazinele oraşului Făgăraş timp de circa 3 ore. La orele 12 se îndrepta spre gara oraşului Făgăraş în care timp echipa care avea sarcina pentru a-l reţine secret şi aduce la acest raion, l-a reţinut şi l-a invitat în maşină fără a fi observat de nimeni şi apoi transportat la sediul raionului M.A.I. Făgăraş. Imediat ce a fost invitat în maşină s-a observat la dânsul o frică începând să tremure şi întrebând de ce este invitat la Securitate. De la început i s-a cerut să-şi facă o autobiografie verbală în care să descrie periodic activitatea lui profesională după care activitatea lui politică, care a făcut-o. Fiind apoi anchetat conform planului de anchetă şi ajungându-se la punctul ce ne interesează dacă dânsul a adăpostit pe fugarul NICHIFOR CRAINIC, la

[338] ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 8-13.

început a evitat să arate acest lucru. Observându-se nesinceritatea din partea sa şi cunoscându-se de noi în prealabil că obiectivul ţine foarte mult la cei 4 copii şi soţie, i s-a pus în vedere că dacă va fi sincer şi ne arată în mod detaliat ce ne interesează pe noi, situaţia lui va fi mai uşoară. După circa 5 minute de gândire obiectivul s-a sculat în picioare şi într-o stare extrem de nervoasă s-a exprimat că poate să i se întâmple orice însă el e dispus să arate tot adevărul, cerând totodată puţină apă. În continuare, obiectivul a arătat felul cum fugarul NICHIFOR CRAINIC a venit la dânsul noaptea, cum l-a adăpostit, cum a dus un bilet unui lăptar ce l-a ajutat pe fugar şi sentimentele ce le poartă faţă de NICHIFOR CRAINIC, lucruri reieşite din procesul verbal de interogatoriu. După circa 8 ore de anchetă obiectivul a cerut să anunţe familia că este reţinut de organele Securităţii şi că este nevoit să ispăşească pedeapsa meritată pentru adăpostirea şi alimentarea lui NICHIFOR CRAINIC, pedeapsă ce demult o aşteaptă, prin faptul că şi numitul SĂMĂRGHIŢAN IOAN a fost arestat şi condamnat pentru adăpostirea şi eliminarea lui NICHIFOR CRAINIC"[339]. Dar Cornel Dascăl nu a turnat pe nimeni maiorului Popa Iacob: „nu a dat nici un fel de randament în munca informativă, fiind un element nesincer şi foarte mistic... element nesincer, a cunoscut o serie de fapte ce interesează organele noastre şi pe care nu le-a adus la cunoştinţă... propun a se aproba excluderea din reţeaua informativă a numitului DASCĂL CORNEL pentru motivul a fi un element nesincer... **în ultimul timp s-a exprimat chiar că el preferă să facă puşcărie pentru faptele săvârşite în trecut numai să scape de această sarcină**"[340], se spunea în raportul cu propunerea de excludere şi-n

[339] ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 5-6.
[340] ACNSAS, Micro-Film 1286 Sibiu, f. 16.

caracterizare făcută de maiorul Popa Iacob.

Pe moment a scăpat de Securitate, însă la scurt timp avea să fie trimis în închisoare (şapte ani, 1957-1964), dar pentru altă pricină, tot creştinească. Ce s-a întâmplat de fapt? Într-o seară a venit la el Borzea Olimpiu (din Viştea de Jos, Făgăraş), un partizan din rezistenţa anticomunistă din Munţii Făgăraşului, şi l-a rugat să-l spovedească. Părintele Cornel Dascăl şi-a făcut datoria de preot (conform canoanelor şi misiunii preoţeşti) şi l-a spovedit. Acesta i-a spus că face parte din grupul de partizani al lui Ion Gavrilă Ogoranu şi l-a rugat să facă şi un parastas pentru unul dintre partizani, Sofonea Remus, împuşcat mortal. La câteva zile acest partizan a fost prins de autorităţi în urma unei razii în munţii Făgăraşului şi anchetat dur. Printre altele a dezvăluit faptul că s-a spovedit la părintele Cornel Dascăl [341]. Imediat Părintele Cornel a fost ridicat, judecat şi condamnat (2-VIII-1957) la 10 ani temniţă grea pentru „complicitate la nedenunţarea crimelor de constituire în bandă" [342]. La interogatoriu nu a divulgat secretul spovedaniei[343]. A lăsat acasă o soţie îndurerată şi patru fetiţe. În închisoare a avut o comportare demnă: „chiar şi la închisoare mulţi oameni au avut ce să înveţe de la el şi se făceau şi slujbe în închisoare"[344]. În timpul detenţiei a fost prin unităţile M.A.I. Braşov (Securitate), Sibiu, Gherla, şi coloniile de muncă ale formaţiunilor Piatra-Frecăţei, Luciu-Giurgeni şi Periprava[345] (unde a fost şi Părintele Iustin Pârvu şi Părintele Ilie Lăcătuşu). A trecut prin situaţii limită, *flămând şi descult* a fost pus să taie stuf în Deltă, spunea că „nu-i nici de

---

[341] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 35.
[342] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 93, vol. 1, f. 2.
[343] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 93, vol. 1, f. 3.
[344] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 36.
[345] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 201, f. 31.

închipuit mizeria în care a trăit. Unul dintre ei a murit din cauză că nu l-a lăsat să fie ajutat de medic, deşi erau acolo 6 medici care spuneau că o singură injecţie cu penicilină l-ar fi salvat... [deţinuţii] sunt trataţi mai rău ca animalele. Necesităţile lor le făceau acolo unde erau 4 hârdane/ciubere la cca 120 de persoane. Din cauza mizeriei au murit mulţi deşinuţi."[346]

A fost eliberat în 1964 şi s-a stabilit pentru puţin timp la sora sa din oraşul Victoria. Între timp îşi reface viaţa familială, adică reia legăturile cu soţia sa care divorţase formal, probabil pentru binele copiilor. A fost numit preot în Cornăţel (jud. Sibiu), apoi în Sebeşul de Jos. Contactele sale se rezumă de acum înainte doar la activitatea preoţească: „am cărat destul stuf în Deltă, flămând şi desculţ, aşa că de aci înainte am să mă feresc de orice discuţii cu persoane necunoscute şi chiar şi cunoscute"[347] ;„duce o viaţă modestă, ocupându-se numai de-ale preoţiei. Este iubit de parohieni şi apreciat de superiori"[348]; „a propus Consiliului ca să-i dea voie să facă în fiecare casă feştanie gratuit ca prin această ocazie să poată sta de vorbă cu toţi credincioşii"[349]; „Părintele Dascăl Cornel care este acum în Cornăţel face minuni. Toată partea aceea nu numai Cornăţelul a înduhovnicit-o... şi în închisoare a avut o purtare excepţională, a fost un preot model, a vorbit cu profesori universitari şi cu alte personalităţi şi toţi se mirau de deşteptăciunea lui. Ţinea la închisoare şi predici şi le ţinea la nivel foarte înalt"[350]. Nu ştim dacă în intervalul 1964-1972 s-a mai întâlnit cu Nichifor Crainic.

---

[346] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 39.
[347] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 31.
[348] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 29.
[349] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 32. [21.12.1968, Cornăţel]
[350] ACNSAS, M.I. S.B. 93, rola 1, vol. 2, f. 41.

5. Nichifor Crainic, de la preotul Cornel Dascăl îşi continuă pribegia prin Ardeal mutându-se în satul Icland (20 km de Târgu Mureş), la preotul Matei Moruşca[351]: *„De aici m-am mutat la preotul Matei Moruşca, în comuna Icland, T.[ârgu] Mureş. E un preot bătrân, de stil mai vechi. Dedicat Bisericii, e cu totul pasiv în ce priveşte politica. Principiul lui e cel formulat de apostolul Pavel: „Supuneţi-vă stăpânirilor, căci toate stăpânirile sunt de la Dumnezeu". În toamnă a votat fireşte cu guvernul. Îl determinasem să se înscrie în Frontul Plugarilor şi s-ar fi înscris*

---

[351] **Preotul Matei MORUŞCA** (n. 1 martie 1890; ?) era fratele mai mic al episcopului Policarp (Pompei) Moruşca (1883 - † 26 oct. 1958), primul episcop al românilor din America (1935-1939). Policarp Moruşca fusese locţiitor de episcop al Cetăţii Albe-Ismail (1941-1944), director al Internatului Teologic din Bucureşti (1944-1945), locţiitor de episcop al Maramureşului cu reşedinţa în Sighet (1945-1946), în 1948 a fost pensionat cu forţa de comunişti (semna „episcop pus în retragere") printr-o lege pe care o implementaseră şi prin care puteau pensiona anumiţi episcopi incomozi (cum a fost şi cazul lui Nicolae Popovici al Oradei şi al lui Irineu Mihălcescu al Moldovei), închinoviat la catedrala „Reîntregirii" din Alba lulia între anii 1955-1958 stareţ al M-rii „Sf. loan Botezătorul" din Alba lulia. Preotul Matei Moruşca era tatăl preotesei Constanţa Sămărghiţan, căsătorită cu preotul Ion Sămărghiţan din Cerghid, cel care-l va adăposti ulterior pe Nichifor Crainic. Matei Moruşca nu a fost bănuit că l-ar fi ascuns pe Nichifor Crainic, prin urmare nu a suferit de pe urma acestei fapte. Mai târziu i s-a deschis dosar de urmărire informativă de către Securitate în urma unor reclamaţii. Motivele: „acesta a desfăşurat o intensă activitate mistico-religioasă pe linia cultului ortodox şi de atragere a tineretului şcolar"; „în lipsă de ocupaţie trimitea la diferiţi credincioşi din satul Icland, cu ocazia zilei de naştere, câte un bileţel în care scria ca aceştia să-şi petreacă creştineşte ziua naşterii"; „susţine ore de catehizare". Măsurile luate de Securitate: „să i se atragă atenţia să se rezume la activitatea bisericească" (ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 73088). Matei Moruşca este bunicul actualului ambasador al României în Japonia, dr. ec. Radu Şerban care a publicat câteva cărţi despre unchiul său: *„Prea Sfinţitul Policarp, Însemnări despre Unchiul Pompei* (Ed. Dareco, 2007); *Zidire sufleteasca: Despre episcopul Policarp Moruşca* (Ed. Ecou Transilvan, 2013) etc.

dacă nu s-ar fi întâmplat următorul lucru: pe iarnă au venit în sat un domn şi o doamnă să organizeze viaţa de partid. Întrunirea s-a ţinut la şcoală. Preotul a participat şi a ţinut o frumoasă cuvântare. Cei doi organizatori sosiţi în sat însă, în loc să lămurească pe ţărani ce este şi ce vrea Frontul Plugarilor, au declarat că nu au venit să spună nici ce s-a făcut nici ce se face, ci au venit să organizeze partidul. Atitudinea aceasta, poate cam inabilă, i-a determinat pe unii să stea în rezervă. Aşa a rămas şi preotul, un om foarte corect şi foarte bisericos. Chiar pe gerurile cele mai cumplite slujea liturghia de 3 şi de 4 ori pe săptămână, eu ţinând la strană rolul cântăreţului. Pe preotul Moruşca l-am determinat în special să se ocupe mai de aproape de lumea bolnavă. În sat erau molime. El nu mergea la bolnavii care îl chemau. Cum e mai bătrân ca mine, n-am îndrăznit să-i dau îndrumări verbale. Am luat termometrul şi medicamentele pe care le aveam la mine şi am pornit pe la bolnavi. Între alţii, cum aveam sulfamide am vindecat o femeie, mamă a patru copii, de aprindere de plămâni. E fata cantorului Gheorghe Săracu. Medicamente şi sfaturi medicale am împărţit la foarte multă lume. Le-am împărţit într-o vreme când medicamentele costau enorm, iar eu eram, cum sunt, lipsit cu totul de mijloace băneşti. Preotul, văzându-mă cum plec în fiecare dimineaţă pe la bolnavi, s-a antrenat şi el, de la o vreme a început să îndeplinească acest rol de primă asistenţă medicală. Oamenii mor cu zile din boli ce s-ar putea vindeca uşor cu puţină îngrijire pricepută. În noile reforme ar trebui ca preoţii şi învăţătorii să fie instruiţi practic în arta medicală, să cunoască pe cât posibil bolile, leacurile obişnuite şi să îndrume pe suferinzi spre spitale."[352]

6. Nichifor Crainic, în cele din urmă, s-a adăpostit la preotul Ioan Sămărghiţan[353] din satul Cerghid (20 km de

[352] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 533-534.
[353] **Ioan SĂMĂRGHIŢAN**, preot ortodox în Cerghidul Mare (20 km de Tg. Mureş), n. 18 oct. 1910 la Petea de Câmpie (com. Oroi, Luduş-

Cluj), părinţii, ţărani mijlocaşi: Maxim şi Aurelia; fraţii: şapte; şcoala primară în satul natal; liceul cu bacalaureat la Tg. Mureş; 1931-1935 a făcut Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, unde îl are ca profesor pe Nichifor Crainic (din 1932 preda şi în Bucureşti); căsătorit cu Constanţa Moruşca (fiica preotului Matei Moruşca, fratele episcopului Policarp Moruşca, primul episcop al românilor ortodocşi din America); Ioan Sămărghiţan avea cinci copii (Pompei, Octavian, Ioan, Mihai, Aurelia). Activitate profesională: profesor suplinitor la Gimnaziul „Petru Maior" din Reghin şi paroh la parohia Gurghiu până în 1940; 1940-1960 preot în satul Cerghid; condamnat la trei ani închisoare (Penitenciarele Târgu Mureş (din 7 august 1947), Cluj (din 1 oct. 1947, apoi reîntors la Tg. Mureş), Văcăreşti (din 17 mai 1948), Aiud), „deferit în justiţie pentru faptul: găzduire de infractori [Nichifor Crainic]", începând cu data de 30 aprilie 1947 şi până la data de 24 mai 1947, a ascuns în casa sa şi a favorizat pe Nichifor Crainic, condamnat în lipsă de către Tribunalul Poporului Bucureşti la muncă silnică pe viaţă" [Mandat de arestare nr. 4040, Cabinetul 2 Instrucţie de pe lângă Tribunalul Mureş]; închisoare: de la 7 august 1947 până la 5 august 1950; în închisoare „plângea numai când li se dădea mâncarea de arpacaş. Spunea: «Oare preoteasa mea şi copiii mei au ce mânca?». Eu fusesem dată afară din învăţământ în 1948 din cauză că în găzduisem pe Crainic (căruia îi ziceau toţi ai casei «unchiule»), şi aveam de crescut 5 copii."; „în timpul cât a fost arestat, fratele său, preotul Aurel Sămărghiţan, a deservit ca preot parohia Cerghid; preoteasa sa, învăţătoarea Constanţa, a fost dezavantajată de autorităţi, pe motiv că-i soţie de preot, cu toate că desfăşoară şi programe extraşcolare cu elevii: „Soţul meu, după ce a fost eliberat, a stat 5 ani cu domiciliu forţat, fără ca să primească niciun salariu [...] era mutat tot timpul dintr-o parohie în alta, pe motiv că atrage prea multă lume în jurul său – era foarte iubit de credincioşi. A fost o vreme preot-paroh la Tîrnăveni, eu eram la Cuştelnic, mi s-a permis atuncea să lucrez la o grădiniţă. Cinci ani de zile am făcut naveta 20 de kilometri, fie vară, fie iarnă, pe frig şi zăpadă troiene, mă mir că nu m-au mâncat lupii în aşa ţinut îngheţat. Am acceptat muncile cele mai umilitoare ca să-mi pot creşte copiii. Şi totul pentru că eram soţia preotului care-l adăpostise pe Crainic"; din 12 mai 1960 îl găsim preot în comuna Cuştelnic (Tîrnăveni-Mureş), supravegheat şi turnat la Securitate de către agenţii special dirijaţi pentru a vedea dacă acesta mai ţine legătura cu Nichifor Crainic, ce comentarii mai face, ce relaţii mai are, dacă posedă publicaţii interzise; părintele Ioan Sămărghiţan este respectat şi chemat la

Târgu Mureş), *„un om pur, care crede că toţi semenii pot fi curaţi la suflet cum este el. E convins că idealul misionar, pe care şi l-a format în facultate, îl poate înfăptui integral ca păstor de oameni. Muncind de dimineaţă până seara, cu firea lui de o blândeţe evanghelică, pasionat de lucrul public şi cu totul dezinteresat, el şi-a câştigat stima şi, ceea ce e mai greu, iubirea tuturor... Părintele Sămărghiţan n-avea nimic autoritar în făptura lui mică şi blândă, în figura lui nuanţată de o blândeţe fină. Ar fi fost un dezarmat în faţa oamenilor dacă n-ar fi avut darul vorbirii inspirate în faţa altarului, vorbire prin care fluidul evanghelic se comunica ascultătorilor, fierbinte, de adeziune personală."*[354]

Pe acesta îl va convinge să-l denunţe (sâmbătă, 24 mai 1947) pentru a-i uşura situaţia preotului şi nădăjduind că va fi rejudecat cazul său şi va fi liber: *„de la Icland am venit la preotul Sămărghiţan în Cerghid, ca la un fost eminent ucenic al meu. Care a fost purtarea mea în Cerghid se cunoaşte foarte bine*

înmormântări de către maghiarii reformaţi: „eu sunt chemat de cetăţeni maghiari pentru că slujba lor este mai redusă şi ei au mare dorinţă să li se explice unele probleme de credinţă. Chiar în liturghia noastră ei găsesc ceva mai strâns de puterea dumnezeiască. Mulţi dau prescură şi plătesc liturghii". Părintele Ion Sămărghiţan învăţase limba maghiară de la un preot maghiar, în închisoarea de la Aiud: „mai era acolo [la Aiud] şi un preot maghiar romano-catolic, un ierarh de la Alba Iulia cu care părintele s-a înţeles foarte bine; acest preot maghiar l-a învăţat pe soţul meu limba maghiară, scriind cuvintele cu un ac pe o bucată de săpun". Prietenia dintre Nichifor Crainic şi părintele Ion Sămărghiţan nu s-a sfârşit odată cu arestarea lor. După ieşirea lui Nichifor Crainic din temniţă în 1962 (părintele Sămărghiţan fusese eliberat la 5 august 1950), cei doi s-au întâlnit fie la Bucureşti, fie la Cerghid. În 1968, 28-29 iulie, Nichifor Crainic a participat la nunta lui Mihai Sămărghiţan, unul din fiii părintelui Sămărghiţan, mergând la Sibiu special pentru acest eveniment. Părintele Ion Sămărghiţan a venit la înmormântarea lui Nichifor Crainic şi chiar a slujit în soborul format din cei 10-12 preoţi. (ACNSAS, fond Informativ, dosar 66062, vol. 1-2; fond Penal, dosar 14574) .

[354] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 137-138.

de către organele locale şi de către Legiunea de Jandarmi Mureş. Aşa m-am purtat absolut pretutindeni unde am trăit în această vreme. M-am ferit cu desăvârşire de oamenii opoziţiei şi n-am vorbit decât în favoarea regimului. Cauzele care m-au determinat? Sunt de la sine înţelese.

Una era însăşi situaţia mea delicată. Admiţând că aş fi făcut stângăcia să critic sau să aţâţ spiritele, lucrul acesta imediat ar fi bătut la ochi.

Al doilea, cum am spus, în cercuri, se ştie de mine, primeam veşti de bunăvoinţă şi îngăduială şi speram şi mai multă bunăvoinţă.

Al treilea, anunţasem chiar în decembrie 1944 că ader la frontul Plugarilor. M-am purtat potrivit acestei obligaţii morale şi acestui angajament.

Al patrulea, situaţia ţării e de aşa natură încât orice acţiune nesăbuită i-ar dăuna.

Al cincilea, precum v-am spus, în opera regimului, desfăşurată în împrejurările grele, sunt lucruri care m-au entuziasmat, cum e împroprietărirea şi ajutorarea înfometaţilor, în afară de atâtea altele.

În consecinţă, spuneam oricărui om cu care vorbeam, intelectual sau ţăran, că un guvern mai bun nu se poate, opoziţia de acum fiind arhicunoscută ca sterilă de acţiuni constructive (democraţia pe care eu am combătut-o totdeauna), că a ne răzvrăti pe chestiunea foametei este a acuza guvernul că n-a dat ploaie la timp, când el a făcut tot ce i-a stat în putinţă să aline suferinţele ţării; că o revoltă internă ar însemna pentru noi o catastrofă şi dădeam exemplul Greciei şi al Spaniei.

Aceasta a fost atitudinea mea în ce priveşte latura politică.

Afară de aceasta, mi-am redeprins toate îndeletnicirile vieţii de ţară, să îngrijesc pomii şi via, să secer, să treier. Trăind şi în lumea medicală [soţia sa Aglaia fusese medic], mi-am pus cunoştinţele practice în slujba oamenilor mei. Am îndemnat pe sătenii cu stare să primească orfani sau refugiaţi moldoveni, iar

după ce i-au primit m-am interesat de aproape cum îi îngrijesc. Am făcut tot ce mi-a stat în putinţă ca uitând mâhnirile mele să fiu de folos aproapelui meu. Căci cel mai mare chin moral al omului este acela de a se simţi de prisos."[355]

Tot în ziua de 24 mai 1947, Gala Galaction (pseudonimul literar al lui Grigore Pişculescu) a fost admis ca membru definitiv al Academiei Române în locul lui Nichifor Crainic. Gala Galaction nota în jurnalul său: *„ceea ce mă împovărează este că sunt ales în locul lui Nichifor Crainic... Sărmanul Nichifor Crainic, unde o mai fi el acum şi ce va gândi când va afla că am fost ales la Academie, în locul lui!... Înaintea Stăpânului meu din ceruri şi din Sfânta Euharistie, mă doare inima că Nichifor Crainic – marele talent Nichifor Crainic – a fost ostracizat şi osândit de lumea cea nouă şi sunt trist că nu voi putea sau nu voi fi îngăduit să fac elogiul lui"*[356].

Ce gândea Nichifor Crainic despre Gala Galaction care făcuse parte totodată şi din comisia care-l epurase pe Crainic din postul de profesor de mistică de la Facultatea de Teologie din Bucureşti aflăm din însemnările sale: *„ceea ce e vrednic de remarcat e că din comisia de epurare voitecească*[357] *a făcut parte şi Gala Galaction, preot ortodox şi profesor universitar. Ioan Petrovici l-a numit la Universitatea de la Chişinău, eu şi D. Caracostea l-am adus la Bucureşti, eu m-am luptat ca un nebun împotriva comisiei premiilor naţionale până l-am încununat cu laurii recunoştinţei româneşti. Drept vorbind, n-a fost pentru mine o surpriză. Îi cunoşteam perfect capacitatea cameleonică de a lua culoarea rând pe rând a tuturor puterilor*

---

[355] ACNSAS, fond Penal, dosar 13206, vol. 2, f. 534-535. [Nichifor Crainic, *Declaraţie 1947]*.

[356] Gala GALACTION, *Jurnal 1947-1952. Pagini inedite cenzurate*, Ed. Vestala, ed. îngrijită de Teodor Vârgolici, Bucureşti, 2006, p. 10.

[357] Ştefan Voitec, un nimeni din secta comunistă, ajunsese *comisarul poporului* la Cultura Naţională.

românismului. Sub ocupaţia germană din 1916, Gala Galaction a fost zelosul care denunţa poliţiei duşmane pe românii din Bucureşti şi redacta manifestul trădător al mitropolitului Conon. Eliminat din această pricină din comunitatea ştiinţei naţionale, a îmbrăţişat cu acelaşi zel cauza evreiască şi a trăit o vreme din mila sinagogei. Când germanii au revenit ca aliaţi în 1941, şi-a adus aminte că e filogerman şi frecventa asiduu Institutul profesorului Ernst Gamillscheg, ca să răsară imediat ca sprijinitor a imperiului sovietic în România... [cum] să te superi pe un asemenea candid cameleon."[358]

În ziarul comunist „Scânteia" din 28 mai 1944 a apărut articolul „Arestarea lui Nichifor Crainic – el era ascuns în casa unui preot din judeţul Mureş":

„În ziua de 24 mai, plutonierul major de jandarmi ION RODEANU, şeful postului Ungheni, jud. Mureş, a reuşit să aresteze pe odiosul criminal de război NICHIFOR CRAINIC, fost ministru în guvernul trădător antonescian. După 23 august 1944, Nichifor Crainic a fugit cu trupele nemţeşti şi a făcut parte din «guvernul-fantomă» al lui Horia Sima. Tribunalul Poporului, judecându-l în lipsă, l-a condamnat la moarte. Fostul lacheu al hitleriştilor a fost capturat acum în casa unui preot din jud. Mureş, unde stătea ascuns, deghizându-se în aşa fel ca să nu poată fi recunoscut. El va fi adus sub o severă escortă în Capitală. Sunt de aşteptat senzaţionale revelaţii asupra modului cum s'a strecurat înapoi în ţară."[359]

Din mărturiile lui Viorel Gherghiţă aflăm că a mai existat un plan ce presupunea ca Nichifor Crainic să plece de la Părintele Ioan Sămărghiţan şi să se ascundă la M-rea

---

[358] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii,* vol. I…, p. 387-388.

[359] „Arestarea lui Nichifor Crainic – el era ascuns în casa unui preot din judeţul Mureş", ziarul *Scânteia*, seria III, anul XIV, nr. 831, miercuri 28 mai 1947, p. 1.

Hodoş-Bodrog de lângă Arad, cu ajutorul Părintelui Mucenic Ilarion Felea[360]. Aflăm, totodată, de la Viorel Gerghiță, că Nichifor Crainic era ostil Mişcării Legionare: *„O după-masă de vară, sau, poate, de început de toamnă, nu mai ştiu bine. Singur, pe o bancă, în parcul Academiei, la umbra unui platan bătrân, citeam, fără să bag de seamă apropierea Părintelui Felea. «Citeşti?» Surprins, mă precipit. «Stai jos te rog.» şi se aşează lângă mine. Din vorbă în vorbă, Părintele, apreciind că poate avea încredere deplină în mine, ajunge la subiect: «De bună seamă, ştii că Nichifor Crainic e urmărit de Siguranță (nu ştiu dacă era înființată sau nu securitatea). A fost adăpostit de un preot şi nu mai poate rămâne. Mâine va sosi la Arad. Rugămintea mea este ca dumneata să-l conduci la Mănăstirea Bodrog.» «Şi unde-l voi putea întâlni?» «O să-ţi comunic mâine». Nu a mai făcut-o. Nichifor Crainic, în chiar acea zi fusese arestat, în casa preotului care-l găzduise. În sinea mea, după convorbirea cu Părintele Felea, îmi făcusem chiar iluzii. Îl voi cunoaşte, în sfârşit, şi pe Nichifor Crainic. Un schimb de idei cu el nu poate să-mi facă decât plăcere, deşi îmi era cunoscută atitudinea lui, ostilă față de*

---

[360] **Părintele Mucenic Ilarion FELEA** (n. 21 mart. 1903, com. Valea-Bradului, Hunedoara; † 18 sept. 1961, închisoarea Aiud); licenţiat al Academiei Teologice din Sibiu (1922-1926) şi al Facultăţii de Litere din Cluj (1929); doctor în teologie al Facultăţii de Teologie din Bucureşti (30 oct. 1939) cu o teză intitulată „Pocăinţa. Studiu de documentare teologică şi psihologică"; preot în satul natal (1927-1930), apoi la Catedrala din Arad (1939-1958); profesor şi rector la Facultatea de Teologie din Arad; în 1958 a fost arestat în lotul preoţilor arădeni şi condamnat la 20 de ani muncă silnică „pentru uneltire contra ordinei sociale" şi 20 ani temniţă grea pentru „activitate intensă contra clasei muncitoarei şi a miscării revoluţionare"; a murit, ca mucenic, la 18 sept. 1961, la închisoarea Aiud, deoarece i s-a refuzat asistenţă medicală. Cea mai importantă lucrare teologică a sa rămân cele 4 volume care alcătuiesc ciclul mistic-apologetic „Spre Tabor" (I. Pregătirea; II. Curăţirea; III. Luminarea; IV. Desăvârşirea), publicate postum (2007-2010) sub îngrijirea M-rii Petru Vodă.

Mişcarea Legionară. Nu realizam pe deplin primejdia pe care o comportă faptul de a fi călăuza unui urmărit politic. Avea dreptate Părintele Lucaci, duhovnicul călugărilor mănăstirii, legionar şi el, să mă acuze de imprudenţă. Eram tânăr şi, cu tot războiul prin care am trecut, nu aveam încă experienţa activităţilor clandestine."[361]

Viorel Gherghiţă îl va întâlni pe Nichifor Crainic la închisoarea Aiud şi îi va mărturisi că el ar fi trebuit să-l transporte la Hodoş-Bodrog. Crainic îi va răspunde: „N-a fost să fie".

Preoteasa Constanţa Sămărghiţan a lămurit într-un interviu luat după evenimentele din anul 1989, câteva chestiuni din perioada când l-au adăpostit pe Nichifor Crainic:

„Î: - De unde a ştiut Crainic să vină la dumneavoastră?

R: - Soţul meu a fost studentul lui Crainic şi nu l-a uitat niciodată. Şi nici n-ar fi putut vreodată să-l uite – cursurile sale îi vrăjeau şi toţi studenţii trăiau sub fascinaţia inteligenţei lui. Toţi studenţii ţineu la el: Crainic ştia să se facă admirat şi iubit. Iar atunci când a fost pus sub urmărire de către securitate, a căutat într-un calendar creştin – pe atunci erau menţionaţi în calendare preoţii din parohii – spre a-şi descoperi foştii studenţi, spre a afla pe unde au fost repartizaţi, ca să-l poată adăposti şi ascunde...

Î: - Există mai multe versiuni asupra arestării sale, unele fiind tendenţioase, dacă nu chiar calomniatoare de-a binelea.

R: - Nichifor Crinic a fost iubit de prieteni şi de studenţi şi era şi deosebit de respectat ca profesor, ca teolog. Era un om

[361] Viorel Gherghiţă, *Et ego. Sărata, Piteşti, Gherla, Aiud*, la: www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/pitesti/gheorghita/docs/cap7.htm [accesat 8 noiembrie 2014]. Cartea a fost publicată şi la Ed. Marineasa, Timişoara, 1994.

adevărat şi un creştin adevărat. A fost un adevărat luptător. Nu este deci de mirare că a fost atât de invidiat şi că a avut atâţia duşmani. Aceşti calomniatori au îndrăznit să afirme că ar fi fost descoperit în reverendă de preot în lada de făină, ceea ce este absolut neadevărat. Adevărul este că Nichifor Crainic ajunsese să nu mai suporte să se mai ascundă, începuse să îşi dorească să fie odată prins, să se termine. Cred că se ruga lui Dumnezeu să îl descopere urmăritorilor săi. A fost prins pe câmp, unde se plimba cu copiii, pe care-i iubea foarte tare. Ţin minte că, atunci când au fost arestaţi Crainic şi soţul meu, era foamete mare şi că, înainte cu câteva zile ca să fie prinşi, soţul meu a fost vizitat de un ţăran din sat, care avea trei copii, şi care venise plângând şi spunându-i cu disperare soţului meu că îi mor copiii de foame. Soţul meu i-a dat atunci şi ultima cutie cu făină. I-am spus atunci cu reproş: «Dar bine, noi ce-o să mai avem de mâncat?» şi mi-a răspuns că ne va da Dumnezeu de mâncare. Şi-aşa a fost. Fără de Tatăl Ceresc n-am fi putut rezista.

Î: - Ce s-a mai întâmplat după arestare?

R: - Au fost duşi amândoi – Crainic şi soţul meu – la Ministerul de Interne din Bucureşti, unde au fost despărţiţi unul de celălalt (împreună n-au stat decât câteva săptămâni) şi ţinuţi un an de zile sub anchetă. [...]

Î: - Când l-aţi întâlnit pe Nichifor Crainic ultima oară?

R: - Ultima oară l-am întâlnit la nunta fiului meu Mihai. Mihai absolvea pe atunci Institutul Teologic, iar Crainic a venit la Mitropolie la nuntă împreună cu fiica sa.

Î: - Ce v-a spus despre el, despre toţi aceşti ani pierduţi?

R: - Despre închisoare nu a vrut să mărturisească nimic. Ne întreba pe toţi dacă am suferit din cauza lui. Se simţea jenat şi oarecum îndatorat faţă de cei care-l urmaseră în suferinţă. Aproape că mi se făcuse milă de stânjeneala lui. Pe toţi cei care erau la nuntă îi întrebase acelaşi lucru, cred că era

obsesia şi chinul lui veşnic: dacă n-au suferit din cauza lui. (Ca şi cum el ar fi fost cel vinovat, ca şi cum ar fi vrut să răscumpere toate păcatele lumii). Se simţea răspunzător faţă de toţi cei din jurul lui. Noi l-am iubit toţi. Anii aceia nimeni însă nu ni-i mai întoarce."[362]

Prietenia dintre Nichifor Crainic şi părintele Ion Sămărghiţan nu s-a sfârşit odată cu arestarea lor. După ieşirea lui Nichifor Crainic din temniţă, în 1962 (părintele Sămărghiţan fusese eliberat la 5 august 1950), cei doi s-au întâlnit fie la Bucureşti, fie la Cerghid.

În 1968, Nichifor Crainic a participat la nunta lui Mihai Sămărghiţan, unul dintre fiii părintelui Sămărghiţan, mergând la Sibiu special pentru acest eveniment, după cum aflăm dintr-o notă informativă [3 aug. 1968] a unui profesor de la Sibiu, ca se semna cu numele conspirativ „CRIVĂŢ IOAN":

„vizita profesorului Nichifor Crainic a avut loc în jurul zilei de sâmbătă 28, duminică 29 iulie anul curent [1968]. Cu acest prilej în seara uneia dintre aceste zile, Nichifor Crainic a luat parte în catedrala mitropolitană, la cununia proaspătului licenţiat în teologie SĂMĂRGHIŢAN MIHAI.

Cununia a fost oficiată de vicarul TRAIAN BELAŞCU asistat de doi preoţi ai catedralei mitropolitane.

Cunoştinţa cu NICHIFOR CRAINIC cu familia mirelui este veche şi furtunoasă, tatăl mirelui, preotul SĂMĂRGHIŢAN serveşte într-o parohie de pe Mureş, l-a camuflat la el o vreme pe NICHIFOR CRAINIC, după anul 1944, în perioada în care acesta era urmărit de autorităţi pentru poziţia şi faptele sale reacţionare îndeosebi cunoscute. Descoperit, preotul SĂMĂRGHIŢAN a fost arestat şi condamnat. La Luduş pe Mureş, preotul

---

[362] *Nichifor Crainic: «Cu mine să fie plătit totul», interviu cu d-na preoteasă Constanţa Sămărghiţan*, în: Revista *Gândirea,* serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 10-11.

SĂMĂRGHIŢAN este cunoscut cam slab de gură în sens reacţionar.

Protopopul Sibiului, preotul NICHIFOR TEODOR ţine în căsătorie pe o soră a soţiei preotului SĂMĂRGHIŢAN, nu ştiu în ce relaţii se află şi dacă au fost sau nu la cununia tânărului SĂMĂRGHIŢAN"[363].

Părintele Ioan Sămărghiţan a venit la înmormântarea lui Nichifor Crainic şi chiar a slujit în soborul format din cei 10-12 preoţi, după cum aflăm de la Alexandru Cojan, ginerele lui Crainic:

„l-am cunoscut pe preotul Ion Sămărghiţan. Venea adeseori la Nichifor Crainic după eliberarea acestuia. Era un om de o deosebită nobleţe sufletească, un adevărat apostol care, cu toate suferinţele prin care trecuse în cei cinci ani de închisoare, avea seninătatea împlinirii unei mari misiuni creştine: adăpostirea unui om hăituit de semenii lui. Am fost de mai multe ori cu Nichifor Crainic la parohia lui din acel sat de pe Târnava Mică. Am petrecut momente înălţătoare în mijlocul unei familii deosebite. Copiii, acum oameni maturi, îi spuneau lui Crainic, ca pe vremea pribegiei sale, «unchiule». La moartea lui Nichifor Crainic, în 1972 a venit şi preotul Ion Sămărghiţan. A făcut parte din soborul de preoţi ce a oficiat slujba religioasă. Şi după aceea a rămas mai departe un preţuit şi apropiat prieten al nostru."[364]

Sfârşitul pribegiei. Predarea. Rejudecarea procesului.

Din Cerghid Nichifor Crainic a fost trimis împreună cu gazda sa (pr. Ioan Sămărghiţan) la Bucureşti, în arest, la

---

363 ACNSAS, M.I. S.B. 12197, vol. 6, f. 74, *Notă informativă*, data 3 aug. 1968, informator „CRIVĂŢ IOAN", primit cpt. Constantin Iosif.

364 Alexandru COJAN, *Calvarul unor manuscrise*, în: Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 9.

sediul Ministerului de Interne.

Nichifor Crainic a reuşit să ceară şi să i se aprobe rejudecarea procesului din 1945. L-a apărat avocatul Petre Pandrea: „am profitat între timp, vorbind cu [Mihail] Sadoveanu, [C.I.] Parhon şi Gala Galaction ca să-l salvăm pe Nichifor Crainic, al cărui proces îl susţin"; „mai am apoi, în curs, procesul lui Nichifor Crainic, unde sper să obţin un rezultat senzaţional. Am vorbit şi cu Gala Galaction, Sadoveanu, Parhon etc. şi toţi mi-au promis tot sprijinul posibil"[365]. În acest timp Crainic fusese depus la Văcăreşti. Cei care au depus mărturie favorabilă pentru Crainic au fost N. Crevedia, susţinând că ziarul *Calendarul* „avea ca directive economice, sociale, susţinerea păturei muncitoreşti şi sărace... contra trusturilor capitaliste"; sculptorul Oscar Han l-a apărat vorbind despre ajutorul oferit de Crainic atât pictorului evreu Iosif Iser (Iosif Isidor Rubinsohn); „a cumpărat din picturile lui şi l-a promovat în ce priveşte renumele lui" şi în plus i-a dedicat un număr special în revista Gândirea, cât şi sprijinul pentru pictorul san Hans Eder; filosoful Vasile Băncilă a precizat că „Grupul de la revista Gândirea era un grup literar şi nu unul politic... acuzatul este fiu de ţăran şi datorită acestui fapt întreaga sa operă literară poartă amprenta preocupărilor sale pentru acestă clasă socială"; evreul Solomon Segal l-a prezentat pe Crainic ca ocrotitor al său prin ajutorul material permanent şi adăpostirea sa în casa familiei Crainic"; Radu Rosetti: „Nu-l cred pe acuzat capabil de a primi directive străine"; Alexandru Lapedatu şi-a adus aminte că Nichifor Crainic –a salvat pe evreul Tudor Vianu când legionarii au vrut să-l scoată din Academie în timpul Statutului Naţional Legionar;

---

365 Stelian NEAGOE, *Petre Pandrea în puşcăriile comuniste*, Ed. Machiavelli, Bucureşti, 2001, p. 27-29.

de asemenea, Tudor Vianu a arătat atitudinea justă pe care a avut-o faţă de evrei; Oscar Walter Cizek, adjunctul lui Crainic de la „Gîndirea" şi de la Ministerul Propagandei, a subliniat lispsa de comunicare dintre Nichifor Crainic şi von Killinger, reprezentantul lui Hitler în România, cât timp a fost ministru al Propagandei şi că, von Killinger i-a cerut lui Antonescu să-l înlăture din minister[366].

Nichifor Crainic şi-a dovedit astfel nevinovăţia: „procesul în sine a scos la lumină lipsa de temeinicie a acuzaţiilor, judecătorii reţinând un dosar superficial şi lipsit de argumente, punându-i în dificultate pe acuzatori"[367]. S-a dovedit practic că Alexandra Sidorovici nu avusese dreptate şi procesul din 1945 fusese o mascaradă. Dar s-a întâmplat un lucru: comuniştii l-au dat jos pe Lucreţiu Pătrăşcanu din funcţia de Ministru al Justiţiei, singurul intelectual comunist român (acuzat de naţionalism şi şovinism; declarase într-un miting: *„Înainte de a fi comunist, sunt român")*. Petre Pandrea, cumnatul lui Pătrăşcanu şi avocatul lui Nichifor Crainic, a fost şi el arestat (14-15 apr. 1948) şi condamnat. Prin urmare, Nichifor Crainic, cu toate că-şi dovedise nevinovăţia, va fi depus la închisoarea Aiud fără sentinţă judecătorească: „aceştia au amânat de peste zece ori verdictul, reuşind să respingă opoziţia foarte argumentată a condamnatului abia la 15 ianuarie 1949"[368]. Din închisoare a trimis în repetate rânduri cereri de revizuire (către Procuratura Generală, către Prezidiul Marii Adunări Naţionale), însă totul a fost în zadar.

---

[366] Ioan OPRIŞ, *Procesul ziariştilor naţionalişti 22 mai – 4 iunie 1945,* Ed. Albatros, Bucureşti, 1999, p. 158.

[367] Ioan OPRIŞ, *Procesul ziariştilor naţionalişti 22 mai – 4 iunie 1945...*, p. 161.

[368] Ioan OPRIŞ, *Procesul ziariştilor naţionalişti 22 mai – 4 iunie 1945...*, p. 161.

Martirajul lui Nichifor Crainic. La închisoarea Aiud.

Poeziile create în temniţele Aiudului şi cursurile de mistică ortodoxă *predate* acolo de către Nichifor Crainic, au constituit hrană duhovnicească pentru ceilalţi deţinuţi. Părintele Dumitru Stăniloae îl considera pe Nichifor Crainic un *poet martir* care a fost închis pe nedrept şi care a fructificat această experienţă a suferinţei, dăruindu-se celorlalţi prin geniul său poetic: *„aceste poezii sunt opera unui poet martir, create în lunga perioadă a martirajului său, suportat fără nicio vină de-a fi aparţinut vreunui partid politic, ci pentru simplul fapt că s-a manifestat ca ziarist şi ca poet român creştin. El n-a pierdut în zadar timpul în închisoare, şi suferinţa prelungită, i-a fost prilej de aprofundare în meditaţie la tainele adevărate ale existenţei."*[369]

Nu putem cunoaşte în câte suflete, Nichifor Crainic, a adus *bucurie duhovnicească* prin poeziile şi cursurile sale de *mistică ortodoxă*, dar există mărturii ale foştilor deţinuţi care confirmă că acestea *au suplinit antibioticele, vitaminele* şi au adus mângâiere celor în suferinţă:

„Duminica dimineaţa, nu terciul era aşteptat, ci predica lui Nichifor Crainic, spusă în şoaptă să nu audă gardianul. Radu Gyr şi Nichifor Crainic sunt marii autori ai poeziei în lanţuri... **Poeziile lor au suplinit antibioticele, vitaminele, poeziile lor ne-au ţinut de foame** [s.n.]" (Nicolae Enescu, *Memoria lacrimei*).

***

„Duminica, în special, după o scurtă slujbă oficiată de

---

[369] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creştină a lui Nichifor Crainic*, în: CRAINIC, Nichifor, *Şoim peste prăpastie – versuri inedite create în temniţele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1990, p. 15-16.

înaltul prelat, conferenţia Crainic. Într-o astfel de conferinţă, el a ţinut restrânsului său auditoriu o lecţie de mistică ortodoxă. A vorbit atât de frumos şi de convingător încât l-a impresionat profund până şi pe profesorul Ion Petrovici, care se considera mai degrabă «liber-cugetător»...” (Demostene Adronescu, *Reeducarea de la Aiud*)

***

„Ca să treacă timpul frumos, l-am rugat să ne ţină câteva lectii de mistică. A făcut nişte expuneri superbe. L-a prezentat pe Dostoievski, Meister Eckart, şi pe alţii din Orient, începând cu Sfântul Simeon Noul Teolog etc.” (Pr. Nicolae Grebenea, *Amintiri din întuneric*)

***

„Repetarea poeziilor lui Radu Gyr şi Nichifor Crainic nu constituie numai un exerciţiu al creierului, ci şi fiindcă ar fi păcat să se piardă aceste poezii scrise numai în memoria noastră şi apoi ele constituie un extraordinar tonic moral, căci fiecare dintre ele conţine un profund impuls naţionalist şi un puternic sprijin de credinţă şi moralitate. Aceste poezii au ţinut moralul ridicat multor deţinuţi ce căutau sprijin peste tot pentru propria rezistenţă”[370].

„Cântecul Potirului” este una dintre acele poezii alcătuite de Nichifor Crainic în cei cinsprezece ani de temniţă. Această poezie a fost transmisă celor din celulele învecinate prin alfabetul Morse, mai exact „prin ţeavă”, apoi s-au împărtăşit de ea toţi deţinuţii Aiudului. Părintele Dumitru Stăniloae considera că această poezie ar *merita să fie învăţată de fiecare român*: „o socotesc ca poezia cu cele mai profunde şi mai bogate sensuri. Totul se explică prin Dumnezeu şi totul capătă o valoare eternă în Dumnezeu.Este

[370] Ion PANTAZI, *Am trecut prin iad*, Ed. a II-a 1992, Ed. Constant, Sibiu, p. 257.

poezia care ar merita, socotesc, cel mai mult să fie învăţată de fiecare român. În scopul acesta s-ar cere şi o stăruitoare şi serioasă explicare a conţinutului ei care cuprinde totul într-o armonie plină de cele mai satisfăcătoare sensuri"[371]:

„Când holda tăiată de seceri fu gata,
Bunicul şi tata
Lăsară o chită de spice în picioare
Legând-o cucernic cu fir de cicoare;
Iar spicele-n soare sclipeau mătăsos
Să-nchipuie barba lui Domnu Hristos.

Când pâinea-n cuptor semăna cu arama,
Bunica şi mama
Scoţând-o sfielnic cu semnele crucii,
Purtau parcă moaşte cinstite şi lucii
Că pâinea, dând abur cu dulce miros,
Părea că e barba lui Domnu Hristos.

Şi iată potirul la gură te-aduce,
Iisuse Hristoase, Tu jertfă pe cruce,
Hrăneşte-mă mană de sfânt Dumnezeu.
Ca bobul în spice şi mustu-n ciorchine
Eşti totul în toate şi toate prin tine,
Tu pâinea de-a pururi a neamului meu.

Din coarda de viţă ce-nfăşură crama
Bunica şi mama
Mi-au rupt un ciorchine, spunându-mi povestea;
Copile, grăiră, broboanele-acestea
Sunt lacrimi de mamă vărsate prinos

---

[371] Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creştină a lui Nichifor Crainic*..., p. 10.

La casnele Domnului nostru Hristos.

Apoi, când culesul de struguri fu gata,
Bunicul şi tata
În joc de călcâie zdrobind nestemate
Ce lasă ca rana şiroaie-nspumate,
Copile, grăiră, e must sângeros
Din inima Domnului nostru Hristos.

Şi iată potirul la gură Te-aduce,
Iisuse Hristoase, Tu jertfă pe cruce;
Adapă-mă, sevă de sfânt Dumnezeu.
Ca bobul în spice şi mustu-n ciorchine
Eşti totul în toate şi toate prin tine,
Tu, vinul de-a pururi al neamului meu.

Podgorii bogate şi lanuri mănoase,
Pământul acesta, Iisuse Hristoase,
E raiul în care ne-a vrut Dumnezeu.
Priveşte-te-n vie şi vezi-te-n grâne
Şi sângeră-n struguri şi frânge-te-n pâine,
Tu, viaţă de-a pururi a neamului meu."

❅ **Nicolae ENESCU despre Nichifor CRAINIC**:

„Pe Nichifor Crainic l-am cunoscut în familia arhitectului I. D. Enescu, unchiul meu, care a executat 13 ani de închisoare, tot la Aiud! Nichifor Crainic a fost profesor la Facultatea de Teologie, poet, filozof, ziarist; a editat revista *Gândirea*, revistă de mare anvergură, din care a emanat «gândirismul», curent implantat în literatură, artă, filozofie...

Ne-am reîntâlnit la Aiud în 1952. A prins şi dânsul cea mai cumplită perioadă, 1948-1954, adică pe directorul Dorobanţu, pe subdirectorul Mareş şi pe gardienii Mayer,

Boldur, Căldăraru şi Biro. Am dat slavă lui Dumnezeu că ne-am întâlnit în celular. Eram amândoi bolnavi, tare bolnavi şi slabi. Suferea de litiază renală. Când elimina o piatră, îl ştergea moartea! Ne dădeau, deseori, ciorbă de varză acră, al cărei consum îi provoca des crize cumplite. Slăbise într-un hal de nu-l mai ţineau picioarele. Era sub 50 de kilograme. Şi cât era de voinic ca profesor! Cât de mult îl preţuiam şi îl iubeam! Eram student la Facultatea de Litere şi Filozofie, iar Teologia era în aceeaşi clădire. Nu cred că am pierdut două ore din cursurile dânsului. Sala era plină până la refuz.

Şi acum un muribund! Încercam totul, totul, ca să-l ajut. În fiecare dimineaţă îl serveam cu jumătate din porţia mea de terci. Într-una din nopţi, l-au apucat dureri cumplite. Căldăraru, o altă canalie de gardian, i-au auzit vaietele, a intrat în celulă, ameninţându-l: «Banditule, dacă mai zbieri, te duc la neagra!». Rugăciunile noastre i-au mai potolit durerile.

Duminica dimineaţa, nu terciul era aşteptat, ci predica lui Nichifor Crainic, spusă în şoaptă să nu audă gardianul. Radu Gyr şi Nichifor Crainic sunt marii autori ai poeziei în lanţuri... Se spune, pe drept cuvânt, că murim de două ori, odată ca fiinţă, a doua oară în amintirea oamenilor. Aceasta mi se pare moartea cea mai crudă, să ştii că după moarte nimeni nu te va mai pomeni. Profesorul Nichifor Crainic nu va cunoaşte această moarte. El va rămâne în mintea şi sufletul celor care l-au cunoscut şi a urmaşilor urmaşilor lor.

La revedere, domnule Profesor!”[372]

❅ **Grigore CARAZA despre Nichifor CRAINIC**:

„În vara anului 1956, am stat cu Nichifor Crainic în acelaşi salon din Secţia a II-a a închisorii, unde mai era şi

---

[372] Nicolae ENESCU, *Memoria lacrimei*, Ed. Pământul, Piteşti, 2007, p. 32-35.

Kurt Mott, profesorul macedonean Gheorghe Zima (mort în Aiud după câţiva ani) şi unul din fraţii Cioculescu. Poziţia noastră era în apropierea uşii, pe partea dreaptă la intrare, la primul nivel, iar Crainic stătea la nivelul II al priciului, pe diagonală, în partea stângă. Era acest om atât de mare, încât tot timpul mă întrebam cum de încape într-un loc atât de strâmt, neaerisit, cu o tinetă de murdărie într-un colţ şi, mai ales, cărui fapt mi se datorează onoarea de a sta în aceeaşi încăpere cu el, cu marele Nichifor Crainic.

La ora 8.00, în capătul opus se auziră uşi deschizându-se şi un glas de gardian care striga:

«- Lasă vorba! Ia pe câte unul şi ieşi în curte, la plimbare!»

Afurisitul de gardian era unul dintre cei trei fraţi Maier, de loc din comuna Păjida, pe malul stâng al Mureşului, toţi temniceri dintre cei mai cruzi, mai blestemaţi şi mai diabolici oameni. Vasile era socotit cel mai feroce, urmat de Gheorghe şi celălalt frate, al cărui nume de botez nu mi-l mai amintesc. Mai aveau două surori, despre care se spunea că sunt şi ele temnicere, la Mislea, pe Valea Prahovei, o închisoare pentru femei condamnate politic. Deci, o familie de călăi şi nu ştiu dacă fraţii Samson, cei care au făcut execuţiile în Piaţa Concordiei, în Revoluţia franceză de la 1789, i-au depăşit în cruzime pe aceşti fraţi Maier.

La un moment dat, cineva dintre noi i se adresă lui Nichifor Crainic:

«- Domnule profesor, vorbiţi-ne ceva!»

Trebuie să spun că acest mare om era un orator desăvârşit în orice domeniu. Putea vorbi ceasuri la rând, fără oprire, fără nici o pauză de «ă» sau de «î», oricând, la orice oră, trezit din somn sau înainte de a adormi, flămând, bolnav sau în oricare altă condiţie de întemniţat. În acea perioadă

neagră din viaţa mea, am audiat multe personalităţi din crema intelectualităţii române, dar nimeni nu l-a egalat pe acest munte de om, Nichifor Crainic.

Şi a început maestrul să vorbească. În poziţia în care ne aflam în momentul când acesta a deschis gura, aşa am rămas, nimeni nu s-a mai mişcat. Cuvintele lui ieşeau ca dintr-o sursă de basm, dintr-un izvor de lumină, coborau parcă pe căi lactee, astrale, pe raze de luceferi. Toţi din încăpere îl ascultam fascinaţi. Mă întreb şi astăzi, cum a pus Dumnezeu atâta har în acest om şi de ce o aşa ilustră personalitate a trebuit să fie aruncată într-una dintre hrubele, temniţele murdare ale comunismului?

Trecuseră ore în şir şi noi, furaţi de melodia divină a lui Crainic, nu am realizat nici când a încetat deschiderea uşilor pentru plimbare, nici când bucătarii au adus hârdaiele cu mâncare pe coridor şi nici când a început distribuirea acelor lături mizerabile.

Deodată, zăvoarele au sunat surd iar uşa a fost izbită de perete. În prag - un Maier, care s-a îndreptat cu repeziciune înspre maestrul nostru, apostrofându-l:

«- Crainic! Dă-mi cartea!

- Ce carte, domnule şef?

- Crainic, dă-mi cartea, spun! Nu stau eu de două ore în dosul uşii şi te ascult?!!

- N-am nici o carte, domnule şef!»

Atunci au intervenit câţiva dintre oropsiţii celulei, încercând să-i explice gardianului îngrămădit la minte:

«- Domnule şef, dar este Nichifor Crainic! N-a citit. A vorbit!»

A stat gardianul uitându-se lung, meditând - dacă i se poate atribui această calitate unei fiinţe ca el, apoi, întorcându-se pentru a părăsi celula, i-a zis:

«- Băăăi, Crainic, băi! Băga-te-aş în p.... mă-tii, da' deştept mai eşti!»...

Nichifor Crainic era o comoară, un imens depozit de cea mai pură materie cenuşie. De la dânsul mi-au rămas întipărite în memorie atâtea lucruri care au avut menirea să-mi anihileze o bună parte din suferinţele ce m-au însoţit toată viaţa. Într-una din zile, la masa de lucru, ne-a povestit o întâmplare trăită de el, un exemplu tipic de ceea ce însemna «raiul comunist» nu numai pentru ţara noastră, ci pentru întreaga omenire.

Era în Zarcă, supus unui regim de exterminare lentă, dar sigură. Orice mişcare sau gest care ar fi putut fi interpretat altfel decât normal de către gardianul analfabet şi imbecil, pe Nichifor Crainic l-ar fi costat viaţa. Într-una din zile, la programul de seară, Nichifor Crainic şi un camarad de celulă, al cărui nume nu mi-l mai amintesc, s-au făcut «vinovaţi» în faţa gardianului de serviciu - pare-mi-se Barabaş. După ora închiderii de la 19.00, cei doi au fost scoşi din celulă, duşi la WC în pielea goală şi, după ce au fost luate geamurile şi depozitate pe coridor, uşa a fost încuiată. Era o iarnă cumplită, zăpada scârţia sub picioare şi parcă şi pietrele crăpau de atâta ger. Cei doi condamnaţi - de această dată de gardianul care avea drept de viaţă şi moarte asupra lor - au fost lăsaţi acolo.

Ca să nu îngheţe, de seara şi până dimineaţa, aceşti oameni s-au îmbrăţişat, au stat când faţă în faţă, când unul cu spatele în braţele celuilalt, şi-au făcut masaj unul altuia şi s-au lovit cu palmele reciproc, atingând toate părţile corpului.

WC-ul era ultima încăpere orientată spre sud, de unde se desfăcea o aripă formând ununghi de 90 de grade, iar vis-à-vis se afla o brutărie, unde nu se cocea pâine, ci doar turtoaie - un amestec de făină necernută cu apă şi puţină sare.

Acolo lucrau doi sau trei deţinuţi de drept comun, şeful lor fiind vestitul Berilă, condamnat pentru o triplă crimă. De un sadism rar întâlnit, acest Berilă a dovedit că, totuşi, undeva în străfundul sufletului îi licărea şi o scânteie de generozitate. Înţelegând ce se petrece în WC, a băgat în buzunar patru turtoaie fierbinţi şi cu grijă - pentru că neatenţia l-ar fi costat viaţa - le-a aruncat pe geam acea mană cerească.

Pentru ei, turtoaiele au fost salvarea. Nichifor Crainic a făcut dublă pneumonie, dar a scăpat fiind mai rezistent decât colegul lui, care s-a stins în doar câteva zile”[373].

❅ **Viorel GHERGHIŢĂ despre Nichifor CRAINIC**:

„L-am cunoscut pe Nichifor Crainic. Era scos din Zarcă şi se îndeletnicea cu spălarea veselei. Era un om contestat, chiar hulit. I se puneau în sarcină tot felul de fărădelegi: că e turnător; că e apostat, lepădându-se de credinţă pentru un polonic de mâncare, că a ajuns să-i dezguste până şi pe torţionari. Care e adevărul, nu ştiu. Ceea ce ştiu e că am vorbit cu el, nu o dată, că era un om care accepta munca, aceea de spălător de veselă, fără să o considere incompatibilă cu statutul lui anterior, de intelectual de marcă, şi că accepta dialogul în mod deschis, cu oricine.

Prilejul apropierii noastre a fost unul aparte: *«Domnule Profesor, eu sunt acela care urma să vă faciliteze strămutarea de la familia pretorului care vă găzduia, la Mănăstirea Hodoş Bodrog»*.

S-a uitat lung la mine şi a oftat: «Nu a fost să fie». Am vorbit apoi despre literatură, despre «Cercul literar» de la Sibiu, despre resurecţia baladei. I-am recitat «Mistreţul cu

---

373 Grigore CARAZA, *Aiud însângerat,* [accesat la 9.11.2014] la: www.procesulcomunismului.com/marturii/fonduri/gcaraza/aiud/docs/cap4.htm.

colţi de argint». Era impresionat. Părea sensibil - era chiar - şi părea gata să se şi căiască. Încă odată, nu ştiu ce e adevărat şi ce nu, din cele ce i se pun în sarcină şi nici nu mă interesează. În condiţii anormale şi oamenii, mai devreme sau mai târziu, devin anormali.

Cazul Crainic e însă unul aparte... Metabolismul lui e altul, necesităţile lui sunt altele, suferinţa lui e alta. Nimeni nu are dreptul să-l judece ca om al instinctelor. Că instinctele i-au fost puternice, nu mă îndoiesc. Instinctele nu sunt însă subsumabile planului etic. Ele nu sunt morale sau imorale, după cum nu este morală sau imorală culoarea ochilor.

Dimpotrivă, ele reprezintă firescul, legea pusă de Dumnezeu în adâncul fiinţei. Că există şi devieri ale instinctelor, nu mai frecvente decât cele ale raţiunii, este adevărat. Aceasta e însă o altă problemă, fără vreo legătură cu Nichifor Crainic... noaptea, când socotea că ceilalţi deţinuţi din celulă dorm, se cobora din pat, îngenunchia şi se ruga, plângând cu suspine”[374].

❅ **Ioan IANOLIDE despre Nichifor CRAINIC**:

„Este cel mai mare poet român creştin român şi unul dintre cei mai mari poeţi creştini ai lumii. A fost Profesor universitar, academician şi ziarist. Opera sa poetică este completată de opera eseistică şi mistică. Prelegerile sale universitare îi înălţau pe auditori la ceruri.

Nichifor Crainic este reprezentantul tradiţionalismului şi orientării spre Bizanţ. Filiaţia bizantină ca trăsătură spirituală a neamului românesc este structurală şi nimeni nu o poate contesta.

Nici orientarea spre cultura franceză, nici aplecarea

---

[374] Viorel GHERGHIŢĂ, *Et ego. Sărata, Piteşti, Gherla, Aiud,* Ed. Marineasa, Timişoara, 1994, p. 260-261.

spre nemţi ori ruşi nu egalează forţa cu care substanţa noastră spirituală se simte ortodox-bizantină. Acest aspect l-a susţinut Nichifor Crainic în întreaga sa operă, contribuind în plus la reabilitarea Bizanţului, atât de nedrept calomniat în Occidentul de după Revoluţia franceză. El era de altfel ortodox convins şi adversar al catolicismului.

Pentru ideile sale, Nichifor Crainic a suferit o îndelungată detenţie, în timpul căreia a compus în memorie numeroase poezii. Acestea au ajuns şi afară, unde au circulat ilegal. Nădăjduim însă că într-o zi vor vedea lumina tiparului.

În temniţă poetul se ruga adâncit în sineşi, în genunchi, ceasuri întregi. Dar totuşi acest om de o remarcabilă sensibilitate era dublat de un senzorial nestăpânit. Datorită respectului pentru opera sa şi pentru suferinţa îndurată nu vom vorbi despre slăbiciunile lui omeneşti. A făcut regretabile compromisuri de conştiinţă dar opera lui rămâne pură şi autentic ortodoxă. El a murit ca un singuratic, căci era încă ostracizat.

Uitând greşelile omului, rămânem cu imaginea poetului şi gânditorului creştin care va impresiona oricând şi oriunde va fi citit. Azi se lasă tăcere peste opera lui dar într-o zi va fi aşezat în locul de cinste al culturii”[375].

❅ **Marcel PETRIŞOR despre NICHIFOR CRAINIC**:

„Unul dintre cei care-n Aiud, prin diversele celule pe unde stăteau, îşi mai permitea să-l ia peste picior pe nea Petrică Ţutea era Nichifor Crainic. Şi avea cu ce: îl ţineau baierile şi se şi cunoşteau de foarte multă vreme.

Profesor de Mistică la Facultatea de Teologie din Chişinău şi din Bucureşti, iar, sub Antonescu, ministru al

---

[375] Ioan IANOLIDE, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, Ed. Bonifaciu, Bucureşti, 2012, p. 305-306.

culturii şi al propagandei, Nichifor Crainic fusese arestat încă din 1947 şi condamnat, drept criminal de război, la muncă silnică pe viaţă.

De! Dacă fusese ministru de propagandă şi încă împotriva cui!

După cei şaptesprezece ani de temniţă, experienţa lui de viaţă o depăşea pe cea a lui Ţutea. Dar nu făcea niciodată caz de ea, deşi-i cunoscuse pe toţi directorii închisorilor prin care trecuse, pe toţi «marii criminali de război» din care făcea şi el parte, pe toţi cei prăbuşiţi cu fruntea-n ţărână în faţa lui Maromet, la Jilava, precum şi pe mulţi dintre cei ce făcuseră pe eroii pentru mai mult sau mai puţin timp.

Nu se lăuda însă nici cu ce făcuse el în faţa polonicului, nici nu povestea ce făcuseră alţii sub bâtele cu care, în multe locuri, fuseseră mânaţi din urmă, după cum nici nu se acuza pe sine de slăbiciuni, sau pe cei slabi de căderile din care se mai ridicaseră sau nu.

Multe fapte, întâmplări sau necazuri din viaţa lui de proscris fuseseră, în schimb, transformate în legende ce făcuseră ocolul închisorilor. Le rosteau deţinuţii, murmurându-le din scrijeliturile de pe pereţii celulelor şi le transmiteau apoi până unde puteau s-ajungă prin alfabetul Morse.

Şi cu toate că Ţutea râdea de el atunci când îi povestea ce crease sau scrisese, Crainic nu se supăra. Dimpotrivă, amplifica relatările, ca să se poată bucura sau întrista cât mai mulţi dintre cei ce-l ascultau, inclusiv nea Petrică pe care nu rareori îl provoca prin spusele lui. Şi controversa se instala între ei, vreme de zile-n şir.

Uitate erau atunci multe din cele de afară, dar şi multe dintre cele dinăuntru, vârâte reciproc sub nas.

- *Unde ai tras foamea cea mai mare?* îl întrebă odată

Ţutea, oprindu-se din mijlocul unei disertaţii despre mâncare şi despre burta Sfântului Toma de Aquino.

- La Jilava, în 1948, sub Maromet şi apoi aici, în Aiud, prin '51, '52, '53... ce! mai ştiu eu?

- *Hm!* exclamă Ţutea maliţios şi bucuros, în sinea lui, că nu-I ceruse lui Dumnezeu, cum făcuse Crainic, să repete minunea înmulţirii pâinilor, ca să-i lase lui «coşul cu firimituri»[376].

- Mormăi, Petrică! Dar aş fi vrut eu să te văd pe tine visând «raiul unui blid de terci», pe cât de mâncău te ştiu. Că pe Vulcănescu l-am văzut, iar de mine... ce să mai zic!

- Nu mai zi nimic, Nichifore, c-ai zis destule în faţa polonicului. Ţi-aminteşti? Că doar te citează atâţia...

- Ce-mi pasă mie de nişte proşti pe care atâta i-a dus capul: să reţină c-am spus că «Nu este Dumnezeu!» Dar eu am spus şi-o spun oricând: «Nu, este Dumnezeu!», punând cu putere virgulă între negaţie şi verbul a fi. Ce să-nţeleagă însă proştii din asta, dacă n-au fost atenţi la intonaţie?...

- Da, Nichifore, drept e că nu toţi ştiu unde să pună virgulele şi cum să le audă, dar dacă şi-au «pus» şi vărsat sângele unde trebuie - şi slavă Domnului că mulţi au făcut-o - ce să le mai ceri?

- Petrică, Petrică! Eşti nevindecabil! Păcat că n-ai trecut prin câte-am trecut eu; altfel ai judeca lucrurile şi alte întrebări ţi-ai pune...

- Ce-ntrebări să-mi mai pun, când ţi le-ai pus tu şi pentru mine. Deşi, pe mine, nu căutarea sau întrebările mă

---

[376] Aluzie la poezia lui Nichifor Crainic „Cântecul foamei": „În ţara turmelor şi-a pâinii/ Eu zac pe lingură şi blid,/ Lăsaţi-mă s-acin cu câinii/ Ori să cerşesc pe lângă zid./ O, Milostivule, Tu care/ Din doi ciortani şi cinci colaci/ Făcuşi un munte de mâncare/ Să saturi gloate de săraci, /Repetă, Bunule, minunea/ Şi ospătează mii de guri/ Iar mie ascultă-mi rugăciunea:/ Dă-mi doar un coş de frimituri!".

obsedează, cât aflarea răspunsurilor.

- Dar le ai, nea Petrică! îl atenţiona Simion Ghinea (aşa-zisul «secretar» pe care i-l dăruise colonelul Crăciun, ca să-şi scrie memoriile pe care nea Petrică nu şi le-a scris niciodată).

- *Cum să le am, Simioane? se-ncruntă Ţutea.*

- Nea Petrică! Ai şi uitat? Nu zice profesorul Crainic, întrebându-se: «Unde sunt cei care nu mai sunt?».

- *Da, zice el şi-ntreabă, dar cine-i răspunde altfel decât metaforic? Ciocârlia zice că-s ascunşi în Lumina Celui Nepătruns, vântul ca aripile lor îl doboară-n zbor şi bufniţa s-aştepte să vadă când marele-ntuneric va cădea. Şi-atunci?*

- Şi-atunci, tu ce-ai vrea? interveni Crainic. Răspunsuri certe, transcendenţă imanentizată? Tu, care susţii pe la toate colţurile că n-ai avut niciodată, în nici un ungher al singurătăţii tale, vreun înger sau vreun duh care să te inspire? Tu, care te-ai jucat doar cu vorbele? Da' cu mine n-o scoţi la capăt! Vezi, de aceea am şi evitat să te invit, pe vremuri, la Propaganda, în minister...

- *Ce bine-ai făcut! C-altfel, nu ştiu, zău... O luam şi eu ca tine, cu puşcăria, din 1947.*

- Ei şi? Uite, că tot aici ai ajuns! Ce-i spuneai tu, un pic mai 'nainte, lui Crăciun sau lui Iacob, despre orgoliu, neconformism, curaj, atitudine şi mai ştiu eu ce? Hm?

În loc să-i răspundă lui Crainic sau să mai continue discuţia, nea Petrică Ţutea îi dădu, discret, un cot secretarului său:

- *Păcat că profesorul ăsta nu-i şi popă. Că de-ar fi fost aşa ceva în Bărăganul de unde zice că se trage, dacă s-ar fi armonizat şi cu clopotele bisericii din sat la liturghie, ar fi făcut cât o întreagă academie.*

- Ei, şi matale! se miră Ghinea. De unde ştii că n-o fi

şi făcut-o sau n-o s-o facă de acum încolo?

- Ei, parcă nu ştiu eu? Da-i băiat bun, oricum, cu toată puşcăria pe care a făcut-o şi cu tot ce se ştie despre el! încheie nea Petrică.

Şi Crainic zâmbi amar, în urma lor."[377]

❅ **Părintele Dimitrie BEJAN despre Nichifor CRAINIC**:

„Îl salut pe profesorul Nichifor Crainic.

- Ce mai faceţi, domnule profesor?

- Foame, Daniele, foame, atâta fac! De s-ar termina odată povestea asta. În plus, la o percheziţie, mi-au luat dobitocii şi paltonul. Acum nu era de ajuns foamea şi batjocura? Iată-mă şi gol. Şi iarna-i lângă uşă. L-am auzit pe căpitanul Mihăilă – subdirectorul – zicând către miliţian: «Ia-i tovarăşe, paltonul din spate! Ăsta a fost ministru». Vezi cât de scumpe-s onorurile?

- Lăsaţi, domnule profesor, că are grijă Dumnezeu de păsările cerului.

Peste câteva zile, zâmbind îmi spune:

- A venit la mine un băiat şi mi-a dat un palton de puşcărie. Ca şi nou!

- Ştie Dumnezeu de ce avem nevoie. Condiţionat: să căutăm mai întâi împărăţia şi dreptatea Lui.

- Măi băiete, Bun e Dumnezeu şi rabdă multe. Dac-oi avea zile, gândesc să mă aşez la o mănăstire. Să mă curăţ de zgură. Numai să trecem hopul. Aş vrea să scot «Gândirea» din nou. Asta se poate şi de la mănăstire. Celelalte preocupări le las pe seama altora. Am de scris câteva cărţi. După atâta experienţă. Şi un volum de poezii, dintre acelea care circulă

---

[377] Marcel PETRIŞOR, *Trecute vieţi de domni, de robi şi de tovarăşi*, Ed. Vremea, Bucureşti, 2008, p. 154-157.

pe aici. Vii cu mine? Tu eşti un suflet curat! Să trecem şi pe la Arsenie [Boca, n.n.]. Îl luăm şi pe Cristofor cu noi."[378]

- **Demostene ANDRONESCU despre Nichifor CRAINIC**:

„Marele om de cultură (teolog, filosof şi poet) a fost un ins controversat, ar spune unii; eu însă aş spune, mai degrabă, că a fost un om chinuit. Sufletul lui era, în acea perioadă critică, tărâmul de luptă între Bine şi Rău... pe la începutul anilor '50, deci în primii ani de detenţie, când oamenii mai erau chinuiţi şi de alte instincte decât de foame, el se afla într-o celulă din Zarcă[379], împreună cu profesorul de filosofie Ion Petrovici, cu o înaltă faţă bisericească şi cu amiralul Măcelaru. Ca în fiecare celulă, şi ei îşi petreceau timpul cu diferite activităţi – în cazul lor, mai ales intelectuale. Povesteau, «puneau ţara la cale», conferenţiau (fiecare pe teme din specialitatea lui), se dedau la «bârfe» vinovate sau nevinovate etc. Duminica, în special, după o scurtă slujbă oficiată de înaltul prelat, conferenţia Crainic. Într-o astfel de conferinţă, el a ţinut restrânsului său auditoriu o lecţie de mistică ortodoxă. A vorbit atât de frumos şi de convingător încât l-a impresionat profund până şi pe profesorul Ion Petrovici, care se considera mai degrabă «liber-cugetător»... Una din marile lui neputinţe era şi foamea. Nichifor Crainic suferea cumplit de foame. Şi în libertate el fusese un gurmand, aşa că, în foamea Aiudului de la sfârşitul anilor '50, el era dispus să se batjocorească pe sine sau chiar să-L renege pe Dumnezeu pentru un «blid de terci».

---

[378] Preot Dimitrie BEJAN, *Vifornița cea mare*, Ed. Ileana, Bucureşti, 2013, p. 206-207.

[379] Zarca era vechea clădire a puşcăriei, unde se aplica un regim riguros deţinuţilor, un fel de „exterminare lentă" (V. Anania).

De altfel îşi recunoştea el însuşi această «neputinţă» într-o mărturisitoare poezie intitulată chiar «Foamea». Iată cum sună prima ei strofă: «În ţara turmelor şi-a pâinii / Visez o mână de ciuperci! / Lăsaţi-mă în rând cu câinii / La raiul unui blid de terci». Cunoscându-i «neputinţa», unii dintre «caralii»[380] se amuzau punându-l să joace ca ursul sau să conteste existenţa lui Dumnezeu în schimbul unei porţii consistente de mâncare... câte unul mai pătruns de învăţătura marxistă, care îl considera popă, pentru că auzise că în libertate avusese o «meserie» în legătură cu Dumnezeu şi cu Biserica, striga după el: «Măi popo, ia spune tu, există Dumnezeu?»"[381]

❁ **Ilie TUDOR despre Nichifor CRAINIC**:

Dar Nichifor Crainic nu renega existenţa lui Dumnezeu, ci încerca să se salveze dintr-o situaţie critică („Fiţi înţelepţi ca şerpii şi nevinovaţi ca porumbeii!", Matei 10, 16). În sprijinul acestei atitudini vine mărturia lui Ilie Tudor, tatăl cântăreţului Tudor Gheorghe: „Eram în curtea închisorii, să ne pună mâncare. Un caraliu, care-l recunoşte, zice: «O, tovarăşu' Crainic! Dacă scrii pe o hârtie că nu există Dumnezeu, îţi umplu gamela!». Crainic: «Dă-mi hârtie şi creion!». «Nu te umili», mă rugam de el. «Mi-e foame, Tudore!» Şi a scris pe hârtie aşa: «Nu, cred în Dumnezeu!». Nu ştiau ăia ce e virgula! Era mâncău săracul..."[382].

---

[380] Gardienii.

[381] Demostene ANDRONESCU, *Reeducarea de la Aiud. Peisaj lăuntric. Memorii şi versuri din închisoare,* Ed. Christiana, Bucureşti, 2009, p. 61.

[382] Laurenţiu UNGUREANU, Anca VANCU, *Interviu Ilie Tudor, scriitor, fost deţinut politic, tatăl lui Tudor Gheorghe: «Am văzut oameni veniţi în cârje şi plecaţi în picioare»*, ziarul *Adevărul*, 29 dec. 2012.

Demonstene Andronescu continuă mărturia despre Nichifor Crainic, prezentându-l ca pe un smerit rugător cu lacrimi şi străpungeri de inimă în miez de noapte: „acelaşi om a fost însă surprins, nu o dată, în miez de noapte, de către camarazii săi de celulă, îngenuncheat în intervalul dintre paturi, rugându-se cu faţa scăldată de lacrimi. Se ruga atât de intens şi cu atâta ardoare încât nici nu observa cum, uneori, unii dintre aceştia i se alăturau în rugăciune. Aşa stând lucrurile, se pune întrebarea: poate fi judecat acest om de altcineva decât de Dumnezeu? Mai cu seamă că nu făcea rău nimănui. Se batjocorea pe sine şi uneori Îl renega formal pe Dumnezeu, cu Care el avea însă, aş zice, altfel de relaţii decât noi, ceilalţi...”[383]

Nichifor Crainic a suferit în închisoare, bătut, umilit, batjocorit pentru credința lui în Dumnezeu. În memoriile sale redactate după ieșirea din temniță descrie stările trăite în timpul regimului de înfometare:

„Am cunoscut mai târziu că foamea e o suferință care te omoară dându-ți halucinații. Te face să mănânci paie din saltea ca nebunii reali; te face să mănânci săpun de rufe crezând că-i caşcaval. Asta e foamea când eşti chinuit rafinat cu o zeamă pe zi, care provoacă nervii stomacului. E mult mai suportabilă foamea din timpul grevei. Nervii, nemaifiind provocați, cad în amorțire cu repercusiuni adormitoare pentru toate funcțiile fiziologice. Prelungită, această foame absolută îți dă o stare de euforie bizară, de viziuni și de senzații că, trupul dispărând, ai devenit spirit pur. În această stare poți face poezii. Dar cea mai cumplită pedeapsă pentru om e interdicția mişcării., suprimarea muncii. Omul e destinat să muncească, să creeze, să facă ceva, orice, numai să facă. Imobilitatea trupului înseamnă anularea omului, distrugerea personalității... Și totuși, am cunoscut oameni la care din foame și

[383] Demostene ANDRONESCU, *Reeducarea de la Aiud. Peisaj lăuntric. Memorii şi versuri din închisoare...*, p. 61-62.

din nemişcare rezultă o stare de trândăvie straniu de plăcută, care îi făcea să putrezească lent pe scândură până mureau."[384]

Cântecul foamei

De voi fi fost cândva ciorchine,
Sunt azi o boabă stoarsă-n teasc.
În flămânzenia din mine
Turnați o zeamă şi renasc.

Îmi pipăi trupul cum se stinge,
Un borş cu ştir l-ar încălzi,
Un fir de iarbă de-aş atinge
Fulgerător aş înverzi.

Lăsați-mi brațul de fantomă
Să rupă de pe crengi un măr,
Muşcând, m-ar umple de aromă
Şi-aş mai trăi în adevăr.

În țara turmelor şi-a pâinii
Eu zac pe lingură şi blid,
Lăsați-mă s-acin cu câinii
Ori să cerşesc pe lângă zid.

O, Milostivule, Tu care
Din doi ciortani şi cinci colaci
Făcuşi un munte de mâncare
Să saturi gloate de săraci,

Repetă, Bunule, minunea

---

[384] Nichifor CRAINIC, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare...*, p. 65.

Şi ospătează mii de guri
Iar mie ascultă-mi rugăciunea:
Dă-mi doar un coş de frimituri!"

La ieşirea din închisoare, Nichifor Crainic a destăinuit în doar câteva cuvinte cele petrecute în închisoare:

„Am cunoscut iadul!"

Reîntâlnirea cu profesorii de la Facultatea de Teologie Ortodoxă

La 24 aprilie 1962 a fost graţiat de restul pedepsei prin Decretul 293 al Consiliului de Stat al Republicii Populare Române. După eliberare va scrie la revista *Glasul Patriei* a Ministerului de Interne, destinată exilului românesc. Pentru acest lucru i s-a repartizat un apartament într-un bloc de lângă Gara Basarab. Şi ce putea să facă din moment ce i se confiscase întreaga avere încă din 1945? Scriitorul Ştefan Baciu, care fusese secretar la *Revista Gândirea* şi reuşise să emigreze în Honolulu înainte de instaurarea comunismului, gândindu-se la martirajul prin care a trecut Nichifor Crainic, refuză să-l judece: „nici unul dintre noi, care izbutiserăm să ne salvăm înainte sau după intrarea ruşilor în Ţară, trăindu-ne dramele, tragediile, nenorocirile şi lipsurile de toate felurile sau chiar foamea în libertate, fie pe plăjile Copacabanei, fie pe malurile Senei sau ale Isarului n-aveam nici putinţa, nici mai ales dreptul, să-l judecăm pe Nichifor Crainic, sau pe oricare altul la fel cu el..." (Ştefan BACIU, *Praful de pe tobă*, Ed. Eminescu, 1995).

În ziua de 5 mai 1964, Stan Dimancea, preot şi consilier patriarhal, fost student de-al lui Nichifor Crainic, i-a avut invitaţi la masa de prânz cu ocazia Sărbătorii Sfintelor Paşti, pe Nichifor Crainic, părintele Dumitru Stăniloae,

teologul Teodor M. Popescu şi liturgistul Petre Vintilescu. Aflăm din această notă informativă dată de agentul „Lascăr" că Nichifor Crainic nu obţinuse niciun fel de ajutor din partea patriarhului: „când preotul Vintilescu a spus: «Patriarhul Iustinian n-a lăsat pe niciun teolog fără sprijin», Crainic a răspuns: «Şi totuşi mai sunt foşti profesori de teologie care nu s-au bucurat de sprijinul Patriarhului Iustinian şi printre aceştia sunt şi eu!». Teodor M. Popescu a spus atunci: «Aceasta pentru că n-ai cerut»"[385].

După ieşirea din temniţă, Nichifor Crainic a fost adesea vizitat în apartamentul său din blocul de pe bulevardul Dinicu Golescu, de către părintele Dumitru Stăniloae, după cum aflăm dintr-o notă a informatorului [3 aug. 1968] cu nume conspirativ „Crivăţ Ioan", profesor la Facultatea de Teologie din Sibiu: „Pe Nichifor Crainic îl cunosc demult, acum are 80 de ani... ca preot ortodox de mai multe ori am auzit că ar fi denigrat pe cârmuitorii bisericii fiindcă nu l-ar fi ajutat să scape din închisoare. Ştiam până acum că pe Nichifor Crainic îl vizitează la el acasă, într-un bloc nou din Bucureşti, vechiul lui amic şi prieten de idei, preotul profesor Dumitru Stăniloae, mi-a confirmat acest lucru chiar STĂNILOAE cu ocazia când am fost la Bucureşti şi în altă ocazie când am fost la Curtea de Argeş. Tot Stăniloae a spus că Nichifor Crainic se ţine departe de viaţa bisericească, nemulţumit fiind de lipsa de interes arătată de vlădici faţă de soarta lui"[386].

De la acelaşi informator aflăm că Nichifor Crainic a participat în ziua de 6 iunie 1967 la slujba de intronizare ca Mitropolit al Ardealului a lui Nicolae Mladin (n. 18 dec. 1914, Abrud; d. 18 dec. 1986, Sâmbăta de Sus), fostul său

---

[385] ACNSAS, fond Informativ, dosar 3722, vol. 3, f. 150.
[386] ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 6, f. 73.

student pe care-l coordonase în elaborarea tezei de licenţă cu titlul „Influenţa lui Dionisie Areopagitul asupra lui Juan de la Cruz": „Nichifor Crainic i-a fost profesor chiar de teză de doctorat[387] actualului Mitropolit al Ardealului NICOLAE MLADIN, la a cărui sfinţire de vlădică în catedrala patriarhiei din Bucureşti care a avut loc în ziua de joi, 6 iunie 1967, a luat parte neoficial, l-a felicitat la sfârşit în văzul tuturor. La masă nu a luat parte, nici la celelalte ceremonii. Prezenţei sale la Catedrala Patriarhiei, nu i s-a făcut publicitate în presa bisericească, nefiind cazul. Menţionaz că atunci erau de faţă şi oameni ai departamentului Cultelor între care tov. Director ION RODEANU"[388].

Nichifor Crainic la 80 de ani înconjurat de prieteni (23 dec. 1969). Părinții Arsenie Boca[389] şi Dumitru Stăniloae au fost prezenți.

---

[387] Nichifor Crainic i-a fost coordonator la teza de licenţă „Influenţa lui Dionisie Areopagitul asupra lui Juan de la Cruz". Nicolae Mladin a susţinut doctoratul la Bucureşti în 1946, cu teza „Asceza şi mistica paulină", în timp ce Nichifor Crainic se ascundea prin satele din Transilvania.

[388] ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 6, f. 73.

[389] Cu această ocazie se pare că Părintele Arsenie Boca i-a dăruit lui Nichifor Crainic o icoană cu Mântuitorul Iisus Hristos pictată de el însuşi. Fotografia icoanei a fost publicată în: Florin DUȚU, *Părintele Arsenie*

1969 – convorbire literară: Nichifor Crainic şi Pan M. Vizirescu

„Am aprofundat teologia şi filosofia în anii trăiţi la Viena când apăruse în istorie România Mare. Teologia m-a învăţat să prind sensul trecutului nostru. Ce ne-au lăsat strămoşii ca valori nepieritoare? O arhitectură şi o pictură sacră, ce fac abia azi admiraţia lumii, şi o încredere nebună că vor birui invaziile uriaşe asupra ţării. Porneau cu gândul la Dumnezeu, se întorceau cu gândul la Dumnezeu şi ridicau spre slava lui aceste minuni de artă cu duh de eternitate în ele. Credinţa e marea inspiratoare de valori eterne, cum afirmă însuşi Eminescu aprofundând opera strămoşilor. Artă şi religie fuzionează organic în cultura tuturor popoarelor.

La Viena, răscolind anticăriile, am descoperit mistica, adică fuziunea luminii eterne cu sufletul omului în extazul rugăciunii. Cine vorbeşte peiorativ de mistică e un ignorant, care vorbeşte în bobote [aiurea, fără socoteală, la întâmplare, fără rost, n.n.]. Toţi marii mistici ai lumii au fost poeţi geniali: cei pe care îi auzim la strană, misticii spanioli poeţi geniali, misticii italieni poeţi geniali, misticii germani poeţi geniali. Între mistica şi poezia înaltă e o legătură derivativă. Mistica e o psihologie atât de subtilă şi de precisă încât prin ea înţelegem poezia. Întemeietorul mănăstirilor muntene, din care au derivat şi cele din Moldova a fost canonizatul Nicodim, un mistic şi un caligraf strălucit, venit de la Muntele Athos.

În poezia mea, dragă Pan, eu nu sunt mistic, cum au crezut unii, ci numai un om credincios. Viaţa mea teribil de zbuciumată mi-a dat prilejul să fiu orice afară de pustnic,

---

Boca (1910-1989) – Biografie vizuală, Ed. Floare Albă de Colţ, Bucureşti, 2014, p. 54.

care aprofundează rugăciunea până la extazul creator. Dar rugăciunea continuă e o pârghie spirituală care-ţi ajută să ieşi din fundul genunii. Mulţi chiar au murit în braţele mele disperaţi. Eu n-am crezut că mor şi n-am murit.

Dar cu afinităţi poetice am studiat mistica şi am fost chemat să profesez la universitate, învăţând pe studenţii mei în ce constă esenţa religiei. Inovaţia mea în teologia română se va vedea mai bine dacă, odată, mi se va tipări cursul universitar, fireşte, după moartea mea."[390]

În ziua de 7 octombrie 1969, Nichifor Crainic îi scria prietenului său oltean Pan Vizirescu despre pregătirea pentru *Ţara de dincolo de veac*, adică pentru viaţa de dincolo de mormânt, şi despre cele necesare pentru înmormântare, în special procurarea unei cruci din piatră de Dobrogea:

> *„Dragă Pan,*
>
> *...În lipsa ta din Bucureşti era gata-gata să dispar. Înainte cu zece zile am avut timp de patru zile, continuu, dureri preinfarctice. M-am abţinut să mă duc la medic de teamă că iar mă internează. Cum ştiu toate socotelile boalei, m-am tratat singur cu 5-6 medicamente şi am trecut criza fără să slăbesc tratamentul... N-ar fi fost lucru mare dacă muream. Mi se pare că nu ştii că mi-am atins ţinta de a-mi ridica o cruce la mormânt pentru soţia mea şi pentru mine, pe care scrie în piatră de Dobrogea: «Aglaea şi Ion Nichifor Crainic». M-am asigurat, dragă Pan, să nu fiu o povară nimănui la moarte. Crucea, deşi simplă, costă 6.500 lei. Dar nu m-am asigurat deplin. Trebuie să mai strâng câteva mii de lei, cheltuielile de înmormântare. Nu ştii ce bine e să te înmormântezi singur în ţara ta strămoşească! Bătrânele*

---

[390] *Convorbire literară între poetul Nichifor Crainic şi scriitorul Pan M. Vizirescu*, realizată în ziua de 7 feb. 1969, în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 4, Sibiu, 1993, p. 5.

noastre, bunicele noastre aşa făceau. Îşi păstrau din vreme cămaşa albă şi fusta neagră pentru înmormântare; îşi lăsau şi să li se dea de pomană. Şi era un lucru înţelept, făcut cu dumnezeiască seninătate în faţa morţii. Căci dacă, poate, nu ştiau de ce au trăit, ele ştiau cu siguranţă măcar de ce mor. Noi, astăzi, nu mai ştim nici una, nici alta. Când ai să te întorci la Bucureşti, ai să mergi cu mine la Sfânta Vineri să-mi vezi crucea. Dacă nu mai ştiu unde trăiesc, ştiu cel puţin unde mă voi odihni. Bineînţeles, dacă vrea bunul Dumnezeu!"[391]

Într-o altă scrisoare din următorul an, 11 martie 1970, aceluiaşi Pan Vizirescu îi scrie despre o internare în miez de noapte:

„Dragă Pan,

Acum primii scrisoara ta şi-ţi răspund imediat. N-am avut infarct, cum credeam chiar eu, judecând după durerile acute din piept, izbucnite la două noaptea. Infarctul e mortal la vârsta mea. Am avut numai cardiopathie ischemică, cum se spune medical acestei acute dureri de piept. Mulţumită îndemânării fetei mele, la 3 şi jumătate noaptea eram la ASCAR pe masa de tratament, în camera de urgenţă. Mi-au băgat în sânge, timp de 10 ore, ½ litri de glucoză amestecată cu vreo câteva medicamente şi durerea mi-a trecut ca prin farmec. Am rămas 16 zile în spital pentru tratamentul necesar. Acum sunt acasă, unde ar trebui să şed în pat 16 ore pe zi, ceea ce nu pot.

Dragă Pan, eu cred mult mai mult în medici, ca fideli colaboratori ai Domnului nostru Iisus Hristos – doctor al

---

[391] Revista *Manuscriptum*, anul XXVI, nr. 1-4 (98-101)/1995, „*Manuscrise arestate. Nichifor Crainic*", red. resp. de număr Manuela Tănăsescu, Ed. Ministerul Culturii şi Muzeul Literaturii Române, p. 407.

trupurilor şi al sufletelor, - decât în preoţi, care de mult nu mai sunt colaboratorii săi decât cel mult 15 la sută...

De aceea îţi spun: eu cred în medici. Ei au rămas colaboratorii credincioşiai lui Iisus Samariteanul, - chiar dacă sunt indferenţi sau atei! Binele pentru oameni îl fac în orice caz.

Ştii tu ce spune profundul apostol Pavel? Demnitatea cea mai mare a creştinilor în această lume este aceea de a fi colaboratorii lui Dumnezeu la facerea binelui în această lume. Iată expresia lui în greceşte: Sinerghi tu theù= colaboratorii lui Dumnezeu. Asta e, Pan, esenţa creştinismului.Ritualul e un accesoriu.

Cu aceasta, îţi doresc frăţeşte tot binele şi aş vrea să te am cât mai curând aici, la măsuţa de sub bibliotecă, stând de vorbă.

Nichifor Crainic"[392]

Nichifor Crainic a plecat în lumea de dincolo de mormânt în noaptea de **20 spre 21 august 1972.** Se găsea la Palatul Mogoşoaia (Bucureşti-Ilfov), ce era destinat scriitorilor la vremea respectivă. A fost înmormântat în Cimitirul „Sfânta Vineri" (la figura 22) din Bucureşti. A slujit un sobor de 10-12 preoţi, printre aceştia aflându-se şi părintele Ioan Sămărghiţan, cel care-l ascunsese în satul Cerghid în 1947 de autorităţile prosovietice. La căpătâi i s-a pus crucea din piatră de Dobrogea pe care şi-o pregătise din timpul vieţii. Securitatea a avut grijă să-şi trimită oamenii ei care să supravegheze întreaga desfăşurare a evenimentului funerar. Nu ştim dacă Părintele Arsenie Boca a participat la

---

[392] Revista *Manuscriptum*, anul XXVI, nr. 1-4 (98-101)/1995, „*Manuscrise arestate. Nichifor Crainic*", red. resp. de număr Manuela Tănăsescu, Ed. Ministerul Culturii şi Muzeul Literaturii Române, p. 408-409.

înmormântare (documentele cercetate până acum nu arată acest lucru), dar ştim sigur că a participat la două parastase ţinute pentru Nichifor Crainic:

- la cel din ziua **19 august 1973**, la care a slujit şi Părintele Dumitru Stăniloae
- la cel din **23 mai 1976**, unde Părintele Arsenie Boca a a fost fotografiat de agenţii Securităţii.

Ambele parastase au fost ţinute la Biserica Enei, unde era paroh preotul Stan Dimancea, fost student de-al lui Nichifor Crainic.

Înmormântarea lui Nichifor Crainic supravegheată de Securitate

„Raport [15 sept. 1972]

La data de 29 sept. 1971, a fost luat în lucru prin dosar de urmărire informativă, numitul Nichifor Crainic, în etate de 83 ani, fost scriitor, pensionar, fost condamnat şi graţiat în 1963, domiciliat în Buc. Bd. Dinicu Golescu N 43, sect. 7.

În ultima perioadă de timp, susnumitul era suferind de inimă, a avut mai multe infarturi, a paralizat la o mână, şi se prevestea că nu va mai trăi mult.

În seara zilei de 21 aug. 1972 Nichifor Crainic a decedat, iar la 24 aug. a.c. a fost înmormântat la cimitirul Sf. Vineri, unde au participat cca. 200 persoane, printre care şi cca. 40 legionari şi foşti condamnaţi"[393].

***

„MINISTERUL DE INTERNE
D.G.I.I. DIRECŢIA I
BULETIN INFORMATIV

29 august 1972

[393] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 1.

Încă din ziua decesului, au fost întreprinse măsuri de instruire şi dirijare a reţelei informative pentru a asigura cunoaşterea comentariilor, a legionarilor care vor participa la funerarii şi eventualelor intenţii din partea acestora de a folosi prilejul înhumării în alte scopuri.

De asemenea, în ziua de 24 august s-a asigurat participarea unei grupe operative de ofiţeri din Direcţia I, Dir. a IX-a şi Inspectoratul Municipiului Bucureşti, dotaţi cu mijloace speciale şi foto.

Asistenţa a fost formată din cca. 200 de persoane, majoritatea bărbaţi în vârstă în rândul căreia se aflau şi cca. 32 legionari. Dintre aceştia menţionăm pe DEMETRESCU RADU GYR, BUDISTEANU RADU, VICTOR ION VOJEN, CREVEDIA NICOLAE, MEDREA VICTOR, CARIANOPOL VIRGIL, DINESCU PETRICA, CIURESCU GEORGE, TIRA ION, VIZIRESCU PANTELIMON, NITULESCU HORIA şi alţii...

Şeful Direcţiei I
Colonel Iancu Constantin"[394]

***

„Înmormântarea a început la orele 16,00 – aşa cum fusese anunţat în ziarul «România Liberă» din 22 august a.c. şi s-a terminat puţin după orele 19,00.

Participanţii şi-au făcut apariţia încă în jurul orelor 13,30 astfel că în cele din urmă asistenţa era formată din cca. 200 persoane majoritatea bărbaţi în vârstă...[...] Slujba religioasă a fost efectuată de un sobor de 10-12 preoţi. În afara preotului Dimancea Stan de la Biserica Enei care a ţinut o predică privind pe NICHIFOR CRAINIC, au mai participat la cuvânt

---

[394] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 7.

DEMETRESCU RADU-GYR[395]*, CREVEDIA NICOLAE, ambii legionari, NEDIC LEMNARU – redactor la gazeta «Tribuna României», apoi actorul DINU IANCULESCU - a recitat câteva poezii selectate din lucrările dispărutului*[396]*. La mormânt au mai luat cuvântul VIZIRESCU PANTELIMON, NITULESCU HORIA ambii legionari şi un preot dintre cei care au oficiat slujba religioasă"*[397].

Parastasul din 19 august 1973 (a slujit şi Părintele Dumitru Stăniloae, a fost prezent Părintele Arsenie Boca)

„MINISTERUL DE INTERNE

I.M.B. Securitate

Primit Lt. col. Boeriu Gh.

Sursa: fostul inf. "LASCAR" *Strict Secret*

Data: 21.VIII.1973 *Ex. nr. 2*

NOTA INFORMATIVĂ

Duminică 19 august a.c. între orele 12-13 s-au slujit în biserica "ENEI" din Bucureşti două parastase, unul pentru generalul CEAUŞESCU GHEORGHE şi soţia sa CLEMENSA, altul pentru scriitorul ION NICHIFOR CRAINIC şi soţia sa AGLAIA. Pentru amândouă aceste parastase au fost date anunţuri la mica publicitate a ziarului «România Liberă», în săptămâna care a precedat comemorarea.

Parastasul pentru generalul CEAUŞESCU GHEORGHE şi

---

[395] Radu Gyr a pus cu această ocazie: „NICHIFOR CRAINIC a fost nu numai un om cu care am suferit, dar de el mă leagă foarte multe amintiri din tinereţe. Am lucrat mult împreună şi am fost foarte buni prieteni, aşa că îţi dai seama cât de mare este pierderea pentru mine" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 10).

[396] Poezia „Eu" (ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 21).

[397] ACNSAS, fond Informativ, dosar 233726, vol. 2, f. 11.

soţia sa CLEMANSA a fost făcut de fiica acestora CARAMIHAI GEORGETA, domiciliată în str. Batiştei nr. 5, iar parastasul pentru scriitorul ION NICHIFOR CRAINIC şi soţia sa AGLAIA a fost făcut de fiica acestora, COJAN IOANA FORTUNA [FURTUNA, n.n.], domiciliată în B-dul Dinicu Golescu nr. 43. Cei dintâi au trăit până la sfârşitul vieţii în raza bisericii Enei, cei din urmă s-au aflat în raza bisericii Enei în timpul cât au avut domiciliul în str. Vasile Conta nr. 3-5, cu toate acestea, COJAN IOANA FORTUNA [FURTUNA, n.n.] a ţinut să facă parastasul tot la biserica Enei, deşi nu domiciliază în raza ei, respectând dorinţa defunctului său tată, care a vrut să fie slujit la moarte şi la toate pomeniile ce aveau să urmeze după moarte, de preotul bisericii Enei, fost elev al său la Facultatea de Teologie din Bucureşti, trimis cu sprijinul său la studii peste hotare în perioada 1935-1937.

Pe lângă preotul bisericii Enei, pe numele său: Stan Dimancea, au mai slujit la aceste parastase şi următorii: preotul DUMITRU STANILOAIE, profesor la Institutul Teologic din Bucureşti, vechi prieten şi colaborator al scriitorului NICHIFOR CRAINIC la revista "Gîndirea" şi arhimandritul LECA, exortul mănăstirilor din Arhiepiscopia Bucureştilor, acesta din urmă chemat de preotul bisericii Enei, care - ştiind că nu poate merge la cimitirul Sf. Vineri, pentru rugăciunile ce trebuiau făcute acolo la mormântul lui NICHIFOR CRAINIC, a ţinut să-şi asigure pentru acolo un înlocuitor (preotul de la biserica Enei a plecat îndată după slujirea parastaselor în comuna Mărăşti, jud. Dâmboviţa, unde episcopul Antonie Ploieşteanul, vicar patriarhal, oficia sfinţirea unei biserici).

Au asistat la aceste parastase cca. 60 de persoane, bărbaţi şi femei, cei mai mulţi veniţi desigur pentru scriitorul NICHIFOR CRAINIC. A fost remarcată prezenţa unor prieteni şi colaboratori ai acestora, de la «Gîndirea», de la «Glasul Patriei» (Săptămânalul Comitetului român pentru repatriere, care nu mai apare astăzi) şi de la «Tribuna României» (Săptămânalul

Asociației «România»), printre care pot fi citați: Nedic Lemnaru, Nicolae Crevedia, Radu Gyr, Horia Nițulescu. Au mai fost de față și diaconul Emilian Vasilescu, fost profesor la Institutul Teologic din București, împreună cu soția, finii profesorului NICHIFOR CRAINIC, ***fostul călugăr BOCA din Ardeal [s.n]****, preotul pensionar TURCU, finul lui NICHIFOR CRAINIC; frații PAN, ION și MARIAN VIZIRESCU, Din partea familiei CRAINIC, în afară de fiică, au fost prezenți: ginerele ALEXANDRU COJAN; două surori văduve, ale lui NICHIFOR CRAINIC; CIRSTIUC [CÂRSTIUC, n.n.], fratele decedatei AGLAIA CRAINIC.*

La sfârșitul slujbei parastasului preotul bisericii Enei, a rostit o scurtă cuvântare, în care a prezentat gândirea religioasă a teologului NICHIFOR CRAINIC. Punctele principale ale acestei cuvântări:

1. *Creștinismul este a doua creație a lumii, adică refacerea ei în har prin jertfa pe cruce a lui Isus. Păcatul este o desfigurare a frumuseții acestei lumi. Omul a fost capabil de păcat, dar s-a dovedit incapabil să biruie păcatul. Isus a fost biruitorul păcatului;*
2. *Orice act de civilizație și de cultură izvorăște din nevoia pe care o simte omul de a-și depăși condiția de viață, în aspirația sa spre mai bine din punct de vedere material și spiritual. Civilizația și cultura sunt expresia tendinței spre progress a omenirii;*
3. *Menirea unui popor este aceeea de a crea, de a crea o cultură și o civilizație a sa, o cultură proprie, autohtonă, fiecare popor având un mod al său specific de a poetiza, de a plasticiza, de a cânta;*
4. *Cea mai mare nefericire a omului este moartea. El poate ... sau cel puțin îmblânzi alte rele de care suferă, dar este neputincios în fața morții. Numai Isus a biruit moartea prin înviere. El a biruit moartea și pentru oameni.*

Cuvântarea a fost încheiată prin recitarea uneia din poeziile lui NICHIFOR CRAINIC, intitulată «ELEGIE». Poezia aceasta înfățișează tristețea care cuprinde sufletul omului în fața morții: «Aceste vârfuri de molid ce picură-n văzduh reșină, Aceste vițe ce

se-nclină, Vâltoare verde peste zid, Eu mâine n-am să le mai văd, Eu mâine n-am să le mai văd, Aceste cântece pe care, le cânt cu jumătate de glas, Aceste vetre-n care las, Cenuşa flăcării fugare, Eu mâine n-am să le mai cânt. Aceste mâini prieteneşti, Într-ale mele cald lăsate, Cu inima ce le străbate, Aceste mâini prieteneşti, Eu mâine n-am să le mai strâng, Eu mâine n-am să le mai strâng.»

Poezia aceasta face parte din volumul «Ţara de peste veac», şi a fost tipărită cu peste 40 de ani în urmă.

«L a s c ă r»

21 august 1973
Nota Biroului
Copie de pe notă se va da la Biroul 112 care interesează acest caz.

Lt. col. Boeriu Gh."[398]

***

„*MINISTERUL DE INTERNE*
- Direcţia I. – *ex. nr. 2*
STRICT SECRET *20 august 1973*

N O T A – R A P O R T

În ziarul «România Liberă» din 16 august a.c., a apărut la mica publicitate un anunţ în care se preciza că pe data de 21 august se împlineşte un an de la decesul lui NICHIFOR CRAINIC, invitând pe cunoscuţi la comemorarea ce va avea loc în ziua de 19 august a.c orele 12,00, la biserica «ENEI».

Au fost luate măsuri de trimiterea unor informator şi s-a format echipă de doi ofiţeri de securitate cu sarcina de a observa şi a face înregistrări.

Din datele obţinute rezultă:

Au participat cca. 60 din care 30-35 erau bărbaţi în vârstă, marea majoritate cunoscându-se între ei. De menţionat că în acelaşi timp în biserica respectivă urmau să mai aibă loc încă două parastase.

---

[398] ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 23-31.

După oficierea slujbei de parastas a luat cuvântul preotul STAN DIMANCEA (care a oficiat slujba la înmormântarea lui NICHIFOR CRAINIC), relevând în expunerea sa contribuţia defunctului în ceea ce priveşte concepţiile filosofice religioase, prelegere care a durat cca. 15 minute.

În expunere nu s-au făcut referiri directe la activitatea politică a lui NICHIFOR CRAINIC.

Au fost identificaţi până în prezent următorii legionari care au participat la comemorare:

- *DEMETRESCU RADU GYR, care a ajutat familia [defunctului] în organizarea parastasului;*
- *BUDIŞTEANU RADU, fost ministru în guvernul legionar, MAZILU ALEXANDRU, fost şef al Poliţiei legionare din Brăila, CHIRIAC GHEORGHE, fost prim procuror în timpul guvernării, fost prim procurer în timpul guvernării legionare, NITULESCU HORIA, LUPU NICOLAE (LAE) din Sibiu, fraţii VIZIRESCU, unul din ei (PAN) a fost şef al defunctului în timp ce era ministrul propagandei şi avocatul DRAGHICI, toţi legionari, fost condamnaţi. Au participat la indicaţia noastră şi 5 (cinci) informator.*

Despre preotul STAN DIMANCEA, deţinem următoarele date: este în vârstă de 62 de ani, licenţiat al Facultăţii de teologie din Bucureşti şi Strazburg, fost membru legionar, cunoscut că a colaborat la revista «SFARMA PIATRA» şi «ADEVARUL CRESTIN» scriind articole cu caracter naţionalist, anticomunist şi antisemit.

Sus-numitul a colaborat cu organele noastre până-n anul 1969, în prezent fiind trecut în evidenţa generală.

SEFUL DIRECTIEI I
General-maior,
Dumitru Borşan."[399]

---

[399] ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 27-28.

Parastasul din 23 mai 1976. Părintele Arsenie Boca și ceilalți participanți au fost fotografiați de Serviciul de Filaj al Securității

„MINISTERUL DE INTERNE *STRICT SECRET*
U.M. 0672 Bucureşti *Ex. unic*
Nr. 6/00507685 din 28.V.1976

C ă t r e,

INSPECTORATUL MUNICIPIULUI BUCUREŞTI al MINISTERULUI DE INTERNE – Securitate

La adresa dv. nr. 111/CM/0070326 din 21.V.1976, vă trimitem documentarea realizată la parastasul lui NICHIFOR CRAINIC ce a avut loc în ziua de 23.V.1976 la biserica Enei, constând în 35 fotografii de identificare[400]*, 205 cm clişeu şi un film.*

LOCŢIITOR COMANDANT UNITATE
SS/indescifrabil

ŞEFUL SERVICIULUI
Ştampilă M.A.I./U.M.0672
SS/indescifrabil'[401]

***

„Ministerul de Interne
IMB Securitate
111/CN/18.06.1976 *Strict Secret*

Nota raport

Din informaţiile primite de la informatoarea «ANETA PAVELESCU», se cunoaşte că la data de 23.V.1976, se va oficia la Biserica Enei parastasul ocazionat de împlinirea de 4 ani de la

[400] „FOTOGRAFII DE IDENTIFICARE REALIZATE LA IEŞIREA DIN BISERICĂ”, ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 47-52.
[401] ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 46.

decesul legionarului NICHIFOR CRAINIC şi 30 de ani de la decesul Dr. Aglaia CRAINIC, soţia respectivului. Parastasul a avut loc la data de mai sus la orele 12 şi a fost oficiat de preotul DIMANCEA STAN, preot legionar.

Pentru anunţarea cunoscuţilor, familia legionarului NICHIFOR CRAINIC compusă din fiică şi ginere au dat anunţ la ziarul «ROMÂNIA LIBERĂ» prin care se făcea cunoscut oficierea parastasului pe numele AGLAIEI CRAINIC.

Prin măsurile întreprinse – dirijarea informatorilor, T.O. şi filaj, s-a stabilit că unii participanţi au fost anunţaţi telefonic de Furtuna Cojan fiica defunctului, alţii luând cunoştiinţă din presă.

Printre aceştia se numără foşti legionari ca: NICOLAE CREVEDIA, ARSENIE BOCA, EMILIAN VASILESCU cu soţia şi LAE LUPU care au participat la parastas, la biserică, unde au fost prezente circa 30-40 de persoane dintre care foarte multe femei în vârstă foste cunoscute şi paciente ale Dr. AGLAIA CRAINIC.

În ceea ce priveşte atmosfera în care s-a desfăşurat slujba la biserică, nu s-au semnalat aspecte deosebite, participanţii având o comportare normală adecvată împrejurării în care se aflau, niciunul dintre ei nu au luat cuvântul, cu excepţia preotului DIMANCEA STAN care a ţinut o cuvântare în care a vorbit cu [...] despre persoana şi activitatea profesională a Dr. Aglaia CRAINIC. În ceea ce priveşte persoana legionarului NICHIFOR CRAINIC s-a făcut o enunţare în treacăt.

După înapoiere la domiciliu nu au rezultat aspecte deosebite.

Informatoarea «ANETA PAVELESCU» a precizat că în luna August a.c. se va oficia un parastas numai pentru NICHIFOR CRAINC.

Ss/Mr. Ceatloş Niculina"[402]

---

[402] ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 53. [Nota raport, 18.06.1976, parastas AGLAIA CRAINIC şi NICHIFOR CRAINIC din 23.V.1976, Biserica Enei – Bucureşti].

Părintele Arsenie Boca la parastasul pentru Nichifor și Aglaia Crainic de la Biserica Enei (23 mai 1976), ACNSAS.

***

„Ministerul de Interne

I.M.B. Securitate *Strict Secret*

111/C.N./20.05.1976

Notă raport

[...]

Pentru cunoaşterea modului în care se va desfăşura parastasul, identificarea participanţilor din rândul forţelor legionare cât şi eventualele comentarii din partea acestora vor fi întreprinse următoarele măsuri:

- *La domiciliul familiei funcţionează măsuri speciale pentru cunoaşterea din timp a celor ce vor fi invitaţi să participe, cei care se interesează de acest eveniment cât şi alte activităţi în legătură cu aceasta*
- *În ziua parastasului o echipă a Unităţii Speciale «F» dotată cu aparatură de fotografiere va participa de la început până la terminarea oficierii parastasului în ambele locuri*
- *Sursele «SEVERIN», «ANDREI VALERIU» care vor participa la parastas şi care au fost instruiţi concret atât în ceea ce priveşte identificarea participanţilor cât şi asupra discuţiilor ce vor fi purtate de aceştia cu menţiunea de a semnala imediat aspectele ce ridică probleme din punct de vedere al securităţii statului*
- *După oficiere se va urmării informativ elementele participante cunoscute cu antecedente legionare şi penale pentru a stabili comentariile ce se fac în legătură cu această ocazie.*

Şeful biroului

Lt. Col. Iliescu Nicolae *Mr. Ceatloş Niculina"*[403]

Încheiem această prezentare a vieţii şi activităţii teologului şi poetului Nichifor Crainic cu mărturia părintelui Dumitru Stăniloae:

---

[403] ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 42.

„Îl aprobam în toate părerile lui despre spiritualitatea poporului român şi despre credinţa lui strămoşească.

Am suferit mult când a trebuit să îndure ani îndelungaţi de închisoare fără să se fi făcut vinovat de apartenenţa la vreun partid politic, ci numai pentru fierbintea lui iubire de neam şi de afirmarea vie şi nouă a credinţei strămoşeşti.

M-a durut să văd cum în timpul închisorii sale a murit soţia lui[404] *şi a fost supusă unor grele încercări fiica lui.*

A suferit o grea mucenicie atât el cât şi familia lui numai pentru iubirea neamului său şi a lui Hristos. *'*[405]

Securitatea „nu-l lasă în pace" pe Nichifor Crainic nici după moarte

Nichifor Crainic a reprezentat o problemă pentru statul comunist şi după moartea sa. Agenţii Securităţii au instalat mijloace speciale de ascultare a convorbirilor telefonice în apartamentul său, în care locuia fiica sa Furtuna Ioana cu soţul Alexandru Cojan[406], care fusese închis în

[404] De fapt, soţia lui Nichifor Crainic, Aglaia, a murit la 26 mai 1946 pe când Nichifor Crainic încă se mai ascundea prin satele transilvănene fugind de autorităţile prosovietice care-l dăduseră în urmărire. În momentul acela se afla în satul Lepindea din Mureş, ascuns la preotul Cornel Dascălu.

[405] Părintele Dumitru STĂNILOAE, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul «Gândirii»* (26.01.1992)…, p. 9.

[406] **Alexandru COJAN**, n. 1 august 1922, com. Lucăceşti, Moineşti, regiunea Bacău, expert contabil, a venit în Bucureşti în 1945; după absolvirea Academiei Comerciale, s-a angajat şef contabil la Cooperativa Zidarul, unde a funcţionat până când a fost arestat. A fost depus la data de 10 nov. 1951 în baza mandatului de arestare 388/1953 la Văcăreşti, fiind condamnat la 5 ani pentru deţinere de publicaţii interzise. După câteva luni a fost eliberat, iar în anul 1953 a fost din nou arestat şi reţinut la Penitenciarul formaţiunea 0893 Constanţa până în iarna anului 1955; căsătorit cu Cojan Furtuna Ioana (n. 5 nov. 1921, Austria), fiica lui Nichifor Crainic; Alexandru Cojan

temniţele comuniste în perioada 1952-1955 pentru deţinere de publicaţii interzise aparţinând socrului său:

„*MINISTERUL DE INTERNE* *STRICT SECRET*
I.M.B. Securitate *Ex. Unic.*
111/C.N./9.09.1976

PLAN de MĂSURI[407]

- pentru introducerea mijloacelor special A.C.T. [Ascultare convorbiri telefonice, n.n.] prin pătrundere secretă la domiciliul numitei COJAN FURTUNA

În legătura organelor noastre se află numita COJAN FURTUNA, pensionară, domiciliată în Bdl. DINICU GOLESCU, nr. 43, sc. A, et. I, ap. 6, sector 7, fiica lui NICHIFOR CRAINIC, care deţine manuscrise aparţinând tatălui său, întreţine relaţii cu elemente legionare şi cetăţeni străini.

Pentru verificarea informaţiilor pe care le deţinem, ne propunem folosirea mijloacelor T.O. [Tehnica Operativă, n.n.], instalând un post A.C.T. prin pătrunderea secretă la domiciliul acesteia.

Cu ocazia pătrunderii secrete – pentru instalarea mijloacelor A.C.T.- ne propunem să efectuăm şi studiul pentru mijloace A.C.M.

În vederea realizării acestei sarcini, vom lua următoarele măsuri:

---

avea o soră de profesie medic, care cu prilejul evenimentelor de la 23 august 1944, având legături sentimentale cu un ofiţer neamţ a plecat din ţară, stabilindu-se în Germania (în 1952 era căsătorită cu un maior francez Geiger R. care urma să plece în Indochina (ACNSAS, fond Informativ, dosar 396200; ACNSAS, fond Penal, dosar 108374).

[407] ACNSAS, fond Informativ, dosar 391469, vol 1. (116 file), f. 66-67.

Pătrunderea în apartament se va face prin organul specializat în această problemă al Unităţii Speciale «T». Obiectivul COJAN FURTUNA – în prezent se află în excursie (în circuit) împreună cu soţul său COJAN ALEXANDRU şi urmează să se înapoieze la data de 28.09. a.c. [1976].

Pentru asigurarea sus-numiţilor, în provincie, în oraşul Rădăuţi, unde are rude, pe care presupunem că le va vizita, va fi trimis Lt. Col. Pătenlescu I. Ca măsură suplimentară pentru prevenirea riscului de a fi surprinşi de obiectiv într-o eventuală întoarcere (inopinantă) a acestuia, la ieşirea din Gara de Nord (care se află în apropierea domiciliului său) va face post fix mr. Ceatloş N. cu lt. maj. Crăciun P. La apariţia obiectivului, mr. Ceatloş o va angaja într-o discuţie iar lt. maj. Crăciun P. va anunţa echipa, pentru retragere prin aparat de emisie recepţie.

Din informaţii neverificate rezultă că obiectivul ar fi lăsat cheile de la apartament unei prietene spre ai (sic!) uda florile şi aerisirea apartamentului. Pentru identificarea acesteia, la domiciliul obiectivului, s-a luat măsura instalării unui post fix de filaj. Suplimentar pe timpul pătrunderii secrete, la uşa de la scara unde se află apartamentul obiectivului, se va efectua un control pe linie de evidenţa populaţiei. În cazul când aceasta va apare la domiciliul obiectivului, va fi invitată la miliţie pentru clarificarea unor neconcordanţe din actul său de identitate.

- Vecinii de palier ai obiectivului vor fi asiguraţi astfel:

Ap. 5. – BURDENCO CONSTANTIN, activist de partid, în prezent internat la Sp. Elias. Acesta fiind operat, nu este cazul să se ia măsuri special.

BURDENCO FLORICA, casnică, membru P.C.R. se află în atenţia U. Speciale «F» şi va fi asigurată de către ofiţerul care o are în legătură.

Ap. 7. – TEODORESCU GHEORGHE, economist la Fab. de lapte Bucureşti, cu program de lucru 7-16. Va fi asigurat la locul de muncă de către cpt. Ionescu Sebastian împreună cu ofiţerul care deserveşte informativ obiectivul.

-TEODORESCU CLAUDIA, casnică. Aceasta va fi asigurată la domiciliu de către cpt. Grigoriu Ionel care pe timpul pătrunderii – va discuta cu aceasta unele aspecte de la fostul domiciliu.

Ap. 8. – NICOLAU DUMITRU, muncitor C.F.R. cu program în ture, va fi asigurat la locul de muncă de către ofiţerul care-l are în legătură.

- NICOLAU MARIA, casnică. Aceasta va fi asigurată de către Lt. Col. Păun Titus care sub acoperirea organelor de miliţie va intra în apartamentul acesteia, ocazie cu care va purta discuţii pe probleme de miliţie – pe perioada cât va dura instalarea mijloacelor T.O.

-NICOLAU OCTAVIAN, student în anul I la Fac. de electronică ce urmează să fie încorporat la data de 27.09.a.c. Va fi invitat la Centrul militar teritorial pentru completarea datelor din dosar.

Răspunde: cpt. Ionescu Alex.

Pentru a preveni surprinderea «spărgătorului» la uşa obiectivului şi intrarea echipei operative în apartament de către locatari sau alte persoane ce eventual ar putea să folosească scara, între parter şi et. I, va fi plasat Lt. col. Gheţu P., iar între et. I şi II, Lt.Col. Mitu Cristodoc. În sensul prevenirii deplasării locatarilor pe scară, iniţial se va face şi o verificare a liftului.

Răspunde: Lt. Popa V.

În blocul în care domiciliază obiectivul, curăţenia este asigurată pentru cele 3 scări existente de o singură îngrijitoare. Înaintea pătrunderii echipei se va verifica la ce scară se află aceasta şi în situaţia când este la sc. A, prin intermediul administratorului (aflat în legătura U. Speciale «F») i se vor da sarcini pentru a fi îndepărtată de la această scară.

Răspunde: Mr. [...] şi Lt. Col. Vlaicu M

După deschiderea uşei de către «spărgători» , în apartamentul obiectivului va intra: «spărgătorul» specialistul T.O. şi Lt. Popa Viorel.

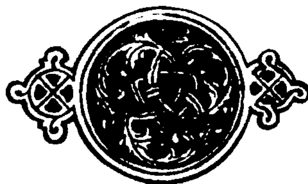
Pentru sincronizarea asigurării vecinilor la of. de serviciu, pe staţie se află cpt. Ion Dumitru care va face legătura între ofiţerii din teren şi echipa de pătrundere. Legătura între cei aflaţi în ap. obiectivului şi cei din teren se va face prin intermediul maşinei de staţie.

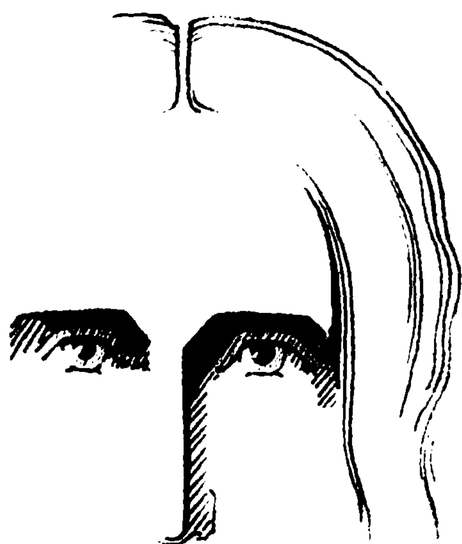
P.S.: - Obiectivul a fost identificat şi stabilit la o adresă în oraşul Rădăuţi. Pe perioada instalării mijloacelor T.O. acesta este asigurat cu filaj de către organele judeţene.

- Pentru a se asigura că în timpul nopţii obiectivul nu a sosit acasă, precum şi faptul că persoana nu a sosit acasă, precum şi faptele că persoana care are grijă de apartament nu a intrat în casă până la declanşarea măsurilor operative, Unitatea Specială asigură un post fix continuu.

ss/Mr. Ceatloş Niculina

ss/ Lt. Popa Viorel"

Capitolul IV

Părintele Arsenie BOCA - Viaţa, activitatea pastorală (Sâmbăta, Prislop), pictura (Elefterie, Patriarhia Română, Bogata Olteană, Drăgănescu) şi invazia duhului Filocaliei în viaţa bisericească a neamului românesc

„Ce vreme înălţătoare când toată ţara lui Avram Iancu se mişca în pelerinaj, cântând cu zăpada până la piept, spre Sâmbăta de Sus, ctitoria voievodului martir [Constantin Brâncoveanu]”. (Nichifor CRAINIC, Scrisoare către Părintele Arsenie Boca, 1971)

„Când voi muri, să veniţi la mormântul meu. Cu cât mai des cu atât mai bine. Şi toate câte le aveţi pe suflet, tot ce vi se va întâmpla, să veniţi ca şi cum aş fi viu şi, îngenunchind la mormântul meu, să spuneţi asupra lui toată amărăciunea voastră. Să-mi spuneţi toate! Vă voi auzi, şi atunci va fugi toată amărăciunea voastră. Şi să vorbiţi cu mine ca şi cum aş fi viu, şi să faceţi acelaşi lucru ca şi acum. Fiindcă voi fi împreună cu voi mereu.”[408]

[Sf. Serafim de Sarov (1759-1833) către ucenicii săi]

SATUL copilăriei, părinţii, neamurile, şcoala primară şi liceul (1910-1929)

Zian-Vălean Boca (viitorul Părinte Arsenie Boca) este rodul unei căsătorii mixte: dintre un greco-catolic şi o

[408] Mitropolitului Kallistos WARE al Diokleei, *Paternitatea spirituală în Ortodoxie*, în pref. la: Hausherr IRÉNÉE, *Paternitatea şi îndrumarea duhovnicească în Răsăritul creştin*, Ed. a II-a, pref. Kallistos al Diokleii, postf. Tomáš Špidlík SJ, trad. Mihai Vladimirescu, Ed. Deisis, Sibiu, 2012, p. 15.

creştină ortodoxă (data cununiei 7 nov. 1909). Tatăl său, Iosif - Petru Boca (1881-1926), din orăşelul Brad, era pantofar, iar mama sa, Creştina (născută Popa, 1892-1951), se ocupa cu treburile din gospodărie. Soţii Boca locuiesc, după căsătoria lor, în casa părinţilor Creştinei din satul Vaţa de Sus, regiunea Hunedoara ce era atunci integrată în Imperiul Austro-Ungar. Iosif Boca, imediat după ce Creştina a rămas însărcinată, a plecat pentru o vreme să muncească în America, aşa cum procedau mulţi români ardeleni.

La vremea respectivă circula şi un cântec sfâşietor al românilor ardeleni duşi să muncească peste ocean: „Bată-te, Americă, bată, / Bată-te focul din stele/ Şi dorul măicuţii mele./ Bată-te, Americă, bată, / C-am venit să zac aci / La porţile fabricii. / Pe drumul New-York-ului / Nu umblă nici boi, nici vaci, / Dar umblă oameni săraci./ Când te uiţi în lung şi-n lat, / Nu mai vezi pământ uscat, / Numai ape tulburele / Mergând corăbii pe ele, / Tot corăbii mari şi mici…/ Şi marea-i apă sărată / Şi cu lacrimi încărcată.”[409]

Aceşti emigranţi sunt reprezentativi pentru ceea ce istoricii au numit „generaţia mia şi drumul”, numită aşa pentru că, după relatările lui Policarp Moruşca (n. 1883 - d. 1958), primul episcop al românilor ortodocşi din America (1935-1939), „niciun suflet de român n-a plecat cu gândul să nu se mai întoarcă. Ţinta tuturor era să-şi facă «mia (de dolari) şi banii drumului». Să-şi plătească datoriile, să-şi zidească o căsuţă şi să-şi înfiripeze sau întregească o gospodărie”[410].

---

[409] La adresa următoare se găseşte acest cântec în interpretarea maestrului Grigore Leşe: http://www.youtube.com/watch?v=w-wJiTG3LTs [accesat 7 oct. 2014].

[410] Policarp Moruşca, în: Gabriel-Viorel GÂRDAN, *Emigraţia română în America*, Revista *Historia Special*, an III, nr. 8, sept. 2014, p. 16.

La un an de la căsătorie se naşte primul lor copil (la 29 septembrie 1910), pe care-l vor boteza (16 octombrie 1910) la biserica din sat, punându-i numele Zian-Vălean. Soţii Boca vor mai avea un copil, după ce Iosif Boca se întoarce din America, de data aceasta o fetiţă, Viorela-Minca (22 martie - 6 aprilie 1913), dar care va muri la scurt timp de la naştere. Aşadar, copilăria lui Zian-Vălean s-a petrecut *departe de lumea dezlănţuită,* prinsă în capcana Primului Război Mondial (1914-1918), casa bunicilor materni (ţăranii mijlocaşi Popa Gligor şi Mariş Păscuţa) fiind situată în zona izolată a dealului Bujoara din sud-vestul satului Vaţa de Sus. Bunicii săi erau oameni credincioşi şi i-au transmis dragostea de Dumnezeu şi nepotului lor, de aceea Părintele va nota într-un manuscris că: „m-am pomenit credincios de copil”.

Nu se cunosc motivele pentru care părinţii lui Zian-Vălean au divorţat (22 mar. 1922) după 13 ani de căsătorie. El este încredinţat tatălui care avea meseria de cizmar, considerându-se că şansele de a urma şcoala erau mai mari.

Într-adevăr, Zian-Vălean va urma şcoala primară şi Liceul Avram Iancu din orăşelul Brad. Tatăl său moare de tuberculoză la scurt timp după divorţ, la vârsta de 45 de ani (†19 iunie 1926). Zian-Vălean rămâne astfel orfan de tată la 16 ani, *la intrarea în cursul superior de liceu.*

Atunci un om providenţial a apărut în viaţa sa, anume vărul său, Vasile Crucin, fiul mătuşii sale Boca Ana (măritată Crucin). Acesta a insistat ca Zian-Vălean să urmeze şcoala din Brad. O vreme cei doi au învăţat la acelaşi liceu. Crucin Vasile, după absolvirea liceului, va frecventa Şcoala Normală de la Viena şi va deveni învăţător şi director de şcoală în comuna Buteni (judeţul Arad), unde tânărul Zian îşi va petrece vacanţele şi va citi cărţi ale unor autori importanţi din bogata bibliotecă a vărului său. La liceul din Brad, Zian-

Vălean va prefera matematicile, fizica, religia, desenul şi muzica. Absolvind liceul ca şef de promoţie în 1929, directorul liceului l-a pus pe Zian-Vălean să planteze un gorun (o specie de stejar) în curtea instituţiei în care a învăţat, care se găseşte şi astăzi.

ACTIVITATEA de la Academia Teologică din Sibiu (1929-1933)

După liceu Zian-Vălean s-a înscris la Academia de Teologie din Sibiu. Dintre profesorii pe care-i va întâlni în următorii patru ani de teologie, îi putem menţiona pe următorii: rectorul Nicolae Colan (Noul Testament), Nicolae Neaga (Vechiul Testament), Ilie Beleuţă (Istoria Bisericească Universală), Dumitru Stăniloae (Teologie Dogmatică), Nicolae Terchilă (Filosofie, Pedagogie şi Catehetică), dirijorul N. Oancea de la „Reuniunea de Muzică Gheorghe Dima".

Cu toate că îşi propusese ca, în timpul studenţiei, să nu facă *nicio cunoştinţă cu fete*, nu a reuşit acest lucru deoarece, din anul 1929, Ministerul îngăduie şi fetelor să studieze teologia. Astfel, Zian-Vălean Boca se pomeneşte cu câteva colege. Are intenţia să se căsătorească cu fiica unui anume Braşca Dumitru. Căsătoria nu a avut loc şi nu cunoaştem motivele care au condus la încetarea acestei iubiri din studenţie.

Studentul Zian-Vălean era o fire retrasă, care iubea desenul, sculptura, pictura, muzica şi care căuta mai ales *să se adâncească în descifrarea tainiţelor sufletului*, fiind interesat de partea mistică a vieţii: „în timpul teologiei mi se lămurea frumuseţea chipului vieţuirii călugăreşti şi doream să mă instruiesc, pe cât puteam, mai temeinic, cu deosebire în latura *mistică* a vieţii" (*Autobiografie*, 1945).

1929 Brad
1939 Athos
1946
Sâmbăta
RĂSTIGNIT
DRĂGĂNESCU
c.1944 Sibiu
C.1946
1945 Hram la M. Brâncoveanu
1955 Timişoara
c.1980 Drăgănescu
1962 Sinaia
23 mai 1976
Biserica Enei

ACTIVITATEA de la Academia de Arte Frumoase şi audierea cursurilor de mistică ortodoxă ţinute de Nichifor Crainic la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti (1933-1938)

„Treaba mea era cartea şi arta decorativă”, va mărturisi Părintele Arsenie Boca, cel care în anul 1933, după absolvirea Academiei Teologice din Sibiu (1929-1933) cu teza de licenţă *„Încercări asupra vieţii duhovniceşti”*, ajungea la Bucureşti pentru a frecventa cursurile Academiei de Arte Frumoase (1933-1938). Primise o bursă de 199 000 lei de la Mitropolitul Nicolae Bălan care îi remarcase talentul artistic.

Astfel, în toamna anului 1933, îl găsim în clasa pregătitoare a maestrului pictor Costin Petrescu (1872-1954), cunoscut pentru realizarea Stemei Patriarhiei Române, dar mai ales pentru Marea Frescă a Neamului de la Ateneul Român. În acest timp a acumulat cunoştinţe de medicină de la savantul Francisc Rainer (1874-1944) pe care l-a avut profesor de „Anatomie”. Totodată, cunoştinţele de arhitectură, desen liniar şi grafică şi le-a însuşit de la arhitectul de prestigiu George M. Cantacuzino (1899-1960).

Studentul Zian Boca audiază, în paralel, cursurile de teologie mistică ortodoxă (*ştiinţa îndumnezeirii omului*, *ştiinţa sfinţilor*) ţinute de *teologul şi animatorul cultural* Nichifor Crainic (1889-1972) la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, cel căruia i se datorează *invazia teologică în cultura românească postbelică* (Lucian Blaga) şi pe care-l cunoscuse prin intermediul Părintelui Dumitru Stăniloae.

Tot în această perioadă, *pentru a simplifica amânarea armatei din cauza studiilor*, Zian Boca intră în cler, fiind

hirotonit diacon (11 septembrie 1936) pe seama Catedralei din Sibiu.

Anul de practică în artă decorativă bizantină îl face la Biserica „Sf. Dumitru” din Bixadul Oltului, judeţul Trei-Scaune (în prezent Covasna), unde pictează sub coordonarea maestrului Costin Petrescu.

ACTIVITATEA de la Muntele Athos (1939)

După absolvirea Academiei, primind calificativul „foarte bine” (doar 4 din 24 studenţi de la secţia de artă decorativă au obţinut acest calificativ la examenul de absolvire din sesiunea iunie 1938), devenind absolvent diplomat, călătoreşte la Muntele Athos (12 martie - 8 iunie 1939. Scopul său era de a învăţa *toată rânduiala duhovnicească precum şi meşteşugul artei bizantine*, fiind găzduit la chilia cu hramul „Sfântul Ipatie” de la Mănăstirea Vatopedu. S-a întors cu transcrieri după o traducere a Filocaliei realizată în 1922 de monahii români de la Schitul Românesc Prodromu. De aceste manuscrise se vor folosi Părintele Dumitru Stăniloae şi Părintele Arsenie Boca când vor lucra împreună la o nouă traducere a Filocaliei. Cu siguranţă, diaconul celib Zian-Vălean Boca ştia de propunerea pe care Nichifor Crainic o făcuse către Sfântul Sinod (discutată de sinodali în şedinţa 28 iunie 1938) de a se realiza o nouă traducere a Filocaliei şi de răspunderea pe care şi-o luase Mitropolitul Nicolae Bălan de a o tipări.

ACTIVITATEA de la Chişinău (1939)

Revenind în ţară, pleacă (la 5 octombrie 1939) pentru câteva luni la Chişinău, pentru deprinderea meşteşugului poleirii cu aur a icoanelor sau *„cicanca”,* de la meşterii ruşi,

şi învăţarea *altor lucruri trebuitoare unui atelier de pictură,* cumpărându-şi totodată *unelte şi materiale.*

ACTIVITATEA de stareţ de la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus (1940-1947) din Ţara Făgăraşului

Întors de la Chişinău, diaconul Zian-Vălean Boca se stabileşte la M-rea Brâncoveanu de la Sâmbăta de Sus, fiind singurul călugăr până la venirea monahului Serafim Popescu. Mănăstirea Brâncoveanu nu mai avea viaţă monahală din noiembrie 1785, când fusese lichidată din ordinul Curţii de la Viena care a dispus desfiinţarea în cuprinsul întregii monarhii a tuturor acelor ordine de călugări şi călugăriţe care duceau numai viaţă contemplativă, fără a produce bunuri şi servicii care ar fi adus profit pentru împărăţia lumească.

La Sâmbăta de Sus, Părintele Arsnie Boca vom vedea că a luptat pe mai multe *fronturi duhovniceşti.*

La 3 mai 1940 (Izvorul Tămăduirii) diaconul Zian-Vălean este hirotonit ierodiacon primind numele Arsenie, după numele Sfântului Cuvios Arsenie cel Mare (354-449, 8 mai) din *Patericul Egiptean.* La 10 aprilie 1942, la aceeaşi sărbătoare, este hirotonit ieromonah din cauza trebuinţelor duhovniceşti ale poporului care venea la mănăstire.

În România, în acele condiţii dificile din timpul celui de-al Doilea Război Mondial s-a petrecut un eveniment important pentru teologia ortodoxă românească, şi anume, traducerea *Filocaliei sfintelor nevoinţe ale desăvârşirii*, de către Părintele Dumitru Stăniloae, la „imboldul ce i l-a dat necontenit la traducerea acestei opere” ieromonahul Arsenie Boca, cel care a susţinut cu „putere neslăbită şi lucrarea de tipărire” (D. Stăniloae).

Vestea despre mişcarea de la Sâmbăta ajunsese şi la Casa Regală, prin urmare, ieromonahul Arsenie a fost invitat

de Arhiducesa Ileana, la Castelul Bran. Scopul acestei invitaţii a fost ca ea *să se informeze mai îndeaproape de mişcarea spirituală de la mănăstire* şi *să cunoască personal pe Arsenie despre care se vorbea aşa de mult în acea vreme (N. Crainic)*.

Pe 27 iunie 1947, în curtea spitalului de la Bran, Părintele Arsenie Boca a sfinţit fundaţiile unei biserici care trebuia sa fie copia fidelă a micii biserici „Stella Maris" din Balcic, unde Domniţa Ileana dorea să aşeze inima Reginei Maria (1875-1938; Regină a României 1914-1927). Când va pleca din România, principesa Ileana îi trimite Părintelui Arsenie, printr-un intermediar, o scrisoare în care îi mulţumeşte şi în care îi mărturiseşte că „a fost o lumină în viaţa ei".

Stareţul Arsenie a dezvoltat o deosebită activitate pastorală, de *răsunet adânc (N. Crainic)*. Toate categoriile de oameni, de la ţărani până la membrii Casei Regale (Principesa Ileana) veneau la M-rea Brâncoveanu. A doua zi de Rusalii, în anul 1942, a primit la M-rea Sâmbăta de Sus, vizita Mareşalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului, însoţit de doamna Maria Antonescu, domnul Prof. Mihail Antonescu, Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri şi de o „aleasă suită": „Înalţii oaspeţi au petrecut câteva ceasuri plăcute în preajma ctitoriei brâncoveneşti, admirând frumuseţile neîntrecute ale naturii şi realizările frumoase ale noului ctitor, Î. P. S. Mitropolit Nicolae [Bălan]", se scria în ziarul *Telegraful Român*. „În scurtă vreme, Mănăstirea Sâmbăta de Sus a ajuns loc de pelerinaje religioase, sute şi mii de oameni venind să-l asculte pe Părintele Arsenie", spunea Nichifor Crainic, pe care Părintele Arsenie l-a ascuns în iarna 1944/45 la mănăstire, acesta fiind urmărit de autorităţile prosovietice care luaseră puterea după 23 august

1944 şi care imediat au ordonat lichidarea ziariştilor patrioţi (între care se găsea şi Crainic), tocmai pentru a avea întregul aparat de propagandă la dispoziţie pentru instaurarea comunismului în trei ani, ajungându-se ca Regele Mihai să fie silit să abdice la 30 decembrie 1947.

ACTIVITATEA de duhovnic de la M-rea Prislop (1948-1959) din Țara Hațegului

Părintele Arsenie Boca, ţinând cont că „ar face mai multă treabă pe teren decât toţi episcopii ortodocşi” (opinia preotului catolic asumpţionist Louis Barral), a primit de la Patriarhul Iustinian Marina (1901-1977) şi Mitropolitul Nicolae Bălan (1881-1955) misiunea de a merge pe la toate mănăstirile greco-catolice de maici din Ardeal. Venit iniţial pentru a fi un sprijin în *lămurirea* greco-catolicilor reveniţi la Ortodoxie (în urma Decretului 358/1 dec. 1948), rămâne la Prislop până când va fi scos definitiv din mănăstire la 14 mai 1959 din ordinul Securităţii şi cu încuviinţarea Sfântului Sinod şi a Episcopiei Aradului. Traseul ordinului a fost Securitate-Departamentul Cultelor-Sfântul Sinod, iar în final Episcopia Aradului, care anunţă în acelaşi timp miliţia (care să supravegheze evacuarea) şi pe Părintele Arsenie Boca. În actul de scoatere din mănăstire i se punea în vedere să renunţe la haina monahală şi să se îmbrace în costum civil[411].

În ziua de 27 iunie 1960 a fost desfiinţată M-rea Prislop, tot personalul monahal fiind alungat.

Tot în perioada activităţii de la Prislop, Părintele Arsenie Boca a fost arestat în două rânduri: prima oară (16 ianuarie 1951 - 17 martie 1952) a fost trimis în colonia de

---

[411] Documentul a fost publicat în: Florin DUŢU, *Părintele Arsenie Boca (1910-1989) – biografie vizuală*, Ed. Floare Albă de Colţ, Bucureşti, 2014, p. 37.

muncă de la Canalul Dunăre-Marea Neagră (Cernavodă). Acuzaţia: „omisiune de denunţ" – „în anul 1949 a găzduit, până în anul 1950, la Mănăstirea Prislop pe călugărul Plămădeală Leonida care a fost cond.[amnat] 7 ani t.[emniţă] g.[rea] ptr. instigare"; A doua arestare: 20 septembrie 1955 - 8 aprilie 1956, Acuzaţia: „omisiune de denunţ, nu a denunţat pe legionarul Nicolae Bordaşiu", Detenţie: 20 septembrie - 11 noiembrie 1955 reţinut în arestul Securităţii Timişoara; 12 noiembrie - 8 decembrie 1955 Penitenciarul Timişoara; 7 decembrie 1955 Penitenciarul Jilava; 17 decembrie 1955 - 7 aprilie 1956 Penitenciarul Oradea (ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 3).

Atât Antonie Plămădeală, cât şi Nicolae Bordaşiu făcuseră parte din „Grupul Legionar" de la Facultăţile de Teologie şi Farmacie din Bucureşti. În 1948, la 13 mai, Securitatea comunistă dăduse ordin pentru arestarea tuturor legionarilor. Plămădeală şi Bordaşiu stau ascunşi câţiva ani, dar sunt capturaţi, primul în 15 octombrie 1954, celălalt în 18 iulie 1955. Părintele Arsenie Boca a mărturisit că nu i-a denunţat, considerând că această postură de delator este incompatibilă cu misiunea preoţească: „Nu l-am denunţat [pe Nicolae Bordaşiu, n.n.] în primul rând dintr-un motiv pur personal profesional, iar în al doilea rând vroiam ca să-i aranjez situaţia lui la patriarh" [412] . În plus, Antonie Plămădeală fusese numit oficial, de către Episcopul Andrei Magieru, diacon la Prislop, încă din 1949, fiind salariat al Statului. El intrase în monahism la îndemnul Părintelui Arsenie Boca şi astfel a scăpat de închisori şi colonii de muncă unde putea fi omorât, după cum reiese din documente şi din mărturia lui Roman Braga: „în 1948, eu am fost arestat, judecat şi condamnat pentru ajutor legionar şi activitate. În

[412] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 1, f. 157.

aceeaşi hotărâre judecătorească a fost condamnat şi Leonida Plămădeală împreună cu legionarii de la Teologie, la 7 an[i] în lipsă. În august 1953 după ce m-am eliberat din Colonia de Muncă Peninsula de pe Canal, m-am întâlnit cu Plămădeală Leonida în Mănăstirea Văratec-Neamţu. Atunci, eu, curios, l-am întrebat cum de este liber? La aceasta el mi-a răspuns că nu mai este urmărit de nimeni, că la început i-a fost frică, dar vorbind cu Arsenie Boca, un călugăr din Mănăstirea Sâmbăta pe care el îl admira, acesta i-a spus că dacă vrei să nu te mai caute nimeni «depune un vot în faţa lui Dumnezeu şi fă-te călugăr». Şi mi-a spus că aşa a făcut. S-a călugărit şi de atunci chiar s-a hotărât să nu se mai ferească, să nu se mai ascundă şi nimeni nu l-a mai întrebat de nimic". Îşi dăduse examenul de licenţă în teologie (cu prof. N. Balcă, despre Alexis Carrel) tot la îndemnul Părintelui Arsenie, însă în data de 20 ianuarie 1950 a părăsit M-rea Prislop, fără a anunţa autoritatea ierarhică, în timp ce Părintele Arsenie era plecat într-o misiune încredinţată de Patriarh, la M-rea Bistriţa din Oltenia.

Prin urmare Părintele Arsenie a fost tras la răspundere, arestat şi trimis la Canal pentru că şi-a riscat viaţa şi libertatea pentru salvarea *aproapelui său*. Pentru Părintele Arsenie nu acelaşi lucru l-a făcut (nu a riscat nimic) Antonie Plămădeală când a ajuns vicar patriarhal (27 dec. 1970), episcop al Buzăului (9 dec. 1979) sau chiar mitropolit al Ardealului (10 ian. 1982), în timp ce Părintele Arsenie picta la Drăgănescu şi căuta să reintre în mănăstire. Cât despre Nicolae Bordaşiu, am arătat în altă lucrare[413] scopul pentru

[413] Florin DUŢU, *„Şi cărţile au fost deschise" (Apoc. 20, 12). Părintele Arsenie Boca (1910-1989) – o biografie*, cuv. înainte de PS Dr. Daniil Stoenescu, episcop al Daciei Felix, Ed. Floare Albă de Colţ, 2013, p. 157-167.

care s-a întâlnit Părintele Arsenie cu el în anul 1949 la Timişoara. Cert este că Nicolae Bordaşiu a fost prins în 1955 şi a vorbit la Securitate despre această întâlnire. Prin urmare, Părintele Arsenie a fost anchetat şi trimis în temniţă.

ACTIVITATEA de pictor bisericesc şi iconar de la Biserica Elefterie din Bucureşti (1959-1960), Biserica din satul Bogata-Olteană (1960-1962) şi de la Atelierele Patriarhiei Române (*pictor şablonist* 1961-1967; *muncitor specialist pictor* 1967)

După scoaterea din mănăstire (14 mai 1959), Părintele Arsenie *se va ţine de călugărie, chiar dacă i s-a luat haina monahală de pe el* pentru tot restul vieţii, mai precis, pentru următorii 30 de ani, până la 28 noiembrie 1989, când va pleca la Domnul.

Părintele a fost mai întâi angajat de către Patriarhul Iustinian la Biserica Sfântul Elefterie din cartierul Cotroceni-Eroilor din Bucureşti, unde a lucrat ca pictor secund, între anii 1959-1960, unde a pictat în altar scena „Maica Domnului cu Pruncul Iisus în zeghe”.

În toamna anului 1960 Părintele Arsenie Boca a început să lucreze la Biserica Sf. Parascheva din satul Bogata-Olteană (comuna Hoghiz, jud. Braşov) aflat la 55 km de Braşov pe direcţia Sighişoara şi la 56 de km de Făgăraş. Părintele profesor Spiridon Cândea construise o *biserică voievodală* în satul natal şi dorea totodată o pictură pe măsură. Părintele Arsenie a pictat în vara anului 1962 absida altarului, înfăţisând pe *Maica Domnului şi doi îngeri*, precum şi peretele pridvorului în *dolomită*, o tehnică specială recomandată de pictorul Ştefan Constantinescu. În timp ce pridvorul a fost curăţat mai târziu pentru că tehnica recomandată de acel pictor s-a dovedit nepotrivită, fresca din

altar a fost acoperită în anul 1978, când a fost realizat un alt proiect iconografic de către alţi pictori. Fresca Părintelui ar putea fi descoperită în prezent dacă s-ar dori acest lucru.

La 15 februarie 1961 Părintele Arsenie este angajat la Atelierele de Pictură ale Patriarhiei Române de la Schitul Maicilor, într-un post de „pictor şablonist", remunerat din fondurile proprii ale Arhiepiscopiei Bucureştilor. Astfel Părintele Arsenie Boca nu primea bani de la Departamentul Cultelor (de la Stat) deoarece Securitatea nu-i dăduse aviz favorabil pentru a putea obţine buletin de Bucureşti. Principala cauza: nu avea semnat angajament de colaborator al Securităţii, adică dosar reţea. Aici deprinde tehnica picturii în email de la artista Otilia Oteteleşanu, care deţinea monopolul în această direcţie, fiind singura specialistă în această tehnică. Aceasta văzând că Părintele Arsenie şi ceilalţi doi pictori din atelier, Tudorache Ioan şi Neagu Grigore, pot picta la fel de bine în tehnica emailului, îi cere patriarhului să le interzică să picteze în email de teamă ca ea să nu-şi micşoreze veniturile şi renunţă să mai picteze ceva în această tehnică de faţă cu ei: „băieţii de atelier (TUDORACHE IOAN şi NEAGU GRIGORE şi în ultima vreme BOCA ZIAN) au furat meşteşugul picturii în email şi au făcut proba că pot ca şi OTILIA OTETELEŞAN să execute picturile în email. Lucrul acesta a supărat-o rău de tot şi s-a dus la patriarh şi l-a implorat să renunţe la gândul de a le da celor din atelier să execute picturi în email, sub ameninţarea că în caz contrar ea pleacă de la patriarhie. Patriarhul care cu o zi mai înainte aprobase un referat făcut de AŞTILEANU VASILE ca să se dea iconiţe spre a fi pictate în email şi la atelier, în urma audienţei cu D-na OTETELEŞTEANU a revenit la aprobarea dată şi a dispus ca pe viitor D-na OTETELEŞTEANU SĂ EXECUTE PICTURI

ÎN EMAIL... Institutul Biblic renunţă a executa lucrările în cadrul atelierului şi comandă particular D-nei OTETELEŞANU lucrări la domiciliu cu preţuri exagerate" (Notă informativă de „Tudoran Ioan").

DEMISIA de la Atelierele Patriarhiei Române, încercarea de revenire în mănăstire şi activitatea de la Biserica Drăgănescu (1967-1988) şi Sinaia (1978-1989)

Cu toate că începând cu 1 aprilie 1967 a fost transferat pe un post de „muncitor specialist pictor", Părintele Arsenie Boca la scurt timp (1 iunie 1967) şi-a dat demisia de la Atelierele Patriarhale. Principala cauză: Părintele Arsenie Boca dorea să se reîntoarcă ca monah la Prislop, însă patriarhul Iustinian Marina a refuzat să se implice în redeschiderea mănăstirii. Teoctist Arăpaşu (episcop al Aradului la vremea aceea, patriarh din 9 nov. 1986) şi Nicolae Corneanu (mitropolit al Banatului), de asemenea, nu au făcut nimic pentru redeschiderea Prislopului şi reprimirea Părintelui Arsenie Boca în mănăstire, mai ales că M-rea Prislop se afla în jurisdicţia Episcopiei Aradului şi a Mitropoliei Banatului. Li s-a cerut sprijinul. Documentele ne spun că aceştia nu au riscat să-şi strice relaţiile cu puterea statală şi cu braţul înarmat al acesteia - Securitatea. Faima de sfânt a Părintelui Arsenie Boca îi neliniştea, pentru că acesta ar fi fost căutat de prea mulţi credincioşi. O altă cauză a demisiei: Părintele a câştigat licitaţia din 4 iunie 1967 pentru pictarea Bisericii Sfântul Nicolae din satul Drăgănescu (comuna Mihăileşti, jud. Giurgiu).

Această lucrare de pictură bisericească va dura mai bine de 15 ani. Pictura va fi sfinţită, în ziua de 2 octombrie 1983, de către episcopul vicar Roman Ialomiţeanul. Părintele

paroh Savian Bunescu era cumnatul maicii Zamfira, fostă stareţă la Prislop, alungată din mănăstire în 1959.

În acest timp, cât a locuit în Bucureşti şi a pictat la Drăgănescu, Părintele Arsenie a reluat contactul cu Nichifor Crainic, care fusese eliberat în 1962, după 15 ani de temniţă. Astfel, în seara zilei de 23 decembrie 1969, Nichifor Crainic a fost sărbătorit la *Restaurantul Bucur* din Bucureşti (pe 22 decembrie 1969 împlinise 80 de ani). Printre cei 40 de invitaţi s-au aflat Părintele Arsenie Boca şi Părintele Dumitru Stăniloae. Există o fotografie de grup în care apar toţi trei printre invitaţi (publicată în: Florin Duţu, *Părintele Arsenie Boca – biografie vizuală*, Ed. Floare Albă de Colţ, 2014, p. 54-55). De asemenea, în 1971 Nichifor Crainic i-a făcut o vizită Părintelui Arsenie Boca la Biserica Sfântul Nicolae din satul Drăgănescu (com. Mihăileşti, Giurgiu). Cu această ocazie i-a zis să nu uite să reprezinte iconografic „Nunta din Cana Galileii" şi i-a înmânat o scrisoare neterminată, ce urma să fie completată pe măsura înaintării picturii: *„Iubite Părinte Arsenie, a fost o vreme când te-am ştiut pictor de suflete după modelul Domnului nostru Iisus Hristos... Sfinţia Ta ai înţeles să faci o pictură transfigurată în nuanţe clare şi deschise, paradiziace pentru a sugera lumea feerică de dincolo. Biserica de la Drăgănescu iradiază lumina raiului. Ceea ce domină în ea până acum e imaginea Maicii Domnului..."*

Totodată documentele atestă faptul că Părintele Arsenie a participat la parastasul de un an de la Biserica Enei (19 august 1973, unde a slujit şi Părintele Dumitru Stăniloae) ţinut pentru Nichifor Crainic şi soţia sa Aglaia, precum şi la parastasul de patru ani din 23 mai 1976, tot de la Biserica Enei, unde toţi participanţii au fost fotografiaţi de Securitate,

inclusiv Părintele Arsenie Boca, îmbrăcat la costum cu cravată, cu pălărie şi ochelari.

În anul 1976, Părintele încă mai locuia în Bucureşti, dar din 1978 şi-a stabilit domiciliul la Sinaia, dar nu a renunţat să meargă la Drăgănescu până prin anul 1988. Maicile alungate din mănăstire odată cu desfiinţarea Mănăstirii Prislop, după ce locuiseră până în 1969 la Răşinari, au cumpărat o casă în oraşul Sinaia. Odată cu venirea Părintelui Arsenie la Sinaia, au mai construit o casă după planurile Părintelui.

În 28 noiembrie 1989, Părintele Arsenie Boca, „care a reînviat, cu viaţa şi cu propovăduirea, duhul *Filocaliei* în viaţa religioasă a poporului nostru" (D. Stăniloae), cunoşcându-şi dinainte ziua, se mută la Domnul („Plec dincolo ducând cu mine multe taine, pentru că n-am cui le spune!...") şi este înmormântat în cimitirul M-rii Prislop, în ziua de 4 decembrie 1989.

În continuare vom puncta câteva **caracteristici ale personalităţii Părintelui Arsenie Boca** pe care le vom dezvolta:

1. teolog de nivel academic;
2. pictor bisericesc talentat şi inspirat;
3. Sfântul de la Sâmbăta, Prislop, Arhiepiscopia Bucureştilor, Drăgănescu;
4. părinte isihast, teolog al vieţii duhovniceşti, teolog al rugăciunii neîncetate;
5. ctitor de frunte al Filocaliei româneşti;
6. liturghisitor binecuvântat;
7. teolog al dialogului dintre credinţă, ştiinţă şi cultură;
8. fire artistică, teolog al culturii;
9. era cu desăvârşire apolitic.

1. Părintele Arsenie Boca era un **teolog de nivel academic**, un Părinte şi Învăţător al Bisericii ce a studiat în centre culturale de prestigiu ale timpului său (Academia Teologică din Sibiu 1929-1932; Academia de Arte Frumoase din Bucureşti 1933-1938) cu profesori-savanţi; a elaborat o teologie ortodoxă redutabilă, în duhul Părinţilor Bisericii, universală, neinfluenţată de pornirile naţonaliste din epocă, arătându-ne *Cărarea Împărăţiei* lăuntrice: „toţi oamenii, fără deosebire, suntem în aceeaşi vreme şi fiii oamenilor şi fiii lui Dumnezeu"[414], „cine vrea să biruie lumea se roagă Tatălui său în ascuns sau în gând, pentru orice fiu al lui Dumnezeu, oricât de întunecată purtare ar avea şi oricâte rele i-ar face"[415].

Prin opera sa principală, *Cărarea Împărăţiei,* Părintele Arsenie Boca ne arată calea către despătimire, iluminare şi îndumnezeire ce ar trebui să formeze *modul nostru de viaţă.* Părintele Arsenie a împletit armonios *teologia cultă-academică* cu *rugăciunea* şi cu *teologia harismatică* experimentată prin viaţă ascetică şi mistică (*teologia vieţii duhovniceşti*) a tradiţiei *Filocaliei*, neoprindu-se doar la studiu, căci **„studiul e una - îl pot face toţi. Acoperirea cu viaţa însă o pot face din când în când abia câte unii, unde şi unde, câte unul într-o sută de ani**"[416] (Pr. Arsenie Boca).

Părintele Arsenie a îndeplinit putem spune învăţătura Mântuitorului Iisus Hristos din Predica de pe Munte (Matei, 5-7). Teologul Nikos Matsoukas consideră de asemenea că „ştiinţa teologică se exercită în mod ideal atunci când teologii

---

[414] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 13.
[415] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 20.
[416] Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

înşişi trăiesc şi gustă teologia harismatică, în cadrul vieţii şi activităţii trupului bisericesc căruia îi aparţin"[417]. Părintele Arsenie ştia că numai întrepătrunderea dintre cele două teologii şi *cunoştinţe din cât mai multe domenii (medicină-endocrinologie, psihologie, artă etc.)* pot conduce la o pastoraţie autentică, persuasivă, roditoare: „precum urmărim o armonie între facultăţile sufleteşti, tot aşa trebuie să urmărim o armonie şi între cunoştinţele din cât mai multe domenii, precum şi o sinteză a acestora cu viaţa. Multă ştiinţă apropie pe om de Dumnezeu, puţină ştiinţă îl îndepărtează şi de ştiinţă şi de Dumnezeu. Iar omul atâta preţuieşte câtă apropiere de Dumnezeu şi-a câştigat în sine"[418]; „M'am remarcat ca un preot-călugăr care propovăduiesc trăirea creştinismului în toată adâncimea lui şi în toată sinceritatea noastră, ca singura concepţie suficientă despre lume şi viaţă"[419].

De aceea îi părea rău când vedea absolvenţi de Teologie care rămăseseră la nivelul cunoştinţelor însuşite mecanic şi expuse într-un limbaj de lemn (străin teologiei patristice), doar *prestatori de servicii*, neinteresaţi de *experienţa reală a lucrurilor duhovniceşti,* adică de metoda *vieţii duhovniceşti (curăţire-iluminare-îndumnezeire)*, prin aceştia comuniştii încercând să compromită Biserica din interior: „mi-ar plăcea să văd teologi care să pună în practică adevărul dogmatic despre atotprezenţa lui Dumnezeu"[420];

---

[417] Nikos MATSOUKAS, *Introducere în gnoseologia teologică*, trad. Maricel Popa, Ed. Bizantină, Bucureşti, 1997, p. 116.
[418] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei...*, p. 210.
[419] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 311. [Ieromonah Arsenie Boca, Declaraţie, 16 iunie 1948].
[420] Părintele Arsenie BOCA, în: P.S. Daniil STOENESCU, *„Arhanghelul" de la Prislop şi alte scrieri...*, p. 258.

„cea mai diabolică lucrare a comuniştilor atei împotriva Bisericii e de a promova în rândul ei nulităţi”[421].

Era absolvent al Academiei Teologice din Sibiu (1929-1933) cu o teză intitulată „Încercări asupra vieţii duhovniceşti”. Aşadar cunoştea foarte bine Vechiul Testament (Nicolae Neaga) şi Noul Testament (Nicolae Colan), dar şi Istoria Bisericii Universale (Ilie Beleuţă); Dogmatica ortodoxă (Dumitru Stăniloae); Filosofia, Pedagogia şi Catehetica (Nicolae Terchilă).

Mai târziu, la Bucureşti, prin intermediul cursurilor de mistică, a luat contact cu vieţile şi scrierile sfinţilor isihaşti care şi-au exprimat în scris *experierile dumnezeieşti:* „plăcându-mi foarte mult scrierea mistică a sfântului Ioan Scărarul[422], am tradus-o în româneşte, în vreme de 5 luni. M-a ajutat foarte mult la încheierea convingerii mele de-a intra în călugărie”[423]. Această convingere şi-a întărit-o odată cu audierea cursurilor care *i-au deschis calea spre desăvârşirea spirituală, spre viaţa duhovnicească* (curăţire-iluminare-îndumnezeire), adică prelegerile de mistică ortodoxă ale gânditorului ortodox **Nichifor Crainic** de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, cel mai mare profesor de

---

421 Cuvinte ale Părintelui Arsenie BOCA auzite şi notate de Î.P.S. Laurenţiu STREZA şi relatate la *Centenarul naşterii Părintelui Arsenie Boca*, 25 sep. 2010, M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus.

422 Sf. Ioan Scărarul de la M-rea „Rugului Aprins” de pe Sinai, unde Dumnezeu i s-a arătat lui Moise în minunea Rugului Aprins, poruncindu-i să se întoarcă în Egipt şi să aducă pe fiii lui Israel la muntele Horeb, pentru a I se închina; tot aici se poate vedea peştera în care a locuit Sf. Ilie şi unde s-a învrednicit să vorbească cu Dumnezeu (3 Regi 19, 9-15) .

423 ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 17-21. [Autobiografie, 17 iulie 1945, Ieromonahul Arsenie; Autobiografia poartă ştampila „Biroul Siguranţei. Poliţia Oraşului R. Vâlcea”, precum şi însemnarea „23-7-945, vizat de noi spre neschimbare, Comisar ss/neidentificată”].

teologie din România din toate timpurile („prelegerile lui universitare îi înălţau pe auditori la ceruri”[424]; „la frumuseţea acestei vieţi harice, neluată în seamă până atunci de studiul teologiei şi, deci, necunoscută de noi, adăugaţi sclipirile de foc şi gura de aur a lui Nichifor Crainic şi veţi înţelege ce-au însemnat pentru noi prelegerile sale despre mistică, atât în general, cât şi-n legătură cu anumiţi inşi binecuvântaţi ai harului divin... Nu exagerăm, afirmând că datorită acestui glas, cu rezonanţe îndepărtate, am început a privi altfel Ortodoxia, Ortodoxia cea adevărată, Ortodoxia Bizanţului strălucitor, sub al cărei baldachin de azur ne-am plămădit şi noi fiinţa naţională şi spirituală. Am simţit un fel de mândrie când ni s-a vorbit despre paisianismul românesc ca cea mai înaltă formă de vieţuire ortodoxă, care se încadra desăvârşit în orbita strălucitoare a misticismului oriental... glasul profesorului n-a strigat în pustiu, sămânţa azvârlită de semănătorul harnic n-a picat pe pământ rău”[425]), cel care a introdus *isihasmul* (ascetica şi mistica ortodoxă) în programa universitară: „L-am cunoscut în perioada anilor 1934-1939, în timpul cât locuiam la Bucureşti, la Internatul Teologic din str. Radu Vodă. Împrejurările în care l-am cunoscut sunt următoarele: în timpul liber, în afara orelor de cursuri pe care le aveam la Academia de Arte Frumoase, mergeam uneori şi asistam la cursurile lui pe care le ţinea la Facultatea de Teologie la catedra de «Mistică şi literatură contemporană». Vreau să precizez că personal am făcut cunoştinţă cu NICHIFOR CRAINIC în perioada 1930-1934, când eram student la Academia Teologică din Sibiu. L-am cunoscut prin intermediul prof. STĂNILOAE DUMITRU... **Aveam**

[424] Ioan Ianolide, *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă...*, p. 305.
[425] Preot Ştefan DOBRA, *Magister Ad Cathedram...*, p. 290-296.

legături de cunoştinţă şi prietenie, cunoscându-l ca pe un profesor foarte bun (s.n.). Legături de nuanţă politică nu am avut cu el"[426]. Aceste cursuri de mistică ortodoxă („ştiinţa îndumnezeirii omului; ştiinţa sfinţilor"), Patericul egiptean şi scrierile filocalice cu experienţele Părinţilor trezvitori i-au marcat gândirea teologică tânărului Zian Vălean Boca pentru întreaga viaţă: „El pretindea că audierea cursurilor mele i-a deschis calea spre desăvârşirea spirituală şi ca urmare, a plecat în Grecia la Atena[427] şi mai ales la Muntele Athos, unde şi-a însuşit tehnica vieţii spirituale. Pregătit astfel, s-a stabilit din ordinul Mitropolitului Nicolae Bălan la Mănăstirea Sâmbăta de Sus judeţul Făgăraş, unde a dezvoltat o mare activitate pastorală, de răsunet adânc, atât în rândurile ţărănimii cât şi ale intelectualilor. O scurtă vreme Mănăstirea Sâmbăta de Sus, a ajuns un loc de pelerinaje religioase, sute şi mii de oameni venind să-l asculte pe părintele Arsenie. Până în anul 1945, dată după care eu nu mai ştiu nimic, mişcarea de la Sâmbăta de Sus avea un caracter pur religios, fără niciun fel de amestec politic"[428].

Acest lucru îl mărturisea şi monahia Zamfira Constantinescu, care la rândul său audiase în alt context cursurile maestrului: „Nichifor Crainic înflăcăra în dogoarea unor inspirate cursuri de mistică ortodoxă şi teologie a

---

[426] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 33v.

[427] Din *Raportul de cheltuieli* detaliat întocmit de diaconul Zian Boca la întoarcerea din Grecia (14 iun. 1939) şi predat Mitropoliei din Sibiu, rezultă că nu a ajuns la Atena, ci, în afară de Muntele Athos, doar la Salonic (oraş de tranzit spre Muntele Athos), unde a petrecut şapte zile, închinându-se cu siguranţă şi la moaştele Sfinţilor Dimitrie Izvorâtorul de Mir şi Grigorie Palama (Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credinţa strămoşească, 2008, p. 40-41).

[428] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

culturii pe iluminatul tânăr proaspăt licenţiat în teologie de la Sibiu şi student la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti – care avea să fie mai târziu părintele Arsenie – cel care va întrupa în viaţă concepţia teologică mistică a ctitorului generaţiilor pentru care a scris Gândirea şi în care a trezit «Nostalgia Paradisului»"[429].

Pentru Părintele Arsenie Boca cursurile de mistică ortodoxă au contat atât de mult în viaţa sa duhovnicească şi la *încheierea convingerii sale de-a intra în călugărie*, încât spre sfârşitul vieţii într-o scrisoare [Sinaia, 11 oct. 1989] îşi mărturisea părerea de rău pentru cei care nu au beneficiat de aceste cursuri (Mistica ortodoxă a fost scoasă din programa universitară de către comunişti încă din anul 1948): „N-ai avut parte de studiul, care odată era miezul şi splendoarea Teologiei: Mistica, definită «ştiinţa îndumnezeirii omului»"[430].

Părintele Arsenie Boca nu s-a mulţumit cu o *teologie de repetiţie*[431]*,* ci a încercat în predica şi în opera sa să dea *un răspuns creştin la neliniştile vremii,* unul dintre subtitlurile „Cărării Împărăţiei", şi să lege teologia academică de rugăciune, de tradiţia *Filocaliei,* de ştiinţă şi artă. Era la curent cu teologia academică, căci *Facultatea de Teologie din*

---

429 Monahia Zamfira Constantinescu, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic*..., p. 12.

430 Pr. Arsenie Boca, *Scrisoare către Pr. Daniil* [Sinaia, 11 oct. 1989], la: www.nistea.com/boca-scrisoare.htm [accesat 7 aug. 2014].

431 Formulă folosită de teologul John Meyendorff pentru a caracteriza recursul la formulele oficiale al *teologilor de repetiţie* care s-au ridicat inclusiv împotriva *geniului creator* al Sfântului Grigorie Palama, doctrinarul isihasmului în sec. al XIV-lea. Aceştia, în autosuficienţa lor, considerau că este de ajuns apelul la *formulele oficiale* fixate pentru a răspunde *provocărilor şi neliniştilor vremii.* (John MEYENDORFF, *Sfântul Grigorie Palamas şi mistica ortodoxă*..., p. 99).

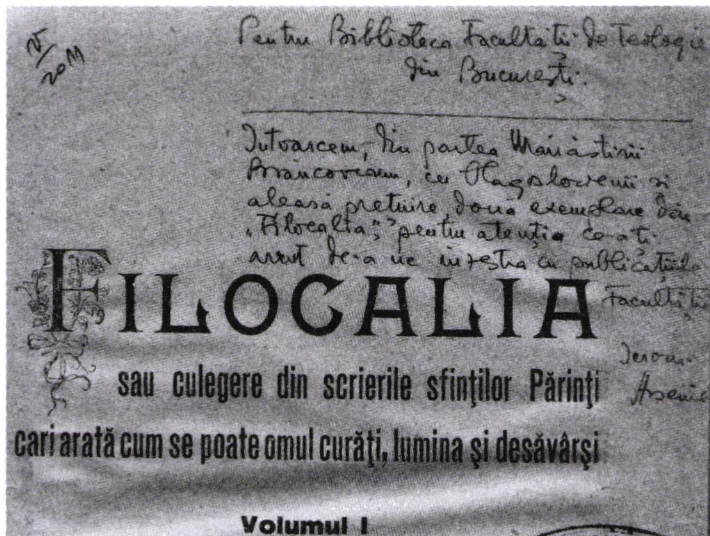
Bucureşti trimitea publicaţiile sale şi la *Mănăstirea Brâncoveanu*, după cum reiese din *dedicaţia* Părintelui Arsenie Boca de pe un exemplar donat al primului volum al primei ediţii (1946, Sibiu) a *Filocaliei de la Sibiu şi Sâmbăta*, descoperit [7 iul. 2014] întâmplător în biblioteca acestei facultăţi:

> ***„Pentru Biblioteca Facultăţii de Teologie din Bucureşti. Întoarcem, din partea Mănăstirii Brâncoveanu, cu blagoslovenii şi aleasă preţuire, două exemplare din «Filocalia», pentru atenţia ce-aţi avut de-a ne înzestra cu publicaţiile Facultăţii. Ierom. Arsenie."***[432]

Rezultă că, din cele 1500 de exemplare cât a fost tirajul primei ediţii, două exemplare au fost donate de către Părintele Arsenie Boca Bibliotecii Facultăţii de Teologie din Bucureşti, care la vremea aceea îşi avea sediul în cadrul Universităţii din Bucureşti, după aceea fiind mutată din nefericire de comunişti în actuala clădire din str. Sf. Ecaterina.

---

[432] *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* Vol. I, trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică „Andreiană", Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946, p. I. Exemplarul cu dedicaţie a fost înregistrat în 1946: B.F.T.B. nr. 241/1946; în 1981: nr. de inventar 3068, sala 3, fond R13; 276/F55.

Însemnare a Părintelui Arsenie Boca pe un exemplar din *Filocalia I* dăruit Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Bucureşti.

2. Părintele Arsenie Boca era un **pictor bisericesc talentat şi inspirat** al cărui program iconografic de la Biserica Drăgănescu trebuie interpretat, după cum vom arăta, în **cheie mistică-isihastă**; era **un maestru iconar, un bun grafician,** fiind „absolvent diplomat al secţiei de artă decorativă" (promoţia 1938) de la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti, unde a studiat cinci ani la clasa maestrului Costin Petrescu [433], la secţia de „Artă

[433] **Costin PETRESCU (1872-1954)** maestru pictor, cunoscut în lumea bisericească pentru realizarea Stemei Patriarhiei Române, profesor de artă decorativă la Universitatea de Arte Frumoase; preşedinte al Sindicatului Artelor Frumoase şi publicist român; a altor proiecte de pictură bisericească sau laică (portretistică, c 400 de lucrări, gravură a bancnotelor); opera ce încununează activitatea sa este „Marea Frescă a Neamului" de la Ateneul Român (1933-39), ce redă scene din istoria poporului român, de la intrarea împăratului Traian în Dacia până la regimul de autoritate monarhică al lui Carol al II-lea (n. 1893 –m. 1953; domnie 1930-40): „Pe un spaţiu lung de 75

decorativă"[434]. La examenul acestui artist, care-l caracteriza pe Boca Zian ca „un tânăr cu voinţă şi talent"[435], a obţinut calificativul „Foarte bine"[436]. Aici l-a avut profesor la cursul

---

de metri şi lat de 3 metri trebuia să concentrez istoria zbuciumată a ţării mele... Am hotărât, deci, să aleg culmile acestei istorii şi să dau frescei aspectul unei curgeri neîntrerupte care, pornind de la împăratul Traian, să simbolizeze, ca un poem, povestea glorioasă a neamului meu". Maestrul Costin Petrescu i-a încredinţat tânărului Zian Boca pictarea scenei intrării Voievodului Mihai Viteazul în Alba Iulia; anul de practică în artă decorativă l-a făcut la Biserica „Sf. Dumitru" din Bixadul Oltului (Covasna), unde a pictat tot sub supravegherea lui Costin Petrescu. Născut în oraşul Piteşti, într-o familie în care şi tatăl său, şi bunicul au fost pictori meşteşugari, a absolvit Şcoala de Belle Arte din Bucureşti la clasa pictorului George Demetrescu Mirea, precum şi Şcoala de Arhitectură din Bucureşti sub îndrumarea arhit. George Sterian; s-a specializat la Viena şi München, în plus a obţinut o bursă la Paris unde a studiat la Academia Julian sub coordonarea lui Paul Laurens. Ulterior a fost trimis în S.U.A. pentru a deprinde tehnica de gravură a bancnotelor. Creaţia sa acoperă mai multe genuri artistice, dar în plan bisericesc este cunoscut pentru coordonarea lucrărilor de pictură de la Bisericile Mihai Vodă (translatată în perioada comunistă), Sf. Silvestru (unde a slujit Pr. Constantin Galeriu) şi Sf. Dumitru-Colentina din Bucureşti, iar în ţară la Biserica Sf. Nicolae din Şcheii Braşovului şi Catedrala Încoronării de la Alba Iulia, unde la 15 octombrie 1922 fusese încoronat Regele Ferdinand I Întregitorul purtând o mantie creată după indicaţiile lui Costin Petrescu, sursa de inspiraţie fiind costumele medievale ale domnitorilor români. De asemenea, Costin Petrescu a pictat şi cavoul de la M-rea Sinaia al omului politic Take Ionescu.

[434] Conform Procesului verbal din 4 iulie 1938 şi a stituaţiei matricole a fost declarat „absolvent diplomat al secţiei de artă decorativă" (AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Registru Matricol nr. 256, f. 105). Doar 4 din 24 studenţi de la secţia de artă decorativă au obţinut calificativul „foarte bine" la examenul de absolvire din sesiunea iunie 1938 (AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene: 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dosar nr. 27/1937, f. 52v).

[435] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 161-163.

[436] AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dos. nr. 27/1937, Catalog anii III şi IV – Artă dec. prof. Costin Petrescu, f. 22.

de „Istoria Artelor” [anul universitar 1936-37] pe savantul **Alexandru Tzigara-Samurcaş**[437], creatorul muzeografiei ştiinţifice româneşti, obţinând la examen calificativul „Bine”[438] [sesiunea iunie 1937, anul IV]; de asemenea, la „Desen liniar (Arte grafice)” , l-a avut profesor (1937-38) pe marele arhitect **George Matei Cantacuzino**[439] („idei clare

---

[437] **Alexandru TZIGARA-SAMURCAŞ (1872-1952)**, creatorul muzeografiei ştiinţifice româneşti, profesor de istoria artei la Academia de Arte Frumoase din Bucureşti; (din 1906) director al Muzeului de Artă Naţională, fiind un luptător pentru recunoaşterea valorii artei româneşti; conferenţiar pe teme cultural-artistice, dar şi pe teme artistic-religioase (*Hristos în artă*, 15 mar. 1934);

[438] AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dos. nr. 26 /1937, Catalog anii - diverşi – Ist. Artelor prof. Tz-Samurcaş, f. 66v.

[439] **George Matei CANTACUZINO (1899-1960)** arhitect de prestigiu, pictor, eseist şi profesor român; descendent din faimoasa familie bizantină Cantacuzino, fiul diplomatului N. B. Cantacuzino şi al Marcelei Bibescu, nepoata de fiu a Domnitorului Gh. Bibescu (n.1804-1873; 1843-1848), descendent direct al domnitorului mucenic Constantin Brâncoveanu; căsătorit cu Sanda Ştirbey, aveau împreună un băiat şi o fată; soţia şi copiii se stabilesc (1938) în Anglia din iniţiativa lui, căci dorea ca aceştia „să-şi facă studiile liniştiţi şi fără întreruperi; separaţia noastră este un sacrificiu făcut pentru creşterea copiilor”; nu va mai apuca să-i vadă niciodată, cu toate că a încercat să-şi ia viza de Anglia în 1946-47; profesor la Academia de Arte Frumoase (curs de desen liniar şi scris – arte grafice; era netitular până în 1942, când se titularizează), la Institutul de Arhitectură (curs de teoria arhitecturii) şi la Institutul de Urbanism al Politehnicii (curs de peisagistică-grădini): „în rândurile studenţimii se bucură de o mare apreciere”; fondator şi prim-redactor la revista „Simetria – caiete de artă şi critică”, care tratează estetic relaţia „Orient-Occident”; a tradus din limba latină cele zece cărţi de arhitectură ale lui Marcus Vitruvius Pollio (c.70 î.Hr - c.15 d.Hr); G. M.Cantacuzino „era un magician al cuvântului şi al desenului: idei clare enunţate direct, completate cu schiţe expresive. Nu avea nevoie de note scrise, punctaje, breviare, carţi, filme sau diapozitive… Impunător prin prestanţa sa, privirea vie şi timbrul cald al graiului său. Avea un incontestabil talent retoric.” (Dr. Arh. Radu Patrulius); admirator al satului românesc în care vedea

enunţate direct, completate cu schiţe expresive... impunător prin prestanţa sa, privirea vie şi timbrul cald al graiului său. Avea un incontestabil talent retoric"), de la care a primit calificativul „Foarte bine". Este posibil ca cei doi să se fi întâlnit, în 1951-52, la Canal, căci amândoi au trecut în această perioadă prin colonia de la Cernavodă.

Zian Vălean Boca era unul dintre cei mai buni studenţi, astfel că „maestrul Costin Petrescu i-a încredinţat pictarea la Ateneul Român a scenei privitoare la Mihai

---

„matricea potenţialului creator, a dăinuirii şi eternităţii spiritului nostru" (Izvoare şi popasuri – conferinţe radio pe teme de arhitectură şi artă românească sau antică – *Locuinţa românească, Oraşele româneşti de mâine, Oraşele la mare şi la Dunăre, Lumina românească, Valea Jiului, Pe drumurile Orientului, Satul românesc, Afirmarea românească peste ocean*, etc; *Pătrar de veghe* – amintiri de călătorie în Orient etc); restaurator al Palatului Mogoşoaia; proiectant pentru Palatul Băncii de Investiţii, Ansamblul de la Eforie, Vila Aviana din Eforie Nord, Hotelul Rex - Mamaia, Biserica de la Teţcani, Palatul Eforiei Kreţulescu (Piaţa Palatului); 1948-1953 închis de torţionarii comunişti (Jilava; Văcăreşti; Aiud – în aceeaşi celulă cu Mircea Vulcănescu; Canalul Dunăre Marea Neagră – Peninsula şi Cernavodă - poate aici s-a întâlnit şi cu pr. Arsenie Boca în 1951-52); după eliberare (16 iun. 1954) este adăpostit într-o chilie de la Mitropolia Moldovei – el este creatorul „palatelor siameze" din Ansamblul Mitropolitan din Iaşi (Palatul Bibliotecii „Dumitru Stăniloae" şi Palatul Cancelariei) - unde îi îngrijea rana de la picior un monah Macarie, căci din închisoare rămăsese cu o problemă la un picior; înainte de moarte acest monah Macarie i-a spus: „Lasă, fiule, că Milostivul nu te ia decât la suta de ani!", iar G.M.C. i-a răspuns „Milostivul, părinte, nu-i chiar atât de risipitor, să cheltuiască suta, când mă poate avea cu 60!". A murit la 61 de ani (1 oct. 1960), fiind înmormântat în cimitirul „Eternitatea" din Iaşi. Mai multe detalii despre perioada arestării şi detenţiei în lucrarea bine documentată: Vlad MITRIC-CIUPE, *Arhitecţii români şi detenţia politică 1944-1964. Între destin concentraţionar şi vocaţie profesională,* INST, Bucureşti, 2013, p. 115-124; Ion ANTOHE, *Răstigniri în România după Ialta*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1995, p. 221.

Viteazul" [440] : „această măreaţă epocă este înfăţişată în momentul de culme al domniei lui Mihai Viteazul. Viteazul voievod, în fruntea căpitanilor, steagurilor şi oastei lui, intră în cetatea Alba-Iulia ca domn stăpânitor al ţărilor româneşti, Muntenia, Moldova şi Ardeal, unite prin sabia lui biruitoare"[441]. Anul de practică în artă decorativă l-a făcut la Biserica „Sf. Dumitru" din Bixadul Oltului, judeţul Covasna, unde a pictat tot sub supravegherea maestrului Costin Petrescu[442].

În toamna anului 1939 a mers pentru un stagiu de pregătire practică la Chişinău unde a învăţat de la nişte meşteri ruşi *poleitura cu aur* -„cicanca"[443].

Tot Părintele Arsenie a desenat copertele cărţilor: „Filocalia [de la Sibiu şi Sâmbăta de Sus, 1946-1948]"; „Iisus Hristos sau restaurarea omului" [ediţia 1943, Sibiu] a Părintelui Dumitru Stăniloae; „Bune Vestiri" predici ale preoţilor Spiridon Cîndea şi Zosim Oancea [ediţia 1944, Sibiu]; „Despre viaţa în Hristos" de Sf. Nicolae Cabasila [traducere de pr. Teodor Bodogae, 1946, Sibiu].

În 1957 şi-a dat examenul de pictor bisericesc. Odată cu lichidarea *în şapte serii* a personalului monahal de la Mănăstirea Prislop şi scoaterea abuzivă şi necanonică din mănăstire [14 mai 1959] din ordinul Securităţii şi cu aprobări

---

440 Pr. Prof. Teodor BODOGAE, *În amintirea părintelui Arsenie*, în ziarul *Telegraful Român – foaie religioasă* ed. de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului", nr. 2-4/1990, Sibiu, 15 ianuarie 1990, p. 4.

441 Simion SĂVEANU, *Aventuri prin tunelul timpului*, Ed. Sport-Turism, Bucureşti, 1977, în: Elena CERCEL, *Marea frescă de la Ateneul Român - Creaţia pictorului Costin Petrescu*, Revista NOEMA a Comitetului Român de Istoria şi Filosofia Ştiinţei şi Tehnicii al Academiei Române, vol. XI, 2011.

442 ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 20.

443 ACNSAS, fond Penal, dosar 13928, f. 21.

scrise de la Departamentul Cultelor [Părintele era încadrat în „seria răi cetăţeni”!] şi Episcopia Aradului, Părintele Arsenie Boca s-a stabilit în Bucureşti, în spaţiul locativ al bătrânei Ecaterina Constantinescu [mama maicii Zamfira, stareţa Prislopului], deoarece nu i s-a dat voie să-şi facă buletin de Bucureşti:

„Subsemnatul Boca Zian Vălean, născut în anul 1910 Sept. 29 în comuna Vaţa de Sus, raionul Brad, reg. Hunedoara, fost călugăr în mănăstirea Prislop, raionul Haţeg reg. Hunedoara, prin prezenta declar că, rămânând de mic orfan şi fiind de mic plecat de-acasă, nu mai am nimic şi pe nimeni în comuna natală, unde să mă pot stabili; de aceea am venit în Bucureşti unde am făcut Academia de Arte Frumoase şi unde am terminat în 1957 stagiul şi examenul de pictor bisericesc, iar ***în prezent am un angajament de pictură la Biserica Sf. Elefterie din Bucureşti (s.n.).***

Drept aceea solicit stabilirea în Bucureşti Str. Litovoi-Voevod nr. 23, raionul 1 Mai, unde am fost primit în spaţiul locativ [3 dec. 1959]”.

Părintele şi-a adus contribuţia la pictarea altarului Bisericii Sf. Elefterie – Cotroceni (Eroilor), alături de pictorul Vasile Rudeanu, tot un ucenic de-al lui Costin Petrescu.

După proiectul iconografic de la Biserica Elefterie urmează angajarea în postul extrabugetar de **„pictor şablonist”** (salariu din *Fonduri proprii* ale Arhiepiscopiei Bucureştilor de 1.061 lei lunar[444]) la Atelierele Patriarhiei Române de la Schitul Maicilor (biserica schitului a fost translatată, iar atelierele dărâmate în 1982; aprox. pe locul unde se construieşte astăzi Catedrala Mântuirii Neamului):

---

[444] La vremea aceea, un paznic avea c. 750 lei, iar un profesor de la Facultatea de Teologie din Bucureşti primea un salariu de 3 800 lei.

„Se adevereşte de noi că, potrivit rezoluţiei de pe temeiul nr. 12.807/1960, Prea Fericitul Patriarh a aprobat angajarea tov. Boca Zian Vălean, în postul de pictor şablonist la Institutul Biblic – Ateliere.

Angajarea este provizorie, până va obţine buletin de Capitală.

Cu adresa Administraţiei Patriarhale nr. 12.807/1961 s-a intervenit la Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniştri, pentru recunoaşterea tov. Boca Zian Vălean în postul de pictor şablonist.

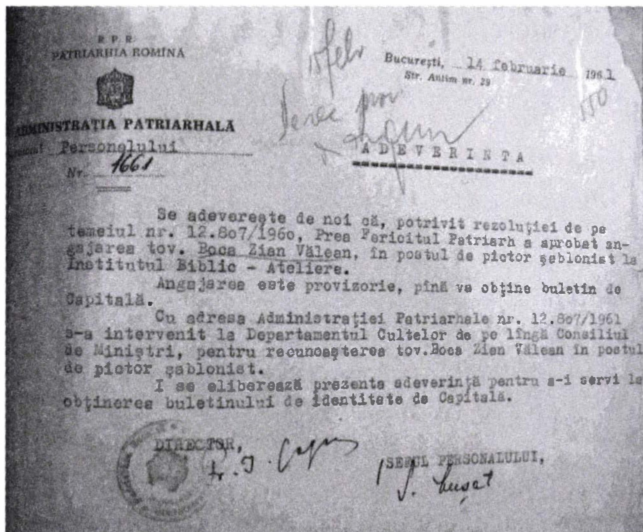
I se eliberează prezenta adeverinţă pentru a-i servi la obţinerea buletinului de identitate de Capitală"[445];

***

„Se adevereşte că d-l BOCA ZIAN VĂLEAN este recunoscut de Colectivul de Împuterniciţi Bucureşti, cu decizia nr. 577 din 15 februarie 1961, în postul extrabugetar vacant de pictor şablonist, cu un salariu lunar de lei 1.061, la Administraţia Patriarhală, Institutul Biblic, Atelierul de pictură, cu începere de la data de 1 ianuarie 1961"[446].

[445] Adeverinţă, R.P.R., PATRARHIA ROMÂNĂ, ADMINISTRAŢIA PATRIARHALĂ, Serviciul Personalului, Nr. 1661, Bucureşti, 14 februarie 1961, Str. Antim nr. 29.

[446] Adeverinţă, R.P.R., DEPARTAMENTUL CULTELOR, de pe lângă consiliul de miniştri, colectivul de împuterniciţi - bucureşti, nr. 577 din 16 feb. 1961.

R.P.R.
PATRIARHIA ROMÎNĂ

ADMINISTRAȚIA PATRIARHALĂ
Personalului
Nr. 1661

București, 14 februarie 1961
Str. Antim nr. 29

A D E V E R I N Ț A

Se adeverește de noi că, potrivit rezoluției de pe temeiul nr. 12.807/1960, Prea Fericitul Patriarh a aprobat angajarea tov. Boca Zian Vălean, în postul de pictor șablonist la Institutul Biblic - Ateliere.

Angajarea este provizorie, pînă va obține buletin de Capitală.

Cu adresa Administrației Patriarhale nr. 12.807/1961 s-a intervenit la Departamentul Cultelor de pe lîngă Consiliul de Miniștri, pentru recunoașterea tov. Boca Zian Vălean în postul de pictor șablonist.

I se eliberează prezenta adeverință pentru a-i servi la obținerea buletinului de identitate de Capitală.

DIRECTOR,
ȘEFUL PERSONALULUI,

DOCUMENTUL ce atestă faptul că Părintele Arsenie Boca a lucrat la PATRIARHIA ROMÂNĂ ca pictor şablonist.

Dar Părintelui i se respinge cererea pentru obţinerea buletinului de Bucureşti: „23.11.961, Respins cererea pentru Bucureşti, Dos. 410, ss/indescifrabil”, căci Departamentul Cultelor „făcea ascultare” de Securitate. De aceea rămâne în postul extrabugetar, nefiind plătit din resursele Statului, susţinut de **Patriarhul Iustinian Marina (n. 1901-77; 1948-77)**.

Aici Părintele se instruieşte în *arta emailului*, deprinzând-o de la fosta artistă a Casei Regale, **Ottilia Michail Oteteleşanu**[447], care activa în cadrul Atelierelor de

[447] Ottilia MICHAIL-OTETELEŞANU (1885-1924), pictoriţă română specialistă în *tehnica emailului*; artistă a Casei Regale - execută ultimele portrete ale Regelui Carol I şi a Reginei Elisabeta; în anii ’60 a fost consilier artistic al Patriarhiei Române - a dezvoltat atelierul de pictură de la Schitul Maicilor, unde a executat icoanele împărăteşti în email de pe iconostasul Catedralei Patriarhale; totodată, în perioada torţionarilor comunişti, a acceptat să lucreze şi pentru Comitetul Central pentru a-şi salva soţul din închisoare. Scurtă biografie: fiică a

pictură ale Patriarhiei. Aflăm despre acest lucru dintr-o notă informativă livrată Securităţii de către colaboratorul „Rafael” (15.04.1966):

„BOCA ARSEN[I]E este responsabilul atelierului de pictură şi email de la Schitul Maicilor. Nu este numit şef de atelier oficial, dar el face toate pro[i]ectele şi desenele tuturor comenzilor cerute de instituţie. Ca pregătire BOCA A. este un desenator f. bun, pictor şi cunoscător al artei emailatului. Este un om priceput şi bun organizator al muncii în atelier şi de aceea este socotit ca un om de valoare în Patriarhie şi după câte am văzut patriarhul îl apreciază mult datorită talentului pe care-l are. Arta emailatului şi-a însuşit-o cu multă dibăcie (furată propriu-zis) de la doamna OTETELESANU care având o mentalitate învechită păstra acest secret al emailatului. După ce se iniţiază BOCA îşi pregăteşte doi elevi, pe NEAGU GH. şi TUDORACHE. Din cele discutate cu el referitor la învăţatul unor secrete ale muncii de la cei bătrâni el mi-a spus aşa. [«] Măi [,] deoarece cei bătrâni care cunosc secretele meseriei nu vor să transmită celor tineri noi trebuie s-o furăm [»]. De asemenea îi este necaz când unul tânăr nu vrea să înveţe. El pune multă bază pe elementul tânăr care are altă mentalitate decât cei bătrâni. În atelier se comportă frumos şi respectuos cu toată lumea. În timpul lucrului nu vrea să se discute în atelier, ci

---

lui Vasile Michail (medic aromân) şi a Eugeniei Răut (descendentă a unor nobili polonezi stabiliţi după 1848 în Ţările Române), la recomandarea pictorului Nicolae Grigorescu (1838-1907) a studiat la Berlin la clasa specialistului în email Bastanier, apoi la Paris la Academia Julian; în 1915 s-a căsătorit cu Şerban Oteteleşanu, descendent din fraţii Buzeşti (generali ai domnitorului Mihai Viteazul). Raluca BRODNER, *Nepoata pictoriţei Casei Regale din vremea reginei Elisabeta şi descendenţa sa artistică: Măriuca Oteteleşanu, portret de familie,* în „Ziarul Lumina”, 12 dec. 2012.

doreşte linişte, spunând că discuţiile distrag de la lucru. Emisiunile de radio nu le ascultă decât pe cele cu caracter ştiinţific, literar şi informaţii de cultură general. Muzica modernă nu-i place s-o asculte, îl enervează spunând că-i o muzică de tam-tamuri lipsită de frumuseţe şi armonie. Îi place muzica populară şi corală indiferent de conţinutul ei. Timpul liber şi-l ocupă citind, completându-şi cunoştinţele. Din revistele literare şi ştiinţifice care se aduc în atelier citeşte cu mult interes tot ce apare nou în domeniul ştiinţific. Din ziarele care vin la atelier este abonat la Scînteia pe care atunci când vine îl citeşte cu mult interes. Ca un om cult şi bine pregătit în domeniile îmbrăţişate de el l-am observant că întotdeauna începe ziarul cu articolul de fond din prima pagină. A urmărit cu mult interes hotărârile luate de congres de către conducătorii ţării.

BOCA ARSEN[I]E este un om cult şi vorbeşte calculat. El nu face risipă de cuvinte în convorbirile avute."[448]

Începând cu 1 aprilie 1967 Părintele a fost încadrat pe un post de **„muncitor specialist pictor"** [salariu 1458 lei lunar], tot extrabugetar (pentru că nu avea angajament semnat la Securitate cum aveau mulţi la vremea respectivă, Părintele nu era recunoscut sau remunearat nici de Departamentul Cultelor), prin hotărârea Administraţiei Patriarhale: *„postul de pictor solo I/8 de la poz. 55 din schemă se transformă în post de muncitor specialist pictor, salarizat cu 1.458 lei lunar, integral din fonduri proprii. Urmează să fie ocupat în continuare de Dl. Boca Zian Vălean, care are o vechime de peste 6 ani în categ. 8-a, este absolvent al Academiei de Arte Frumoase din Bucureşti (diploma nr. 278/1938) şi pictor bisericesc autorizat de Comisia de pictură (tem. 32/1957)*

[448] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 38-39

[...] Vicar patriarhal, ss/Episcop Visarion Ploieşteanul; ss/Pr.Ioan Gagiu, director."[449]

5) Postul de pictor solo I/8 de la poz. 55 din schemă se transformă în post de muncitor specialist pictor, salarizat cu 1.458 lei lunar, integral din fonduri proprii. Urmează să fie ocupat în continuare de Dl. Boca Zian Vălean, care are o vechime de peste 6 ani în categ.8-a, este absolvent al Academiei de Arte Frumoase din Bucureşti (diploma nr. 270/1938) şi pictor bisericesc autorizat de Comisia de pictură (tem. 32/1957);

Vă rugăm să binevoiţi a fi de acord cu modificările de mai sus în schema A.P. fonduri proprii, pe data de 1 aprilie 1967.

EPISCOP,
(VISARION PLOIEŞTEANU)
VICAR PATRIARHAL

DIRECTOR,
(Pr. Ioan Gagiu)

Părintele Arsenie Boca – muncitor specialist pictor la Patriarhia Română.

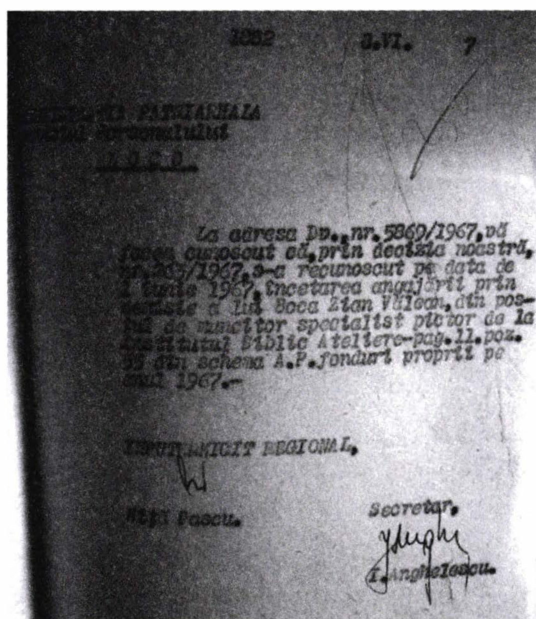
Nu trec decât două luni de la numirea în noua funcţie şi Părintele Arsenie îşi dă demisia:

„[Administraţia Patriarhală către Departamentul Cultelor, Bucureşti, 1 iunie 1967] Avem onoarea a vă aduce la cunoştinţă că Prea Fericitul Părinte Patriarh Iustinian, prin înalta rezoluţie de pe tem. Nr. 5869/1967, a aprobat desfacerea contractului de muncă – la cerere – al Tov. Boca Zian Vălean, din postul de muncitor specialist pictor la Institutul Biblic Ateliere (poz. 55 din schema A[dministraţiei]. P[atriarhale]. fonduri proprii), cu data de 1

[449] Administraţia Patriarhală, Serviciul Personal, 14 feb. 1967.

iunie 1967. [...] Director ss/Pr. Ioan Gagiu; Şef Serviciu Personal ss/Adrian Popescu"[450];

„[Departamentul Cultelor către Administraţia Patriarhală, 8.VI.1967] La adresa Dv. nr. 5869/1967, vă facem cunoscut că, prin decizia noastră, nr. 263/1967, s-a recunoscut pe data de 1 iunie 1967, încetarea angajării prin demisie a lui Boca Zian Vălean, din postul de muncitor specialist pictor de la Institutul Biblic Ateliere-pag. 11. poz. 55 din schema A[dministraţiei] P[atriarhale] fonduri proprii pe anul 1967. Împuternicit regional, ss/Niţă Pascu; Secretar, I. Anghelescu"[451].

3.VI. 7

PATRIARHALA

La adresa Dv., nr. 5869/1967, vă facem cunoscut că, prin decizia noastră, nr. 263/1967, s-a recunoscut pe data de 1 iunie 1967, încetarea angajării prin demisie a lui Boca Zian Vălean, din postul de muncitor specialist pictor de la Institutul Biblic Ateliere-pag. 11. poz. 55 din schema A.P. fonduri proprii pe anul 1967.-

ÎMPUTERNICIT REGIONAL,

Niţă Pascu.

Secretar,

I. Anghelescu.

Aprobarea DEMISIEI Părintelui Arsenie Boca, 1 iunie 1967.

---

[450] Administraţia Patriarhală, Serviciul Personal, către Departamentul Cultelor, 1 iunie 1967.

[451] Administraţia Patriarhală, Servciul Personal, către Departamentul Cultelor, 1 iunie 1967.

La scurt timp de la aprobarea demisiei (1 iun. 1967), are loc licitaţia (4 iun. 1967) pentru executarea lucrărilor de *pictură din nou* de la biserica parohiei Drăgănescu (com. Mihăileşti, jud. Giurgiu, cca. 30 km de Bucureşti). *Pictorului bisericesc autorizat* Boca Arsenie i se încredinţează acest proiect:

*„[**ARHIEPISCOPIA BUCUREŞTILOR**, 14 august 1967] Vă aducem la cunoştinţă că – pe baza unui deviz în sumă totală de lei 33.300, avizat de Comisiunea pentru pictura bisericească în şedinţa sa din 24 aprilie 1967 (tem.nr.5851/1967) şi pe baza licitaţiei din 4 iunie 1967 – avizată favorabil de Comisiunea pentru pictura bisericească în şedinţa sa din 3 iulie, (tem. Nr. 9334/967) – Centrul Eparhial al Arhiepiscopiei Bucureştilor a aprobat executarea lucrărilor de pictură din nou de la biserica parohiei Drăgănescu, comuna Mihăileşti, raionul Drăgăneşti-Vlaşca, regiunea Bucureşti, de către pictorul bisericesc autorizat Boca Arsenie, în limita sumei de 29.300 (tom. Nr. 13723/967).*

Pentru executarea acestor lucrări, potrivit art. 3 din Dct. Nr. 144/958, parohia nu are nevoie de autorizaţie, - biserica respectivă nefiind monument istoric [...]. Vicar, ss/ /Preot Alexandru Ionescu; Consilier Administrativ, ss/Preotul Stan C. Dimancea” [452].

Programul iconografic realizat de către Părintele Arsenie Boca la Drăgănescu trebuie interpretat în *cheie*

[452] În partea din dreapta sus este numărul de înregistrare de le registratură: Departamentul Cultelor de pe lângă Consiliul de Miniştri Colectivul de Împuterniciţi Bucureşti: ÎMPUTERNICITUL CAPITALEI ŞI REGIUNII BUCUREŞTI, INTRARE/EŞIRE 2920, Data 15 VIII. 1967.

isihastă. Părintele a înfrumusețat pereţii bisericii cu reprezentanţi ai *isihasmului internaţional* (Sfinţii: Antonie cel Mare, Pavel de Teba, Macarie Egipteanul, Efrem Sirul, Maria Egipteanca, Ioan Scărarul de la Sinai, Grigorie Palama din Tesalonic şi Muntele Athos, Daniil Sihastrul din Țările Române, Ioan de Rila din Bulgaria, Paisie Velicikovski, Serghie de Radonej şi Serafim de Sarov din Rusia, Nicodim de la Tismana şi Prislop, etc.). Părintele Arsenie ne *livrează iconografic* un *sistem* pentru curăţirea, iluminarea şi îndumnezeirea noastră, o adevărată cateheză ortodoxă în culori [453] şi în duh patristic-filocalic despre *viaţa*

---

[453] Referitor la culorile utilizate pentru a picta scene iconografice, maestrul iconar Grigore POPESCU spunea: „când am pornit icoana aceasta, am socotit că poţi să-l cunoşti pe Dumnezeu sub o formă... e vorba de pictură colorată. Deci, icoanele vechi care sunt destul de terne... şi încă se mai practică această cromatică destul de redusă, rămasă la nuanţe, aici am pornit pe o icoană mai colorată. De ce? Pentru că Dumnezeu e în toate [teologia raţiunile dumnezeieşti din făpturi]: în dealuri, în oameni… şi atunci e mare bucurie. Icoana transmite această bucurie, te cheamă, şi coloritul care trebuie să aibă o anumită intensitate, de multe ori sunt culori naturale, şi trebuie să se regăsească în pictură. O biserică nu e locul de înmormântare, e locul de înviere. Când eşti în faţa unei icoane, învie creştinul din tine. Şi atunci noi pornim, şi aşa este gândul meu, ca ea să transmită ceva optimist. […] Am abandonat monotonia: negru, marourile, culorile obositoare de frunze putrezite şi am venit cu o cântare de primăvară care să sădească bucuria în suflet. Şi atunci omul, după o rugăciune sau o vizionare prima dată, căci poate nu a spus rugăciunea din anumite motive, pleacă cu un sentiment trăitor în bucurie… şi de aceea coloritul vine şi aduce această notă optimistă… lumina […] Pictura nu se face din patru culori: roşu, galben, albastru, negru, ci din zeci, sute şi mii de nuanţe. Toate contribuiesc şi dau şi întăresc o imagine care pentru unul nu spune nimic, dar pentru altul care o urmăreşte de aproape, găseşte şi descoperă lucruri pe care alţii nu le observă", Maestru iconar Grigore POPESCU, *Atelierul Internaţional de Pictură Bisericească 6-9 nov. 2012*, interviu în: *http://www.pemptousia.ro/video/interviu-cu-maestrul-iconar-grigore-popescu [18 iun.2014].*

duhovnicească; este reprezentată Cărarea Împărăţiei, în fapt calea către îndumnezeire. Urmând această *metodă a vieţii duhovniceşti* creştinul poate ajunge om împărătesc după cum ne-a îndemnat Mântuitorul Iisus Hristos în Predica de pe Munte, atât de dragă Părintelui Arsenie Boca, şi poate ajunge să-L vadă pe Dumnezeu: „Fericiţi cei curaţi cu inima că aceia vor vedea pe Dumnezeu”.

De exemplu, în scena *Călugărului răstignit* [în partea stângă a naosului], monahul de pe cruce, prin *lepădare de sine şi ascultare de Dumnezeu,* este implicat în procesul de curăţire-iluminare-îndumnezeire:

A. **Curăţire de patimi (κάθαρσις, catharsis) pentru a-şi afla vindecarea sufletului şi a trupului.** Scopul efortului ascetic este curăţirea de patimi şi descoperirea lui Hristos statornicit în inimă la Botez. Aceasta presupune rugăciune continuă şi luptă ascetică neîncetată. Totodată asceza are ca scop dobândirea *dragostei* (după Sf. Maxim **Mărturisitorul)** ca lucrare/energie a sufletului: prin *nevoinţa (gr. ἄσκησις, askesis*, asceza; *ἀσκητής, asketis, ascet) cu dreaptă socoteală (gr. διάκρισις, diakrisis*, discernământ*), prin atenţie-trezvie (gr. νῆψις,* nepsis*) în Hristos şi prin rugăciune smerită (Rugăciunea lui Iisus: Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine, păcătosul!; gr. „Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ, υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, τὸν ἁμαρτωλόν!”, Kyrie Iisou Christe Yie tou Theou, Eleison me, ton amartolon!).* Monahul se află în război nevăzut cu patimile sale, dar şi cu diavolul care caută să-l înlăture de pe calea *luptei ascetice* (praxis; curăţire) şi a *contemplaţiei* (iluminare şi îndumnezeire), să-i slăbească credinţa şi să abandoneze *metoda vieţii duhovniceşti* pentru a reveni la *modul natural al vieţii*, suflându-i călugărului: **„RABZI CA UN PROST; JOS DE PE CRUCE!”**: „toată

strădania protivnicului aceasta este: să desfacă dragostea şi cunoştinţa noastră de Dumnezeu şi să le dea, prin patimi, ca obiect de preocupare nimicul şi absurdul. De aceea vicleanul nu se dă la o parte de-a reduce la nimic şi la absurd chiar şi virtuţile. Drept aceea e destul să izbutească o mutare mai încoace, mai aici, a scopului ultim al virtuţilor, şi cu asta a redus la nimicul slavei deşarte şi la absurd toată strădania virtuţii. Iată-ne, printr-o singură întorsătură măiastră a vicleanului, deşertând virtuţile în sacul spart al patimilor şi culegând, în schimb, vorbe goale de la oameni şi rânjetul lui sinistru. Trebuie deci multă şi adancă deosebire a gândurilor"[454]. Dar de ce se leagă demonul tocmai de răbdare? Pentru că „cine rabdă ajunge la o bună cunoştinţă de sine şi de Dumnezeu. Abia de aci încolo e nădejde să schimbe Dumnezeu cele rele de pe tine şi să-ţi dea cele bune, nu numai aici, ci şi în viaţa veşnică"[455].

Termenul *nevoință* în sens monahal este sinonim cu asceză. Nevoința călugărului înseamnă tăierea voii, adică ascultare de părintele duhovnic şi de ierarhia bisericească. Părintele Arsenie Boca şi-a tăiat voia timp de treizeci de ani. Voia sa era să-şi trăiască viața în mănăstire, însă conducătorii Statului şi ai Bisericii din epocă nu i-au permis acest lucru. Aceştia nu au avut vreun motiv întemeiat pentru a-i refuza dorința. Putem spune că Părintele a suportat o formă de martiraj de lungă durată pentru convingereile sale teologice de *viață în Hristos,* timp 30 de ani (1959-1989). Mai marii Bisericii au ascultat de ordinul Securității de a-l scoate din

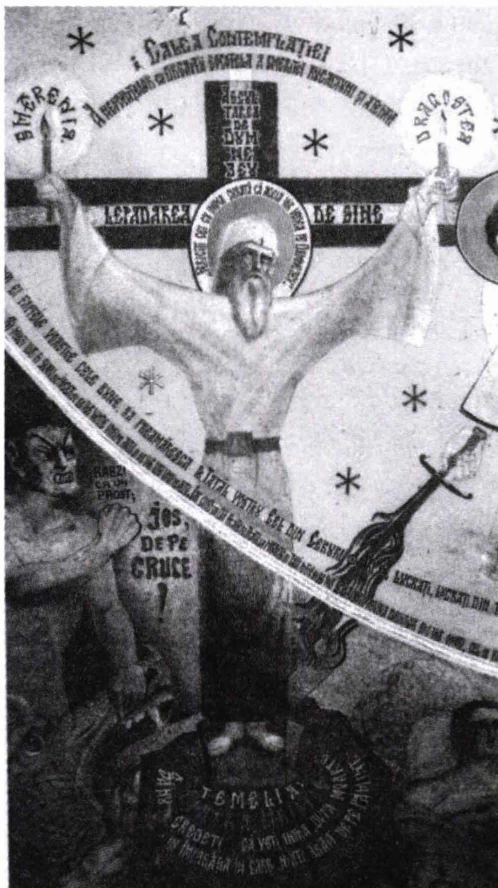
---

[454] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăției...*, p. 180.
[455] Părintele Arsenie BOCA, *Note şi schițe de predici de la Mănăstirea Sâmbăta*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in" şi „Îngerul cu cădelniță de aur" (Iezechiel 9, 3; 10, 2 şi 6; Apocalipsă 8, 1-6)*, Ed. Charisma, Sinaia, 2008, p. 251.

mănăstire (numele celor care trebuiau să părăsească mănăstirea au fost trimise în plic pe traseul Securitate-Departamentul Cultelor-Sfântul Sinod-Episcopie). Părintelui Arsenie, în ordinul emis de Episcopia Aradului, i se impunea „să iasă din mănăstire fără rasă, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziție suma necesară pentru aşi (sic!) achiziționa un costum civil” (Actul nr. 2407/14 mai 1959).

Despre legătura dintre lepădarea de sine şi răbdare, Părintele Arsenie Boca susţinea: *„Lepădarea de sine nu se realizează dintr-o dată sau odată pentru totdeauna, ci trebuie timp şi răbdare. Timp pentru deprindere şi răbdare pentru greutatea ei... Răbdare trebuie să avem mai întâi cu noi înşine, ca să nu cădem în întristare, apoi trebuie să aibă şi alţii răbdare cu noi, până deprindem desăvârşit lepădarea de sine. Dacă învăţăm practic lepădarea de sine şi sporeşte dragostea în inima noastră, răbdarea încetează de a mai avea înfăţişarea negativă de necaz şi se schimbă în bucurie, cu toată întristarea mea sunt covârşit de bucurie... Mulţi tirani s-au îngrozit de răbdarea mai presus de fire a sfinţilor, prin a mărturisi şi ei pe Hristos, de asemenea, cu acelaşi preţ al vieţii... Atâta am înţeles din taina răbdării sfinţilor. Este ascunsă în ea o mare bucurie". Răbdarea (ὑπομονή, hupomoné), în sens patristic, ca energie/lucrare a sufletului „vine de la legătura cu experienţa lui Hristos Însuşi."*[456]

[456] Preot dr. Joseph J. ALLEN, *Slujirea Bisericii chip al grijii pastorale, trad. Irineu Pop Bistriţeanul,* Ed. Renaşterea, Cluj-Napoca, 2010, p. 120.

Călugărul răstignit de la Biserica Drăgănescu.

Ştim totodată că părintele Arsenie Boca punea accent pe curăţirea sufletului omului prin mărturisirea păcatelor în *Taina spovedaniei,* numită şi „al doilea botez", taină care se repetă (spre deosebire de Botez), în funcţie de solicitările creştinilor. Părintele Dumitru Stăniloae descria într-un articol din ziarul *„Telegraful român"* din 1943 atmosfera în care se realiza Taina Spovedaniei la M-rea Brâncoveanu: *„Pe pajiştea mănăstirii şi prin încăperile ei se află zilnic 200-300 de fiinţe omeneşti îngenuncheate pe sub streşinile ei în*

rugăciune şi scrutându-şi trecutul de păcate a căror povară nu o mai pot suporta. Mulţi dintre ei, veniţi de la sute de kilometri, stau acolo de la câte două până la câte cinci săptămâni, hrănindu-se atât de bine şi de întremaţi, încât nu le-ar mai veni să plece, iar dacă pleacă, se întorc la scurte intervale... Dar ceea ce te covârşeşte lângă aceşti oameni este încordarea cu care aşteaptă să le vină rândul la mărturisirea păcatelor, când fiecare ştie că părintele [Arsenie Boca] va sta numai cu el 4-5 ore în convorbire intimă purificându-i toate măruntaiele sufletului şi toate colţurile trecutului de petele chinuitoare ale păcatului... Predica de la Sâmbăta de Sus are ca obiect principal combaterea păcatului prin trezirea gândului la prezenţa vie a lui Hristos. De aceea, treapta în care culminează pregătirea pelerinului este mărturisirea. Te minunează acuta sensibilitate faţă de povara insuportabilă a păcatului ce se trezeşte în oameni la Sâmbăta."[457]

Mai târziu, Părintele Arsenie, „ostenitorul smerit de la Sâmbăta [şi Prislop]" cum îl numea Pr. D. Stăniloae, a fost scos pe nedrept din mănăstire [14 mai 1959] de către oficialităţile bisericeşti pentru a face hatârul Securităţii comuniste. I s-a ridicat dreptul de a purta haine preoţeşti şi de a sluji. Astfel nu a mai putut săvârşi Taina Spovedaniei, însă, după anul 1967 predica prin scenele programului iconografic de la Drăgănescu, unde a reuşit să înfăţişeze Taina Spovedaniei şi chiar să o definească teologic în absida dreaptă a bisericii: „Spovedania, Taina Pocăinţei, prin care puterea lui Dumnezeu, dată preoţilor, şterge biruinţele diavolului asupra omului. Căci «păcatul» aceasta este: o conspiraţie între diavol şi minte împotriva lui Dumnezeu, sau

---

[457] Dumitru STĂNILOAE, *Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu*, în *Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 aug. 1943, p. 1-2.

împotriva unei porunci a Lui, - o ascultare a omului de Satana şi nu de Dumnezeu. Când aceste biruinţe sunt spovedite şi ispăşite prin canon şi necazuri, acelea nu mai au nici o greutate la cântarul judecăţii particulare. Când sunt spovedite, dar numai pe patul morţii şi n-a mai rămas timp de canon şi îndreptare, diavolii vin şi înfricoşează sufletul cu necaz şi urgie mare. Dacă însă omul a ars păcatele pe pămînt măcar cu o lacrimă, aceasta nu se pierde, ci poate atrage mila lui Dumnezeu. Când biruinţele lui rămân consimţite întru totul toată viaţa şi neşterse de Taina Pocăinţei, omul acela – deşi botezat – s-a făcut fiu «aceluia» de care a ascultat. Biruinţele «lui» au toată greutatea fărădelegii şi cumpliţii au câştigat sufletul omului. Sufletele drepţilor însă ca un şuvoi de foc urcă la cer, ca unele ce s-au îmbogăţit în Focul Duhului Sfânt".

Mântuitorul Iisus Hristos: „El e modelul de luptă, cât ţine Cărarea"[458]; El este „măsura desăvârşirii"[459].

Credincioşii „au de purtat o întreită luptă, care ţine o viaţă întreagă: lupta cu ei înşişi, cu patimile contra firii, după trup şi după duh; cu «lumea» indiferentă şi necredincioasă; şi lupta împotriva uneltirilor vicleanului"[460]; „iar vrăjmaşii mântuirii sunt aceştia: lumea, trupul şi diavolul".

Prima piedică:

Lumea: veacul viclean, placul oamenilor, slava deşartă

Arme: „Cine vrea să biruie această primă piedică în calea mântuirii, are la îndemână aceste trei: răbdarea, iertarea şi rugăciunea"[461].

---

[458] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 28.
[459] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 26.
[460] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 17.
[461] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 19.

A doua piedică:

a) Viciile trupului: patimile şi poftele.

Arme: rugăciunea şi postul cu dreaptă socoteală (după vârstă, după sănătatea rămasă, după tăria şi felul ispitelor): „sub îndrumarea unui duhovnic iscusit care ştie cumpăni pentru fiecare ins aparte: măsura, trebuinţa şi putinţa fiecăruia[462].

b) Viciile minţii: iubirea trupească de sine (începătura mândriei)

Arme: lepădarea de sine („o poate face numai cine s-a ridicat cu mintea mai presus de cele deşarte şi s-a desfăcut din toată dragostea lumească şi şi-a strămutat puterea dragostei sale, toată, către Dumnezeu"[463]) în „încercări, certări şi ocări"[464].

Bucuria neînfrânată: „chiar cea pentru daruri cu adevărat duhovniceşti, te poate face să uiţi că încă n-ai ieşit cu totul din împărăţia ispitelor"[465].

A treia piedică: diavolul (îngerii căzuţi), puterea răului în persoană.

Arme: Numele Domnului şi al Maicii Domnului; Sfânta Cruce; smerenia sufletului – „Pentru păcatele mele pătimesc acestea, Doamne, izbăveşte-mă de cel rău"[466]; „a nu admite existenţa personală a îngerilor căzuţi şi a nu recunoaşte influenţa lor asupra vieţii sufletului, asupra minţii cu deosebire, dovedeşte fie un raţionalism sec şi trufaş, fie o ignoranţă a suficienţei de sine"[467].

Părintele Arsenie Boca într-o schiţă de la M-rea Sâmbăta (11 ianuarie 1943), predicând despre *războaiele*

[462] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 22.
[463] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 22.
[464] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 23.
[465] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 24.
[466] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 25-26.
[467] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 25.

diavolului cu sufletul, evidenţia treptele păcatului: momeala, asupreala, lupta, învoiala, fapta, a doua fire, robia desăvârşită asupra trupului şi a minţii, deznădejdea, omorârea de sine[468]. Diavolul poate birui fie: *partea poftitoare („plăcerea"), partea iuţoasă („aprinderea mâniei"), fie partea cugetătoare (mândrie şi întunecare, aprinzându-le sau întunecându-le).*

B. **Iluminare (gr. φωτισμός, fotismos) a minţii (νοῦς, nous):** desăvârşirea darurilor Duhului Sfânt primite prin Taina Mirungerii, desăvârşirea virtuţilor *smereniei (ταπεινότητα,* tapinotita, „Starea normală a minţii este smerenia şi numai smerenia" [469], „Smerenia este lucrarea Duhului Sfânt de cunoaştere a păcatelor, fără deznădejde"[470] - Pr. Arsenie Boca*) şi dragostei* (ἀγάπη, agape) întru Hristos ca lucrări (energii) ale sufletului şi daruri ale Duhului Sfânt care devin depline prin iluminare („***Dragostea*** te ridică, iar ***Smerenia*** te ţine ca să nu cazi!", Sf. Ioan Scărarul); „Dumnezeu prin harul său ne comunică dragostea ca energie necreată, ţinând cont că „ortodoxia consideră dragostea o energie necreată, comunicată de Duhul Sfânt, o energie dumnezeiască şi îndumnezeitoare, prin care participăm real la viaţa Sfintei Treimi"[471].

C. **Îndumnezeire (gr. θέωσις, teosis)**, ce este întotdeauna *dăruită* de Dumnezeu (prin harul dumnezeiesc), niciodată obţinută în mod automat de credincios: „realizarea

---

[468] Părintele Arsenie BOCA, *Războaiele diavolului cu sufletul*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in"...*, p. 177.

[469] Pr. Arsenie BOCA în: P.S. Daniil STOENESCU, *„Arhanghelul" de la Prislop şi alte scrieri...*, p. 260.

[470] Părintele Arsenie BOCA, *Războaiele diavolului cu sufletul*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in"...*, p. 178.

[471] Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 352.

desăvârşită a îndumnezeirii se împlineşte în iubire, în iubirea duşmanilor în mod special, chiar până la punctul de a muri pentru ei. Rugăciunea şi «teologia mistică» constau în «lipsirea» cuiva nu doar de toate lucrurile, ci şi de sine"[472]. „Fericiţi cei cu inima curată că aceia vor vedea pe Dumnezeu" (Matei 5, 8), mesajul Mântuitorului Iisus Hristos transmis tuturor oamenilor în *Predica de pe Munte* (Matei 5-7), l-a scris Părintele Arsenie Boca la Drăgănescu pe aureola călugărului răstignit, adică omul curăţit, iluminat, poate să-L vadă pe Dumnezeu cum îl vedeau, înainte de cădere, protopărinţii Adam şi Eva.

Despre această vedere a scris şi Sf. Simeon Noul Teolog pentru care experienţa mistică era legată de vederea lui Dumnezeu ca lumină necreată ce transfigurează sufletul şi trupul celor care o au: „pentru că bucuria e vederea feţei Tale, Dumnezeul meu, căci nu numai că eşti tot binele, ci celor ce Te văd le dăruieşti tot binele, pe cei pe care-i priveşti îi umpli de împărtăşirea Ta nu numai în veacul viitor – vai, celor ce grăiesc aceasta! – ci şi acum în trup îi vezi pe cei ce sunt vrednici [de Tine], adică s-au curăţit prin pocăinţă, şi le dai şi lor să Te vadă limpede, nicidecum într-o imaginaţie sau într-o reflecţie a minţii, nici numai într-o simplă amintire, cum gândesc unii, ci în adevărul unei realităţi dumnezeieşti şi al unui lucru înfricoşător spre plinirea cu adevărat a economiei dumnezeieşti"[473]; de asemenea, patriarhul isihast Calist al

---

[472] Ioannis ZIZIOULAS, Mitropolitul Pergamului, *Comuniune şi alteritate. Fiinţarea personal-eclesială,* trad. engl. pr. dr. Liviu Barbu, Ed. Sophia, 2013, p. 137. Mitropolitul Ioannis îşi fundamentează studiul pe teologia Sf. Maxim Mărturisitorul, citând exact scrierile sfântului în cartea sa.

[473] Sf. Simeon Noul Teolog, *Imne, epistole şi capitole. Scrieri III...*, p. 283.

Constantinopolului[474] (1350-1353; 1355-1363), în *Viaţa şi faptele Sf. Grigorie Sinaitul,* părintele său isihast: „omul, care s-a făcut prin duhul lui Dumnezeu, vede precum vedea şi Adam înainte de încălcarea poruncii; să aflăm lumina cea dintru începuturi, sădită în sufletele noastre, pe care, prin încălcarea poruncii, a întunecat-o Adam"[475].

Mântuitorul Hristos este Vindecătorul şi Temelia *căii contemplaţiei* (gr. θεωρία, teoria) în care este angajat călugărul răstignit ce are ca ţintă unirea cu Dumnezeu: „în Tradiţia patristică, cuvântul *teorie,* [altfel spus, contemplaţie,] are cel ce vede. Şi din punct de vedere teologic cineva vede în două moduri: în primul rând, el vede prin intermediul credinţei lăuntrice, adică prin rugăciunea minţii, pentru că rugăciunea minţii este un fel de vedere a lui Dumnezeu, în timpul căreia omul vede pe Dumnezeu în sensul că Îl simte pe Dumnezeu că se roagă întru el. Această simţire se numeşte simţire *noetică* şi este o pură experienţă. Această simţire noetică reprezintă prima treaptă a teoriei [sau a contemplaţiei]. Cea de-a doua treaptă a acestei teorii [sau contemplaţii] este îndumnezeirea, care este însăşi vederea lui Dumnezeu, adică vederea Luminii necreate, în timpul căreia

---

474 Activitatea patriarhului isihast Calist al Constantinopolului (1350-1353; 1355-1363) este legată de recunoaşterea Mitropoliei Ţării Româneşti în 1359, când printr-un document oficial în limba greacă, mitropolitul Iachint de Vicina este recunoscut ca mitropolit al Ungrovlahiei. De asemenea a trimis o scrisoare domnitorului român Nicolae Alexandru Basarab prin care l-a înştiinţat de hotărârea Sinodului Patriarhiei de Constantinopol conform căreia Ţara Românească este sub ascultarea acestei patriarhii, iar mitropolitul este numit de către aceasta.

475 Patriarhul Calist al Constantinopolului, *Viaţa şi faptele Sf. Grigorie Sinaitul*, text bilingv slavo-român, trad. Dragoş Şesan, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2013, p. 35.

încetează rugăciunea. În timpul contemplaţiei, mintea omului este vindecată”[476].

Calea contemplaţiei pe care este angajat călugărul răstignit cuprinde de fapt etapele *iluminării* şi *îndumnezeirii*, ce se întrepătrund cu *praxis*-ul (asceza pentru dezrădăcinarea patimilor şi dobândirea virtuţilor). Recurgem tot la marele teolog Ioan Romanidis (1927-2001) care explică foarte bine ce este de fapt contemplaţia:

> *„Contemplaţia constă în iluminare şi în îndumnezeire. Iluminarea reprezintă o stare neîntreruptă, care există de-a lungul întregii zile şi nopţi, chiar şi în timpul somnului. Pe când îndumnezeirea este o stare în timpul căreia cineva vede slava lui Dumnezeu şi care durează atâta timp cât doreşte Dumnezeu. Un iluminat poate să nu ajungă niciodată la îndumnezeire. Dumnezeu, Care dăruieşte această stare, socoteşte de cuviinţă dacă este necesar ca să conducă un iluminat la îndumnezeire. Şi faptul că el conduce pe careva la îndumnezeire poate să însemne că în felul acesta, adică fără această stare, va fi mai bine pentru sufletul lui, deoarece în caz contrar îndumnezeirea putea să-l fi vătămat, de exemplu, să-l fi condus la mândrie [...]. Aşadar, experienţa îndumnezeirii nu este automată [...]. Prin urmare în aceste două stadii de contemplaţie, adică în iluminare şi în îndumnezeire, cunoaşterea lui Dumnezeu este în mod clar experimentată.’*[477]

Treptele desăvârşirii nu trebuie privite în mod etapizat, odată atinsă o treaptă nu trebuie de fapt abandonată, ci ele se întrepătrund: „Chiar dacă isihastul a dobândit treapta contemplării (theoria), el rămâne obligat să se angajeze în fapte (praxis), să se străduiască să dobândească virtuţile şi să

---

[476] Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică...*, p. 115-116.

[477] Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică...*, p. 55-56.

lepede patimile. Praxisul şi theoria, viaţa activă şi viaţa contemplativă, nu trebuie să fie privite ca două stadii succesive – una încetând când începe cealaltă – ci, mai degrabă, ca două trepte ale experienţei duhovniceşti ce se întrepătrund şi sunt simultan prezente în viaţa de rugăciune. Fiecare este chemat să lupte pe planul praxis-ului până la sfârşitul vieţii"[478].

Nr.	Treptele desăvârşirii (*Cărarea Împărăţiei Lăuntrice*)	
1.	**Curăţirea de patimi** (gr. κάθαρσις, catharsis)	**Asceza – Praxis** Nevoinţă-asceză cu dreaptă socoteală; trezvie în Hristos; rugăciune
2.	**Iluminarea** (gr. φωτισμός, fotismos)	**Mistica – Contemplaţia** (gr. θεωρία, teoria) - „mintea omului este vindecată"
3.	**Îndumnezeirea** (gr. θέωσις, teosis)	

Biserica de la Drăgănescu este singura biserică pictată integral de către Părintele Arsenie Boca. Însă, înainte de a merge la Drăgănescu, vom vedea că Părintele Arsenie a pictat la biserica din satul Bogata Olteană[479] (com. Hoghiz), situat pe ruta Braşov-Rupea-Sighişoara, al cărei ctitor era preotul Spiridon Cândea, pe care-l cunoştea încă din vremea studenţiei, căci acesta fusese spiritualul (îndrumătorul duhovnicesc al studenţilor) şi administratorul Academiei Teologice din Sibiu în 1930.

[478] P.S. Kallistos WARE, *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă,* p. 90-91.

[479] Adresez mulţumiri pe această cale Părintelui Mihai Simen, parohul Bisericii Sfânta Parascheva din satul Bogata Olteană (comuna Hoghiz, jud. Braşov) situat pe ruta Braşov-Rupea-Sighişoara, pentru căldura spirituală cu care ne-a primit şi generozitatea cu care ne-a dăruit un exemplar al Monografiei Comunei Bogata Olteană.

Cum a început colaborarea dintre preotul profesor Spiridon Cândea şi Părintele Arsenie?

În primul rând trebuie să spunem că preotul profesor Spiridon Cândea[480] s-a născut în satul Bogata Olteană, unde a dorit să ctitorească o biserică monument, unică în Sud-Estul Europei, care să dăinuie peste veacuri. A căutat astfel cele mai bune metode de realizare şi cei mai pricepuţi oameni din vremea respectivă.

În 1945, Părintele Spiridon Cândea a devenit consilier tehnic la Ministerul Cultelor, la solicitarea lui Petru Groza, prim-ministrul de atunci, unde a rămas până în anul 1948. Astfel, în 1945 l-a întâlnit întâmplător în Bucureşti pe Nicolae Creţoiu, prim-arhitect al Băncii Naţionale a României. Nu se mai văzuseră demult; îl cunoştea din tinereţe, căci strămoşii lui Nicolae Creţoiu erau din Bogata Olteană. Arhitectul s-a angajat să întocmească gratuit planul pentru realizarea unei biserici din piatră fasonată, ce urma să fie extrasă din stâncile de pe Valea Bogăţii. Părintele Spiridon Cândea a întâmpinat multe piedici până a reuşit să adune piatra de care avea nevoie. Zidirea bisericii a început la data de 31 mai 1955. Meşterul care s-a ocupat de ridicarea bisericii se numea Francisc Dibernardo, fost pietrar la CFR. Cioplise pietre pentru poduri, tunele, pentru împodobirea gărilor mari etc. El era italian de origine, dar se căsătorise cu

---

480 Părintele profesor Spiridon Cîndea îi dispreţuia profund pe comunişti, dar a încercat pe de-o parte să-şi realizeze interesele personale, iar pe de altă parte să evite închisoarea: „urăsc pe comunişti, chiar dacă m-ar face cel mai bogat om. Ei au exterminat sute de mii de legionari şi nu pot uita acest fapt"; „legăturile mele cu comuniştii au fost numai din cauza apărării intereselor mele personale pe care nu aveam cum să le apăr altfel decât prefăcându-mă că sunt alături de comunişti" (ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 154-155).

o unguroaică şi locuia în satul Apaţa. Avea 70 de ani: „socotesc că nu exagerez câtuşi de puţin când spun că Francisc Dibernardo a fost un om trimis de Dumnezeu ca să realizeze această lucrare, rânduit de pronia cerească spre a înfăptui biserica aceasta. Şi mai interesantă, şi mai ieşită din comun apare această lucrare dacă ne gândim că este prima clădire pe care a construit-o, în viaţa lui, Francisc Dibernardo. Deci, această biserică este unica construcţie, este prima şi ultima lui operă de acest gen. Eu socotesc că este o adevărată minune ca un om care în întreaga lui viaţă n-a mai construit nici măcar o căsuţă mică şi neînsemnată, a avut curajul, inspiraţia, priceperea şi puterea să construiască – la 70 de ani – o biserică în genul, de proporţiile şi pretenţiile bisericii din Bogata”[481]. Pentru bucăţile mari de piatră, ce trebuiau sculptate, cu forme şi unghiuri complicate, a fost angajat pietrarul Constantin Ştefan, ce urmase Şcoala de Arte şi Meserii din Câmpulung Muscel. Lucrările pentru înălţarea bisericii au luat sfârşit în anul 1960.

După terminarea lucrărilor în piatră s-a pus problema programului iconografic. Spiridon Cândea a dorit un nume mare. Dintre Ştefan Constantinescu, profesor la Belle-Arte în Bucureşti, Nicolae Stoica şi Dumitru Popescu, a înclinat pentru primul deoarece i-l recomandase arhitectul Nicolae Creţoiu. Se va dovedi o alegere greşită deoarece acesta nu va ajunge niciodată să picteze ceva pe pereţii bisericii din Bogata, ci doar va amâna începerea lucrărilor prin neseriozitatea sa.

Dar Ştefan Constantinescu se oferise să picteze doar faţada de la intrarea în biserică, adică peretele cerdacului. Nu

---

[481] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata*, în: *File pentru monografia satului Bogata*, Vol. II, Ed. Fundaţia Culturală Arania, 1997, p. 64.

a pretins niciun leu atunci când a venit la Bogata în 1959 pentru a lua contact cu minunata biserică: „Nu intenţionez să câştig niciun leu de la biserica din Bogata. Am eu alte posibilităţi...”[482]. Acelaşi lucru l-a susţinut şi la Sibiu, în anul următor, de faţă cu mai multe persoane: „Nu vă costă nimic, absolut nimic în afara materialului necesar. Lucrarea mea e un fel de danie pentru biserica din Bogata”. Tehnica pe care a dorit s-o folosească pentru peretele cerdacului a fost *dolomita*, „o tehnică – după cum spunea el – foarte veche şi redescoperită recent, despre care pictorul spunea că-l ajută să facă o pictură foarte frumoasă, care va fi ca un smalţ viu colorat şi strălucitor şi în acelaşi timp va fi o pictură care va rezista la umiditate, la ger, precum şi la cele mai mari călduri posibile”. Deşi Spiridon Cândea, a optat pentru *frescă* iniţial, s-a lăsat convins de „marele” maestru.

Această tehnică *în dolomită* necesita însă materiale speciale care puteau fi comandate doar la uzinele de produse sodice. Spiridon Cândea a reuşit să procure materialele de la Ocna Mureşului. Întorcându-se la Sibiu, l-a întâlnit pe Părintele Arsenie Boca: „de la Ocna-Mureşului am venit cu camionul la Sibiu, unde am ajuns noaptea târziu. Mă aştepta pictorul Boca Zian din Bucureşti, renumitul stareţ Arsenie, stareţ de odinioară de la mănăstirea Sâmbăta de Sus. El venise să se intereseze de starea bisericii noi din Bogata şi cu dorinţa de a picta această biserică. În ziua următoare am plecat cu camionul la Bogata luând cu mine şi pe pictorul Boca Zian. Ajunşi la Bogata, am descărcat materialele, iar pictorul Boca, privind îndelung biserica şi meditând ore întregi când în interiorul ei, când afară, mi-a spus:

- Părinte profesor! Biserica aceasta este cu adevărat o lucrare voievodală. Este zidită în întregime din

---

482 Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata…*, p. 108.

pietre de talie, ceea ce dă clădirii o mare valoare şi o nespusă preţiozitate. Cu ajutorul lui Dumnezeu, socotesc că vom reuşi să dăm acestei biserici o nouă putere, care potrivit cuvintelor din Sfânta Scriptură o să facă să vorbească şi pietrele. Eu sunt convins că aceste pietre vor vorbi şi vor vesti pururea şi pretutindeni pe Dumnezeu Unul în fiinţă şi întreit în Ipostasuri.

Am stat de vorbă cu Boca Zian şi ne-am înţeles principial ca să lucreze în frescă toată pictura interioară a bisericii din Bogata"[483].

Prima încercare de pictare în dolomită la Bogata s-a dovedit un eşec din cauza calităţii materialelor. Pe lângă acest lucru, pictorul Ştefan Constantinescu a venit la Bogata după îndelungi aşteptări în toamna anului 1960: „greu, nespus de greu, şi numai după multe promisiuni, amânări şi tot atâtea aşteptări zadarnice cu trăsura la gară, am reuşit să determin pe pictor să vină la Bogata". Dar degeaba a venit, uzina chimică nu respectase reţeta şi livrase materiale necorespunzătoare, astfel că soluţia chimică împrăştiată pe pereţi nu se usca.

A mai trecut un an. Spiridon Cândea i-a scris Părintelui Arsenie Boca o scrisoare în care-i cerea să facă tot ce poate pentru a începe pictarea bisericii:

„Iubite părinte,

Azi am primit de la Arhiepiscopia din Sibiu adresa Institutului Biblic din Bucureşti prin care mi se aduce la cunoştinţă că s-a aprobat cererea pentru întocmirea unui proiect de pictură şi tot astăzi am expediat prin mandat poştal suma de 2050 lei, adică jumătate din costul acestei lucrări etc.

---

[483] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 111.

Asta înseamnează că am făcut primii paşi spre realizarea unui vis, a unor dorinţe mari şi curate. Bunul Dumnezeu să ne ajute! Eu ard de dorinţa de a vedea această frumuseţe pe care, din darul lui Dumnezeu şi neînduplecata voinţă a unui pictor nou, o văd cu ochii inimii unică, neîntrecută în strălucire şi valoare artistică. La fel sunt şi nădejdile altora, începând cu ÎPS Sa Mitropolitul Nicolae Colan care este mai mult decât încântat de tot ce am realizat la Bogata.

M-aş bucura dacă ai putea întocmi proiectul pentru altar, deocamdată, în lunile mai şi iunie, ca în luna iulie a.c. [1961] să putem trece la lucrarea directă în Bogata. Asta ca să poţi lucra în lunile de vară, când e frumos, e plăcut, e şi cald şi răcoare, e tot ceea ce un suflet de artist doreşte să aibă în timpul creaţiei. Eu voi face toate eforturile spre a nu împiedica cu nimic lucrarea începută. Să credem reciproc din toată inima unul în celălalt şi amândoi în Dumnezeu!...

Sibiu, 14 mai 1961

Cu dragoste, pr. prof. Spiridon Cândea.'[484]

După ce a terminat lucrările de pictură de la Biserica Elefterie din Bucureşti, Părintele Arsenie Boca, în toamna anului 1960, a plecat la Bogata Olteană pentru a pregăti biserica pentru proiectul iconografic. Dar nu a stat decât câteva luni, deoarece a fost chemat de Patriarhul Justinian pentru a-l angaja la Atelierele Patriarhiei, unde să deprindă tehnica emailului. Securitatea era pe urmele celor implicaţi:

[6 oct. 1960, Sibiu]: „Profesorul Cîndea Spiridon de la Institutul Teologic Ortodox îşi face un titlu de glorie din biserica pe care o zideşte în satul său natal, Bogata de lângă Făgăraş. În prezent face lucrările pregătitoare de pictare. În acest scop – precum ştie Munteanu Ioan, protopopul ortodox

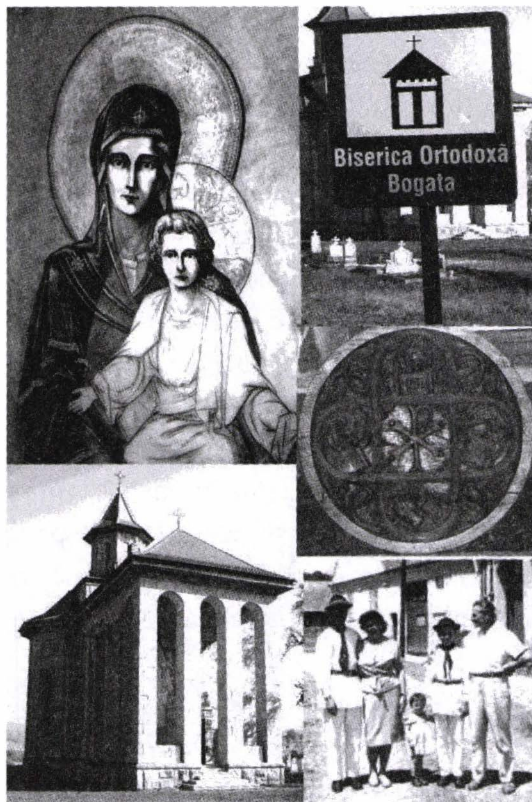
[484] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 113.

> al raionului Sibiu – l-a angajat pe fostul călugăr Arsenie Boca de la mănăstirea Brâncoveanu din Sâmbăta. Acesta urmează să vină la Bogata şi să execute pictura.
>
> Angajându-l pe Boca Arsenie, care şi-a câştigat oarecare «faimă» prin părţile locului, Cîndea scontează să determina un aflux de «credincioşi» spre biserica ce o zideşte, aceştia urmând să lase aici şi bani ori alte «daruri»"[485].

Părintele Arsenie Boca, în vara anului 1961 a revenit pentru două luni la Bogata Olteană, unde a pictat fresca din absida altarului: „la 9 iulie 1961, pictorul Boca Zian a sosit la Bogata, însoţit de ajutorul său, Zamfira Constantinescu, fostă stareţă a mănăstirii de maici din Prislop, care într-adevăr l-a ajutat fără preget. Timp de două luni, lucrând fără încetare din zori şi până în noapte, **pictorul Boca Zian a reuşit să picteze în frescă întreagă absida altarului, zugrăvind pe Maica Domnului şi pe cei doi îngeri, sub bolta unui cer plin de stele**"[486].

---

[485] ACNSAS, MR SB dosar 3881, f. 56. [Agent „Popa Vasile", 6 oct. 1960, a primit Mr. Solomon Desideriu].
[486] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 113.

BISERICA din BOGATA OLTEANĂ

Maica Domnului cu Pruncul – schița frescei din altar[487] (stg. sus). **Părintele Arsenie Boca la Bogata Olteană** (în dreapta jos)[488], alături de (de la stg. la dr.): Ştefan Nicolae, Mioara (fiica Pr. Spiridon Cândea), Maria şi Culiță (fiul lui Ştefan Nicolae).

---

[487] Schița despre care Alexandru Crăciun credea că reprezintă proiectul pentru fresca de la Biserica Sf. Elefterie, este de fapt proiectul Părintelui Arsenie pentru fresca de la Biserica Bogata (sătenii confirmă acest lucru). „Este imensă, are peste trei metri, şi reprezintă, după cât se poate constata, proiectul cu care părintele Arsenie Boca s-a prezentat la Sf. Elefterie-Nou, pentru realizarea frescei din altar". Mulțumiri lui Alexandru Crăciun pentru fotografie (alexandruvalentincraciun.wordpress.com/category/arsenie-boca-1/).

[488] Adresez mulţumiri pe această cale domnului Nicolae Bîrsan pentru generozitatea cu care mi-a dăruit această fotografie.

Tot în vara aceasta, la 5 iulie 1961, după îndelungi aşteptări, Spiridon Cândea a primit materialele chimice pentru cerdac. Însă Ştefan Constantinescu s-a lăsat aşteptat: „scrisori recomandate, pline de laude şi preamărire la adresa lui Fănică, scrisori calde, stimulatoare, telegrame disperate, telefoane cu tot felul de promisiuni ademenitoare, făcute din partea mea, s-au dovedit fără nici un efect. Pictorul nu spunea niciodată că nu vine, ci de fiecare dată preciza ziua şi ora venirii, cerându-mi să-i trimit necondiţionat trăsura la gara Rupea... De multe ori am ieşit cu arhitectul Creţoiu sau cu pictorul Boca un kilometru, doi până la frumoasa pădure de brazi din Măgurici, în întâmpinarea mirelui, întru întâmpinarea celui mai dorit şi mai distins oaspete, pentru ca, văzând de fiecare dată cum se întoarce goală trăsura de la gară, să rămânem toţi deziluzionaţi, iar eu de-a dreptul disperat"[489].

În sfârşit, după îndelungi insistenţe, Ştefan Constantinescu a sosit la Bogata, *însoţit* doar de o servietă. Nu a venit pentru a lucra, ci pentru a negocia, deşi spusese că lucrarea sa *e un fel de danie* pentru Bogata:

> *„seara l-am invitat la cină, împreună cu arhitectul Creţoiu şi pictorul Boca Zian. A venit, a mâncat, a băut, a vorbit şi a glumit mereu, simţindu-se foarte bine. Târziu de tot, când ne îndreptam spre culcare, Fănică a vrut să discute cu mine între patru ochi... «– Domnule Cândea! Am venit să ne înţelegem. Eu am alcătuit proiectul definitiv al picturii peretelui de la intrarea în biserică, în dolomită, şi sunt gata să vin cu alţi pictori, ajutoare ale mele, să executăm această lucrare. Lucrarea însă, costă 80 000». Auzind acest lucru, simţeam că mă trece o furie nebună. Îmi venea să-i strig în faţă: nemernicule, ticălosule! Om pervers, lipsit de cuvânt,*

[489] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 114.

de onoare, de orice demnitate! Apoi să-l pălmuiesc, să-l bat măr la marginea satului meu şi să-l las de pomină, în plină noapte, la marginea drumului... Preţul oficial al picturii bisericeşti în frescă era la vremea aceea de 90-110 lei pe m.p., iar Fănică pretindea peste 1000 de lei pe m.p. Pretenţiile lui erau de neînchipuit. Ce puteam să mai fac? Era ora trei de noapte când am condus pe nemernicul meu pictor în odaia lui de culcare, lăsându-l acolo fără să-i zic nici noapte bună"[490].

A ales să-i ia proiectul şi să găsească altă variantă.

A doua zi de dimineaţă i-a povestit Părintelui Arsenie *marea dezamăgire avută cu pictorul Fănică*:

„Boca Zian, suflet curat de călugăr sincer şi cinstit, «israelitean în sufletul căruia nu zace vicleşug» înţelegând amarul sufletuui meu, mi-a spus: «-Nu trebuie să vă amărâţi atât de mult, părinte profesor! Se va găsi o soluţie. Dumnezeu care le ştie pe toate, le rânduieşte spre binele şi fericirea vieţii, va ajuta cu siguranţă». Aceste cuvinte înţelepte au fost pentru mine ca untdelemnul pe rana deschisă. Ele m-au liniştit cu adevărat". Mai mult, Părintele Arsenie şi-a luat angajamentul de a picta el însuşi peretele cerdacului în dolomită: „am rămas la Bogata, pictorul Boca Zian, Zamfira şi eu. Ne-am frământat şi, în cele din urmă, Boca Zian, cu sufletul lui mare şi curat ca de copil, din iniţiativă proprie, a zis: «- Părinte profesor! Nu trebuie să vă mai frământaţi atât. Eu termin în câteva zile pictura absidei şi voi încerca să desenez, la scara indicată, toate scenele proiectului lui Fănică şi apoi am să fac, pe baza reţetei pe care o aveţi, şi pictarea în dolomită pe peretele de la intrare».

Zis şi făcut. Săptămâni de-a rândul, pictorul Boca Zian a lucrat, făcând detaliile picturii de pe proiectul general al

---

[490] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 115.

lui Fănică. Am rămas uimit şi entuziasmat de priceperea, de talentul, de sârguinţa, de râvna şi de frumuseţea desenelor făcute de pe acest proiect. Cred că în materie de desen este un talent neîntrecut. Ceea ce mi s-a părut mie că îi lipsea pictorului Boca Zian, era experienţa în materie de combinaţie a culorilor şi experienţa de calcul şi de proporţionare a scenelor în spaţiul general al bisericii. A lucrat cu un zel mai presus de orice închipuire şi a realizat până toamna târziu întreaga pictură în dolomită a peretelui din cerdacul bisericii. Mai mult, el a reuşit să facă o pictură excepţional de frumoasă, de interesantă, cu totul neobişnuită şi, în acelaşi timp, o pictură de o reală valoare artistic"[491].

Dar cum *după război mulţi viteji se arată*, Ştefan Constantinescu şi Nicolae Stoica, au venit să vadă ce s-a mai întâmplat la Bogata, cu gândul doar la bani şi pătrunşi de invidie că altcineva a realizat lucrările:

„amândoi aceşti mari pictori au fost – împotriva dorinţei şi speranţelor lui Boca Zian – foarte rezervaţi în aprecierea operei picturale a acestuia. Amândoi au fost de părere că realizările lui Boca Zian nu sunt, din punct de vedere al calităţii artistice, la înălţimea cerinţelor şi a valorii arhitectonice a bisericii. Posibil să se fi strecurat în aceste aprecieri şi o doză de răutate, de egoism şi gelozie profesională, aşa cum se întâmplă foarte des între artişti... aceste păreri au avut darul să amărască peste măsură sufletul pictorului Boca Zian... cu toate acestea nu m-am gândit nici o clipă să renunţ la serviciile pictorului Boca Zian"[492].

Pe lângă toate acestea, pictorul Nicolae Stoica l-a încurajat pe Spiridon Cândea să-şi urmeze ideea iniţială de a

---

[491] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 117.
[492] Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 117.

împodobi întreaga biserică în mozaic, „ceea ce ar da clădirii o valoare unică în tot sud-estul european”.

Astfel Spiridon Cândea a uitat de frescă şi a pornit în căutarea de pietre colorate în toată ţara, dar spera şi într-o sponsorizare de mozaic de Murano (care nu s-a concretizat niciodată) din partea omului de afaceri român stabilit în Italia, Constantin Drăgan.

Spiridon Cândea spera ca mozaicul să-l realizeze tot Părintele Arsenie Boca. Prin urmare, ar fi trebuit ca fresca sa de pe absida altarului să fie dată jos şi, totodată, să se angajeze la o lucrare foarte complicată în mozaic. Preotul profesor i-a scris de câteva ori, însă Părintele Arsenie se pare că nu i-a răspuns deoarece, pe de-o parte, nu era de acord cu ştergerea frescei, iar pe de altă parte, nu dorea să lucreze cu oameni care nu-i apreciau arta. În 10 iulie 1962, Cândea primeşte totuşi o scrisoare din partea Părintelui Arsenie în care i se comunica printre altele:

> *„Dragă părinte profesor,*
>
> *De multe ori v-am scris, dar nu le-am trimis. Prea bine ştiţi şi dumneavoastră că prin mari cumpene sufleteşti au de trecut toţi creatorii frumuseţii: pe pământ cu picioarele şi cu capu-n vis.*
>
> *Faptul că aţi adus problema schimbării picturii cu mozaicul mixtură, după ce s-a început cu frescă, m-a determinat să-mi fac această socoteală: omul caută altceva mai bun decât am putut arăta pe o boltă. Mozaicul veritabil – Murano – sigur e mai bun ca fresca. Deci, pentru unitatea şi monumentalitatea lucrării,* ***fresca mea trebuie dată jos****. La atâta lepădare de mine am ajuns în faţa muranului; dar mixturile de mozaic, după ce am vorbit cu mai pricepuţi ca mine, îmi tăiau şi mie picioarele către lucrare. Nereuşita estetică mi s-ar fi spart şi mie în cap. Eram decis să nu mă mai amestec şi să-l las pe Stoica singur...*

Mi se învechise însă în cap ideea că arta mea nu convinge, nu comunică dragostea mea de credință, nu câștigă nici cea mai zgârcită aprobare a maeștrilor, iar dumneavoastră ați fi preferat și un nume mare, pe o așa bijuterie de piatră. Pricepând toate acestea, n-avea rost să mă prefac că nu pricep. Dar nu era ușor de spus, de aceea se zice că am tăcut, în realitate ***eram ca vulturul în cotețul de găini****...* '[493]

Din anul 1962 până în 1965 lucrările au stagnat la Bogata din cauza lipsei mijloacelor financiare.

Din documentele de arhivă, rezultă că, după ce și-a dat demisia de la Patriarhie la 1 iunie 1967, Părintele Arsenie a avut intenția de a continua lucrările la Bogata Olteană, însă până la urmă preotul Spiridon Cândea s-a temut de avalanșa de oameni care l-ar fi căutat pe Părintele Arsenie:

[14 ian. 1967, Sibiu]: „Donaș [Spiridon Cândea] spune că părintele [Arsenie] BOCA a plănuit să ia cu el pentru întocmirea devizului la Bogata pe părintele SOFIAN și pe încă unul și ar fi bine să se întâlnească toți în Bogata ca să stabilească ce e de făcut, după dorință"[494];

[8 februarie 1968, Sibiu]: „[Spiridon Cândea] mi-a spus că deși era dezgheț și murdar pe străzi [în București], a alergat din Militari și până în Văcărești ca să stea de vorbă cu pictorul Ștefan Constantinescu, să pornească pictarea bisericii din Bogata, dar că are dificultăți cu el, căci acesta

---

[493] Fragment din scrisoarea Părintelui Arsenie Boca primită de Spiridon Cândea pe 10 iulie 1962, în: Spiridon CÂNDEA, *Biserica cea nouă din satul Bogata...*, p. 113.

[494] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 221.

(Ştefan Constantinescu) nu-l mai acceptă pe pictorul Zian Boca (fostul călugăr Arsenie)"[495];

[4 aprilie 1968, Bucureşti]: „Pe la orele 17-18, Cîndea a revenit la cămin – de astă dată cu pictorul Zian Boca (fostul călugăr Arsenie Boca). Au rămas acolo circa 15-20 min, apoi au plecat în oraş. Tot timpul au vorbit de pictarea bisericii din Bogata Olteană"[496].

Spiridon Cândea venise la Bucureşti, alături de S. Vlad, Iorga Ivan, Grigorie Marcu şi Mircea Păcurariu, pentru un simpozion la Patriarhie, cu ocazia împlinirii a 50 de ani de la Marea Unire.

La scurt timp Spiridon Cândea a fost implicat într-un proces politic. Securitatea, care instalase microfoane în casa acestuia, a aflat de „aprecierile injurioase la adresa secretarului general PCR" şi de discuţiile în familie despre „conlucrarea defectuoasă a Statului", şi l-a ridicat de acasă în 1968.

Dar ce discuţii interceptate de microfoanele Securităţii purta Spiridon Cândea? Iată:

„în comunişti, continuă CÎNDEA, nu trebuie şi nu poţi să ai încredere şi anume: una îţi promit în faţă şi alta fac în dos; sunt lipsiţi de cultură, cu mici excepţii; sunt plini de ură şi duşmănie'[497]*; „comunismul are o mare lacună şi anume: a dărâmat burghezia bine pregătită pentru conducerea şi stăpânirea popoarelor şi a ridicat în fruntea acestor popoare proletariatul nepregătit pentru o asemenea lucrare pretenţioasă de conducere politică, socială, economică etc. Pentru aceasta comunismul în loc să fie constructiv, este*

---

[495] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 6, f. 165. sursa „Crivăţ Ioan", 8 februarie 1968]

[496] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 6, f. 99. [sursa „Crivăţ Ioan", 16 apr. 1968].

[497] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 95.

distructiv de la început şi realitatea o confirmă chiar în ţara noastră, unde au fost ridicate la conducerea ţării elemente complet nepregătite: ţigani, hoţi, ticăloşi, inculţi etc. Situaţia aceasta a dus inevitabil la sărăcirea şi distrugerea ţării din toate punctele de vedere. Elementele bine pregătite ale ţării au fost exterminate prin închisori, la «Canal» etc."[498]

Pentru aceste injurii la adresa *sistemului*, a fost închis până la începutul anului 1970 la Văcăreşti, Jilava, Aiud. Securitatea aflase şi de geamantanul plin cu cărţi interzise, betonat între două grinzi de la baza cupolei bisericii din Bogata Olteană, şi se pare că aceştia au mers şi au spart zidul pentru a-l descoperi:

[4 nov. 1968, Sibiu]: „Foarte radios, Spiridon Cîndea mi-a spus ieri seară... «ca prim pas am spus locul unde am ascuns manuscrisul original al cărţii lui C. Z. Codreanu, *Către Legionari*, o traducere în limba germană a acestei cărţi, intitulată *Die Eiserne Garde*, ediţie bibliofilă legată în piele, *Mein Kampf* şi multe alte cărţi de-ale autorilor legionari. Toate aceste cărţi si un revolver istoric, [care] a luat parte la luptele pentru ocuparea postului de radio România de la Bad (6 septembrie 1940). Au fost împachetate într-un geamantan şi betonate între 2 grinzi de la baza cupolei bisericii din Bogata». Cărţile şi revolverul au fost ascunse în biblioteca institutului sub un dulap unde e o trapă care acoperă un locaş... nepărându-li-se locul destul de sigur, în vara anului 1958 le-a dus la Bogata, unde cu ajutorul nepotului său din sat, au amestecat beton, câteva găleţi, a făcut din scânduri un cofrag, a plasat geamantanul între două grinzi, a acoperit cu cofragul şi cu un carton asfaltat, apoi au turnat un strat de cca 10 cm de beton. Ca să nu fie suspect acu făcut aceeaşi operaţie şi pe partea cealaltă

[498] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 153-154.

a grinzii, să pară că umplerea spaţiului a fost şi este o necesitate tehnică a construcţiei."[499]

Spiridon Cândea nu a renunţat la ideea de a-l aduce pe Părintele Arsenie la Bogata nici măcar în perioada anchetelor şi a detenţiei:

[5-7 iunie 1969, Sibiu]: „După eliberare[500], voi continua lucrările de pictură la biserica Bogata, unde voi aduce ca preot pe ARSENIE BOCA şi două călugăriţe din grupul de la Răşinari, care au fost la mănăstirea Prislop din Ardeal şi fiind date afară din mănăstire, locuiesc acum la Răşinari şi lucrează la o cooperativă locală. Este o situaţie cam riscantă, dar o voi aduce la îndeplinire"[501].

[5-7 iunie 1969, Sibiu]: „În toată ancheta aceasta văd că nu s-au legat cu nimic de lucrările de gestiune – fondurile băneşti – de la biserica Bogata. Am muncit mult pentru această biserică – este făcută numai din piatră – pentru care s-a întrebuinţat multă dinamită pe care o procuram eu în mod secret de la un depozit din Răşinari. Cu dinamita aceasta spărgeam piatra în munte, şi după ce o spărgeam

---

[499] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 13, f. 22.

[500] „Spiridon Cândea de 66 de ani, doctor în teologie, profesor la Institutul Teologic din Sibiu, la disciplinele liturgică şi pastorală... a fost luat de acasă [în 1968/1969] pentru aprecieri injurioase la adresa secretarului general PCR, discuţia în familie despre conlucrarea defectuoasă a Statului, aşa cum se discută în mii, zeci de mii de familii româneşti" (ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 13, f. 4). La procesul său au participat ca martori şi Părintele Arsenie Boca şi maica Zamfira: „prin declaraţiile lor m-au apărat şi ARSENIE BOCA cu JULIETA CONSTANTINESCU (călugăriţa). Nu se putea să mă acuze, deşi am discutat de multe ori cu ei despre necazurile pe care le-au adus comuniştii peste ţară şi credinţa noastră. Suferă şi ei ca şi mine şi ca noi toţi care simţim româneşte cu adevărat. Deocamdată stau chitic şi ei până vor veni alte vremuri ca să o facă pe JULIETA stareţă aşa cum doreşte ea" (ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 111).

[501] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 194.

acolo la faţa locului, o transportam pe şantierul bisericii. Mai am ascuns la Bogata o însemnată cantitate de dinamită... Mă gândesc ca la Bogata să aduc preot pe Arsenie Boca, care să se ocupe de pictarea bisericii. Aş câştiga şi bani mulţi, fiindcă dacă credincioşii ar afla că Arsenie Boca este preot la Bogata, ar veni şi ar contribui la construcţia bisericii cu sume importante de bani. Arsenie Boca este considerat de credincioşi ca «Sfântul de la Sâmbăta». Alături de el ar mai aduce 2 călugăriţe de la Răşinari. Acolo la Răşinari sunt călugăriţele care au fost scoase de la mănăstirea Prislop din Ardeal. Aceste călugăriţe stau toate într-o casă şi lucrează la o întreprindere locală. Din când în când vine pe la ele Arsenie Boca şi stă mai multe zile. Deşi Arsenie Boca şi cu două călugăriţe de la Răşinari ar face o frumoasă treabă la biserica din Bogata, îmi este teamă că credincioşii vor veni acolo în număr mare, aşa cum veneau la mănăstirea Sâmbăta de Sus, când era Arsenie acolo - şi dacă vin credincioşi mulţi strică socoteala atrăgând atenţia autorităţilor. Am să mă sfătuiesc eu şi cu mitropolitul Mladin din Sibiu."[502]

Părintele Arsenie Boca, între timp, începuse să picteze Biserica „Sfântul Nicolae" din satul Drăgănescu (com. Mihăileşti, Giurgiu).

La Bogata Olteană s-au mai întâmplat următoarele lucruri:

❁ lucrarea în dolomită de pe peretele cerdacului n-a rezistat intemperiilor. Reţeta lui Ştefan Constantinescu fusese eronată. Pentru a se justifica, a încercat să dea vina pe Părintele Arsenie. N-a avut curajul să-şi ia răspunderea de a reface el însuşi lucrarea după reţeta respectivă. Ar fi dorit

---

[502] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 12, f. 147v-148. [Notă privitoare la convorbirile avute cu Cîndea Spiridon, după înapoierea lui de la procesul din 5-7 iunie 1969, informatorul „Zaharia", 18 iunie 1969].

acum să facă frescă: „«Pictura aceasta a fost făcută greşit de pictorul Boca Zian. Trebuie acum s-o dăm jos şi eu voi întocmi un nou proiect şi voi face o altă pictură în frescă». Boca Zian nu greşise nimic, deoarece el n-a făcut decât a executat pictura după reţeta dată de Ştefan Constantinescu. Dovadă că Ştefan Constantinescu n-a mai îndrăznit să refacă pictura tot în dolomită". Oricum, până la urmă Ştefan Constantinescu nu a zugrăvit absolut nimic la Bogata.

❅ fresca Părintelui Arsenie Boca, de pe absida altarului a fost acoperită, odată cu întocmirea altui proiect în frescă în 1978. Devizul iconografic a fost întocmit, în anii '70, de către arhimandritul Sofian Boghiu la cererea Consiliului Parohial Bogata. Lucrările de pictură în frescă au început tocmai în anul 1978 şi s-au terminat repede, în 1979. Constantin Ioanid a fost ales pictor principal la recomandarea lui Ştefan Constantinescu, acum prea bătrân pentru a mai ţine pensula în mână. Rezultatul final: o pictură total nepotrivită pentru o asemenea biserică voievodală (să nu spunem kitsch).

Biserica a fost sfinţită la 22 august 1982, de către Mitropolitul Antonie Plămădeală.

3. Părintele Arsenie Boca, încă din timpul vieţii, „era considerat de cler şi credincioşi, adică de Biserică, drept **«Sfântul de la Sâmbăta [Prislop, Arhiepiscopia Bucureştilor, Drăgănescu]»**" [503] (1969, pr. Spiridon Cândea); *„Faima lui de călugăr riguros, de om al lui Dumnezeu, mersese până la marginea ţării... Era în timpul războiului. Dureri, necazuri şi suferinţe, erau multe. Ţăranii şi intelectualii veneau cu sutele, cu miile, de pretutindeni să-l*

[503] ACNSAS, M.I. SB 12197, vol. XII, f. 147v-148. [NOTA privitoare la convorbirile avute cu Cândea Spiridon, după înapoierea de la procesul din 5-7 iun. 1969].

vadă, să-l audă, să stea de vorbă cu «sfântul» de la Sâmbăta. Trecea în faţa mulţimilor drept, cunoscător al tainelor omului şi făcător de minuni"[504]; Sfântul de la **Prislop:** *„Referitor la numitul Boca Arsenie, călugăr la mănăstirea Prislop, raportăm: la acest călugăr mai vin şi în prezent diferiţi oameni din regiunile apropiate pentru a-i vindeca [...] prin puterea Dumnezeiască"* [13 sep. 1949, Lt. Col. de Securitate Gh. Crăciun]; *„Azi mănăstirea Prislopului este cea mai căutată şi cercetată din Ardeal şi Banat şi aceasta se datoreşte numai faptului că la această mănăstire este stareţ părintele Arsenie de la Sâmbăta, a cărui* ***faimă de sfânt*** *începe să fie peste tot cunoscută"*[505] [23 septembrie 1950, Paul Madincea, împuternicitul Cultelor]; Părintele avea **harisma clarviziunii şi a discernământului** ca rod al harului dumnezeiesc, adică **recunoştea păcatele fiecărui om, precum şi gândurile lui.**

Mitropolitul Kallistos Ware arată în studiul său asupra „Paternităţii spirituale în Ortodoxie" că această harismă a clarviziunii este prima prin care se distinge un părinte duhovnicesc şi o defineşte ca fiind „capacitatea de a străbate intuitiv până în realităţile tainice ale inimii celuilalt, de a înţelege lucrurile ascunse pe care nici măcar el nu le cunoaşte. Părintele duhovnicesc pătrunde dincolo de atitudinile şi gesturile convenţionale în spatele cărora ne ascundem adevărata noastră personalitate atât faţă de ceilalţi, cât şi faţă de noi înşine; dincolo de toate aceste aparenţe frivole, el sesizează persoana unică creată după chipul şi

---

[504] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 161-163.

[505] Paul MADINCEA, împuternicitul Cultelor, *Referat din 23 septembrie 1950*, în: ACNSAS, fond informativ, dosar 2637, vol. 3, f. 12-13.

asemănarea lui Dumnezeu” [506] ; „părintele duhovnicesc înzestrat cu discernământ nu aşteaptă destăinuirea celuilalt, ci îi arată el însuşi gândurile care rămân ascunse chiar celui ce vrea să se destăinuie”[507].

Această harismă îi era de folos Părintelui Arsenie pentru a pune *diagnosticul* corect pentru vindecarea sufletească (uneori şi trupească) a celui care-i solicita ajutorul în necazuri, oferindu-i *medicamentul* potrivit ca un *doctor fără de arginţi*. Părintele avea şi *harisma prevederii*, adică *vedea şi vorbea despre lucruri, fapte şi evenimente viitoare.* Aceste harisme le-au avut doar unii Sfinţi ai Bisericii Ortodoxe: „într-adevăr există asemenea oameni harismatici şi dacă veţi merge să vă mărturisiţi lor, ei ştiu toate câte aţi făcut în viaţa voastră, înainte ca să vă deschideţi gura şi să le spuneţi [acestora].”[508]

Părintele era aşadar un **profet/proroc** ce ştia să exprime cu dragoste[509] gândul şi voia lui Dumnezeu pentru fiecare persoană: „[credincioşii] îl socotesc ca un om extraordinar, adică înainte văzător şi chiar făcător de minuni. Sursa: VLAICU. Valoare serioasă”[510] [13 ian. 1950].

Părintele era considerat un **monah autentic** şi de către profesorii de teologie de la catedrele universitare de Mistică Ortodoxă: **„un călugăr de reală valoare spirituală**” [511]

---

506 Mitropolitului Kallistos WARE al Diokleei, *Paternitatea spirituală în Ortodoxie...*, p. 13.
507 Mitropolitului Kallistos WARE al Diokleei, *Paternitatea spirituală în Ortodoxie...*, p. 15.
508 Pr. Prof. Dr. Ioan ROMANIDIS (†2001), *Teologia patristică…*, p. 31.
509 „Şi de aş avea darul prorociei şi tainele toate le-aş cunoaşte şi orice ştiinţă, şi de aş avea atâta credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.” (Sf. Ap. Pavel, I Cor. 13, 2).
510 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 3, f. 1.
511 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 35.

(1955, N. Crainic); „**o vie restaurare a celui mai autentic duh ortodox... Părintele Arsenie arată cât de mult se poate înflăcăra prin trăire tot tezaurul dogmaticii şi al disciplinei răsăritene**”[512] (1943, D. Stăniloae).

Părintele era un **teolog empiric** (concept răspândit de teologii neopatristici[513]: Ioan Romanidis, Ierotei Vlahos de Nafpaktos, Gheorghios Metallinos etc.), în sensul patristic al cuvântului, adică avea o cunoaştere empirică [514] a lui Dumnezeu („Aceasta o ştim din experienţă!” - Nichifor Monahul, *Filocalia VII)*, din trăire, pe lângă cunoaşterea academică prin intermediul cursurilor de teologie ortodoxă. Era un om care Îl văzuse pe Dumnezeu, Care i se descoperise. Dobândise astfel cunoaşterea lui Dumnezeu şi vorbea despre Dumnezeu din experienţă („«Şi ce bine e când Îl întâlneşti»... pe Mântuitorul”, spunea Părintele Arsenie[515]).

Când a fost ridicat de la Prislop de oamenii Securităţii [17 ian. 1951], autovehiculele agenţilor s-au stricat. Documentele de arhivă menţionează aceste fapte:

---

[512] STĂNILOAE, D., *Lucrarea de la Mănăstirea Sâmbăta*, în *Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 august 1943, p. 1-2.

[513] Curentul teologic intitulat *neopatristic* s-a manifestat în secolul al XX-lea şi îşi are începuturile la primul Congres Internaţional al Facultăţilor de Teologie, de la Atena din 1936, când teologul rus din diaspora Gheorghe Florovsky a ţinut o conferinţă în care a tras semnalul de alarmă privind întoarcerea la duhul Părinţilor Bisericii. Spaţiile ortodoxe începuseră să se apusenizeze cultural, în Rusia după reforma lui Petru cel Mare, în Grecia după Revoluţia de la 1821, iar în România odată cu şcolirea la Cernăuţi a viitorilor profesori de teologie.

[514] Empirismul = termen prin care sunt indicate curentele filosofice care fixează originea şi fundamentul cunoaşterii în experienţa sensibilă, derivată din realitatea spaţio-temporală. Numele provine din grecescul *empeiria* = experienţă.

[515] Pr. Arsenie BOCA în: P.S. Daniil STOENESCU, *„Arhanghelul” de la Prislop şi alte scrieri...*, p. 261.

„în noaptea de 16 spre 17 ianuarie a.c.[1951] o echipă a securităţii din Haţeg s'a prezentat la m-rea Prislop, înconjurând mânăstirea şi percheziţionând-o. Respectivii agenţi ai Securităţii, îmbrăcaţi în uniforme, au trezit toate maicile din somn, adresându-le cuvinte injurioase şi întrebuinţând expresii obscene. Între aceştia, maicele au recunoscut pe unul dintre ofiţerii de securitate din Haţeg. După percheziţie, a fost ridicat Arsenie şi transportat spre Haţeg, spunându-li-se că li se va trimite un alt stareţ.

Securitatea avusese planul să-l ridice noaptea, fără să ia seama credincioşii de prin satele vecine. S-a întâmplat însă ca vehiculele de transport ale Securităţii să se defecteze şi la venire şi la plecare, aşa încât Arsenie a fost văzut de locuitorii comunei Silvaş şi de alţii, cum era transportat într-o căruţă de către oamenii securităţii în dimineaţa zilei de 17 ianuarie [a].c. [1951].

Faptul că vehiculele securităţii s'au defectat, a fost interpretat ca un semn miraculos, ca un fel de minune ce s'a făcut pentru sfântul Arsenie. Toată populaţia dimprejur luând cunoştinţă de lucrul acesta, a început a-l slăvi şi mai mult pe Arsenie şi şi-a manifestat indignarea pentru arestarea lui"[516].

---

516 *NOTA: În legătură cu arestarea lui Arsenie Boca*, arhiva Departamentului Cultelor.

spre 17 Ianuarie a.c. o echipă a securităţii din Haţegx s'a prezentat la m-rea Prislop, încunjurând mănăstirea şi percheziţionând-o. Respectivii agenţi ai securităţii.îmbrăcaţi în uniforme au trezit toate maicile din somn,adresându-le cuvinte injurioase şi întrebuinţând expresii obscene. Intre aceştia, maicele au recunoscut pe unul dintre ofiţerii de securitate din Haţeg. După percheziţie, a fost ridicat Arsenie şi transportat spre Haţeg, spunându-li-se că li se va trimite un alt stareţ.

Securitatea avusese planul să-l ridice noaptea,fără să ia seama credincioşii de prin satele vecine. S'a întâmplat însă ca vehicolele de transport ale securităţii să se defecteze şi la venire şi la plecare , aşaîncât Arsenie a fost văzut de locuitorii comunei Silvaş şi de alţii, cum era transportat într'o căruţă de către oamenii securităţii în dimineaţa zilei de 17 Ianuarie c.

Faptul că vehiculele securităţii s'au defectat,a fost interpretat ca un semn miraculos , ca un fel de minune ce s'a făcut pentru sfântul Arsenie. Toată populaţia dimprejur luând cunoştinţă de lucrul acesta, a început a-l slăvi şi mai mult pe Arsenie şi şi-a manifestat indignarea pentru arestarea lui.

Arestarea Părintelui Arsenie Boca şi stricarea autovehiculelor Securităţii.

Părintele Arsenie Boca avea experienţa harului îndumnezeitor (energia negrăită, necreată, veşnică, atemporală, neapropiată) a *celor ce vieţuiesc cu sfinţenie în isihie*. La întoarcerea din Basarabia (1939), în gara din Chişinău, a avut o viziune care-l va marca pentru întreaga viaţă:

> „Am văzut. Stăpânul sta rezemat într-o uşă de gară, cu ochii pierduţi în zare, dar părea că vede toate neamurile, toţi oamenii din ele şi toată lumea. Tremura de frig – aşa mi se părea; însă am înţeles că o durere fără seamăn pentru ceea ce vede, aceea Îl făcea să-I tremure gura. Cu adevărat «Omul durerii». Peste tot avea înfăţişare de cerşetor cu îmbrăcămintea, însă n-am prea luat seama la îmbrăcăminte, că peste măsură m-a izbit durerea Lui, cum n-am mai întâlnit niciodată nicăieri, dar şi o frumuseţe pe care n-am mai întâlnit-o am văzut-o pe chipul Lui. O frumuseţe pe care n-o

mai pot uita. N-a privit la mine, dar m-a văzut şi m-am aprins de o dragoste de a suferi cu El. Neştiind cu ce să-I ajut, cu cea mai mare grabă am dat fuga să-I dau din pâinea noastră. Şi când m-am întors cu pâinea nu L-am mai găsit, deşi nu trecuseră decât câteva secunde... Atunci am înţeles că m-am întâlnit cu Cel gol, însetat, flămând şi fără sălaş în lumea aceasta. Atunci am înţeles în câteva clipe mai mult decât tot ce am învăţat în atâţia ani de zile. Dar în inimă mi s-a aprins un dor ce mă arde ca un foc de a suferi cu El, de a mă stinge pe mine de dragostea Lui şi de neasemănata-I Cruce. Dau mărturie şi eu, nevrednicul, pentru cuvântul: «Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele, până la sfârşitul veacurilor» (Matei 28, 20)!"[517]

Mântuitorul Iisus Hristos i-a descoperit ulterior:

„N-am vrut pâinea ta, am vrut inima ta!"[518]

Acesta este un moment de răscruce în viaţa Părintelui Arsenie Boca, consemnat în manuscrisele sale:

„oare nu la aşa ceva m-am legat când L-am văzut într-o gară, privind peste hărmălaia lumii, la tragedia ce avea să vină a doua zi: al doilea război mondial, cu nişte ochi de o frumuseţe divină şi cu o infinită durere că ne vedea pe toţi? Nu-i voi uşura întrucâtva imensa Lui cruce pe care o duce printre oameni până la sfârşitul lumii, luându-mi partea mea? Căci nu I ne putem asemăna în nici unul din atributele Lui divine, decât în această cruce între oameni, pe care ei mereu ne-o pun în spate, până când vor veni şi cei ce ne vor bate piroane, «găsind» viaţa noastră o «infamie»."[519]

---

[517] *Seminţe duhovniceşti. Un caiet al Părintelui Arsenie Boca*, Ed. Lumea credinţei, Bucureşti, 2009, p. 72.

[518] *Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca*, în: PS. Daniil STOENESCU, Episcop-Locţiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârşeţ, 2012, p. 284.

[519] Pr. Arsenie BOCA, *Note şi schiţe de la M-rea Sâmbăta - Viziunea*

4. Părintele Arsenie Boca era un **părinte isihast, un teolog al vieţii duhovniceşti, un teolog al rugăciunii neîncetate**, „un călugăr ce practica rugăciunea inimii”[520] (Ileana Principesă a României), a cărei încununare este *vederea lui Dumnezeu* (*Θεοπτία*), nu în mod automat, ci întotdeauna *dăruită* de Dumnezeu, după curăţirea inimii de patimi şi descoperirea harului Mântuitorului Iisus Hristos statornicit la Botez în adâncul inimii şi după iluminarea minţii şi arătarea deplină a darurilor Sfântului Duh de la Taina Mirungerii.

Intercalăm aici cuvintele lui Nichifor Crainic despre mistici:

> *„misticii, aceste bufniţe agere, care scrutează mai adânc ca oricine străfundul de taină al sufletului, susţin că sufletul constă din trei categorii de puteri: senzaţiile de la periferia lui, care sunt uşile şi ferestrele prin care lumea din afară năvăleşte înăuntru, facultăţiile superioare, inteligenţa, voinţa şi sentimentul care transformă senzaţiile în reprezentări, idei şi determinări spre acte, iar în adânc un sâmbure spiritual necunoscut ce rămâne ascuns înseşi conştiinţei noastre de noi înşine. Acest sâmbure luminos, care zace inaccesibil sub orice fapt de conştiinţă, e însăşi esenţa sufletului, străfundul ori sinea lui divină, altceva decât eul psihologic în sens obişnuit, sau poate corespondentul transcendent al acestui eu de suprafaţă. Poate chipul ascuns faţă de care eul psihologic nu e decât o fotografie în raport cu originalul. Sensibilitatea periferică şi facultăţile superioare, care prefac şi centralizează impresiile, sunt puterile prin care sufletul ia contact cu*

---

din gară, în: P.S. Dr. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca, „Omul îmbrăcat în haină de in”...*, p. 170.

[520] ILEANA, Principesă de România, Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*, Ed. Humanitas, 2010, p. 381.

lumea creată, pe câtă vreme, susţin misticii, străfundul inefabil al sufletului, esenţa lui luminoasă, sinea lui necunoscută nu vine în contact cu lumea, ci e o putere întoarsă cu faţa spre Dumnezeu. Funcţia ei e să pipăie prin bezna transcendentă şi să dorească legăturile intime dintre fiinţa omenească şi Creatorul ei. Necunoscut nouă în mod obişnuit, acest tentacul al sufletului, întins spre lumea spirituală de dincolo de noi, se revelează în culminaţia rugăciunii, în contemplaţia rugăciunii, în contemplaţia extatică sau în mistica unire cu Dumnezeu. El e ceea ce Biblia numeşte chipul lui Dumnezeu în om"[521].

Părintele Arsenie Boca luase contact direct, în anul 1939, cu viaţa ascetică şi mistică din Muntele Athos, Grădina Maicii Domnului şi a *pustnicilor nevăzuţi*, cu mănăstirile care „datorită daniilor care veneau din Ţările Române, au reuşit să trăiască în timpul stăpânirii turceşti"[522]. S-a păstrat în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, adresa (nr. 2093) ministrului României la Atena Eugen Filotti (16 nov. 1938), trimisă Mitropolitului Nicolae Bălan, prin care-l informează că Ministerul Afacerilor Străine elen a dat dispoziţie ca autorizaţiile de vizitare şi şedere la Muntele Athos, pentru clerici, să se acorde în urma unei autorizaţii prealabile a Patriarhului Ecumenic din Istanbul (Constantinopol înainte de 1453), căruia îi sunt supuse toate mănăstirile de acolo şi că a făcut demersurile necesare pentru obţinerea acestei autorizaţii pentru diaconul Zian Boca:

„[Adresa] nr. 2093, Atena, 16 Noiembrie 1938

Înalt Prea Sfinţite Părinte,

---

[521] Nichifor CRAINIC, *Zile albe, zile negre. Memorii, vol. I*..., p. 357.

[522] Ierom. MAKARIOS de la M-rea Simonopetra de la Muntele Athos, în: George CĂBAŞ, *Părinţi contemporani din Sfântul Munte Athos*..., p. 45.

Drept răspuns la adresa no.11846 bis. din 7 noiembrie 1938, am onoarea a vă aduce la cunoştinţă că, potrivit dispoziţiilor Ministerului Afacerilor Străine elen, autorizaţiile de vizitare şi şedere la Sfântul Munte Athos, pentru clerici, să se acorde numai în urma deţinerii unei autorizaţii prealabile a Patriarhului Ecumenic din Istanbul, care exercită autoritatea spirituală asupra mănăstirilor de acolo.

Spre a obţine această autorizaţie pentru diaconul Boca Zian, am rugat Consulatul nostru general din Istanbul să facă intervenţiile necesare pe lângă acel Patriarhat (s.n), iar la primirea unui aviz favorabil nu voi lipsi a interveni la Ministerul Afacerilor Străine elen, ca să dea instrucţiuni Consulatului grec din Bucureşti pentru a acorda sus numitului Diacon, viza de intrare în Grecia cu drept de a mergela Sf. Munte.

În acelaşi timp voi informa imediat pe Înalt Prea Sfinţia Voastră.

Primiţi, Vă rog, Înalt Prea Sfinte Părinte, încredinţarea sentimentelor mele foarte devotate.

Prea Sfinţiei Sale Episcopului şi Mitropolitului de Alba Iulia şi Sibiu.

Ministrul României la Atena

(ss) E. Filotti"[523]

De asemenea s-a păstrat *Raportul de cheltuieli* întocmit de Părintele Arsenie Boca la întoarcerea din Muntele Athos. Cheltuielile tânărului diacon celib Zian Boca în Grecia

---

[523] AMAE, fond Atena, vol. 147, f. 14, în: *Schituri şi chilii româneşti de la Muntele Athos: documente (1852-1943).* Vol. II, adun. şi selec. de documentelor, intro., bibliogr. şi indicii Adina Berciu-Draghicescu şi Maria Petre, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2008, p. 859.

(Salonic şi Muntele Athos), au cuprins [524]: potcap, rasă, dulamă, pomelnicele (plata şederilor), pantofi, ciorapi, curea, metanii, camilafcă, telegramă trimisă în ţară, cheltuieli cu închinarea prin Munte, cerneală, hârtie, vize, cazarea în Salonic (4 zile la dus şi 3 zile la întoarcere), plus împrumutul acordat diaconului Dumitru Popescu (1912-1990), viitorul arhimandrit Serafim de la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus.

Persoana care depune jurământul monahal îşi ia angajamentul să rostească permanent Rugăciunea lui Iisus: *„Metaniile*[525]*. Luând ieromonahul metaniile şi, binecuvântându-le, zice: Fratele nostru, (Nume, monahul) primeşte sabia Duhului, care este cuvântul lui Dumnezeu, spre rugăciunea cea de tot ceasul către Mântuitorul Hristos. Că este dator în toată vremea a avea în minte, în inimă, în cuget şi în gura lui numele Domnului Iisus şi a zice:* ***Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul.*** *Să zicem pentru dânsul: Doamne, miluieşte"*[526]; „Metaniile, pe care le poartă monahii, sunt simbolul circular al necontenitei *Rugăciuni a lui Iisus* şi un accesoriu al artei contemplaţiei specific ortodoxe"[527].

---

[524] *Raport de cheltuieli* în: Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credinţa strămoşească, 2008, p. 41.

[525] Metaniile = şirag format din noduri confecţionate, de regulă, din lână. Acest şirag se ţine pe încheietura mâinii şi ajută la concentrarea la rugăciune şi la numărarea rugăciunilor rostite (rotind nodurile/metaniile cu degetele) sau a mătăniilor (îngenunchere şi înclinare a corpului până la pământ, în semn de veneraţie şi de pocăinţă, de obicei în faţa icoanelor) făcute.

[526] *MOLITFELNIC, cuprinzând slujbe, rânduieli şi rugăciuni săvâşite de preot la diferite trebuinţe din viaţa creştinilor*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2006, p. 563-564.

[527] Nichifor Crainic, *Iisus în ţara mea*, Revista *Gîndirea*, an II, nr. 11-12, miercuri, 5 ianuarie 1923, p. 120.

Părintele Arsenie Boca practica *Rugăciunea inimii*, dovadă stând, atât mărturia Principesei Ileana a României, care va îmbrăca haina monahală în exil (în 1967), cât şi mărturia Părintelui Teofil Părăian, căruia Părintele Arsenie Boca i-a vorbit despre metoda rugăciunii neîncetate.

„*Am citit adesea Rugăciunea lui Iisus în cărţi de rugăciuni şi am auzit-o în biserică, dar ochii mi s-au deschis pentru întâia dată acum câţiva ani, în România. Acolo, în micuţa mănăstire Sâmbăta, ascunsă în inima codrului întunecat, în bisericuţa albă ce se oglindea în lacul montan ca de cleştar, am întâlnit un călugăr [Părintele Arsenie Boca] ce practica rugăciunea inimii. Pace şi linişte profundă domneau în Sâmbăta acelor timpuri. De când am fost ultima dată la Sâmbăta, paşii m-au purtat departe, dar, în tot acest timp, Rugăciunea lui Iisus a stat tainic în inima mea, asemeni unui dar preţios*"[528] (ILEANA, Principesă de România, Arhiducesă de Austria)

Metoda rugăciunii neîncetate a Părintelui Arsenie Boca era următoarea:

„*M-a îndrumat Părintele [Arsenie Boca] atuncea să fac rugăciunea cu care se mântuiesc călugării. Şi asta arată că Părintele, de fapt, avea o putere de sinteză şi o putere de pătrundere şi scotea nişte concluzii bune, în înţelesul că el, dacă şi-a dat seama că eu nu pot rămâne acolo, nefiind absolvent de Teologie şi neavând vârsta la care se poate hotărî cineva să se facă călugăr şi având şi deficienţa [nevăzător] cu care am străbătut prin viaţă, Părintele şi-a dat seama de asta şi atuncea a zis, totuşi, că aş putea face eu ceea ce fac călugării, adică să zic: «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine*

---

[528] ILEANA, Principesă de România, Arhiducesă de Austria, *Trăiesc din nou*, Ed. Humanitas, 2010, p. 381.

păcătosul». Am luat aminte la ce mi-a zis Părintele. Adică el ce mi-a zis de fapt să zic «Doamne, Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul», mi-a spus că aceasta e rugăciunea cu care se mântuiesc călugării, mi-a spus ca această rugăciune să o zic în gând, nu cu cuvântul vorbit, ci în gând, s-o lipesc de respiraţie[529] *în felul următor: între respiraţii, deci fără să inspir şi fără să expir, acolo unde se întâlneşte o respiraţie cu cealaltă, să zic «Doamne», trăgând aerul în piept, odată cu aceasta, să zic «Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu», şi dând aerul afară din piept «miluieşte-mă pe mine păcătosul». Altceva nu mi-a mai spus în legătură cu aceasta. De aceasta pot să zic eu că Părintele Arsenie a fost un ctitor la existenţa mea."*[530] (Pr. Teofil Părăian)

Dintre metodele recomandate de Sfinţii Părinţi pentru ajungerea la rugăciunea neîncetată o prezentăm pe cea a Sfântului Simeon Noul Teolog numită **„metoda sfintei rugăciuni şi atenţii"**. Rugăciunea *neamăgitoare începe prin ascultare şi constă în aceea că mintea păzeşte inima şi din adâncul ei înalţă cererile sale către Domnul*, dar acest lucru e posibil *după ce sufletul a ajuns la nepătimire desăvârşită*:

„şezând într-o chilie liniştită, singur într-un colţ, fă ce-ţi spun: închideţi uşa şi ridică-ţi mintea de la tot ce-i deşert şi trecător. Apoi spijină-ţi bărbia în piept şi îndreaptăţi ochii sensibili cu toată mintea spre tine însuţi. Şi ţine puţin şi inspirarea aerului, ca să ţii mintea ta şi să afli locul inimii, unde obişnuiesc să se găsească toate puterile sufleteşti. Mai

---

[529] „Pomenirea lui Iisus să se unească cu răsuflarea ta şi atunci vei cunoaşte folosul liniştii/isihiei." (Sf. Ioan Scărarul, *Scara*, treapta 27, 25)

[530] Pr. Teofil PĂRĂIAN, *Amintiri despre duhovnicii pe care i-am cunoscut*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2003, p. 136.

întâi vei afla un întuneric gros, de nestrăbătut. Dar stăruind şi făcând acest lucru noaptea şi ziua, vei afla –o, minune – o fericire negrăită. Căci îndată ce află mintea locul inimii, vede ceea ce n-a crezut niciodată: vede cerul din întunericul inimii şi pe sine întreagă, plină de putere şi discernământ, şi, din acel moment, îndată ce se arată un gând, îl alungă şi nimiceşte mai înainte de a se închega şi a lua formă, prin chemarea lui Iisus."[531]

Elementele fiziologice care apar la această metodă sunt: *îndreptarea privirii spre piept* (concomitent mintea cercetează şi află locul inimii) şi *comprimarea respiraţiei.*

Despre metode mai vorbesc şi Părinţii: Nichifor Monahul, Sf. Grigorie Sinaitul, Sf. Grigorie Palama, monahii Calist şi Ignatie, Sf. Nicodim Aghioritul, dar o metodă apare şi în scrierea *Povestirile unui pelerin în căutarea rugăciunii neîncetate*[532]*:* **etapa 1** – rostirea simplă a ei, la început de trei mii de ori pe zi, apoi de şase mii de ori, pe urmă de douăsprezeze mii, apoi tot timpul; **etapa 2** – practicantul poate trece la metoda Sf. Simeon Noul Teolog; **etapa 3** – rugăciunea lui Iisus devine treptat rugăciunea mintală, mintea făcând de la sine rugăciunea, cu totul fără cuvinte, ca o mişcare permanent a ei, paralelă cu bătăile inimii[533].

5. Pr. Dumitru Stăniloae susţinea, în *Cuvântul înainte* al volumului al II-lea al *Filocaliei* că, Părintele Arsenie Boca „poate fi numit pe drept cuvânt ctitor de frunte al Filocaliei româneşti […] acest act [al apariţiei în limba română] va

---

[531] După: Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe...*, p. 302.

[532] *Povestirile unui pelerin in cautarea rugaciunii neincetate* - textul integral al redactiei Optina, trad. şi st. intro. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, Sibiu, 2012.

[533] Pr. prof. Dumitru STĂNILOAE, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe...* , p. 322.

rămâne legat într-o mare măsură de numele P.C. Sale şi de mişcarea religioasă pe care a trezit-o în jurul mânăstirii de la Sâmbăta de Sus, pe cele mai autentice baze ale tradiţiei ortodoxe şi cu mijloacele celei mai curate duhovnicii, ale învăţăturii stăruitoare şi ale dragostei de suflete"[534].

De asemenea, Părintele Dumitru Stăniloae a dedicat volumul al III-lea al Filocaliei **„Prea Cuc[erniciei] Sale Părintelui Ieromonah Arsenie [Boca], care a reînviat, cu viaţa şi cu propovăduirea, duhul Filocaliei în viaţa religioasă a poporului nostru"**[535], adăugând în *Cuvântul înainte* că, *plinirea vremii* pentru apariţia *Filocaliei româneşti* a fost condiţionată de apariţia unei mişcări duhovniceşti precum cea declanşată de Părintele Arsenie Boca la Sâmbăta:

> **„se poate spune fără exagerare că fără Părintele Arsenie şi fără mişcarea religioasă trezită în jurul mânăstirii Brâncoveanu, manuscrisele acestea ale Filocaliei ar fi avut şi ele soarta pe care au avut-o alte manuscrise ale ei şi ale altor traduceri păstrate în bibliotecile mânăstirilor. O repet: P.C. sa împreună cu mişcarea religioasă din jurul Mânăstirii Brâncoveanu sunt ctitorii *Filocaliei româneşti.* Se vede că duhul Filocaliei, pe care l-a reînviat P.C. sa în viaţa religioasă a poporului nostru, a fost condiţia de maturitate pentru**

[534] *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* vol. II, *Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul*, trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947, p. IV.

[535] *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* vol. III, *Sf. Maxim Mărturisitorul: Răspunsuri către Talasie*, trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948, p. 0.

apariţia scrierilor din *Filocalie* la lumina tiparului în româneşte. Cu cea mai mare însufleţire au răspuns la apelul P.C. sale braşovenii mei, care au dovedit aceeaşi dragoste de carte şi de ortodoxie ca şi înaintaşii lor de totdeauna."[536]

Părintele Dumitru Stăniloae susţine chiar că apariţia Filocaliei nu ar fi fost posibilă fără conlucrarea cu Părintele Arsenie care „mi-a alimentat curajul în mod considerabil ca să pot duce până la capăt o muncă atât de ostenitoare, **pe care altfel nu cred că aşi fi săvârşit-o."**[537]

Mărturiile lui Nichifor Crainic:

„Întrebare [Anchetator]: Precizaţi anchetei cu ce persoane avea Arsenie Boca legături?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Ştiu că avea legături cu toţi preoţii şi profesorii de teologie din Sibiu şi în special cu profesorul Dumitru Stăniloae cu care traducea împreună o voluminoasă colecţie de cărţi de teologie ce poartă numele generic de «Filocalia». Ştiu că relaţiile ce le avea cu cei de mai sus erau numai spirituale sau cunoştinţe de natură obişnuită"[538].

„Întrebare [Anchetator]: Cât timp aţi fost ascuns la mănăstire cu ce v-aţi ocupat?

Răspuns [Nichifor Crainic]: Aşa cum am declarat anterior, profesorul Stăniloae şi Arsenie lucrau la traducerea Filocaliei. El avea la mănăstire primele părţi traduse din această operă şi

---

[536] *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* vol. III..., p. II.

[537] *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* vol. I, ediţia II, trad. din greceşte de Prot. Stavr. Dr. Dumitru STĂNILOAE, Profesor la Academia teologică «Andreiană», Institutul de Arte Grafice «Dacia Traiană» S.A., Sibiu, 1947, p. XI.

[538] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85-88 [Proces Verbal de Interogatoriu, 11 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

profitând de ocazie că eram acolo, mi le-a dat să le revăd din punct de vedere al formei literare. Afară de aceasta, am tradus şi comentat cartea «Exerciţiile» a lui Ignaţiu de Loyola [539]. În calitatea lui de călugăr, fiind foarte curios să cunoască această metodă de viaţă spirituală, m-a rugat să i-o traduc şi s-o comentez. Altceva n-am mai făcut în timpul acesta" [540].

6. Părintele Arsenie Boca era un liturghisitor binecuvântat, care L-a preaslăvit pe Dumnezeu prin dumnezeieştile slujbe, *din tot cugetul său şi din toată inima sa* („Când ieşea Părintele din sfântul Altar să cădească la Vecernie, era ca un arhanghel"[541]). Un cuvânt al Părintelui Arsenie Boca către obştea de la Prislop (1950), ne dezvăluie *focul necreat* în care era învăluit Părintele în timpul slujirii Sfintei Liturghii: „Pentru mine nu-i aşa uşor ca să vă dau tonul, fiind în lumea (vremea) Sfintei Liturghii pe celălalt tărâm"[542].

În misiunea de cleric Părintele şi-a manifestat slujirea din ziua în care a fost hirotonit **diacon** (11 sept. 1936, Catedrala din Sibiu), apoi: **ierodiacon** (3 mai 1940, Sărbătoarea „Izvorul Tămăduirii", M-rea Brâncoveanu

---

[539] **Ignatius de Loyola** (Don Inigo de Oñaz y de Loyola, 1491-1556), ofiţer spaniol, rănit la Pamplona (1591), nevoit să renunţe la carieră, plecat apoi în pelerinaj la Ierusalim. Reîntors, studiază teologia şi în 1534 depune votul monahal. Va întemeia Ordinul Iezuit (Societatea lui Iisus), aprobat (1540) de Papa Paul III. Ignatiu de Loyola este cunoscut mai ales prin lucrarea „Exerciţii spirituale", un fel de jurnal în care şi-a notat trăirile.

[540] ACNSAS, Fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 89-91 [Proces Verbal de Interogatoriu, 14 oct. 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti].

[541] Maica Timoteia de la Prislop (†2008), în: P.S. Daniil STOENESCU, *„Arhanghelul" de la Prislop şi alte scrieri...*, p. 5.

[542] *Din cuvintele Părintelui Arsenie Boca*, în: P.S. Daniil STOENESCU, Episcop-Locţiitor al Daciei Felix, *Epicleze*, Vârşeţ, 2012, p. 282.

Sâmbăta de Sus; acum are loc tunderea sa în monahism şi primeşte numele de monah Arsenie[543]), **preot ieromonah** (10 aprilie 1942, Sărbătoarea „Izvorul Tămăduirii", M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus), posibil **Arhimandrit** [544] (1955). Misiunea sa de cleric s-a încheiat în ziua în care a fost scos din mănăstire (14 mai 1959), la presiunile Securităţii, şi silit prin ordinul scris al Episcopiei, în care i se impunea să-şi lepede hainele preoţeşti şi să-şi cumpere un costum civil:

> **„Numitul va ieşi din mînăstire fără rasă**[545]**, urmând ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziţie suma de bani necesară pentru aşi** (sic!) **achiziţiona un costum civil** (s.n.)[546]. Cu executarea prezentei deciziuni se încredinţează Vicarul nostru Eparhial [Petru Vancu, n.n.]. Arad la 14 mai 1959".

Aşadar, Părintele Arsenie a slujit Sfânta Liturghie ca preot timp de 17 ani (10 aprilie 1942 – 14 mai 1959), iar

---

543 Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului, arhiva Mitropolitului Nicolae Bălan, act 2584/5 mai 1940, apud Pr. Nicolae STREZA, *op. cit.*, p. 406; Diac. Haralambie Cojocaru, *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român", 12 mai 1940, p. 6.

544 AAA, clasa I, dosar 13, 1950, act. 3550/1955. Deşi pe crucea de la mormântul Părintelui Arsenie Boca de la M-rea Prislop este incizat „ieromonah", documentele arată că primise rangul monahal de protosinghel. Totodată, în Registrul Intrări-Ieşiri din 1960 al Arhiepiscopiei Aradului se specifică intenţia de a i se acorda şi rangul de arhimandrit (prin actul 3550/1955).

545 Conform propunerilor din referatul din 6 oct. 1958, al gen. col. Alexandru Drăghici (M.A.I.) **„să li se interzică portul hainelor călugăreşti şi să nu li se mai permită reîntoarcerea în mînăstiri"** [ACNSAS, fond Documentar, dosar 71, f. 22].

546 Conform adresei „M.A.I. Direcţia III-a, din 9 mai 1959, către Şefii Dir. Regionale M.A.I.: Autonomă Maghiară, Cluj, **Hunedoara**, Timişoara, Stalin, Oradea, Bacău, Iaşi, Galaţi, Suceava, Constanţa, Craiova, Piteşti, Ploieşti, Bucureşti, Baia Mare", în care se preciza că **„odată cu scoaterea acestora, de către forurile bisericeşti li se vor asigura haine civile"** (ACNSAS, fond Documentar, dosar 71, f. 1).

următorii 30 (treizeci !!!) de ani nu i s-a mai dat dreptul de a mai îmbrăca haina preoţească, cu tot efortul făcut de Părintele pentru a se reîntoarce în mănăstire. Autorităţile bisericeşti au închis ochii la solicitările sale.

Iată cum era înfăţişată în presa bisericească, mai precis în *Telegraful Român* şi în *Revista Teologică*, activitatea duhovnicească de la M-rea Brâncoveanu Sâmbăta de Sus, dar şi vizitele unor personalităţi ale timpului:

a) Tunderea în monahism a Părintelui Arsenie Boca (3 mai 1940, Sărbătoarea „Izvorul Tămăduirii").

Diaconul Haralambie COJOCARU, articolul *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român" (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an LXXXVIII, Sibiu, 12 mai 1940:

> „Niciodată nu mi s-au arătat mai profunde şi mai pline de înţeles creştin cuvintele psalmistului care zice: «Ridicat-am ochii mei la munţi de unde-mi va veni ajutorul meu, ajutorul meu de la Domnul cel ce a făcut cerul şi pământul», ca la ocazia pelerinajului la altarul ctitoriei marelui mucenic al Legii strămoşeşti şi al neamului românesc, Voievodul Constantin Brâncoveanu, de la Sâmbăta de Sus, la care m-am învrednicit şi eu să iau parte anul acesta...
>
> În adevăr, mănăstirea de la Sâmbăta de Sus a fost şi va fi pentru neamul românesc, dar mai ales pentru cel din Ţara Oltului şi din întreg Ardealul simbolul ortodoxiei noastre şi a fiinţei noastre naţionale. Aşezată chiar la picioarele munţilor Făgăraşului, acest loc de închinare a fost pentru poporul românesc din Ardeal o citadelă a rezistenţei lui în veacul 18-lea, când urgia habsburgică, susţinută de ura de neînţeles a fraţilor uniţi, în frunte cu episcopul de la Blaj, se abătuse asupra Bisericii ortodoxe şi a poporului român ortodox din Ardeal.

Când a fost ridicată această mănăstire, Brâncoveanu Constantin a înţeles că numai acolo în munţii cari-i dau atmosfera prielnică trăirii intense cu Dumnezeu, este cu putinţă ca românul de amândouă părţile Carpaţilor să se dezbrace de haina păcatului şi să se ridice pe culmile cele neprihănite de unde să ceară ajutorul lui Dumnezeu în primejdii şi în nevoi. Căci ca unul ce trăia în neîntreruptă comunicare cu Hristos Domnul şi Isbăvitorul nostru, el a înţeles că sfânta ortodoxie a neamului a fost păstrată mai cu deosebire pentru neamul nostru în mănăstiri.[…].

Duhul lui Brâncoveanu se va fi bucurat împreună cu îngerii în ceruri că în această zi mare «Vinerea» din săptămâna Învierii Domnului, «Izvorul Tămăduirii», poporul român ortodox venit pe timp ploios, ca să-şi întâmpine ierarhul care-i poartă bucuriile şi necazurile în sufletul său de mare român şi de mare creştin, a simţit încă odată cum se revarsă peste el binefacerile cerului la rugăciunile şi binecuvântările pe care cei doi ierarhi, Î.P.Sf. Mitropolit Nicolae [Bălan]. şi P.S.Nicolae Colan al Clujului înconjurat de sobor de preoţi, le îndreptau către Cel atotputernic.

În adevăr, săvârşirea Sf. Liturghii a fost pentru toţi cei ce veniseră la Sâmbăta de Sus, prilej de bucurii care au făcut să stoarcă lacrimi din ochi. Vreau să vorbesc de mişcătoarea şi emoţionanta tundere în monahism pe seama acestei ctitorii voevodale, a unuia din mulţii şi luminaţii absolvenţi ai Academiei Andreiane, păr. diacon Boca, diplomat al şcoalei de Belle-Arte din Bucureşti. Moţ după locul de naştere, crescut şi îndrumat în studiul teologiei, tânărul monah a înţeles să dea ascultare gândurilor marelui ierarh al Bisericii noastre, consacrându-şi viaţa lui Hristos prin studiul picturii bisericeşti, pe care s-o desfăşoare acolo în liniştea munţilor pe care Brâncoveanu îi alesese ca loc de retragere şi de rugăciune.

Iată de ce cred că duhul lui Brâncoveanu a tresăltat de bucurie văzându-şi opera reînviată şi împodobită în chip atât de minunat de mitropolitul Ardealului din România Mare, care se pare că a fost înscris în planul Providenţei să reia şi să afirme în chipul cel mai solemn testamentul Voievodului martir împotriva tuturor gândurilor celor rele atât dinlăuntru, cât şi din afara hotarelor ţării noastre..."[547].

Dr. Grigorie MARCU, *Intrări în monahism*, în Revista Teologică, 1940:

„Cu prilejul îndătinatului pelerinaj anual de la sf. mănăstire Brâncoveanu de la Sâmbăta de sus, a fost tuns în monahism tânărul Diacon Zian V. Boca, luând numele de Arsenie.

C. Ierodiacon Arsenie Boca este absolvent al Academiei noastre teologice «Andreiane». Remarcat încă de pe băncile şcolii pentru deosebitele-i înclinări spre viaţa monastică, a fost trimis de I.P. Sf. Mitropolit Nicolae al Ardealului la şcoala de Arte frumoase din Bucureşti, pentru a-şi perfecţiona marele său talent de pictor, iar apoi la sf. Munte Athos şi la Atena. Întors în ţară, şi-a petrecut viaţa la sf. mânăstire Brâncoveanu, departe de forfota lumii, alternând rugăciunea cu studiul picturii bisericeşti. E un caracter integru şi un monah de aspră trăire duhovnicească...

PELERINAJUL DE LA MĂNĂSTIREA BRÂNCOVEANU a întrunit la rugăciune de obşte şi în acest an, în Vinerea din săptămâna luminată, cler şi popor din tot jurul. I.P. Sf. Mitropolit Nicolae şi P. Sf. Episcop Nicolae Colan al Clujului, au slujit sf. Liturghie şi au cuvântat închinătorilor.

---

[547] Diac. Haralambie COJOCARU, *În pelerinaj la Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român" (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an LXXXVIII, Sibiu, 12 mai 1940, p. 6.

Cu acest prilej s-a săvârşit impresionanta slujbă a tunderii în monahism a Păr. Ierodiacon Arsenie Boca. Despre nevoinţele şi vârtuţile acestui prim cetăţean al restauratei ctitorii voevodale de la Sâmbăta de sus, vorbim altundeva [mai sus]"[548].

b) Pelerinajul la Sf. Mănăstire de al Sâmbăta de Sus, Consiliul Arhiepiscopesc Sibiu:

„Vineri în 10 Aprilie 1942 se va ţine obişnuitul Pelerinaj la Sf. Mănăstire de la Sâmbăta de sus.

Acest Pelerinaj împreunat cu liturghie arhierească, slujirea sf. Maslu şi un bogat program pe seama închinătorilor, va fi condus de către I.P.S. Sa Arhiepiscopul şi Mitropolitul nostru Nicolae, asistat de un sobor de preoţi misionari şi confesori.

Închinătorii, care vor participa la acest pelerinaj, se vor mărturisi la parohii lor şi se vor împărtăşi cu sfânta cuminecătură, la sfârşitul liturghiei arhiereşti la Mănăstire.

Cei ce doresc însă să se spovedească la Mănăstire, vor avea preoţi confesori rânduiţi în acest scop.

Pelerinii din depărtări vor putea găsi adăpost în ajun, la credincioşii din parohiile Lisa, Sâmbăta de sus şi Drăguş.

Onor. Preoţime din protopopiatele Făgăraş, Avrig şi Olt va lua parte la pelerinaj în fruntea credincioşilor şi va proceda în conformitate cu instrucţiile Pastoralei Arhiereşti cu nr. 3808 din 16 Aprilie 1940, apărută în Telegraful Român nr. 17, din 21 Aprilie 1940.

Centrul Oastei Domnului va aranja la sfânta Mănăstire un bazar de cărţi de propagandă şi obiecte de cult.

---

[548] Dr. Grigorie Marcu, *Intrări în monahism*, Revista Teologică, 1940, p. 524-525.

Sibiu, 28 martie 1942"[549].

c) Vizita Mareşalului Antonescu, Conducătorul Statului, la M-rea Brâncoveanu:

„În prima zi de Rusalii Înalt Prea Sfinţia Sa Mitropolitul Nicolae a slujit Sf. Liturghie în biserica catedrală, înconjurat de mare sobor de preoţi şi diaconi. Cu acest prilej I.P.S. Sa a rostit o înălţătoare predică despre puterea Duhului Sfânt şi roadele lui binecuvântate pentru viaţa omului singuratic şi viaţa popoarelor.

A doua zi, I.P.S. Sa a plecat la mănăstirea Brâncoveanu de la Sâmbăta de sus, unde în preajma amiezii a primit vizita Domnului Mareşal Ion Antonescu, Conducătorul Statului, însoţit de Doamna Maria Antonescu, Domnul Prof. Mihail Antonescu, Vicepreşedintele Consiliului de Miniştri şi de aleasă suită. Înalţii oaspeţi au petrecut câteva ceasuri plăcute în preajma ctitoriei brâncoveneşti, admirând frumuseţile neîntrecute ale naturii şi realizările frumoase ale noului ctitor, I.P.S. Mitropolit Nicolae. Cu această ocaziune Domnul Mareşal Ion Antonescu a stat de vorbă cu creştinii veniţi în pelerinaj la mănăstire, s-a interesat de necazurile lor şi a împărţit daruri în bani câtorva romănce necăjite. Spre seară distinşii oaspeţi au părăsit meleagurile voevodale, încântaţi de acel cuib de frumoasă tradiţie şi renăscută viaţă creştinească.

Marţi a treia zi, I.P.S. Mitropolit Nicolae a luat parte la Sf. Liturghie, săvârşită de cuvioşii monahi ai mănăstirii, în biserică şi la priceasnă a adresat credincioşilor aflaţi acolo cald cuvânt de învăţătură.

---

[549] Consiliul Arhiepiscopesc, *Pelerinajul la Sf. Mănăstire de al Sâmbăta de Sus*, în „Telegraful Român" (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an XC, Sibiu, 29 martie 1942, p. 1.

În aceeaşi zi seara, înaltul Ierarh s-a întors la reşedinţa Sa din Sibiu"[550].

d) Dumitru STĂNILOAE despre *Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu* [8 aug. 1943]:

„De mult ne simţeam datori să scriem în această foaie despre lucrarea duhovnicească ce se săvârşeşte zi de zi la Mănăstirea Brâncoveanu, cu largi şi adânci efecte în viaţa poporului nostru...

Cu atât mai mult eram datori să vorbim despre o lucrare de proporţiile celei de la Sâmbăta de Sus, care taie azi brazdă adâncă în viaţa sufletească a unor întinse cercuri de credincioşi...

O facem deci, cu riscul de a-l supăra pe părintele Arsenie [Boca], ostenitorul smerit de la Sâmbăta, care consideră vorba bună care i se spune ca cel mai mare rău ce i se poate face...

Mănăstirea de la Sâmbăta de Sus nu este loc pitoresc de excursii şi de distracţii înrămate în chenare arhaice, ci mediu de zguduiri sufleteşti înnoitoare, de întâlniri serioase ale sufletelor cu vocea lui Dumnezeu, Care le obligă la o viaţă scoasă din mocirla inconştienţei şi plăcerilor uşoare.

Pe pajiştea mănăstirii şi prin încăperile ei se află zilnic 200-300 de fiinţe omeneşti îngenuncheate pe sub streşinile ei în rugăciune şi scrutându-şi trecutul de păcate a căror povară nu o mai pot suporta. Mulţi dintre ei, veniţi de la sute de kilometri, stau acolo de la câte două până la câte cinci săptămâni, hrănindu-se atât de bine şi de întremaţi, încât nu le-ar mai veni să plece, iar dacă pleacă, se întorc la scurte intervale...

---

[550] *Î.P.S. Mitropolit Nicolae în zilele Rusaliilor*, în „Telegraful Român" (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an XC, Sibiu, 31 Mai 1942, p. 1.

Dar ceea ce te covârşeşte lângă aceşti oameni este încordarea cu care aşteaptă să le vină rândul la mărturisirea păcatelor, când fiecare ştie că părintele va sta numai cu el 4-5 ore în convorbire intimă purificându-i toate măruntaiele sufletului şi toate colţurile trecutului de petele chinuitoare ale păcatului...

Despre viaţa părintelui Arsenie nu este necesar să vorbim, căci asprimea ei este cunoscută şi nu vrem să-l supărăm lăudându-l.

Cuvântul său porneşte din neclintirea de stâncă a celui ce nu se târguieşte şi nu se clatină ca trestia bătută de vânt, ci este întreg cum îi este vorba: curat, opus oricărei patimi şi oricărui gând de mândrie...

Programul părintelui Arsenie? Prin ceea ce a făcut din sine şi prin ceea ce propovăduieşte este o vie restaurare a celui mai autentic duh ortodox... Părintele Arsenie arată cât de mult se poate înflăcăra prin trăire tot tezaurul dogmaticii şi al disciplinei răsăritene.

Ne este imposibil să redăm măcar schematic toate laturile propovăduirii de la Sâmbăta de Sus. Ţinem doar să mai accentuăm importanţa naţională pe care o are lucrarea de acolo. Peste neamul nostru s-a abătut ca un adevărat flagel obişnuinţa avorturilor. Nimic nu poate zăgăzui revărsarea lui... Numai o zguduire religioasă a conştiinţelor poate ajuta aici. Părintele Arsenie a identificat aici o mare racilă şi a pus fierul roşu pe ea. Se cunosc deja numeroase cazuri de familii care, trezite la conştiinţa acestui păcat, s-au recules cu hotărâre"[551].

[551] Dumitru STĂNILOAE, *Lucrarea de la Mănăstirea Brâncoveanu*, în „Telegraful Român", an XCI, nr. 31-32, 8 aug. 1943, p. 1-2.

e) Liturghie arhierească la M-rea Brâncoveanu

„Joi, 29 iunie a. c. [1944], la praznicul de pomenire al sfinţilor Apostoli Petru şi Pavel, I.P. Sf. nostru Mitropolit Nicolae a săvârşit o sf. Liturghie arhierească în biserica Mănăstirii Brâncoveanu de la Sâmbăta de sus, înconjurat fiind de către Păr. Prof. Ieronim Grovu, consilier mitropolitan, Preot Traian Ciocănelea, paroh în Făgăraş, C. Ieromonahi Arsenie Boca şi Sergiu Popescu şi Diacon Nicolae Mladin.

Î.P.Sf. Sa, precum şi toţi preoţii împreună-liturghisitori au rostit predici şi cuvinte de învăţătură, ascultate cu evlavie de aproximativ trei mii de închinători"[552].

f) Patriarhul Iustinian Marina – *5 Decembrie 1949 – la orele 15 a ajuns la mănăstirea Brâncoveanu din comuna Sâmbăta de Sus* (Părintele Arsenie Boca din 1948 plecase la Prislop):

„Această mănăstire [Brâncoveanu-Sâmbăta de Sus] a stat zid în faţa duşmanilor şi contra papalităţii încă de acum 250 de ani, iar în ultimul timp a devenit o cauză a ortodoxiei. Călugării să fie vrednici şi să păstreze renumele mănăstirii aşa după cum a fost ridicat în ultimul timp de Arsenie Boca. Toţi cetăţenii să devină credincioşi"[553].

7. Părintele Arsenie Boca **„punea în valoare rezultatele ştiinţei. Era un om cu o cultură bine pusă la**

---

[552] *Liturghie arhierească la Mănăstirea Brâncoveanu*, în *Telegraful Român* (redactor responsabil: Prof. Dr. D. Stăniloae), an XCII, nr. 28, 9 iulie 1944, p. 1.

[553] *Nota informativă, 16 dec. 1949, în:* Cristina PĂIUŞAN, Radu CIUCEANU, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist (1945-1958),* vol. I, Ed. INST, Bucureşti, p. 166.

punct” (Pr. Teofil Părăian)[554]; era un **teolog al dialogului dintre credinţă, ştiinţă şi cultură.** Tânărul Zian Boca, urmând principiul pedagogic al Sf. Vasile cel Mare conform căruia tinerii pot trage folos din studiul clasicilor profani care trebuie citiţi aşa cum *albina culege nectarul din flori,* şi-a îmbogăţit cunoştinţele cultural-ştiinţifice participând la cursurile profesorilor-savanţi.

În cadrul Academiei de Arte Frumoase l-a avut profesor de „Anatomie” [anul şcolar 1936-37] pe savantul Dr. Francisc Rainer (1874-1944)[555], întemeietorul antropologiei româneşti. La examenul de „Anatomie”, Zian Vălean Boca a obţinut calificativul „Bine”[556] [sesiunea iunie 1937], alături de numai şase colegi din cei şaizeci şi şapte de examinaţi, în condiţiile în care nimeni nu avea „Foarte bine”. Cunoştinţele de medicină însuşite de la acest savant de talie mondială, Părintele le-a valorificat în călăuzirea credincioşilor, dar şi în opera sa „Cărarea Împărăţiei”, în special în capitolul „Ereditate şi spirit”, arătând dubla gnoseologie şi metoda fiecărei cunoaşteri (ştiinţifică şi prin credinţă), realizând un dialog între teologia ortodoxă şi ştiinţă.

Din punct de vedere al teologiei ortodoxe, ştiinţa nu este în conflict sau în opoziţie cu credinţa, „fiindcă gnoseologia este limitată în Răsărit de către obiectul cunoaşterii, care este dublu: nezidit şi zidit. Nezidit este

---

[554] Pr. Teofil PĂRĂIAN, *Amintiri despre duhovnicii pe care i-am cunoscut*, Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2003, p. 136.

[555] Nu a studiat la Facultatea de Medicină, aşa cum eronat s-a scris în diverse broşuri despre Pr. Arsenie, ci a avut chiar un curs de Anatomie cu savantul antropolog Francisc Rainer care preda la Academia de Arte Frumoase.

[556] AUNAB, Academia de Arte Frumoase, Cataloage Examene 1936/1937 până în 1940/1941, nr. 3, dos. nr. 26 /1937, Catalog anii - diverşi - Anatomie prof. Dr. Fr. Rainer, f. 70.

numai Dumnezeu Cel în Treime, a Cărui Trinitate nu este definită metafizic, ci se cunoaşte prin experienţă. Zidit este universul (sau universurile), în care se realizează existenţa noastră. Credinţa este cunoaşterea Celui Nezidit [Dumnezeu], iar ştiinţa este cunoaşterea celui zidit. Prin urmare avem două cunoaşteri diferite, fiecare dintre ele având metoda şi organul ei de cunoaştere. Credinciosul, ca unul care se mişcă în spaţiul cunoaşterii supranaturale sau a cunoaşterii Celui Nezidit, nu este chemat să afle metafizic sau să dobândească ceva prin raţiune, ci să pătimească ceva, comunicând cu El. Aceasta se realizează prin încadrarea într-un mod de viaţă (metoda), care conduce la cunoaşterea dumnezeiască"[557].

Părintele Arsenie oferă *metoda* (din *grecescul* „methodos", metha - spre, *către*; *odos* - cale) pentru cunoaşterea lui Dumnezeu şi împlinirea fiecărui om, în preambulul *Cărarii Împărăţiei*: **„trăirea învăţăturii creştine, în toată adâncimea ei şi în toată sinceritatea noastră. Asta rămâne singura cale sigură, pe care trebuie să o învăţăm mereu, în fiecare rând de oameni"**[558]. În capitolul „Ereditate şi spirit" vorbeşte despre dubla gnoseologie în concepţia răsăriteană, cunoaşterea ştiinţifică şi cunoaşterea prin credinţă: *„ştiinţa, filosofia, medicina şi celelalte discipline ale preocupărilor omeneşti, chiar şi dreptul, care pune crucea pe masa de judecată, toate la un loc nu pot să dovedească, nici că există Dumnezeu, nici că nu există. Toate aceste discipline ale ştiinţei sunt însă folositoare când îşi cunosc marginile şi când nu trec într-o altă zonă a existenţei, unde nu au competenţă şi nici mijloace de cercetare."*[559]

---

[557] Pr. Prof. Dr. Gheorghios METALLINOS, *Credinţa şi ştiinţa în gnoseologia ortodoxă…*, p. 148.
[558] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei...*, p. 9.
[559] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei...*, p. 210.

Părintele recunoaşte folosul pe care îl poate aduce ştiinţa, atâta timp cât oamenii de ştiinţă sunt conştienţi de limitele ei, adică investigarea cu intrumentele lor doar a *creatului* (materiei) prin observaţie, raţionament şi experiment (cele care sunt experimentale): *„ştiinţa, când se pronunţă în materie de religie, de asemenea a ieşit din domeniul său, care este studierea materie şi a legilor ei pentru folosul practic al oamenilor”*[560]. Omul de ştiinţă – savantul este cel care aplică metoda ştiinţifică pentru a descoperi legi ale creaţiei: *„în ştiinţă e savantul care sondează necunoscutul prin teorii [ipoteze] şi le verifică pe urmă, dacă aduc lumină ş corespund realităţii sau ba. Savantul se ajută de teorie, teoremă, noţiuni, experienţe, concluzii, care formează o bază pentru noi cercetări. Adevărul lucrurilor, însă, e mult mai mult decât atâta; depăşeşte măsurile omului. Revelaţia n-are a ţine pas cu vremea; nu e cazul adaptării Bisericii la spiritul timpului întrucât toate ştiinţele trebuie să ajungă la ce a revelat Dumnezeu”*[561].

Pe de altă parte, în Tradiţia Ortodoxă, savantul care deţine cunoaşterea lui Dumnezeu cel în Treime (Care este Necreat, Veşnic, fără început şi sfârşit), susţine Părintele Arsenie Boca, este Sfântul, care are *metoda vieţii duhovniceşti*:

> *„în credinţă, în religie, este sfântul, care are alte mijloace de aflare a adevărului. Lui i se revelează, i se descoperă o lume mai mare, temelia lumii acesteia. În cunoştinţa lui, nu are teorii, nici aparate, ci e angajată viaţa lui. Sfântul nu cercetează. Viaţa lui curată e mijlocul de cunoaştere a unei realităţi pe care cercetărorul savant n-o poate prinde niciodată. Ştiinţa nu angajează viaţa, de aceea*

---

560 Pr. Arsenie BOCA, *Trepte spre vieţuirea în monahism*, Ed. Teognost, Cliuj-Napoca, 2003, p. 58.
561 Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 210.

nici n-o poate pricepe şi nici n-o poate crea. Sfinţenia însă tocmai viaţa o angajează. Iar sfântul desăvârşit, care şi-a angajat viaţa şi a arătat că o poate şi crea, înviind morţi şi făcând ochi unde nu erau [Luca 7, 22], e singur Iisus. De ce oare nu-L recunoaşte medicina? Ba nici măcar nu-L pomeneşte. Poate fiindcă Iisus e de-o mărire uluitoare, care ar pricinui spaimă migălelii omeneşti. De aceea, în interesul cunoaşterii vieţii şi sub unghiul vremelniciei şi sub al veşniciei – lucru care depăşeşte puterea şi cunoştinţa omenească – a venit la noi Dumnezeu Însuşi şi ne-a spus cele de dincolo de ştiinţă, de filosofie şi de medicină, oricât s-ar desăvârşi acestea. Credinţa are revelaţia cu care omul credinţei nu se tocmeşte. Dumnezeu ne însoţeşte mereu şi, pe măsură ce-L cunoaştem, viaţa noastră biologică şi psihologică se străbate tot mai tare de adevăr şi de lumina cunoştinţei. Asta e ceea ce posedă credinciosul printr-o cale mult prescurtată, cunoştinţa pe care savantul n-o poate prinde prin ştiinţă, ci numai dacă şi-a deprins ştiinţa până la toate marginile şi i-a recunoscut neputinţa [...]. Deci, dacă e să înţelegem şi să folosim ceva, să încetăm gâlceava [dintre ştiinţă şi credinţă, sau mai bine zis, neştiinţă şi credinţă]"[562].

Cât de mult se aseamănă constatările Părintelui Arsenie Boca din anii '40 (!), când a fost redactată *Cărarea Împărăţiei,* cu cele ale Părintelui profesor emerit Gheorghios Metallinos (născut în 1940!), de la Universitatea din Atena, care, la 60 de ani distanţă faţă de reflecţiile Părintelui Arsenie Boca, la Simpozionul Internaţional *„Omul de cultură în faţa descreştinării"*, de la Alba Iulia, 13-15 mai 2005, susţinea:

„Omul de ştiinţă – profesorul care deţine cunoaşterea Celui Nezidit este, în Tradiţia Ortodoxă, Bătrânul – Călăuzitorul duhovnicesc (acei învăţaţi ai pustiului, adică

[562] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei*..., p. 211.

marii asceţi). Deprinderea acestei cunoaşteri presupune cunoaşterea prin experienţă a fenomenului. Iar pe acest aspect este fundamentată hermeneutica ortodoxo-patristică. Sfinţii (bărbaţi şi femei) sunt interpreţii autentici ai Sfintei Scripturi (adică ai experienţelor trăite de Profeţi şi de Sfinţii Apostoli), fiindcă ei sunt deopotrivă cu aceştia inspiraţi de Dumnezeu, participanţi cu ei la aceleaşi experienţe. Asemănător se petrece şi în cazul ştiinţei, unde numai cel specializat înţelege cercetările altor specialişti din cadrul aceluiaşi sector de cercetare. Acceptarea concluziilor cercetării dintr-o anumită ramură ştiinţifică, de către cei ce nu sunt specialişti (cei care nu sunt capabili să verifice, în mod experimental, cercetarea celor specializaţi în domeniul respectiv) se face pe baza încrederii în buna credinţă şi intenţie a specialiştilor. Altminteri, nu ar fi putut să se constate un progres în ştiinţă. La fel se întâmplă şi în *ştiinţa credinţei.* Cu aceeaşi încredere este acceptată şi aici cunoaşterea empirică a Sfinţilor din toate timpurile [...]. Ortodoxia, făcând deosebirea dintre cele două cunoaşteri (înţelepciuni), precum şi dintre metodele şi organele lor, evită orice confuzie între ele, dar şi orice conflict. Numai acolo unde s-au pierdut premizele şi esenţa creştinismului, rămâne deschis drumul către confuzie şi conflict”[563].

De asemenea, reflecţiile episcopului Kallistos Ware sunt în acelaşi duh cu constatările Parintelui Arsenie:

„în cercetarea ştiinţifică discernem în fiecare eveniment sau proces o cauză şi un efect. Potrivit concepţiei duhovniceşti, care nu contrazice ştiinţa, ci priveşte la ceea ce este dincolo de ea, distingem pretutindeni energiile creatoare ale lui Dumnezeu, cuprinzând tot ceea ce există, formând substanţa de bază a tuturor lucrurilor. Deşi prezent

[563] Pr. Prof. Dr. Gheorghios METALLINOS, *Credinţa şi ştiinţa în gnoseologia ortodoxă...*, p. 153-154.

pretutindeni în lume, Dumnezeu nu se confundă cu lumea. Creştinii nu afirmă panteismul, ci «panenteismul». Dumnezeu este în toate lucrurile, şi totuşi dincolo şi deasupra tuturor lucrurilor"[564].

După scoaterea din mănăstire, Părintele Arsenie a fost în continuare interesat de noutăţile ştiinţifice, după cum rezultă dintr-o notă informativă furnizată Securităţii de către un turnător cu numele conspirativ „Rafael": „Timpul liber şi-l ocupă citind, completându-şi cunoştinţele. Din revistele literare şi ştiinţifice care se aduc în atelier citeşte cu mult interes tot ce apare nou în domeniul ştiinţific [...]. BOCA ARSEN[I]E este un om cult şi vorbeşte calculat. El nu face risipă de cuvinte în convorbirile avute" (sursa: Rafael, 15. 06. 1966)[565].

Părintele Lucian Răzvan Petcu[566], actualul Părinte

---

[564] Ep. Kallistos WARE, *Ortodoxia, calea dreptei credinţe,* trad. E. Chiosa, G. Jacotă şi Pr. D. Ailincăi, Ed. Mitrop. Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 1993, p. 48.

[565] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 39

[566] Părintele Lucian Răzvan Petcu (n. 1964, Sinaia) este absolvent, atât al Facultăţii de Fizică din Bucureşti (1989), cât şi al Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Andrei Şaguna" din Sibiu (1996). De asemenea, este autorul cărţii „Cosmologia creştină şi teoriile fizicii moderne" (Ed. Sophia, 2008), una dintre puţinele lucrări apărute în România pe tema dialogului dintre ştiinţă şi teologia ortodoxă. Părintele Lucian demonstrează că ştiinţa şi teologia ortodoxă nu sunt în conflict: „pe de o parte, credinţa Îl mărturiseşte pe Dumnezeu ca fiind Creatorul întregii existenţe (a lumii văzute şi nevăzute, a lumii vii şi nevii), iar, pe de altă parte, ştiinţa are ca obiect al cunoaşterii sale lumea văzută, folosind ca mijloc de lucru raţiunea umană. Gândindu-ne că atât obiectul ştiinţei (lumea văzută), cât şi mijlocul ei de lucru (raţiunea omenească, ce constituie una din puterile sufleteşti) sunt creaţii dumnezeieşti, putem accepta cu uşurinţă că ştiinţa s-a născut, trăieşte şi se dezvoltă sub ochiul lui Dumnezeu şi cu binecuvântarea Lui, chiar dacă roadele ştiinţei (în virtutea libertăţii umane) nu sunt folosite

paroh de la Biserica „Sf. Nicolae” din satul Drăgănescu (Mihăileşti, Giurgiu) a mărturisit despre *întâlnirile cutremurătoare* cu Părintele Arsenie Boca din anii ’80 („pe mine Părintele m-a impresionat prin puterea prorocească sau puterea de a vedea... lega totul de învăţătura dumnezeiască”; 1986-87), în cadrul unei emisiuni de la Trinitas Tv („Biserica azi”, 10 iun. 2010, moderator: pr. Nicolae Dima).

Părintele Lucian era student la Facultatea de Fizică de la Măgurele, secţia *Combustibil Nuclear* şi a mers la Drăgănescu unde l-a întâlnit pe Părintele Arsenie Boca care picta biserica. Printre altele, în cadrul emisiunii, a vorbit despre preocupările Părintelui Arsenie Boca de realizare a unui dialog între credinţă şi ştiinţă: „a mai fost o a doua întâlnire în casa parohială, peste drum de biserică, unde Părintele mi-a mai spus printre altele un lucru foarte interesant, înţelept şi duhovnicesc, referitor la fizică. Eu aveam credinţa mea, însă îmi puneam mare nădejde în ştiinţă. Îmi plăcea ştiinţa, îmi plăcea fizica şi, ştiind Părintele această preocupare a mea, mi-a spus: *«măi, când apare o lege în fizică, cum spui?»*. De fapt, vedeţi, vorbea prin întrebări. Dădea şi răspunsuri, dar deseori aflai un mesaj prin întrebarea

---

întotdeauna pe placul Domnului” (p. 105). Părintele Lucian ia în considerare învăţăturile Părinţilor Bisericii, în special ale Părintelui Arsenie Boca, atunci când vorbeşte despre comunicarea dintre om şi Dumnezeu care se realizează prin *conştiinţă* (p. 77). Părintele Arsenie Boca susţinea că omul are *sistem celular*, *creier* (sediu al inteligenţei/raţiunii, dar unde *„funcţionează şi un centru de cenzură care are la dispoziţie tot mecanismul bio-chimic necesar capabil să aprobe sau să frâneze tot ce obligatoriu trebuie să treacă pe la acest centru de informaţie”*) şi *conştiinţă* (organ duhovniceasc de comuncare între om şi Dumnzeu). Patimile omului conduc la *perturbarea* comunicării dintre om şi Dumnezeu, omul receptând glasul patimilor („patima îi duh necurat şi când stăpâneşte pe cineva îi dă chipul”), în loc să recepteze glasul conştiinţei (chemarea lui Dumnezeu).

pe care ţi-o punea. Aceasta a fost întrebarea:

«[Pr. Arsenie Boca:] Când apare o lege nouă în fizică, cum spui?» Şi aici am răspuns eu:

«[Pr. Lucian Petcu:] Spun că s-a descoperit.

[Pr. Arsenie Boca:] Păi vezi, dacă spui că s-a descoperit, înseamnă că Altul e Cel Care a creat-o».

Iată, prin acest cuvânt „a descoperi" se înţelege Creatorul. Nu m-am gândit la acest sens al cuvântului [...]. M-a impresionat că citea aşa ceva, era o carte despre *quasari,* [care] e un stadiu evolutiv al stelelor; stelele se nasc, cresc şi mor. Însă cartea aceea nu era o carte de popularizare a ştiinţei, ci era o carte chiar de ştiinţă. Mi-aduc aminte că pe coperta ei erau figurate şi simboluri de matematici superioare, grafice, semnul integralei şi chiar, dacă nu mă înşel, şi derivate parţiale... deci, un instrument matematic foarte înalt. Pe mine m-a impresionat că un preot citea aşa ceva. Şi făcând legătura cu pictura, sunt convins că Părintele [Arsenie Boca] căuta şi în ştiinţă să-L descopere pe Dumnezeu. Deci, ştiinţa are chemarea ei în afară de a ajuta pe oameni, de a le face viaţa mai uşoară, ştiinţa mai are încă o chemare, aceea de a-L preaslăvi pe Dumnezeu prin descoperirile ei... şi Părintele [Arsenie Boca] căuta să vadă aceste lucruri" [567].

Oamenii de ştiinţă oneşti au recunoscut limitele cunoaşterii ştiinţifice, care investighează *creatul,* şi L-au recunoscut pe creator Care-i Necreat (fără început şi fără sfârşit). De exemplu, Sir Isaac Newton (n. 25 decembrie 1642; d. 20 martie 1727), savantul mistic care a formulat legile fundamentale ale mecanicii, a descifrat legile mişcării planetelor, a pus bazele teoretice ale fenomenelor luminii şi

[567] Trinitas Tv, *Biserica azi*, 10 iun. 2010, orele 21:00-22:00, moderator: pr. Nicolae Dima.

culorii, şi a întemeiat calculul diferenţial şi integral, susţinea în lucrarea sa *Optica*: „Căci El [Dumnezeu] i-a creat [pe atomi] pentru a-i aşeza în ordine. Iar dacă a făcut astfel, e nefilozofic să cauţi orice altă Origine a Lumii sau să pretinzi că ea ar putea apărea din Haos doar prin Legile Naturii”[568]; René Decartes (1596-1650) credea că „adevărurile matematice pe care le numim eterne au fost stabilite de Dumnezeu şi depind de El în întregime, nu mai puţin decât restul creaturilor sale”[569].

În istoria ştiinţei au fost consemnaţi şi savanţi care, *îmbătaţi* de anumite roade ale raţiunii, au declarat că nu au nevoie de ipoteza existenţei Creatorului. Este cazul marchizului Pierre-Simon de Laplace (n. 23 mar. 1749; d. 5 mar. 1827, Paris), numit şi „Newton al Franţei”, despre care oricine a auzit la orele de matematică din liceu, celebru prin ipoteza sa cosmogonică *Kant-Laplace*, conform căreia sistemul solar s-a născut dintr-o nebuloasă în mişcare. Acesta avea şi studii de teologie catolică, studiind o vreme la o mănăstire a ordinului monahal benedictin, căci tatăl său avea de gând să-l facă să urmeze o carieră clericală. Despre el se ştie că „atunci când i-a înmânat lui Napoleon Bonaparte un exemplar al *Mecanicii cereşti*, acesta din urmă, care auzise că nu există nici o referire la Dumnezeu în lucrare, a observat: «Domnule Laplace, mi s-a spus că aţi scris această carte uriaşă despre sistemul universului fără a-l pomeni vreodată pe creatorul lui.» Laplace i-a răspuns pe loc: «Nu am avut nevoie să fac această ipoteză.» Amuzat, Napoleon i-a relatat răspunsul matematicianului Joseph-Louis Lagrange, care a

---

568 Mario LIVIO, *Este Dumnezeu matematician?,* trad. engl. Anca Florescu-Mitchell, Ed. Humanitas, 2012, p. 131.

569 Sir Isaac Newton, *Optica,* în: Mario LIVIO, *Este Dumnezeu matematician?...*, p. 132.

exclamat: «Ah! Iată o frumoasă ipoteză; explică multe lucruri.» Povestea însă nu se opreşte aici. Când a aflat despre reacţia lui Lagrange, Laplace a spus sec: «Această ipoteză, sire, explică într-adevăr totul, dar nu ne permite să prezicem nimic. Ca savant, eu trebuie să vă pun la dispoziţie lucrări care ne permit să facem predicţii»[570]".

Într-un text din ultimii ani de viaţă pământească, Părintele Arsenie Boca spunea destul de limpede că, în Ortodoxie, nu există conflict între ştiinţă şi credinţă, şi arăta rătăcirile gândirii moderne:

> *„observăm că nu ne mai putem înţelege cu contemporanii din cauza «conflictului între ştiinţă şi credinţă» - deşi ele nu sunt în conflict, ci cel mult o ne-ştiinţă şi o ne-credinţă, puse în conflict de o rea-credinţă. Se întâmplă ceva cu contemporanii ceea ce s-a întâmplat demult de tot, de la obârşia omului, o boală care a devenit «strămoşească», de o foarte dură ereditate: uită de Dumnezeu ca pământul. Omul nu mai ştie nimic despre suflet; nu-l mai găseşte în nici o psihologie. Wirkow[571] zicea că a făcut mii de disecţii şi vivisecţii şi n-a găsit sufletul. Cum să-l găsească cu bisturiul? Altul, era potcovar, asigura că n-a găsit pe Dumnezeu în potcovăria lui – dar l-a citi în potcoava unui cal. Alţii, ca şi un profesor de istorie a religiei, nu mai găsea întemeiată astăzi existenţa lui Satan şi a dracilor lui. Astea ar fi idei antropomorfice rămase în memoria omenirii din vremuri mitologice, când stihiile se personificau şi ţineau loc de ştiinţe naturale. Iar omul nu are*

---

570 Mario LIVIO, *Este Dumnezeu matematician?...* , p. 139.

571 Rudolf Ludwig Karl VIRCHOW (1821-1902), medic şi renumit patolog german, fondator al patologiei celulare. Celebrul său dicton *Omnis cellula e cellula* („Orice celulă provine din altă celulă") a modificat radical gândirea medicală în direcţia unui nou concept, şi anume considerarea apariţiei bolilor drept consecinţă a tulburărilor în structura şi funcţiunea celulelor organismului.

în sine nici o divinitate, ci mizerie, fiind doar evoluția unei zoologii paleontologice: fiul maimuței. Aşa că a pus omul piciorul pe lună, dar pe celălalt încă nu-l putem scoate din peşteră. De asemenea nemurirea e doar un deziderat fără nici o realitate; cel mult în memoria urmaşilor. Responsabilitatea nu e decât o măsură socială, care să țină în frâu anarhia oamenilor, care, altfel, ar fi într-un permanent şi universal conflict. Învierea din morți, o încăpățânare mitică în capul omenirii"[572].

Comentând poezia lui Octavian Goga (1881-1938; fiu de preot ortodox din Răşinari), *cântărețul mulțimii anonime în suferință*, ai cărui eroi de poezie sunt înrădăcinați în „bătrâneasca şi cinstita şi curata noastră lege"[573], teologul-poet Nichifor Crainic vorbeşte în sensul patristic despre *îmbisericirea naturii* şi arată legătura dintre **Dumnezeu-Creatorul** (*Făcătorul cerului şi al pământului, al tuturor celor văzute şi nevăzute*), **om** - cununa creației (microcosmos) - şi **cosmos** (lumea văzută şi nevăzută) care se manifestă prin *rațiunile dumnezeieşti din făpturi (plasticizate,* cum ar adăuga Pr. D. Stăniloae), evidențiind totodată diferențele dintre revelația creştină, ştiința chimiei şi rătăcirile gândirii astrologice: „cosmosul nu deliberează asupra existenței sau inexistenței lui Dumnezeu, ci îl

---

572 Părintele Arsenie BOCA, *Note (1984-1988)*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in"...*, p. 251.

573 „Copiii noştri să-i înveți / Tu: Crezul... Născătoarea.../ S-ajung să-i văd cântând pe toți / În strană, sărbătoarea" (*Dorință);* „Să-l chemați pe popa Nae / Să-mi citească din Scriptură.../ I-or cădea şi popii Nae / Lacrimi multe-n Molitfelnic.../Voi să-i dați lui popa Nae / Liturghii o lună-ntreagă / Că-i sărac şi popa Nae / Şi n-are bucate, dragă *(De-o să mor...);* „Zi Tatăl nostru seara, dragă, / Şi să te porți la-nvățătură" *(Casa noastră).*

prăznuieşte ca într-o imensă liturghie prin duhul sublim, răsfrânt în făpturi din atotputernicirea Creatorului lor. Există desigur în inima lucrurilor o sensibilitate negrăită, care le spânzură de Părintele lor ceresc ca o putere a gravităţii şi pe care noi, cu mintea rece de necredinţă, o numim legile universului. Legile universului sunt răsfrângerile demonstrabile ale nevăzutei înţelepciuni dumnezeieşti, care a pus la temelia fiecărui lucru creat arhetipul sau *logosul* formei lui veşnic înnoite şi veşnic aceeaşi, în armonie cu ansamblul tuturor celorlalte lucruri. Logosul lumii sau legea ei nu e decât un mod de a numi înţelepciunea divină infuzată în lume şi care se manifestă ca un răspuns cosmic la chemarea înţelepciunii divine de dincolo de lume, - sau ca o negrăită liturghie de prăznuire... După doctrina lui Ioan Damaschin, adâncită de unul dintre contemplatorii Filocaliei, ca Nichita Stetatos sau chiar Nicodim Haghimitul, există între om şi cosmos o anumită putere de comunicare în virtutea unei similitudini minimale de făpturi ale lui Dumnezeu şi unul şi celălalt. Aceeaşi similitudine o constată şi chimia biologică în ordinea materială şi gândirea astrologică modernă în ordinea influenţelor oculte. Filozofia creştină nu vede însă în om o fiinţă determinată de cosmos sau o victim a destinului scris în stele, ci o putere superioară cosmosului, influenţându-l într-un anume fel în virtutea spiritului cu care e înzestrat. Omul e un microcosmos, un rezumat şi o sinteză a elementelor constitutive ale marelui cosmos, şi pe temeiul acestei similitudini îşi poate exercita asupra lui tăria spirituală. Pe faţa pământului se întipăreşte pecetea spiritului omenesc"[574].

---

[574] Nichifor CRAINIC, *Spiritualitatea poeziei româneşti*..., p. 156-157.

„Nu înmulţiţi norul de păcate al omenirii!”[575], îndemnul pe care Părintele Arsenie Boca l-a dat oamenilor, consemnat de Părintele Episcop Dr. Daniil Stoenescu, poate fi pus în legătură cu gândirea filosofului şi psihiatrului ortodox Ivan Mihailovici Andreev (1894-?), care în articolul „Plâns!” dedicat memoriei lui Feodor Dostoievski

> *„povesteşte despre una dintre cele mai crude şi «insensibile» crime ale unui mare oraş American. O mamă în vârstă de 29 de ani din New York, într-un acces de furie şi-a bătut până la moarte fiul în vârstă de două luni, lăsându-l neînchipuit de diform, iar ea nu şi-a exprimat niciun fel de regret în legătură cu această crimă. Andreev descrie cu detaliu clinic rănile suferite de trupul micuţ - dar apoi se opreşte ştiind că mulţi cititori vor protesta împotriva unor asemenea detalii «inutile»: «Oamenii au devenit surzi la suferinţe. Fie că nu aud, fie că nu vor să audă despre ce se săvârşeşte nu într-un coşmar, ci în realitate». Face apel la conştiinţa cititorilor lui: «Toţi pentru unul şi unul pentru toţi sunt vinovaţi: aceasta este esenţa eticii sociale a creştinismului... Cu toţii suntem vinovaţi pentru că suntem păcătoşi; săvârşim răul şi contribuim cu răul nostru la sursa universală a răului. Iar acest rău se acumulează într-o energie universală imensă a răului care caută vasele trupurilor fără har pentru a se întrupa, iar când le găseşte se întrupează în ele, acestea săvârşind multe fapte rele... Gândiţi-vă fiecare la voi înşivă... Ce făceaţi în noaptea aceea când s-a comis această faptă rea, inimaginabilă, dar reală? Poate că păcatul vostru sau fapta voastră rea a fost cea care s-a dovedit a fi ultima picătură ce a făcut ca vasul plin de rău să se reverse. Acesta este modul în care trebuie să reflectăm, dacă suntem cu adevărat creştini... Plângeţi*

---

[575] Pr. Arsenie BOCA în: P.S. Daniil STOENESCU, *„Arhanghelul” de la Prislop şi alte scrieri...*, p. 262.

fraţi şi surori! Nu fiţi ruşinaţi de aceste lacrimi! Plângeţi! Şi fie ca aceste lacrimi să fie izvorul în care Domnul îl va boteza pe copilul-martir, care, probabil, era nebotezat, fiind miruit – în locul untdelemnului – cu sângele lui nevinovat de copil. Plângeţi! Fie ca lacrimile voastre să fie un izvor de energie aparte, o energie a binelui care luptă împotriva energiei răului, energie care prin puterea sa să salveze măcar un singur copil de la schingiuiri nevinovate şi măcar o singură mamă de la un păcat de neiertat. Fie ca aceste lacrimi să-I trezească şi pe mulţi dintre cei indiferenţi... Nu vă ruşinaţi să plângeţi cu lacrimi de supărare, milă şi pocăinţă»"[576].

Părintele Arsenie Boca, în duh patristic, a dezvoltat o teologie a căsătoriei, vorbind despre obârşia divină a bărbatului şi a femeii uniţi în Taina Căsătoriei. Mântuitorul Iisus Hristos a fost prezent la facerea omului şi cunoştea rostul legăturii dintre bărbat şi femeie. De aceea, în Predica de pe Munte, El prezintă adevăratul mod de viaţă (care are în centru iubirea) pe care ar fi bine să-l adopte omul cel nou, adică omul botezat căruia i s-a iertat păcatul strămoşesc odată cu înomenirea Fiului lui Dumnezeu şi cu botezul din apă şi din duh. Hristos Însuşi dezvăluie Tainele Împărăţiei şi cum a fost gândit proiectul divin al facerii omului. Dar protopărinţii Adam şi Eva, prin cădere, au deturnat proiectul divin. Prin Taina Căsătoriei, bărbatul şi femeia depăşesc starea de cădere (boala firii umane). Hristos este prezent în Taina Căsătoriei şi le dăruieşte căsătoriţilor harul său (energia necreată), prin preoţii Bisericii care săvârşesc ritualul cununiei având loc

---

[576] Ivan M. ANDREEV, *Teologia apologetică ortodoxă*, trad. engl. Augustin Florescu, Ed. Sophia, Bucureşti, 2003, p. 40-42. Mulţumesc colegului şi prietenului Dragoş-Constantin Predescu care mi-a semnalat fragmentul din carte.

sfinţirea legăturii dintre soţi. Bărbatul şi femeia sunt chemaţi să realizeze ceea ce n-au reuşit Adam şi Eva. Înainte Taina Căsătoriei era legată de Sfânta Liturghie. Căsătoriţii se uneau astfel cu Hristos prin Sfânta Euharistie, primind Trupul şi Sângele Său, nu pişcot cu vin.

Părintele Arsenie Boca este un urmaş al Sfântului Ioan Gură de Aur care s-a implicat şi a elaborat o teologie a căsătoriei de asemenea. Sfântul Ioan Gură de Aur vorbeşte liber despre unirea dintre bărbat şi femeie tocmai pentru a-i educa să urmeze Cărarea Împărăţiei prin Căsătorie, cu toate că „mulţi se ruşinează de cele spuse”:

> „«Şi se poate vedea că una sunt chiar din plăsmuirea trupului. Căci [femeia] a fost făcută din coastă şi ca două jumătăţi sunt [bărbatul şi femeia]. Din această pricină o şi numeşte ajutor, ca să arate că una sunt... Căci ca şi cum trupul ar fi rupt în două, fiindcă fiecare în parte este nedesăvârşit în privinţa facerii de copii... **Dar cum oare devin un singur trup? Cum ai lua partea cea mai curată a aurului şi ai amesteca-o cu alt aur, tot aşa şi aici: femeia, primind în sine cea mai bună sămânţă turnată, o hrăneşte şi o încălzeşte şi, contribuind şi ea cu cele ale ei, dă înapoi un om**» (La Col., Omilia XII 5: PG 62, 388). Faptul că «vor fi într-un singur trup» (Fac. 2, 24) are legătură cu copilul, care va proveni din această unire, dar cei doi ajung «într-un singur trup» în mod evident şi fără copil: «... nu [a spus] *vor fi un trup*, ci *vor fi într-un singur trup*, arătând pe cel (trupul) al copilului, după ce ei s-au unit. Dar cum, atunci când nu este un copil, cei doi nu vor fi unul? Bineînţeles, e vădit acest lucru; căci împreunarea trupească (μίξις) aceasta lucrează, contopind şi amestecând trupurile amândurora. Şi precum toate se fac una atunci când se toarnă mir în untdelemn, tot aşa şi aici» (La Col., Omilia XII 5: PG 62, 388)”; „Pare ciudat faptul că Hrisostom, atunci când

vorbeşte despre căsătorie, face referire la dragoste, la eros, la plăcere-satisfacţie şi la procesul unirii trupeşti. Şi el ştie şi notează că «mulţi se ruşinează de cele spuse» (PG 62, 388). Însă este dator să facă acest lucru pentru a-i păzi pe tineri, arătându-le de câtă dragoste şi de câtă satisfacţie şi pace se vor bucura în căsătorie şi în «împreunarea legiuită», atunci când aceasta este petrecută cu cumpătare. El trebuie să-i îndepărteze pe tineri de desfrânare, explicându-le că în căsătoria cumpătată şi virtuoasă se află adevărata satisfacţie şi plăcere. Trebuie să-i înveţe că darurile duhovniceşti ale femeii sporesc dorinţa (ἔρως), iubirea (ἀγάπη) şi dorul (πόθος) de ea al bărbatului, încât acesta nu mai este atras de alte femei: «Nimic nu este mai plăcut ca virtutea, nimic mai dulce decât cumpătarea, nimic mai de dorit decât curăţia. Să facă cineva nunţi ca acelea despre care zic eu şi va vedea plăcerea» (La Col., Omilia XII 7: PG 62, 389)”[577].

Gândirea teologică a Părintelui Arsenie Boca în privinţa căsătoriei are la bază cunoştinţele ştiinţifice acumulate la cursul de *Anatomie* ţinut de savantul Francisc Rainer (care depăşea limitele unui simplu curs), cunoştinţele însuşite din tratatele de biologie umană şi genetică, mărturisirile oamenilor la scaunul spovedaniei, precum şi învăţăturile biblice. Vom enumera câteva texte reprezentative ale Părintelui Arsenie Boca în legătură cu Nunta ca Taină a Bisericii şi rostul ei:

„*Când vrea Dumnezeu să întrupeze un gând în lumea văzută, ca pe un nou fiu al Său şi să-l suie pe treptele desăvârşirii făpturilor Sale, neapărat îi trebuie şi o căsătorie corespunzătoare pe pământ. Situaţia aceasta a lui Dumnezeu o găsim exprimată în Scripturi, sub diferite*

[577] Prof. Dr. Stylianos G. PAPADOPOULOS, *Gândirea teologică a Sfântului Ioan Hrisostom*, trad. Sabin Preda, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2010, p. 341-342.

forme. Astfel, prin Isaia proorocul, Cuvântul se tânguie: «Piere dreptul şi nimeni nu ia aminte; se duc oamenii cinstiţi şi nimănui nu-i pasă că din pricina răutăţii a pierit cel drept» (Isaia 57, 1).

- Cum pier drepţii şi nimeni nu ia aminte?

- Foarte simplu: Că nu se mai nasc.

- Şi e de vină omul? Trebuie să se întrebe omul, de ce nu se mai nasc drepţii?

- Iată că trebuie, de vreme ce-i aflat de vină; iată că dispariţia dreptului e o problemă, de care suntem traşi la răspundere. Căsătoria are cuvântul"[578]*; „Dacă în Taina cununiei cei doi sunt o singură făptură, atunci «această făptură ce năzuieşte ea?»*

- «Odrasle pentru Dumnezeu! (Maleahi 2, 15).

Răspunsul Revelaţiei e simplu şi categoric... fiindcă sfinţii sunt şi roadele căsătoriei, iar ei, mulţi sunt «aleşi», tocmai din cauza atitudinii religioase a părinţilor, mai înainte de-a îi naşte. Aşadar, căsătoria are multe motive să fie Taină. Când familia nu va mai fi întemeiată pe Taină, oamenii vor fi o turmă de fiare destrăbălate"[579] (*Căsătoria*, predică, Prislop, 20 decembrie 1949).

Căsătoria se perverteşte prin „nepăzirea hotarelor Legii":

„În convieţuirea căsătorească nu-i bun nici abuzul, nici refuzul. *Abuzul atinge pe soţ, refuzul atinge pe soaţă şi pe soţ*. Cum aceasta ? Aşa-i făcut omul de către Dumnezeu, bărbat şi femeie: un singur trup. Cu cunoştinţele contemporane de biologie, de endocrinologie şi de neurologie putem înţelege clar acest lucru... *Abuzul păgubeşte pe bărbat* de necesarul de substanţe glutamice sistemului său nervos şi încep fenomene de carenţă

[578] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei...*, p. 270.
[579] Părintele Arsenie BOCA, *Cuvinte vii*, Ed. Charisma, Deva, 2006, p. 288-289.

nervoasă, care pot ajunge până la slăbirea totală a funcţiilor mintale. S-au văzut atare cazuri de tâmpire a minţii şi a pierderii totale a memoriei fără să fie şi alte boli în organism. Respectivul era suprasolicitat, iar el s-a predat. Urmările sociale se înţeleg. *Refuzul păgubeşte pe femeie.* Unul din refuzurile obişnuite este acela «întemeiat» pe stăvilirea numărului de copii. Modalitatea aceasta e viciul «onaniei cu femeie». Păgubesc amândoi – pagubă biologică care se resimte în sănătatea amândurora. Minţirea, trişarea, ferirea, unul şi acelaşi viciu, duce în mod normal la o nervozitate şi la o nemulţumire unul de altul, pe care natura, în nevinovăţia ei caută să o remedieze – Şi cum o remediază? – căutând fiecare din părţi alt partener, care să nu falsifice convieţuirea. În fond e o rezolvare greşită, vinovată faţă de unitatea de dragoste a Tainei Căsătoriei"[580]; „*Explicaţia.* Într-un raport conjugal normal, organele genitale feminine trec succesiv printr-o fază de congestie intensă şi o fază de slăbănogire bruscă, ce stabileşte cursul regulat în circulaţia sângelui. Actul conjugal falsificat [prin tot felul de metode contraceptive etc., n.n] neisprăvit, fără concluzia naturală, lasă să persiste în vase o stare de înecare ce, cu vremea, ia un caracter permanent. Urmează o tulburare a nutriţiei ţesuturilor, pe urmă alterarea lor anatomică. Mulţimea firişoarelor nervoase ale plexului hipogastric, firişoare care pleacă de la uter şi se unesc cu sistemul cerebro-spinal, îndură apăsări, iritaţii, care, la obârşie sunt dureri locale, dar cu tulburări reflexe la distanţă; iar cu vremea, aruncă pe bolnave în plin domeniu psihiatric"[581]; „Deci, dacă o femeie greşeşte cu altcineva, de vină e trişarea lor, «ferirea» soţului care o împinge la gestul

---

[580] Părintele Arsenie BOCA, *Câteva cunoştinţe, pe scurt, cu privire la convieţuirea în căsătorie*, în: P.S. Daniil STOENESCU, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in"...*, p. 253-254.
[581] Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei...*, p. 262.

căutării pe altcineva, care să fie corect cu natura. În majoritatea cazurilor de «necredinţă» a femeii e de vină soţul, că nu şi-a umplut casa de copii. Deci cine fuge de copii, fuge de răspundere. Şi unde fuge? În iresponsabilitate?! Când însă îţi iei răspunderea de-a rodi copii, Stăpânul vieţii îţi va ajuta să ai şi ce le da de mâncare şi-ţi va asigura şi cinstea căsniciei. Deci nici abuzul nici refuzul, ci o dreaptă socoteală şi o convieţuire corectă”[582].

Textul compus de Părintele Arsenie Boca şi *imprimat* pe pereţii Bisericii Drăgănescu, în scena nunţii din Cana Galileii, este următorul:

„Voi toţi, fiii Celui Prea Înalt sunteţi! (Psalm 81, 6-7). Domnul Hristos a venit la nuntă să reamintească conştiinţei oamenilor obârşia lor divină, ridicând nunta la valoarea şi harul de Taină a Bisericii. Când însă oamenii nesocotesc această obârşie şi degenerează nunta, «nepăzind hotarele Legii» ei devin «numai trup» (Facere 6, 3) şi se fac «fiii pieirii» (Isaia 1, 4) «fiii diavolului» (Ioan 8, 44) care-L răstignesc pe Hristos. Aşa «piere dreptul de pe pământ şi nimenea nu bagă de seamă» (Isaia 57, 1) simplu: Nu se mai nasc, în condiţiile oferite de «nuntă». «Nuntaşii» deci poartă răspundere pentru urmările peste care dau precum şi pentru roadele bune pe care le puteau aduce şi nu le-au adus”.

Cuprinsul cărţii „Cărarea Împărăţiei”, principala operă scrisă de către Părintele Arsenie Boca este următorul:

I.CĂRAREA

1. De la cârma minţii atarnă; 2. Un tovarăş nevăzut; 3. Noe şi Iisus; 4. Din păcătoşi, sfinţi; 5. Lupta mantuirii; 6. „Vrăjmaş milostiv şi prieten viclean”; 7. Puiul necurat; 8. Semnul Crucii; 9. În pustia Carantaniei; 10. Iubirea e cărarea; 11. Cărarea Sfantului Pavel

II. ÎNVĂŢĂMINTELE REGILOR

---

[582] Părintele Arsenie BOCA, *Câteva cunoştinţe, pe scurt cu privire la convieţuirea în căsătorie...*, p. 254.

1. Cuvinte hotărâtoare; 2. Destinul talanţilor; 3. Vederea prin văl; 4. Dreptul între iubire şi sabie; 5. Cârma din zare; 6. Crinul de pe cruce; 7. Răspunzătorii; 8. Iconomul nedrept

VII. ÎMPĂRĂŢIILE IUBIRII

1. O soră a vieţii; 2. Vameşii văzduhului; 3. Judecata particulară a sufletului; 4. O descriere a iadului; 5. Semnul lui Iona; 6. Mărimea răspunderii; 7. Legile judecăţii; 8. Lucifer şi Antihrist; 9. Pentru o greşeală vremelnică, o pedeapsă veşnică?; 10. Chemarea la înviere.

8. Părintele Arsenie era o **fire artistică**, un **teolog al culturii**, iubea pictura şi muzica. Era interesat de evenimentele cultural-artistice. În timpul studenţiei făcuse parte din „Reuniunea de Muzică Gheorghe Dima" din Sibiu, condusă de dirijorul N. Oancea. În intervalul 1 octombrie 1938 – 12 martie 1939, din bursa primită pentru călătoria la Muntele Athos, alături de cheltuielile pentru paşaport şi alte cheltuieli personale (*ghete, albituri, pantaloni, halat, haine de lână, servietă, bocanci, căciulă, cărţi, culori, planşetă, hârtie, plombe, ceas, studii fotografiate, haine reparate*), şi-a cumpărat[583] bilet (180 lei) la concertul susţinut de genialul George Enescu (1881-1955), cel mai important muzician român (autorul *Rapsodiei Române* şi al operei *Oedipe*) despre care Pablo Casals[584] spunea: „Enescu a fost cel mai măreţ fenomen muzical, de la Mozart încoace".

---

[583] Acest lucru rezultă din raportul de cheltuieli personale de la 1 oct. 1939 şi până la plecarea la Muntele Athos (12 martie 1939), predat Mitropoliei din Sibiu, (Pr. Nicolae Zian STREZA, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos*, Ed. Credinţa strămoşească, 2008, p. 40).

[584] Pablo CASALS (1876-1973), renumit violoncelist şi dirijor catalan.

9. „[Părintele Arsenie Boca] era cu desăvârşire apolitic"[585], iar „mişcarea de la Sâmbăta de Sus avea un caracter pur religios, fără niciun fel de amestec politic"[586] (Nichifor Crainic). Nu a făcut parte din nicio grupare cu caracter politic, cu toate că Securitatea l-a urmărit în problema legionară: „Ştiu de semnificaţia politică ce s-a dat Arhanghelului [Mihail], dar la implicaţia Arhanghelului în politică am zâmbit întotdeauna"[587]. Logica torţionarilor din Securitate dresaţi de Alexandru Nicolschi (Boris Grünberg) era următoarea: „eşti legionar pentru că eşti teolog, şi fiind teolog eşti anticomunist, iar a fi anticomunist înseamnă a fi legionar"[588] (anchetator Cpt. Ion Teodoru). Această logică a fost suficientă pentru acuzarea şi întemniţarea (în 1959) teologului Teodor M. Popescu.

Părintele Arsenie le reproşa legionarilor faptul că au apelat la armele de foc pentru intimidarea adversarului, iar nu la „armele" teologice, el fiind convins că: *„cine vrea să biruie lumea e dator să ia arma rar folosită a iertării, oricâte necazuri ar pătimii de la oamenii lumii acesteia, ca unul ce vede că fraţii săi stau legaţi într-o robie străină, în întunericul necunoştinţei de Dumnezeu şi de ei înşişi"*[589].

---

585 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 88-88v (Proces Verbal de Interogatoriu, 11 octombrie 1955, Nichifor Crainic, Bucureşti).

586 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 85.

587 ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 113-114. [Ierom. Arsenie Boca, *Declaraţie*, 7 iunie 1948, Spitalul Făgăraş]. Declaraţia în partea dreaptă-sus are următoarea însemnare „9.6.948 , Dată în faţa noastră, comisar şef ss/neidenticată [posibil Preda]" şi „10.6.948 (anexare la dosarul personal)..

588 Vasile POPESCU, *Un martir al crucii. Viaţa şi scrierile lui Teodor M. Popescu*, ed. Gabriela Moldoveanu şi Răzvan Codrescu, Ed. Christiana, Bucureşti, 2006, p. 122.

589 Ieromonah Arsenie BOCA, *Cărarea Împărăţiei...*, p. 20.

„Părintele Arsenie [Boca] era întotdeauna la îndemâna oamenilor"[590] pentru a-i ajuta, dar din 1960 până în 1989 pe el nimeni nu l-a ajutat, nimeni nu a intervenit pentru reintegrarea sa în viaţa de mănăstire, a primit doar promisiuni şi vorbe „frumoase" din partea celor care aveau relaţii „sus puse".

Părintele a vrut tot timpul să se reîntoarcă la Prislop, în intervalul 1960-1989, dar i s-a refuzat această dorinţă chiar şi de către Patriarhul Iustinian Marina, cu toate că trupele sovietice plecaseră în 1958, iar consilierii sovietici în 1964:

> „În ziua de vineri 24 februarie a.c., sursa se afla în cabinetul patriarhal împreună cu BOCAZIAN ARSENE (sic!). Acesta a întrebat pe patriarh dacă este adevărat ce se aude că se vor întoarce în mănăstiri călugării îndepărtaţi de aci, la care patriarhul l-a întrebat dacă vrea să-l părăsească şi să meargă la mănăstire. Acesta a spus că ar dori să meargă la aceeaşi mănăstire la care a fost, Prislop. I s-a răspuns că va trebui să meargă nu acolo unde vrea el, ci acolo unde va găsi de cuviinţă biserica (sic!). Totodată patriarhul a spus că nu peste multă vreme se va rezolva problema călugărilor îndepărtaţi în aşa fel ca să nu mai fie nici o mănăstire fără călugări, ei să fie reprimiţi în mănăstiri bineînţeles numai cei care întrunesc condiţiile"[591];
>
> „Sursa [Giar, 28.03.1967] declară că a vorbit în mai multe rânduri cu pictorul BOCAZIAN (sic!), monah preot de la mănăstirea Prislop din transilvania. Este încadrat lucrător pictor la atelierele Patriarhiei Române. Este un bun lucrător, cu un talent deosebit la desen mai ales, iar în pictura bisericească având un gen propriu. Are studii de pictură la

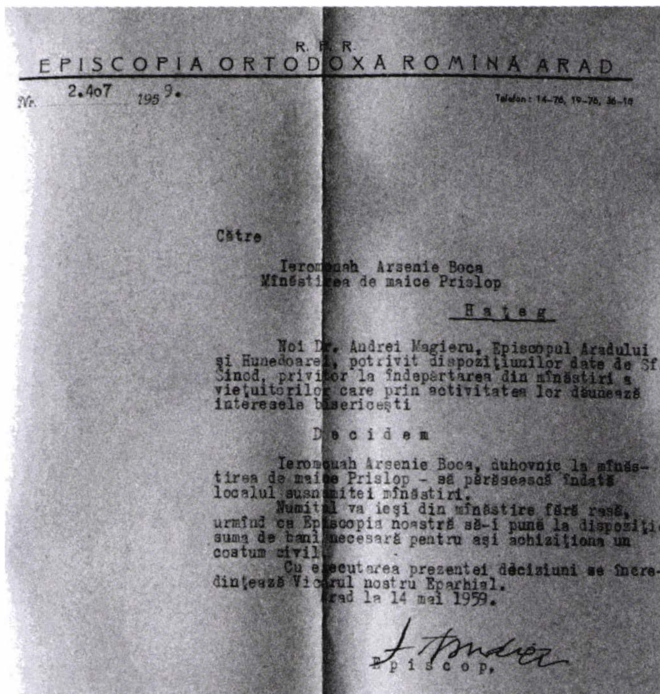
---

[590] Pr. Teofil PĂRĂIAN, *Amintiri despre duhovnicii pe care i-am cunoscut*..., p. 136.

[591] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 25 (Notă informativă, Sursa: Giar, 27.02.1967, Primit: lt. Păduraru N.).

şcolile din ţară. Fiind vorba despre posibilitatea întoarcerii călugărilor necăsătoriţi în mănăstiri, [Arsenie Boca] a declarat că ţine mult să se ducă la aceeaşi mănăstire [Prislop] unde a mai fost pentru că acolo cunoaşte lumea, a muncit şi a creat un curent favorabil românismului şi ortodoxiei şi mai ales că pentru îmbunătăţirea condiţiilor mănăstirii el a cheltuit toată averea sa personală, casa de la părinţi şi toată agoniseala sa. Ţine să se ducă acolo, pentru că socoteşte că acolo este nevoie de dânsul, la acel punct unde se întâlnesc influenţele catolice şi maghiare şi cum el fiind un bun român şi bun ortodox aduce reale servicii Bisericii strămoşeşti şi patriei prin activitatea pe care o va desfăşura. Alte interese personale n-are, ci numai acest lucru superior. Aşteaptă să vadă cum vor decurge lucrurile şi dacă nu se va putea, el se va supune şi va merge în orice loc va fi trimis, aşteptând momentul când va fi chemat şi trimis şi acolo unde doreşte el..."[592].

[592] ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 4, f. 25 (Notă informativă, Sursa: Giar, 28.03.1967, Primit: lt. Păduraru N.).

R. P. R.
EPISCOPIA ORTODOXĂ ROMÎNĂ ARAD

Nr. 2.407 1959.

Telefon: 14-76, 19-76, 36-16

Către

Ieromonah Arsenie Boca
Mînăstirea de maice Prislop

Haţeg

Noi Dr. Andrei Magieru, Episcopul Aradului şi Hunedoarei, potrivit dispoziţiunilor date de Sf. Sinod, privitor la îndepărtarea din mînăstiri a vieţuitorilor care prin activitatea lor dăunează interesele bisericeşti

Decidem

Ieromonah Arsenie Boca, duhovnic la mînăstirea de maice Prislop - să părăsească îndată localul susnumitei mînăstiri.

Numitul va ieşi din mînăstire fără rasă, urmînd ca Episcopia noastră să-i pună la dispoziţie suma de bani necesară pentru aşi achiziţiona un costum civil.

Cu executarea prezentei deciziuni se încredinţează Vicarul nostru Eparhial.

Arad la 14 mai 1959.

Episcop,

Actul de scoatere din mănăstire a Părintelui Arsenie Boca.

Problema altor călugări îndepărtaţi a fost rezolvată, numai a Părintelui Arsenie Boca nu a fost rezolvată, timp de 30 (treizeci!) de ani fiind „profetul prigonit de ai săi".

Dacă Părintele Arsenie a încercat să ceară sprijinul patriarhului, fosta stareţă de la Prislop, maica Zamfira (Julieta) Constantinescu a discutat cu mai multe personalităţi şi ierarhi ai Bisericii. Aceste informaţii sunt obţinute prin măsuri speciale (tehnică operativă) şi cuprinse în notele furnizate de echipa de filaj care instalase microfoane în apartamentul preotului profesor Spiridon Cândea de la Sibiu. Astfel, aflăm că maica Zamfira (Julieta) a vizitat familia Cândea la începutul anului 1967:

„În acest moment sună la intrare şi vine o femeie, JULIETA. Julieta se bucură că şi DONAŞ [SPIRIDON

CÂNDEA] şi ELVIRA [preoteasa] arată bine. ELVIRA îi cheamă la bucătărie să cineze ceva şi de acolo se aud frânturi de discuţii despre faptul că femeia ar vrea un post mai bun pentru ea [redeschiderea Mănăstirii Prislop] şi vrea să meargă în audienţă la CORNEANU. Ea spune că la ei [în obştea de la Prislop, retrasă la Răşinari, după izgonirea călugăriţelor şi desfiinţarea mănăstirii] a murit o maică [MACRINA]. Ea mai spune că TEOCTIST se poartă foarte urât cu oamenii şi este ofensată că un reacţionar a fost pus în aşa funcţie. Vrea să meargă în audienţă şi la DOGARU şi spune că CORNEANU are nişte aere de parcă ar fi patriarh. Ea spune că NICOLAESCU o susţine mult dar totuşi nu vede nici un ajutor din partea lui. Ea se pregăteşte de plecare..."[593];

Altă dată „La ora 17, 45 [data 2 feb. 1967] vine la el Julieta Constantinescu, care povesteşte pe larg cum a fost la o serie de preoţi din ţară (ALECU, NICOLAESCU, [NICOLAE] CORNEANU, TEOCTIST [ARĂPAŞU], TEOFIL, LIVIU STAN şi alţii), la VASILESCU şi DOGARU şi a discutat cu ei de felul cum s-ar putea rezolva situaţia ei. Ea a fost cândva la o mănăstire [Prislop] şi vrea să se întoarcă iar, dar nici unul din cei competenţi nu-i rezolvă problema. DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA] spune că nici unul nu are curaj să facă aşa ceva de frică că îşi periclitează situaţia politică ... Ca să nu mai ai nervi, ar trebui să ieşi din serviciu, să ieşi din preocupări. Dacă aş fi ca unii ai noştri care se gândesc numai la poziţiile lor, la maşini, demult aş fi nu ştiu unde. N-am voit şi nu-mi pare rău..."[594].

Maica Zamfira avea de gând să meargă în audienţă la Nicolae Ceauşescu pentru a interveni pentru redeschiderea

---

[593] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 230.
[594] ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 184-185.

Prislopului: „în ziua de 6 noiembrie 1966 la ora 18.10 vine Julieta [în vizită la familia Cîndea]… JULIETA avea în gând să meargă în audienţă la CEAUŞESCU, dar [SPIRIDON] CÎNDEA zice că e foarte greu să ajungă până la el"[595]. Totodată, ea mersese la sediul Securităţii din Timişoara şi insistase ca aceştia să rezolve situaţia Prislopului şi cei alungaţi de acolo să fie reprimiţi, dar totul a fost în zadar: „Eu le-am spus la Securitate la Timişoara: «Colaborăm cu voi. Nu facem acolo nimic ce nu vă place»"[596].

De asemenea, Părintele Arsenie Boca vizitează familia preotului Cândea când se reîntoarce de la Răşinari la Sibiu, de la înmormântarea maicii Macrina, în ziua de 7 ianuarie 1967. Părintele stă de vorbă cu preotul Spiridon Cândea şi cu preoteasa Elvira. Discuţiile interceptate prin tehnică operativă de către Securitate au ca subiect eforturile pe care le fac pe toate căile posibile pentru redeschiderea Prislopului; aflăm că au vorbit cu anumiţi străini pe care i-au rugat să atragă atenţia în presa străină asupra faptului că anumite mănăstiri -monumente istorice – sunt închise. Scopul era ca autorităţile din ţară să se sesizeze şi să treacă la redeschiderea inclusiv a Prislopului; mai aflăm că azilul de bătrâni de la Prislop care fusese înfiinţat după închiderea mănăstirii, în 1960, a fost dislocat:

> „la ora 18 se scoală şi joacă table (preotul Spiridon Cândea şi preoteasa) până la ora 20.00 când vine la ei un preot [Arsenie Boca]. Acesta spune că vine de la înmormântarea maicii Macrina.
>
> - DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Şi cum umblaţi?
>
> - Preotul [Arsenie Boca]: Păi cam aşa, de colo, colo, de la Bucureşti până aici

595 ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 277.
596 ACNSAS, dosar M.I. S.B. 12197/rola 116, vol. 8, f. 185.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Aţi vorbit cu GROATEN?

- Preotul [Arsenie Boca]: Da, ne mai întâlnim aşa, ne rugăm chiar de el frumos să nu rişte prea multe expresii prin predici şi aşa.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: E cam necontrolat şi el, de multe ori.

- Preotul [Arsenie Boca]: N-are rost. Pe urmă se mai ia în colţi cu BELAŞCU, iarăşi om periculos.

- [ELVIRA]: Da, da.

- Preotul [Arsenie Boca]: Şi ce rost are?

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]:În şedinţă (nu continuă).

- [ELVIRA]: În şedinţă nu-i prudent deloc, sare ca acul.

- Preotul [Arsenie Boca]: Şi aşa trebuie oamenii ăştia să se ştie abţine să se păstreze pentru cu adevărat când vor trebui oameni destoinici şi formaţi.

- [ELVIRA]: N-ai auzit ce spune BELAŞCU de el şi de CHIOARU şi de BODOGAE? Ca legionarii.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Pe toţi capabilii îi pizmuieşte.

- [ELVIRA]: Şi pe la Bucureşti?

- Preotul [Arsenie Boca]: Stăm şi lucrăm, iară şi aşa nu putem face mare treabă, decât stăm aşa la masa de lucru. Stăm până se mai desprimăvărează. Atunci sperăm să se mai coordoneze pentru ultima dată, pentru ultima măsură şi ca fiecare şi la alte rosturi.

- [ELVIRA]: Şi cu mănăstirea aveţi ceva ştiri noi?

- Preotul [Arsenie Boca]: Avem una de la Cluj, preasfinţitul TEOFIL trimite lui DOMETIE care a fost duhovnic la Rîmeţi – la Râpa Rîmeţului, îi trimite ştiri să-şi cam adune soborul şi să-I recheme la Rîmeţi. Asta ca urmare la prima hotărâre care aţi stabilit-o atunci că trebuie să stea cu ceva în faţa lui IANOS KADAR.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Să ştii că eu am depus memorii în toată ţara în sensul următor: am arătat că prof. din Viena cu care a făcut cunoştinţă MIOARA la Cluj, este foarte mirat şi se întreabă cum de românii sunt atât de obtuzi, încât repară şi scot în evidenţă documentele istorice ale Moldovei, care nu este periclitată de nimeni, şi neglijează cu totul Ardealul. Am dat la Ministerul de Interne, la Securitate, Miliţie şi peste tot note informative de declaraţia acestui prof. de liceu din Viena.

- Preotul [Arsenie Boca]: Foarte bine, dar numai aşa trebuie împunşi.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Îmi pare rău că mi-a scăpat din vedere că trebuia să-l fac pe ăla să scrie el un articol într-un ziar din Viena, dar nu-i nimic, la vară vine iar aici şi îi spun să scrie.

- Preotul [Arsenie Boca]: Eu am discutat cu un evreu care a plecat din ţară şi i-am spus: «Măi nene, ăştia mai ascultă cultele străine şi mai mişcă ceva, că cel puţin îi deprinzi cu ideea».

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Evreul a scris ceva?

- Preotul [Arsenie Boca]: Da. S-a auzit la posturi străine exact ideea dată.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: După ce am plecat eu din Bucureşti ce informaţii a mai cules?

- Preotul [Arsenie Boca]: Nu ştiu, că ea este cu inventarul şi cu…

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Îs curios că i-am lăsat pe ei în trudă acolo. Noaptea am lucrat cu ei, am luat atâtea hotărâri şi au zis că sigur o să le ducă la îndeplinire. A rămas… şi nu mai cunosc că nici ei nu pot comunica nici prin telefon, nici prin (nu continuă).

- Preotul [Arsenie Boca]: Sigur, dar cum zic (interrupt de DONAŞ).

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Se va face cu certitudine, acolo nu m-am interest până acum. Deja a primit preocupare internaţională şi capii ăstia ai noştri capitulează ca mieluşeii.

- Preotul [Arsenie Boca]: Afară de ăştia care nu văd prea bine.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Apoi ăştia sunt obtuzi rău, dobitocii.

- Preotul [Arsenie Boca]: Nu văd prea bine nicicum şi le e frică şi ţin cu amândoi.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Eu cred că, cum se va desprimăvăra, că acuma poate mai au pretextul ăsta, obtuzii, că nu pot disloca căminul acuma.

- Preotul [Arsenie Boca]: E dislocat. Avem ştirea şi am trimis control acolo.

- [ELVIRA]: Şi [?]

- Preotul [Arsenie Boca]: Am trimis control acolo şi aşteptăm să i se dea clerului.

- [ELVIRA]: Noi am vrut să mergem în toamnă acolo, dar a intervenit ceva şi nu ne-am mai dus.

- Preotul [Arsenie Boca]: E şi drumul prost. E bine de mers numai când e uscat.

- [ELVIRA]: Şi l-a desfiinţat căminul [?]

- Preotul [Arsenie Boca]: L-au dislocat.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Aşa şi vor.

- Preotul [Arsenie Boca]: Noi am trimis pe cineva într-o comună, de unde erau doi bătrâni şi îl cunoşteau pe părintele de acolo şi verificăm această ştire după cum am verificat şi ştirea de la Rîmeţi. Noi auzisem de pe la un om din Mediaş care spunea că deja două inse sunt acolo şi se mai primesc opt. Atunci am luat firul şi hai să controlăm cum e şi acuma cu ocazia morţii maicii Macrina am reverificat această ştire şi am aflat că deocamdată nu sunt acolo şi cabana este desfiinţată şi nu se mai face cabană acolo. Era o profanare.

- DONAŞ [SPIRIDON CÂNDEA]: Doamne ajută”[597].

Părintele Arsenie nu a întâlnit un episcop care să intervină la autorităţile statale pentru redeschiderea Prislopului şi reprimirea sa în mănăstire. De altfel, mănăstirea s-a redeschis în 1976, dar fără ca Părintele să facă parte din noua obşte. Modelul său de episcop era Sfântul Vasile cel Mare (c.330-379) pe care l-a pictat în altarul Bisericii Drăgănescu. În scena iconografică respectivă, Sfântul Vasile se află înaintea prefectului (în anul 375), căruia procurorul îi spune:

> *„Tirane, de acesta suntem bătuţi. De surghiun nu-i pasă. Avere n-are să-l deposedăm. Iar de moarte nu se teme. Când i-am spus că nimenea nu mi-a mai vorbit aşa, mi-a răspuns: «Se vede că încă n-ai întâlnit episcop!»”*

Părintele Arsenie Boca era smerit, dar nu servil ori slugarnic. Era un om nou în sensul Părinţilor Bisericii: „om nou în Hristos în Europa unită a Romaniei [Imperiul Roman de Răsărit, n.n.] era îndumnezeitul, sfântul care, încadrat într-un proces spiritual terapeutic (purificare-luminare-preamărire/îndumnezeire), restaurează comuniunea cu Dumnezeu (adică cu harul/energia Lui necreată) în centrul existenţei umane, inima. Astfel idealul acestei lumi literalmente noi e îndumnezeirea, şi omul ei ideal nu este omul frumos şi bun (kalos kagathos) al umanismului grec, ci sfântul, omul tămăduit în Hristos, omul adevărat, ca dumnezeu-om după har”[598].

---

[597] ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 8, f. 223-226.

[598] Gheorghios D. METALLINOS. *Parohia-Hristos în mijlocul nostru.* trad. Ioan I. Ică. Sibiu: Ed. Deisis, 2004, p. 162.

Capitolul V

Părintele Dumitru STĂNILOAE – viaţa, activitatea teologică (Sibiu, Bucureşti) şi invazia Filocaliei în teologia academică românească

„Cred că Dumnezeu mi-a dat un singur talant: acela al meditaţiei cu oarecare fecunditate. Şi dacă se cere ca fiecare om să fie aşezat la locul pentru care e chemat, pentru că numai aşa nu-şi îngroapă talantul lui şi e de folos maxim societăţii, apoi rog şi eu să fiu lăsat în liniştea mea sufletească în care pot medita în legătură cu temele ce le am în studiu."[599] (Dumitru Stăniloae, *Cerere de retragere din funcţia de rector*, 19 oct. 1938)

Părintele Dumitru STĂNILOAE[600] (n. 16 nov. 1903, satul Vlădeni, jud. Braşov; d. 5 oct. 1993, înmormântat în cimitirul M-rii Cernica, de lângă Bucureşti):

---

[599] AAS, Dosarul III, 229-1936, act nr. 4908, 19 oct. 1938, în: Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae – fragmente biografice sibiene*, în Mihai SĂSĂUJAN, *Biserică, naţiune şi putere de stat (secolele XVII-XX), contribuţii documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Ed. Universităţii din Bucureşti, 2013, p. 227.

[600] Informaţii preţioase despre viaţa, activitatea şi gândirea teologică a Părintelui Dumitru Stăniloae se găsesc în: Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalităţi contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2011 (cea mai cuprinzătoare monografie până în prezent); Gheorghe F. ANGHELESCU, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaş vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie),* Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2013; Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui*

„M-am născut în satul Vlădeni... Ţinea atunci de judeţul Făgăraş, pe urmă a trecut la Braşov; este prima comună după Codlea. E un sat între Ţara Bârsei şi Ţara Oltului, între munţi, între păduri. Nu este foarte productiv agricol. Se face mai mult ovăz, foarte mult fân şi oamenii se ocupau cu adunarea fânului din care şi vindeau, dar dădeau şi la vitele lor; ţineau mult la vite. Se mai ocupau cu pădurea, adunau lemne din pădure şi se duceau la Codlea, la Braşov. Cam din asta trăiau, din vânzarea de fân şi de lemne. Nu aveau grâu şi lucruri care se fac pe la şes."[601]

Aceste locuri şi aceşti ţărani români minunaţi din satul său îşi vor pune amprenta asupra personalităţii părintelui: *„m-a influenţat foarte mult. Înţelegerea dintre oameni o văd cum era în satul meu natal. Natura o privesc prin prisma acelui loc binecuvântat".*

Părinţii săi erau ţărani români înţelepţi. Pe tatăl său îl chema Irimie, iar pe mama sa, care era nepoată de preot, Reveca. Dumitru era cel mai mic dintre cei cinci copii ai familiei Stăniloae. Fraţii săi erau următorii: Maria (1889-1910); Ilie (n. 1891, nu se cunoaşte data morţii, a emigrat în America în 1909), Gheorghe (1893-1974) a locuit în Bucureşti şi în anii 1933-1934 l-a găzduit pe tânărul Zian Vălean Boca (viitorul părinte Arsenie Boca), pe când acesta a

---

Dumitru Stăniloae, Ed. Mitrop. Moldovei şi Bucovinei, Iaşi, 1994; Pr. Marc-Antoine COSTA DE BEAUREGARD, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*, Ed. a III-a, trad. Maria-Cornelia Ică jr., Ed. Deisis, Sibiu, 2007; Mircea PĂCURARIU, *Dicţionarul Teologilor Români*, Ed. Univers Enciclopedic, Bucureşti, 1996; Î.P.S. Dr. Laurenţiu STREZA, Jűrgen HENKEL, Gh. G. ANGHELESCU (editori), *Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Ed. Schiller, Sibiu, 2008; Jűrgen HENKEL, *Îndumnezeire şi etică a iubirii în opera părintelui Dumitru Stăniloae*, trad. diac. Ioan I. Ică jr, Ed. Deisis, 2006.

[601] Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae...*, p. 85.

fost student la Academia de Arte Frumoase; Reveca (1896-1977), a avut cinci copii dintre care o fată Aurelia (n. 18 mai 1925) a ales calea monahală, mergând iniţial la M-rea Bistriţa din Vâlcea, apoi se pare că s-a mutat la M-rea Prislop, unde a ajutat la înfiinţarea unui atelier de ţesături şi unde s-a călugărit (1952) primind numele Filoteia[602], naşul său de călugărie fiind însuşi Părintele Arsenie Boca.

Tatăl părintelui Dumitru Stăniloae s-a aflat printre acei români care au mers la începutul secolului al XX-lea să muncească în Statele Unite:

> *„când mama a rămas însărcinată cu mine, tata a plecat în America, să adune bani să facă o şură. A venit când eram de trei ani. Eu mă jucam pe afară şi nu-l cunoşteam... Era un om mai reţinut, vorbea mai puţin, dar îl respectam mult pentru înţelepciunea lui şi pentru hărnicia lui"*[603].

La fel s-a întâmplat şi în cazul părintelui Arsenie Boca, tatăl său Iosif a plecat la muncă în America, după ce mama sa Creştina rămăsese însărcinată (1910).

Aceşti emigranţi sunt reprezentativi pentru ceea ce istoricii au numit „generaţia mia şi drumul", numită aşa pentru că, după relatările lui Policarp Moruşca (n. 1883 - d.

---

[602] Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalităţi contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)...*, p. 56. Maica Filoteia, ca urmare a aplicării Decretului 410/1959 a fost scoasă din mănăstire, fiind reintegrată în viaţa de mănăstire abia în 1972 la M-rea Ţigăneşti; înfiinţează (1994) o mănăstire în Buneştii Braşovului, unde printre ctitori se numără şi Pr. Dumitru Stăniloae. După ce tatăl ei a murit într-un accident de căruţă, mama ei a intrat în monahism (1966) cu numele Rafaela la M. Râmeţi, fiind înmormântată († 23 apr. 1977) de fiica ei la M. Ţigăneşti.

[603] Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae...*, p. 86.

1958)[604], primul episcop al românilor ortodocşi din America (1935-1939), „niciun suflet de român n-a plecat cu gândul să nu se mai întoarcă. Ţinta tuturor era să-şi facă «mia (de dolari) şi banii drumului». Să-şi plătească datoriile, să-şi zidească o căsuţă şi să-şi înfiripeze sau întregească o gospodărie"[605].

Studiile părintelui Dumitru Stăniloae au început cu cele şase clase la şcoala primară din sat (1910–1916), apoi au continuat cu cele opt clase (1917–1922) la Liceul „Andrei Şaguna" din Braşov unde a studiat religie, latină, română, maghiară, geografie, istoria naturală, geometria şi desenul geometric, aritmetica, gimnastica, caligrafia[606]. A fost şef de promoţie (1922), dobândind calificativul *Foarte bine*.

În 1922 s-a înscris la Facultatea de Teologie a Universităţii din Cernăuţi, dar a renunţat încă din primul an din cauză că nu i-a plăcut abordarea protestantă a teologiei: *„era un raţionalism... Unde era viaţa religioasă a poporului? Cum mă puteam duce în faţa poporului cu aceste definiţii despre Dumnezeu?"*[607]. De acest lucru a suferit şi Nichifor Crainic în Seminar şi Facultate, *dând nas în nas* cu un duh antipatristic, căci profesorii de la Bucureşti erau formaţi la Cernăuţi, în memoriile sale vorbind despre „o contrarietate

---

[604] Fratele episcopului Policarp Moruşca, preotul Matei Moruşca din Icland – Mureş, l-a adăpostit pe Nichifor Crainic în iarna 1946-1947, când acesta se ascundea de oamenii regimului prosovietic care îi confiscaseră averea şi îl condamnaseră la detenţie pe viaţă în „Procesul ziariştilor" din 4 iunie 1945.
[605] Policarp Moruşca, în: Gabriel-Viorel GÂRDAN, *Emigraţia română în America*, Revista *Historia Special*, an III, nr. 8, sept. 2014, p. 16.
[606] Pr. Prof. Dr. Florin GRIGORESCU, *Personalităţi contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*..., p. 83.
[607] Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*..., p. 26.

penibilă între ceea ce aveai în tine de-acasă şi ceea ce învăţai în şcoală" (Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre*). Apoi s-a înscris la Facultatea de Litere a Universităţii din Bucureşti (1923-1924), dar nu l-a mulţumit nici aceasta: „cum să-mi petrec întreaga existenţă interesându-mă de viaţa şi amorurile poeţilor? Ce sens ar putea da aceasta vieţii mele? A vorbi despre Dumnezeu e însă altceva"[608].

În Postul Mare (1924) l-a întâlnit în Bucureşti, pe strada Academiei, aproape de Universitate, pe Mitropolitul Nicolae Bălan, care i-a spus imediat ce l-a zărit: „Ce faci la Bucureşti?! De ce nu te întorci la Teologie?"[609]. Renunţă la Litere şi revine la Facultatea de Teologie a Universităţii din Cernăuţi (1924-1927), pe care o absolvă cu teza de licenţă „Botezul copiilor": „am deprins acolo modul de a lucra metodic şi de a nu lăsa lucrurile la suprafaţă, de a le aprofunda"[610]; dintre materiile studiate: Enciclopedia şi Metodologia studiilor teologice, Limba ebraică, Arheologia biblică, Isagogia, Exegeza Vechiului Testament, Exegeza Noului Testament, Istoria şi Statistica Bisericească, Dogmatică, Teologie morală, Teologie pastorală, Catehetică, Omiletică, Liturgică, Drept canonic, Stilul curial bisericesc, Filosofie, Istorie austriacă, Istoria şi instituţiunile dreptului roman.

După o bursă la Atena (1927-1928), în 1928 şi-a susţinut la Cernăuţi teza de doctorat cu titlul „Viaţa şi opera

---

[608] Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*..., p. 27.

[609] Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*..., p. 28; Gheorghe F. ANGHELESCU, *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaş vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie)*..., p. 34.

[610] Pr. Marc-Antoine Costa de Beauregard, *Mică dogmatică vorbită. Dialoguri la Cernica*..., p. 26.

Patriarhului Dosoftei al Ierusalimului şi legăturile lui cu Ţările Româneşti".

Cu ajutorul mitropolitului Nicolae Bălan a obţinut o bursă de studii în Germania pentru specializare în dogmatică şi istorie bisericească la Universitatea din München (1928; în primul semestru frecventează seminarul de istorie şi filologie bizantină al prof. August Heisenberg), apoi la Universitatea din Berlin, unde, în semestrul de vară, audiază cursurile profesorilor Lietzmann şi E. Seeberg: *„Am avut tot timpul în vedere istoria bisericească universală şi ştiinţele auxiliare: arheologia creştină, patrologia şi hagiografia. Oarecare atenţie în legătură tot cu istoria bisericească am dat şi dreptului bisericesc"*[611].

Reîntors de la studiile din străinătate, adresează o cerere (2 sept. 1929) pentru a fi numit profesor la catedra de istorie bisericească universală, însă a fost numit *profesor suplinitor* (1929) la catedra de Teologie Dogmatică, apoi *profesor titular provizoriu* (la 1 iulie 1932) la catedra de Istorie şi Teologie Pastorală, *profesor titular definitiv* (la 1 iulie 1935), iar în cele din urmă a fost transferat ca *profesor titular definitiv* (de la 1 oct. 1936) la catedra de Teologie Dogmatică şi Apologetică la Academia Teologică „Andreiana" din Sibiu, unde a funcţionat până în 1946, când şi-a dat demisia la presiunile politice exercitate de Petru Groza, transferându-se la Bucureşti.

Părintele Dumitru Stăniloae era un profesor care se implica în îndrumarea studenţilor săi spunându-le mereu **„Aveţi grijă să prindeţi spiritul dogmei, fără de care nu**

---

[611] AAS, Dosar III 489 – 1929, 2 sept. 1929, în: Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene*, în ÎPS Dr. Laurenţiu STREZA, Jűrgen HENKEL, Gh. G. ANGHELESCU (editori), *Dumitru Stăniloae (1903-1993)*..., p. 112.

puteţi înţelege nimic!", şi îi încuraja pe calea pastoraţiei autentice, după cum ne mărturiseşte Părintele Miron Mihăilescu[612] ce l-a avut profesor:

> *„într-o zi, în anul IV, urcam scările spre sala de cursuri cu Părintele Stăniloae. Îmi era foarte apropiat. Îi spuneam că, după terminarea facultăţii, vreau să merg într-o parohie, ca să pun în aplicare cele învăţate. Îi era drag să-i spună studenţii ce au de gând să facă, să le vadă dorinţa de a întreprinde ceva real. S-a oprit – parcă acum îl văd – pe prima treaptă: «Bagă de seamă, să nu cumva să nu-ţi foloseşti talantul!». Ce talent? «Tot ce-ai descoperit împreună cu mine; doar am vorbit atâtea şi ai înţeles*

---

[612] **Pr. Miron MIHĂILESCU** s-a născut la 22 ian. 1914, în com. Strungari, jud. Hunedoara. Părinţii săi, Ioan şi Aurelia, erau ţărani mijlocaşi. De copil a fost impresionat de un pustnic din comună ce „se îmbrăca româneşte, cu cioreci şi cămaşă de in". Şcoala primară în comuna natală, iar studiile secundare la Liceul „Mihai Viteazul" din Alba Iulia (1926-1933). Obţine bacalaureatul în 1933 la Serviciul local de Învăţători din Cluj, calificativul „bine". Momentan a întrerupt studiile din cauza lipsei mijloacelor materiale, dar în anul următor se înscrie la Academia Teologică Andreiană din Sibiu „obţinând absolutorul teologic nr. 425 ala anului 1937-38, seria a 5-a din 28 iunie 1938, şi diploma de calificaţie preoţească nr. 10572 din 27 sept. 1938", calificativul „foarte bine". În 1939 a funcţionat ca secretar la Academia Teologică din Sibiu. Cu toate că Părintele Dumitru Stăniloae şi Părintele Arsenie Boca i-au recomandat să se călugărească, Miron Mihăilescu a ales să se căsătorească (27 sept. 1939) cu învăţătoarea Florica Popa din Secăşel (Hunedoara), cu care va avea patru copii (Mihail-Miron, Lucian-Ioan, Felicia-Maria şi Teofil). De asemenea, Părintele Dumitru Stăniloae i-a propus să rămână asistent la catedra de Teologie Dogmatică şi Mistică, însă a refuzat, dorindu-şi foarte mult să fie paroh şi să se dedice oamenilor. La 24 octombrie 1939 a fost hirotonit preot şi a fost repartizat la parohia Bârghiş - regiunea Agnita, unde a activat până în septembrie 1942, când s-a mutat la Parohia de Sus din Ocna Sibiului, unde a slujit până la moarte, † 11 sept. 1998 (*Iubind ca Dumnezeu. Liturghii după Liturghii cu Părintele Miron Mihăilescu*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2004).

suficient ce ai de făcut, iar acum simt că vrei să şi realizezi. Ai grijă să nu o laşi să piară, această dorinţă de a realiza, ci să devină activă!». Pe fundalul acestui îndemn, cum l-am înţeles eu atunci – dar, totuşi, ceva am înţeles -, am început în fiecare zi slujba de trezire a oamenilor la realitatea că au inimă dumnezeiască în ei. «Oamenilor, aflaţi că sunteţi dumnezeieşti cu inima. Folosiţi această inimă!». Preotul trebuie să deştepte oamenii la această realitate. Când a văzut Părintele Stăniloae că de la început am început acest lucru, să fac din fiecare zi o trezire a atenţiei duhovniceşti faţă de prezenţa lui Dumnezeu în inima omului, s-a bucurat. Venea şi mă cerceta adesea chiar în parohie. Se bucura ca un copil de slujba zilnică: «Ce bine că se face asta!». Aşa a fost Părintele Stăniloae. A urmărit tot timpul desfăşurarea activităţii mele în parohie. Şi vă spun că n-am putut să-l înţeleg, aşa cutremurător ca acum, când, eliberat de obligaţii, mă ocup mult mai profund de putinţa omului de a-L afla pe Dumnezeu în el însuşi"[613].

În plan familial, Dumitru Stăniloae s-a căsătorit în ziua de 5 octombrie 1930 cu Maria (ex–Mihu; 1906-1993); copii: 1931 – doi gemeni, Dumitru (†1931) şi Maria Mioara (†1945); 1933 - Lidia (locuieşte în prezent în Germania).

După alegerea rectorului Nicolae Colan ca episcop al Clujului, a fost numit rector al Academiei (25 mai 1936-1946), funcţie din care a dorit să se retragă la un moment dat (1938). Motivele enunţate de Părintele Dumitru Stăniloae au fost următoarele:

„1. Sănătatea mea este foarte şubredă. Mă găsesc de mai bine de 3 ani într-un surmenaj continuu, cu aproape neîncetate dureri de cap şi cu o permanent stare de mare insomnia; 2. Orice grijă măruntă se răsfrânge în ecouri mult

---

[613] *Iubind ca Dumnezeu. Liturghii după Liturghiicu Părintele Miron Mihăilescu*, Ed. Christiana, Bucureşti, 2004, p. 145-146.

prelungite în viaţa mea sufletească, răpindu-mi liniştea necesară meditaţiei în legătură cu marile probleme ale studiului. Şi sunt atâtea griji mărunte în conducerea unei şcoli şi a unui internat: trebuie să urmăreşti viaţa fiecărui student, să fii responsabil de toate transgresiunile lui, de toate neglijenţele servitorilor, de toate insuficienţele duhovniceşti ale viitorilor preoţi...; 3. Cred că Dumnezeu mi-a dat un singur talant: acela al meditaţiei cu oarecare fecunditate.... rog şi eu să fiu lăsat în liniştea mea sufletească în care pot medita în legătură cu temele ce le am în studiu."[614]

Dar Părintele Dumitru Stăniloae a rămas în continuare rector până în anul 1946 când a fost obligat să-şi depună demisia (aprobată de mitropolitul Nicolae Bălan la 4 iulie 1946) din cauza presiunilor făcute de prim-ministrul guvernului de atunci, Petru Groza. Motivul principal era legăturile sale cu Nichifor Crainic:

1. 25 ianuarie 1946 – Notificarea confidenţială din partea şefului de cabinet (Spiridon Săndulescu) al prim-ministrului Petru Groza: „Ne găsim în posesia unor dovezi precise despre legăturile pe cari le-a avut Protopopul Dr. Dumitru Stăniloae, actualul rector al Academiei Teologice din Sibiu cu Nichifor Crainic, care a fost adăpostit în Sibiu prin concursul câtorva colaboratori ai Î.P.S. Voastre, între cari, în primul rând, înşişi Părintele Stăniloae şi Prof. Emilian Vasilescu, cunoscuţi ca vechi prieteni ai lui Nichifor Crainic. Pentru a nu Vă creia dificultăţi noi şi mai grave, nu s'au luat măsurile cari trebuiau să se ia împotriva acestora şi a altora,

---

[614] AAS, Dosarul III, 229-1936, act nr. 4908, 19 oct. 1938, în: Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene*, în Mihai SĂSĂUJAN, *Biserică, naţiune şi putere de stat (secolele XVII-XX), contribuţii documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Ed. Universităţii din Bucureşti, 2013, p. 226-227.

da vi s'a făcut recomandarea, ca pentru evitarea neplăcerilor viitoare, să-l îndepărtaţi din funcţia de rector al Academiei Teologice din Sibiu pe Protopopul Dr. Dumitru Stăniloae şi să-l înlocuiţi cu Prof. Dr. Nicolae Neaga"[615].

Cei care duceau mesajele de la Petru Groza la Nicolae Bălan erau preoţii profesori Liviu Stan (1910-1973) şi Spiridon Cândea (1902-1990) de la Academia Teologică din Sibiu, care erau consilieri ai lui Groza şi care din simpatizanţi legionari deveniseră oamenii noului regim politic. Oricum se ştia că Spiridon Cândea îl dispreţuia pe Nichifor Crainic:

> *„din propriile relatări a[le] lui CÎNDEA făcute public în sala profesorală, îl dispreţuia pe CRAINIC şi îi purta pică, deoarece Nichifor Crainic a fost unul din membrii comisiei examenului de doctorat în teologie a lui CÎNDEA SPIRIDON la fosta Facultate de Teologie din Bucureşti... În această calitate CRAINIC i-ar fi făcut lui CÎNDEA şicanii urâte care puteau să se sfârşească rău pentru CÎNDEA"*[616].

Pe de altă parte, Părintele Dumitru Stăniloae a ştiut că Nichifor Crainic s-a ascuns în Sibiu în toamna anului 1944, şi-l vizitase de mai multe ori în *ascunzătorile* sale împreună cu Părintele Arsenie Boca, după cum aflăm dintr-un interogariu luat ulterior [1955] celui din urmă:

> *„în anul 1944 înspre toamnă, am mers la Sibiu la Mitropolie şi cu această ocazie am mers şi la prof. STĂNILOAE DUMITRU. În discuţiile purtate cu prof. STĂNILOAE, am aflat că prof. NICHIFOR CRAINIC se*

---

[615] Documentul publicat în Diac. Ioan ICĂ Jr., *Maica Domnului în teologia secolului XX şi în spiritualitatea isihastă a secolului XIV: Grigorie Palama, Nicolae Cabasila, Teofan al Niceei*, Ed. Deisis, Sibiu, 2008, p. 21.

[616] ACNSAS, dosar M.I. SB 12197, vol. 6, f. 73. Informatorul „Crivăţ Ioan", notă informativă din 3 august 1938, primită de cpt. Constantin Iosif.

găseşte în Sibiu. Prof. STĂNILOAE ne-a spus că NICHIFOR CRAINIC este fugar: urmărit de organele de stat pentru faptul că a desfăşurat activitate fascistă legionară. Ne-a precizat că stă ascuns şi că îi cunoaşte strada. Eu i-am spus prof. STĂNILOAE să mergem să-l vedem, lucru pe care l-am şi făcut. Astfel că am mers la ascunzătoarea lui, unde găzduia. Nu cunosc numele familiei unde găzduia şi nu cunosc nici strada şi nici numărul. La prima vizită pe care i-am făcut-o fiind însoţit de prof. STĂNILOAE, el şi-a mărturisit situaţia lui de fugar, apoi ne-a spus că se ocupă cu poezii pe care le compune el şi ne-a înfăţişat câteva probleme familiale în legătură cu soţia sa. L-am vizitat de mai multe ori. Odată sau de două ori l-am vizitat împreună cu prof. STĂNILOAE, iar restul de vizite i le-am făcut singur. Atunci când mergeam în vizită pe la el, îi duceam şi alimente ca zahăr etc..."[617]

În această perioadă, în care se propunea destituirea Părintelui Dumitru Stăniloae, Nichifor Crainc stătea ascuns (din toamna anului 1945, până-n primăvara anului 1946) la o familie (el funcţionar public, ea învăţătoare) din comuna Vaţa din regiunea Hunedoara.

2. 7 februarie 1946 – Prima cerere de demisie din funcţia de rector a Părintelui Dumitru Stăniloae: *„luând cunoştinţă de dorinţa Onor. Preşedinţii a Consiliului de Miniştri de a avea un alt om în fruntea Academiei Teologice... pun la dispoziţia Î.P.S. demisia mea... regret faptul că e dorită plecarea mea din consideraţii de ordin extrabisericesc..."*

Părintele Stăniloae vede că-i o răzbunare pentru faptul că a luptat împotriva politicianizării şcolii: *„Ca preot şi ca conducător al unei instituţii de formare a preoţilor, mi-am propus*

[617] ACNSAS, fond Penal, dosar 1659, vol. 4, f. 34-36 [Proces Verbal de Interogatoriu, 3 oct. 1955, orele 11.15-19.50, Timişoara. Arestat: Arsenie Boca].

ca linie de conduită să rămân mai presus de împărţirile politice dintre credincioşi. Mi-am menţinut această poziţie cu grele riscuri în vremea legionarismului care lupta mai vehement pentru otrăvirea sufletelor viitorilor preoţi". Ne dezamăgeşte însă poziţia de oarecare lepădare pe care a luat-o faţă de Nichifor Crainic, mai ales că nu era cazul într-o cerere de demisie şi mai ales în faţa mitropolitului Nicolae Bălan care se lepădase de Nichifor Crainic, neacceptând nici măcar să-i ţină ascunse câteva lucruri într-un rezervor: *„cu ideile politice ale lui N. Crainic n-am avut nimic comun. I le dezaprobam public. Întâlnirile mele cu el erau la 2-3 ani odată în mod incidental, ca cu orice cunoştinţă în general. Nu m-am bucurat de niciun favor, de niciun rând scris măcar, cât a fost ministru"*[618].

După 1990, Părintele Stăniloae mărturiseşte totuşi că Nichifor Crainic a fost condamnat pe nedrept, catalogântu-l pe acesta ca *poet martir,* vorbind despre „lunga perioadă a martirajului său, suportat fără nicio vină de-a fi aparţinut vreunui partid politic, ci pentru simplul fapt că s-a manifestat ca ziarist şi ca poet român creştin"[619].

Iată că în această perioadă s-au dovedit iubitori ai celui în nevoie şi curajoşi creştini, atât Părintele Arsenie Boca, cât şi doi preoţi săraci şi cu mulţi copii, Cornel Dascăl din Lepindea şi Ioan Sămărghiţan din Cerghid, care au riscat enorm pentru că l-au ascuns cum au putut pe profesorul de mistică ortodoxă Nichifor Crainic. Chiar dacă au fost arestaţi ulterior, nu le-a părut rău că au servit un om hăituit de „apostolii urii". Teroarea fusese sădită în toată ţara de către

---

618 Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae – fragmente biografice sibiene*..., p. 229.

619 Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae, *Poezia creştină a lui Nichifor Crainic*, în: CRAINIC, Nichifor, *Şoim peste prăpastie – versuri inedite create în temniţele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1990, p. 15-16.

comunişti, având mână liberă din partea anglo-americanilor care, prin *acordul de procentaj* dintre Winston Churchill şi Stalin (Moscova, 9 octombrie 1944, orele 22), ne abandonaseră în braţele sovieticilor.

3. 3 iulie 1946 – A doua cerere de demisie din funcţia de rector a Părintelui Dumitru Stăniloae

4. 4 iulie 1946 – Mitropolitul Nicolae Bălan acceptă cererea de demisie a Părintelui Dumitru Stăniloae

5. 28 ianuarie 1947 – Părintele Dumitru Stăniloae trimite către Mitropolitul Nicolae Bălan cererea de renunţare la catedra de Dogmatică de la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu şi de binecuvântare de a trece ca profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti: *„dacă intrigile recente, pentru mine cu totul neînţelese şi nejustificate, mi-au stânjenit activitatea, folosind chiar mijloace de natură să-mi distrugă însăşi cariera şi viaţa, ştiu că ele au întristat sufletul Î.P.S. Voastre în aceeaşi măsură în care m-au mâhnit pe mine"*[620].

6. 10 februarie 1947 scrisoarea Mitropolitului Nicolae Bălan către Petru Groza referitoare la un Program de politică bisericească, în care, la punctul 5, face referire la plecarea Părintelui Dumitru Stăniloae: *„am ascultat de dorinţa ce mi-aţi arătat-o prin scrisoare şi prin dese comunicări ce mi le-au adus de la Domnia Voastră consilierii păr. Liviu Stan şi păr. Spiridon Cândea, de a schimba pe păr. Dumitru Stăniloae din fruntea Rectoratului Academiei teologice «Andreiene». Am ezitat mult de-a face acest pas, pentru că era plin de ingratitudine faţă de un profesor distins, un teolog de rar talent şi de un bărbat respectat de tot clerul Bisericii noastre. Am făcut schimbarea cu suflet îndoit, dar văzând consecinţele ei de astăzi, Vă mărturisesc*

---

[620] Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene*..., p. 229.

că regret a o fi făcut: părintele Dumitru Stăniloae a plecat de la Academia teologică «Andreiană», lăsând un gol pe care altul nu-l poate umplea"[621].

Părintele Mihail Săsăujan, care a cercetat arhivele şi a publicat documentul, ne informează că pe ciorna scrisorii s-ar găsi şi următoarea frază care a fost tăiată şi exclusă probabil din scrisoarea oficială trimisă lui Petru Groza: „Din cazul acesta scot concluzia că nu e bine să se amestece bărbaţii politici în asemenea chestiuni şi nu e bine nici să asculte conducătorii Bisericii de asemenea imixtiuni"[622].

7. 11 februarie 1947. Mitropolitul Nicolae Bălan aprobă cerere Părintelui Dumitru Stăniloae de renunţare la catedra de Dogmatică de la Academia Teologică „Andreiană" din Sibiu şi de binecuvântare de a trece ca profesor la Facultatea de Teologie din Bucureşti:

> *„noi însoţim cu regrete plecare P.C. Voastre din mijlocul nostru, unde V-am preţuit ca pe un ales colaborator al Nostru şi al corporaţiilor de la conducerea Bisericii noastre... Arhiepiscopia noastră se felicită că V-a avut bursier şi V-a oferit teren de muncă şi de validitate şi speră că şi de aici înainte veţi păstra legăturile cu ea..."*[623]

Părintele Dumitru Stăniloae a parcurs următoarele trepte în cler: 1. **DIACON** (16 oct. 1931); din *Dovada mărturisirii pentru Diaconie* reiese că Dumitru Stăniloae s-a spovedit la preotul Emilian Cioran, care era preot consilier la

---

[621] Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Relaţia Stat-Biserică în gândirea mitropolitului Nicolae Bălan*, în: Mihai SĂSĂUJAN, *Biserică, naţiune şi putere de stat (secolele XVII-XX), contribuţii documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române...*, p. 272.

[622] Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae – fragmente biografice sibiene...*, p. 231.

[623] Pr. Conf. Dr. Mihai SĂSĂUJAN, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene...*, p. 231.

Mitropolia Sibiului, nimeni altul decât tatăl renumitului filosof Emil Cioran[624], „scepticul de serviciu al unei lumi în declin" cum îl numea prietenul său Petre Ţuţea. Tot preotul Emilian Cioran va fi cel care-i va afunda fiica în cristelniţa botezului, punându-i numele Lidia (1933); 2. **PREOT** (25 sep. 1932); 3. **PROTOPOP STAVROFOR** (16 nov. 1940).

Totodată a fost membru în Adunarea eparhială a Arhiepiscopiei Sibiului şi consilier arhiepiscopesc, redactor al „Telegrafului Român" (1 ian. 1934 - 14 mai 1945).

După ce şi-a dat demisia din funcţia de rector al Academiei Teologice din Sibiu şi a renunţat totodată şi la catedra de Dogmatică, s-a transferat la Facultatea de Teologie din Bucureşti, la catedra de Ascetică şi Mistică (ian. 1947-1948).

Părintele Dumitru Stăniloae, la 11 noiembrie 1946, dă concurs pentru un post de profesor la catedra de Ascetică şi Mistică din cadrul Facultăţii de Teologie Ortodoxă din Bucureşti, post pe care fusese titular Nichifor Crainic din 1932 până în 1944 (cu mici întreruperi când a predat apologetică - *Nostalgia Paradisului* - un curs de teologie a culturii). Preşedintele comisiei era profesorul Ioan Gh. Savin, cel care suplinea cursul de mistică ortodoxă după excluderea lui Nichifor Crainic din Universitate. Din comisia de epurare (atât a lui Nichifor Crainic cât şi a filosofului Ion Petrovici) făcuse parte şi Gala Galaction (pseudonimul literar al lui Grigore Pişculescu). Trebuie spus că Nichifor Crainic, după 23 august 1944, se ascunsese în Sibiu, apoi la M-rea Sâmbăta de Sus (Părintele Arsenie Boca i-a purtat de grijă toată iarna 1944/45), de unde a plecat în câteva sate din Apuseni (Grosuri-Blăjeni, Zdrapţi, Vaţa), iar în sfârşit se transferase în

---

[624] Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalităţi contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*..., p. 61.

zona Târnavelor la preotul Cornel Dascălu din satul Lepindea (15 iun. 1946 - 17 oct. 1946).

În momentele acestea, când Părintele Dumitru Stăniloae îşi susţinea examentul pentru postul de profesor de mistică ortodoxă în Bucureşti, Nichifor Crainic se ascundea (între 17 oct. 1946 - 30 apr. 1947) la preotul Matei Moruşca, fratele lui Policarp Moruşca (primul episcop al românilor din America între 1935-39) în satul Icland (20 km de Târgu Mureş).

Revenind la Părintele Stăniloae, din comisia examinatoare mai făceau parte şi Cicerone Iordăchescu (1882-1966), Orest Bucevschi (1897-1992) şi patrologul I. G. Coman (1902-1987). În *Referatul* comisiei se evidenţiau meritele viitorului profesor de mistică:

> „această activitate ştiinţifică este evidenţiată, în primul rând, de cele peste 24 de lucrări din domeniul ştiinţei teologice publicate de Păr. Prof. D. Stăniloae în decursul anilor 1929-1946... Referindu-se la probleme din aproape toate domeniile teologiei: istoric, practice şi sistematic, scrierile Păr. D. Stăniloae vădesc practic o pronunţată înclinare şi preocupare pentru problemele mistico-ascetice... Din acest fapt rezultă că la Păr. D. Stăniloae *Mistica şi Ascetica* nu sunt preocupări întâmplătoare şi marginale, ci ele formează aproape o permanenţă a studiilor şi preocupărilor sale ştiinţifice... propunem să fie chemat prin numire ca profesor titular al catedrei de Ascetică şi Mistică la Facultateade Teologie din Bucureşti"[625].

---

[625] Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din Bucureşti - conducere de doctorat -* , în: *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Iustinian" 2003-2004*, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2004, p. 380.

Astfel Părintele Dumitru Stăniloae îi lua locul celui epurat (Nichifor Crainic), care în aceste momente era *sub mască* şi *pribeag în ţara sa.*

Cursul de ASCETICĂ ŞI MISTICĂ CREŞTINĂ sau TEOLOGIA VIEŢII SPIRITUALE[626] - Pr. Dumitru Stăniloae la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Bucureşti 1947-1948

INTRODUCERE

1. *Numele studiului nostru şi al obiectului său*
2. *Mistica creştină, ca obiect al teologiei mistice*
3. *Asceza creştină şi raportul ei cu Mistica*
4. *Sensul şi posibilitatea misticii creştine*
5. *Mistica creştină şi dinamismul vieţii ortodoxe*
6. *Caracterul hristologic şi bisericesc al misticii ortodoxe*
7. *Raportul Teologiei Ascetice şi Mistice cu celelalte studii teologice*
8. *Izvoarele Teologiei Ascetice şi Mistice*
9. *Metodele Teologiei Ascetice şi Mistice*
10. *Împărţirea Teologiei Ascetice şi Mistice*

I. FAZA PURIFICĂRII

11. *Despre patimi. Fiinţa patimilor*
12. *Patimi şi efecte*
13. *Cauzele ultime ale patimilor şi efectele lor*
14. *Patimile şi facultăţile sufletului*
15. *Cum se stârnesc patimile, după doctrina creştină*
16. *Împătimirea şi grija*
17. *Purificarea de patimi. Ordinea purificării după metodele ortodoxe anterioare*

---

[626] D. STĂNILOAE, *Cursul de ascetică şi mistică creştină sau teologia vieţii spirituale,* Ed. Sandu Frunză, Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă, 1993. Cartea reproduce prelegerile ţinute de Pr. Prof. Dr. Dumitru Stăniloae la Facultatea de Teologie din Bucureşti în 1947-48, dactilografiate de Asociaţia Studenţilor în Teologie.

Părintele Arsenie Boca soseşte în Bucureşti şi asistă pe 20 februarie 1947 la cursul de mistică ţinut de prietenul său, Părintele Dumitru Stăniloae, la Facultatea de Teologie. Dudu Velicu, teolog şi totodată colaborator al Siguranţei care acum era la discreţia comuniştilor, notează în *Însemnările* sale această vizită:

> *„azi, joi, 20 februarie 1947, a venit la Facultatea de Teologie arhimandritul*[627] *Arsenie Boca din Sibiu (locuind în strada Niculescu-Bazar, no. 9). El îşi are locuinţa la Mănăstirea Sâmbăta de Sus din Ardeal, unde este foarte bine cunoscut, chiar renumit, ca unul care ar avea darul de a cunoaşte tainele omului, de a face comunicări care întrec banalul şi uimesc pe interlocutor. În Ardeal este cunoscut ca «părintele Arsenie», uneori «sfântul»... L-am văzut la facultate. Un bărbat la vreo 45 de ani*[628]*, înalt, brunet, uscăţiv, suplu, ochi căprui, scânteietori şi fascinanţi, ascunşi puţin în orbite, barba mare, neagră, îi acoperă faţa bine, poartă o giubea din stofă călugărească şi încins cu o curea lată, închisă cu un fel de pafta pe care este săpată monograma creştină. Asistase mai întâi la o oră de mistică a profesorului Stăniloae...”*[629]

Odată cu preluarea puterii politice de către comunişti, *Mistica* a fost scoasă dintre materiile studiate şi, în acelaşi an, Facultatea a devenit Institut Teologic de grad universitar. Părintele Dumitru Stăniloae a fost încadrat ca profesor titular de Teologie Dogmatică şi Simbolică. Deşi a colaborat la alcătuirea manualului de Teologie Dogmatică şi Simbolică (două volume, Ed. Institutului Biblic şi de Misiune Ortodoxă,

---

[627] Era ieromonah.
[628] Avea 37 de ani, fiind născut la 29 sep. 1910.
[629] Dudu VELICU, *Biserica Ortodoxă în perioada sovietizării României. Însemnări zilnice I. 1945-1947,* ed. îngrijită Alina Tudor-Pavelescu, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2004, p. 216.

1958-59), nu a mai fost menţionat în pagina de titlu deoarece a fost arestat. Meritele erau atribuire doar profesorilor Isidor Todoran şi Nicolae Chiţescu.

Părintele Dumitru Stăniloae a fost cel care l-a coordonat pentru alcătuirea tezei de licenţă pe Stelian Manolache[630]. Titlul tezei era „Mărturisirea ortodoxă a lui Petru Movilă. Studiu istorico-exegetic-dogmatic"[631]. După susţinerea tezei de licenţă la 6 iulie 1949, acesta va intra în monahism la M-rea Prislop, avându-l naş de călugărie pe Părintele Arsenie Boca şi luând numele Dometie.

Andrei Scrima şi Emilian Popescu au fost de asemenea coordonaţi la lucrarea de licenţă de către Părintele Dumitru Stăniloae. Primul a absolvit Teologia cu o teză al cărei titlu era „Încercare de introducere la o antropologie ortodoxă apofatică" (15 iun. 1956), iar cel de-al doilea cu „Doctrina dogmatică a Sfântului Grigorie Palama" (29 feb. 1958).

În anul 1957, s-a înscris la doctorat sub îndrumarea Părintelui Dumitru Stăniloae nimeni altul decât Părintele Constantin Galeriu. Acesta a fost ultimul doctorand al

---

[630] Dometie (Stelian) MANOLACHE (1924-1975): s-a născut la 13 octombrie 1924 în comuna Bălăneşti, jud. Buzău. Şef de promoţie al Seminarului din Buzău (1945); Licenţiat al Facultăţii de Teologie din Bucureşti (4 iulie 1949); la 4 august 1949 adresează o cerere Episcopului Andrei Magieru în care-i comunică: „luând hotărâre binechibzuită de a mă lepăda de lume, şi astfel şi de căsătorie, rog pe Prea Sfinţia Voastră a mă hirotoni întru preot, urmând ca la data de 14 septembrie a.c. să fiu tuns întru monah de către P.C. Sa Protosinghelul Arsenie Boca şi închinoviat la M. Prislop" (AAA, clasa III, dosar 317, 1949, f. 101); diacon la Prislop (6 august 1949); preot duhovnic la Prislop (7 august 1949); la 16 mai 1952 se transferă la M-rea Afteia-Cioara din Alba, ajungând în ultima parte a vieţii la M-rea Râmeţi.

[631] Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din Bucureşti - conducere de doctorat* - ..., p. 383.

Părintelui Dumitru Stăniloae înainte de a fi arestat. Dar Părintele Galeriu va susţine după multă vreme teza de doctorat cu titlul „Jertfă şi răscumpărare" după 16 ani, tocmai în ziua de 13 decembrie 1973[632].

În anul 1958 a fost declanşat al doilea val de arestări odată cu plecarea trupelor sovietice de pe teritoriul României. Consilierii au mai rămas oficial totuşi până în 1964. Comuniştii s-au temut de un eventual răsunet al *Revoluţiei din Ungaria* (1956, împotriva dictaturii bolşevice şi a ocupaţiei sovietice) printre intelectualii români, astfel că au luat măsuri drastice împotriva celor care scăpaseră de primul val din 1948. Ştiau că unii intelectuali au fost influenţaţi de ideile revoluţionare din Ungaria deoarece mulţi dintre ei aveau microfoane instalate în casele lor de către comuniştii care-i ascultau.

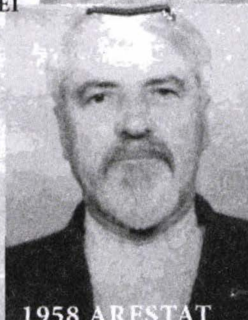

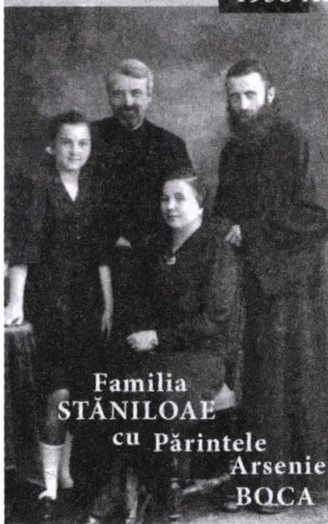
[632] Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din Bucureşti - conducere de doctorat* - ..., p. 385.

c. 1944
Părinții D. STĂNILOAE
și Arsenie BOCA
lucrând la traducerea
FILOCALIEI

1943 desen copertă de
Arsenie
BOCA
IISUS HRISTOS

FILOCALIA
2
copertă Arsenie BOCA

1958 ARESTAT

Familia
STĂNILOAE
cu Părintele
Arsenie
BOCA

Patriarhul
IUSTINIAN

În ziua de 4 septembrie 1958 Părintele Dumitru Stăniloae a fost ridicat de acasă de către Securitate şi dus la sediul din strada Uranus, apoi pe Plevnei, iar în 5 septembrie a fost emis mandatul de arestare. Acuzaţia:

„Dumitru Stăniloae... în perioada 1935-1940 a întreţinut legături cu o serie de elemente legionare şi a colaborat la revista legionară *Gândirea*, în coloanele căreia a scris mai multe articole, depunând activitate propagandistică legionară. După 23 august sus-numitul a continuat să menţină legătura cu o serie de elemente duşmănoase printre care şi legionari, încadrându-se în grupul subversiv condus de Teodorescu Alexandru zis Sandu Tudor, unde alături de ceilalţi membri ai grupului a desfăşurat o intensă activitate duşmănoasă împotriva orânduirii de stat democrat-populară din România”.

Părintele Dumitru Stăniloae a negat în interogatorii că ar fi desfăşurat vreo activitate legionară, menţionând că articolele sale aveau un caracter exclusiv religios:

„Nu am fost încadrat niciodată în organizaţia legionară şi nu recunosc să fi desfăşurat activitate legionară... Nu am avut niciun fel de legături cu elementele respective pe linia activităţii legionare, ci menţionez că legăturile mele cu aceştia au fost strict profesionale... Nu cunosc în ce a constat activitatea legionară desfăşurată de aceste elemente... În perioada 1934-1945, subsemnatul m-am ocupat la Sibiu cu redactarea ziarului mitropoliei, numit Telegraful Român, în coloanele căruia a scris în perioada respectivă mai multe articole cu conţinut religios. În perioada 1935-1940, am scris o serie de articole şi la revista Gândirea, tot cu caracter

religios... Nu am scris articole cu alt caracter în afară de cele religioase"[633].

În data de 4 noiembrie 1958 a început procesul „Rugului Aprins" pentru *„uneltire împotriva statului şi oamenilor muncii din România"*. Alături de Părintele Dumitru Stăniloae, au fost arestaţi următorii: Daniil Sandu Tudor; Vasile Voiculescu; Sofian Boghiu; Alexandru Mironescu şi fiul său; Adrian Făgeţeanu; Benedict Ghiuş; Roman Braga; Felix Dubneac; Arsenie Papacioc; Dr. Dabija etc.

Părintele Stăniloae nu a făcut propriu-zis parte din Grupul Rugul Aprins, ci era un fel de prieten invitat din când în când pentru discuţii duhovniceşti-filocalice. Contactul cu grupul de la Antim s-a realizat târziu, după transferul său în Bucureşti ca profesor de mistică ortodoxă:

> „printre încrucişările de drum şi destin ai anilor 1946-1947, legate de Grupul Antimului vom aminti că el a făcut cunoştinţă, în afara incintei sale, cu părintele Dumitru Stăniloae. Proaspăt numit ca titular al catedrei de «Teologie ascetică şi mistică», denumire încă pronunţabilă pentru scurt timp, la Facultatea de Teologie a Universităţii din Bucureşti, el îl regăsea acolo pe părintele Benedict Ghiuş, de mai multă vreme profesor-asistent. Întâlnirea era deci firească. Membrii Grupului nu citiseră neapărat articolele sale din *Gândirea* sau alte publicaţii ale anilor '30, dar îl cunoşteau ca pe traducătorul *Filocaliei.* Primul tom ieşise tocmai de sub tipar. Această restituire a slovei filocalice originare, în rezonanţă cu propria noastră căutare, ne apărea drept o coincidenţă augurală... Pe de altă parte, părintele Stăniloae

[633] Pr. Dumitru Stăniloae, *Procesele verbale de interogatoriu*, în: George ENACHE, *Arestarea şi condamnarea părintelui Dumitru Stăniloae*, în: George Enache, *Ortodoxie şi putere politică în România contemporană*, Ed. Nemira, Bucureşti, 2005, p. 441.

oferea satisfacţia (ce ar putea trece drept naivă astăzi) de a auzi un reprezentant al «teologiei academice» citându-l pe Kierkegaard, Binswanger, Jung, fie şi numai exterior, literal; o făcea uneori chiar de la catedră, ceea ce nu putea decât lărgi orizontul studenţilor teologi... Întâlnirile cu părintele Stăniloae ne-au lăsat amintirea unor convorbiri alerte, călduroase; în evocările sale, interveneau adesea «aerul de la ţară», satul natal care exprimau simţământul cvasimitic al «românismului», transpus într-un fel de legitimism religios-naţionalist... Prin, şi dincolo de toate acestea, legăturile de prietenie şi comunicare deschisă cu «Grupul de la Antim», **din care - ţinem s-o menţionăm – părintele Stăniloae nu a făcut nicicând parte**, s-au păstrat până în momentul ordaliei «Rugului Aprins» din 1958"[634].

Părintele Dumitru Stăniloae a fost mai întâi închis la Jilava (noiembrie 1958 - martie 1959), apoi la Aiud (Aprilie 1959 – ianuarie 1963; cu întrerupere septembrie 1961- martie 1962 când a fost adus la Bucureşti pentru noi cercetări penale).

După ieşirea din temniţă a lucrat ca funcţionar la Biblioteca Sfântului Sinod. La scurt timp a fost reîncadrat la catedra universitară, unde a activat până la pensionarea sa în 1973. După pensionare a activat ca profesor consultant pentru cursurile de doctorat.

Dintre doctoranzii mai cunoscuţi pe care i-a îndrumat după ieşirea din temniţă ne oprim mai întâi asupra unor nume care au legătură cu arestările[635] Părintelui Arsenie Boca din

---

[634] André SCRIMA, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiţia răsăriteană…*, p. 163-165.

[635] Arestările Părintelui Arsenie Boca (după 1948) au fost în număr de două: prima arestare: 16 ianuarie 1951 - 17 martie 1952 - Canalul Dunăre-Marea Neagră. Acuzaţia: „omisiune de denunţ" – „în anul 1949 a găzduit, până în anul 1950, la Mănăstirea Prislop pe călugărul

anii '50: Antonie (Leonid) Pămădeală (viitorul mitropolit al Ardealului) şi Nicolae Bordaşiu. În timp ce Părintele Arsenie Boca picta o biserică dintr-o parohie de categoria a III-a într-un sat *uitat de lume* (Drăgănescu), nu i se dădea dreptul să-şi reia activitatea în mănăstire (fiind încă urmărit de Securitate) şi nici măcar să fie simplu monah, cei doi îşi făureau adevărate cariere profesionale, nelipsite nici de studii în străinătate (Oxford - Anglia, respectiv Saint-Suplice Paris – Franţa). Antonie Plămădeală a susţinut o teză de doctorat intitulată „Biserica slujitoare în Sfânta Scriptură, Sfânta Tradiţie şi în teologia contemporană" (16 decembrie 1972, media 9,78), iar Nicolae Bordaşiu s-a înscris la doctorat, a susţinut lucrările „Biserica comuniune" şi „Concepţia despre har la confesiunile creştine", dar nu reiese că ar fi prezentat şi vreo teză de doctorat[636].

Revenind la Părintele Dumitru Stăniloae şi la doctoranzii săi, amintim doar două nume importante: Dometie (Stelian) Manolache şi Dan-Ilie Ciobotea (n. 22 iul. 1951). Părintele Dometie de la Râmeţi, cu toate că s-a înscris şi chiar a susţinut lucrări (premergătoare tezei) „Dogma, ca bază a vieţii duhovniceşti şi a evlaviei creştine", „Despre sfinţenie şi rugăciunile sfinţilor", „Temeiuri ale slujirii în dogma Sfintei Treimi şi a Răscumpărării" şi „Dogmele şi

Plămădeală Leonida care a fost cond.[amnat] 7 ani t.[emniţă] g.[rea] ptr. instigare"; A doua arestare: 20 septembrie 1955 - 8 aprilie 1956. Acuzaţia: „omisiune de denunţ, nu a denunţat pe legionarul Nicolae Bordaşiu", Detenţie: 20 septembrie - 11 noiembrie 1955 reţinut în arestul Securităţii Timişoara; 12 noiembrie - 8 decembrie 1955 Penitenciarul Timişoara; 7 decembrie 1955 Penitenciarul Jilava; 17 decembrie 1955 - 7 aprilie 1956 Penitenciarul Oradea. (ACNSAS, fond Informativ, dosar 2637, vol. 1, f. 3).

[636] Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din Bucureşti - conducere de doctorat* - ..., p. 385-387.

valorificarea lor în viaţa credincioşilor"[637], se pare că nu şi-a susţinut teza de doctorat fiindcă a murit în 1975.

Tot doctorand al Părintelui Dumitru Stăniloae a fost şi Dan-Ilie Ciobotea, actualul Părinte Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, care a alcătuit o teză de doctorat cu tema „Teologie şi spiritualitate creştină" (31 0ct. 1980), obţinând nota 10 (zece) atât la examenul oral, cât şi la prezentarea tezei[638].

Preotul Gheorghe Calciu Dumitreasa s-a înscris ca doctorand al Pr. Stăniloae, a prezentat lucrarea „Atitudinea celor trei biserici creştine faţă de lume", dar nu reiese că şi-ar fi terminat doctoratul. În trecut fusese închis la Penitenciarul Piteşti, luase parte la reeducarea prin bătaie a călăului Eugen Ţurcanu, dar se pocăise. Tot el a luat atitudine împotriva comunismului, mai exact împotriva dărâmării bisericilor (Biserica Enei), şi a militat pentru *învăţarea tineretului de a avea demnitate,* după cum a declarat în interviurile televizate, prin cele „Şapte cuvinte către tineri" din perioada Postului Mare (martie-aprilie 1978) de la M-rea Radu-Vodă din Bucureşti. A fost exclus din cler, arestat şi condamnat la 10 ani de închisoare, dar a fost eliberat la 20 aprilie 1984, în urma presiunilor Guvernului American asupra lui Ceauşescu şi ale poziţiilor luate în apărarea sa de Mircea Eliade, Eugen Ionescu, Paul Goma etc. În 1985 a emigrat în America, totul fiind aranjat de Ambasada Americană din Bucureşti.

După 1963 Părintele Dumitru Stăniloae a reuşit să-şi reia activitatea publicistică în revistele teologice şi

---

[637] Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din Bucureşti - conducere de doctorat* - ..., p. 387.

[638] Pr. Conf. Dr. Adrian GABOR, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din Bucureşti - conducere de doctorat* - ..., p. 388.

mitropolitane ale Bisericii Ortodoxe Române, iar mai târziu să reia traducerea Filocaliei. Astfel, volumul al V-lea apare în 1976; volumele al VI-lea şi al VII-lea în 1977, volumul al VIII-lea în 1979, volumul al IX-lea 1980, toate la Bucureşti. Celelalte volume vor fi publicare după 1989, mai precis volumul al X-lea în 1981 la Bucureşti, volumul al XI-lea în 1990 la Episcopia Romanului şi Huşilor, cel din urmă fiind volumul al XII-lea din 1991, publicat la Bucureşti.

Conţinutul următoarelor şapte volume V-XII (primele patru au fost publicate la Sibiu în 1946-1948) este următorul:

Vol. V. Sfântul Petru Damaschinul (sec. XII; *Învăţăturile duhovniceşti, Parafrază în 150 de capete a Sfântului Simeon Metafrastul la cele 50 de cuvinte ale Sfântului Macarie Egipteanul)*

Vol. VI. Sfântul Simeon Noul Teolog (949-1022; *Cele 225 de capete teologice şi practice, Capetele morale ale lui Simeon Evlaviosul, Cuvântări morale);* **Cuviosul Nichita Stithatul (sec. XI**) *Cele 300 de capete despre făptuire, despre fire şi despre cunoştinţă, Vederea duhovnicească a Raiului)*

Vol. VII. Nichifor din singurătate (sec. XIII; *Cuvânt plin de mult folos despre rugăciune, trezvie şi paza inimii);* **Mitropolitul Teolipt al Filadelfiei (1250-1322**; *Cuvânt despre ostenelile vieţii călugăreşti, Cuvânt despre lucrarea cea ascunsă întru Hristos);* **Sfântul Grigorie Sinaitul (†1347**; *Capete foarte folositoare în Acrostih şi alte scrieri);* **Sfântul Grigorie Palama (1296-1359**; *Cuvinte pentru cei ce se liniştesc cu evlavie şi alte scrieri în apărarea isihasmului, Tomul aghioritic, 150 de capete despre cunoştinţa naturală, despre cunoaşterea lui Dumnezeu, despre viaţa morală şi despre făptuire)*

Vol. VIII. Calist şi Ignatie Xanthopol (sec. XIV; *Metoda sau Cele 100 de capete);* **Calist Patriarhul Constantinopolului (†1397**; *Capete despre rugăciune, Capete care au lipsit - lipsesc în ediţia I a Filocaliei de la Veneţia);* **Calist Angelicude** (*Meşteşugul liniştirii, Despre rugăciune şi luare-aminte);* **Calist Catafygiotul** (*Despre unirea dumnezeiască şi viaţa contemplativă);* **Sfântul Simeon Noul Teolog (949-1022;** *Metoda sfintei rugăciuni şi atenţiuni);* **Teofan** (*Din Viaţa Cuviosului Părintelui nostru Maxim Cavsocalivitul);* **Nicodim Aghioritul (1749-1809**; *Din Viaţa Sfântului Grigorie al Salonicului)*

Vol. IX. Sfântul Ioan Scărarul (†654; *Scara dumnezeiescului urcuş);* **Ava Dorotei** (*Felurite învăţături lăsate ucenicilor săi)*

Vol. X. Sfântul Isaac Sirul (sec. VII-VIII; *Cuvinte despre sfintele nevoinţe)*

Vol. XI. Sfinţii Varsanufie şi Ioan Profetul din Gaza (sec. VI; *Scrisori duhovniceşti)*

Vol. XII. Cuviosul Isaia Pustnicul (sec. V; *Douăzeci şi nouă de cuvinte)*

După 1968, Părintele Dumitru Stăniloae a putut participa la reuniuni, conferinţe şi congrese din străinătate. Dintr-o notă informativă a unui anume „Gr. Ionescu", aflăm despre întâlnirea sa cu Emil Cioran de la Paris din 1973. Se cunoşteau demult, încă de la Braşov. Tatăl lui Emil Cioran, preotul şi consilierul metropolitan Emilian Cioran, fusese cele la care se spovedise înainte de a fi hirotonit diacon în 1931 şi era cel care-i afundase fiica (pe Lidia) în apa botezului:

„Sursa: GR.[IGORE] IONESCU
Primit: STOICA

Data: 16 oct. 1973

L-am căutat [pe Emil Cioran] împreună cu P. Stăniloae cu care a fost coleg în tinereţe la Braşov. De la locuinţa lui am venit împreună la cămin unde am stat mai mult timp de vorbă. În cameră la mine este ca o mică expoziţie etnografică şi cu multe cărţi poştale... mănăstiri şi biserici. Le-a privit pe toate mult timp tăcut ca în extaz, şi noi nu l-am deranjat. Apoi foarte emoţionat a spus că-i este tare dor de ţară.

P. Stăniloae i-a spus că nimic nu-l împiedică să meargă dar el a spus că nu crede, că îi-e teamă, că pe el dacă era acolo, l-ar fi omorât.

P. Stăniloae a spus că doar n-a făcut ceva mai rău decât el şi uite că nimeni nu l-a ucis. Cioran a spus apoi oarecum dezolat că acum totul este prea târziu. Că el este convins că în România şi comuniştii sunt patrioţi, că-şi iubesc ţara şi el îi admiră din acest punct de vedere, dar el este prea legat de apus, unde toată lumea l-ar judeca altfel.

Eu i-am spus că am citit în Stindardul o ... în care îl atacă nişte legionari. Mi-a spus că aşa a fost toată viaţa atacat ba de unii, ba de alţii, dar că el nu se impresionează de nimic că nu e legat de nimeni.

În timp ce ieşise din cameră P. Stăniloae, m-a rugat să nu vorbesc cu nimeni şi să nu spun la nimeni această întâlnire şi că o carte pe care mi-a dat-o să nu i-o dau să o citească pentru că are şi atitudini anticreştine şi n-ar vrea să-l supere.

Şi-a manifestat dorinţa de a citi literatură teologică românească şi mai ales scrierile P. Stăniloae.

La despărţire mi-a promis că va căuta să ne mai întâlnim.

Cred că unul ca P. Stăniloae ar putea foarte uşor să-l readucă acasă, mai ales că e atât de singuratic pe aici.

În ultima vreme spunea că Eugen Ionescu îi poartă interes, că şi acela ar vrea să aibă Filocalia tradusă de P. Stăniloae şi mai ales fiica lui Ionescu care este foarte credincioasă"[639].

Emil Cioran îi va trimite o scrisoare, în 1985, în care-l felicită pe Părintele Dumitru pentru traducerea Filocaliei:

„Mult stimate părinte Stăniloae, scump prieten,

...V-am spus la Paris, însă ţin să repet că Filocalia este un monument capital în istoria limbii noastre. În acelaşi timp, ce lecţie de profunzime pentru un neam nefericit şi uşurelnic! Din toate punctele de vedere, o astfel de operă este chemată să joace un rol considerabil. Sunt nespus de mândru să vă cunosc de mai mult de o jumătate de veac.

Cu tot respectul şi cu toată prietenia lui,

Emil CIORAN

Paris, 22 iunie 1985."[640]

---

[639] ACNSAS, fond SIE, dosar 14516, vol. 2, f. 26. Grigore Ionescu era numele conspirativ al celui care dădea informaţii Serviciului de Informaţii Externe (SIE): „în luna februarie 1973, pe baza unei burse acordate de CONCILIUL ECUMENIC, «Grigore Ionescu» a fost trimis de către PATRIARHIE la studii în străinătate. Cunoscându-se poziţia bună pe care «Grigore Ionescu» a adoptat-o după punerea în libertate şi legăturile sale în rândul legionarilor din ţară şi străinătate, organele de securitate au trecut la recrutarea lui... La Paris, pe baza relaţiilor ce le avea şi a activităţii lui legionare informatorul a reuşit să intre în contact cu emigraţia română, în special legionari grupaţi în jurul lui Vasile Boldeanu. De asemenea, şi-a creat relaţii şi în rândul clerului ortodox din Paris (vol. 1, f. 2); „Grigore Ionescu" primea lunar 100 de franci de la Securitate pentru serviciile de *turnătorie*: „s-a propus, cu ocazia prezenţei în capitala Predealului [Franţei] a tovarăşului Vrânceanu, remunerarea lunară cu suma de 100 fr. a... [lui] «Grigore Ionescu»" (vol. 1, f. 4), dar „a fost instruit să nu recunoască în nicio împrejurare legăturile sale cu organele de securitate".

[640] Pr. prof. dr. Florin GRIGORESCU, *Personalităţi contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)...*, p. 345.

După evenimentele din 1989, Părintele Ioanichie Bălan l-a întrebat într-un interviu ce izvoare spirituale de cunoaştere l-au influenţat cel mai mult la formarea sa ca teolog şi profesor de teologie, ca preot şi părinte duhovnicesc. Părintele Dumitru Stăniloae a răspuns:

„primul izvor spiritual care m-a ajutat la formarea mea ca teolog, ca preot şi părinte duhovnicesc, au fost scrierile Sfântului Grigorie [Palama]. Spre ele m-a îndreptat o notiţă din «Istoria Bisericească Universală», în care se menţiona că el s-a făcut apărătorul monahilor isihaşti din Sfântul Munte Athos, din secolul al XIV-lea, care afirmau că, adunându-şi mintea în inimă odată cu rugăciunea neîncetată «Doamne Iisuse Hristoase, Fiul lui Dumnezeu, miluieşte-mă pe mine păcătosul», văd pe Hristos în lumină, împotriva criticilor monahului Varlaam venit din Italia.

Aceasta m-a făcut să-mi procur scrierile needitate ale Sfântului Grigorie Palama şi, studiindu-le, am cunoscut şi doctrina despre energiile necreate ale lui Dumnezeu, prin care El vine în noi, doctrină combătută de teologia catolică, pe motiv că Dumnezeu, fiind simplu, nu poate avea loc o deosebire între fiinţa şi energiile Lui necreate. De aici se trăgea concluzia că nu poate avea loc o întâlnire între Dumnezeu şi om, căci o întâlnire cu fiinţa Lui ne-ar preface şi pe noi în dumnezei. Am înţeles atunci de ce teologia catolică, definită prin scolastică, nu cunoştea decât un dumnezeu distant, cunoscut prin raţiune. În sprijinul acestei concepţii venise şi teoria lui Anselm de Canterbury (de la sfârşitul sec. al XI-lea) că Fiul lui Dumnezeu S-a făcut om numai ca să satisfacă, în numele oamenilor, onorarea lui Dumnezeu, jignită prin păcatul lor; deci, după ce a făcut aceasta prin crucea Lui, S-a retras în cer, lăsând pe papă ca locţiitor, care împarte prisosul de merite ale lui Hristos. Hristos nu e prezent în sacramente pentru că în ele nu este decât o graţie creată. Însăşi ceea ce numeşte teologia catolică «supranatură» nu e decât o treaptă mai înaltă a creaţiei.

Ceea ce am învăţat, astfel, de la Sfântul Grigorie Palama, îmi confirmă insuficienţa dogmaticii scolastice, învăţată în timpul studiilor în Facultatea de Teologie, dogmatică redusă la definiţii despre un Dumnezeu distant, care nu-mi dădea dovada iubirii Lui, coborând prin Fiul lui la noi şi rămas prin Taine în noi. E o teologie ce nu mă ajută să simt iubirea Fiului lui Dumnezeu făcut ca om, frate cu noi pentru veci şi rămas în noi şi cu noi, de asemenea în veci, dacă ne deschidem Lui cu credinţa şi iubirea noastră.

Acest Hristos, prezent în noi prin energiile Lui necreate, mi-a ajutat să înţeleg că de fapt Duhul cel Sfânt, care se odihneşte nu numai peste Fiul neîntrupat, ci şi peste Fiul făcut om, ni se transmite şi nouă şi astfel vorbirea noastră despre o viaţă a noastră unită cu a lui Hristos în Duhul Sfânt mi-a devenit deplin înţeleasă. Prin aceasta am înţeles de ce în Ortodoxie se accentuează atât de mult trăirea duhovnicească în Hristos, ca ridicarea într-un plan ce se află deasupra planului strict natural şi îngustat de egoism... Bogatele citate din operele Sfântului Grigorie Palama m-au îndemnat să pornesc şi la traducerea unora din operele altor Părinţi şi acestea mi-au lărgit prezentarea lui Hristos, ca Cel ce rămâne cu noi prin Sfânta Treime"[641].

„Notiţa" care i-a trezit interesul pentru scrierile Sfântului Grigorie Palama a fost probabil un subcapitol din *Istoria Bisericească Universală* a lui Eusebiu Popovici, profesor la Facultatea Teologică din Cernăuţi. Redăm în continuare un fragment, aşa cum a fost publicat în 1927:

„Controversa din Răsărit între isihaşti şi Varlaamiţi

O controversă mult mai vehement fu cea din sec. 14 despre isihasm. Controversa luă început din mistică, adică din teologia sentimentului contemplativ şi se sfârşi în scolastică, sau în teologia filosofică de şcoală.

---

[641] Arhim. Ioanichie BĂLAN, *Omagiu memoriei Părintelui Dumitru Stăniloae*..., p. 7-8.

Ambele aceste metode ale teologiei erau cunoscute şi puse în practică nu numai în Apus, unde Periodul (IV) a fost epoca proprie a scolasticei şi a misticei, ci şi în Răsărit; negreşit că în răsărit ele nu s-au dezvoltat aşa de mult şi nici n-au avut aceste numiri, ci scolastica s-a numit în Răsărit, deşi nu constant, învăţătură, sau ştiinţă, iară mistica mistagogie sau introducere, iniţiare în sfintele misterii, în tainele inimii celui credincios. Ocazie la această controversă au dat monahii din Aton, cu felul lor de viaţă, căci acum ei se dedară din ce în ce isihiei sau vieţii contemplative şi liniştite, pe când mai'nainte monahii atoniţi se aplecau la lucrul mâinilor. Însă isihaştii sau monahii cu viaţă liniştită, ca toţi cei ce au o viaţă contemplativă, se dedeau la mistică; ei îşi făceau cultura lor în mistică nu numai după instrucţiunea scrierilor atribuite lui Dionisiu Areopagit, ci şi după instrucţiunile lui Simeon, supranumit «Noul Teolog», un mistic celebru din Constantinopol, în sec. 11. Acum unii din aceşti monahi credeau că stând în contemplaţiune se pot apropia de Dumnezeu aşa, încât pot să vadă cu ochii trupeşti lumina dumnezeească. Spre acest scop ei aveau metodele lor proprii. Cel puţin unii relatau că spre a'şi atinge scopul trebuie a se aşeza într'un unghier al chiliei şi a sta cugetând întru sine cu ochii aţintaţi într-un loc de preferinţă în buric. Deocamdată nu văd nimic, dar mai apoi văd lumina Dumnezeească, pe care au văzut-o Apostolii în muntele Tabor.

Despre aceasta a auzit în 1340 şi Varlaam, egumen grec din Italia de sud cu o cultură clasică, despre care ştim din istoria negocierilor pentru unire între biserica de Răsărit şi cea de apus, că la început fu partizan unirii, dar când propunerile pentru unire, ce se făcu în 1339 papii Benedict XII în Avignon, deteră greş, a scris polemici contra Latinilor. Acum el începu a scrie contra monahilor atoniţi şi a-i acuza de misticism fals, numindu-i totodată în derâdere privitori la buric sau cu sufletul în buric, adică oameni care se reculeg cu sufletul în buric şi caută luminare într'însul. Însă partida isihaştilor avea atunci reprezentanţi de mare valoare ca teologi; de aceea cel mai distins dintre ei, savantul isihast Grigorie Palama, foarte atins, a luat condeiul contra lui Varlaam şi'i ripostă că nu e nici cum imposibil a privi lumina Dumnezeească, că Apostolii au văzut-o pe muntele Tabor, când Hristos S-a schimbat la faţă;

ea este o lucrare Dumnezeească (energie), ce emană din Dumnezeire şi se deosebeşte de fiinţa nevăzută a lui Dumnezeu..."[642].

Dacă Nichifor Crainic (†20/21 aug. 1972) şi Părintele Arsenie Boca (†28 noi. 1989) au plecat în *viaţa de dincolo de mormânt* înainte de evenimentele din decembrie 1989, Părintele Dumitru Stăniloae a mai trăit până la 5 octombrie 1993, fiind înmormântat în cimitirul Mănăstirii Cernica de lângă Bucureşti. În 1992 fusese desemnat atât membru titular al Academiei Române, cât şi Doctor Honoris Causa al Universităţii din Bucureşti.

642 Euseviu POPOVICI (Profesor la Facultatea Teologică din Cernăuţi), *Istoria Bisericească Universală şi Statistica Bisericească, curs oral în limba germană, ţinut pentru ultima oară în anul academic 1909, revăzut şi mai adăugit ulterior, Cartea a II-a, de la împlinirea schismei între biserica de Apus şi biserica de Răsărit până în prezent (1054-1910)*, Ed. a II-a, trad. de Atanasie Mironescu (fost Mitropolit Primat), Ed. Tipografiei Cărţilor Bisericeşti din Bucureşti, 1927, p. 173-175.

ABREVIERI

AAA – Arhiva Arhiepiscopiei Aradului

AAS – Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului

ACNSAS – Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii

ANIC – Arhivele Naţionale Istorice Centrale

AUNAB – Arhiva Universităţii Naţionale de Arte Bucureşti

DGP - Direcţia Generală a Poliţiei

DGSP - Direcţiunea Generală a Securităţii Poporului

DGSS - Direcţiunea Generală a Siguranţei Statului

DRSB - Direcţiunea Regională de Securitate Braşov

MCA - Ministerul Cultelor şi Artelor

SIE – Serviciul de Informaţii Externe

BIBLIOGRAFIE

I. Izvoare inedite

- ACNSAS - Fond BOCA Arsenie (dosare: 2637, 4 vol.; 2710; 234670; 234671; 13928)
- ACNSAS - Fond Penal BOCA Arsenie şi alţii (dosar 1659, 15 vol.)
- ACNSAS – Fond BUNESCU Savian (dosar 310781)
- ACNSAS – fond CÂNDEA Spiridon (dosare: M.I. SB 12197/ rola 116, 157, 191, 205; M.R. SB 3881)
- ACNSAS – Fond CONSTANTINESCU Julieta (dosar 203645, 3 vol.)
- ACNSAS – Fond CRAINIC Nichifor (dosare: 3722, 233726, 2637; 13206; 14532)
- ACNSAS – Fond DASCĂL Cornel (dosare: M.I. SB 93/ rola 1, 198, 201ş M.R. SB 1286)
- ACNSAS – Fond MORUŞCA Matei (dosar 73088)
- ACNSAS - fond POPESCU Serafim Dumitru (dosar 135550)
- ACNSAS – fond SĂMĂRGIŢAN Ioan (dosare: 66062, 2 vol.; 14574)
- ACNSAS – fond STAN Liviu (dosare: 6988, 211444, 3 vol.)
- ACNSAS – fond STĂNILOAE Dumitru (dosare: 203672; 254359)
- AUNAB – Academia de Arte Frumoase (1933-1939), Registru Matricol nr. 256
- AAA, clasa III, dosar 317, 1949

II. Izvoare edite

ANGHELESCU, Gheorghe F., *Părintele Dumitru Stăniloae, un urmaş vrednic al patristicii clasice (bio-bibliografie),* Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2013

BOCA, Ieromonah Arsenie, *Cărarea Împărăţiei,* Ed. a V-a, tipărită cu binecuvântarea Preasfinţitului Dr. Timotei Seviciu, Episcopul Aradului şi Timişoarei, Ed. Sfintei Episcopii Ortodoxe

Române a Aradului, 2006

BOCA, Pr. Arsenie, *Trepte spre viețuirea în monahism*, Ed. Teognost, Cliuj-Napoca, 2003

BOCA, Părintele Arsenie, *„Cuvinte vii"*, tipărită cu binecuvântarea Prea Sfințitului Dr. Daniil Stoenescu, Episcop-Locțiitor de Vârșeț, Ed. Charisma, Deva, 2006

BOCA, Părintele Arsenie, *Biserica de la Drăgănescu, „«Capela Sixtină» a ortodoxiei românești, o smerită mărturisire ortodoxă de credință exprimată plastic",* ed. îngrijită de Episcop Dr. Daniil Stoenescu, Ed. Charisma, Deva, 2005

CRAINIC, Nichifor, *Curs de Teologie Mistică: prelegeri ținute la Facultatea de Teologie a Universității din București studenților din anii III și IV*, ed. îngrijită de N. Mladin stud., an. IV, 1938

CRAINIC, Nichifor, *Cursurile de mistică*, Ed. Deisis, Sibiu, 2010

CRAINIC, Nichifor, *Zile albe, zile negre. Memorii,* Vol. I, Casa Editorială Gândirea, București, 1991

CRAINIC, Nichifor, *Memorii. Pribeag în țara mea. Mărturii din închisoare. Memoriu răspuns la actul meu de acuzare*, Ed. Muzeul Literaturii Române, București, 1996

CRAINIC, Nichifor, *Spiritualitatea poeziei românești,* Ed. Muzeul Literaturii Române, București, 1998

CRAINIC, Nichifor, *Șoim peste prăpastie: versuri inedite create în temnițele Aiudului*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990

CRAINIC, Nichifor, *Poezii alese 1914-1944, în selecția autorului*, Ed. Roza Vânturilor, București, 1990

DUȚU, Florin, *„Și cărțile au fost deschise" (Apoc. 20, 12). Părintele Arsenie Boca (1910-1989) – o biografie*, cuv. înainte de P.S. Dr. Daniil Stoenescu, Ed. Floare Albă de Colț, 2013

DUȚU, Florin *Părintele Arsenie Boca – biografie vizuală*, Ed. Floare Albă de Colț, 2014

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Despre curajul de a rosti: Episcopul Nicolae Popovici al Oradiei*, Colecția

Biserica Ortodoxă în Dosarele Securităţii, Ed. Partener, Galaţi, 2009

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Patriarhul Iustinian şi Biserica Ortodoxă Română în anii 1948–1964*, Colecţia Biserica Ortodoxă în Dosarele Securităţii, Ed. Partener, Galaţi, 2009

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Părintele Arsenie Boca în atenţia poliţiei politice din România,* Colecţia Biserica Ortodoxă în Dosarele Securităţii , Ed. Partener, Galaţi, 2009

ENACHE George, PETCU, Adrian Nicolae, *Monahismul Ortodox şi puterea comunistă în România anilor '50*, Colecţia Biserica Ortodoxă în Dosarele Securităţii, Ed. Partener, Galaţi, 2009

GÂNSCĂ, Ioan, *Părintele Arsenie Boca. Mare îndrumător de suflete din secolul XX. O sinteză a gândirii Părintelui Arsenie în 800 de capete,* Ed. Teognost, Cluj-Napoca, 2002

GRIGORESCU, Florin, *Personalităţi contemporane: Dumitru Stăniloae (1903-1993)*, Ed. Arhiepiscopiei Sucevei şi Rădăuţilor, 2011

MIHUŢ, Iovu, *Copilăria Părintelui Arsenie Boca. Documentar*, Ed. Icona, Arad, 2012

MOLDOVEANU, Nicu, *Cartierul „Sf. Elefterie": Cotroceni*, Ed. Basilica a Patriarhei Române, Bucureşti, 2012

OPRIŞ, Ioan, *Procesul ziariştilor naţionalişti 22 mai – 4 iunie 1945*, Ed. Albatros, Bucureşti, 1999

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Mănăstirii Prislop*, Ed. Episcopiei Ortodoxe Române a Aradului, Arad, 2006

PĂIUŞAN, Cristina, CIUCEANU, Radu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist 1945–1958.* Vol. I, Ed. Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2001

PETCU, Adrian Nicolae, *Părintele Arsenie Boca în percepţia poliţiei politice din România,* în: *Arhivele Securităţii,* Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Colecţia

Biblioteca de Istorie, Ed. Nemira, Bucureşti, 2004

PETRAŞCIUC, Romeo, *Părintele Arsenie Boca. Fost-a om trimis de Dumnezeu*, Ed. Agnos, Sibiu, 2012

PLĂMĂDEALĂ, Mihai, PETCU, Adrian Nicolae, *Mitropolitul Antonie Plămădeală. Detalii biografice. Partea I: „Dosarele nu ştiu tot!" - perioada 1948-1956,* Ed. Andreiana, Sibiu, 2011

RUS, Emil, *Delictul de opinie: procesul ziariştilor 1945*, Ed. INST, Bucureşti, 2012

SPÂNU, Stelian, *Nichifor Crainic: lumini şi umbre. O biografie*, Ed. Saeculum Vizual, Bucureşti, 2013

STĂNILOAE, Dumitru, *Cultură şi duhovnicie. Articole publicate în Telegraful Român, vol. III (1942-1993)*, Ed. Basilica a Patriarhiei Române, Bucureşti, 2012

STĂNILOAE, Dumitru, *Ascetica şi mistica Bisericii Ortodoxe,* Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2002

STĂNILOAE, Dumitru, *Cursul de ascetică şi mistică creştină sau teologia vieţii spirituale,* Ed. Casa Cărţii de Ştiinţă, 1993

STOENESCU, Daniil, *„Arhanghelul" de la Prislop şi alte scrieri*, Ed. Charisma, Vârşeţ, 2009

STOENESCU, Daniil, *Părintele Arsenie Boca „Omul îmbrăcat în haină de in" şi „Îngerul cu cădelniţă de aur" (Iezechiel 9, 3; 10, 2 şi 6; Apocalipsă 8, 1-6)*, Ed. Charisma, Sinaia, 2008

STREZA, Nicolae Zian, *Catisme ale Părintelui Arsenie Boca pe Muntele Athos,* Ed. Credinţa strămoşească, 2008

STREZA, Nicolae, *Mărturii despre Părintele Arsenie Boca*, Ed. Credinţa strămoşească, 2007

VASILESCU, Gheorghe, *Ioan cel Străin (din arhiva Rugului Aprins)*, Ed. Anastasia, 1999

*** *File pentru monografia satului Bogata*, Vol. II, Ed. Fundaţia Culturală Arania, 1997

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari*

arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi, Vol. I, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1946

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* Vol. I, Ed. II, Institutul de Arte Grafice «Dacia Traiană» S.A., Sibiu, 1947

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* Vol. II, *Din scrierile Sf. Maxim Mărturisitorul*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1947

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* Vol. III, *Sf. Maxim Mărturisitorul: Răspunsuri către Talasie*, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948

*** *Filocalia sau culegere din scrierile sfinţilor Părinţi cari arată cum se poate omul curăţi, lumina şi desăvârşi,* Vol. IV, Tipografia Arhidiecezană, Sibiu, 1948"

*** *Revista Manuscriptum*, an XXVI, nr. 1-4/1995 (98-101), revistă trimestrială editată de Ministerul Culturii şi Muzeul Literaturii Române (Număr special dedicat lui Nichifor Crainic)

III. Articole

BODOGAE, Pr. Prof. Teodor, *În amintirea părintelui Arsenie*, în ziarul *Telegraful Român – foaie religioasă* ed. de Arhiepiscopia Ortodoxă Română a Sibiului", nr. 2-4/1990, Sibiu, 15 ianuarie 1990, p. 4.

CÂNDEA, Virgil, *Din nou despre Filocalia de la Prodromul*, în: *Închinare lui Petre S. Năsturel la 80 de ani*, Ed. Istros, Brăila, 2003

CONSTANTINESCU, Monahia Zamfira, *Limpeziri pe marginea memoriilor lui Nichifor Crainic* [17 dec. 1991, Sinaia], în: Revista *Gândirea*, serie nouă, nr. 2-3 (Nr. Învierii), Sibiu, 1992

CRAINIC, Nichifor, *Dionisie Areopagitul*, Revista *Gândirea*, an XIII, 1944, nr. 4-5

CRĂCIUN, Alexandru Valentin, *Părintele Arsenie Boca şi*

locul său în spiritualitatea românească. O smerită reconsiderare, în Revista *Sinapsa*, nr. VI (2010), Ed. Platytera, Bucureşti, p. 125-142

DOBRA, Preot Ştefan, *Magister Ad Cathedram,* în Revista *Gândirea*, anul XIX, nr. 4, apr. 1940, p. 290-296

ENACHE, George, *Strategii de infiltrare şi atragere la colaborare a cultelor religioase elaborate de autorităţile procomuniste din România în perioada 1945-1948, cu o privire specială asupra cazului Bisericii ortodoxe Române*, în Revista *Caietele CNSAS,* anul I, nr. 1/2008, Ed. CNSAS, Bucureşti, 2008, p. 53-93

GABOR, Pr. Conf. Dr. Adrian, *Aspecte din activitatea Părintelui Profesor Dr. Dumitru Stăniloae la Institutul Teologic din Bucureşti: conducere de doctorat*, în: *Anuarul Facultăţii de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Iustinian" 2003-2004*, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2004

METALLINOS, Pr. prof. univ. dr. Gheorghe, *Ortodoxia ca terapie*, în: *Omagiu profesorului Nicolae Dură la 60 de ani*, Ed. Arhiepiscopiei Tomisului, Constanţa, 2006, p. 171-173

METALLINOS, Pr. prof. dr. Gheorghios, *Credinţa şi ştiinţa în gnoseologia ortodoxă*, în: *Referatele Simpozionului Internaţional „Omul de cultură în faţa descreştinării" organizat de Facultatea de Teologie Ortodoxă a Universităţii „1 Decembrie 1918" Alba Iulia (13-15 mai 2005*), Ed. Reîntregirea, Alba Iulia, 2005, p. 144-162

SĂSĂUJAN, Pr. Conf. Dr. Mihai, *Părintele Dumitru Stăniloae: fragmente biografice sibiene*, în: Mihai SĂSĂUJAN, *Biserică, naţiune şi putere de stat (secolele XVII-XX), contribuţii documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Ed. Universităţii din Bucureşti, 2013

STĂNILOAE, D., *Lucrarea de la Mănăstirea Sâmbăta*, în ziarul *Telegraful Român*, an XCI, nr. 31-32, 8 august 1943, p. 1-2

STĂNILOAE, Părintele Dumitru, *Amintiri despre Nichifor Crainic, directorul «Gândirii» (*26.01.1992), în: Revista *Gândirea*,

serie nouă, nr. 2-3 (Numărul Învierii), Sibiu, 1992, p. 9

TOMA, Cornel, *Nichifor Crainic şi Mişcarea gândiristă*, interviu cu pr. Paulin Lecca, în: Revista *Gândirea*, serie nouă, an 1, nr. 1, Sibiu, dec. 1991, p. 8

IV. Lucrări generale

ALFEYEV Ilarion, *Sfântul Simeon Noul Teolog şi tradiţia ortodoxă*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2010

BENGA, Pr. Daniel, *Metodologia cercetării ştiinţifice în teologia istorică*, Ed. Sophia, Bucureşti, 2005

BOIA, Lucian, *Capcanele istoriei. Elita intelectuală românească între 1930 şi 1950*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012

BUZATU, Gheorghe, *România sub Imperiul Haosului (1939-1945)*, Ed. RAO, Bucureşti, 2007

CABASILA, Sf. Nicolae, *Despre Viaţa în Hristos*, Ed. IBMBOR, Bucureşti, 2009

CALIST, Patriarhul Constantinopolului, *Viaţa şi faptele Sf. Grigorie Sinaitul*, Ed. Universităţii din Bucureşti, 2013

CĂBAŞ, George, *Părinţi contemporani din Sfântul Munte Athos*, Ed. Anastasis, Sibiu, 2007

CHAILLOT, Christine, *Biserica Ortodoxă din Europa de Est în secolul XX*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2011

CONSTANTINIU, Florin, *O istorie sinceră a poporului român,* Ed. Univers Enciclopedic Gold, Bucureşti, 2011

DELETANT, Dennis, *România sub regimul comunist*, Ed. Fundaţia Academia Civică, Bucureşti, 2012

GIURESCU, Dinu, *Falsificatorii: „Alegerile" din 1946*, Centrul de Istorie a Românilor „Constantin C. Giurescu", Ed. RAO International Publishing Company, Bucureşti, 2006

GIURESCU, Dinu, *Lichidatorii: România în 1947*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2012

GOLITZIN, Alexander, *Mistagogia: experienţa lui Dumnezeu în Ortodoxie*, Ed. Deisis, Sibiu, 1998

HAUSHER, Irénée, *Paternitatea şi îndrumarea*

duhovnicească în Răsăritul creştin, Ed. Deisis, Sibiu, 2012

IANOLIDE, Ioan , *Întoarcerea la Hristos. Document pentru o lume nouă*, Editura Bonifaciu, Bucureşti, 2012, p. 305-306.

IOSIF, Gheron, *Mărturii din viaţa monahală*, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2003

JIJIE, Gheorghe, *Un dac cult: Nicolae Petraşcu*, Ed. Babel, Bacău, 2011

JOANTĂ, Mitrop. Serafim, *Isihasmul: tradiţie şi cultură românească,* Ed. Anastasia, 1994

LIVIO, Mario, *Este Dumnezeu matematician?,* Ed. Humanitas, 2012

LOSSKY, Vladimir, *Teologia mistică a Bisericii de răsărit*, Ed. Anastasia, f. a.

MEYENDORFF, John, *Sfântul Grigorie Palamas şi mistica ortodoxă*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2007

MOISE, Radu Ghica, *Sinaia: Perla Carpaţilor. Geografie, istorie, turism,* Ed. Fundaţia „România de Mâine", Bucureşti, 1998

OPREA, Marius, *Bastionul cruzimii. O istorie a Securităţii (1948-1964)*, Ed. Polirom, Iaşi, 2008

PAISIE de la Neamţ (Sfântul), *Cuvinte şi scrisori duhovniceşti,* Vol. I-II, Ed. Doxologia, 2010

PAPADOPOULOS, Prof. Dr. Stylianos G., *Gândirea teologică a Sfântului Ioan Hrisostom*, Ed. Bizantină, Bucureşti, 2010

PĂCURARIU, Mircea, *Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Vol. III, Ed. Trinitas, Iaşi, 2008

PETCU, Părintele Lucian Răzvan, *Cosmologia creştină şi teoriile fizicii moderne*, Ed. Sophia, 2008

POP, Ioan-Aurel, NÄGLER, Thomas şi ANDRÁS, Magyari (coordonatori), *Istoria Transilvaniei, vol. III (de la 1711 până la 1918)*, Academia Română, Centrul de Studii Transilvane, Cluj-Napoca, 2008

RĂDUCĂ, Pr. prof. dr. Vasile, *Monahismul egiptean. De la singurătate la obşte,* Ed. Nemira, Bucureşti, 2003

REGNAULT, Lucien, *Viaţa cotidiană a Părinţilor deşertului în Egiptul secolului IV*, Ed. Deisis, Sibiu, 2013

ROMANIDIS, Pr. Prof. Dr. Ioan, *Teologia patristică*, Ed. Bibliotheca, Târgovişte, 2012

SĂSĂUJAN, Mihai, *Biserică, naţiune şi putere de stat (secolele XVII-XX), contribuţii documentare la Istoria Bisericii Ortodoxe Române,* Ed. Universităţii din Bucureşti, 2013

SCURTU, Ioan, *Istoria civilizaţiei româneşti. Perioada interbelică (1918-1940)*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2012

SCRIMA, André, *Timpul Rugului Aprins. Maestrul spiritual în tradiţia răsăriteană*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012

SIMEON Noul Teolog, *Imne, epistole şi capitole. Scrieri III*, Ed. Deisis, Sibiu, 2001

ŞINCA, Florin, *Martirii Poliţiei Române: distrugerea Poliţiei sub regimul comunist*, Ed. RCR Editorial, Bucureşti, 2004

TĂNASE, Stelian, *Clienţii lu' Tanti Varvara. Istorii Clandestine*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2008

TISMĂNEANU, Vladimir, *Lumea secretă a nomenclaturii. Amintiri, dezvăluiri, secrete*, Ed. Humanitas, Bucureşti, 2012

TISMĂNEANU, Vladimir, *Stalinism pentru eternitate: o istorie politică a comunismului românesc*, ediţie revăzută şi adăugită, Ed. Humanitas, 2014

TRONCOTĂ, Cristian, *Istoria securităţii regimului comunist din România. Vol. I: 1948-1964*, Academia Română, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2003

TRONCOTĂ, Cristian, *Istoria Serviciilor Secrete Româneşti de la Cuza la Ceauşescu*, Ed. Ion Cristoiu, Bucureşti, 1999

VLACHOS, Arhim. Hierotheos, *Predici la marile sărbători*, Ed. Cartea Ortodoxă/Egumeniţa, 2004

VLACHOS, Hierotheos (Mitropolit de Nafpaktos), *Viaţa după moarte,* Ed. Bunavestire, 2000

WARE, Kallistos (Mitropolit de Diokleia), *Rugăciunea lui Iisus în scrierile Sfântului Grigorie Sinaitul*, Ed. Doxologia, Iaşi, 2014

WARE, Mitropolitul Kallistos de Diokleia, *Tainele Vindecării*, Ed. Basilica, 2013

WARE, PS Kallistos, *Rugăciune şi tăcere în spiritualitatea ortodoxă,* Ed. Christiana, Bucureşti, 2003

WATTS, Larry L., *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni... Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, Ed. Rao, Bucureşti, 2011

ZAMFIRESCU, Prof. Dr. Dan, *Paisianismul. Un moment românesc în istoria spiritualităţii europene*, Ed. Roza Vânturilor, Bucureşti, 1996

*** PATERICUL *sau Apoftegmele Părinţilor din pustiu*, Ed. Adevărul, Bucureşti, 2011

V. Dicţionare şi enciclopedii

PĂCURARIU, Mircea, *Dicţionarul teologilor români*, Ed. Enciclopedică, Bucureşti, 2002

PROKURAT, Michael, GOLITZIN, Alexander, PETERSON, Michael, *Historical Dictionary of the Ortodox Church*, Ed. Scarecrow Press, London, 1996

ROSKE, Octavian (coord.), *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea A-E*, Academia Română şi Ed. Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2011

